

A PUBLIKÁCIÓS KULTÚRA ALAKVÁLTOZATAI

KUTATÁSTÁMOGATÁSI DIMENZIÓK
A PTE EGTK GYAKORLATÁBAN

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Ambrus Attila József (szerk.)

A publikációs kultúra alakváltozatai

Kutatástámogatási dimenziók a PTE EKTK gyakorlatában

Ambrus Attila József (szerk.)

A publikációs kultúra alakváltozatai

Kutatástámogatási dimenziók
a PTE EGTK gyakorlatában

Pécsi Tudományegyetem
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont,

Pécs, 2021

EFOP-3.4.3-16-2016-00005

Korszerű egyetem a modern városban: Értékközpontúság, nyitottság
és befogadó szemlélet egy 21. századi felsőoktatási modellben
Európai Unió – Európai Szociális Alap – Befektetés a jövőbe

A kötetet szerkesztette:
Ambrus Attila József

Szerzők:
Sipos Anna Magdolna, Fekete Rita, Kéri Katalin, Lovász Dávid,
Bedő Márta, Krizsán Ivett, Fölkerné Csernyik Rita, Ésik Szabolcs

ISBN (pdf) 978-963-429-675-1
DOI 10.15170/EKTK-PKA-2021

A kötet online elérhetőségei:

PEA (pdf): <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/23990>

Digitália (pdf): <https://bit.ly/3gXKOTb>

Digitália (html): <https://bit.ly/3eNIv2p>

MEK (pdf): <https://mek.oszk.hu/22000/22029/>

Tipográfiai szerkesztés: Ambrus Attila József
e-mail: ambrusa@lib.pte.hu

Pécsi Tudományegyetem
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont,

Pécs, 2021

CC-BY-NC-ND-4.0

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalomjegyzék

<i>Sipos Anna Magdolna</i>	
Előszó	5-19
<i>Fekete Rita</i>	
Változások és lehetőségek a tudományos publikálásban A tudományos folyóirat-kiadás tendenciái	20-119
<i>Kéri Katalin</i>	
Az írott szó csendes birodalma Könyvkultúra és könyvtárak a középkori iszlámban.....	120-159
<i>Lovász Dávid</i>	
Folyóirat-szerkesztés és -kiadás Open Journal Systems (OJS) segítségével.....	160-279
<i>Bedő Márta</i>	
Keresési útmutató átfogó folyóirat-adatbázisokhoz	280-316
<i>Krizsán Ivett</i>	
Társadalom- és humántudományi információforrások.....	317-427
<i>Fölkerné Csernyik Rita</i>	
Az MTMT története, szervezeti felépítése, szerzői és adminisztrátori feladatok	428-450
<i>Ésik Szabolcs</i>	
Proxy beállítás a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont elektronikus tartalmaihoz	451-469

Sipos Anna Magdolna

sipos.magdolna.54@gmail.com

Előszó

Az elektronikus könyvkiadás megjelenése és elterjedése jelentősen módosította a bennünk élő könyv képét, a könyveket jellemző attribútumokat. Az egyik ilyen fontos változás, hogy míg a Gutenberg-galaxis kötetei oldal terjedelmének lehetőségeit a fizikai korlátok meglehetősen szűkösre szabták, addig a Neumann-galaxis elektronikus kiadványai esetében az ilyen határokat szinte figyelmen kívül hagyhatjuk. Az elektronikus kiadás esetében nem szükséges azzal számolnunk, hogy a könyvtestet nem bírja el a kötéstábla és a könyv teste kiszakad a táblából, és ráadásul nincs olyan kötéstábla, ami be tudná fogni a kezelhetetlen terjedelmű munkákat. Attól sem kell tartanunk, hogy az olvasó nem tudja kézben tartani azt a túlon túl nagy mennyiségű, és súlyát tekintve gyakran kezelhetetlenül nehéz papírtömeget, amely a könyv szövegét, lényegét tartalmazza. A nyomtatott könyv évszázadai során szintén csínján kellett bánni a színes illusztrációkkal, mert azok kötetbe kerülése jelentősen megemelte a kiadvány előállítási és fogyasztói árát, míg az elektronikus kiadásnál ezekkel a tényezőkkel sem kell számolnunk. A papír alapú könyv nem tette lehetővé az olvasói interaktivitást, pontosabban szólva azt csak nagyon körülményesen lehetett megvalósítani, ezzel szemben az e-könyvek kifejezetten építenek arra, hogy a használó rendszeresen „kitekint” a könyvből, használja a beépített linkelési lehetőségeket, egyetlen kattintással, vagy egy, a böngészők segítségével elindított kereséssel folyamatos párbeszédet folytat a webes tartalmakkal és a könyv többi részeivel, utána néz az olvasott információknak.

Az olvasó előtt álló, mintegy félezer oldalnyi elektronikus megjelenésű tomus aligha jelenhetett volna meg a Gutenberg-galaxist jellemző, papír alapú kiadvány formájában. A kötetben alkalmazott módszerek kifejezetten az olvasói aktivitásra, az interaktivitásra, a gyakoroltatásra, a külső forrásokra történő webes „át- és fellapozásra” épülnek, és ezt segíti a webes hivatkozások, a képernyőképek gyakori beépítése a szövegbe. A könyv nem csupán lehetővé teszi a további búvárokodásokat, hanem kifejezetten épít azokra. A továbblinkelések nélkül csak korlátozottan meríthetünk gazdag tudásanyagából.

Könyvünk teljes tematikája kapcsolódik azokhoz a robbanásszerű változásokhoz, pontosabban szólva, azok eredményeihez, követ-

kezményeihez, amelyeket a könyvtárak mint intézmények, továbbá a könyvtárhasználók által is tapasztalható könyvtári szolgáltatások és a könyvtárosi munka a Neumann-galaxisnak a teljes társadalmat, a tudományt és szinte az egész világot átalakító hatására átéltek és átélnek. Ebben a paradigmaticusnak tartott átalakulási folyamatban rendre visszatérő polémia: van-e, lesz-e, és ha igen, úgy milyen lesz a szerepe a könyvtáraknak és a könyvtárosoknak abban a korban, amikor a nyomtatott könyvek és folyóiratok korábbi, csaknem monopol helyzetete fokozatosan visszaszorul a virtuális térben elérhető tartalmak javára? Képesek lesznek-e a tudományos memóriát őrző kollektívák a tudás fizikai helyéből és formájából átalakulni, a tanulás, a kutatás és az intézményesített tudományos kommunikáció, információcsere központi helyévé, vagy a tudományos kommunikáció egyre szélesedő online csatornáinak újjai mindinkább elkerülik majd a könyvtárakat, és saját hálózatokat építenek ki, vagy profitorientált szervezetek hoznak létre számukra könnyen kezelhető információs szupersztrádaikat? Magunk azon a véleményen vagyunk, hogy az egyre nagyobb tempóban gyorsuló tudományos világban minden lehetséges kommunikációs csatornára szükség van. Ugyanúgy, mint korábban, a tudósok láthatatlan kollégiuma továbbra is létező kategória marad, csupán a közvetlen kommunikáció csatornái, lehetőségei bővülnek olyan mértékben, amelyet korábban el sem tudtunk képzelni. Az is látható, hogy a profitorientált szervezetek sem maradnak ki a változás folyamatából: már ma is számos olyan platform, szoftver használható a kutatók számára, amely – a publikációs és citációs teljesítmények bemutatásán túl – többek között lehetővé teszi a közvetlen interaktív kommunikációt, érdeklődési csoportok létrehozását. Ám ezek mellett az intézményesített könyvtári kutatástámogatásra is megmarad az igény, jóllehet a kollektívák és kezelőiknek is másként kell viszonyulniuk az állandó és gyorsuló változásokhoz, az azok kényszereiből fakadó kutatási, kutatói igényekhez. Ebben az esetben ez többet kell, hogy jelentsen az egyszerű lépéstartásnál. A lehetőségeikhez mérten könyvtáraknak és a könyvtárosoknak e folyamatokban aktív, kezdeményező és cselekvő szerepet kell vállalniuk. Amennyiben ezeket a szerepeket eredményesen, sikerrel játsszák úgy a kutatás megbízható tanácsadóiként, támogatóiként – főként az információs túlterheltség, az egyre heterogénebb adattípusok és a változó publikációs kultúra tükrében – a tudományos könyvtáraknak továbbra is megkerülhetetlen szerepük lesz. A változó elvárások új szolgáltatásokat és eszközöket, tudást és kompetenciákat igényelnek, amelyek feltételeinek biztosítása és továbbfejlesztése a könyvtárak természetes feladata.

A tudomány és annak művelési metódusai, folyamatai, változásai, eredményei az emberiség teljes történelme során átalakító hatással voltak a teljes könyv- és a könyvtári kultúrára, különösen a szakmai-tudományos kiadványokra, a könyvtárak közül pedig a tudományos igények szolgálatát kínáló szakkönyvtárakra, tudományos- és felsőoktatási könyvtárakra. E több évszázados folyamat során a könyvtárak – igazodva a tudományos jelenségekhez, változásokhoz – a tudományos intézmények egyik fő, ha nem a legfőbb kutatási infrastruktúráját jelentették. Ez a történelmi együttélés, egymásra utaltság a tudomány és a könyvtárak közös kultúrtörténetében – a vonatkozó szakirodalomban megfogalmazottak szerint – négy nagy szakaszra és paradigmára osztható fel.¹

A tudomány művelésének kezdeti ciklusában, az első paradigmában, mintegy ezer éves múltra visszatekintve, a tudomány elsősorban a természeti jelenségek megfigyelésével és leírásával foglalkozott. Ebben a periódusban a könyvtár-típusú intézményekben a megfigyeléseket és azok leírását végző tudósok kéziratait, vagy ritkaságszámba menő nyomtatványait őrizték. Ennek megfelelően igen szűkösek voltak a lehetőségek arra, hogy a személyes találkozásokon kívül a kutatók egymással kommunikáljanak, diskurzusokat folytassanak, megismerhessék egymás eredményeit.

Az utóbbi néhány száz évben, a második paradigmában létrejött az elméleti jellegű tudomány, amely a megfigyelések, leírások felhasználásával, elemzésével már modelleket alkotott, általánosításokat tett, és ezek segítségével próbált magyarázatot adni a természeti jelenségekre. Ebben a szakaszban a tudósok már nem csak passzív megfigyelők voltak, hanem aktív résztvevőként kutatták a kauzális összefüggéseket. A könyvek sokszorosítási lehetőségének megteremtése, széles körű elterjedése, továbbá a nyomdászati eljárások, valamint a papírgyártás modernizálása, mind olcsóbbá tette a tudományos munkák nagy példányszámú közreadását, tömegtermékké válását. Ezzel a könyvtárak számára elkövetkezett a nyomtatott könyvek és folyóiratok uralta korszak, de ez korántsem azt jelentette, hogy ezekben a könyvtárakban csak könyv-típusú kiadványokat gyűjtöttek. Mellettük már ekkor megtalálhatók voltak a térképek, a kéziratok, a képek, a metszetek és egyéb megőrzésre szánt tárgyak is. A tudományos intézmények könyvtárai ekkor már képesek voltak a világ tudását reprezentáló kiadványok nagy részét összegyűjteni, a kutatók és a diákok számára hozzáférhetővé tenni és megőrizni. Ebben a

¹ Horstmann, Wolfram – Brase, Jan: Libraries and Data – Paradigm Shifts and Challenges. In: Bibliothek Forschung und Praxis, 2016; 40. (2) pp. 273–277.

folyamatban alakultak ki azok tudományos kommunikációt a könyvek és folyóiratok közvetítésével lehetővé tevő klasszikus könyvtári attribútumok, amelyek a Gutenberg-galaxis könyvtárát jellemezték.

A harmadik paradigmát a számítástudomány és a számítógéptudomány, vagyis információkezelés és -feldolgozás vizsgálatának elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozó diszciplína megjelenése és fejlődése jellemzi. A paradigma kezdetei a 20. század közepéig nyúlnak vissza. Az új felfogás szorosan kapcsolódik elektronikai eszközök és a számítástechnikai eszközök megjelenéséhez, széles körű elterjedéséhez. Ezek a folyamatok lehetővé tették a kutatók számára, hogy már ne csupán az empirikus megfigyelések módszereivel éljenek, hanem a valóságot komplex módon szimulálni is tudják, hipotéziseiket, elméleteiket sokkal inkább az apró részletekre is kiterjedően, tesztelhessék, a leírásokat pontosíthassák, kísérleteiket többször, szinte végtelen számban ismételhessék, és ezáltal következtetéseiket, eredményeiket megalapozottabbá tehesék. A Neumann-galaxis kutatási és könyvtári hatásai felerősítették a hagyományos katalógusok adatrendszerében, a dokumentációs, indexelős és egyéb tartalmi feltárási szisztémákban már korábban is meglévő multiadat-intézmények szerepkörét, különösen a tudományos kollektívákban. Az elektronikus katalógus ötlete az 1950-es években született meg, és az 1970-es évektől kezdve mind szélesebb körben alkalmazták. Az integrált könyvtári szoftverek a napi munkavégzést és a dokumentumok, valamint az információk adatainak feldolgozását, kereshetőségét, hozzáférhetőségét forradalmasították. Mellettük az Neumann-galaxis expanziójának eredményeként a könyvtárakban mind gyakrabban találkozhattunk először az analóg, de nem papír-alapú információhordozókkal, majd a digitális technológiát alkalmazó e-folyóiratokkal, e-könyvekkel. Az offline, majd online elérhető szakirodalmi adatbázisok által közvetített metaadatok használata, továbbá a mögöttük lévő dokumentumok és egyéb információk teljes szövegű elérése is bekerült a napi rutinok közé. Ezek a változások nem csupán a könyvtárak belső munkájában érvényesültek, hanem a használók, a kutatók, a diákok korábbi könyvtárhasználati, információszerzési módszereit is alapvetően megváltoztatták. Az átalakulás eredményeként különösen a szak- és egyetemi a könyvtárak mára már rendkívül bonyolult, nemzetközi hálózatba kapcsolt metaadat-rendszereket működtetnek, és több tízmillió nagyságrendű hagyományos és elektronikus-digitális dokumentumot, információt tesznek hozzáférhetővé több millió felhasználó számára. A rendszereknek tartalommal, adatokkal, dokumentumokkal történő feltöltésében könyvtárak ezrei vesznek részt, aminek eredményeként egyáltalán nem túlzás azt állítani: a

könyvtári adatok összessége valószínűleg a világ tudományos eredményeit magában foglaló művek legteljesebb nyilvántartását alkotja. Mindezen túl a szak- és egyetemi könyvtárak más, fontos, a tudományos tevékenységet, a kutatást támogató feladatokat is végeznek fenntartóik számára. A teljesség igénye nélkül ilyenek például: a kutatási projektek, információk kezelése, a kutatás és a kutatók munkájának operatív szintű támogatása, a kutatók és publikációik, hivatkozásaik hiteles nyilvántartása, az intézményi repozitóriumok kialakítása, folyamatos karban- és naprakész tartása, a szervezet által gondozott kiadványok közreadása, a folyóiratok nemzetközi minősítési eljárásainak segítése, a tudományos reputáció javítása, a tudományometriai adatok kezelése.

A napjaikban kibontakozó, negyedik paradigmát – angolul Data-Intensive Science, magyarul ennek teljesen magyartalan tükörfordítása kezd meghonosodni az „adat-intenzív tudomány” – kiterjesztett tudománynak vagy e-tudománynak nevezik. (Magunk szívesebben olvasnánk a terminus technicus honosítására a magyar nyelvhez idomuló elnevezést.) Jellemzője, hogy egyaránt épít a megfigyelésekre, az elméleti kérdésekre, a kísérletekre és a szimulációra is. S hogy ezek milyen hatással vannak, illetve lesznek a kutatást segítő könyvtárakra? Ennek definiálásánál abból kell kiindulnunk, hogy a könyvtárakat eleve az információhoz és a tudáshoz való intézményes hozzáférés attribútumai jellemzik már évezredek óta. Ennek a funkciónak megfelelően nagy hagyományaik és tapasztalataik vannak az információk összegyűjtésében, feltárásában kezelésében, gondozásában, megőrzésében. Az évezredek során felgyűlt tapasztalataik sokat segítenek abban, hogy a könyvtárak hiteles, megbízható, biztonságos szervezetek legyenek. Ez nagyon jelentős értékkepző tőke a mai, információval túlterhelt, digitális világban, és hasonló fontosságú, értékű az is, hogy az általuk szolgáltatott adatok, információk is megbízhatóak és hitelesek. További, napjainkban is komoly értékkel bíró könyvtári szolgáltatás a megőrzés. Ez azt jelenti, hogy a kutatást közvetve és közvetlenül is támogató könyvtárakban még akkor is elérhetőek egy projekt adatai, információi, amikor maga a projekt már rég lezárult, a finanszírozása megszűnt, a kutatást végzők is rég másik programokban dolgoznak. Vagyis azok az értékek, amiket a könyvtárak egész történelmi folyamatukban képviseltek, és amihez igazodtak, ma is jól kamatoztatható meritum. Ebben a ciklusban a tudományos információ jóval több, mint a folyóiratcikkek, könyvek, vagy bármi más szöveges információ. Ahhoz, hogy a könyvtárak igazodjanak a negyedik paradigma kutatási jellemzőihez, a kutatások nyilvántartásán kívül a kutatási adatok összegyűjtésének, feldolgozásának, meg-

őrzésének és hozzáférésüknek biztosítása is feladatukká kell válni. A digitális térben keletkezett kutatási adatok feldolgozása, kezelése, továbbá ennek módszere – amint azt számos nemzetközi példa is mutatja – jól illeszthető a könyvtárakban már most is meglévő multiadat-rendszerek működéséhez.

Az adattömegeket előállító kutatóknak sem szakértelme, sem eszköztudása, sem pedig ösztönzése nincs az adatok kezelésére, ezért szükségük van olyan szervezetekre, szakemberekre, amelyek ezeket az adatállományokat szakszerűen tudják kezelni. A kutatási adatokra összpontosító információk szakszerű rendszerezésében és kezelésében az ezen a téren nagy tapasztalatokkal és hagyományokkal rendelkező könyvtárakra, könyvtárosokra számíthatnak. Jóllehet ez az egymásra találás még meglehetősen kezdeti stádiumban van, de a folyamat már elkezdődött. Világszerte számos helyen alkalmaznak ma már úgynevezett adatkönyvtárost, és elindult az intézményi repozitóriumoknak ebbe az irányba történő fejlesztése, ám országonként és szakterületenként eltérő a fejlődés intenzitása.

Amint fentebb láttuk, a könyvtárak és a tudományos kutatás, valamint az utóbbihoz kapcsolódó, több évszázados publikációs rendszer egymással szoros szimbiózisban szervesült. Az elektronizáció és a digitális kultúra expanziója a könyvtári működési mechanizmus alapmodelljén nem sokat változtatott. A könyvtárak, főként a tudományos kutatáshoz közvetlenül kapcsolódó szak- és egyetemi könyvtárak feladata a publikációkról történő tájékoztatás és információszolgáltatás, amint továbbra is a könyvtárak a szakirodalomhoz való hozzáférés legfőbb letéteményesei, jóllehet az elektronizáció és a digitalizáció, a távoli elérés eredményeként a felhasználók, az olvasók gyakran nem is érzékelik a könyvtárak ebbéli szerepét. Ezzel szemben a közleményeket tartalmazó fizikai adathordozók megőrzésében már jelentősek a könyvtárak szerepvállalásának módosulásai. A hagyományos eljárással készült tudományos és művészeti információhordozók, úgymint periodikák, monografikus kiadványok, zeneművek archiválásának, megőrzésének feladatai mindinkább a profitorientált szakkiadók által működtetett szakirodalmi adatbázisok platformjára kerülnek. A publikációkról szóló tájékoztatás, továbbá a közleményekhez való hozzáférés korábbi, hagyományos könyvtári szolgáltatási módszereit – miközben lényegi tartalmuk, intézményi kötődésük megmaradt – mindinkább felváltja az elektronikus információszolgáltatás, a digitális tartalmak rendelkezésre bocsátása. Ma már a használókkal, az olvasókkal történő kapcsolattartás is döntően a virtuális szférában zajlik. Mindezek együttesen azt eredményezik, hogy a hagyományos könyvtári szakirodalmi és tájékoztatási tevé-

kenység egyre jobban eltávolodik a korábbi, manuális könyvtárosi módszerektől, eszközöktől, és egyre inkább a profitorientált vállalatok szolgáltatásaiból dolgozik, azokat adaptálja és közvetíti a felhasználók felé. Ez egyben azt is jelenti, hogy a könyvtárak kutatástámogató szolgáltatásai mindinkább kiszolgáltatottak a társadalom más szférájában, más motivációival, ösztönzőivel, értékrendjével tevékenykedő, monopolhelyzetben lévő piaci szereplők mindenkori érdekeinek, kénye-kedvének. A kitétséget tovább erősíti, hogy a kutatási eredményeket tartalmazó dokumentumok megőrzése részben szintén kikerült a könyvtárak hatóköréből. Annak szemléltetésére, hogy ezek a változások mit jelentenek a könyvtárak és a könyvtárak szolgáltatásaiból merítő kutatók számára, a néhány évvel ezelőtti, a 2019-es hazai és nemzetközi Elsevier-bojkott nyújtott tanulságos példát. Jóllehet az adatbázis szolgáltatás fél éves szünet után helyreállt, mégis komoly kiesést jelentett a hazai tudományos életben, továbbá rámutatott a kiszolgáltatottság egyéb következményeire is. A bojkott apropóján tudatosult a felhasználói közegben az is, hogy érvényes szerződés hiányában nem csupán a kurrens szakirodalmi információk és tartalmak válnak elérhetetlenné, hanem a retrospektív anyagokhoz történő hozzáférés is megszűnik. Mindezek együttesen azt mutatják, hogy a valóságban számos olyan kérdés felmerül, működési zavar támad, amelyek még ugyan a harmadik paradigma szakaszának jellemzője, akkor keletkeztek, ám a negyedik paradigma elejére sem oldódtak meg.

A fentebb említett folyamatok szemléletesen mutatják azokat a változásokat, amelyekkel ma a könyvtárak, a könyvtárosok nap, mint nap szembesülnek, és amelyek egyben szak- és felsőoktatási könyvtárakban végzett munkák meghatározó keretét alkotják. Ezért nem meglepő, hogy a kötetbe került írárok döntő többsége az elektronikus környezetben zajló tevékenységeknek azokkal a kérdéseivel foglalkozik, amelyek nem csupán érintik a felsőoktatás polgárainak napi tevékenységét, hanem döntően hatnak az intézményekben folyó oktatási és kutatási feladatok eredményes teljesítésére. A kötetben szereplő munkák szerzői arra vállalkoztak, hogy a használók számára a megváltozott könyvtári környezetben való tájékozódást, információszerezést megkönnyítsék, kialakítsák azokat a rutinokat, amelyek az új információs források kezeléséhez, használatához nélkülözhetetlenek. Az ehhez szükséges tudnivalókból tesznek közzé egy csokrot, és korántsem a teljességet. Ahogyan a kutatás során a papír alapú információhordozók világában mellőzhetetlen volt a lexikonok, a bibliográfiák, az adattárak, a katalógusok és egyéb, a szakirodalmat feltáró eszközök használatának ismerete, most ugyanúgy szükség van a szakirodalmi forrásokhoz vezető eszközök kezelésének tudására, rutinjára.

Ehhez járul még, hogy a forrásokhoz vezető kommunikációs eszközök alkalmazásának, használatának ismerete is megkerülhetetlen.

A most megjelent kötet írásai nem csupán tematikájukban tartoznak össze, hanem összekapcsolja őket, hogy a szerzők mindannyian a Pécsi Tudományegyetemhez kötődnek, ezen belül a hét szerző közül hatan a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpontjának munkatársai, egy kolléganő pedig az egyetem professzora. Talán a témaválasztások is determinálták, hogy csaknem valamennyi szerző fiatal, többüknek ezek a nyilvánosság előtt megjelenő első publikációs szárnypróbálgatásai. Am kezdő könyvtárosoknak nem mondhatók. Mindannyian elegendő ideje dolgoznak már ahhoz azokon a területeken, amelyek megismertetése és népszerűsítése érdekében klaviatúra mellé ültek, hogy az évek alatt megszerzett elsősorban gyakorlati és részben elméleti ismereteiket másokkal is megosszák. E célnak megfelelően a tomus írásai erősen gyakorlati jellegűek és az egyetemi oktatást szolgálják, de eredményesen használhatók az intézményes oktatáson kívüli edukációban, a felnőttképzésben, továbbképzésben is. A könyv fejezeteinek belső szerkezetét ennek megfelelően és a feldolgozott témák adottságaitól függően egységes struktúrájúvá alakították. A fejezetek – tartalmuktól függően – többféle segítő, bevezető részt tartalmaznak: bevezetés a tananyaghoz, a megszerzhető kompetenciák definiálása, a tananyag elsajátításához szükséges eszközök és egyéb feltételek felsorolása, a célközönség, az anyag elsajátításához szükséges időkeretet meghatározása, a tananyag témakörei, fogalommagyarázatok, a témával kapcsolatos legfontosabb publikációk felsorolása és még más olyan részeket, amelyek nélkül nem lehetne teljes az ismeretek átadása. Legalább ilyen hasznosnak tartjuk, hogy minden fejezetben található ellenőrző kérdések is, amelyek megoldásával magunk kontrolálhatjuk tanulásunk hatékonyságát. A könyvben taglalt egyes témák tárgyalásának módja metodikailag olyan, hogy bármikor fellapozható, visszaneézhető legyen, így folyamatosan mintegy „mankóként” is szolgálnak a szakirodalom új módszer- és eszköztára kutatásában még kevésbé járatos felhasználók számára.

A fejezetek egységes szerkezete nem jelenti azok uniformizálását, hiszen az egyes részekben tárgyalt érdemi részek változatos tartalmakat hordoznak. Ennek megfelelően azok hosszabbak, emezek rövidebbek a másikinál; az egyik téma jobban kívánja az elméleti megalapozást, míg a másik az ilyenek hiányában is feldolgozható; az egyik szerző kevésbé bíbelődik a jelenség kauzális összefüggéseinek felderítésével, egyből a témába vág, a másik pedig messzebből indít, a tárgyaltak társadalmi, környezeti változásait, okszerű kapcsolatait is

bemutatja. Az ismeretanyag feldolgozottságának színvonalában is jelentősek a különbözőségek. Vannak közöttük tudományos mélységeket mutató írások, vannak benne kompilációs munkák és fellelhető kvázi útmutató szintű művek. Mindezeket túl a klaviatúrák előtt ülő szerzők személyisége, habitusa, tudása, írói rutinja és talán belső késztetése az egyes fejezetek stílusát is meghatározza; ezen a téren is nagyok a különbségek. Ám ennek ellenére mégis van a kötetnek egy alapvető koherenciája. A tomust az új típusú, pontosabban szólva, a nem hagyományos eszközzel használó szakirodalmi tájékoztatásának és információszolgáltatásának, valamint rendelkezésre bocsátásának tematikája fogja össze. A felhasználó, az olvasó, a kutató, az információs igény felől közelítve: mindazoknak az ismerteknek az elsajátítását, rutinjainak kialakítását szolgálja, amelyek nélkül az egyetemi tanulmányok, a tudományos kutatómunka eredményes teljesítése lehetetlen. A most közzétett kötet tematikája – tekintettel a tárgykör nem teljes körű feldolgozására és a használók körében kevésbé ismert, ám a tanulás és a kutatás eredményesebbé tételében nélkülözhetetlen lehetőségeire – folytatásért kiált. Hasznos lenne, ha a szakirodalmi tájékoztatásban és információszerzésben mindinkább meghatározó további adatbázisok hasonló szempontú feldolgozására, közreadására is vállalkozna az intézmény.

A közzétett kötet összesen hét fejezetet tartalmaz. Ezek közül négy a tudományos kommunikáció legfontosabb csatornáit, a szakmai folyóiratok kiadásának, közzétételének és kereshetőségi, használati, hozzáférési lehetőségeinek napjainkban zajló, fundamentális átalakulásával foglalkozik. A sorrendben az elsőt – a hagyományos folyóirat-kiadási paradigma átalakulásának, a szaklapok krízishelyzetének, a publish or perish által kiváltott válságának oksági összefüggéseit, tüneteit és azoknak a korábbi tudományos publikációs kultúrára ható, azt alapvetően megváltoztató tényezőit legátfogóbban bemutató részét – **Fekete Rita** tudományos igényű megközelítéssel, nagy hozzáértéssel és kiváló érzékkel állította össze, *Változások és lehetőségek a tudományos publikálásban: a tudományos folyóirat-kiadás tendenciái* címmel. A szellemes illusztrációk, karikatúrák szövegközi elhelyezése színesebbé, szemléletesebbé teszi ennek a rendkívül összetett és bonyolult, gyakran ellentmondásos, krízis folyamatnak a bemutatását és a tudományos életre gyakorolt hatását. Mindezeket túl a szerző áttekintést ad azokról a tudományos közélet és a könyvtárosok közreműködésével létrejövő új kezdeményezésekről, amelyek napjaink folyóirat-kiadásának ellentmondásait szándékoznak csökkenteni, mint például az Open Acces mozgalom, a repozitóriumok létrejötte, a kiadók helyzetükkel való visszaélésével szemben szervezett előfizetői

bojkottok. A közleményben részletesen olvashatunk a mind a tudományos, mind pedig a könyvtáros közéletben rendre éles vitát kiváltó szakmai lektorálás kérdéseinek, anomáliáinak okairól, tüneteiről, lehetséges megoldásairól.

A kötet második és egyben egyfajta kakukktojásnak tűnő munkája kultúrtörténeti témához nyúl. Szerzője **Kéri Katalin** és *Az írott szó csendes birodalma* címmel, *Könyvkultúra és könyvtárak a középkori iszlámban* alcímmel került be a kötetbe. Hangsúlyozzuk, hogy a fejezet témája kakukktojásnak tűnhet, ám valójában nem az. A történeti tematikájú tevékenység, kutatás éppen úgy hozzátartozik a tudományos és a szakkönyvtárak, valamint az egyetemi könyvtárak portfóliójához, mint a legmodernebb eszközök használatával végzett szakirodalmi, bibliográfiai tájékoztatás és információszolgáltatás. A ma gyakran a marginális feladatok közé sorolt történeti kutatás és a legújabb technikájú szolgáltatások látszólagos ellenpólusai egyaránt megférnek az intézményekben, ettől válnak azokká, amik, ettől lesznek sokszínűek, érdekesek, értékhordozók és időtállóak. A rövid terjedelmű – mindössze egyetlen óra alatt feldolgozható – fejezet frappáns tömörséggel és komplex módon mutatja be a középkori iszlám könyvtári kultúra háttéréül szolgáló művelődés kialakulását, fejlődését, az arab írás megszületését és szerepét a műveltség terjesztésében és a tudományban, továbbá az egész társadalom olvasás, tudásszerzés iránti nyitottságát. A középkori iszlám könyv- és a könyvtári kultúra létrejötté, fejlődése szinte teljesen ugyanazt az utat járta be, és ugyanazok a tényezők motiválták, mint az európai kultúrkörben: az egységes arab irodalmi nyelv kialakulása és terjedése; a Korán végleges szövegváltozatának írásos rögzítése; a vallás magyarázatával foglalkozó iskolák létrejötté; a tudományos gondolkodás fejlődése; az oktatás intézményesülése; a bibliofília korai megjelenése és népszerűsége. A középkori iszlám könyv- és könyvtári kultúra virágzásának megtörésében, a kollektívok barbár pusztításában is hasonló okok játszottak közre, mint más könyvtári kultúrákban: belső, politikai, hatalmi és vallási, vallásjogi csatározások, dinasztikus ellentétek; az inkvizíció. A szervezeten és szervezetlenül zajló könyvpusztításnak hasonló következményei lettek, mint máshol: a középkori iszlám könyv- és könyvtári kultúráról ugyan van tudomásunk, de szinte teljesen nyomtalanul tűnt el.

A könyv harmadik fejezetében ismét visszatérünk a folyóiratok és a velük kapcsolatos, új technológiák kérdésköréhez. A **Lovász Dávid** által összeállított fejezet, *Folyóirat-szerkesztés és -kiadás Open Journal Systems (OJS) segítségével* arra vállalkozik, hogy egyrészt bemutassa folyóirat-kiadás teljes menedzselését támogató

szoftver létrejöttét, előrehaladását, közismertségének növekedését, célszerűségének okait, másrészt pedig, hogy elsajátíttassa a folyóirat-kiadásban érdekeltekkel annak használatát. Az OJS létrejöttének a folyamatnak az eredménye, amely a tudományos kommunikáció legfőbb csatornájának, a szakmai folyóiratok kiadásának modellváltását indukálta és kísérte. A folyóirat-kiadás korábbi sémájának mennyiségi és minőségi átalakulását az információs-kommunikációs technológia terjedésében, a tudomány fejlődési folyamataiban, valamint az azok nyomán megjelenő publikációs dömping és verseny egyre erősebb érvényesülésében kell keresnünk. Ezek a jelenségek oda vezettek, hogy a folyóiratoknak, azokon belül is a nemzetközi minősítéssel rendelkezőknek mind nagyobb szerep jutott, ám nem csupán a tudományos kommunikációban, hanem a kutatók és az intézmények tudományos minősítésében is. Fontos szempontként jegyezzük meg, hogy szaklapok rangsorának direktívaként használatos presztíznövekedése nem csupán a tudósok és az intézmények rangsorában játszik döntő szerepet, hanem az egyén karrierjében és az ezzel szorosán összefüggő egzisztenciális boldogulásában, valamint a nemzetközi ismertség, a kutatási programok támogatásában, vagy mellőzöttségében is. Az OJS szerkesztésben való alkalmazása kompatibilis a folyóirat-minősítő rendszerek értékelési szempontjaival, ezért ma már megkerülhetetlen eszközzel van szó. Az *Előszónkban* korábban már említett egyetemi és szakkönyvtári paradigma harmadik ciklusában jelentek meg azok az elvárások, amelyek e tékák eddigieknél jóval nagyobb szerepvállalását sürgetik az intézményi kiadványok szerkesztésében, közreadásában és terjesztésében, archiválásában, hozzáférésüknek biztosításában. Ez indokolja egy – a korábbi könyvtári modellben látszólag a könyvtáraktól távol eső feladatot szolgáló – program-rendszer könyvtárosok körében történő edukációját. Lovász Dávid művének áttanulmányozása és a benne szereplő gyakorlatok elvégzése, és a részletekben menő ismerete komoly segítséget nyújt a könyvtárosok számára abban, hogy kiválóan megfelelhessenek ezeknek az igényeknek.

Bedő Márta *Keresési útmutató átfogó folyóirat-adatbázisokhoz* címmel közzétett negyedik könyvfejezete, amint azt a cím is tanúsítja, szintén a kötet központi témájává vált folyóiratok kérdéskörével foglalkozik. Ám a feldolgozás már közvetlenül gyakorlati szempontokat érvényesít és a felhasználók munkáját a visszakeresés, a releváns szakirodalom összegyűjtésének szempontjai mentén támogatja. Nevezetesen azt, hogy miként lehet a leghatékonyabban kinyerni azoknak a releváns, folyóiratokban megjelent közlemények bibliográfiai tételeit, metaadatait, gyakran teljes szövegeit, amelyekre kutatói

munkánk során szükség van. Amint a címben is olvashatjuk, ez a fejezet önmagában nem dolgozhat fel minden olyan szakirodalmi és egyéb információs forrást, amelyek a szaklapok részletező feltárását végzik. Csak azokkal az adatbázisokkal foglalkozik, amik átfogóan – a könyvtáros szakma ezeket multidiszciplináris vagy általános gyűjtőkörű adatbázisoknak nevezi –, és nem egy-egy diszciplinára, részterületre vagy szakterületre fókuszálva jelentenek a használók számára megbízható, pontos és hiteles szakirodalmi keresési kiindulópontot. A feldolgozás részletesen a ScienceDirect, a SpringerLink, valamint a Web of Science folyóirat-állományának tartalmi, gyűjtőköri ismertetését, keresési metódusait, lehetőségeit veszi számba, kitérve olyan gyakorlatias kérdésekre is, mint például miként érhető el az adatbázis, miként juthatunk a teljes szövegekhez, miként lehet különböző formátumokban hivatkozásokat generálni a releváns tanulmányok metaadataiból, mi a teendő, ha a felhasználó nem tud kapcsolatot létesíteni az adatbázissal. A szerző részletekbe menően taglalja az adatbázisok használatának apró-cseprő fogásait, azokat, amelyeknek mindegyike komoly támogatást jelent a felhasználók számára ahhoz, hogy minél teljesebb és minél relevánsabb irodalmat tudjanak kutatási témájukhoz összegyűjteni. Mindemellett igen gyakran találkozhatunk külső, vagy belső linkek felkínálásával, amelyek újabb fontos információkat osztanak meg a használókkal.

A **Krizsán Ivett** által jegyzett, ötödik fejezet, a *Társadalom- és humántudományi információforrások* szintén szakirodalmi adatbázisokkal foglalkozik, ám a megközelítés módját ebben az esetben nem a kiadványtípus jelenti, hanem a társadalom- és a humán tudományi területek, azokon belül pedig az egyes tudományágak. A szerző itt sem vállalkozhatott a két tudományterület valamennyi ága forrásanyagának teljes feltárására; ez meghaladná a fejezet átláthatósági kritériumait. Ezért szelektáltan mutatja be azokat a nemzetközi és nemzeti gyűjteményű, szolgáltatási rendszerű szakirodalmi adatbázisokat, amelyeknek elsődleges gyűjtőkörét a társadalom- és a humán tudományok, illetve az általa kijelölt diszciplinák jelentik. A szelekciós szempontokat az is befolyásolta, hogy a különböző tudományágak szakirodalmának, információs forrás-rendszerének adatbázisbeli feltártsága nagyon eltérő szinteket, teljességet mutat, továbbá az is, hogy a kiadvány elsődleges célközönsége számára mely adatbázisok érhetőek el, melyekhez rendelkezik hozzáféréssel. E szempontok mentén az írás első részében a humán- és a társadalomtudományok teljességére fókuszáló adatbázisokkal foglalkozik: ProQuest Central szolgáltatás társadalom- és humántudományi kollektíváival; a JStor, első sorban a felsőoktatási intézmények könyvtáraitra fókuszáló gyűjtemé-

nyével. Ezt követően egy – mind a használat, mind a gyűjtemény gyarapítása szempontjából idehaza meglehetősen elhanyagolt – adatbázis, a Central and Eastern European Online Library (CEEOL) adatállományának, alkalmazásának bemutatása következik; végül pedig egy hazai, üzleti alapú információsztolgáltató rendszer részletezése, az Arcanum Digitális Tudománytár (ADT) zárja a sort. (Csak zárójelben kívánjuk megjegyezni, hogy az *Előszónk* készültekor az utóbbi nem volt elérhető a Pécsi Tudományegyetemen.) A kötet második részében az egyes humán- és társadalomtudományi diszciplínákra szakosodott adatbázisok bemutatására vállalkozott szerzőnk. Az egyféle szakirodalmi kalauzként is felfogható számbavétel a történelemtudomány, az irodalomtudomány és a pszichológia a pedagógia és neveléstudomány, a szociológia primer és secunder információs forrásait tárgyalja, adatszerű bemutatással. Érdekes rámutatni, hogy az egyes adatbázisokat jellemző tartalmi, tematikai kollektívák nem csupán a magterület elsődleges és másodlagos forrásait tárják fel, hanem kitérnek a határ- és a rokonterületekre is. Ez a metódus lényegesen kitágítja az adatbázisokban kereshető tárgyköröket.

A kötet hatodik fejezete olyan témával foglalkozik, amely az egyetemi és a szakkönyvtári rendszer számára szintén új feladatokat jelent, és amely a kutatókban is leginkább tudatosult könyvtárosi tevékenységet, a kutatást közvetlenül is támogató szakmai munkát jelent. **Fölkerné Csernyik Rita** jegyzi szerzőként *Az MTMT története, szervezeti felépítése, szerzői és adminisztrátori feladatok* című részt. A Magyar Tudományos Művek Tára immáron tizenhárom éve (2009-) van velünk, 2017-ben megélt egy verzióváltást, ám ennek ellenére kijelenthetjük, hogy az egységes, országos, közös és közhiteles hazai publikációs és citációs rendszer hatásának, eredményeinek, adatainak, hasznosságának bemutatása – jelentőségéhez mérten – meglehetősen alulreprezentált a szakirodalomban. Éppen ezért üdvözlendő, hogy szerzőnk vállalkozott az MTMT történetének, intézményeinek, szervezeti felépítésének, az irányító és a szakmai tanácsadó, valamint az adatbázis fejlesztésével, gondozásával foglalkozó szakbizottságoknak a bemutatására. A központi testületeken túl részletesen olvashatunk a résztvevő intézményeknél szerveződő, az operatív munkákat végző szereplők munkájáról, hierarchia rendszeréről és a ranglista különböző szintjeihez rendelt jogosultságokról, feladatokról. A fejezet végén az MTMT belső világában meghonosodott és mára már a tudományos közéletben is elterjedt fogalommagyarázatot találunk, ami megkönnyíti a teljes anyag értelmezhetőségét.

A könyv utolsó, hetedik fejezete egyetlen, ám nagyon fontos, gyakorlati tartalmú rész kérdéssel foglalkozik. Nevezetesen, hogy

mindaz a sokféle, új típusú könyvtári szolgáltatás, amelyekről a többi fejezetben szó van, hogyan érhető el a használók számára a lehető legkomfortosabban, és a nap 24 órájában; egy kényelmi szolgáltatás technikai részleteit ismerteti. Az **Ésik Szabolcs** által összeállított fejezet – *Proxy beállítás a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont elektronikus tartalmihoz* – nem csupán a nemzetközi szakirodalmi adatbázisok használati lehetősége, hanem az intézmény által szolgáltatott egyéb e-tartalmak tér- és időbeli expanziója, távoli elérhetősége, kutathatósága szempontjából is hasznos segédlet. A szerző nem bíbelődik a napi rutinok, a kezelni tudás gyakorlati edukációján kívüli kérdésekkel. Az erősen gyakorlatias szemlélettel összeállított módszertani útmutatóból mindent megtudhatunk, ami a távoli elérhetőség technikai részéhez tartozik.

Az értékes és hasznos kiadvány, valamennyi kutatással már régóta foglalkozó, vagy e hivatás felé orientálódó fiatal szakembernek, pályakezdő kutatónak és egyetemistának feldolgozásra melegen ajánlott kötet prológusának befejezéseként talán megbocsátja az olvasó, ha annak készítője szubjektív elemekkel zárja előszavát. Amikor azt a megtisztelő felkérést kaptam a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközponttól, a kötetnek és az annak helyet adó Digitália kollekciónak a gondozójától, hogy írjak a megjelenő e-könyv elé egy előszót, öröm és büszkeség lett rajtam úrrá. Egyrészt azért, mert mindig nagy öröm, ha a könyvtárak megújuló, a kor követelményeihez igazodó, a kutatást, a tudományos munkát kiemelten támogató szolgáltatásairól szerezhetek új információkat, mert ezekkel igazolni látom azt a meggyőződésemet, hogy a könyvtárak tényleges reneszánszukat élik, és képesek a változó igényekhez nem csupán igazodni, hanem abban aktív szerepet vállalni, annak egyik motorjává válni. Másrészt azért, mert a szakirodalmi adatbázisok és az azokkal összefüggő ismeretek, készségek, rutinok a könyvtári szolgáltatásoknak azt a részét képezik, amelyről mindenféle szempontból, de különösen olvasói, használói és kutatási megközelítésből a hazai szakirodalomban manapság csak igen ritkán olvashatunk. Lépést tartva mind a nemzetközi, mind az itthoni könyvtári, könyvtártudományi szakirodalommal, azt tapasztalom, hogy a nemzetközi szaksajtónak kiemelt témája ez a terület, míg hazai szakirodalom alapján úgy tűnik, mintha még el sem indult volna forradalmi változás a szakirodalmi tájékoztatásban és információszolgáltatásban. A büszkeségre pedig az ad okot, hogy a könyv létrejöttében serénykedő hét szerző közül négy, plusz egy, aki a kötet digitális gondozását, szerkesztését végezte – mára már kollégává vált – könyvtárost volt szerencsém a könyvtári ismeretekbe, azon belül is a szakirodalmi tájékoztatás és információszolgál-

tatás, kiemelten a szakirodalmi adatbázisok rejtelmeibe bevezetni tanulmányaik, a pécsi egyetem informatikus könyvtáros képzése során. Büszke vagyok arra is, hogy a könyvbe nem csupán megírták ezeket a fejezeteket, hanem azok közé tartoznak, akik hűek maradtak hivatásunkhoz, gyakorló könyvtárosként dolgoznak, és amint azt a most elkészült dolgozatok is bizonyítják, ma a munkájukban, amint korábban tanulmányaikban is kiemelkedően teljesítenek.

A kötet elkészültében közreműködő valamennyi szerző, résztvevő tehetségét, szorgalmát, tenni akarását a legmesszebbmenőig elismerve, ajánlom a figyelmükbe Rhys Francis, az Ausztrál e-Kutatási Infrastruktúra Tanácsa képviselőjének alábbi sorait.

„Gyakran mondom az e-tudományban dolgozó embereknek, hogy nem azért vannak ezen a területen, mert látókok vagy szuperintelligensek, hanem azért, mert érdekli őket a tudomány, és azért, mert éppen most élnek.”

A kötet tartalmi és technikai összeállításában közreműködők és a kiadást gondozó intézmények ezzel az e-könyvvel már igazolták érdeklődésüket a tudomány iránt, fiatal koruknál fogva pedig nem csupán most élnek, hanem együtt nőttek fel az információs és kommunikációs technológia elterjedésével; jól értik a csíziót.

Budaörs, 2021. május 2-án

Dr. Sipos Anna Magdolna (PhD)
címzetes egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem

Fekete Rita

fekete.rita@lib.pte.hu

Változások és lehetőségek a tudományos publikálásban A tudományos folyóirat-kiadás tendenciái

A tananyagról...

A tananyag a formális publikációs szinteken történő változásokat veszi górcső alá. A bevezető leckében foglalkozunk a folyóirat-kiadás kezdeteivel és a tudományos közösségek életében betöltött szerepével. Áttekintjük a folyóiratkrízis kialakulásának okait és azokat az igényeket, amelyek előidéztek az Open Access Mozgalom irányelveinek megfogalmazódását. Ezt követően bemutatjuk az Open Access Mozgalom törekvéseit, a legfontosabb szereplőket, kezdeményezéseket és dokumentumokat, továbbá részletesen foglalkozunk a tudományos publikálásra gyakorolt hatásaival is. A folytatásban a publikálásban csapdát jelentő predátor kezdeményezések típusait és jellemzőit, valamint a szélhámosok ellen alkalmazható jó gyakorlatokat ismertetjük. Végül igyekszünk összegyűjteni a tudományos lektorálás általános jellemzőit, típusait, valamint a működésével szemben megfogalmazott kritikákat. A leckékben jelentős szerepet kap a témakörhöz kapcsolódó fogalmak részletes definiálása. A hallgató a tananyag feldolgozásával új kontextusba helyezheti a tudományos publikálás egészét.

1. A TUDOMÁNYOS PUBLIKÁLÁS VÁLTOZÁSAI

Bevezető gondolatok

A tananyag válogatott szakirodalom feldolgozásával mutatja be a folyóirat-kiadás szerepét a tudományos kommunikációban. A tudományos akadémiák által gondozott és kiadott folyóiratok megjelenése olyan fórumot biztosított a publikáló akademikusok számára, amit korábban semmilyen más közlési módszer nem tudott. A 19. század végéig kialakuló kiadási modell évszázadokig változatlanul működött. S habár a publikálási eljárás nem igazán, de a gazdaság, a kiadói üzletpolitikák, az akadémiai és felsőoktatási intézmények elvárásai és a technológiai lehetőségek változtak. Ezek a változások a 20. század

közepétől a folyóirat-kiadásra is hatással vannak. A hagyományos folyóirat-kiadásnak egyre több nem kívánt mellékhatása van, amit már a tudományos élet szereplői is kezdenek felismerni. A hallgató a lecke feldolgozása közben válaszokat kap arra, hogy a tudományos közösségek életében miért nélkülözhetetlenek a folyóiratok, hogy milyen kiváltó okai lehetnek az évtizedek óta tartó folyóiratkrízis kialakulásának, és milyen igények megfogalmazása mentén vált egyértelművé a paradigmaváltás szükségessége.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A leckében összegzett elméleti ismeretek átfogó képet nyújtanak a tudományos szakfolyóiratok szerepéről. A tananyag olyan összefüggésekre világít rá, melyek a kurzus során a későbbi leckék elsajátításának alapját képezik és hasznosak az ok–okozati viszonyok megértésében. A lecke mindenekelőtt a résztvevő kritikai gondolkodásmódját fejleszti.

Szükséges eszközök, források

Jól működő asztali vagy hordozható számítógép és internetkapcsolat.

Feldolgozási idő

- 90 perc

Témakörök

- Bevezetés
- A tudományos közösségektől a folyóirat-kiadásig,
- A folyóiratkrízis kialakulásának okai
- A hagyományos kiadási modell buktatói és új eszmék a születése
- A lecke ismeretlen fogalmainak magyarázata

Irodalmak

- Ana Maria Ramlho Correia, José Carlos Teixeira: Reforming scholarly publishing and knowledge communication. From the advent of the scholarly journal to the challenges of open access. = A tudományos publikálás és kommunikáció megújulása/ Tóth Máté (ford.). In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53. iss. 10. pp. 471-473. <http://bit.ly/3rRlXlt>

• A szövegben előforduló összes internetes hivatkozás letöltési és ellenőrzési dátuma 2021. május 1.

- Bikádi Katalin: Trendek a tudományos publikálásban. In: Orvosi könyvtárak: a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja vol. 11. iss. 2. pp. 11. 2014. <http://bit.ly/2OUqki4>
- Nancy Fjällbrant: Scholarly Communication – Historical Development and New Possibilities. In: Proceedings of the IATUL Conferences. 1997. Paper 5. <http://bit.ly/2Nj4dSd>
- Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 9-30. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>
- Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: Educatio vol. 22. iss. 3. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>
- Varga Máté: A tudomány publikációs válsága (és egy lehetséges kiút). In: sciencemeetup.444.hu 2016. április 4. <http://bit.ly/3bMqKA2>
- Világok harca – Kutatók vs. Elsevier. In: criticalmass.blog.hu 2012.02.12. <http://bit.ly/2Q5yViI>

1.1. Bevezetés

A folyóirat-kiadás kezdetei a 17. századig vezethetők vissza. Két kiadási modellt különböztethetünk meg, melyek közül, az egyik a magántulajdonú kiadóivállalkozásokkal, a másik az akadémiák létrejöttével hozható összefüggésbe. Az első európai tudományos folyóiratokat 1665-ben adták ki. A francia Journal des Scavans Denis de Sallo alapításában, magánvállalkozás keretében jelent meg 1665 januárjában. Még ez év márciusában a brit Royal Society is kiadta a Philosophical Transactions.^{**} A Royal Society mintájára a legtöbb akadémia, mintegy két évszázaddal később pedig a nagyobb egyetemek is megkezdték a saját tudományos folyóirataiknak a kiadását. Több száz éven át ezek az intézményesült tudományos, kutatói közösségek voltak azok, akik uralni tudták a tudományos folyóirat-kiadást. A kereskedelmi kiadói vállalatoknak csupán csak a 20. században sikerült igazán teret nyerniük. A folyóiratok szerepének felértékelődésével, vagyis a tudományos mérőszámok megjelenésével szinte egy időben kiaknázták a lehetőségeiket és megerősítették a pozíciójukat. Hibás lenne azt a következtetést levonni, hogy a tudományos publikálás változásának háttérében egyetlen szereplő, mégpedig a kiadóvállalatok állnak. Tény, hogy profitorientált szemlélet módjuk erősen befolyásoló tényezőként van jelen, mégis ki kell hangsúlyoz-

^{**} A folyóiratok digitalizált változatai a következő úton érhetőek el:
<https://bit.ly/3rOGacR> | <https://bit.ly/3lj5uFb>

nunk, hogy a tudományos közösségeknek ugyanakkora felelősségük van a publikálási modell változásaiban.¹

1.2. Tudományos kommunikáció

A tudományos kommunikáció szintjei

Tudományos kommunikáció² alatt a kutatási módszerek és eredményeik széles körben történő áramlását értjük. A tudományos kommunikációban (1) informális kommunikációs és (2) formális publikációs szintet szokás megkülönböztetni. Az informális kommunikáció általában intézményesült keretek nélkül alakul ki az adott tudományvagy szakterület képviselői között. Lehet verbális vagy írott formája is. Előbbi általában személyes kapcsolatok révén konferenciákon, szemináriumokon, előadásokon, de akár értekezleteken és megbeszéléseken is kialakulhat. Utóbbi általában a levélváltásokat vagy a személyes kapcsolattartásra alkalmas archiválható módszereket jelenti, például webinárokat. Előnye az információ gyors, szinte azonnali terjedése és a könnyű használata. Ugyanakkor nem minden formája alkalmas a széleskörű tájékoztatásra. Az információ csere ezen a szinten általában zárt közösségek között zajlik. A formális publikációs szint egészen az elektronikus kiadványok megjelenéséig hagyományosan a nyomtatott anyagokat jelentette. Ma már az internet segítségével elérhető előfizethető és vásárolható elektronikus folyóiratokat és könyveket is ide sorolhatjuk. Tehát tulajdonképpen kiadásban megjelent írott, ingyenes, előfizethető vagy megvásárolható tartalmakról beszélünk, melyek szakmai ellenőrzésen, vagyis lektoráláson estek át. Képes a tudományos közösségek széleskörű tájékoztatására. Biztosítja a részletes információátadást: kutatási módszer, elemzések, összehasonlítások, eredmények, illusztrációk, a kutatási adatok táblázatos vagy diagramos megjelenítése. Könnyen hivatkozható, ami egyes tudományterületeken jelentős szerepet játszik a kutatók szakmai megítélésében.

¹ Schubert András: A folyóirat-kiadás szereplői a társadalom- és orvostudományokban. In: Orvosi Hetilap vol. 156. iss. 16. pp. 650-653. 2015. <http://bit.ly/3eELnjK>

² Nancy Fjällbrant: Scholarly Communication – Historical Development and New Possibilities. In: Proceedings of the IATUL Conferences. 1997. Paper 5. <http://bit.ly/2Nj4dSd>

A tudományos folyóirat publikálás kezdetei

A folyóiratok, ahogy napjainkban úgy a 17. században sem voltak egyeduralkodók. A tudományos kommunikációnak léteztek más formái is. Ilyenek voltak a tudósok közti (sokszor rejtjeles szövegezéssel küldött anagrammák) levelezések, amikre azért volt szükség, hogy a szerzők titokban tudják tartani az eredményeiket, ezáltal megőrizve a kutatási elsőséget, továbbá a szakkönyvek és az újságok.

Ezek közül egyértelműen az anagrammák, vagyis a rejtjeles szövegezések és a tudósok közti levelezések voltak leginkább alkalmatlanok a tudás széleskörű terjesztésére, vagyis a tudomány egészének nemzetköziesedésére. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy nem volt erős hatásuk a tudományos diskurzusokban. Néhány folyóirat még napjainkban is kizárólag „letter” típusú publikációkat közöl. A szakkönyvek a folyóiratokhoz képest szintén alkalmatlannak bizonyultak a legfontosabb igények kielégítésére. Egyrészt költséges volt az előállításuk és sokba került a beszerzésük, másrészt időigényes volt a megjelentetésük, ami megint csak ahhoz vezetett, hogy a szerzők nem tudták az elsőségekre fenntartott igényeiket érvényesíteni. A könyvek kapcsán két dolgot fontos kiemelnünk. Az egyik, hogy a könyv, mint fontos információhordozó eszköz nem veszett a jelentőségéből. A természettudományokban, azon belül is a fizika területén a 18. századtól egészen a 19. század közepéig a folyóiratcikkek mellett meglehetősen népszerű volt a legfontosabb kutatási eredményeket tudományos monográfiák formájában is közölni. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a tudóstársaságok a folyóiratok mellett könyvek kiadásával is foglalkoztak. A másik, hogy bizonyos tudományterületeken még ma is fontos szerepük van a szakkönyveknek, hiszen a könyvben történő publikálás más közlési céllal, más funkciók betöltésére alkalmas, mint a folyóiratcikkek, ezért összehasonlításuk nehézkes és helyenként erőltetett is lehet.

Néhány mondatban érdemes összegezni azokat az igényeket, amelyek kielégítésével a tudományos folyóiratok a legtöbb tudományterületen a formális publikálás elfogadott és leginkább preferált módjává váltak. A (1) szerzők igényeit a következőképpen fogalmazhatjuk meg: a tudományos elsőség, a szakterületi kutatások eredményeinek „tulajdonjoga” iránti kíváncsiság. A tudományos ismeretek megosztása a nemzetközi tudós közösségek között. Bizonyos eredmények kereskedelmi hasznosításának a lehetőségei. A rendszeres és lehetőség szerinti gyors megjelenés, valamint a hozzáférés biztosítása. Továbbá a minőségi ellenőrzés lehetősége. A (2) kereskedelmi és az akadémiák által működtetett kiadók számára a minőségi szempon-

toknak történő megfelelés, illetve az olcsó és gyors előállítás volt az elsődleges cél.

A folyóiratok a gyors megjelenéssel és a magasabb példányszámmal lehetővé tették, hogy a szerzők megszerezzék maguknak a kívánt nemzetközi hírnevet. Periodicitása garantálta a naprakész és rendszeresen történő információátadást. Képes volt egy szakterületen belül többféle kutatási kérdés eredményeinek összegyűjtésére. A tudós társaságok gondozásában megjelent publikációk pedig minőségi védjegyet hordoztak magukon.

1. kép — Henry Oldenburg
(1619-1677)

A Royal Society öt évvel a megalakulását követően, 1665-ben kiadta a tudományos folyóiratát, melynek címe *Philosophical Transactions* volt. Henry Oldenburg az Akadémia titkáráként és a folyóirat alapító szerkesztőjeként kezdetben önállóan ellenőrizte és hagyta jóvá a beküldött kéziratokat. A folyóirat főként az Európában zajló tudományos diskurzusok színtere volt. Oldenburg nem végzett a mai értelemben vett szakértői vizsgálatot. Helyette azonban igyekezett másolatokat gyűjteni a szerzőktől, kivonatolni az írássok tartalmát, valamint mindenekelőtt angolra fordítani őket.

A Royal Society, kezdettől fogva nagy hangsúlyt fektetett a nemzetközi kapcsolatok ápolására, melyet leginkább Oldenburg széleskörű külföldi levelezéseinek köszönhettek. A külföldi tudósok nagy számban mentek Londonba annak érdekében, hogy megismerjék a társaságot. A *Philosophical Transactions* hamar a nemzetközi eszmecserék fóruma lett.

A folyóirat lektorálásának formális folyamatai csak az 1830-as években kezdett el kialakulni. Ekkor alakult ki a lektoráló bizottság és az írásos véleményezés, valamint elkezdtek figyelni a beküldött kéziratok témájának eredetiségét.³

1.3. A folyóiratkrízis kialakulásának okai

Hiba lenne azt állítani, hogy három évszázad alatt nem történt változás a folyóirat-kiadásban. Azonban ezek az átalakulások elsősorban nem a kiadás modelljére – amivel a tananyagunk foglalkozik –, ha-

³ Alice Meadows: *Journals Peer Review: Past, Present, Future*. In: *The Scholarly Kitchen* 2017. szept. 14. <http://bit.ly/3eF5fmU>; Kornis Gyula: *Az akadémiaék*. In: *Tudomány és társadalom. A tudomány szociológiája* 1. kötet. Budapest: Franklin-Társulat, 1944. pp. 431-440.

nem a technika fejlődésében voltak érzékelhetőek. A folyóirat-kiadás válságának első jelei már az 1960-as évek óta megfigyelhetőek. A II. világháborút követően megnőtt a kutatási aktivitás és a kutatók száma is. Az Amerikai Egyesült Államokban szintén ebben az időszak kezdtek nagy hangsúlyt fektetni a felsőoktatás és a tudományos kutatások állami támogatására. Ennek következtében több felsőoktatási intézmény státusza kutató egyetemmé alakult át. Az aktív kutatói munka eredménye a publikációk növekedéséhez vezetett, melyek megjelenítése egyre nagyobb költségekkel és több munkával járt, ezzel párhuzamosan az átfutási idő is hosszabb lett, ami a közlésben jelentett késéseket. A kereskedelmi kiadók hamar realizálták a helyzetet és sok tudományos akadémia gondozásában lévő folyóirat kiadását váltalták át, a meglévő folyóiratok mellett pedig újakat hoztak létre. A tudományos folyóirat-kiadás megtérülő befektetésnek bizonyult. Az 1980-as évekre a ma is ismert legnagyobb nemzetközi kiadók fúziók révén monopolhelyzetbe kerültek. Legnagyobb bázisukat a természet-tudományi, műszaki, valamint orvostudományi (STM-science, technology, medical) területekről merítették.⁴

„Az 1980-as évekre a tudományos folyóiratcikkek 42%-át 3 kiadói csoport, a Reed Elsevier, a Wiley és a Springer adta ki. Ilyen mértékű piaci dominanciájuk torzulást okozott mind az előfizetési árakban, mind a tudományos folyamatokban. A Nobel-díjas Randy Schekman kiáltványszerű cikkben hívta fel a közvélemény figyelmét az utóbbi torzulásokra, majd bejelentette, hogy emiatt laboratóriuma a továbbiakban nem publikál a Nature, Cell és Science folyóiratokban.”⁵

Mindezen állítások mögött van néhány érdekes jelenség, amit a folyóiratkrízis jellemzőiként tartanak számon, s amivel érdemes mélyrehatóbban foglalkoznunk annak érdekében, hogy megértsük hogyan jutottunk el a tudományos publikálás megújítására törekvő eszmékig.

⁴ Ana Maria Ramlho Correia, José Carlos Teixeira: Reforming scholarly publishing and knowledge communication. From the advent of the scholarly journal to the challenges of open access. = A tudományos publikálás és kommunikáció megújulása Tóth Máté (ford.). In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53. iss. 10. pp. 471-473. 2006. <http://bit.ly/3rRIXlt>; Börzsönyi Nóra: Hozzáférhető tudomány: Az open access és az értéknövelt publikációk világa a könyvtári gyakorlat tükrében. <https://bit.ly/2Oyqb43>

⁵ Bikádi Katalin: Trendek a tudományos publikálásban. In: Orvosi könyvtárak: a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja vol. 11. iss. 2. pp. 11. 2014. <http://bit.ly/2OUqki4>

2. kép — A legismertebb nemzetközi kiadók

A folyóiratok szerepének felértékelődése

Az internet megjelenése előtt a tudományos közlés naprakészségét a folyóiratok periodicitása garantálta. Mindenkori aktualitása mellett ez biztosította a nyilvános kommunikációt a különböző régiókban élő tudós közösségek között. Az akadémiák által közreadott folyóiratok már a lektorálás kialakulása előtt is szakmailag megbízható fórumként voltak számon tartva. A hozzájuk rendelt népszerűségi- valamint presztízsmutatók megjelenése (a kiadók nagy öröme) még inkább felértékelte a szerepüket. Aligha fogunk találni olyan pályázati kiírást, ahol nem kérik számon az impakt faktor vagy kvartilis értékkel rendelkező publikációk számát.

„Egyrészt a kutatók olyan, a szakmai presztízsiüket, előmenetelüket, boldogulásukat nagymértékben meghatározó fórumokként kezelik azokat, amelyek publikációs lehetőséget is biztosítanak számukra, másrészt pedig ezek révén hozzájuthatnak a kutatásaikhoz feltétlenül szükséges friss információkhoz, amelyek nélkül munkájukat, kutatásaikat nem tudják folytatni.”⁶

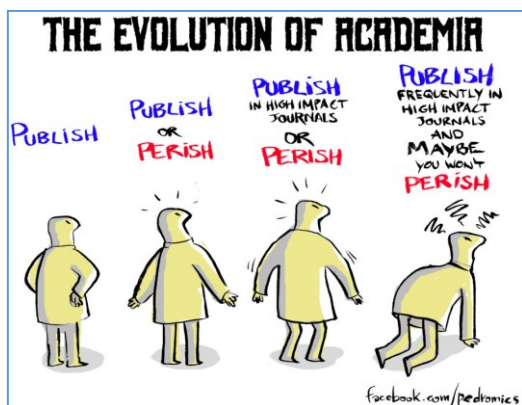
A publikációs kényszer

Bizonyára mindenki hallotta már a publikációs kényszerrel azonosított jelmondatot: „Publish or Perish!”, magyarul „Publikálj vagy pusztulj!”. Közhelyesnek hangzik a régóta és sokat emlegetett szlogen, de eddig még senki nem talált olyat, ami ennél érthetőbben és rövidebben írja le a szerzőkre nehezedő nyomást. Hazánkban a doktori iskolák az abszolutórium és a fokozat megszerzéséhez is a szükséges követelmé-

⁶ Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 26. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>

nyek között határozzák meg, hogy a hallgatóknak milyen publikációs teljesítménymutatókkal kell rendelkezniük. A doktori iskola elvégzését követően a pályán elhelyezkedett, aktív kutató, tudós számára nincs megállás. Munkájuk minőségét és szakmai sikerességüket a publikációik és a rájuk történő hivatkozások számában mérik.

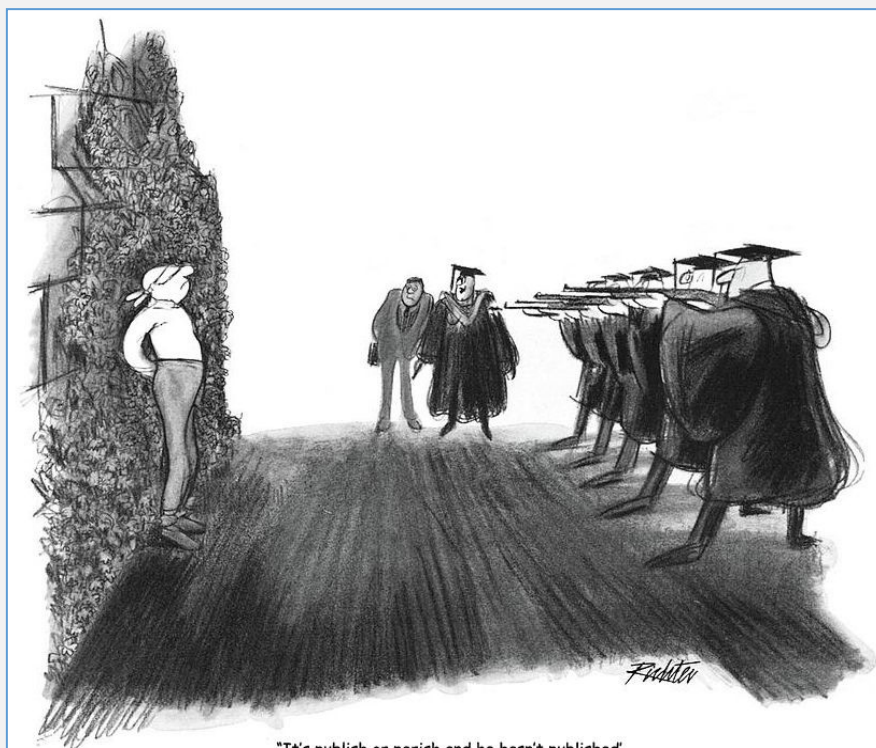
„A megjelentetésre szánt közleményözönyt részben az egyéni ambíciók fűtik, részben pedig a tudósok teljesítményeire is ható külső kényszerek okozzák. Az utóbbiak közül most csupán a legfontosabbakat emeljük ki. A nemzetközi szinten történő, a kvantálhatóságra alapozott személyi és intézményi minősítések, valamint a hozzájuk kapcsolódó anyagi és szakmai egzisztenciális, illetve presztízs kérdések, az egyetemi rangsorolásokhoz, a kutatásokhoz ma már szorosan hozzátartozó egyéni és csoportos pályázatok. Mindezek együttesen meglódították a publikációk számát, amely azonban több nemkívánatos jelenséget is magával hozott. Ilyenek például az egy publikációra eső szerzők számának növekedése, a szerzői státusz és tekintély inflálódása, a publikációk tartalmának felhígulása, a lektorálás felszínessé, felületessé válása, a publikációk tartalmi hibái, hiányosságai, a hanyagul kezelt hivatkozások, a plagizálás, a hivatkozásokkal történő manipulációk, a folyóiratok minősítésének mesterséges úton való feljavítására irányuló machinációk, a csalások (mint például a parazita folyóiratok megjelenése), és a sort az ezekkel a kérdésekkel foglalkozók saját tapasztalataik alapján bizonyára tovább is tudnák bővíteni.”⁷

Több, eddig egyelőre megválaszolatlan, de jogosnak ítéhető kérdés is felmerül a „publish or perish” iránymutatása kapcsán. Meddig tarthatók és elégíthetőek ki ezek a publikációs elvárások? Ilyen nyomás alatt tud-e jól működni a publikálási rendszer? Hol a határ?

⁷ Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 11. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>

„A Nobel-díjas Peter Higgs professzor szerint – »futószalagon gyártják a cikkeket«; szerinte ez már akadályozza a kutatást, és túlzott fontosságot tulajdonítanak neki. »Manapság meg sem kapnám az akadémiai állást – nyilatkozta.«⁸

"It's publish or perish and he hasn't published"

"I don't mind your thinking slowly. I mind
your publishing faster than you can think."
(Nobel Laureate physicist Wolfgang Pauli)

A folyóiratok számának növekedése

Korántsem biztos, hogy a folyóiratok széleskörű választékának kedvező hatása van a tudományos publikálás világra. A legtöbb szerzőnek már a pályája elején kialakulnak a publikációs szokásai. Ennek befolyásoló tényezői között lehetnek a következő szempontok: hol publikálnak a mentorai és társszerzői; melyik a szakterülete által nagy történelmi múltra visszatekintő, elismert, és lehetőség szerint tudományometriai mutatóval rendelkező folyóirat. Mindez azt jelenti, hogy – érthető módon – a szerzők nem használják ki a rendelkezésükre álló

⁸ Bikádi Katalin: Trendek a tudományos publikálásban. In: Orvosi könyvtárak: a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja vol. 11. iss. 2. pp. 10-11. 2014. <http://bit.ly/2OUqki4>

összes folyóiratot. Valójában a szakterületek meghatározó folyóiratai és az abban publikáló szerzők között folyik a tényleges verseny az eredetiség és elsőség szempontjából. Azonban a növekvő választék a szakmai bírálati rendszerek differenciálódásával és a népszerűségük földrajzi megosztottságával veszélyforrást jelenthet a minőség fenntartásában is.⁹

„Az UNESCO periodikákra vonatkozó nyilvántartását végző ISSN-Központ (International Identifier for Serials International Centre) 2015-ben 1 118 940 élő ISSN-rekordot tartott nyilván, az éves gyarapodás, vagyis az újonnan induló időszaki kiadványok száma pedig 60–70 ezer körül mozog.”¹⁰

„A folyóiratok számának növekedése és más tényezők, különösen a világháló tudományos célú alkalmazása révén az utóbbi években a gyorsulás jelei tapasztalhatók a publikálás mennyiségében is. Például míg 2003-ban a tudományos publikációk száma mintegy 1,3 milliót tett ki, addig 2013-ra ez a mennyiség csaknem megduplázódott, 2,4 millióra emelkedett, ami éves átlagban 110 ezres gyarapodást (mintegy 8–8,5%) jelent. Ennek okát az International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers nemzetközi szervezet a kutatók létszámának növekedésében látja, ami – attól függően, hogy hol húzzuk meg a kutatói kategória határait – globálisan 7 és 9 millió között mozog.”¹¹

A folyóiratok árának növekedése

A leckének nem célja feltárni, hogy miért emelkednek folyamatosan a tudományos folyóiratok előfizetési díjai, ezt csupán a folyóiratkrízis kialakulása és tetőzése egyik kiváltó, valamint fenntartó okaként említi. Ugyanakkor röviden, két egyszerű összefüggést érdemes megemlítenünk. Az első szerint a kiadók valójában felismerték, hogy a kutatók igénye olyan erős a nemzetközi tudományos tartalmak iránt, amiből érdemes hasznot húzniuk. A második szerint nem a folyóiratot vagy a kiadásával járó költségeket fizetik meg az intézmények, hanem a folyóiratok brandjét és presztízis értékét.¹²

A folyóirat-kiadás résztvevőinek körében közismert tény, hogy a legnagyobb nemzetközi kiadócég, az Elsevier évente megközelítőleg

⁹ Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: *Educatio* vol. 22. iss. 3. pp. 354. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>

¹⁰ Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: *Könyvtári Figyelő* vol. 63. iss. 1. pp. 12. 2017., uő. pp. 17. <https://bit.ly/3qHyHec>

¹¹ Uott.

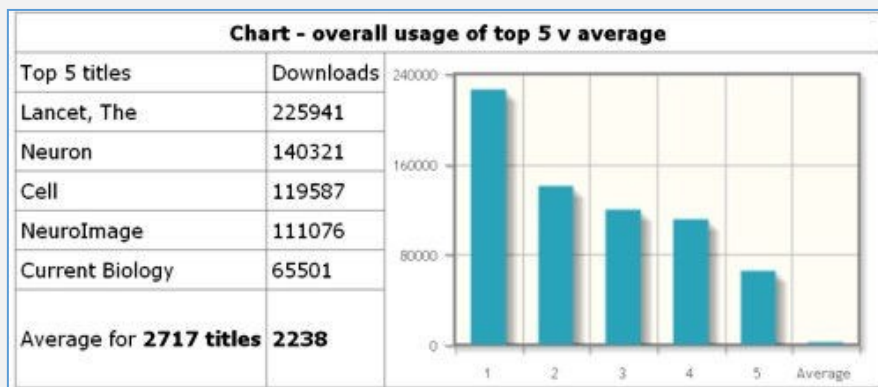
¹² Kolozsi Ádám: A kazah kalózlány esete a forrongó tudósokkal. In: *index.hu* 2016.06.17. <http://bit.ly/30GhFTa>; Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: *Educatio* vol. 22. iss. 3. pp. 355. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>

40%-os haszonkulccsal dolgozik, mint ahogy az is, hogy a kiadók által megnövelt előfizetési díjakat olyan nagyobb egyetemek is képtelenek finanszírozni mint a Harvard vagy a Cornell.¹³

„A Harvard 2012-ben 3,5 millió dollárt fizetett a folyóirat-előfizetésekért összesen, és már akkor panaszkodott, hogy ez fenntarthatatlan helyzet. A Harvard akkori belső feljegyzésében az állt, hogy az online elérhető cikkek ára az azt megelőző hat évben 145 százalékkal nőtt, ami nemcsak az általános fogyasztóiárindex alakulásánál volt jelentősen nagyobb, hanem a felsőoktatási szolgáltatások és a könyvtári szolgáltatások árindex-alakulásánál is.”¹⁴

A kiadók kissé megtévesztő módon olyan ”kihagyhatatlan” ajánlatokat kínálnak az intézményeknek, melyek keretében valójában folyóiratsomagokat állítanak össze. Ennek következtében az egyetemek és a kutatóintézetek fontos és nélkülözhetetlen folyóiratok mellett olyanokra is kénytelenek előfizetni, amit alig vagy szinte egyáltalán nem fognak használni.

„Ennek a hozzáállásnak a bicskanyitogató pofátlanságát David Colquhoun, a University College London (UCL) egyik professzora részletezte pár hónapja a blogjában: a UCL az Elsevier 2068 lapjára fizet elő évi 1.25 millió euró értékben. Ha csak a legolvasottabbakat nézzük, akkor jól látható, hogy évi sok tízezres olvasottsággal azok nyilvánvalóan fontos kellékei az egyetem falai között zajló akadémiai életnek. Azonban, ha azt nézzük, hogy *átlagosan* hányszor olvassák az Elsevier-csomagban levő lapokat („Average” az alábbi ábrán), akkor már azt látjuk, hogy alig pár ezerszer (ami egy UCL méretű egyetem esetében nagyon kevés).”

Az előfizetett lapok közül 251-et *sosem* nyitott meg senki az egyetemen, és a lapok 60%-át kevesebb mint 300 alkalommal, ami aligha tenné indokolttá az előfi-

¹³ Varga Máté: A tudomány publikációs válsága (és egy lehetséges kiút). In: sciencemagazin.444.hu 2016. április 4. <http://bit.ly/3bMqKA2>

¹⁴ Bátorfy Attila: 47 millió cikket lopott eddig el, hogy ingyenesen közzétegye őket. In: vs.hu 2016. február 19. <http://bit.ly/3lsZlXr>

zetést. De, mint említettem, az Elsevier nem teszi lehetővé csak egyes lapok lemondását, ha valaki túl sokat reklamál, a teljes előfizetést megvonja. Hiába szeretne az egyetem lényeges pénzt megspórolni ezen, nem teheti.”¹⁵

Adatok az áremelkedésről:

„Az International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers 2013-ra vonatkozó beszámolója szerint önmagában az angol nyelvű STM (science, technology, medical – természettudományi, műszaki, orvosi) szakfolyóiratpiac éves árbevétele mintegy 10 milliárd dollárt tesz ki. A piac növekedésének ütemét jól szemlélteti, hogy 2008-ban ez az összeg még csak 8 milliárd dollárra rúgott, vagyis öt év alatt 2 milliárddal, mintegy 20%-kal emelkedett.”¹⁶

1.4. A hagyományos kiadási modell buktatói, amik új irányelvek eszméinek a megszületéséhez vezettek

I. A tudományos közösségek szereplői

1. A felsőoktatási intézmények és könyvtárak már nem tudnak és nem is akarnak ennyit fizetni

A folyóiratkrízis, melynek kezdetei egészen a 20. század közepére vezethetők vissza egyelőre szünni nem akaró jelenségnek látszik. A felsőoktatási szférában működő intézmények (főiskolák, könyvtárak, kutatóintézetek) számára egyre nagyobb kiadási költséget jelent előfizetni az időszaki kiadványokra és a szakirodalmi adatbázisokra. Lássuk be, hogy a legtöbb felsőoktatási és szakkönyvtár tudományos folyóiratok előfizetése nélkül (akár nyomtatott akár elektronikus formátumról beszélünk) nehezen vagy egyáltalán nem tudja ellátni a profiljához tartozó feladatokat.

„Az elmúlt évtizedekben azonban valami elromlott és ahogy napjaink egyik legendás genetikus, Alfonso Martinez-Arias fogalmaz, a tudományos újságkiadás a kutatók publikálását elősegítő médiumból egy fogyasztói termékévé változott, ami nem kiszolgálja a kutatókat, hanem ki- és felhasználja azokat az üzleti modelljéhez. Ráadásul paradox módon úgy történt mindez, hogy napjaink technológiájával szinte teljesen megkerülhetővé vált a kiadók szerepe.”¹⁷

¹⁵ Világok harca – Kutatók vs. Elsevier. In: criticalmass.blog.hu 2012.02.12. <http://bit.ly/2Q5yVil>

¹⁶ Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáiról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 14. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>

¹⁷ Varga Máté: A tudomány publikációs válsága (és egy lehetséges kiút). In: sciencemeetup.444.hu 2016. április 4. <http://bit.ly/3bMqKA2>

A probléma világméretű, de nagyon úgy fest, hogy patthelyzet állt elő. Az intézményeknek továbbra is szükségük van a tudományos tartalmakra, viszont a kiadók továbbra sem változtatnak agresszív üzleti politikájukon.

2. *A hagyományos kiadási modell hátrányai a kutatók számára*

A tudományos közösség tagjait számos szempont szerint lehetne csoportosítani. A teljesség igénye nélkül gondoljuk végig, hogy az intézmények demográfiai és gazdasági helyzete, valamint a szerzők életkor- és tudományterület-szerinti vizsgálata, akár egy önálló tanulmány kutatási kérdésköre is lehetne. Ebben a leckében erre nem vállalkozunk. Már csak azért sem, mert a tágabb kontextusban megfogalmazott problémák elegendő információval szolgálnak és érhetővé teszik a hagyományos kiadási modell gyengeségeit.

A jelentősebb kutatási eredményekhez történő hozzáférés hiánya, ami leginkább a korábban már említett magas előfizetési díjakból adódik, megnehezíti a kutatók munkáját, főleg olyan kutatási területeken, ahol naprakész információkra lenne szükség. A hozzáférési korlátok miatt egy fejlődő országban tevékenykedő kutatócsoport például könnyűszerrel lemaradhat vagy – ami még rosszabb – kimaradhat a kutatásokból. Tomasz Gábor *Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje* c. cikkének egyik fejezetében jól ismerteti ezt a problémakört, ami leginkább a fejlődő országok kutatóit érinti. Ezeknek a kutatóknak nehéz bejutniuk a nyugati szaklapokba, ha mégis sikerül, akkor általában az intézményeik nem tudnak előfizetni arra a folyóiratra vagy folyóiratcsomagra, amiben a cikkeik megjelennek.

A publikálás világában bizonyos értelemben meglehetősen zárt közösségek, valamint igen erős hagyományok és hierarchia-rendszerek működnek. A kiadóknál hosszú időt kell várni egy cikk bírálatára, a szerkesztőbizottságok sokszor ugyanazokat a szerzőket részesítik előnyben, a lektorálás egyes szintjei ugyancsak manipulálhatják a tudományos közlések kiadásának alakulását.

Mindig is léteztek olyan „láthatatlan egyetemek”, melyeknek tagjai nem várták meg a publikáció megjelentetési folyamatának a végét. Helyette lektoráltan kéziratok formájában osztották meg egymással a kutatási eredményeket. A technológia fejlődése, egészen konkrétan az internet megjelenése hatékony platformot biztosított (és biztosít) ennek a módszernek.

A publikáló szerzők és a lektorok nem részesülnek juttatásban. Az idő előrehaladtával a közvetett haszon számukra továbbra is a karrierjükben bekövetkező előrelépés lehetőségében rejlik.

A hagyományos publikálási modellben a szerzői jogok teljes mértékben a kiadókhöz kerülnek. Ez nem egy szerencsés állapot főleg nem abban az esetben, ha a szerző azt szeretné, hogy minél többen hivatkozzanak művére.¹⁸

II. A tudás mindenkié, de leginkább azé, aki fizet érte

Igazán szép eszméje a tudományos kommunikáció forradalmárainak az, hogy az államilag („közpénzből”) finanszírozott kutatási eredmények köztulajdont képeznek, emiatt teljesen érthetetlen, hogy pont az adófizetők azok, akik nem férnek hozzá azokhoz az eredményekhez, melyeket valójában ők fizettek. Korábban a folyóiratok megjelenítésének igen magas előállítási és kiadási költségei voltak, amiket valakinek meg kell térítenie. Ugyanakkor ne feledjünk két fontos tény: az egyik, hogy a lektorokat és a szerzőket anyagilag nem (vagy nem minden esetben) honorálják a kiadók. A másik, hogy az internet megjelenésével és a technológia fejlődésével minimálisra csökkent a folyóiratok előállítási költsége. Azaz, ma már leginkább a kiadó nevét és a folyóirat presztízsértékét fizettetik meg azokkal az állami tulajdonban lévő felsőoktatási intézményekkel, könyvtárakkal és kutatóintézetekkel, amiket az adófizető állampolgárok pénzéből tartanak fent.¹⁹

„Csak az Egyesült Államokban évi 140 millió dollárt költenek kutatásokra az adófizetők pénzéből.”²⁰

2013-ban az Amerikai Egyesült Államokban Barack Obama elnöksége alatt a kormány felszólította a szövetségi kutatási alapokat, hogy dolgozzanak ki egy stratégiát, ami lehetővé teszi a közpénzekből finanszírozott kutatások eredményeinek nyilvános közzétételét a megjelenésüket követő 12 hónapon belül.

Az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezete 2005-ben kimondta, hogy a tudáshoz való hozzáférés alapvető emberi jog, a hozzáférés megakadályozása csak kivételes esetekben lehetséges.²¹

¹⁸ Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: *Educatio* vol. 22. iss. 3. pp. 358-359. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>

¹⁹ Horváth Bence: Fellázdak a német egyetemek és könyvtárak a szabad tudásért. In: 444.hu 2016. december 22. <http://bit.ly/2OV1SgM>

²⁰ Bátorfy Attila: 47 millió cikket lopott eddig el, hogy ingyenesen közzétegye őket. In: vs.hu 2016. február 19. <http://bit.ly/3lsZIXr>

²¹ Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: *Educatio* vol. 22. iss. 3. pp. 356. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>

1.5. A lecke ismeretlen fogalmainak magyarázatai

A folyóiratok teljesítménymutatói

A folyóiratok rangsorolására alkalmas mutatók. A jelenleg elterjedt mérőszámok a folyóirat közleményeinek idézettségén alapulnak. Az egyes mérőszámok között erős korreláció figyelhető meg. A teljesítmény szempontjából megkülönböztetünk népszerűségi és presztízs-mutatókat. Előbbi kategóriába tartozik például a sokak által jól ismert impakt faktor (IF), míg utóbbiba a SCImago Journal Rank (SJR).²²

Impakt faktor

„Az impakt faktor (IF) a Clarivate Analytics által indexelt folyóiratok tudományos színvonalának fokmérője: megmutatja, hogy adott folyóirat cikkeit más folyóiratok milyen mértékben idézték. Az IF érték a folyóirat hatásmutatója, melyből a tudományos közösség hajlamos az adott cikk (és szerző) minőségére következtetni, helytelenül. Az IF értékek más, a folyóiratok jellemzésére használt mutatókkal együtt évente kerülnek kiszámításra és a Journal Citation Reports-ban (JCR) jelennek meg.”²³ Számítása: „a folyóirat két egymást követő évfolyamában közölt cikkeinek – a cikkek számával arányosított – átlagos idézettsége a rákövetkező 3. tárgyévben.”²⁴

ISSN azonosító

Az ISSN (International Standard Serial Number) az időszaki kiadványok és egyéb folytatódó dokumentumok nemzetközi szabványos azonosítószáma. Numerikus kód, mely a folytatódó dokumentumok egyértelmű azonosítására szolgál. Az ISSN nyolc számjegyből áll, a numerikus kód elemei – a könyveket azonosító ISBN-től eltérően – semmiféle jelentést nem hordoznak, csupán azonosító funkciót töltenek be. Az ISSN alkalmazását az ISO 3297 nemzetközi szabvány, illetve annak honosított változata, az MSZ ISO 3297 írja elő.²⁵

²² Szluka Péter: Bibliometriai mérőszámok – elmélet és gyakorlat. előadás <https://bit.ly/30LMshj>

²³ Impakt faktor. SZTE Szerzői eszköztár <http://bit.ly/38ILze2>

²⁴ Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>

²⁵ Gazdag Tiborné (összeállította): Országos Széchényi Könyvtár Magyar ISSN Nemzeti Központ: ISSN útmutató <https://bit.ly/38ILW8q>

Láthatatlan egyetem

Olyan értelmiségiekből álló közösség, akik egy adott szakterület képviselőiként informális módon és intézményesült keretek nélkül tartják a kapcsolatot, valamint megosztják egymással a kutatói munkájuk sarkalatos elemeit.

SCImago Journal Rankings

„Az SJR komplex mutató, amely az idézések számát súlyozza az idéző folyóiratok idézettségével („presztizsmutató”). Ez a relatív mutató azt fejezi ki, hogy a vizsgált folyóirat az adott szakterületi kategória kiadványainak mekkora hányadát előzi meg SJR tekintetében. Módszertanilag ez a közlemények minőségi osztályokba (kvartilisokba) sorolásával történik a közlő folyóiratok saját szakterületükön elfoglalt pozíciói, rangjai alapján:

- Q1: Kiváló folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR- (mérőszámalapú) rangsor felső 25%-ához tartoznak.
- Q2: Jó folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 50–75%-a közé tartoznak.
- Q3: Közepes folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 25–50%-a közé tartoznak.
- Q4: Gyenge folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor alsó 25%-ához tartoznak.

Egy folyóiratot több szakterületen is jegyezhetnek, és előfordulhat az, hogy az egyik szakterületen „kiváló” besorolást kap a szóban forgó folyóirat, míg a másik szakterületen csak a „közepes” vagy akár a „gyenge” kategóriába kerül.²⁶

Tudománymetria

A tudománymetria célja számokkal (tudománymetriai mutatókkal) jellemezni a tudományos teljesítményt elsősorban annak hatása, a kapcsolódó közlemények száma és ezek megjelenési helye alapján – azaz **a konkrét kutatási tartalom figyelembe vétele nélkül**. Ez természetesen nem lehet egzakt, a legtöbb esetben statisztikára, azaz egyfajta átlagolásra épül és erősen szakterületfüggő, ezért érdemes ennek megfelelően értelmezni. Ugyanakkor a tudománymetriai mutatókat használják kutatók teljesítményének összevetésekor, pá-

²⁶ Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>

lyázatok elbírálásakor, fokozatszerzések, tudományos előrelépések mérlegelésekor is. Ezek mellett a foglalkoztató intézmény teljesítményének megítélésében is nélkülözhetetlenek.”²⁷

Tudományos kommunikáció

„A tudományos kommunikálás magában foglalja a kutatási eredmények publikálását, az információhordozókban való áramlását, az információknak mások által való megismerését, befogadását és a tudományos ismeretanyagba való beépülését.”²⁸

1.6. Felhasznált irodalom

1. Schubert András: A folyóirat-kiadás szereplői a társadalom- és orvostudományokban. In: Orvosi Hetilap vol. 156. iss. 16. pp. 650-653. 2015. <http://bit.ly/3eELnjK>
2. Nancy Fjällbrant: Scholarly Communication – Historical Development and New Possibilities. In: Proceedings of the IATUL Conferences. 1997. Paper 5. <http://bit.ly/2Nj4dSd>
3. Alice Meadows: Journals Peer Review: Past, Present, Future. In: The Scholarly Kitchen 2017. szept. 14. <http://bit.ly/3eF5fmU>; Kornis Gyula: Az akadémiák. In: Tudomány és társadalom. A tudomány szociológiája 1. kötet. Budapest: Franklin-Társulat, 1944. pp. 431-440.
4. Ana Maria Ramlho Correia, José Carlos Teixeira: Reforming scholarly publishing and knowledge communication. From the advent of the scholarly journal to the challenges of open access. = A tudományos publikálás és kommunikáció megújulása Tóth Máté (ford.). In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53. iss. 10. pp. 471-473. 2006. <http://bit.ly/3rRiXlt>; Börzsönyi Nóra: Hozzáférhető tudomány: Az open access és az értéknövelt publikációk világa a könyvtári gyakorlat tükrében. <https://bit.ly/2Oyqb43>
5. Bikádi Katalin: Trendek a tudományos publikálásban. In: Orvosi könyvtárak: a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja vol. 11. iss. 2. pp. 11. 2014. <http://bit.ly/2OUqki4>
6. Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 26. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>

²⁷ Tudománymetria. SZTE Doktori Intézet – Doktoranduszoknak – Publikálás, könyvtári információk <http://bit.ly/3vqjqSM>

²⁸ Bujdosó Ernő: A tudományos publikálás és kommunikálás. In: Bibliometria és tudománymetria. Budapest: Könyvtártudományi és Módszertani Központ – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 1986. pp. 65. <http://bit.ly/3tpVvxx>

7. Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 11. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>
8. Bikádi Katalin: Trendek a tudományos publikálásban. In: Orvosi könyvtárak: a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja vol. 11. iss. 2. pp. 10-11. 2014. <http://bit.ly/2OUqki4>
9. Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: Educatio vol. 22. iss. 3. pp. 354. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>
10. Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 12. 2017., uő. pp. 17. <https://bit.ly/3qHyHec>
11. Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 12. 2017., uő. pp. 17. <https://bit.ly/3qHyHec>
12. Kolozsi Ádám: A kazah kalózlány esete a forrongó tudósokkal. In: index.hu 2016.06.17. <http://bit.ly/30GhFTa> (2018.06.02.); Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: Educatio vol. 22. iss. 3. pp. 355. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>
13. Varga Máté: A tudomány publikációs válsága (és egy lehetséges kiút). In: sciencemeetup.444.hu 2016. április 4. <http://bit.ly/3bMqKA2>
14. Bátorfy Attila: 47 millió cikket lopott eddig el, hogy ingyenesen közzétegye őket. In: vs.hu 2016. február 19. <http://bit.ly/3lsZlXr>
15. Világok harca – Kutatók vs. Elsevier. In: criticalmass.blog.hu 2012.02.12. <http://bit.ly/2Q5yVil>
16. Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 14. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>
17. Varga Máté: A tudomány publikációs válsága (és egy lehetséges kiút). In: sciencemeetup.444.hu 2016. április 4. <https://bit.ly/3bMqKA2>
18. Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: Educatio vol. 22. iss. 3. pp. 358-359. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>
19. Horváth Bence: Felláztak a német egyetemek és könyvtárak a szabad tudásért. In: 444.hu 2016. december 22. <https://bit.ly/2OV1SgM>
20. Bátorfy Attila: 47 millió cikket lopott eddig el, hogy ingyenesen közzétegye őket. In: vs.hu 2016. február 19. <https://bit.ly/3lsZlXr>
21. Tomasz Gábor: Átalakulóban a tudományos folyóiratok kiadási modellje. In: Educatio vol. 22. iss. 3. pp. 356. 2013. <https://bit.ly/3lkBjhc>

22. Szluka Péter: Bibliometriai mérőszámok – elmélet és gyakorlat. előadás <https://bit.ly/30LMshj>
23. Impakt faktor. SZTE Szerzői eszköztár <http://bit.ly/38ILze2>
24. Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>
25. Gazdag Tiborné (összeállította): Országos Széchényi KönyvtárMagyar ISSN Nemzeti Központ: ISSN útmutató <https://bit.ly/38ILW8q>
26. Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>
27. Tudománymetria. SZTE Doktori Intézet – Doktoranduszoknak – Publikálás, könyvtári információk <https://bit.ly/3vqjqSM>
28. Bujdosó Ernő: A tudományos publikálás és kommunikálás. In: Bibliometria és tudománymetria. Budapest: Könyvtártudományi és Módszertani Központ – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 1986. pp. 65. <https://bit.ly/3tpVvkv>

1.7. Összefoglalás

A folyóiratok megjelenése meghatározó jelentőségű volt a mai értelemben vett tudományos publikálás kialakulásában: a szakmai ismeretek és a kutatási eredmények közlésének leggyorsabb és legmegbízhatóbb fóruma lett. Nemzetközi szinten megkönnyítette a tudományos közösségek számára a kommunikációt, valamint biztosította a kutatási eredmények és a szerzői elsőség azonosítását. Nélkülözhetetlen szerepüket elsősorban a természettudományi, műszaki, valamint orvostudományi (STM-science, technology, medical) területeken vívták ki, de a többi tudományterületen is tekintélyt szereztek maguknak. A legtöbb folyóirat a kezdetben magas színvonalú kiadói gondozásnak és a kvantálhatóságuk által hozzájuk rendelt presztízs mutatóknak köszönhetik az egyre növekvő befolyásukat. Az évek során növekvő elvárások az akadémiai szférában, a kiadók agresszív nyomulása a folyóirat-kínálat és az előfizetési árak folyamatos növelésével, továbbá a technikai lehetőségek fejlődése azonban tarthatatlanná tette a 19. században kialakult és évtizedeken át szinte változatlanul létező kiadási modell fenntartását. A lektorált folyóiratokra továbbra is nagy szükség van, azonban a bekerülési ráta, a publikációk hosszú megjelenési ideje és a magas előfizetési díjak nincsenek kedvező hatással a kiadók, és ezáltal a legnívósabb folyóiratok megítélésére sem.

1.8. Önellenző kérdések

Sorolja fel a folyóiratkrízis legfontosabb jellemzőit!

A válaszok a „A folyóiratkrízis kialakulásának okai” c. alfejezetben található.

Összegezze néhány mondatban, hogy milyen gyengeségei vannak a hagyományos folyóirat-kiadás modelljének?

A válaszok „A hagyományos kiadási modell buktatói, amik új irányelvek eszméinek a megszületéséhez vezettek” c. alfejezetben található.

Mit jelent a publikációs kényszer?

A szerzőkre nehezedő teljesítménykényszer, ami arra ösztönzi őket, hogy minél többet publikáljanak az egyéni és a munkáltató intézményének kvantálhatósága és presztízs megítélése érdekében.

Mik a hagyományos kiadási modell hátrányai a kutatók számára?

Hozzáférés hiánya, erős hagyományokra és hierarchikus rendszerekre épülő folyamatok, hosszú átfutási idő, zárt kutatói közösségek, a szerzői jogok a kiadóhoz kerülnek.

1.9. Tesztkérdések

1. Melyik évszázadban adták ki az első tudományos folyóiratokat?

[] 16. század; [●] 17. század; [] 18. század; [] 19. század

2. Kezdetben milyen intézmények voltak felelősek a folyóirat-kiadásért?

[] Az egyetemek;
[] Az egyház;
[●] Az akadémiák és tudós társaságok;
[] Mindig is a kiadók voltak

3. Melyik évtizedtől beszélhetünk folyóiratválságról?

[] 1940-es évek; [] 1950-es évek; [●] 1960-as évek; [] 1970-es évek

2. AZ OPEN ACCESS MOZGALOM

Bevezető gondolatok

A tananyag válogatott szakirodalom feldolgozásával mutatja be az Open Access Mozgalom törekvéseit, melyek megértésével a hallgató új kontextusba helyezheti a tudományos publikálás egészét. A tananyag feldolgozása lehetőséget teremt arra, hogy a hallgató a kiadó és a felhasználói oldalról egyaránt betekintést nyerjen a mozgalom okozta változásokba. A feldolgozott ismeretanyag más megvilágításba helyezi a tudományos kommunikáció egyes szereplőit, ami arra ösztönözheti a hallgatót, hogy a továbbiakban is nyomon kövesse az Open Access Mozgalom szakirodalmát.

Célok, megszerzhető kompetenciák

A tananyag elsajátítása során a hallgató képessé válik arra, hogy felismerje a különbséget a hagyományos és az open access publikálási modellek között. Az új ismeretek fényében tudatosabban fogja megítélni és megszervezni a saját publikálási tevékenységét. A lecke mindenekelőtt a résztvevő kritikai gondolkodásmódját fejleszti.

Szükséges eszközök, források

Jól működő asztali vagy hordozható számítógép és internetkapcsolat.

Feldolgozási idő

- 90 perc

Témakörök

- Bevezetés
- Az Open Access Mozgalom célja
- Az Open Access Mozgalom úttörői és fontosabb állomásai
- Fogalommagyarázatok
- Az Open Access Mozgalom hatásai a publikálás világára: a tudományos kommunikáció forradalma
- A lecke ismeretlen fogalmainak magyarázata

Irodalmak

- **Berlini Nyilatkozat a tudomány nyílt eléréséről** <https://bit.ly/38Fqotf>
- **Bethesda Statement on Open Access Publishing** <https://bit.ly/3bNZ261>
- **Bánhegyi Zsolt: Nyílt Hozzáférés Kezdeményezés (Open Access Initiative) – Kitekintés és körkép.** In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 50. iss. 6-7. pp. 236-249. 2003. <http://bit.ly/3eFSt7C>
- **Bátorfy Attila: 47 millió cikket lopott eddig el, hogy ingyenesen közze tegye őket.** In: vs.hu 2016. február 19. <https://bit.ly/3lsZlXr>
- **Bilicsi Erika, Dér Ádám, Lencsés Ákos: Az Open Access támogatásának közép-európai gyakorlata.** In: Könyv, könyvtár, könyvtáros vol. 25. iss. 2. pp. 20-28. 2016. <https://bit.ly/3cqaKTq>
- **Bo-Christer Björk: Open access to scientific articles: a review of benefits and challenged.** In: Internal and Emergency Medicine vol. 12. iss. 2. pp. 247-253. 2017. <https://bit.ly/2PWpFgC>
- **Bo-Christer Björk: The open access movement at a crossroads – are the big publishers and academic social media taking over?** In: Learned Publishing vol. 29. iss. 2. pp. 131-134. <https://bit.ly/30GYRmM>
- **Budapesti felhívás a szabad hozzáférés érdekében.** <https://bit.ly/3qNODMa>
- **Börzsönyi Nóra: Hozzáférhető tudomány. Az open access és az értéknövelt publikációk világa a könyvtári gyakorlat tükrében. Az év fiatal könyvtárosa-díj elnyerésére benyújtott pályamunka.** 2015. <https://bit.ly/2Oyqb43>
- **FÁK: Merész német bojkott a helyzetével visszaélő kiadó ellen.** In: Index 2016.12.17. <http://bit.ly/3qPxiCg>
- **Holl András: A nyílt hozzáférés nemzetközi és hazai áttekintése.** In: Könyv és nevelés vol. 15. iss. 2. pp. 23-28. 2013. <https://bit.ly/3tiNRbu>
- **Holl András: Beszéljünk nyíltan a nyílt hozzáférésről!: Gondolatok Kovács Kármén A nyílt hozzáférésű (open access) publikálás néhány bizonytalan következménye című cikke nyomán.** In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 2. pp. 224-227. 2017. <https://bit.ly/3bN0CFm>
- **Holl András, Bilicsi Erika: Az Open Access és a sárgaköves út.** In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 63. iss. 9. pp. 340-343. 2016. <http://bit.ly/2Q5Djyd>
- **Holly Else: Europe’s open-access drive escalates as university stand-offs spread.** In: Nature 2018. május 17. <https://go.nature.com/3qPFWka>
- **Horváth Bence: Felláztak a német egyetemek és könyvtárak a szabad tudásért.** In: 444.hu 2016. december 22. <https://bit.ly/2OV1SgM>
- **Horváth Bence: Fél év alatt Budapestről 70 ezren töltöttek le tanulmányokat a legnagyobb tudományos kalózdalról.** In: 444.hu 2016. április 30. <http://bit.ly/3bN1AkY>
- **Karácsony Gyöngyi: A Debreceni Egyetem elektronikus archívuma: a nyílt hozzáférés lehetőségei.** In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 54. iss. 8. pp. 343-351. 2007. <http://bit.ly/3qPzGsl>

- Karen Albert: Open access: implications for scholarly publishing and medical libraries. In: *Journal of Medical Library Association* vol. 94. iss. 3. pp. 253–262. 2006. <https://bit.ly/3rQBW4f>
- Koltay Tibor, Tóth Erika: A tudományos publikációkhoz való szabad hozzáférés irodalma Magyarországon. In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* vol. 53. iss. 3. pp. 128-132. <http://bit.ly/3bNGqTZ>
- Kolozsi Ádám: A kazah kalózlány esete a forrongó tudósokkal. In: *index.hu* 2016.06.17. <https://bit.ly/30GhFTa>
- Kovács Kármén: A nyílt hozzáférésű (open access) publikálás néhány bizonytalan következménye. In: *Magyar Tudomány* vol. 178. iss. 1. 71-79. pp. 2017. <https://bit.ly/30MhDcl>
- Kristin Yiotis: The Open Access Initiative: A new paradigm for scholarly communications = A nyílt hozzáférés kezdeményezés: a tudományos kommunikáció új paradigmája/ (ford.) Bánhegyi Zsolt. In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* vol. 53. iss. 3. pp. 141-142. 2006. <http://bit.ly/3bPxux2>
- LICA: A tudósok is kénytelenek kalózkodni. In: *index.hu* 2016.02.15. <http://bit.ly/3bNH43B>
- Melissa R. Hagemann: Five Years on – The Impact of the Budapest Open Access Initiative. In: *Proceedings ELPUB2007 Conference on Electronic Publishing – Vienna, Austria – June 2007* pp. 153-160. 2007. <https://bit.ly/2Q6upR5>
- Stevan Harnad: The implementation of the Berlin Declaration on Open Access. Report on the Berlin 3 Meeting Held 28 February – 1 March 2005, Southampton, UK. = A szabad hozzáférésről szóló Berlini Nyilatkozat megvalósítása/ (ford.) Koltay Tibor. In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* vol. 52. iss. 9. pp. 430-433. 2005. <http://bit.ly/3toXZZk>
- Varga Máté: A tudomány publikációs válsága (és egy lehetséges kiút). In: *sciencemeetup.444.hu* 2016. április 4. <https://bit.ly/3bMqKA2>
- Világok harca – Kutatók vs. Elsevier. In: *criticalmass.blog.hu* 2012.02.12. <https://bit.ly/2Q5yViI>
- Xianwen Wang, Chen Li, Wenli Mao, Zhichao Fang: The open access advantage considering citation, article usage and social media attention. In: *Scientometrics* vol. 103. iss. 2 . pp. 555-564. 2015. <https://bit.ly/30NRNog>

2.1. Bevezetés

Az előző leckéből egyértelműen kiderült, hogy a hagyományos folyóirat-kiadás modelljének egyes elemei reformálásra szorultak. A lehetőségek széles tárházát biztosító internet egyre komolyabban befolyásolta a szerzők és a kiadók publikálási tevékenységét. Ezeket a potenciálokat felismerve és megragadva kezdte el a tudományos közösség megfogalmazni a változás iránti igényeit. Az Open Access Mozgalom

meglehetősen összetett néhány mondatban nehezen definiálható témakör, ugyanakkor nagyon fontos része a tudományos kommunikáció paradigmaváltásának. Olyan eszmeiséget követ, ami egészen új alapokra helyezi a kutatók közötti együttműködést és a publikációk közzétételét.

2.2. Az Open Access Mozgalom célja

Az Open Access Initiative (OAI) vagyis a Nyílt Hozzáférés Kezdeményezés kimondja, hogy az internetnek köszönhetően nincs technikai akadálya annak, hogy a tudományos ismereteket korlátozás nélkül szabadon elérhetővé tegyék. Ez alapvetően megváltoztatja a tudományos közlések terjesztésének gyakorlatát, ami megköveteli új publikálási modellek létrejöttét.

További céljai közt szerepel a kutatási eredmények „közös vagyonként” történő kezelése. A tudás megosztásával az esélyegyenlőség megteremtése és a tudományos diskurzusok felélénkítése, ezáltal a tudomány gyorsabb fejlődésének elérése a végső cél.

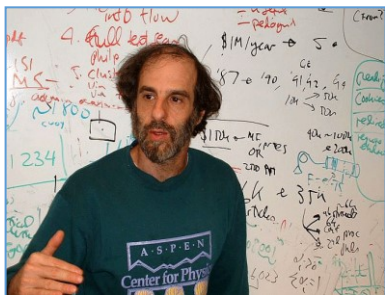
Az idealistának nevezhető alapelvek megfogalmazása mögött néhány „open access élharcosnak” természetesen az sem kerülte el a figyelmét, hogy az új publikálási modellek változást idézhetnek elő a folyóirat-kiadásban és megszorongathatják a monopolhelyzetben lévő kiadókat.

„Az OA a tudás demokratizálását jelenti, és a tudás terjesztésének egy társadalmilag felelős útját jelöli ki. Ugyanazt a tudást és információt teszi elérhetővé a gazdag, fejlett országok tudósai, a fejlődő világ, valamint a harmadik világ kutatói számára egyaránt. Az OAI és a nyílt hozzáférésű archívumok léte annak a világszerte meglévő igénynek a bizonyítéka, hogy méltányos, igazságos és demokratikus legyen az információforrások elosztása/terjesztése. S akik adójukkal a kutatást támogatják, jussanak hozzá az előnyeikhez ingyen, további költségek fizetése nélkül.”¹

¹ Kristin Yiotis: The Open Access Initiative: A new paradigm for scholarly communications = A nyílt hozzáférés kezdeményezés: a tudományos kommunikáció új paradigmája (ford.) Bánhegyi Zsolt. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53.iss. 3.pp. 141-142. 2006. <http://bit.ly/3bPxux2>

2.3. Az Open Access Mozgalom híres úttörői és fontosabb állomásai

Paul Ginsparg, fizikus

1. kép — Paul Ginsparg

A legtöbben Paul Ginsparget (1. kép) emlegetik az open access mozgalom atyjának. Ginsparg és szerző társai körében már az 1980-as években bevett gyakorlat volt a publikálásra szánt kéziratok megosztása. Eleinte e-mailben továbbították egymásnak a tudományos eredmények közlésre szánt szövegeit. A könnyebb tárolás, elérhetőség, valamint visszakereshetőség

érdekében 1991-ben a Los Alamos National Laboratory falai között Ginsparg létrehozta az akkor még xxx-re (xxx.lanl.gov) keresztelt archívumot vagy, ahogy ma az open access szakirodalom hívja: repozitóriumot. 2001-ben Ginsparg a Cornell Egyetem munkatársa lett és „tovább vitte” magával a ma már jól ismert, arXiv-re keresztelt preprint-szerveret (arXiv.org). Az arXiv-ra kezdetben fizikai, később csillagászati, matematikai, számítástechnikai, biológiai, pénzügyi és statisztikai témájú publikációk lektorálás nélküli változatai kerültek fel. Tudományos lektorálási munkát ugyan nem végeznek az oldal üzemeltetői, de moderátorként igyekeznek kiszűrni az oda nem illő, nem tudományos közleményeket. A repozitóriumban egyaránt helyet kapnak azok a publikációk, amelyek a feltöltést követően lektorálva is megjelentek neves szaklapokban, és azok a kéziratok is, melyek sosem kerültek kiadói gondozásba.²

Harold E. Varmus, sejtbiológus, virológus (2. kép)

Nevéhez fűződik az orvosbiológia és az élettudományok területén ismert PubMed Central (PMC) repozitórium és a Public Library of Science (PloS) kiadó létrejötte. Ő kezdeményezte azt is, hogy kötelező legyen a National Institute of Health (NIH) által támogatott kutatásokat a PubMed Central-on nyílt hozzáférésűvé tenni. A PMC 018.

² arXiv.org. In: konyv.guru <http://bit.ly/2Q86pNp>; Holl András: A nyílt hozzáférés nemzetközi és hazai áttekintése. In: Könyv és nevelés vol. 15. iss. 2. pp. 23-28. 2013. <https://bit.ly/3tiNRbu>; Bánhegyi Zsolt: Nyílt Hozzáférés Kezdeményezés (Open Access Initiative) – Kitekintés és körkép. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 50. iss. 6-7. pp. 236-249. 2003. <http://bit.ly/3tm4bs5>

májusi adatai szerint mintegy 4,9 millió cikk érhető el teljes szöveggel szabadon. A PloS kiadó pedig az egyik legismertebb és legsikeresebb open access kiadó.³

2. kép — *Harold E. Varmus*

Az Amerikai Egyesült Államokban 2009 óta törvény szabályozza, hogy az U. S. National Institute of Health által finanszírozott kutatások eredményeként született publikációkat a megjelenésüket követően elérhetővé kell tenni a PubMed Central-ban.⁴

Stevan Harnad, a kognitív tudományok professzora (3. kép)

3. kép — *Stevan Harnad*

Alapítója és főszerkesztője volt az 1990-2002 között működő Psychology open access folyóiratnak. 1997-ben hozta létre a kognitív tudományok repozitóriumát, a Cognitive Sciences Eprints Archive-ot, amit Cogprints-ként lehet megtalálni a világhálón. Az önarchiválás támogatásának

egyik legnagyobb élharcosa volt. Véleménye szerint minden lektorált tudományos folyóiratcikk teljes szövegéhez állandó és ingyenes hozzáférést kell biztosítani. Harnad azt is szorgalmazta, hogy a szerző a kiadóhoz való jogát ruházás helyett megtarthassa a szerzői jogot. Törekvéseinek megítélése szélsőséges, egyesek szerint ezzel csak az volt a célja, hogy a monopolhelyzetben lévő kiadók folyóirataiba minél kevesebben publikáljanak.⁵

³ Holl András: A nyílt hozzáférés nemzetközi és hazai áttekintése. In: Könyv és nevelés vol. 15. iss. 2. pp. 23-28. 2013. <https://bit.ly/3tiNRbu>

⁴ Bajomi Bálint: Hagyományos versus Open Access publikálás. In: Ökológiai Blog – Az MTA Ökológiai Kutatóközpont blogja <http://bit.ly/2Q5SO9n>

⁵ Kristin Yiotis: The Open Access Initiative: A new paradigm for scholarly communications = A nyílt hozzáférés kezdeményezés: a tudományos kommunikáció új paradigmája/ (ford.) Bánhegyi Zsolt. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53. iss. 3. pp. 141-142. 2006. <http://bit.ly/3bPxux2>; Koltay Tibor, Tóth Erika: A tudományos publikációkhoz való szabad hozzáférés irodalma Magyarországon. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53. iss. 3. pp. 128-132. 2006. <http://bit.ly/3bNGqTZ>

A Santa Fe Konvenció

Az Open Archives Initiative, melynek alapító tagjai között volt Paul Ginsparg és kollégái Rick Luce, valamint Herbert Van de Sompel 1999-ben Santa Fe-ben szervezte meg azt a két napos találkozót, melynek keretében a résztvevők egyhangúan elfogadták az interoperabilitás elvét és véglegesítették az OAI Protocol for Metadata Harvesting, OAI-PMH metaadatgyűjtő modellt. A résztvevők mindegyike olyan intézményt képviselt, ami az arXiv-hoz hasonló preprint-szervert üzemeltetett, tervezte bevezetését, vagy szolgáltatásuk nyílt hozzáférésű archívumokra épült.⁶

A Budapest Open Access Initiative (BOAI)

Az Open Society Institute támogatásával 2001-ben, Budapesten szervezték meg azt a konferenciát, amely egyesítette az open access kezdeményezéseket és megfogalmazta az Open Access Mozgalom alapelveit. A 2002-ben kiadott manifesztum magyar nyelven is elérhető. Ez a dokumentum valójában megfogalmazta, hogy mit is jelent a teljes szövegű dokumentumok nyílt hozzáférése, valamint javaslatot tett a nyílt közzététel megvalósítási lehetőségeire is.

„Legyen szabadon hozzáférhető a számítógépes hálózaton a szakirodalomnak az a része, amelyet a tudósok átadnak a világnak anélkül, hogy ezért díjazásra tartanának igényt. Ebbe a körbe elsősorban a lektorált folyóiratcikkek tartoznak, de közöttük vannak olyan lektorálatlan [preprintjeik](#) is, amelyeket azért tesznek közzé, hogy kollégáik észrevételeit összegyűjtsék, vagy felkeltsék figyelmüket fontos kutatási eredményeikre. Többféleképpen, szélesebb körben és könnyebben is hozzá lehet férni ezekhez az írásokhoz. Szabad hozzáférésen azt értjük, hogy mindenki számára ingyenesen olvashatók, letölthetők, lemásolhatóak, kinyomtathatók, terjeszthetők ezek a cikkek, bennük keresés végezhető, a cikkek teljes szövegéhez csatolások fűzhetőek, keresőmotorral indexelhetőek, adat formájában valamely szoftverrel kezelhetőek, vagy egyéb törvényes célra felhasználhatóak pénzügyi, jogi vagy műszaki korlátozás nélkül, kivéve azokat a korlátozásokat, amelyek egyébként az internethez való hozzáférés velejárói. A reprodukálás és terjesztés egyedüli korlátja az legyen, és a szerzői jogvédelem szerepe ezen a területen abban nyilvánuljon meg, hogy a szerzők ellenőrizhessék műveik integritását, továbbá jogosultak legyenek arra, hogy megfelelően elismerjék munkájukat, és hivatkozzanak rájuk.”

„A szabad hozzáférés megvalósításához új megtérülési modelleket és finanszírozási mechanizmusokat kell kialakítani, de a terjesztés teljes költségének jelentős csökkenése miatt bizakodhatunk, hogy reális, nem pedig csak kívánatos vagy utópisztikus célt tűztünk ki. A tudományos folyóirat-irodalomhoz való szabad hozzáférés érdekében két egymást kiegészítő stratégiát javasolunk:

⁶ the Santa Fe Convention for the Open Archives Initiative <http://bit.ly/30NZH0U>

I. Saját archiválás: A tudósoknak először is eszközökre és támogatásra van szükségük lektorált folyóiratcikkeik nyílt elektronikus archívumokban való elhelyezéséhez; ezt szokták saját archiválásnak nevezni. Ha ezek az archívumok megfelelnek a Nyílt Archívumok Kezdeményezés (Open Archives Initiative) szabványainak, a keresőmotorok és más eszközök közösen tudják lekérdezni őket. A használóknak nem is kell tudniuk, milyen archívumok léteznek, és hol találhatóak, hogy megtalálhassák és használják a tartalmukat.

II. Alternatív folyóiratok: A tudósoknak emellett eszközökre van szükségük olyan új generációs, a megszokottól eltérő folyóiratok indításához, amelyek elkötelezettek a szabad hozzáférés mellett, illetve ahhoz, hogy segítsék a meglévő folyóiratok áttérését a szabad hozzáférésre. Mivel a folyóiratcikkeket a lehető leg szélesebb körben kívánjuk terjeszteni, ezek az új folyóiratok már nem támaszkodnak majd a szerzői jog előírásaira annak érdekében, hogy korlátozzák az általuk publikált dokumentumok elérhetőségét és használatát. Ehelyett a szerzői jogot és más eszközöket arra használják majd, hogy tartósan szabad hozzáférést biztosítsanak az általuk publikált cikkek mindegyikéhez. Mivel a magas ár is akadály lehet a hozzáférésnek, ezek az új folyóiratok nem számítanak fel előfizetési vagy hozzáférési díjat, hanem más módszerekkel fedezik kiadásukat. Erre a célra sokféle egyéb pénzügyi forrás áll rendelkezésre, köztük kutatást támogató alapítványok és kormányok, a kutatókat foglalkoztató egyetemek és laboratóriumok, az egyes tudományágakban vagy intézményekben működő alapítványok, a szabad hozzáférés eszméjének támogatói, a szövegek mellett megjelenő hirdetések stb. profitja, továbbá azok a pénzüsszegek, amelyek a korábbi, előfizethető vagy az elérésért díjat kérő folyóiratok megszűnésével felszabadulnak, vagy akár maguknak a kutatóknak a hozzájárulásai. E megoldások egyikét sem kell előnyben részesíteni a többivel szemben a tudományágak vagy országok mindegyikében, és nincs szükség arra sem, hogy most már ne keressünk újabb, kreatív megoldási lehetőségeket.

Az a célunk, hogy a lektorált folyóirat-irodalom szabadon hozzáférhető legyen. Ezt a célt a saját archiválással (I.) és a szabadon hozzáférhető alternatív folyóiratok új generációjával (II.) érhetjük el.”⁷

A Bethesda Nyilatkozat

2003-ban a Howard Hughes Egészségügyi Intézet központjában, Maryland-ben újabb találkozót szerveztek, melynek eredményeképpen a résztvevők megfogalmazták és aláírták a Bethesda Nyilatkozatot, melynek elsődleges célja az volt, hogy diskurzust eredményezzen az orvosi biológiai kutatásokkal foglalkozó közösségen belül arról, hogy hogyan lehet a lehető leggyorsabban szabad hozzáférést biztosítani a szakterületük elsődleges tudományos eredményeihez. Megállapodtak továbbá azokban a lényeges és konkrét lépésekben, melyeket a résztvevő intézmények mindegyike megtehet, hogy segítse az átállást a nyílt hozzáférésű publikációkra.

⁷ Budapesti felhívás a szabad hozzáférés érdekében <http://bit.ly/3tkdGrz>

A nyilatkozat definiálja a nyílt hozzáférésű közlemények két fontos követelményét, melynek első pontja a publikációk szabad megosztására, második pontja a repozitóriumi közzétételre helyezi a hangsúlyt. A dokumentum további részében a finanszírozó intézmények, a könyvtárak és kiadók, valamint a tudományos közösségek gyűjtik össze az open access megvalósulásához szükséges teendőket listáját.⁸

A Berliini Nyilatkozat

Nem sokkal a Bethesda Nyilatkozat után, ugyancsak 2003-ban került sor a Berliini Nyilatkozat megfogalmazásra és elfogadásra. A kiáltvány aláírásával több száz kutatási intézmény és egyetem csatlakozott az open access mozgalomhoz. Tartalmát tekintve a manifesztum nem sokban különbözik elődeitől. Bevezetőjében hivatkoznak a korábbi nyilatkozatokra (A Budapesti Nyílt Hozzáférés Kezdeményezés [Budapest Open Access Initiative], a Bethesda Nyilatkozat a Nyílt Hozzáférésű Publikálásról [Bethesda Statement on Open Access Publishing]). A célok természetesen számos pontban összhangban voltak és megegyeztek az előző dokumentumokban megfogalmazottakkal, vagyis, hogy az aláírók kötelességüknek érzik az információk, a tudományos eredmények és a kutatáshoz kapcsolódó dokumentumok széles körben történő terjesztését, melynek eszközeként egyértelműen az internetet említik. A nyílt hozzáférésű publikációknak ugyanaz a két feltétele olvasható benne, mint a Bethesda Nyilatkozatban. Míg a budapesti manifesztumban többnyire a célok és alapelvek szerepelnek, a bethesdaiban az aláíró intézmények igyekeztek röviden állást foglalni a rájuk váró feladatokról, addig a Berliini Nyilatkozatban inkább a mozgalom támogatásához csatlakotnak az aláírók.

„Az open access publikálás fogalma

A nyílt elérhetőség valójában akkor valósítható meg, ha a tudományos ismeretek minden egyes szerzője és a kulturális örökség minden egyes birtokosa ennek aktív elkötelezettje. A nyílt hozzáférésű publikációk körébe eredeti tudományos kutatási eredmények, nyers adatok, metaadatok, forrásanyagok, festészeti és grafikai anyagok digitális ábrázolásai, multimédiás tudományos anyagok tartoznak.”⁹

⁸ Bethesda Statement on Open Access Publishing <https://bit.ly/3bNZ261>

⁹ Berliini Nyilatkozat a tudomány nyílt eléréséről <https://bit.ly/38Fqotf>

Az Európai Unió és az open access jelenlegi kapcsolata

Az Európai Unió 2008 óta támogatja a nyílt hozzáférést. A 2011-ben publikált tudományos cikkek 50%-a elérhetővé vált OA formában is. Az EU döntése alapján a cél, hogy a közpénzből finanszírozott kutatások eredményeiből született publikációkat 2020-tól mindenki számára ingyenesen elérhetővé kell tenni. Az Open Access Mozgalom mellett történő elköteleződés bizonyítékként érdemes megismernünk két fontosabb és még ma is tartó projektet.¹⁰

OpenAIRE

1. ábra — OpenAIRE

„Az OpenAIRE (1. ábra) (Open Access Infrastructure for Research in Europe) az európai országok összefogásában létrejött Open Access projekt. A projekt fő célja az Open Access program támogatása, amit az Európai Bizottság 2008 augusztusában indított. Ez a három éves ambiciózus kezdeményezés 27 európai országból 38 partner intézmény közreműködésével indult és a 7. keretprogram által

finanszírozott projekt. A résztvevő kutatók vállalják, hogy a meghatározott kutatási témákban (Egészségügy, Energia, Információs és kommunikációs technológiák, Környezetvédelem, Társadalomgazdaságtan és humán tudományok, Kutatási infrastruktúrák, Tudomány a társadalomban) publikációikat nyílt hozzáférésű intézményi repozitóriumokba töltik fel, és ehhez az OpenAIRE projekt biztosítja az alapfeltételeket és Helpdesk szolgáltatást, továbbá vállalja egy európai repozitóriumi hálózat e-infrastruktúrájának kiépítését.”¹¹

¹⁰ Börzsönyi Nóra: Hozzáférhető tudomány: Az open access és az értéknövelt publikációk világa a könyvtári gyakorlat tükrében. <https://bit.ly/2Oyqb43>; Kovács Kármén: A nyílt hozzáférés (open access) publikálás néhány bizonytalan következménye. In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 71-79. 2017. <https://bit.ly/38CY3Uk>

¹¹ Open Access – tudástár. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal <https://bit.ly/2OysSmj>

P7 GOLD OA PILOT

„Az Európai Tanács finanszírozásában és az OpenAIRE program keretében útjára indult a Gold OA Pilot (arany utas nyílt hozzáférésű publikálást támogató kezdeményezés), amely lehetőséget biztosít a lezárult FP7 projektek számára, hogy nyílt hozzáféréssel publikálják tudományos eredményeiket OA folyóiratokban. A kezdeményezés az OpenAIRE2020 projekt kontextusában került kidolgozásra, így az OpenAIRE által kialakított európai infrastruktúra és támogatási rendszer keretében lesz lebonyolítva. A pilot projektnek kettős célja van: (1) támogatja az FP7-es keretprogramban finanszírozott kutatások eredményeinek nyílt hozzáférésű publikálását, (2) európai szinten felmérést készít a tudományos publikálási szokásokról.”¹²

Magyarország csatlakozása az Open Access Mozgalomhoz

Az OTKA (Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok) 2008-ban írta alá a 2018-ban világszerte közel 500 tagot számláló Berliini Nyilatkozatot, mellyel elkötelezte magát a nyílt hozzáférés mozgalma mellett.

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) 27/2012. (IX.24.) számú hivatalos elnöki határozata előírja, hogy 2013. január 1-jétől az Akadémia kutatói által közétett publikációkat elektronikus formában szabadon elérhetővé kell tenni.

„A Hungarian Open Repositories (HUNOR) konzorciumot a magyar felsőoktatási intézmények és az MTA Könyvtára hozta létre a nyílt hozzáférés (OA) hazai gyakorlatának kialakítása céljából. A HUNOR tagjai a magyar tudomány hazai és nemzetközi elismerésének javítását a tudományos eredmények hatékony disszeminációjával kívánják elérni, nevezetesen nyílt elérésű repozitóriumok országos infrastrukturális hálózatának kialakításával, módszertani központ létrehozásával, a külföldi know-how és nemzetközi szabványok hazai alkalmazásával, a tudományos kommunikáció komplementer csatornáinak meghonosításával, nemzetközi kapcsolatrendszer kiépítésével.”¹³

¹² Open Access – tudástár. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
<https://bit.ly/2OysSmj>

¹³ Uott.

2.4. Fogalom magyarázatok

A történeti háttér bemutatását követően érdemes összegeznünk néhány eddig elhangzott és folyamatosan használt fogalom jelentését.

Open access

Az open access vagyis nyílt hozzáférés több jelentéstartalommal bír. Egyrészt a tudományos publikálás világában minden olyan mozgalom, kezdeményezés vagy intézmény nevében és/vagy eszmeiségében fellelhető kifejezés, ami a tudományos eredmények szabad, térítésmentes, állandó hozzáféréseinek a biztosítására utal a világon élő összes ember számára.

Másrészt jelenti azokat a dokumentumokat, melyek ennek az irányelvnek és a Creative Commons által meghatározott licencek mentén az internetről szabadon letölthetők, kinyomtathatók, szerkeszthetők, továbbíthatók, keresés végezhető bennük, magyarázatok és jegyzetek fűzhetők hozzájuk, nem rendelkeznek szigorú területi korlátokkal, kereső motorokkal indexelhetők, kereszthivatkozások találhatóak bennük és repozitóriumba feltölthetők.

Repozitórium

„A repozitórium **egyetemen és kutatási intézményekben működő dokumentumszerver**, amely tudományos anyagok archiválására és világszerte díjmentes hozzáférhetővé tételére szolgál. Intézményi és diszciplináris repozitóriumokat különböztetünk meg.

Intézményi repozitóriumnak azokat a dokumentumszervereket nevezzük, amelyeket intézmények (főleg egyetemi könyvtárak vagy kutatási szervezetek) üzemeltetnek, és tagjaik számára lehetővé teszik a digitális publikálást és az önarchiválást.

A **diszciplináris, másnéven tudományterületi repozitóriumok** túllépnek az intézményi kereteken, és a kutatók számára tematikailag gyűjtik össze, bocsátják rendelkezésre a publikációkat és az archiválás lehetőségét.

Az intézményi és a diszciplináris repozitóriumokban rendszerint díjmentes a tudományos publikációkhoz való hozzáférés a felhasználók számára, illetve a tudományos publikálás a szerzők számára.

Aki ma tudományos információt keres, annak nem kell a különböző repozitóriumokat egyesével átkutatnia. Az OAI kezdeményezés keretében létrehozott OAI-PMH (Open Archives Initiative - Protocol for Metadata Harvesting), ami egy XML-protokoll, a metaadatok le-

kérdezésével és átvitelével lehetővé teszi a repozitóriumok együttes kereshetőségét.”¹⁴

A repozitóriumokat tartalmuk szerint is megkülönböztethetjük. Léteznek például adatrepozitóriumok, ahol a kutatási adatokat, valamint a kutatáshoz tartozó bővítményeket és függelékeket nyílt vagy korlátozott hozzáféréssel lehet tárolni. Általában az egyetem intézményi repozitóriumainak részét képezik a szakdolgozati, a disszertációs, valamint a belső dokumentumok őrzését biztosító modulok.

2.5. Az Open Access Mozgalom hatásai a publikálás világára: a tudományos kommunikáció forradalma

Az Open Access Mozgalom irányelvei tulajdonképpen reakciók voltak a hagyományos publikálási modell negatív komponenseire. Sokan, sokféleképpen igyekeztek megragadni a lényegét, de végül a közös nevező mindig a tudományos eredményekhez történő szabad hozzáférés igényét jelentette. A megvalósítására törekvő kezdeti szárnypróbálgatások következtében bekövetkeztek és jelenleg is zajlanak olyan változások, melyek némelyike egyelőre beláthatatlan következményekkel befolyásolhatja a tudományos kommunikációt. Ebben a fejezetben a teljesség igénye nélkül gyűjtöttük össze, azokat a folyamatokat, melyeket közvetlenül vagy közvetett módon az Open Access Mozgalom hatásaiként is felismerhetünk.

I. A publikálás módja

A folyóiratokban történő publikálás hagyományos útja, mikor a publikálásra szánt kéziratot a szerző eljuttatja a választott folyóirat szerkesztőbizottságához, akik a befogadást és a szakmai lektorálást követően a folyóirat valamelyik évfolyamának, valamelyik számában megjelentetik azt. A szerző(k)nek a cikk megjelentetésért nem kell fizetnie, helyettük az olvasó közvetlenül vagy közvetett módon (általában könyvtári szolgáltatásként), előfizetés vagy az adott folyóirat-szám/cikk megvásárlása útján elektronikusan vagy nyomtatott formában fér hozzá a teljes szövegű tartalomhoz.

A folyóiratokban történő open access publikálás a hagyományos modell ellentéte. A publikáció kiadásával járó költségeket nem a felhasználónak kell finanszíroznia, hanem a szerzőnek. A szerző fizeti ki a lektorálást és a cikk kiadási költségeit. A felhasználó (aki lehet a

¹⁴ Repozitóriumok. Openscience.hu <https://bit.ly/2OVQWzv>

folyóirat olvasója vagy szolgáltatója, például a könyvtár) a cikk megjelenését követően szabadon (vagyis: ingyen) online, elektronikus vagy nyomtatott formában bárhol olvashatja azt.

Article Processing Charge-nak, magyarul közzétételi díjnak vagy publikálási költségeknek nevezik azt az összeget, amit a szerzők fizetnek a közlemény megjelenéséért. Kiadónként és folyóiratnként eltérő árazásról beszélhetünk. A szerzőknek érthető módon nem áll rendelkezésükre annyi egyéni forrás, hogy önállóan fizessék ki ezeket a díjakat. Éppen ezért többnyire az egyetemek, kutatóintézetek költségvetésébe építik be az open access költségeket. Az egyetemek gyakran open access publikálási alapot különítenek el, melyekkel az intézmény és a kiadók között kötött szerződés keretében segítik a szerzők open access úton történő publikálását. A szerződések koordinálói általában az egyetemi könyvtárak, akik a kiadókkal történő kapcsolattartásért, a szerzők informálásáért felelősek. Egyre több pályázat keretében is számolnak el open access publikációs költségeket, s léteznek kifejezett támogatói intézmények, mint a Wellcome Trust, amelyek tevékenységi körükbe építették az open access cikktámogatást.

Vannak olyan felsőoktatási intézmények, melyek úgy döntöttek, hogy saját maguk hoznak létre open access kiadót, ezáltal biztosítva oktatóiknak az open access módon történő publikálást.

Az open access folyóiratokban megjelent cikkek esetében a szerzői jog nem kerül a kiadóhoz. A kiadónak csak a publikációkra vonatkozó közlési és felhasználási engedélye lesz. A közleményeket Creative Commons licensszel látják el, ami meghatározza, hogy az olvasó milyen további módon használhatja a cikkeket.

„A nyílt hozzáféréssel közölt publikációk felhasználását a szerző(k) és a kiadó közötti megállapodás rögzíti („license policy”). Az egyik leggyakoribb ilyen licenz-csomag a Creative Commons (CC) által használt „CC BY”, melyet például az Elsevier is használ. A licenzek megszabják az adott közlemény további felhasználásának lehetőségeit.”¹⁵

Az open access díjfizetős publikálásnak eltérő módjai lehetnek.

Platinum open access: amikor a folyóirat és a benne megjelent cikkek a szerző és felhasználó számára egyaránt ingyenesek.

Gold open access: a szerző (vagy az intézménye) közzétételi díjat fizet a folyóiratnak, ezáltal a kiadónak, a felhasználó viszont ingyenes jut hozzá a folyóirathoz.

Léteznek olyan kezdeményezések, melyek célja összegyűjteni az open access folyóiratokat és cikkeiket, valamint a kiadók és a folyóiratok szerzői archiválásra vonatkozó feltételeit:

DOAJ — „A Directory of Open Access Journals (DOAJ) egy nonprofit szervezet, amelynek legfontosabb szolgáltatása az az index, amely több mint 9000 lektorált, tudományos Open Access (OA) folyóirat adatait, illetve az ott megjelent cikkek metaadatait tartalmazza. A DOAJ által jegyzett folyóiratok mindegyike elbíráláson (<https://doaj.org/application/new>) esik át, mielőtt felkerülhetne a

¹⁵ Open Access – Tájékoztató a kutatási témapályázatot elnyert kedvezményezettek számára <https://bit.ly/2OCtyHf>

listára. A DOAJ, a bevételeit kizárólag támogatásokból szerzi. A támogatók között 2018-ban több mint 100 egyetem és könyvtár, illetve 15 könyvtári konzorcium 26 országból. (<https://doaj.org/members>) Magyarországról egyelőre egyedül az MTA KIK tagja a szervezetnek.”¹⁶

Sherpa/Romeo (Rights Metadata for Open archiving):
<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/index.php>

„A folyóiratok és a kiadók archiválási politikájára vonatkozó adatok gyűjtőoldala. Tartalmazza a kiadók politikájának összefoglalását, ideértve azokat az információkat is, hogy a cikk milyen verzióját, hova és milyen feltételek mellett lehet feltölteni.”¹⁷

Gold megjelentetés hibrid folyóiratban: a szerző a cikk ingyenes közvételéért előfizetési folyóiratoknak fizet.

Hibrid folyóirat — A szakirodalom "double dipping" néven is emlegeti ezt a fajta gazdasági magatartást. A folyóirat alapvetően az előfizetési üzleti modellt használja, de lehetőséget ad az egyes cikkek nyílt hozzáférésű publikálására, ha a szerző azt megfizeti. A kiadók kétszer számolják fel az adott cikk előállítás költségeit: egyszer az előfizetési díj beszedésével, másodszer az opcionális nyílt hozzáférés díjával. A hibrid modell átmeneti módszernek tekinthető az előfizetési és az open access kiadás között. Néhány kiadó enged a folyóirat előfizetési árából, amennyiben az open access opciót igénybe vevő cikkek százaléka elér egy bizonyos határt.¹⁸

1. A szerzői archiválás (self-archiving) típusai

1.1. Az open access green útja

A kézirat különböző fajtáinak vagy a megjelentett publikációnak az intézményi vagy tudományterületi repozitóriumba történő feltöltését jelenti. Ez történhet mechanizált folyamatokon keresztül, mikor egy létező adatbázisból emelik át a rekordot a repozitóriumba vagy történhet manuálisan, mikor a repozitórium regisztrált felhasználója, aki lehet szerzői vagy adatfeltöltő státuszban a szükséges mezők kiegészítését követően menti az adatokat. A kiadói politikák meghatározhatják, hogy a publikációt a megjelenésével egyidejűleg vagy az embargó idő lejártá után, utólag teheti nyilvánossá a szerző. Mivel a repozitóriumok elektronikus archívumok, ezért a szerző a publikáció megjelenési adatait bármikor nyilvánossá teheti a repozitóriumban is.

¹⁶ Információk a DOAJ tagságról: <http://bit.ly/2OCx2tj>

¹⁷ Sherpa/Romeo: GYIK – Kiadói copyright szerződések és szerzői archiválás
<https://bit.ly/2NjdQjI>

¹⁸ A hibrid modell. Openscience.hu <https://bit.ly/30Ijyi3>

A kiadók csak a teljes szöveg nyilvánossá tételében szabhatnak meg korlátozásokat.

A repozitóriumokkal szembeni egyik kritika szerint túlnyomó részt lektorálatlan kéziratokat töltenek fel rájuk, melyek közül a legtöbb a későbbiekben sem esik át szakértői bírálaton. Ugyanakkor az is tény, hogy sok olyan értékes dokumentumot is megtalálhatunk rajtuk, melyek a repozitóriumok hiányában, hagyományos nyomtatott formában vagy az internetre valamilyen ellenőrizetlen, hektikusan működő oldalra feltöltve kallódnának.

Repozitóriumokat a következő helyeken lehet keresni:

- OpenDOAR – Directory of Open Access Repositories <http://www.opendoar.org/>
- ROAR – Registry of Open Access Repositories <http://roar.eprints.org/>
- A Pécsi Tudományegyetem repozitóriuma a Pécsi Egyetemi Archívum (PEA). A repozitórium üzemeltetése a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont (PTE ETKK) [openaccessbutton.org/feladata. http://pea.lib.pte.hu/](http://pea.lib.pte.hu/)

1.2. A szürke út

A repozitóriumokat sokszor kizárólagosan csak az open access mozgalom által megfogalmazott elektronikus archívumokként azonosítják, melyek a zöld (green) publikálási modell helyszínei. Elfelejtik, hogy a repozitóriumok valójában dokumentumszerverek, amelyek képesek más jellegű elektronikus dokumentumok tárolására is. A szürke út a szürke irodalom rendelkezésre bocsátását jelenti. A dokumentumok költségmentes használata a kiadók, illetve folyóiratok részvétele nélkül történik. Nem foglal magában sem utólag, sem előzetesen vagy egyidejűleg folyóiratban vagy kiadónál történő megjelenést. Az írásokat az elfogadott, lektorált kéziratokhoz vagy már kiadott publikációkhoz hasonlóan intézményi vagy tudományterületi repozitóriumba töltik fel a szerzők.

II. A kiadók

1. A cikkek megjelenítésre és archiválásra vonatkozó kiadói open access politikák jellemzői

A nagy múltra visszatekintő, elismert nemzetközi kiadók tisztában voltak azzal, hogy sikeres fennmaradásuk érdekében meg kell változtatniuk kiadói politikájukat, alkalmazkodva a nyílt hozzáférés kezdeményezés elveihez. A legtöbb vezető nemzetközi kiadó egészen

hamar elkezdett open access publikációkat, később pedig folyóiratokat kiadni. A kiadók mindegyike igyekszik a saját és szerzőik érdekeit egyaránt figyelembe venni. Ám ennek következtében a több ezer folyóirat kiadásával foglalkozó vállalatok némi túlzással, de szinte mindegyik kiadványukra eltérő politikát, más-más árakat és jogi korlátozásokat határoznak meg.

A kiadók általában három: az arany, a zöld és a hibrid kategóriába sorolható kiadványt különböztetnek meg, amelyek többnyire párhuzamba vonhatók a vállalat kiadói politikájával. Az arany, vagyis gold publikációk esetében a felhasználó szemszögéből egyértelműen a teljes, térítésmentes, azonnali hozzáférésről beszélhetünk. A szerzők számára a cikk megjelenítése költségekkel jár, viszont az arany út biztosítja a pre- és posztprintek, valamint a kiadói változatok teljes szövegű archiválását is.

A kiadók a zöld úttal általában a publikációk egyes fázisaiban elérhető dokumentumok felhasználási jogait korlátozzák a szerzők számára. A legtöbb kiadó green publikálási politikája (amit ők gyakran self-archiving-nak neveznek) az előfizetésen alapuló folyóiratok esetében érdekes. A self-archiving policy rendszerint engedélyezi a preprintek szabad felhasználását, míg a posztprintek esetében bizonyos embargóidőt határoznak meg. Vegyünk néhány példát. Az Oxford University Press 12 hónap embargóidőt határoz meg a tudományos, technológiai és orvostudományi, 2 év embargóidőt a bölcsészettudományi cikkekre vonatkozóan. A Springer Open hagyományos előfizetésen alapuló folyóiratai esetében például a pre-, valamint a posztprintek 12 hónappal a publikálást követően archiválhatók. Az Elsevier honlapján feltüntetett kiadói politikája engedélyezi a preprintek teljes szövegű archiválását a repozitóriumokban, a posztprintek is archiválhatók nullától egészen harminchat hónapig terjedő embargóidőn belül, folyóirattól függően.

A hibrid kiadványok esetében több ezer folyóiratról beszélünk, melyek egyszerre biztosítják szerzőik számára az open access és a hagyományos publikálás lehetőségét egyazon folyóiratban. Ezek a folyóiratok igen kedveltek a kiadóknál, hiszen duplán tudják értékesíteni őket. Egyrészt azért, hogy a szerzők vállalják a publikációs költségeket, másrészt azért, hogy az intézmények előfizetnek a teljes tartalomra.¹⁹

¹⁹ Fekete Rita: Open access és a felsőoktatási könyvtárak feladatai. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 62. iss. 5. pp. 171-176. 2015.
<http://bit.ly/3vu1TJ6>

A kiadók a gold cikkek közzétételért az előfizetési modellhez hasonlóan (open access) szerződéseket ajánlanak az intézményeknek. A szolgáltató gyakorlatától függ, hogy mit tartalmaznak ezek az ajánlatok. A szerződésben például meghatározhatják azokat a folyóiratokat, ahol az intézmény szerzői publikálhatnak. A szerződés tartalmától függ, hogy korlátlan vagy meghatározott cikkmennyiséget küldhet be a szerződő fél, vagyis az adott intézmény szerzői. Olyan lehetőség is van, ahol az intézmény fiókot nyit magának a kiadónál – mint egy bankszámlaszámot – vagy tagsági szerződést köt és a „feltöltött” pénzüsszegekből gazdálkodva biztosítja a szerzők open access publikálását. Magyarországon az Elektronikus Információs Szolgáltató Nemzeti Program (EISZ) a 2018-as évre két Read&Publish jellegű szerződést kötött. A megállapodások keretében az előfizetési tartalmak használata mellett bizonyos mennyiségű open access cikk publikálása is lehetséges. További tájékoztatói lehetőség: <http://bit.ly/3cxIKgL>

2. Az előfizetők ébredése

Mindezidáig nem igazán tudott érvényesülni az open access mozgalom koncepciója és megint csak a kiadók jöttek ki jól a helyzetből, hiszen továbbra is ők diktálnak. A hagyományos folyóiratok előfizetési (melyek árai ugyanúgy emelkednek) mellett a kiadók modelljébe bekerültek az APC-díjak is (melyek a hibrid folyóiratok esetében folyamatosan nőnek). Továbbra is az államilag támogatott intézmények fizetnek akár duplán is a hozzáférés biztosításáért. Ráadásul a kiadók még feltételeket is szabnak az elviekben szabad archiváláshoz.

Az igazsághoz az is hozzátartozik azonban, hogy évről évre emelkedik az open access folyóiratok száma. Az open access folyóiratok száma 2014-ben 39%-al több volt, mint 2013-ban. Ezzel szemben a hagyományos előfizetésen alapuló folyóiratok száma 14%-os csökkenést mutatott. Létezik olyan tudományterület, ahol a kiadói open accessnek egészen jól működő gyakorlata van. A részecskefizikában a SCOAP3 projektnek köszönhetően az előfizetési folyóiratokról szinte teljesen áttértek a nyílt hozzáférésű periodikákra.²⁰

2015-ben a Max Planck Digital Library azt vizsgálta, hogy globálisan hogyan lehet megvalósítani a kiadói open accessre történő átállást. Kutatási eredményeik alapján megállapították, hogy az előfizetésekre szánt összegek fedeznék a szerzők APC-díjait.²¹

²⁰ Holl András, Bilicsi Erika: Az Open Access és a sárgaköves út. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 63. iss. 9. pp. 340-343. 2016. <http://bit.ly/3bMFUA>

²¹ Holl András: Beszéljünk nyíltan a nyílt hozzáférésről!: Gondolatok Kovács Kármén A nyílt hozzáférésű (open access) publikálás néhány bizonytalan következménye című cikke nyomán. In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 2. pp. 224-227. 2017. <https://bit.ly/3bN0CFm>

„Az APC-alapú finanszírozás tudja megteremteni a folyóiratok közötti valódi versenyt, melyben a közzelési díj nagysága a folyóirat által biztosított láthatóságtól, a várható idézettségétől függ.”²²

2018-ban eddig négy olyan európai konzorciumról tudunk, akik felbontották valamelyik nagy nemzetközi kiadóval kötött szerződésüket és megszüntették a hagyományos előfizetéses modellben működő folyóirat előfizetéseiket. 2016-ban a német DEAL Projectben résztvevő több mint 60 nagy kutatóintézet volt az első, akik az Elsevierrel kötött előfizetésüket mondták le, ami 440 folyóirat teljes szövegű elérhetőségének végét jelentette. A résztvevő intézmények abban állapodtak meg, hogy ha a kutató számára nélkülözhetetlen egy adott cikk azt az intézménye megvásárolja neki. Nem kell mást tennie, mint a könyvtárnak jeleznie, hogy szüksége van a cikkre. Az Elsevier azóta is tárgyalásokat a folytat a konzorciummal és továbbra sem szüntette meg a teljes szövegű tartalmak hozzáférését. Két évet kellett várni arra, hogy további három ország is megtegye ezt a lépést. 2018-ban a Hollandiában működő Association of Universities in the Netherlands (VSNU) lépett vissza a Royal Society of Chemistry Publishinggel kötött szerződéstől, a svéd Bibsam Consortium az Elsevier, a francia Couperin a Springer Nature kiadókkal tette ugyanezt.²³

Forrás: <https://youtu.be/cic3EVbekMk>

Forrás: <https://youtu.be/o2HMouOV-Lg>

²² Holl András, Bilicsi Erika: Az Open Access és a sárgaköves út. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 63. iss. 9. pp. 341. 2016. <http://bit.ly/2OSXCOH>

²³ Holly Else: Europe's open-access drive escalates as university stand-offs spread. In: Nature 2018. május 17. <https://go.nature.com/3qPFWka>; Joseph Esposito: Libraries Face a Future of Open Access. In: Scholarly Kitchen 2018. május 23. <http://bit.ly/2Nn3kbi>; Horváth Bence: Felláztak a német egyetemek és könyvtárak a szabad tudásért. In: 444.hu 2016. december 22. <https://bit.ly/2OV1SgM>; FÁK: Merész német bojkott a helyzetével visszaélő kiadó ellen. In: Index 2016.12.17. <https://bit.ly/3qPxiCg>

III. Sci-Hub a legismertebb kalózoldal

2. ábra — Sci-Hub

Sajnos a kiadók töretlen nyomulása a tudományos eredmények közreadásának torzulásához vezetett. Megjelentek a tudományos publikációk kalózzoldalai, melyek illegális úton több millió cikkhez biztosítanak teljes szövegű hozzáférést. Alexandra Elbakyan, egy fiatal kazah származású hallgató – akit

„a tudomány Robin Hoodja”-ként szoktak emlegetni – 2011-ben keltette életre a Sci-Hub nevű oldalt.

Az Elsevier kiadó 2015-ben a New Yorki bíróságon beperelte a kazah lányt. A vád nemzetközi kalózhálózat üzemeltetése, amivel 750-150000 dollár értékű kárt okozott a kiadóvállalatnak. habár a New Yorki bíróság megszüntette az oldalt Elbakyan folyamatosan változtatva annak domain nevét újra és újra elérhetővé teszi a Sci-Hubot a világhálón.

Az oldalnak már 2016-ban is naponta több százezer látogatója volt a világ minden tájáról.

„2016 márciusáig félévnyi adathalmazt kaptak meg a cikkhez, ebből pedig kiderült, hogy ennyi idő alatt több mint 28 millió dokumentumot töltöttek le az oldalon keresztül. A legnépszerűbbek épp az Elseviernél megjelent publikációk voltak, ezekből több mint félmilliót töltöttek le egyetlen hét alatt. [...] A félév alatt beérkező 28 millió letöltési kérelem hárommillió egyedi IP-címről érkezett, de a felhasználók ennél jóval többen lehetnek a Science becslése szerint is, mivel sok kérelem érkeztetett egyetemi IP-címekről.”²⁴

„A 2015 szeptemberétől fél éven át zajló letöltések adatait megnézve az hamar kiderült, hogy az a gyakori állítás, hogy főleg a fejlődő országok diákjai és kutatói használják a Sci-Hubot, nem fedi pontosan a valóságot. A letöltések negyede 34 OECD-tagállamból jött, az ötödik legnagyobb letöltő ország pedig az USA volt, ahol az egyetemek többségén elérhetőek lettek volna ezek az anyagok legálisan is.”²⁵

Elbakyan elismerte, hogy illegális tevékenységet folytat, ugyanakkor abszurdnak tartja, hogy egyetlen cikk akár 25-35 dollárba (7-10.000 forint) is kerülhet. Nem véletlenül döntött a Sci-Hub létrehozása mellett, hiszen hallgató társaival együtt nem fértek hozzá a kutatásaikhoz szükséges fontos szakirodalmi forrásokhoz. Elbakyan az ENSZ Em-

²⁴ Horváth Bence: Fél év alatt Budapestről 70 ezren töltöttek le tanulmányokat a legnagyobb tudományos kalózzoldalról. In: 444.hu 2016. április 30. <http://bit.ly/3bN1AkY>

²⁵ Uott.

beri Jogi Nyilatkozatának 27-es pontjára hivatkozva (mindenkinek joga van szabadon részt venni közössége kulturális életében, élvezni a művészet és tudomány eredményeit) amellet is kiáll, hogy mindenkinek joga van hozzáférni a tudományos eredményekhez.²⁶

Az idealista álmok megvalósítására törekvő Sci-Hub nem jelent megoldást. Az információk felelős és etikus felhasználásának kritériumaiba nem tartozik bele a kalózdalok tevékenységének támogatása, éppen emiatt a használatuk nem is bátorítandó. Előbb-utóbb hasonlóan negatív következményei lehetnek, mint a kiadók agresszív profitorientált viselkedésének.

Abban az esetben, ha nagy szükségünk lenne egy cikkre, de az intézményünknek nincs előfizetése az adott folyóirathoz, és emiatt nincs teljes szövegű hozzáférésünk nem kell kétségbe esnünk. Szerencsére léteznek alternatív – és mindenkéltől legális! – megoldások is.

Unpaywall — <https://unpaywall.org/>

Az unpaywall a nonprofit Impactstory projekt ingyenes böngésző pluginja, ami kiadók és repozitóriumok nyilvános és szabadon elérhető tartalmai között keres.

Openaccessbutton.org — <https://openaccessbutton.org/>

Online vagy a böngésző bővítményeként is használható ingyenes szolgáltatás. Elsősorban repozitóriumokba feltöltött tartalmakban keres.

EndNote Click — <https://click.endnote.com/>

A plugin repozitóriumokban és az intézményi előfizetésekben egyaránt keres. A regisztrációt követően tárhelyet is biztosít, ahová lementhetők a cikkek.

Hagyományos módszereket tekintve még mindig maradhatunk a könyvtárközi kölcsönzéseknél. A következő módszerek jogilag ugyan vannak megkérdőjelezhető aspektusai, mégis sok helyen bevett gyakorlata van a kutatói közösségi oldalak (ResearchGate, Academia.edu) használatának, ahol akár a szerzőtől is el lehet kérni a publikációt.

2.6. A lecke ismeretlen fogalmainak magyarázatai

Creative Commons

A Creative Commons egy nonprofit szervezet, ami számos CC licenc fajta kiadásáért felelős. Használatukkal a szerzőnek megmaradnak a jogai miközben másoknak a licenc által meghatározott feltételek mentén bizonyos fokú szabad felhasználást biztosít. Ilyen például a másolatok készítése, a művek nem kereskedelmi célú terjesztése feltüntetve a cikk tulajdonosát, aki maga a szerző. A licenc amellet, hogy megvédi a szerzői jogokat lehetőséget teremt a cikk szabad fel-

²⁶ LICA: A tudósok is kénytelenek kalózkodni. In: index.hu 2016.02.15.
<http://bit.ly/3bNH43B>

használására. A folyóirat szerkesztőségek lehetőséget biztosítanak a szerzőnek a licenc kiválasztására.²⁷

Elektronikus Információs Szolgáltató Nemzeti Program (EISZ)

Konzorciális keretek között működő program, amely a magyarországi elektronikus tartalomszolgáltatásért felelős. Tagjai államigazgatási intézmények, egészségügyi intézmények, felsőoktatási intézmények, közkönyvtárak, levéltárak, a Magyar Tudományos Akadémia, múzeumok, nonprofit kutatóintézetek és szakkönyvtárak. A Nemzeti Program állami támogatása mellett a résztvevő intézményeknek is vállalniuk kell bizonyos önrészt az adatbázis előfizetésekből.

Embargó idő

Embargó időnek nevezzük azt az időszakot, amíg egy kézirat vagy publikáció egyáltalán nem vagy csak egy zárt felhasználói kör számára válik szabadon felhasználhatóvá.

Interoperabilitás elve

„A különböző informatikai rendszerek együttműködésre való képessége. Az együttműködés különböző szinteken valósulhat meg. Technikai interoperabilitásról akkor beszélünk, ha a rendszerek között fizikailag lehetséges az adatcsere, és az egyik rendszerből a másikba eljuttatott információ a rendszert használó ember számára értelmezhető. A szemantikus interoperabilitás szintjén nemcsak fizikailag lehetséges az adatcsere, hanem a rendszerek egymás adatait „értelmezni” is tudják. Ez azt jelenti, hogy a küldő rendszerben keletkezett adat olyan módon kerül át a fogadó rendszerbe, hogy a fogadó rendszer ugyanolyan műveleteket tud rajta végezni, mintha az adat a fogadó rendszerben keletkezett volna, és a rendszer felhasználók is ilyen módon tudják az adatot használni.”²⁸

Kiadói szerződés

Kiadói szerződés alapján a szerző köteles a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, valamint forga-

²⁷ Racskó Réka: Virtuális könyvtárak. Eszterházy Károly Főiskola. Tankönyvtár <https://bit.ly/3bNhnA5>

²⁸ Interoperabilitás. In: Egészségtudományi Fogalomtár. <http://bit.ly/3bOBApr>

lomba hozni és köteles a szerzőnek díjat fizetni. A kiadói szerződés a felhasználási szerződés egyik típusa, melyben a szerző engedélyt ad művének felhasználására a kiadó számára.²⁹

Levelező szerző

A levelező szerző (aki lehet az első vagy az utolsó szerző is) az a személy, aki a cikk benyújtásától egészen a megjelentetéséig vállalja és egyben felelős is a folyóirat szerkesztőségével történő kapcsolat-tartásért.³⁰

Megjelenési adatok

A könyvtártudományi szaknyelvben összegzően csak megjelenési adatoknak nevezzük a kiadvány megjelenésének a helyét, a kiadó nevét, az oldalszámot, a kiadás évét, a dokumentumtípushoz tartozó azonosítókat.

Metaadat

„Az adatról szóló információt metaadatnak nevezzük. A metaadat legegyszerűbb definíciója: adat az adatról. Pontosabban, a metaadat írja le az adatot, azaz olyan információkkal szolgál, mint típus, hosszúság, szöveges leírás és más jellemzők. Ez a meghatározás az elektronikus információforrások megjelenésével lépett életbe, és kezdetben azokban a szabványokban tűnt fel, amelyek az elektronikus információforrások azonosításában, leírásában és megtalálásában voltak hasznosak. A fogalom egyre inkább elterjedt, mivel számos, ún. nem hagyományos dokumentumformátumra alkalmazták, aminek eredményeképpen a metaadatsémák sokasodni kezdtek.

Bár a kifejezést először digitális információkkal kapcsolatban használták, jelentése azóta általánossá vált és kibővült, így magában foglalja az információforrások valamennyi szabványos leírását – beleértve a nem digitális dokumentumokét is. Példák lehetnek erre könyvtári katalógusok, referáló és indexelő szolgáltatások, valamint levéltári keresőeszközök.”³¹

²⁹ 1999. évi LXXVI. tv. 42.§ (1) és 56.§ (1) bek. <https://bit.ly/30M8uRe>

³⁰ Braunitzer Gábor: *A tudományos közlemények szerzőségének néhány etikai és jogi vonatkozásáról*. In: Magyar Orvosi Nyelv vol. 15 iss. 1. pp. 21-28. 2015. <http://bit.ly/3tmp7Pz>

³¹ Vágner Anikó, Juhász István: Adatbázis-adminisztráció. Digitális Tankönyvtár. <https://bit.ly/3qTfRkm>; Magda El-Sherbini, George Klim: Metadata and cata-

Önarchiválás/szerzői archiválás

„Az önarchiválásnak vagy szerzői archiválásnak nevezik a publikációk egyéni, nem szabványos módon történő megőrzését/tárolását és megjelenését jelenti például egy tanszék, intézmény vagy a szerző saját honlapján. Az open access szakirodalomban elsősorban az intézményi repozitóriumba való feltöltésre vonatkozik.”³²

Preprint

„A preprint a digitális korszak előtt kialakult tipikus szürkeirodalom: kisebb példányszámban nyomtatott, szűkebb körben terjesztett, az új eredményeket a hagyományos kiadást megelőző – vagy elkerülő –, gyors tájékoztatói forma. Tulajdonképpen a cikk első benyújtott (unrefereed), még nem elfogadott és nem lektorált változata(i). A bírálati folyamat során keletkező javított, módosított változatok még preprintek, egészen a kiadói szerkesztésre benyújtottig (final accepted draft).”³³

Posztprint

„Postprint (posztprint): a hivatalosan is elfogadott, helyesebben a referensek véleménye alapján módosított, a kiadói szerkesztésre benyújtott kézirat; továbbá minden más, a kiadási folyamatban keletkezett változat a kiadottal megegyező másolatokig terjedően; ezeken túl, az utólagos módosításokkal közzétett szövegekig valamennyi változat.”³⁴

Read&Publish megállapodások

A nemzetközi terminológiában read&publish-nak nevezték el azt a szerződés típust, melynek keretében az előfizetéses tartalmak használata (vagyis olvasása (read)) mellett a kiadó folyóirataiban bizonyos mennyiségű open access cikk publikálása is lehetséges az előfizető intézmények szerzői számára.

loguing practices = Metaadatok és katalogizálási gyakorlatok (ford.) Berke Barnabásné. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53. iss. 2. pp. 77-88. 2006. <http://bit.ly/3rOEsbi>

³² A jogi felelősség veszélyei önarchiválás során. [OpenScience.hu https://bit.ly/3vuOuAz](https://bit.ly/3vuOuAz)

³³ Dudás Anikó: A tudományos kiadási eljárás kéziratváltozatainak terminológiája. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 60. iss. 10-12. pp. 469 és 473-474. 2016. <http://bit.ly/3vqTFkZ>

³⁴ Uott.

Repozitórium

„A repozitórium **egyetemen és kutatási intézményekben működő dokumentumszerver**, amely tudományos anyagok archiválására és világszerte díjmentes hozzáférhetővé tételére szolgál. Intézményi és diszciplináris repozitóriumokat különböztetünk meg.”³⁵

SCOAP3 projekt

Az Európai Nukleáris Kutatási Szervezet (CERN) által indított program, amely vállalja a részecskefizika területén született publikációk open access közlését. Az APC, vagyis a publikációs díjak költségét egy könyvtárból és finanszírozó testületekből álló nemzetközi konzorcium vállalja. Magyarországon az Elektronikus Információs Szolgáltató Nemzeti Program (EISZ), illetve az MTA Open Access alapja 50-50% arányban állja a SCOAP3 tagdíjat. A projekt első fázisa 2014-2016 között volt, míg a második 2017-től 2019-ig tartott.³⁶

Szerzői jog

Jogterület, mely a polgári jog sajátos, önálló része. A szerzői jog a szellemi tulajdon-védelem területén belül főleg az irodalom, művészet és tudomány körébe tartozó egyéni, eredeti alkotások (művek) szerzőit ösztönzi az alkotásra és védi azok szerzők jogait, azaz biztosítja számukra a személyhez fűződő és a vagyoni jogok összességét. A szerzői jog célja, hogy egyensúlyt teremtsen a szerzők, a felhasználók és a társadalom érdekei között.³⁷

Szürke irodalom

„Tudományos szürkeirodalomnak tartjuk – a teljes terjedelmű írásműveknek csupán néhány jellegzetesebb fajtáját említve – a konferenciák résztvevőin kívül mások számára nem terjesztett kötetet

³⁵ Repozitóriumok. [OpenScience.hu https://bit.ly/2OVQWzv](https://bit.ly/2OVQWzv)

³⁶ Gaálné Kalydy Dóra, Molnár Andrea, Vas Viktória (összeállította): A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2016. évi beszámoló jelentése <https://bit.ly/3qQWht>

³⁷ Hargitai József: Jogi Fogalomtár. Budapest: Magyar Hivatalos Közlönykiadó 2005. pp. 1393., Hepp Nóra, Fejesné Lőrincz Anna: Szerzői jog. Budapest: Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatal 2012., Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi Alkotások Joga. Budapest: Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója 2017.

(nyomtatvány, CD, DVD), a disszertációkat, a kutatási jelentéseket, a műszaki dokumentációt, a be nem jegyeztetett, nemzetközi szabványos azonosítók (ISBN, ISSN, DOI) nélküli kiadványokat; a könyvtári hálózatban körülményesen elérhető vagy a kereskedelembe és a szolgáltatásokba be sem kerülő, az indexelő-referálónál nem nyilvántartott dokumentumokat; a preprinteket és az egyéb efemer dolgozatokat. Szürkeirodalom a nem lektorált publikáció, a szerzői kiadású mű és valamennyi, a tudományos kiadás normáinak betartása nélkül közreadott közlemény – például a kiadatlan, ám interneten valahol publikussá tett cikk, a weboldalra, szakmai blogra feltöltött tanulmány stb. Ezek a dokumentumok tudományos érték szempontjából is „szürkék”, a tudományos teljesítményi követelményrendszerekből is kitetszik, hogy szakmai súlyuk lényegesen kisebb, mint a bibliotékákban és a tudományos indexelő és tartalomszolgáltatóknál hozzáférhető, lektorált, referált, ISBN-nel, ISSN-nel, kiadói impresszummal ellátott formális publikációké.”³⁸

Tudományos lektorálás

„A tudományos lektorálás folyamata során a tanulmányt más, megfelelő szakértelemmel rendelkező kutatók értékelik. A tudományos lektorálás több lépcsőben és változatos módon zajlik. E folyamat közös eleme a közlésre benyújtott írás alapos vizsgálata előre megállapított tartalmi és formai kritériumok alapján (mint például a téma időszerűsége, a tudományos kutatás minősége, a szöveg tudományos nyelvi stílusa, a hivatkozások megfelelő volta stb.). A lektorálási szempontok alapvetően két kérdésre keresik a választ: mennyiben járul hozzá az adott kutatás a szakterület fejlődéséhez, és beleillik-e a közlemény a folyóirat arculatába tartalmilag és formailag.”³⁹

2.7. Felhasznált irodalom

1. Kristin Yiotis: The Open Access Initiative: A new paradigm for scholarly communications = A nyílt hozzáférés kezdeményezés: a tudományos kommunikáció új paradigmája (ford.) Bánhegyi Zsolt.

³⁸ Dudás Anikó: A tudományos kiadási eljárás kéziratváltozatainak terminológiája. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 60. iss. 10-12. pp. 463-479. 2016. <http://bit.ly/3vqTFkZ>

³⁹ Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 713-714. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

- In: Tudományos és Műszaki Tá-jékoztatás vol. 53.iss. 3.pp. 141-142. 2006. <http://bit.ly/3bPxux2>
2. arXiv.org. In: konyv.guru <http://bit.ly/2Q86pNp>; Holl András: A nyílt hozzáféré-és nemzetközi és hazai áttekintése. In: Könyv és nevelés vol. 15. iss. 2. pp. 23-28. 2013. <https://bit.ly/3tiNRbu>; Bánhegyi Zsolt: Nyílt Hozzáférés Kezdemé-nyezés (Open Access Initiative) – Kitekintés és körkép. In: Tudományos és Műszaki Tá-jékoztatás vol. 50. iss. 6-7. pp. 236-249. 2003. <http://bit.ly/3tm4bs5>
 3. Holl András: A nyílt hozzáférés nemzetközi és hazai áttekintése. In: Könyv és nevelés vol. 15. iss. 2. pp. 23-28. 2013. <https://bit.ly/3tiNRbu>
 4. Bajomi Bálint: Hagyományos versus Open Access publikálás. In: Ökológiai Blog – Az MTA Ökológiai Kutatóközpont blogja <http://bit.ly/2Q5SO9n>
 5. Kristin Yiotis: The Open Access Initiative: A new paradigm for scholarly com-munications = A nyílt hozzáférés kezdeményezés: a tudományos kommuni-káció új paradigmája/ (ford.) Bánhegyi Zsolt. In: Tudományos és Műszaki Tá-jékoztatás vol. 53. iss. 3.pp. 141-142. 2006. <http://bit.ly/3bPxux2>; Koltay Ti-bor, Tóth Erika: A tudományos publikációkhoz való szabad hozzáférés iro-dalma Magyarországon. In: Tudományos és Műszaki Tá-jékoztatás vol. 53. iss. 3. pp. 128-132. 2006. <http://bit.ly/3bNGqTZ>
 6. the Santa Fe Convention for the Open Archives Initiative <http://bit.ly/30NZH0U>
 7. Budapesti felhívás a szabad hozzáférés érdekében <http://bit.ly/3tkdGrz>
 8. Bethesda Statement on Open Access Publishing <https://bit.ly/3bNZ261>
 9. Berliini Nyilatkozat a tudomány nyílt eléréséről <https://bit.ly/38Fqotf>
 10. Börzsönyi Nóra: Hozzáférhető tudomány: Az open access és az értéknövelt publikációk világa a könyvtári gyakorlat tükrében. <https://bit.ly/2Oyqb43>; Ko-vács Kármén: A nyílt hozzáférés (open access) publikálás néhány bizonytalan következménye. In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 71-79. 2017. <https://bit.ly/38CY3Uk>
 11. Open Access – tudástár. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal <https://bit.ly/2OysSmj>
 12. Open Access – tudástár. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal <https://bit.ly/2OysSmj>
 13. Uott.
 14. Repoitóriumok. Openscience.hu <https://bit.ly/2OVQWzv>
 15. Open Access – Tá-jékoztató a kutatási témapályázatot elnyert kedvezménye-zettek számára <https://bit.ly/2OCtyHf>
 16. Információk a DOAJ tagságról: <http://bit.ly/2OCx2tj>
 17. Sherpa/Romeo: GYIK – Kiadói copyright szerződések és szerzői archiválás <https://bit.ly/2NjdQjI>
 18. A hibrid modell. Openscience.hu <https://bit.ly/30Ijyi3>

19. Fekete Rita: Open access és a felsőoktatási könyvtárak feladatai. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 62. iss. 5. pp. 171-176. 2015. <http://bit.ly/3vu1TJ6>
20. Holl András, Bilicsi Erika: Az Open Access és a sárgaköves út. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 63. iss. 9. pp. 340-343. 2016. <http://bit.ly/3bMFfUA>
21. Holl András: Beszéljünk nyíltan a nyílt hozzáférésről!: Gondolatok Kovács Kármén A nyílt hozzáférésű (open access) publikálás néhány bizonytalan következménye című cikke nyomán. In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 2. pp. 224-227. 2017. <https://bit.ly/3bN0CFm>
22. Holl András, Bilicsi Erika: Az Open Access és a sárgaköves út. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 63. iss. 9. pp. 341. 2016. <http://bit.ly/2OSXCOH>
23. Holly Else: Europe's open-access drive escalates as university stand-offs spread. In: Nature 2018. május 17. <https://go.nature.com/3qPFWka>; Joseph Espo-sito: Libraries Face a Future of Open Access. In: Scholarly Kitchen 2018. május 23. <http://bit.ly/2Nn3kbi>; Horváth Bence: Felláztak a német egyetemek és könyvtárak a szabad tudásért. In: 444.hu 2016. december 22. <https://bit.ly/2OV1SgM>; FÁK: Merész német bojkott a helyzetével visszaélő kiadó ellen. In: Index 2016.12.17. <https://bit.ly/3qPxiCg>
24. Horváth Bence: Fél év alatt Budapestről 70 ezren töltöttek le tanulmányokat a legnagyobb tudományos kalózdalról. In: 444.hu 2016. április 30. <http://bit.ly/3bN1AkY>
25. Uott.
26. LICA: A tudósok is kénytelenek kalózkodni. In: index.hu 2016.02.15. <http://bit.ly/3bNH43B>
27. Raeszkó Réka: Virtuális könyvtárak. Eszterházy Károly Főiskola. Tankönyvtár <https://bit.ly/3bNhnA5>
28. Interoperabilitás. In: Egészségtudományi Fogalomtár. <http://bit.ly/3bOBApr>
29. 1999. évi LXXVI. tv. 42.§ (1) és 56.§ (1) bek. <https://bit.ly/30M8uRe>
30. Braunitzer Gábor: A tudományos közlemények szerzőségének néhány etikai és jogi vonatkozásáról. In: Magyar Orvosi Nyelv vol. 15 iss. 1. pp. 21-28. 2015. <http://bit.ly/3tmp7Pz>
31. Vágner Anikó, Juhász István: Adatbázis-adminisztráció. Digitális Tankönyvtár. <https://bit.ly/3qTfRkm>; Magda El-Sherbini, George Klim: Metadata and cataloguing practices = Metaadatok és katalógizálási gyakorlatok (ford.) Berke Barnabásné. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 53. iss. 2. pp. 77-88. 2006. <http://bit.ly/3rOEsbi>
32. A jogi felelősség veszélyei önarchiválás során. Openscience.hu <https://bit.ly/3vuOuAz>
33. Dudás Anikó: A tudományos kiadási eljárás kéziratváltozatainak terminológiai-aja. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 60. iss. 10-12. pp. 469 és 473-474. 2016. <http://bit.ly/3vqTFkZ>

34. Uott.
35. Repoitóriumok. [OpenScience.hu https://bit.ly/2OVQWzv](https://bit.ly/2OVQWzv)
36. Gaálné Kalydy Dóra, Molnár Andrea, Vas Viktória (összeállította): A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2016. évi beszámoló jelentése <https://bit.ly/3qQQWht>
37. Hargitai József: Jogi Fogalomtár. Budapest: Magyar Hivatalos Közlönykiadó 2005. pp. 1393., Hepp Nóra, Fejesné Lőrincz Anna: Szerzői jog. Budapest: Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatal 2012., Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi Alkotások Joga. Budapest: Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója 2017.
38. Dudás Anikó: A tudományos kiadási eljárás kéziratváltozatainak terminológiai-aja. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 60. iss. 10-12. pp. 463-479. 2016. <http://bit.ly/3vqTFkZ>
39. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 713-714. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

2.8. Összefoglalás

Az Open Access Mozgalom irányelveinek megfogalmazása jelentős változásokat eredményezett a tudományos publikálásban. A nyílt hozzáférést sokan hajlamosak csak a publikálás módjának változásaival, az open access folyóiratok (gold open access) és a repoitóriumok (szerzői archiválás/green open access) megjelenésével azonosítani. Ez részben a kiadók gyors reagálásának számlájára írható, mivel ahelyett, hogy segítették volna az open access világszintű megvalósulását olyan kiadói politikákat hoztak létre, melyek következtében részben elveszett a nyílt hozzáférés mozgalom eszmeiségének lényege és ismét a kiadók agresszív üzleti politikájával találtuk szemben magunkat. Egyre több országban kezdik felismerni a tarthatatlan állapotokat és inkább vállalják, hogy nemzeti szintű open access stratégiák mentén szervezik meg a tudományos publikálás közreadását. Az előfizető intézmények mellett a kutatók is elégedetlenségüket fejezik; a Sci-Hub nevű publikációs kalózkodai felhasználóinak száma évről-évre a növekvő tendenciát mutat. Fontos hangsúlyoznunk, hogy a tudományos eredmények és ismeretek közvagyonként történő kezelésének eszméje erősödni látszik az Open Science Mozgalom égisze alatt.

2.9. Önellenző kérdések

Melyik az Open Access Mozgalom három legfontosabb és legmeghatározóbb dokumentuma?

A Budapesti Open Access Initiative manifesztuma, a Bethesda Nyilatkozat és a Berlini Nyilatkozat.

A Budapesti Open Access Initiative manifesztum milyen stratégiákat javasol a tudományos folyóirat-irodalomhoz való szabad hozzáférés érdekében?

A válasz a lecke „A Budapest Open Access Initiative (BOAI)” c. bekezdésében található.

Miben különbözik a hagyományos és az open access publikálási modell?

A helyes válasz a lecke „A publikálás módja” c. bekezdésében található.

Mi az a hibrid folyóirat?

A helyes válasz a lecke „A publikálás módja” c. bekezdésében található.

Milyen célt szolgál az embargó idő?

Elsősorban a kiadók védik ezzel az előfizetéses tartalmaikat. Az embargó idő meghatározásával korlátozzák a cikk a nyilvános és szabad elérhetőségét, ezzel elérve, hogy a felhasználó kénytelen legyen megvásárolni vagy előfizetni a teljes tartalomra.

Melyik projekt biztosítja a részecskefizikában, hogy az előfizetéses folyóiratokról áttérjenek a nyílt hozzáférésű periodikákra?

SCOAP3

Milyen legális források segítségével keresne kéziratokat vagy teljes szövegű lektorált publikációkat?

DOAJ, Unpaywall, openaccessbutton.org, Kopernio

2.10. Tesztkérdések

1. *Mi az Open Access Mozgalom célja?*

- Költségek nélkül mindenki ingyenesen férjen hozzá a tudományos tartalmakhoz.
- Korlátozás nélkül, szabadon elérhetővé tenni a tudományos ismereteket.
- Megtörni az Elsevier nemzetközi kiadó hatalmát.
- Minél több online archívum létrehozása.

2. *Melyik dokumentum fogalmazta meg először az Open Access Mozgalom alapelveit?*

- A Budapest Konvenció
- A Bethesda Nyilatkozat
- A Budapest Open Access Initiative (BOAI)
- A Budapest Open Access Institute (BOAI)

3. *Mi az a repozitórium?*

- XML-protokoll
- Metaadat gyűjtő szerver
- Elektronikus könyvtár
- Dokumentumszerver

4. *Mi a repozitóriumok célja?*

- A tudományos anyagok archiválása és díjmentes hozzáférhetővé tétele
- A tudósok levelezéseinek összegyűjtése
- A természettudósok kéziratainak közös szerveren történő tárolása
- Az egyetemi oktatók cikkeinek díjmentes hozzáférését szolgáló szerver legyen

5. *Mik azok a nyílt hozzáférésű dokumentumok?*

- A könyvtárak által előfizetett, de a felhasználók számára ingyenes tartalmak
- A felhasználók számára díjmentesen hozzáférhető tudományos ismeretek
- A repozitóriumba feltöltött publikációk
- A lektorálás előtti kéziratok

6. *Mi az Article Processing Charge?*

- A szerzők ennek az összegnek a kifizetésével vásárolják vissza a szerzői jogot
- Az open access cikkekre elkülönített összeg
- Közzétételi díj, amit a szerző azért fizet, hogy a cikkét elfogadja a folyóirat
- Az open access publikációkért fizetett közzétételi díj

7. *Hogyan lehet open access módon publikálni?*

- Open access vagy hibrid folyóiratokban és szerzői archiválás útján
- Csak Article Processing Charge ellenében
- Csak repozitóriumban
- Csak folyóiratban

8. *Mi az a Creative Commons?*

- Nonprofit intézmény, ami olyan licenck kiadásáért felelős, amelyek feltétel nélküli szabad felhasználást biztosítanak a felhasználóknak.
- Nonprofit intézmény, ami olyan licenck kiadásáért felelős, melyek meghatározott feltételek mentén biztosítják a publikációk szabad felhasználását úgy, hogy közben megmaradnak a szerzők jogai.
- Nonprofit intézmény, ami olyan licenck kiadásáért felelős, amelyek lehetővé teszik a cikkek kereskedelmi célú terjesztését.
- Nonprofit intézmény, ami olyan licenck kiadásáért felelős, amelyek a rendelkezésére álló szerzői jogokkal szabályozza a cikkek a terjesztésére vonatkozó feltételeket.

3. PREDÁTOR KEZDEMÉNYEZÉSEK

Bevezető gondolatok

A tananyag válogatott szakirodalom feldolgozásával mutatja be az Open Access Mozgalom egyik negatív hatásaként jelentkező predátor kezdeményezéseket; ismerteti a kifejezés jelentését, valamint összegzi a predátor tevékenységek legfontosabb típusait és jellemzőit. A hallgató a lecke tanulása közben megismeri a szélhámosok által használt módszereket és trükköket, melyek figyelmen kívül hagyásával a szerző áldozatául eshet a predátor törekvéseknek. Végül, olyan jó gyakorlatokra találhatnak példát a hallgatók, melyek segítségükre lehetnek a predátor kezdeményezések felismerésében.

Célok, megszerzhető kompetenciák

A leckében található ismeretanyag (a predátor tevékenységek típusai és jellemzői) elsajátítása képessé teszi a hallgatót arra, hogy a későbbiekben önállóan is képes legyen (1) felismerni a tudományos tevékenységének megítélésére veszélyt jelentő kiadókat, folyóiratokat, mutatószámokat, valamint konferenciákat, fórumokat; (2) felismerni és használni azokat a forrásokat, amelyek segíthetik őt abban, hogy bizonytalan felkeresések és hirdetések esetén a számára legkedvezőbb döntést hozza meg. A lecke tehát mindenekelőtt a résztvevő kritikai gondolkodásmódját kívánja fejleszteni.

Szükséges eszközök, források

Jól működő asztali vagy hordozható számítógép és internetkapcsolat, melyek segítségével a hallgató megnézheti azoknak a kampányjellegű projekteknek a weboldalát, ahol útmutatásokat és jó gyakorlat talál arra vonatkozóan, hogy hogyan tudja azonosítani és elkerülni a predátor megkereséseket.

Feldolgozási idő

- 90 perc

Témakörök

- Bevezetés
- Fogalom magyarázatok
- A predátor folyóirat-kiadás jellemzői és árulkodó jelei

- „Hijacked journals”, avagy a megtévesztő folyóiratok
- „Misleading metrics”, avagy a félrevezető mutatószámok
- Predátor konferenciák
- A predátor kezdeményezések „áldozatai”: a veszélyeztetettek
- Következmények
- Lehetőségek

Irodalmak

- Carolyn Yucha: Predatory Publishing: What Authors, Reviewers, and Editors Need to Know. In: Biological Research for Nursing. Vol. 17. Iss. 1. pp. 5-7. 2015. <https://bit.ly/2Q77c17>
- Hajnal Ward Judit: A tudomány élőködői. Denveri beszélgetés Jeffrey Beall-lel. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. vol. 25. iss. 9. pp. 9-16. 2016. <https://bit.ly/3qP2wd0>
- Hajnal Ward Judit: Vétkesek közt: parazita folyóiratok, kiadók és konferenciák. In: Orvosi Könyvtárak vol. 15. iss. 1. pp. 14-21. 2018. <https://bit.ly/38KM2MO>
- Jacqueline K. Owens: Predatory Publishing Practices: More Trend sin Predatory Publishing Practices. In: Nurse Author & Editor vol. 25. iss. 1. Paper NAE-2015-25-1-3-Owens, 2015. <https://bit.ly/3qRBm1D>
- Jeffrey Beall: Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers. Manuscript <https://bit.ly/38GHGpZ>
- Jeffrey Beall: Dangerous Predatory Publishers Threaten Medical Research. In: Journal of Korean Medical Science vol. 31. iss. 10. pp. 1511-1513. 2016. <https://bit.ly/3eKE1eq>
- Jeffrey Beall: Essential Information about Predatory Publishers and Journals. In: International Higher Education iss. 86. pp. 2-3. 2016. <https://bit.ly/38JO93h>
- Jeffrey Beall: Writer’s Forum-Predatory journals, peer review, and education research. In: New Horizons in Adult Education & Human Resource Development vol. 29. iss. 1. pp. 54-58. 2017. <https://bit.ly/2Q6fmqy>
- Martin Paul Eve, John Willinsky: Open access in humanities and social sciences: Visions for the future publishing. In: College & Research Libraries News vol. 76. iss. 2. pp. 88-91. 2015. <https://bit.ly/3vqq7Ec>
- Matti Myllykoski: Open access in the eyes of its sharpest critic: an interview of Jeffrey Beall. In: Journal of EAHIL vol. 12. iss. 2. pp. 20-24. 2016. <https://bit.ly/38GI73B>
- Monica Berger, Jill Cirasella: Beyond Beall’s List: Better understanding predatory publishers. In: College & Research Libraries News vol. 76. iss. 3. pp. 132-135. 2015. <https://bit.ly/31kLGBx>
- Pooja Dewan, Dheeraj Shah: A Writer’s Dilemma: Where to Publish and Where not to? In: Indian Pediatrics vol. 53. pp. 141-145. 2016. <https://bit.ly/3eKEBsC>

3.1. Bevezetés

Az előző lecke végén elkezdtünk foglalkozni az Open Access Mozgalom hatásaival és következményeivel. A tananyag ezen fejezete külön tárgyalja a tudományos kommunikáció forradalmában kialakult predátor kezdeményezéseket, melyek kialakulását kétségtávolan az Open Access Mozgalom idézte elő. A tudományos életben megjelenő szélhámosok leginkább a tudományos ismeretek és a kutatási eredmények pénzért történő közzétételében véltek felfedezni potenciált. Míg korábban a felhasználó fizetett az előfizetésekért, az open access publikációk megjelentetésért a szerzőknek kell fizetniük. Ez jó alapot biztosított ahhoz, hogy a cikkek befogadását követően, de még a kiadásuk előtt nagyobb összeget kérjenek el a gyanútlan, sokszor tapasztalatlan szerzőktől anélkül, hogy a folyóiratok szerkesztősegei bármilyen érdemi munkát fel tudnának mutatni. Az idők során egyre kifinomultabb érdekek és motivációk kezdték hajtani a csalókat. Ilyen volt például predátor folyóiratokban publikált cikkekkel történő státusz-szerzés.

3.2. Fogalom magyarázatok

Predátor kezdeményezés

1. kép — Jeffrey Beall

Azoknak a kiadóknak, folyóiratoknak, konferenciáknak és egyéb tudományos vagy áltudományos tevékenység köré épülő szerveződéseknek az összefoglaló megnevezése, melyek valamilyen érdek mentén próbálják rávenni a gyanútlan szerzőket a publikálásra vagy konferencia-részvételre. A kezdetben elsősorban anyagi haszon miatt létrejött kiadók és folyóiratok mára sokkal kifinomultabb szempontokat vesznek figyelembe megalakulásukkor. Létezik folyóirat, melynek szerkesztőbizottsági tagjai minél gyorsabban szeretnének előléptetéshez jutni, emiatt létrehoztak egy olyan folyóiratot, ahol szerzőtársaikkal egymást hivatkozzák. S olyan esetről is tudhatunk, mikor az emberek egészségével játszódóva eredmények hamisításával próbáltak új gyógyszert bevezetni, eladhatóvá tenni. A mára intézményesült csoportosulások tevékenységeinek számos jellemzői vannak, melyek ismeretében bárki elkerülheti, hogy áldozatául essen nekik.

Jeffrey Beall a predátor folyóirat-kiadás névadója 2000-től 2018 márciusáig a University of Colorado Denver, Auraria Library docense és könyvtárosa volt. Elmondása alapján 2008-2009 között figyelt fel először a predátor kezdeményezésekre, mikor a habilitálására készült. Ebben az időszakban mindamelllett, hogy tudatosan kutatta a potenciális folyóiratok címeit, ahol publikálhat, számos kéretlen spam üzenetet kapott kétes eredetű folyóirat-szerkesztőségektől. Beall hasonlóságot és tendenciát vélt felfedezni az e-mailekben, melyeket hamar elkezdett archiválni. 2009-ben létrehozott blogján, – ahol a „potenciális, lehetséges és valószínűleg predátor folyóiratokat és kiadókat” – gyűjtötte kezdetben csak 18 folyóirat szerepelt, melyek száma alig néhány év alatt 923-ra emelkedett. A 2017 januárjában megszűnt blogon predátor kiadók és folyóiratok, megtévesztő folyóiratok (hijacked journal) és félrevezető mutatószámok (misleading metrics) szerepeltek. Az időközben megszűnt blogjának címe és URL címe: Scholarly Open Access (Tudományos nyílt hozzáférés) scholarlyoa.com. A frissített tartalom jelenleg itt érhető el: Beall's List of Predatory Journals and Publishers — <https://bealllist.net/>

Predátor vagy parazita?

Az angol nyelvű szakirodalomban a Jeffrey Beall által használt predátor megnevezés terjedt el, viszont a hazai szakirodalomban gyakran találkozhatunk a szinonimájaként használt parazita kifejezéssel. Mindkét szó elsősorban az élővilágban használatos jelentéstartalommal bír. Míg előbbi a ragadozókra jellemző támadásra utal, utóbbi az élősködő magatartásra helyezi a hangsúlyt. Magyarországon mindkét terminus technicus elfogadott és használt, azonban a nemzetközi fórumokon ne lepődjünk meg, ha kezdetben nem értik mikor parazita folyóiratokról beszélünk.

3.3. A predátor folyóirat-kiadás jellemzői és árulkodó jelei

Jeffrey Beall gyűjtötte össze és publikálta először a predátor folyóirat-kiadás általános ismertetőjegyeit. Lényegében a témával kapcsolatos legtöbb közlemény őt ismétli, mikor összegzi ezeket a tulajdonságokat, amiket itt is sorra vesszünk.

Spam üzenetek

Ahogy a kitekintésben is olvasható, Jeffrey Beall is spam üzenetek kapcsán figyelt fel a gyanús próbálkozásokra.

- Bevett szokás, hogy a kiadó vagy folyóirat kéretlen e-mailekkel keresi meg a szerzőket cikkért folyamodva, és csak később a cikk megjelentetése után szólnak, hogy fizetni kell.
- Általában a periodika első évfolyamának első lapszámába invitálják a szerzőt.
- Az e-mail címeik ingyenes szolgáltatók neveire végződnek: yahoo.com, gmail.com

Remek és kifejező példákat olvashatunk Hajnal Ward Judit cikkében arról, hogy hogyan építik fel üzeneteiket a megszólítástól egészen az aláírásig¹:

A címzettek megszólítása korántsem illeszkedik a hivatalos levélváltás követelményeihez:

Mélyen tisztelt Dr. XY! Drága kutató! Drága tudós! Drága nagyrabecsült professzor!

A kezdősorok még szórakoztatóbbak. Íme egy csokor:

Meleg üdvözet a folyóirat szerkesztő csapatától.
Napi üdvözet
Helló, hogy vagy?
Remélem, jól vagy!!!
Bízunk benne, hogy ez a levél jó egészségben és tevékenységben találja.
Reméljük, eme levél mámoros hangulatban találja.

A levél rendre behízselő és dicsérő hangvételi. A levélíró gyakorta inkább az egekbe magasztatja a címzettet, hol diszkrétebb, hol pedig kevésbé ízléses módon:

Tapasztalatai és korábbi publikációi fényében...
Tudomásunk szerint az alkoholfogyasztás terén publikált magas szintű kutatása...
Megelőző publikációi alapján, kiváló megtiszteltetés lenne számunkra, ha...
Örömkre szolgálna, ha becses jelenlétével megtisztelné...
Ez a konferencia-felkérés kizárólag szenior szintű részvételre vonatkozik...

Egyértelműen kiderül, hogy nem az angol az anyanyelvük, de még az is, hogy gépi fordítást alkalmaznak. Meg-megesik az is, hogy az angol nyelv kötött szórendjének ismerete hiányában nem világos, hogy a szerzőt avagy inkább önmagukat dicsérik, így egy füst alatt letudják

¹ Hajnal Ward Judit: Parazita lapok – tudomány élőködői. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. vol. 25. iss. 9. pp. 17-25. 2016. <https://bit.ly/3qPdWgL>

mind a kettőt. A levelekből később aztán kiderül, a füst nagyobb, mint a láng.

Nagy megtiszteltetés és kiváltság számunkra, hogy egy ilyen eminens szerzőt kérhetünk fel...
Felkérjük, hogy csatlakozzon köztiszteletnek örvendő szerkesztőbizottságunkhoz, és segítsen abban, hogy lapunk kirobbanó siker legyen...
Ebben az ünnepi szezonban ajándékozza meg önmagát a tudományos előrelépés örömeivel...
Egy pillantást vetettünk kutatómunkájára, ami igen lenyűgözöte rangos folyóiratunk kiváló szerkesztőségét...

Jókívánásaik felettébb mulattatóak is lehetnek. A záró sorok interkulturális változatossága egyszerűen lenyűgöző. A szelídebbek szakmai és egyéni sikereket kívánnak korra, nemre és vérmérsékletre való tekintet nélkül:

Fogadja jókívánásainkat a kutatása folytatásához! Legyen szép és egészséges napja a továbbiakban!
Kívánunk önnek nagyszerű, áldásos, egészséges, fényes, élvezetes, energetikus és extrém módon boldog új évet!
Legyen a ma öröme és kincse a holnap fénylő emlékezete!

S végül a szerkesztő bizottság tagjai:

Nem maradhat el a változatos szerkesztői névsor. Természetesen neveikkel nem szolgálunk; legyen elég annyi, hogy leggyakrabban ázsiai neveket láttunk. A kreatívabbak (vagy szellemesebbek?) további trükkökhöz folyamodván inkább nyugati neveket választottak. Végül is álnév, nem mindegy? Kedvencünk a két nyugati keresztnév rendes vezetéknev nélkül (mint Mária Magdolna), a nyugati keresztnév és ázsiai vezetéknev kombinációja (mondjuk, Jessica Yu), és, ha hiszik, ha nem: Sophia Loren, mint a meghívót küldő tudományos folyóirat szerkesztője! Az igazsághoz tartozik, hogy a neves művésznő nem diszkriminált. Intézetünk minden egyes tagja kapott tőle legalább egy felkérő levelet, beleértve a titkárnőt és a kisegítő személyzetet is.

Nyelvhelyesség

- A spam üzeneteikre és a honlapjaikra egyaránt jellemző a szegényes nyelvhasználat és az angol nyelvtudás hiánya vagy pontatlan használata.
- Sokszor gépi fordítással készítik el az üzenetek és a honlapok szövegezését is.

Hamis telephelyek

- Az általuk megadott címek általában bérházakhoz, lakóházakhoz, építkezési területekhez és bevásárlóközpontokhoz vezetnek.
- Többnyire nyugati székhelyet tüntetnek fel, de ténylegesen a fejlődő országokban működnek.

A kiadványok címe

- A folyóirat címe rendszerint nincs összhangban a folyóirat küldetésével.
- A kiadó székhelye, amit a címben megadnak, nem illeszkedik a folyóirat nevéhez („Canadian”, „Swiss”, „American”).
- Nagyon hasonló egy nagy presztízsű folyóiratéhoz.
- Túl általános és túl nagy tudományterületet jelölnek (pl. Journal of Education), hogy minél több cikket tudjanak megjelentetni.
- Szerepel benne az open szó (utalva az open access-re), ami angolul furcsa jelentéstartalommal ruházza fel a folyóiratot: Open Heart Failure Journal (mintha a nyitott szív elégtelenül funkcionálna a zárthoz képest) lásd: Hajnal W. Judit
- Szerepel benne a „global” vagy „universal” kifejezés.
- Össze nem illő tudományterületeket kombinálnak: International Journal of Business, Humanities and Technology
- Másik, már létező folyóirat területét fedik le.

Szerkesztő bizottság

- Ugyanaz a szerkesztő bizottság szerepel több folyóiratnál.
- Nem tüntetnek fel elérhetőséget.
- Szerkesztőbizottságuk kicsi.
- Nincs bizonyíték arra, hogy a szerkesztők a tudományterület elismert kutatói.
- Hamis vagy nem létező intézményeket társítanak a bizottsági tagok nevei mellé.
- Engedély és hozzájárulás nélkül tüntetik fel az adott szakterület neves tudósainak nevét és arcképét.
- Nemek szerinti részrehajlás.
- Kicsi vagy nem létező földrajzi távolság a tagok között, holott a folyóirat megnevezésében szerepel az „international” kifejezés.
- Sehol nem található publikált írása a tagoknak.
- Kitalált, nem létező vagy félrevezető mutatók használata:

- Azt állítják, hogy a folyóiratnak van Impakt faktor száma, de a Clarivate Analytics által szolgáltatott Journal Citation Reports-ban nem található.
- További, nem létező mutatószámokat tüntetnek fel a honlapjukon. (Ezekről a kitalált, nem létező és félrevezető mutatókról a lecke további részében még lesz szó.)

Rosszul karbantartott honlap

- A honlapjaikon nem működő linkek, rengeteg hirdetés, feltűnő elírások és nyelvhelyességi hibák találhatóak.
- Olyan szolgáltatók logóit helyezik el a weboldalon, akikkel nincs is kapcsolatuk. Belefuthatunk az EBSCOhost, a Scopus, a Directory of Open Access Journals (DOAJ) és még számos más szolgáltató cégjelzésébe.
- A honlapon általában nem találunk leírást:
 - a szerkesztői bizottságról,
 - a publikálás folyamatáról,
 - a formai és tartalmi követelményekről,
 - a lektorálási eljárásról,
 - a korábbi számokról,
 - a publikálási díjról és a számlázásról,
 - a kiadói open access politikáról,
 - a kiadó digitális megőrzésre vonatkozó gyakorlatáról és politikájáról.
- Helytelenül vagy rosszul használnak olyan nemzetközi azonosítókat, mint a DOI vagy az ISSN.
- A kiadó nevében benne van a network, association, institute, de a név nincs összhangban az intézmény non-profit jellegével.

Lektorálás

- A cikkeket válogatás és előzetes bírálás nélkül gyorsan fogadják el.
- A szakmai lektorálás minimális vagy nem létező; mellőzése nélkül pedig szinte azonnali megjelentetésre lehet számítani.
- Az elv: aki fizet, annak megjelenhet a cikke.

A cikkek tartalmi minősége

- A publikált tartalmak nem felelnek meg a tudományosság kritériumainak.

- A folyóiratban megjelent cikkek tartalmában eltérnek a folyóirat tudományterületétől.

Referálásuk, indexelésük

A folyóiratokat nem referálja egyetlen nagyobb adatbázis sem. Ahogy korábban említettük vigyázni kell a honlapon megjelenő lo-gókkal is. Sajnos az sem jelent garanciát, ha bizonyos adatbázisokban mégis megtaláljuk a folyóiratot. Remek példát olvashatunk ezekről Hajnal Ward Judit interjújában, amit Jeffrey Beall-el készített²:

– *A DOAJ úgynevezett fehérlistája jobb, mint a parazita lapok feketelistája? Mennyiben egészíti ki a kettő egymást?*

– Lehetséges lenne, de a fehérlisták sok problémával járnak. Több ilyen kezdeményezés is létezik, például a Quality Open Access Market Hollandiában vagy a JournalGuide Észak-Karolinában. A DOAJ ellentmondásos. 2013-ban pórul jártak a Science szerzői kísérlete során, amikor is a mintaként szolgáló DOAJ-lapok 45 százaléka fogadta el a kamu cikket. 45 százalék! A DOAJ túlságosan megbízik a kiadó által szolgáltatott információban, ami pedig gyakran nem fedi a valóságot.

– *Mi a helyzet a folyóirat-aggregátorokkal, akik az absztraktokat és indexeket állítják elő? Milyen szerepet játszanak az elkülönítésben?*

– A probléma részeseivé váltak. Ott vagyunk a könyvtáros konferencián, elmegyünk az EBSCO-ebédre, nézzük a diákat, ahogy büszkén mutogatják, milyen sok folyóirat tartozik hozzájuk. Nekik az az érdekük, hogy minél több lapot tessenek be az adatbázisukba. Hogy elmondhassák, nekünk több van, mint a Scopusnak, és a Scopus azt mondhatta, nekünk több van, mint az EBSCO-nak. Érdekük, hogy minél nagyobb legyen az adatbázis. És mivel nagy a verseny az indexek között, a parazita lapok is bekerülnek.

– *Komolyan? Akkor, ha mondjuk, az Academic Search Premierben keresgél az ember, belebotlik esetleg?*

– Nem az a legrosszabb, de van néhány olyan cím benne, aminek nem lenne szabad ott lennie. Egyébként meg szinte mindegyik parazita lap honlapján ott díszleg az EBSCO címere.

– *Mi a helyzet az amerikai állami pályázati pénzekből finanszírozott kutatás ingyenes hozzáférhetővé tételével? Közpénz, tehát mindenki számára legyen elérhető?*

– Aki a pénzt adja, joggal szabhat feltételeket. Viszont a PubMed és PubMed Central adatbázisokat fenntartó National Center for Biotechnology Information nem végez valami jó munkát a parazita folyóiratok kigyomlálása terén. Teljes

² Hajnal Ward Judit: A tudomány élőködői. Denveri beszélgetés Jeffrey Beall-lel. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. vol. 25. iss. 9. pp. 9-16. 2016. <https://bit.ly/3qP2wd0>

csőd az egész. És a probléma egyre növekszik. Ami rendkívül veszélyes, mivel szoros kapcsolatban állnak a kutatásokat finanszírozó intézményekkel. Nem a legjobb üzenet a tudósok számára. Amikor mi könyvtárosok azt mondjuk, hogy abban a folyóiratban mégsem kéne publikálni, akkor a tudós jogosan mondhatja, hogy... De hát benne van a PubMedben! A PubMed nem fehérlista, és nem lenne szabad fehérlistaként használni. Csak a MEDLINE-t szabad fehérlistaként használni. De próbáld meg erről meggyőzni a tudósokat! A MEDLINE egy alaposan karbantartott gyűjtemény.

(részlet az interjúból)

DOAJ 2015-ben felülvizsgálta és szigorította azokat a kritériumokat, amik alapján a folyóiratok felkerülhettek a listájára. A rá következő évben azonban még ezt követően is a folyóiratok közel 10%-a szerepelt Beall listáján.³

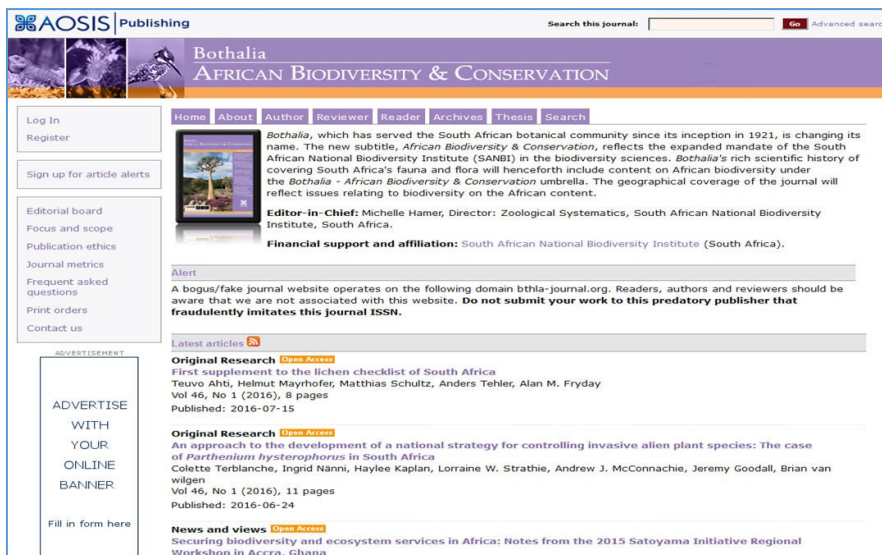
Az is gyanús jelenség, ha nem található meg egyetlen nagyobb könyvtár online katalógusában sem a folyóirat.

További megerősítő érv lehet a túl sok önhivatkozás, ha a PDF tartalma nem másolható vagy szerkeszthető, illetve ha a cikkek szerzői jogát (copyright) a kiadók maguknak tartják meg. Hiszen az utóbbi két példa merőben ellent mond az open access mozgalom alapelveinek.

3.4. „Hijacked journals”, avagy a megtévesztő folyóiratok

A predátor és a megtévesztő folyóiratok között kevés különbség van. Mindkét lapnak ugyanaz a célja: megkörnyékezni a gyanútlan szerzőket. Azonban míg a predátor kiadók teljesen új folyóiratokat találnak ki, addig a megtévesztő folyóiratok tulajdonképpen lemásolnak, „klónoznak” egy már létező folyóiratot. Az eredeti (1. ábra) folyóiratcímhez hasonló vagy teljesen megegyező címeik vannak. Lemásolják a folyóirat logóját, színvilágát és képi megjelenését, de még a szerzői útmutatókat (author guideline) is képesek egészében átemelni a saját honlapjukra. Marketing kifejezéssel élve a folyóirat teljes „brand”-jét átveszik. (2. ábra)

³ Matti Myllykoski: Open access in the eyes of its sharpest critic: an interview of Jeffrey Beall. In: Journal of EAHIL vol. 12. iss. 2. pp. 20-24. 2016.
<https://bit.ly/38GI73B>

1. ábra — Az eredeti folyóirat honlapja

2. ábra — A hijacked folyóirat honlapja

3.5. „Misleading metrics”, avagy a félrevezető mutatószámok

A folyóiratokban történő publikálás fontosságának megítélése tudományterületenként eltérő, ahogy annak jelentősége is, hogy milyen periódikában jelentetik meg a szerzők a közleményeiket. Léteznek úgynevezett tudománymetriai mutatók, amik az időszaki kiadványok adott szakterületekre gyakorolt hatását mérik. Napjainkban több teljesítményérté-

kelő módszer létezik, a teljesség igénye nélkül felsorolva néhány ismer-
tebb mutatót: Impakt faktor, Eigenfactor, Scimago Journal Rankings
(SJR), Citescore. A predátor kiadók jelentős része ismeri azokat a tudom-
ányterületeket, ahol a folyóiratoknak meghatározó szerepük van. Tisz-
tában vannak azzal is, hogy a publikálási kényszer hatására mekkora
nyomás nehezedik a szerzőkre. Éppen ezért nagyon sokan feltüntetik a
honlapjukon a Clarivate Analytics által szolgáltatott Impakt faktort vagy
az Elsevier tulajdonában lévő SJR értékeket. Jellemző, hogy hamis mé-
rőszámokat találnak ki, amiknek neve gyakran tartalmazza az „impact”,
a „factor” vagy az „impact factor” kifejezéseket. Lásd: Universal impact
factor, Global impact factor. A mutatókat szolgáltató cégekről általában
kevés vagy semmilyen információ nem áll rendelkezésre, a folyóiratokat
nem az előre meghatározott kritériumok és a kidolgozott metodika alap-
ján, hanem pénzösszeg ellenében veszik fel a listájukra. A metrika, már
ha létezik egyáltalán, átláthatatlan, a számítási módszer nem eredeti
vagy tudománytalan, ezenkívül az sem ritka, hogy a folyóiratok értékei
évről-évre növekvő tendenciát mutatnak.

3.6. Predátor konferenciák

A tudományos közlés fórumainak egészét behálózták a csalók. A ki-
adók, folyóiratok és metrikák mellett predátor konferenciákat is re-
gisztrálnak. (3. és 4. ábra) Az egyik legnagyobb veszélyt a predátor
folyóirat-kiadáshoz hasonlóan az anyagi károkozás jelenti.

3. ábra — Egy predátor konferencia honlapja

4. ábra — Egy predátor konferencia honlapja

Sajnos számolnunk kell azzal a lehetőséggel, hogy a meghirdetett rendezvény időpontját visszavonják, viszont a résztvevők által befizetett összeget nem utalják vissza. A konferenciákat gyakran maguk a predátor kiadók szervezik. Néhány konferenciaszervező és kiadó megállapodást köt arról, hogy a konferencián elhangzott előadások a kiadó predátor lapjában fognak megjelenni. Van, hogy ugyanazon hotelben egy időpontban több konferenciát tartanak teljesen különböző tudományterületek témáiban. Szintén bevett gyakorlat, hogy a tudtuk nélkül a szakterületek neves professzorainak a neveit tüntetik fel előadóként vagy a szekciók vezetőiként.

Mi magunk is bármikor áldozatul eshetünk egy ilyen felhívásnak. A PTE Neveléstudományi Doktori Iskola egyik hallgatója kereste fel könyvtárunkat, továbbítva a következő konferencia felhívást:

Dear Colleagues,

It is a great pleasure to invite you to the International conference on Rural Development, children's Rights In Education And Poverty Eradication (R.D.R.I.E.P.E 2017) which will be held from April 17th to 20th 2017 in New York United States of America and from 23rd to 27th 2017 in St Louis Senegal. This conference is one of the most highly acclaimed meetings in Rural Development & Child's Rights.

This conference will provides opportunities for the delegates to exchange new ideas and application experiences face to face, to establish business or research relations and to find global partners for future collaboration. Earlier we had conferences held at London (UK), Singapore, Kuala Lumpur, Penang, Jakarta, Bali, Batam, Bangkok etc.

The organizing committee is gearing up for an exciting and informative conference program including plenary lectures, symposia, workshops on a variety of topics, poster presentations and various social programs for over 3,000 participants from around the world.

The conference welcomes paper presentation from any interested participants

willing to present papers during the conference. you are only responsible for your own hotel booking accommodation in St Louis Senegal, the conference organizing committee will be responsible for the accommodation here in the U.S. Together with your round trip air tickets which covers from your country of residence to the United States, from the United States to St Louis Senegal and from St Louis Senegal back to your country of residence. This including all Visa processing.

For more information please contact the Conference Organizing Committee Directly via email (orgernizingcommittee@zoho.com)

Thanks and Regards,
Prof. Muhammad,
Email: prof.milad@dr.com
Member Organizing Committee.

A hallgató egyedül nem tudta eldönteni, hogy jelentkezzen-e a konferenciára. A konferenciának akkor még működő honlappal a következő URL címen lehetett utánanézni: <http://rdcriepe.org/> Az interneten keresgélve nem találtunk utalást arra vonatkozóan, hogy az előző években rendeztek volna konferenciát. Sem szervezőként, sem támogatóként nem állt mögötte nagyobb tudományos köztestület vagy akadémiai intézmény. A Bizottság tagjai a képeken láthatóan európai és észak-amerikai arcvonásokkal rendelkeztek. 2017. február 15-én még arab hangzású nevek voltak a képek mellé írva. Február 28-án már nem volt mellettük név. A megadott e-mail címek is furcsák voltak: prof.milad@dr.com, orgernizingcommittee@zoho.com

A hallgatónak azt javasoltuk, hogy ne vegyen részt a konferencián. Alig néhány hét leforgása alatt, még bőven a rendezvény meghirdetett időpontja előtt szépen lassan megszűnt az oldal és eltűnt, mint ha soha nem is létezett volna. Azóta sem találtunk róla több információt, mint amennyit ennek a honlapnak a megnyitásával láthatunk: <https://uia.org/content/22921>

3.7. A predátor kezdeményezések „áldozatai”: a veszélyeztetettek

Módszereikkel tulajdonképpen azt lehet mondani, hogy bárkit megkörnyékezhettek, aki a tudományos kommunikáció szereplője. Kutató, oktató vagy PhD-hallgató szerzői státuszban és konferencia-résztvevőként, de ugyanilyen eséllyel találhatnak meg aktív és lelkes asszisztenseket, valamint ápolókat, akik rendszeres látogatói a konferenciáknak. Némi egyszerűsítés árán, de a szakirodalmi példák alapján az alábbi néhány nagyobb csoportba sorolhatóak a potenciálisan veszélyben lévő személyek:

1. azok a szerzők, akiknek nem az angol az anyanyelvük
2. a pályakezdő kutatók, akik számára még ismeretlen a publikálás rendszere; sokszor a behízselő e-maillal győzik meg őket
3. az, aki pályázati forrásból publikál; a predátorok pontosan tudják, hogy a pályázati pénzek jelentős részét publikálásra és konferencia részvételre kell fordítani
4. a fejlődő országokban élő kutatók

Nem egy cikkben lehet olvasni arról, hogy korábban még mentséget jelentett a tájékozatlanságra és a jóhiszeműsége hivatkozni azoknak a szerzőknek, akik áldozatául estek a csalóknak. Manapság azonban már elég sok fórumon esik szó a predátor kezdeményezésekről ahhoz, hogy valakinek a figyelmét teljesen elkerülje a jelenség. Egyre többen vannak, akik úgy vélekednek, hogy némely szerzők szándékosan hagyják figyelmen kívül a figyelmeztetéseket, és az előre jutás érdekében vállalják cikkük megjelentetését egy-egy predátor kiadványban.

3.8. Következmények

A predátor kezdeményezések hatásait mérhetjük az egyének és a tudományos közösségek szintjén is. Előbbi esetében minden kétséget kizáróan az egyik legkomolyabb problémát a szerzők anyagi kizsákmányolása jelenti. Ugyanakkor ne feledkezzünk el arról sem, hogy a szerző a saját hírnevének megítélését is ronthatja azáltal, hogy a neve szóba kerül ilyen szélhámos cselekedetek/tevékenységek/akciók kapcsán. A kezdő kutatók számára is rossz ajánlólevél egy lektorálatlan publikáció kiadása. Arról nem is beszélve, hogy a predátor folyóiratban megjelent cikket már nem lehet tudományos, nívós periodikában publikálni. Végül, de nem utolsó sorban a szakmai bírálat hiánya és

az áltudományos tézisek terjedése súlyosan károsíthatják az adott tudományterület fejlődését.

– *Ahogy a saját intézetünk kutatóinak küldött levelek számának hirtelen megnövekedéséből megítélhetjük, az addiktológia most van feljövőben. Az év elején öt kutató felkéréseit gyűjtöttük. Három hónap alatt több mint négyszáz e-mail érkezett. Az addiktológia alkalmazott tudomány, és a gyógyításban is használják. Milyen negatív hatása van a parazita folyóiratoknak az addiktológiában és általában az alkalmazott tudományokban?*

– Vegyük például azt, ami új gyógyszerekkel esett meg. Létrehoznak egy gyógyszert, és jó színben akarják feltüntetni. Ezért aztán tudományos közleményeket írnak róla. De a gyógyszer nem valódi, vagyis a cikk nem menne át a szakértői roston. Így a tanulmányt egy parazita lapban közlik. Majd megpróbálják a szert eladni a befektetőknek, vagy a betegeknek, hivatkozva a parazita folyóiratokban megjelent cikkekre. Se a befektető, se a beteg nem tudja, hogy ezek parazita lapok. Elsőre valódinak látszanak. Ez történt egy GcMAF nevű szerrel. Az orvostudományi kutatás a legfontosabb az összes közül, mert az az emberek egészségével és jólétével foglalkozik. Arra is van esély, hogy a parazita lapban közölt kutatást megpróbálják a klinikai gyakorlatba átültetni. Alapja semmi, a szakmai bírálat nem volt megfelelő, tehát nagy veszéllyel lehet számolni az ilyen esetekben.⁴

– *Következő kérdésünk a csalók személyére vonatkozik. Lehet, hogy szélhámosok állnak a parazita kiadók hátterében? Vagy csak egy? Túl sokra értékeljük őket?*

– A parazita kiadók hátterében sok-sok szélhámos áll. Bizonyos kiadványokat bizonyos céllal hoznak létre. Egyes lapok inkább internetes csalásnak számítanak, mintsem tudományos publikációs szélhámiának. Más lapokat egyszerűen azért alapítanak, hogy tudományos kreditet biztosítsanak saját maguknak. Egy adott csoport beindít egy lapot, mindenki közöl benne, majd egymást idézik. Aztán pedig ezeket használják az előléptetéshez. Lényegében egy ember hozza létre a lapot. Ha véletlenül közlemény érkezik egy külső szerzőtől, remek, lehet egy kis pénzt is keresni. De a valódi cél ebben az esetben nem a bevétel, hanem az előléptetés.⁵

3.9. Lehetőségek

Egyetlen módja van megakadályozni azt, hogy a predátor kezdeményezések ne érjenek célba: felkészülten és tudatosan kell kezelnünk a „támadásokat”. Jeffrey Beall feketelistái a kiadókról, folyóiratokról és metrikákról megadják a kezdő lendületet a további ingyenes és fizetős szolgáltatásoknak, amikből néhányat itt is felsorolunk.

⁴ Hajnal Ward Judit: A tudomány élőködői. Denveri beszélgetés Jeffrey Beall-lel. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. vol. 25. iss. 9. pp. 11., pp. 15. 2016.
<https://bit.ly/3qP2wd0>

⁵ Uott.

Think.Check.Submit

A Think.Check.Submit (<https://thinkchecksubmit.org/>) elnevezésű kampány célja és lényege, hogy a megfelelő kérdések feltevésével és megválaszolásával segítsen a szerzőknek felismerni a predátor kiadókat és folyóiratokat. A kampány második projektje a Thik.Check.Attend (<https://thinkcheckattend.org/>) a konferenciákat állítja a középpontba.

Forrás: <https://vimeo.com/151882443>

Könyvtári LibGuide-ok

Nagyon sok felsőoktatási könyvtár választotta azt a megoldást, hogy szoftveralkalmazás megvásárlását követően LibGuide-kat hoznak létre a honlapjukon, ahol az open access és a predátor publikálás gyakorlati ismereteire irányuló segédanyagokat állítanak elő és forrásokat gyűjtenek össze. Némelyik honlapon elérhetőek például azok az URL-címek is, melyek Jefferey Beall listáinak archivált változataihoz vezetnek.

A teljesség igénye nélkül emelem ki a New Jersey állami egyetem Rutgers Egyetem Könyvtárának weboldalát <http://bit.ly/3eIjxTu>, ahol a könyvtári szolgáltatás egyik fejlesztő könyvtárosa, Hajnal Ward Judit, az open access és predátor kezdeményezések egyik jeles kutatója, aki egy egész cikket szentelt a platform szolgáltatásai bemutatásának.⁶

⁶ Hajnal Ward Judit: Vétkesek közt: parazita folyóiratok, kiadók és konferenciák. In: Orvosi Könyvtárak vol. 15. iss. 1. pp. 14-21. 2018. <https://bit.ly/38KM2MO>

Ugyanilyen figyelemreméltó a Georg Washington University Himelfarb Health Sciences Library <http://bit.ly/2OZuR2J> vagy a University of the Witwatersr and Johannesburg <http://bit.ly/38IoSXM> honlapjai is.

Más megközelítések

Nem muszáj mindig „gyanúperrel” élni és eleve negatív oldalról megközelíteni egy-egy folyóiratot. Néhány cikkben remek ötleteket gyűjtöttek össze arra vonatkozóan, hogy mire figyeljünk a folyóiratok kiválasztásakor. (5. és 6. ábra)

Question	What to look for	Red flags
Who is the editor in charge of journal content?	<ul style="list-style-type: none">• A person who has a reputation in the discipline• Direct contact information for the editor is provided	<ul style="list-style-type: none">• You cannot find any evidence of the editor's standing in the discipline• There is no contact information provided for the editor
What is the journal's process for assuring quality of content?	<ul style="list-style-type: none">• A clear description of the process for review of manuscripts prior to publication is stated• The names and duties of the editorial, advisory, or review panel members are listed	<ul style="list-style-type: none">• A promise of rapid review and publication (quality reviews take time)• Mystification of those who are involved in the review process
Does the journal have sound business and publishing practices?	<ul style="list-style-type: none">• The journal and its publisher are members of the COPE• The journal is in the INANE/NA&E Directory of Nursing Journals• If the journal shows an impact factor, it is verifiable in the Journal Citation Reports (Web of Science)	<ul style="list-style-type: none">• The publisher/journal is on Beall's list of predatory publishers at Scholarly Open Access• The journal name or other information is suspiciously like that of another, established journal• The journal/publisher solicits manuscript using excessively complimentary e-mails
Are there author processing charges?	<ul style="list-style-type: none">• Information about APC, if any, is clear and easily accessible	<ul style="list-style-type: none">• Information about processing charges is not readily accessible or is unclear
Is the journal associated with a professional organization? Is the journal produced by a long-standing publisher of scientific literature?	<ul style="list-style-type: none">• Association with a known professional organization is clearly stated• The name of the publisher is well known. The publisher produces other journals that you respect	<ul style="list-style-type: none">• The association, if any, is completely unknown to you• You have never heard of the publisher and are not familiar with the journals they publish

Note. INANE = International Academy of Nursing Editor; NA&E = Nurse Author & Editor; COPE = Committee on Publication Ethics; APC = author processing charges.

5. ábra — *Carolyn Yucha: Predatory Publishing: What Authors, Reviewers, and Editors Need to Know.*
In: *Biological Research for Nursing. Vol. 17. Iss. 1. pp. 5-7. 2015.*

BOX 1. VARIABLES TO CONSIDER FOR CHOOSING A JOURNAL
<ul style="list-style-type: none">• Focus/Scope• Indexing status• Impact factor• Peer-reviewed• Affiliation to scientific societies• Publication frequency• Publication fees• Accessibility• Time to publication/Early online version

6. ábra — *Pooja Dewan, Dheeraj Shah: A Writer's Dilemma: Where to Publish and Where not to?*

Cabells Scholarly Analytics

Nem mehetünk el szó nélkül amellett sem, hogy természetesen létezik olyan cég, akinek sikerült fizetős szolgáltatást kiépítenie a predátor publikálás jelensége köré. A cég két folyóiratlistát – Blacklist és Whitelist – tesz elérhetővé előfizetés ellenében. Az egyik lista azokat a folyóiratokat gyűjti, amelyekben nem javasolják a szerzők számára a publikálást. Értelemszerűen ez a Blacklist. A Whitelist azokat a folyóiratokat listázza, amelyekben bátran lehet publikálni. A listák ugyan hasonló elveken alapulnak, mint a Jeffrey Beall által gondozott Scholarly Open Access weboldal, mégsem folytatása annak. A Cabells Scholarly Analytics (<http://www2.cabells.com/>) csak folyóiratokat gyűjt, ellenben Beall-el, aki a periodikák mellett a kiadókról és a félrevezető mérőszámokról is listát vezet. Továbbá igyekeznek objektíven és megkérdőjelezhetetlen kritériumok alapján vizsgálni a folyóiratokat. (2018-ban 65 pontban határozták meg ezeket a feltételeket.) A két listát külön-külön is elő lehet fizetni. A honlapjukon nem tüntetnek fel árlistát, mert ajánlatkérést követően személyre szabottan állítanak össze egy tervezetet. Az összeg megállapításához például az intézménybe beiratkozott hallgatók számát is figyelembe veszik. A cég további fizetős szolgáltatásai közé tartozik a Cabell's Classification Index és az Author Services, amit az Editage céggel közösen biztosítanak. Előbbi a cég saját folyóirat metrikája, ami normalizált citációs értékeket számít. Utóbbi egy tanácsadó szolgáltatás, elsősorban szerzők számára.

Kérdezzünk

Amennyiben nincsenek segítségükre az ingyenes segédletek, forduljanak a felsőoktatási könyvtárakhoz. Ha a könyvtártól nem akarnak segítséget kérni vagy ők nem tudnak megfelelő tájékoztatást nyújtani végső soron még mindig érdeklődhetnek a kollégáknál azzal kapcsolatban, hogy ők mit tudnak az adott kiadványról és szerkesztőségéről. S az sem rossz döntés, ha a megadott elérhetőségek valamelyikén a kiadó vagy a folyóirat munkatársait felkészült keresztkérdésekkel keressük fel (már ha elérjük őket), majd a válaszok alapján hozunk döntést.

3.10. A lecke ismeretlen fogalmainak magyarázatai

Citescore

„A folyóiratok önálló mérőszáma. Az idézések évét megelőző 3 év adatait számolja – általános vélemény, hogy a hároméves időszak jobban kifejezi a hivatkozásokat, mint a kétéves. Például: valamely folyóirat 2015-ös CiteScore értéke egyenlő a 2012-ben, 2013-ban és 2014-ben megjelent közleményekre, 2015-ben kapott hivatkozások számának és a 2012, 2013 és 2014-ben megjelent közlemények számának a hányadosával.

A közlések minden formáját (cikkek, levelek, szerkesztői megjegyzések, vélemények, rendezvényi kiadványok stb.) és az ezekre kapott hivatkozásokat elemzi. Tehát a nevezőben és a számlálóban is ugyanazok vannak. A hatásmutató csak a teljes közleményekkel, de a teljes idézettséggel számol.

A CiteScore a Scopus egyik állandó, összehasonlító, átlátható mérőszáma, évente adják meg (<https://www.scopus.com/sources>).”⁷

Clarivate Analytics

A Clarivate Analytics egy olyan nemzetközi vállalat, ami a tudományos publikáláshoz köthető különféle szolgáltatások előfizetését biztosítja. Termékei között szerepel **bibliográfiai adatbázis**, **hivatkozáskezelő alkalmazás** és folyóirat indexelő adatbázis **tudomány-metriai mérőszámokkal**.

DOAJ

„A Directory of Open Access Journals (DOAJ) egy nonprofit szervezet, amelynek legfontosabb szolgáltatása az az index, amely több mint 9000 lektorált, tudományos Open Access (OA) folyóirat adatait, illetve az ott megjelent cikkek metaadatait tartalmazza. A DOAJ által jegyzett folyóiratok mindegyike elbíráláson (<https://bit.ly/3lgMyHm>) esik át, mielőtt felkerülhetne a listára. A DOAJ, a bevételeit kizárólag támogatásokból szerzi. 2018-ban több mint 100 egyetem és könyvtár, illetve 15 könyvtári konzorcium 26 országból. (<https://doaj.org/members>) Magyarországról egyelőre egyedül az MTA KIK tagja a szervezetnek.”⁸

⁷ Bösze Péter: Tudománymérés (2). In: Magyar Orvosi Nyelv vol. 17. iss. 2. 94. pp., 2017.

⁸ Információk a DOAJ tagságról: <http://bit.ly/2OCx2tj>

DOI azonosító

A DOI (Digital Object Identifier) az elektronikus dokumentumok körében használt egyedi azonosító rendszer, amit a folyóiratok világszerte alkalmaznak a cikkek interneten elérhető elektronikus változatainak megjelölésére.

A DOI olyan rendszer, amely magát az objektumot azonosítja, nem pedig azt a helyet, amelyen ez momentán megtalálható. DOI-s linkek akkor is a dokumentumra mutatnak majd, ha az eredeti helyéről máshová költözött, tehát a hosszú távú megőrzés biztosított.⁹

EBSCOhost

Az EBSCO egy nemzetközi adatbázis-szolgáltató cég. Az EBSCOhost pedig annak a keresőfelületnek a neve, amely biztosítja a multidiszciplináris adatbázisokban történő akár egyidejű keresést. Az adatbázisok termékei: e-folyóiratok, e-könyvek, disszertációk, műhelytanulmányok, kormányzati dokumentumok, konferenciaanyagok. Az alábbi adatbázisok találhatóak meg benne:

- Academic Search Complete – multidiszciplináris
- Business Source Premier – közgazdaságtudomány
- EconLit – közgazdaságtudomány
- ERIC – oktatás
- GreenFILE – környezetvédelem
- Library, Information Science & Technology Abstracts – könyvtár- és információtudomány
- MathSciNet – matematika
- MEDLINE – orvostudomány
- Newswires – hírek
- Regional Business News – üzleti hírek

Eigenfactor

„Folyóiratokat értékelő mértékszám: azt fejezi ki, hogy a folyóirat mennyire hasznos a tudománytársadalomnak; a folyóirat tekintélyére utal. Az idézettség a Journal Citation Reports adatain alapszik.

Figyelembe veszi, hogy mennyire rangos folyóiratban idézték a cikket. Számítás (eigenfactor.org végzi): A vizsgált folyóiratok öt-éves, önidézések nélküli idézettségét egyezteteti azoknak a folyóira-

⁹ Digital Object Identifier: <https://bit.ly/3rQk5dV>; <http://bit.ly/3lrWVbu>

toknak a rangjával, amelyekben az idéző cikkek megjelentek. A kapott összértéket 100-nak tekintik. A folyóiratok az idézettségük arányában részesülnek a százból. Például 2006-ban a Nature kapta a legmagasabb értéket: 1,99. Az eigenfactor tehát nem azonos a folyóiratok ötévi összes idézésének a számával, mivel az idéző „minősége” (milyen rangú folyóiratban idézik) és az önidézesek figyelmen kívül hagyása módosítja az értéket.”¹⁰

Impakt faktor

„Az impakt faktor (IF) a Clarivate Analytics által indexelt folyóiratok tudományos színvonalának fokmérője: megmutatja, hogy adott folyóirat cikkeit más folyóiratok milyen mértékben idézték. Az IF érték a folyóirat hatásmutatója, melyből a tudományos közösség hajlamos az adott cikk (és szerző) minőségére következtetni, helytelenül. Az IF értékek más, a folyóiratok jellemzésére használt mutatókkal együtt évente kerülnek kiszámításra és a Journal Citation Reports-ban (JCR) jelennek meg.” Számítása: „a folyóirat két egymást követő évfolyamában közölt cikkeinek – a cikkek számával arányosított – átlagos idézettsége a rákövetkező 3. tárgyévben.”¹¹

ISSN azonosító

Az ISSN (International Standard Serial Number) az időszaki kiadványok és egyéb folytatódó dokumentumok nemzetközi szabványos azonosítószáma. Numerikus kód, mely a folytatódó dokumentumok egyértelmű azonosítására szolgál. Az ISSN nyolc számjegyből áll, a numerikus kód elemei – a könyveket azonosító ISBN-től eltérően – semmiféle jelentést nem hordoznak, csupán azonosító funkciót töltenek be. Az ISSN alkalmazását az ISO 3297 nemzetközi szabvány, illetve annak honosított változata, az MSZ ISO 3297 írja elő.¹²

¹⁰ Bősze Péter: Tudománymérés (2). In: Magyar Orvosi Nyelv vol. 17. iss. 2. 94. pp., 2017.

¹¹ Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>

¹² Gazdag Tiborné (összeállította): Országos Széchényi Könyvtár Magyar ISSN Nemzeti Központ: ISSN útmutató <https://bit.ly/38ILW8q>

Indexelő és referáló adatbázisok

Szaktudományi vagy interdiszciplináris adatbázisok, amelyek az adott tudományterület(ek) legfontosabb forrásait, elsősorban folyóiratokat és az azokban megjelenő publikációkat dolgozza fel. Léteznek olyan adatbázisok is, melyek a folyóiratokon túl/mellett/helyett más dokumentumtípust (könyv, disszertáció stb.) is tartalmaznak. Az adatbázisok mindenképp bibliográfiai adatokat tartalmaznak a dokumentumból készült összefoglalókkal kiegészítve. Ma már ezek az adatbázisok különböző linkmegoldásokkal kapcsolódhatnak a teljes szövegű szolgáltatást nyújtó rendszerekhez.¹³

Journal Citation Reports

„A Journal Citation Reports (újabb nevén: Journal and Highly Cited Data, JHCD) a világ vezető tudományos folyóiratainak hivatkozási adatait gyűjti. A tudományometriai mérőszámok közül megtalálható benne a folyóiratok impakt faktora (IF) is. Az adatbázis 1997-től tartalmaz adatokat.”¹⁴

Scimago Journal Rankings (SJR)

„Az SJR komplex mutató, amely az idézések számát súlyozza az idéző folyóiratok idézettségével („presztízsmutató”). Ez a relatív mutató azt fejezi ki, hogy a vizsgált folyóirat az adott szakterületi kategória kiadványainak mekkora hányadát előzi meg SJR tekintetében.

Módszertanilag ez a közlemények minőségi osztályokba (kvartilisokba) sorolásával történik a közlő folyóiratok saját szakterületükön elfoglalt pozíciói, rangjai alapján:

- Q1: Kiváló folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR- (mérőszámalapú) rangsor felső 25%-ához tartoznak.
- Q2: Jó folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 50–75%-a közé tartoznak.
- Q3: Közepes folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 25–50%-a közé tartoznak.
- Q4: Gyenge folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor alsó 25%-ához tartoznak.

¹³ Osorio, L. Nestor - Otieno, Andrew W.: A survey of manufacturing engineering databases=Klein Ágnes (ford.) E-tmt – Áttekintés a gyártástechnológiai adatbázisokról. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 56. iss. 2. 2009. <http://bit.ly/2OAsIuH>

¹⁴ <http://bit.ly/3qLzRpb>

Egy folyóiratot több szakterületen is jegyezhetnek, és előfordulhat az, hogy az egyik szakterületen „kiváló” besorolást kap a szóban forgó folyóirat, míg a másik szakterületen csak a „közepes” vagy akár a „gyenge” kategóriába kerül.”¹⁵

Scopus

„A Scopus az Elsevier kiadó hivatkozáskereső bibliográfiai adatbázisa. A naponta frissülő adatbázis mellett, hogy absztraktok formájában feldolgozza minden tudományterület legfontosabb szakirodalmi forrásait, leginkább tudományometriai mérések elvégzésére és a szerzői hivatkozások feltárására alkalmas. Az adatbázisban található absztraktokhoz sok esetben tartozik teljes szövegű cikk is, ami a ScienceDirect oldalán olvasható.”¹⁶

3.11. Felhasznált irodalom

1. Hajnal Ward Judit: Parazita lapok – tudomány élősködői. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. vol. 25. iss. 9. pp. 17-25. 2016. <https://bit.ly/3qPdWgL>
2. Hajnal Ward Judit: A tudomány élősködői. Denveri beszélgetés Jeffrey Beall-lel. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. vol. 25. iss. 9. pp. 9-16. 2016. <https://bit.ly/3qP2wd0>
3. Matti Myllykoski: Open access in the eyes of its sharpest critic: an interview of Jeffrey Beall. In: Journal of EAHIL vol. 12. iss. 2. pp. 20-24. 2016. <https://bit.ly/38GI73B>
4. Hajnal Ward Judit: A tudomány élősködői. Denveri beszélgetés Jeffrey Beall-lel. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. vol. 25. iss. 9. pp. 11., pp. 15. 2016. <https://bit.ly/3qP2wd0>
5. Uott.
6. Hajnal Ward Judit: Vétkesek közt: parazita folyóiratok, kiadók és konferenciák. In: Orvosi Könyvtárak vol. 15. iss. 1. pp. 14-21. 2018. <https://bit.ly/38KM2MO>
7. Bősze Péter: Tudománymérés (2). In: Magyar Orvosi Nyelv vol. 17. iss. 2. 94. pp., 2017.
8. Információk a DOAJ tagságról: <http://bit.ly/2OCx2tj>
9. Digital Object Identifier: <https://bit.ly/3rQk5dV>; <http://bit.ly/3lrWVbu>

¹⁵ Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>

¹⁶ <http://bit.ly/38F3TEz>

10. Bősze Péter: Tudománymérés (2). In: Magyar Orvosi Nyelv vol. 17. iss. 2. 94. pp., 2017.
11. Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>
12. Gazdag Tiborné (összeállította): Országos Széchényi KönyvtárMagyar ISSN Nemzeti Központ: ISSN útmutató <https://bit.ly/38ILW8q>
13. Osorio, L. Nestor - Otieno, Andrew W.: A survey of manufacturing engineering databases=Klein Ágnes (ford.) E-tmt – Áttekintés a gyártástechnológiai adat-bázisokról. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 56. iss. 2. 2009. <http://bit.ly/2OAsIuH>
14. <http://bit.ly/3qLzRpb>
15. Sasvári Péter, Nemeslaki András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: mit mutatnak az adatok? In: Magyar Tudomány vol. 178. iss. 1. pp. 80-91. 2017. <https://bit.ly/3tlOqBi>
16. <http://bit.ly/38F3TEz>

3.12. Összefoglalás

A predátor kezdeményezések mindig valamilyen hátsó szándékkal alakulnak. Az anyagi érdekek mentén történő szerveződés mellett sokszor egy tudományosan megkérdőjelezhető kutatási eredmény jobb színben történő feltüntetése a cél. A csalók általában spam üzeneteken keresztül, behízselő hangvétellű megkeresésekkel érik utol a gyanútlan szerzőket. Az indexelő adtabázisokban és könyvtári katalógusokban nincs nyoma a létezésüknek. A csábító ígéreteik ellenére tevékenységüknek nincs tudományos jellege. A szerkesztő bizottságokat gyakran kitalált tagok alkotják vagy engedély nélkül tüntetik fel a nemzetközileg elismert szerzőket. Annak érdekében, hogy minél meggyőzőbbek legyenek hamis teljesítménymutatókat is kitalálnak. Jelenlétük negatív hatással van a tudományos közösségek és a tudományterületek egészére. Szerencsére kiterjedt szakirodalma van a témának és egyre több ingyenes valamint fizetős szolgáltatás létezik, melyek segítségével a szerzők elkerülhetik a munkásságuk megítélését fenyegető predátor kezdeményezéseket.

3.13. Önellenőrző kérdések

Milyen predátor kezdeményezéseket ismer?

Predátor folyóiratkiadás, predátor konferencia, megtévesztő mutatószámok.
(Lásd a „Predátor kezdeményezések” című fejezetet!

Sorolja fel a predátor folyóirat-kiadás főbb ismertetőjegyeit

(A válaszok a lecke „A predátor folyóirat-kiadás jellemzői és árulkodó jelei”
című alfejezetében találhatók.)

Milyen módszerekkel lehet elkerülni a predátor kezdeményezéseket?

(A válaszok a lecke „Lehetőségek” című alfejezetében találhatók.)

4. A SZAKMAI LEKTORÁLÁS KIHÍVÁSAI

Bevezető gondolatok

A tananyag válogatott szakirodalom feldolgozásával mutatja be a szakmai lektorálás legfontosabb ismérveit. A szakmai lektorálás a tudományos kommunikáció fontos részét képezi, a hazai szakirodalomban mégis kevés átfogó elemzés foglalkozik vele. A lektorálás folyamatára vonatkozó szabályozás folyóiratonként eltérő, a szerzők erre vonatkozó ismereteiket általában tapasztalati úton szerzik meg. A leckében összegyűjtöttük a lektorálás általános jellemzőit, kitérünk arra, hogy milyen szakaszai és típusai vannak a lektorálásnak, valamint milyen problémák húzódnak meg a változtatása iránti igény megfogalmazásában.

Célok, megszerzhető kompetenciák

A tananyag célja, hogy átfogó és általános érvényű ismereteket adjon át a hallgatónak, melyek megtanulását követően az ismeretlen publikációs környezetben is képes boldogulni. A témához kapcsolódó összegyűjtött alapfogalmak hasznos útmutatásul szolgálnak a publikációs tevékenység során. A lecke mindenekelőtt a résztvevő kritikai gondolkodásmódját fejleszti.

Szükséges eszközök, források

Jól működő asztali vagy hordozható számítógép és internetkapcsolat.

Feldolgozási idő

- 90 perc

Témakörök

- Bevezetés
- Általános tudnivalók a szakmai lektorálásról, a lektorálás gyakorlata
- A lektorálással szemben megfogalmazott kritikák
- A lecke ismeretlen fogalmainak magyarázata

Irodalmak

- Alice Meadows: Journals Peer Review: Past, Present, Future. In: Scholarly Kitchen. Sep 14, 2017. <https://bit.ly/3eF5fmU>
- Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>
- Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245-248. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>
- Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 713-726. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>
- Lisa I. Iezzoni: Explicit Disability Bias in Peer Review. In: Medical Care vol. 56. iss. 4. pp. 277-278. 2018.
- Mark Ware: Peer review: Recent Experience and Future Directions. In: New Review of Information Networking vol. 16. iss. 1. pp. 23-53. 2011. <https://bit.ly/3rRrPwe>
- Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 13-21. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>

4.1. Bevezetés

A folyóirat-kiadás és az Open Access Mozgalom témakörében feldolgozott tananyagok rávilágítottak arra, hogy a tudományos publikálás nehezen megújuló rendszer. A tudományos közösség tagjainak jelentős része még ma is ragaszkodik a hagyományokhoz. A publikálásra vonatkozó új eszmék azonban nem csak a kiadás módjának változására törekuszenek. A szerzők egyre hangsúlyosabban kérdőjelezik meg a beküldött kéziratokra vonatkozó szakmai bírálatok, vagyis a lektorálás rendszerét is. Éppen ezért érdemes megismerkedünk a jelenleg érvényben lévő és az újfajta lektorálási gyakorlatokkal.

4.2. Általános tudnivalók a szakmai lektorálásról, a lektorálás gyakorlata

I. A lektorálás folyamata

Egy publikáció megjelentetése hosszú folyamat, ami tulajdonképpen a kutatási kérdés publikálási szándékának megfogalmazódásával kezdődik. A lektorálás ott kapcsolódik be az eljárásba, amikor az elkészült kéziratot a szerző beküldi az általa kiválasztott folyóirat szer-

kesztőségébe. Miután a szerző beküldte a kéziratát, a szerkesztőség tagjai különböző szempontok alapján döntenek arról, hogy tovább küldik-e lektorálásra. A kézirattal szemben támasztott általános kritériumok a következők: megfelel-e a folyóirat profiljának és eleget tesz-e a folyóirat által meghatározott formai követelményeknek – ez alatt értjük a megfelelően formázott szöveget és a helyesen összeállított hivatkozásokat, valamint irodalomjegyzéket. Már ezen a szinten magas lehet az elutasított kéziratok száma.

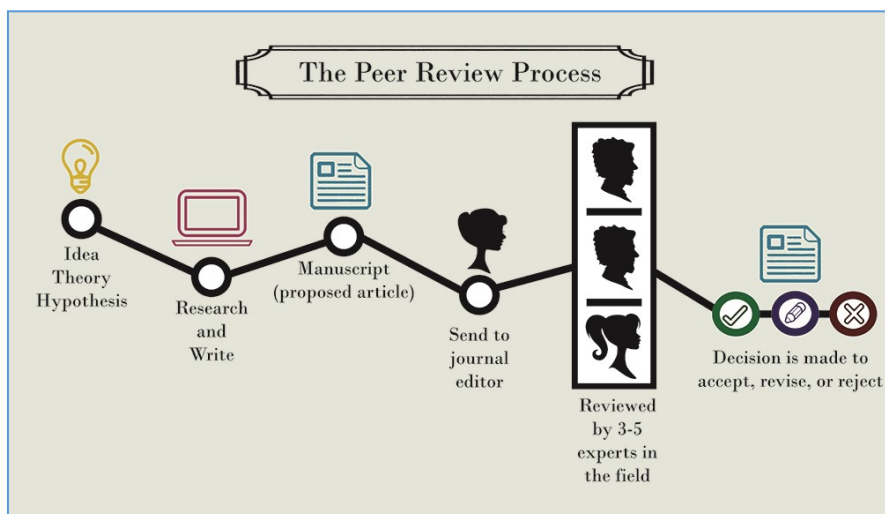
A cikk elfogadását követően értesítést kap a szerző, hogy tanulmánya a lektorálás fázisába került. A folyóirat szerkesztősége egy listából választja ki a két lektort, akik aztán egymástól függetlenül hoznak döntést: javasolják publikálásra vagy visszautasítják az írást. A lektorálásra elfogadott cikket további javításokkal és megjegyzésekkel látják el, amiket a szerzővel is megosztanak, aki jobbra ezen kritikai észrevételek mentén módosítja a cikkét. A cikk abban az esetben kerül publikálásra, ha azt a lektorok egyöntetűen jóváhagyják.

A bírálók feladata a tanulmányok eredetiségének megállapítása és szakmai véleményezése. Ennek része a kutatómódszertan ellenőrzése, a logikai hibák felismerése, szükség szerint az illusztrációk (képek, táblázatok, diagramok) javítására tett javaslatok a könnyebb érthetőség érdekében, valamint az irodalomjegyzék és a hivatkozások vizsgálata (kurrens irodalmat használ-e a szerző, a szövegben ténylegesen hivatkozta-e egy cikk tartalmát vagy csak az irodalomjegyzékben tünteti fel, felismerhető ellentmondások).

A lektorálás folyamata — Forrás: <https://youtu.be/Jc6wr9gYbyk>

A valóságban azonban több tényező is megnehezíti a lektorok feladatát. Az egyik ilyen, hogy a lektori elfoglaltság nem jelent teljes munkaidős állást. A szakmai lektorok általában maguk is az adott tudományterület elismert szakemberei, felsőoktatási vagy kutató intézmények munkatársai főállásban. Szerzőtársaikhoz hasonlóan ők is aktív kutatói munkát végeznek. Egy másik jelentős szempont, hogy a bírálók nem aktív résztvevői vagy megfigyelői a munkának, úgy próbálják kiszűrni a súlyos szakmai tévedéseket, hogy csak a kutatás egyfajta összegzését vizsgálják. Szintén létező problémaként említhetjük a jelentkezők hiányát. Ehhez érdekes adatként szolgálhat, hogy 2012-ben a kínai kutatók a tudományos folyóiratcikkek kibocsátásának 18%-ért voltak felelősek; lektori munkát azonban mindössze 6% vállalt. A legfontosabb pedig az emberi tényező, hiszen senkitől nem várható el, hogy hiba nélkül dolgozzon.¹

„A Royal Society of London folyóirata, a Philosophical Transactions már 1665-ben megkülönböztette a lektorált és nem lektorált közleményeket, és alapvetőnek tartotta, hogy legyen közlés előtt független értékelés. Ez már a kezdetekkor is számos furcsa tévedést eredményezett. Jenner kéziratát a himlő elleni vaccinatőről ez a maga idejében legnagyobb presztízsű folyóirat elutasította (1796), a szakértő szerint kevés volt a bizonyíték. így, mint azt Lock, a BMJ 1975-1991

¹ Hajnal Ward Judit: Ki szavatul a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 716-717. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>; Bodnár János Kristóf, Gajdos Ágoston, Kakuk Péter: A Hvang-botrány következményei és tanulságai. In: Magyar Tudomány vol. 176. iss. 8. pp. 908. 2015. <https://bit.ly/3vqXSoW>; Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 15. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>

közötti főszerkesztője a lektorálásról írt kiváló könyvében leírja, a Royal Society elhatárolta magát a XVIII. század legnagyobb orvosi felfedezésétől, tette ezt annak ellenére, hogy Jenner a jeles társaság tagja volt. Jenner eredményeit magánkiadásban jelentette meg.”² Krebs közleménye a citromsavciklusról, McClintock kutatása a mobil genetikai elemekről, valamint Berson és Yalow inzulin-meghatározásra kidolgozott radioimmunoassay eljárása mind olyan Nobel-díjas felfedezések, melyeket lektori véleményezés alapján elutasítottak a folyóirat szerkesztőségek.³ A JAMA 1999-ben a 3978 beküldött kézirat 58%-át küldte tovább lektoroknak, 38%-ot még a lektori értékelés előtt elutasított a folyóirat szerkesztőség. A felkérésre írt szerkesztőségi cikkeket közvetlenül elfogadta - ez 4%-ot jelentett. A nem felkérésre beküldött kéziratok 9%-át közölték.⁴

II. A lektorálási gyakorlatok típusai

II.1. Hagyományos lektorálási gyakorlat

II.1.1. Zárt lektorálás

Zárt szakmai bírálati rendszernek nevezzük azt, amikor a szerző és a lektor közül valamelyik fél vagy mindkettő kiléte teljesen titkos marad a kézirat bírálati ideje alatt. A zárt lektorálási rendszernek két fajtáját különböztetjük meg: az egyiket angolul single blind-nak, a másikat double blind-nak nevezzük.

II.1.1.a. Single blind peer review

Angolul „single-blind”-nak nevezzük azt a lektorálási rendszert, amelyben az egyik fél kiléte ismeretlen. Ennek leggyakoribb megvalósulása, amikor a lektor személye titkos a szerző előtt, de a lektor ismeri a szerzőt. A kutatók első számú félelme természetesen az, hogy a lektorok anonimitása felhatalmazást ad a szokatlanul kedves vagy kritikus véleményezésre. A tapasztalatok és a vizsgálatok azt mutatják, hogy a nevüket felvállaló lektorok értékelései udvariasak és

² Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>

³ Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245., pp. 247. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-720., pp. 716. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

⁴ Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245., pp. 247. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-720., pp. 716. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

konstruktívak, a cikkeket nagyobb arányban javasolják megjelenésére, mint azok a kollégáik, akik anonim módon lektorálnak.⁵

A modell fordítva is működőképes. Unmasking-nak nevezik azt az eljárást, amiben a szerző előtt felfedik a lektor személyét. Ilyen esetekben viszont azt kérik a szerzőktől, hogy távolítsanak el minden utalást a szövegből (név, cím, e-mail cím, intézményi affiliáció), amivel azonosítani lehet őket. Ennek célja, hogy a kiküszöböljék a korábban említett pozitív vagy negatív irányú bírálói elfogultságokat. Azonban bizonyos szakterületeken, ahol – akár nemzetközi szinten is – kisebb kutatói közösségekről beszélhetünk, nehéz betartani a titoktartást. Erre konkrét példa, hogy az orvos-biológia területén a lektorok 23-42 százalékos arányban azonosítani tudták a szerzőket.⁶

Más vizsgálatok eredményei arra hívják fel a figyelmet, hogy a szerzők adatainak titokban tartására törekvő kezdeményezések 40%-ban megbuktak, ugyanis a szakmai bírálók annyira ismerik a szakterületük vezető kutatóit, a kollégáikat, hogy gyakran a kézirat témájáról és az írás stílusáról is felismerik őket.⁷

II.1.1.b. Double blind peer review

A nemzetközi szakirodalomban használt double-blind peer review-t magyarul kettős vak lektorálásnak nevezik. Ebben az esetben a szerkesztőbizottság nem fedi fel a szakmai bírálók és a szerzők nevét egyik fél előtt sem. Vagyis a bírálók a szerzők ismerete nélkül ellenőrzik a beküldött kéziratokat, a szerzők pedig nem tudják, hogy ki lektorálja a szövegeiket. Egyre gyakoribb, hogy a folyóirat-szerkesztőségek ezt a megoldást preferálják. A Nature Publishing Group 2015 márciusa óta engedélyezi a szerzőknek, hogy ezt a lektorálási típust válasszák.⁸

⁵ Hajnal Ward Judit: Ki szavazol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-720., pp. 721. 2012.
<https://bit.ly/3cwkbAZ>

⁶ Uott.

⁷ Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 247. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018
<https://bit.ly/3IkUMOB>

⁸ Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 16. 2016.
<https://bit.ly/3eIguLi>

„A lektorálás minőségét a titkosság nem biztos, hogy befolyásolja. A szerzők beleegyezésével a BMJ-ben már elfogadott kéziratba utólag 8 hibát helyeztek el a tervezésbe, az analízisbe vagy az interpretációba. Ezeket a megváltoztatott kéziratokat 420 lektornak küldték el. Négy csoport tagjai tudták, hogy egy a lektorálás minőségét vizsgáló kutatás résztvevői, az ötödik csoport a szokásos lektorálási felkérést kapta, nem tudták, hogy egy vizsgálat résztvevői. A kéziratokba szándékosan elrejtett hibák felderítését a szerző vagy a lektor titkossága nem befolyásolta.”⁹ A PeerJ 2014-es felmérése szerint a publikálásra javasolt cikkek esetében a lektorok 50%-a vállalja a nevét, viszont csak 14% vállalja a nevének nyilvánossá tételét a cikk elutasítását követően.¹⁰

II.2. Új típusú lektorálási gyakorlatok

II.2.1. Nyílt lektorálás

Angolul open peer review-nak nevezik a nyílt lektorálás folyamatát, ahol a szerzők és a lektorok személye nyilvános, a bírálás folyamata átlátható. A nyílt lektorálás az elszámoltathatóságot és az udvariasságot akarja ösztönözni. A fokozottabb elszámoltathatóság célja, hogy alaposabb véleményezésre motiválja a lektorokat.¹¹

A leggyakrabban megfogalmazott ellenérvek szerint ez a módszer kevésbé őszinte, és ezért kevésbé merik leírni a kritikai észrevételeiket. Egy másik probléma, hogy a nyitottság neheztelést és ellenségeskedést okozhat a kollégák között.

Annak ellenére, hogy továbbra sem ez a leggyakoribb formája a szerkesztőséghez beküldött kéziratok értékelésének, számos kiadó már régóta alkalmazza ezt a lektorálási technikát, és több folyóiratnál ma is működő és szilárd alapokon álló rendszerről beszélhetünk. Ilyen például a British Medical Journal (BMJ), a Biomed Central, az Elsevier kiadó egyes folyóiratai és a PLoS.¹²

„Az úgynevezett nyílt lektorálásnak több változata lehetséges, a közös vonás a lektor személyének nyílt feltárása és az elbírálási folyamat átláthatósága. A négy legrangosabb orvostudományi folyóirat egyike, a BMJ 1999-ben vezette be a nyílt lektorálási gyakorlatot. Minden lektor nevét adja és aláírja az általa készített bír-

⁹ Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 248. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>

¹⁰ Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publishers vol. 29. pp. 16. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>

¹¹ Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3IkUMOB>

¹² Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 247-248. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>

latot. Az igazsághoz tartozik az is, hogy a beküldött kéziratok fele kihullik az első, szerkesztőségi rostán, és csak a másik fele kerül ki lektorálásra egy vagy két bírálóhoz, akik munkájukért ötven font honoráriumban részesülnek. A cikk elfogadásáról vagy elutasításáról egy alkalmi szerkesztőbizottság hozza meg a végső döntést, amelynek tagjai az adott cikkhez rendelt szerkesztőn kívül egy külső tanácsadó és egy statisztikus is. A bizottság tagjai alaposan átolvassák és megvitatják a tanulmányt a szokásos szempontok alapján (a téma jelentősége, eredetisége és a tanulmány minősége). Az írás benyújtásától számítva 8–10 héten belül születik meg a döntés. Ha változtatásra van szükség, a szerzőnek négy hetet adnak a módosított kézirat benyújtására. Végezetül álljon itt egy számadat az eredeti tanulmányok elfogadási arányára, ami mindössze hét százalék (Suls és Martin, 2009).

A nyílt lektorálás egy másik példája a PLoS ([Public Library of Science](#)) gyakorlata. A PLoS az egyik legjelentősebb propagálója a tudományos eredményekhez való nyílt hozzáférésnek. Az általuk publikált folyóiratok többé-kevésbé ugyanazt a lektorálási gyakorlatot követik. A beérkezett tanulmányt elsőként egy belső szakmai lektor, vagyis a szerkesztőbizottság valamelyik tagja olvassa át, akinek feladata mindössze a kutatás vagy kísérlet lefolytatása és elemzése során esetleg elkövetett durva hibák felfedezése. A tanulmány fontosságáról szóló döntést ezen a ponton kifejezetten ellenzik. Ha a cikk átmegy az első szűrőn, akkor közzéteszik a PLoS oldalán, ahol az olvasók az egyes részeket kommentálhatják, illetve a teljes írást minősíthetik. Mindezt a szerkesztőbizottság figyelemmel kíséri az idézettséggel együtt, majd a jó kritikát kapott és gyakran idézett cikkeket kiemelten ajánlják az olvasói kör figyelmébe. A lektorálási folyamat ezen változatának legnagyobb pozitívuma, hogy szinte azonnal visszajelzést kap a szerző a tanulmányáról, mégpedig meglehetősen széles körből, és ebből az is kiderül, hogy az egyes cikkek fogadtatása nem feltétlenül áll arányban a folyóirat tekintélyével (Suls és Martin, 2009).¹³

¹³ Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 722. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

II.2.2. Collaborative peer review

Akad néhány folyóirat, ahol elkezdtek kísérletezni a collaborative peer review-val. Ennek a típusnak a jellemzője, hogy kettő vagy több lektor dolgozik a kézirat értékelésén. Az ötleteiket és véleményeiket előbb egymással osztják meg, majd egy közösen megfogalmazott álláspontot küldenek el a levelező szerző(k)nek. A lektorok a végső kézirat megjelentetéséig együtt dolgoznak a szerzővel. Előnye, hogy konstruktív, és kevésbé korlátozó. Hátránya, hogy elmosódhatnak a szerepkörök közötti határok és a lektorok átvehetik a szerzők szerepét.¹⁴

II.2.3. Transferable peer review

Előfordulhat olyan eset, hogy a kiválasztott folyóirat valamilyen okból nem tudja befogadni a kéziratot és visszautasítja. A Neuroscience Peer Review Consortium kezdeményezésében több mint 60 folyóirat vesz részt, amelyek vállalják, hogy a korábban a konzorciumban résztvevő folyóirat által elutasított kéziratot újra ellenőrzik. Az angol nyelvű szakirodalomban többféleképpen hivatkoznak erre a bírálói típusra: transferable, cascading, portable review.¹⁵

II.2.4. Post publication peer review

Ez a bírálói folyamat a digitális kommunikációs eszközök fejlődésének, az online folyóiratok és a közösségi média terjedésének köszönhetően alakult ki. A publikáció kéziratát online, elektronikus változatban tölti fel a folyóirat szerkesztőbizottsága vagy a szerző a megfelelő online platformokra, és engedélyezik az olvasóknak, hogy megjegyzéseket írjanak hozzá. Ez történhet a cikk hagyományos szakmai bírálata előtt vagy után is. Tulajdonképpen vég nélküli folyamatról beszélünk, mert a publikáció véleményezése a közzététele után is folytatódik. Előnye, hogy a cikkek javítására tett javaslatok tükrözik a tudás változó természetét és lehetővé teszik a publikált anyag frissítését, javítását, módosítását. Alkalmas módszer lehet a hagyományos lektorálás kiegészítésére.¹⁶

¹⁴ Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>

¹⁵ Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>; Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 17. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>

¹⁶ Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>

A szerzők általános álláspontja mégis az, hogy a cikkek közzététele után nem szívesen írnak hozzá megjegyzéseket. Egyrészt elfogultságra hivatkoznak, másrészt arra, hogy nem kívánnak konfrontálódni a kollégákkal, harmadrészt – ami talán a legnyomósabb érv –, hogy jobban szeretik a helyreigazításaikat és a hozzászólásaikat tudományos publikációként megjelentetni és elismertetni.¹⁷

II.2.5. Szakmai moderálás

Az arXiv preprint szerverre például elsősorban fizikai, csillagászati, matematikai, számítástechnikai, biológiai, pénzügyi és statisztikai témájú publikációkat lehet feltölteni. Az oldal üzemeltetői nem végeznek lektorálási munkát, helyette moderátorként szűrik az oda nem illő tartalmakat. A repozitóriumban egy kézirat több változata is szerepelhet, a szerző folyamatosan frissítheti a feltöltött anyagokat. Habár a legtöbb kézirat a feltöltést követően lektorálva is megjelenik neves szaklapokban, mégis vannak olyan szerzők, akik szerint a repozitóriumi közzététel hatékonyabb a folyóiratban történő publikálásnál, mert ugyanolyan szinten eléri a megfelelő szakmai közösségeket.¹⁸

Egyes szakirodalmi cikkek nyílt lektorálásként, mások a közlést megelőző értékelésként hivatkoznak erre a módszerre, a repozitóriumok műfaji sajátossága miatt azonban megkérdőjelezhető, hogy egy kalap alá vehető-e ez a tevékenység a lektorálással.

4.3. A lektorálással szemben megfogalmazott kritikák

Hosszú átfutási idő

Kimondhatjuk, hogy a többlépcsős lektorálási rendszer időigényes és késlelteti a megjelenést. Arról nem is beszélve, hogy a vezető folyóiratoknál az az idősáv is hosszúnak bizonyul, amíg kiderül, hogy a kézirat befogadásra kerül-e vagy sem. A lektorálás teljes folyamata, beleértve a kézirat beküldését és elfogadását, majd a javításokat és módosításokat követő időszakot egészen a megjelenésig, akár egy

¹⁷ Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publishers vol. 29. pp. 18. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>

¹⁸ Hajnal Ward Judit: Ki szavazol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 722-723. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>; 25 éves az Open Access mozgalom élharcosa – az arXiv.org. In: konyv.guru <https://bit.ly/2Q86pNp>

évig is eltarthat. Ha figyelembe vesszük, hogy milyen gyorsan változnak egyes szakterületek kutatási eredményei és a tudomány finanszírozása – a versenytársak kutatásairól nem is beszélve – kifejezetten hosszú időnek számít az egy év.¹⁹

„Jelentős az eltérés a különböző tudományterületeken mind az átfutási idő, mind pedig a visszautasítások számát illetően, amelynek okai közt említhető a tanulmányok eltérő terjedelme mellett az is, hogy bizonyos tudományokban a legfontosabb felfedezések mindössze néhány rangos lapban jelennek meg. Az elfogadási arány és átfutási idő eltéréseiről szólva megjegyzendő, hogy ugyanazon folyóiraton belül is lehetnek különbségek az egyes műfajokon belül, mint például az új tudományos eredményeket közlő eredeti tanulmány (original article) vagy a szakirodalmat áttekintő összefoglaló tanulmány (review article) közreadása között. Egyes cikktípusokat egyáltalán nem is lektoráltatnak, ilyen például a vezércikk (editorial) vagy az olvasói levél.”²⁰

Hatékonyág

A lektorálás után megjelent, majd különböző okokból visszavont cikkek számának emelkedése egyre inkább igazolja azt az állítást, hogy a lektorálás nem nyújt hatásos minőségi ellenőrzést, nem képes megakadályozni a hibás és hiányos kutatások közzétételét, az etikátlan magatartást, az esetleges korrupciót, továbbá nem biztosítja a kísérletek reprodukálhatóságát sem.²¹

Elfogultság

Akarva-akaratlanul, de az objektív bírálói véleményezés szinte lehetetlen. A nagyobb probléma abban az esetben jelentkezik, amikor a negatív vagy pozitív irányban megfogalmazott kritikák kedvezőtlen hatást gyakorolnak a tudományos publikálásra. Ezen a térenbefolyásoló tényezők a következők lehetnek: a szerzők személye, intézményi, esetleg nemi, etnikai hovatartozása, a származása, a bíráló viszonyulása a kutatott témához, vagy egyéb egyéni érdekeltsége a szerzővel szemben.²²

Az elfogult értékítélet manipulálhatja a tudományos közéletet. A szakmai lektorálást kutató tanulmányok arról számolnak be, hogy az innovatív, a hagyományos megközelítésektől eltérő írások, vagy a

¹⁹ Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 716-719. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>; Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>

²⁰ Uott.

²¹ Uott.

²² Uott.

versenytárs kutatóintézet szerzőinek tollából származó kutatások óhatatlanul hátránnyal indulnak azokhoz a kéziratokhoz képest, amelyeket saját intézményének szerzője, vagy azonos kutatócsoportban tevékenykedő kolléga írt.²³

Szerzői manipulációk

A szakmai bírálók sincsenek könnyű helyzetben, éppen ezért hiba lenne kizárólag őket felelősségre vonni. A szerzői visszaélések épp olyan gyakoriak, mint a bírálói oldalról elkövetett mulasztások. Csak hogy néhányat említsünk közülük: plagizálás, hivatkozásokkal történő manipuláció, kooperálás a predátor folyóiratokkal, adatok módosítása, szerzői társulások tényleges együttműködés nélkül.²⁴

A lektorok kritikája

Érdemes a szakirodalomból idézni néhány ismertebb kutatás eredményeit és ismert eseteket, amelyek jól példázzák a fentebb leírt kétségek valóságát.

A Retraction Watch becslése szerint 2015-ben néhány hónap alatt 260 publikációt vontak vissza olyan nemzetközi kiadók, mint az Elsevier, Sage és Springer. Az indok minden esetben az a feltételezés, hogy a szerzők kihasználták a lektorálási rendszer gyengeségeit.²⁵

A lektori vélemények szubjektivitásra való hajlamosságát támasztja alá Fiske és Fogg tanulmánya – amire Hajnal Ward is hivatkozik –, ebben 153 cikk négyszáz bírálatát hasonlították össze. Az eredmény szerint csupán 0,44 százalékban találtak egyezéseket ugyanazon cikk bírálatái között.²⁶

²³ Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 15. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>; Mark Ware: Peer review: Recent Experience and Future Directions. In: New Review of Information Networking vol. 16. iss. 1. pp. 31. 2011. <https://bit.ly/3rRrPwe>; Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-721. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

²⁴ Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modelljének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 11. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>

²⁵ Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 15-16. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>

²⁶ Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 15-16. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>

Ceci és Peters kísérletükben 13 folyóirat lektorálási rendszerét vizsgálták a következő módszerrel. A folyóiratokhoz korábban megjelentett cikkeket küldték vissza úgy, hogy azokban módosításokat hajtottak végre. Megváltoztatták a szerzők nevét, az intézményi affiliációt kevésbé rangosra cserélték, kissé átírták az absztraktot vagy a szöveg bevezetőjét. (Csak 12 folyóirattal tudták végrehajtani a kísérletet, mert egy folyóirat időközben profilt váltott.) Az eredmények a következők lettek. 3 folyóirat ismerte fel, hogy korábban általuk közölt kéziratról van szó. Egy folyóirat fogadta el és akarta megjelentetni a publikációt. A maradék 8 a következő szempontokra hivatkozva elutasította a cikkeket: rosszul tervezettség, eredetiség hiánya, rossz statisztikai elemzés.²⁷

Vannak szerzők, akik saját tapasztalataikat osztják meg. A Medical Care hasábjain az egyik szerző arról számolt be, hogy kéziratuk egyik bírálója egyértelműen leereszkedő és becsmérlő hangnemben nyilatkozott a tanulmányukban kutatót fogyatékkal élő csoportjáról, ezáltal megkérdőjelezve az interjútatáson alapuló kutatás eredményeit. A folyóirat szerkesztősége elismerte, hogy a lektor stílusa sértő volt és felajánlotta a szerzőknek, hogy a szerkesztőségi rovatban írjanak az esetről.²⁸

Hwang Woo-suk, dél-koreai őssejtkutató emberi sejtek sikeres klónozásáról publikált a Science folyóiratban, azonban a kutatási háttéranyagok későbbi felülvizsgálata során kiderült, hogy hamis adatokat felhasználva, a valóságnak nem megfelelő cikkeket írt. A botrány kitörését külföldi kollégája, Gerald Schatten indította el, aki elsőként kérte, hogy töröljék a nevét a publikációk szerzői listáiból. A cikkeket a folyóirat hiteltelenségük miatt visszavonta és létrehozott egy saját ad hoc bizottságot, amely megvizsgálta a publikálási rendszerüket, majd ezt követően szigorította a lektorálás folyamatát. Szintén az őssejtkutatás területéről ismert a STAP-botrány, ahol egy japán-amerikai szerzőpáros cikkeit kellett a Nature folyóiratnak visszavonnia adatok hamisítása és manipulálása miatt. A felelősség természetesen nem hárítható egy az egyben a lektorokra és a folyóiratok szerkesztőségére. A példa sokkal inkább azt érzékelteti, hogy a lektorálás nem jelent biztosítékot a csalók kiszűrésére.²⁹

²⁷ Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 248. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Hajnal Ward Judit: Ki szavazol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 721. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

²⁸ Lisa I. Iezzoni: Explicit Disability Bias in Peer Review. In: Medical Care vol. 56. iss. 4. pp. 277-278. 2018.

²⁹ Bodnár János Kristóf, Gajdos Ágoston, Kakuk Péter: A Hwang-botrány következményei és tanulságai. In: Magyar Tudomány vol. 176. iss. 8. pp. 908. 2015. <https://bit.ly/3vqXSoW>; Rivalizálás lehet az őssejtbotrány háttere. In: Index 2014.04.10. <http://bit.ly/3lmZ9ZB>; Nem úgy csalt az őssejtkutató botrányhős.

4.4. A lecke ismeretlen fogalmainak magyarázata

The BMJ – British Medical Journal

A British Medical Journal egy 1840-ben indított hetente megjelenő, lektorált, nemzetközi szinten elismert és vezető orvostudományi folyóirat. A BMJ 1999-ben vezette be a nyílt lektorálást.

JAMA – The Journal of the American Medical Association

A JAMA 1883 óta az American Medical Association gondozásában megjelenő, nemzetközi szinten elismert és vezető orvostudományi folyóirat.

Kurrens szakirodalom

Kurrens szakirodalomnak az éppen aktuálisan megjelenő vagy alig pár éve megjelent, még érvényben lévő kutatási eredményeket tartalmazó kiadványokat vagy publikációkat szokás nevezni.

Lektor

Adott tudományterület és/vagy szakterület kutatói, szakértői, akik szakmai szempontok alapján bírálják a folyóirat szerkesztőségbe beküldött kéziratokat. A lektor feladata, hogy felismerje „a kéziratban közöltek eredetiségét”³⁰ véleményezze a módszert és az „eredményekből levont következtetések helyességét”.³¹

Lektorált folyóirat

„Tudományosan lektorált folyóiratnak nevezzük azokat az időszak kiadványokat, amelyek cikkeit a főfoglalkozású, szakmabeli és technikai szerkesztőkön kívül az adott szakterület legjavából válogatott szakmai lektorok minősítik, fogadják el közlésre, vagy esetleg utasítják el.”³²

In: Index 2014.04.09. <http://bit.ly/3rN34RP>; Szégyenében öngyilkos lett az őssejtbotrányban érintett kutató. In: Index 2014.08.05. <https://bit.ly/3eKR9QD>

³⁰ Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>

³¹ Tóth Réka: Kié a tudomány, és hogyan szerezzük meg? 2016. február 25. In: <http://bit.ly/3cD0ZRX>

³² Hajnal Ward Judit: Ki szavatel a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 713. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

Public Library of Science – PloS

Az egyik legkorábbi és legismertebb nemzetközi szinten elismert és vezető open access folyóirat kiadó.

Preprint szerver

„A preprint a digitális korszak előtt kialakult tipikus szürkeirodalom: kisebb példányszámban nyomtatott, szűkebb körben terjesztett, az új eredményeket a hagyományos kiadást megelőző – vagy elkerülő –, gyors tájékoztatási forma. Tulajdonképpen a cikk első benyújtott (un-refereed), még nem elfogadott és nem lektorált változata(i). A szerver ebben a kontextusban az az informatikai eszköz, ami tárolja és szolgáltatja ezeket az összegyűjtött preprinteket.”³³

Referált folyóirat

„A dokumentációs ágazatokban *referált* folyóirat az a folyóirat, amelyiket egy másik folyóirat rendszeresen szemlél úgy, hogy közli az új lapszámok cikkeinek referátumát (összefoglalóját, rezüméjét, absztraktját), illetve az a folyóirat, amelyiket valamelyik indexelő szolgáltatás feldolgoz (Abstracting Journal; Indexing & Abstracting Journal/Service). A *referáló* folyóirat célja, hogy a szakterületen megjelenő folyóiratok termését áttekinthetővé tegye, és megkönnyítse az új fejlemények, kutatási eredmények követését.”³⁴

Referálás

„A referálás azt a folyamatot jelenti, ahogyan az adott folyóirat közleményeit egy közösség számára elérhetővé teszik általában rövidített, kevésbé tudományos nyelven tömörített formában, amolyan *ízeltőként* (ennek angol megfelelője az *abstracting*).”³⁵

³³ Dudás Anikó: A tudományos kiadási eljárás kéziratváltozatainak terminológiája. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 60. iss. 10-12. pp. 469 és 473-474. 2013. <https://bit.ly/3vqTFkZ>

³⁴ Uott, 468-469.

³⁵ Hajnal Ward Judit: Ki szavatel a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 714. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

Repozitórium

„A repozitórium **egyetemen és kutatási intézményekben működő dokumentumszerver**, amely tudományos anyagok archiválására és világszerte díjmentes hozzáférhetővé tételére szolgál. Intézményi és diszciplináris repozitóriumokat különböztetünk meg.”³⁶

Tudományos lektorálás

„A tudományos lektorálás folyamata során a tanulmányt más, megfelelő szakértelemmel rendelkező kutatók értékelik. A tudományos lektorálás több lépcsőben és változatos módon zajlik. E folyamat közös eleme a közlésre benyújtott írás alapos vizsgálata előre megállapított tartalmi és formai kritériumok alapján (mint például a téma időszerűsége, a tudományos kutatás minősége, a szöveg tudományos nyelvi stílusa, a hivatkozások megfelelő volta stb.). A lektorálási szempontok alapvetően két kérdésre keresik a választ: mennyiben járul hozzá az adott kutatás a szakterület fejlődéséhez, és beleillik-e a közlemény a folyóirat arculatába tartalmilag és formailag.”³⁷

4.5. Felhasznált irodalom

1. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 716-717. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>; Bodnár János Kristóf, Gajdos Ágoston, Kakuk Péter: A Hvang-botrány következményei és tanulságai. In: Magyar Tudomány vol. 176. iss. 8. pp. 908. 2015. <https://bit.ly/3vqXSoW>; Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publishers vol. 29. pp. 15. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>
2. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>
3. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245., pp. 247. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-720., pp. 716. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

³⁶ Repozitóriumok. Openscience.hu <https://bit.ly/2OVQWzv>

³⁷ Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 713-714. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

4. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245., pp. 247. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-720., pp. 716. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>
5. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-720., pp. 721. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>
6. Uott.
7. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 247. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>
8. Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 16. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>
9. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 248. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>
10. Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 16. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>
11. Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>
12. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 247-248. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>
13. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 722. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>
14. Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>
15. Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>; Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 17. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>
16. Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3lkUMOB>
17. Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 18. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>
18. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 722-723. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>; 25 éves az Open Access mozgalom élharcosa – az ar-Xiv.org. In: konyv.guru <https://bit.ly/2Q86pNp>
19. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 716-719.

2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>; Debra Dunn: The value and Process of Peer Review. In: AORN Journal. First published: 29 May 2018 <https://bit.ly/3IkUMOB>
20. Uott.
 21. Uott.
 22. Uott.
 23. Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 15. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>; Mark Ware: Peer review: Recent Experience and Future Directions. In: New Review of Information Networking vol. 16. iss. 1. pp. 31. 2011. <https://bit.ly/3rRrPwe>; Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 719-721. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>
 24. Sipos Anna Magdolna: A folyóiratkrízisről. A szakfolyóiratok kiadási modell-jének változásairól és áremelkedési tendenciáról könyvtáros szemmel. 1. rész. In: Könyvtári Figyelő vol. 63. iss. 1. pp. 11. 2017. <https://bit.ly/3qHyHec>
 25. Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 15-16. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>
 26. Michael Jubb: Peer review: The current landscape and future trends. In: The Association of Learned & Professional Society Publisher vol. 29. pp. 15-16. 2016. <https://bit.ly/3eIguLi>
 27. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 248. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>; Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 721. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>
 28. Lisa I. Iezzoni: Explicit Disability Bias in Peer Review. In: Medical Care vol. 56. iss. 4. pp. 277-278. 2018.
 29. Bodnár János Kristóf, Gajdos Ágoston, Kakuk Péter: A Hvangbotrány követ-kezményei és tanulságai. In: Magyar Tudomány vol. 176. iss. 8. pp. 908. 2015. <https://bit.ly/3vqXSoW>; Rivalizálás lehet az összejtbotrány háttere. In: Index 2014.04.10. <http://bit.ly/3lmZ9ZB>; Nem úgy csalt az összejtkutató botrányhős. In: Index 2014.04.09. <http://bit.ly/3rN34RP>; Szégyenében öngyilkos lett az összejtbotrányban érintett kutató. In: Index 2014.08.05. <https://bit.ly/3eKR9QD>
 30. Fenyvesi Tamás: Kettős vak lektorálás. In: Orvosi Hetilap vol. 143. iss. 5. pp. 245. 2002. <https://bit.ly/3bR3ocG>
 31. Tóth Réka: Kié a tudomány, és hogyan szerezzük meg? 2016. február 25. In: <http://bit.ly/3cD0ZRX>
 32. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 713. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

33. Dudás Anikó: A tudományos kiadási eljárás kéziratváltozatainak terminológiai-ája. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás vol. 60. iss. 10-12. pp. 469 és 473-474. 2013. <https://bit.ly/3vqTFkZ>
34. Uott, 468-469.
35. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 714. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>
36. Repoitóriumok. Openscience.hu <https://bit.ly/2OVQWzv>
37. Hajnal Ward Judit: Ki szavatol a ...? Helyzetjelentés a tudományos lektorálás állásáról. In: Könyvtári Figyelő vol. 58. iss. 4. pp. 713-714. 2012. <https://bit.ly/3cwkbAZ>

4.6. Összefoglalás

Egy kutatási eredmény publikálása nem könnyű feladat. A publikáció megírásától a folyóirat kiválasztásán át egészen a publikáció megjelenéséig számos akadállyal kell szembesülnie a szerzőknek. A tudományos folyóirat-kiadásban végbemenő változások – melyek egy részét az előző leckékben részleteztünk –, a szakmai lektorálást is utolérték. A felhasználói oldalról egyre nagyobb igény fogalmazódik meg az átláthatóság iránt. Ennek okai elsősorban a visszaélésekben és a hatékonyság hiányában keresendők. A hagyományos értelemben vett zárt lektorálás mellett megjelentek az új szemléletet képviselő módszerek is. A nyílt lektorálás például néhány folyóiratnál már bevett eljárásként van jelen. A szakmai lektorálást ért kritikai észrevételek egyelőre leginkább a lektorálás típusainak differenciálódásához vezettek. Jelenleg azonban még kérdéses, hogy a szakmai közösségek által kiváltott változások hosszútávon milyen hatást tudnak majd elérni.

4.7. Önellenőrző kérdések

Sorolja fel a lektorálás típusait!

Zárt lektorálás (single blind, double blind), nyílt lektorálás, collaborative peer review, transferable peer review, post publication peer review, szakmai moderálás

Nevezze meg a két leggyakoribb lektorálási típust!

Single blind peer review, double blind peer review

Ismertesse a zárt típusú lektorálás két fajtájának jellemzőit!

A válasz a lecke II.1.1.a. Single blind peer review és a II.1.1.b. Double blind peer review című bekezdésében található.

Ismertesse a nyílt lektorálás jellemzőit!

A válasz a II.2.1. Nyílt lektorálás című bekezdésben található.

Sorolja fel, hogy milyen kritikák fogalmazódtak meg a lektorálás rendszerével szemben!

A válasz a lecke 4.3. A lektorálással szemben megfogalmazott kritikák című bekezdésében található.

Ki az a lektor és mi a feladata?

Adott tudományterület és/vagy szakterület kutatói, szakértői, akik szakmai szempontok alapján bírálják a folyóirat szerkesztőségbe beküldött kéziratokat. A lektor feladata, hogy felismerje „a kéziratban közöltek eredetiségét” véleményezze a módszert és az „eredményekből levont következtetések helyességét”.

Mi az a lektorált folyóirat?

„Tudományosan lektorált folyóiratnak nevezzük azokat az időszak kiadványokat, amelyek cikkeit a főfoglalkozású, szakmabeli és technikai szerkesztőkön kívül az adott szakterület legjavából válogatott szakmai lektorok minősítik, fogadják el közlésre, vagy esetleg utasítják el.”

Mi az a tudományos lektorálás?

„A tudományos lektorálás folyamata során a tanulmányt más, megfelelő szakértelemmel rendelkező kutatók értékelik. A tudományos lektorálás több lépcsőben és változatos módon zajlik. E folyamat közös eleme a közlésre benyújtott írás alapos vizsgálata előre megállapított tartalmi és formai kritériumok alapján (mint például a téma időszerűsége, a tudományos kutatás minősége, a szöveg tudományos nyelvi stílusa, a hivatkozások megfelelő volta stb.). A lektorálási szempontok alapvetően két kérdésre keresik a választ: mennyiben járul hozzá az adott kutatás a szakterület fejlődéséhez, és beleillik-e a közlemény a folyóirat arculatába tartalmilag és formailag.”

4.8. Tesztkérdések

1. Melyik a kakukktojás?

- Kettős vak lektorálás
- Collaborative peer review
- Szakmai moderálás
- Transferable peer review

2. Mi a nyílt lektorálás célja?

- Hogy a szerző számon tudja kérni a szakmai bírálót, ha elégedetlen.
- Átláthatóság, alaposabb véleményezés, fokozottabb elszámolhatóság.
- Az olvasók is hozzá tudjanak szólni.
- Hogy a fiatal bírálók is lehetőséget kapjanak.

3. Mi a tudományos lektorálás célja?

- A hivatkozások hitelességének ellenőrzése.
- A tudományos lektorálás megegyezik a szerkesztői munkával.
- A helyesírás és szerkesztési hibák javítása.
- A publikációk szakmai szintű, jobbító szándékú véleményezése meghatározott szempontok alapján.

4. Folytassa a definíciót: A tudományosan lektorált folyóirat cikkeit...

- ...szakmai lektorok minősítését követően publikálják.
- ...kurrens szakirodalomnak nevezzük.
- ...repozitóriumban őrzik.
- ...egy másik folyóirat szemlézi.

Kéri Katalin

keri.katalin@pte.hu

Az írott szó csendes birodalma
Könyvkultúra és könyvtárak a középkori iszlámban

A tananyagról...

A kurzus a Nevelés- és művelődéstörténet, illetve a könyvtártörténet hazánkban kevésbé ismert területével, a középkori iszlám könyvtárai-val foglalkozik. Az iszlám kialakulásának rövid áttekintése után a világvallás tudásról, olvasásról tartott nézeteit összegzi a tananyag, majd ezt követően az arab írás kialakulásának és használatának rövid története, az olvasás és a könyvkultúra középkori históriájának bemutatása következik. A tananyag-modul középpontjában a középkorban fontos művelődési-tanulási helyszíneként szolgáló keleti és nyugati könyvtárak megszületésének, működésének és hanyatlásának összevető, forrásrészletekkel gazdagított, sok hiteles adattal alátámasztott leírása áll. Ez a tananyagrész szervesen kapcsolódik az osztatlan tanár szakos hallgatók Nevelés- és művelődéstörténet című kurzusának diakrón és szinkrón szempontokat egyszerre érvényesítő, a nevelés múltját komplex módon, összehasonlító neveléstudományi keretek között áttekintő pécsi tematikájához, az abban található 5. és 6. tematikus egységhez:

5. A műveltségképek, nevelési eszmények átadásának szinterei: az intézményen kívüli és az intézményesült nevelés. Az iskola szervezetének, funkcióinak változásai az egyes korszakokban és földrajzi helyszíneken.
6. Az európai civilizáció: egység és elkülönülés. Egyes korok nevelési-oktatási gyakorlata; oktatási tartalmak, nevelési tervek változása térben és időben; a kultúraátadás, a tanulás tartalmi változásai a történelemben.

Bevezető gondolatok

A nevelés- és művelődéstörténet csakúgy, mint a könyvtártörténet olyan tudomány- és tématerület, amely nem csupán a pedagógusképzésben és/vagy a könyvtár szakon, de tágabb értelemben a bölcsészeti tudományokhoz kapcsolódóan (különösen a történelem, az irodalom, a filozófia esetében) is fontos. Ennek egy igen szűk, hazánkban igen

kevésbé kutatott és tanulmányozott területe a középkori iszlám könyves kultúrájának, tanulási és művelődési módszereinek, könyvtárainak története. A tananyag ehhez a témához ad művelődés-, nevelés-, vallás-, könyv- és írástörténeti keretek közé helyezett áttekintést.

Célok, kompetenciák

A kurzus tömör alfejezetekbe foglalva, képekkel, forrásrészletekkel és szakirodalmi utalásokkal kiegészítve mutatja be a középkori iszlám könyv- és könyvtártörténetét. A tananyag az iszlám kialakulásával, történetével kapcsolatos alapozó ismeretek mellett a világvallás tudásról, tanulásról, olvasásról, könyvekről vallott nézeteinek áttekintését is adja. A kurzus fő része a keleti és nyugati muszlim területek könyvtárainról nyújt ismereteket, gazdag fogalmi háló köré építve a téma mondanivalóját. A kurzus fejleszti a diákok összehasonlító szemléletét, történelmi látásmódját, forrásfeldolgozási módszereit. A tananyag felépítésénél fogva alkalmas arra is, hogy egy-egy felmerülő kérdés esetén gyors választ kapjon a résztvevő, ezt a logikusan egymás után következő, egymásból kibomló alfejezetek segítik.

Célközönség

A kurzus szerves kiegészítése lehet mindannak, amit Nevelés- és művelődéstörténet, illetve könyvtártörténet című tárgyak keretében a pedagógusképzésben és az informatikus könyvtáros szakon ország-szerte tanulnak a hallgatók. Eredményesen használhatják továbbá a pályán lévő pedagógusok, könyvtárosok és más bölcsészeti területek művelői és közgyűjtemények dolgozói is.

Feldolgozási idő

Az ismeretek elsajátítása a tananyag fejezeteinek elolvasása után kb. 1 órát vesz igénybe.

1. Az iszlám kultúra születése

1. kép — A Korán legkorábbi kézírata (7. század)

A „hosszú 6. században” Bizánc és a Szászánida Irán folyamatosan harcban állt egymással. Hadi cselekményeik kapcsán szívesen támaszkodtak egyes észak-arábiai törzsek szolgálataira, jóllehet, a korábbi időszakokban egyik nagyhatalom sem mutatott különösebb érdeklődést Arábia iránt.¹ Abesszínia, Jemen és Észak-Arábia területének – mint a bizánciak és perzsák között fekvő „harmadik világnak” – jelentőségét nem annyira katonapolitikai, mint inkább kereskedelmi értelemben vett fontossága adta.² Bizáncnak különösen szüksége volt új szárazföldi kereskedelmi útvonalakra, hogy az Ázsiából jövő (luxus)termékekhez hozzájusson, hiszen az Indiai-óceán és a Perzsa-öböl közti vízi utat az irániak uralták. A sivatagi Mekka városa kulcspozícióba került a térségben, a közvetítő kereskedelem kapuja lett, és gazdasági felemelkedésének köszönhetően – az észak-arab térséggel együtt – fontos történelmi szerephez jutott.

^{*} Ez a tananyag a szerző korábban, önálló formában már megjelent művének [PTE BTK, NI, Nevelés- és Művelődéstörténeti Tanszék, Pécs, 2020, ISBN (html) 978-963-429-495-5] aktualizált változata. | A szövegben előforduló összes internetes hivatkozás letöltési és ellenőrzési dátuma 2021. május 1.

¹ ARMSTRONG, K.: Mohamed. Az iszlám nyugati szemmel. Európa, Budapest, 1998. 78-80. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3snLAvD> | PTE OPAC — 290.6 A 83: <https://bit.ly/3ct2zY4>

² SIMON, R.: Korán – A Korán világa. Helikon, Budapest, 1994. 422-423. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3rq7b59> | PTE OPAC — 290.6 K 70: <https://bit.ly/3fijKNw>

Simon Róbert, Karen Armstrong és napjaink más neves kutatói egyaránt úgy vélik, hogy az iszlám születése szorosan összefonódik a város, a térség, illetve Mohamed próféta életének történetével. Az arabság hosszú időn keresztül élt különböző vallású népek mellett, ismerték és tisztelték például a Koránban akhl al-kitáb-nak, vagyis a könyv népének nevezett zsidókat és keresztényeket. A Mohamed próféta által közvetített isteni kinyilatkoztatások azonban minden addigi ismeretnél fontosabb hatást gyakoroltak az arab törzsek gondolkodására, hiszen saját nyelvükön szóltak hozzájuk e revelációk. Ez a hatás természetesen fokozatosan bontakozott ki és terjedt; közismertek a próféta életútjának állomásai, a mekkaiak és medinaiak ellenségeskedései. Mohamed halálakor (632) azonban az iszlám körvonalai már világosan kirajzolódtak.³

Ezt követően a muszlimok viharos gyorsasággal, egymás után foglalták el a szíriai, egyiptomi, perzsa sőt egyes dél-európai településeket és egész térségeket (legelsőnek a szír központ, Damaszkusz adta meg magát 635-ben), dacolva Bizánc és Irán ellenállásával. Fennhatóságukat az elfoglalt területeken katonai táborhelyek (*amszár*) létesítésével próbálták megerősíteni.⁴ Sikereik azonban nem pusztán katonai erejük kifejeződése voltak. A kialakuló iszlám kultúrája képes volt a lehető legkülönbözőbb idegen hatásokat saját keretei között összeötvözni, hallatlan nyitottságról és rugalmasságról téve tanúbizonyságot. Nem erőszakolták a meghódítottak iszlám hitre való áttérését, sőt számos kisebbségi csoportnak védeltséget adtak. Az iszlám korai kultúrájára a vallási türelem mellett jellemző volt a régi (antik) tudományok eredményei iránti hallatlan érdeklődés. Az arabizálást sem erőszakolták a meghódított területeken, de a Korán nyelvét minden nyelv előtt valónak tartották. Megengedték a szúrák más (pl. perzsa) nyelven való magyarázatát, de elfogadhatatlannak tartották a Korán lefordítását más nyelvekre.

A birodalomépítés szempontjából – akkoriban is – óriási jelentősége volt a minél megfelelőbb jogrend és közigazgatás kialakításának, amely a római jogra, valamint a bizánci és perzsa közigazgatásra is támaszkodva történt meg. Az egyre terebélyesedő birodalom építményén azonban minden törekvés ellenére már nagyon korán repedések keletkeztek. Ennek okai csak részben voltak vallási természetűek: nagyobb problémát jelentett az, hogy Mohamed életében nem alakul-

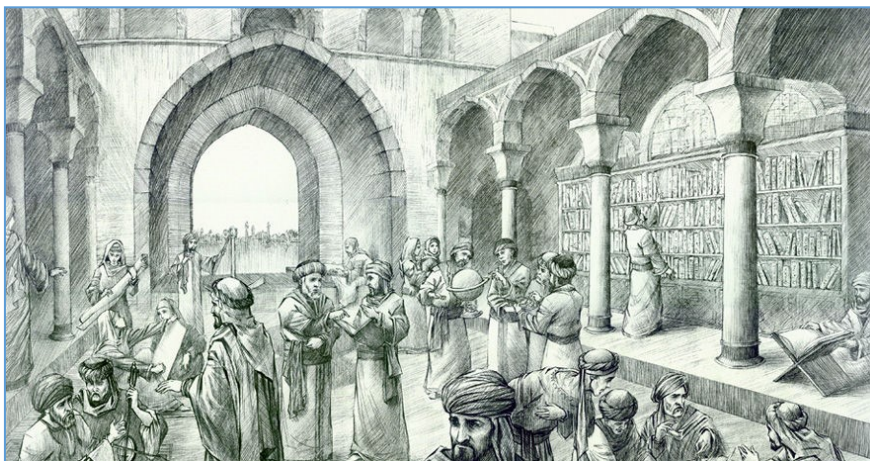
³ SIMON, R.: Korán – A Korán világa. Helikon, Budapest, 1994. 455. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3rq7b59> | PTE OPAC — 290.6 K 70: <https://bit.ly/3fijKNw>

⁴ Részletesebben lásd: ROGERS, M.: A hódító iszlám. Helikon, Budapest, 1987. 23-25. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3w6wMni> | PTE OPAC — 290 G 47: <https://bit.ly/3w4IEaF>

tak ki az utódlás rendjét megszabó elvek.⁵ A siíták szerint például Mohamed leszármazottait illeti a gyülekezet szellemi fővezérlete, a kalifai (*imám*) méltóság, szemben az ortodox szunniták elképzeléseivel.⁶

Már a 7. századtól kezdve különböző vallásmagyarázó iskolák jöttek létre, melyek egymás mellett, egymással viaskodva évszázadokon át nagy hatást gyakoroltak a tudományos gondolkodásra is. Nehézítette a helyzetet az, hogy a próféta által kinyilvánított szövegek lejegyzésére zömmel csak halála után került sor, hiszen amíg ő és tanítványai éltek, az orális hagyományozás elsőbbséget élvezett az írásbelivel szemben. A Korán végleges változatának kialakítása csak a 10. századra fejeződött be.⁷

2. A tudás, a tanulás fontossága

2. kép — A Bölcsesség Háza: Bagdad szellemi hatalma

Az arabok, történetüket két részre bontván, az iszlám előtti időket a tudatlanság kora (*al-dzsahilijja*) néven tartják számon. Az iszlám világában a kezdeti időszakról fogva a tudás, a tanulás alapját a próféta kinyilatkoztatás jelentette. Egy muszlim mondás szerint: „Az emberek kétfélék: olyanok, akik tanulnak, s olyanok, akik tudnak. Akik e két csoport egyikébe sem tartoznak, azok mihaszna férgek.” A Korán megismerése és recitálása, valamint a hozzáfűzött magyarázatokból

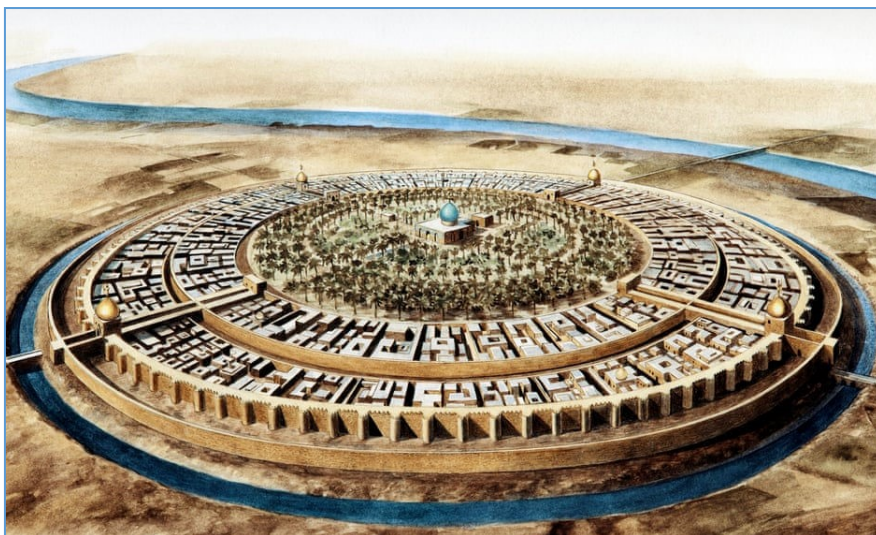
⁵ ROGERS, M.: A hódító iszlám. Helikon, Budapest, 1987. 31-31. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3w6wMni> | PTE OPAC — 290 G 47: <https://bit.ly/3w4IEaF>

⁶ GLASENAPP, H.: Az öt világvallás. Gondolat, Budapest, 1987. 410-411. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/31qK4Nj> | PTE OPAC — 290 G 47: <https://bit.ly/3w4IEaF>

⁷ Lásd erről: SIMON R. i. m. 460-476. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3rq7b59> | PTE OPAC — 290.6 K 70: <https://bit.ly/3fijKNw>

álló hadisz ismerete minden muzulmán számára nélkülözhetetlen volt. Valamennyi tudomány művelését azért tartották fontosnak, hogy segítségükkel a vallásos tanításokban minél jobban elmélyülhessenek. A tudományok rendszerezésére irányuló számtalan iszlám törekvés is e gondolat ismeretében érthető meg.⁸ A tudományok rendszerét – az általuk megjelölt sorrendtől függetlenül – valamennyi muszlim tudós úgy képzelte el, mint egy képzeletbeli növény testét, amelynek ugyan önálló ágai és levélkéi vannak, de azok elválaszthatatlanul egymáshoz kapcsolódnak, és a hierarchikus rendszer csúcspontján a teológia áll.

A muszlim tudósok tehát – bár érdeklődésük homlokterében mindig elsősorban a Korán és annak értelmezése állt – már a 7. századtól kezdve elkezdtek intenzíven foglalkozni különböző tudományok eredményeinek megismerésével és kutatásával. Már az iszlám korai századaiban megkezdődött más népek tudományos műveinek perzsa és arab nyelvre fordítása, és valóságos értékévé vált a tanulás, a tudományokkal való foglalkozás. Az ókori görög és római, a kínai és indiai és egyéb kultúrák eredményeinek átvétele és egybegyűrése jelentette a muszlimok hihetetlenül gyors és látványos kulturális felemelkedésének alapját, sőt – az Ibériai-félszigeten és Dél-Itálián keresztül begyűrűző művek és gondolatok hatására – ez lett a középkori európai kultúra kibontakozásának is az egyik legfontosabb mozgatórugója.

3. kép — Bagdad kerek városa a 10. században, az Abbaszida-kalifátus csúcsa

⁸ Lásd erről: KÉRI, K.: Rendszer és tudás. Iskolakultúra (ISSN 1215-5233), VII. évf., 1997/október, 10. sz., 110-114. o. PTE PEA: <https://bit.ly/3dfuiKT> | Kerikatalin.wordpress.com: <https://bit.ly/3u09LR4>

Ennek háttérében állt – a Korán megértésére való törekvés mellett – az a tény is, hogy az arabság nagy része életformát váltott. A korábban nagyrészt sivatagi nomád törzsek leszármazottai az elfoglalt területek újonnan létesített garnizonjaiban és régi városaiban új, korábban ismeretlen problémákkal kerültek szembe. A városi együttélés kereteinek és szabályainak kidolgozása, a kereskedelem, az állam- és a hivatalszervezés működtetésével járó feladatok megoldása, az építkezések megszervezése számos új teendőt teremtett.

A 9-10. századtól kezdve az iszlám keleti és nyugati felében is széles körben kibontakozott az intézményesült oktatás, és feltételezhetjük, hogy az Ibn 'Abd Rabbihi által megfogalmazott kívánság sokak tetszésével találkozott: „A tudás legyen gazdagságod, a nevelés a te díszed!” A Koránban is számos helyen olvasható a tudás, a tanulás méltatása, mint azt például az alábbi idézet is tanúsítja: „Allah annak adja a bölcsességet, akinek akarja. Akinek pedig bölcsesség adatik, annak nagy jó adatott.”⁹

3. Az írás és az íráshordozók

4. kép — Muszlim kalligráfia

A letelepedéssel összefüggő jelenség volt a szóbeli információ-örzés és ismeretátadás mellett megjelenő írásos források számának növekedése is. A régi és új városokban – összefüggésben az adminisztrációs feladatok sokasodásával illetve az iskolák számának robbanásszerű növekedésével – egyre több írástudóra volt szükség. A 14. századi

⁹ Korán, 2, 269.

moszlim szerző, Ibn Khaldún is kiemelte művében azt, hogy bizonyos (kifinomult) mesterségek, mint például a kalligráfia megjelenése főként a városi kultúrához köthető. Mivel pedig az írás városi jelenség, szerinte „...azt találjuk, hogy a legtöbb beduin írástudatlan: nem tudnak írni és olvasni.”¹⁰

A 19. században alakult ki az a nézet, mely mind a mai napig tartja magát, hogy az arab nyelv a nabati írásból alakult ki az i. sz. 6. századra.¹¹ Emellett feltételezhető még az arab nyelv kialakulásával kapcsolatosan a palmyrai hatás is, mely nem zárja ki az előző eredetmagyarázatot, lévén hogy az arab nyelv története esetében is egy hosszú, bonyolult folyamatról van szó. Az arab írás fő jellemzői, a betűknek és a mellékjeleknek a rendszere a 8. századra teljesen kialakult. A mássalhangzókat és hosszú magánhangzókat jelölő arab írás nem tökéletes betűírás. Ráadásul számos betűt csak különböző számú pontok különböztetnek meg egymástól, amely pontok az írás során akár el is maradtak, csakúgy, mint a magánhangzók jelölése. Éppen ezért jelentős mértékű volt mindig is a beszélt és írott nyelv közötti kettősség. E jelenségből eredeztethető valószínűleg az arab írás misztikus felfogása, az a köznapi jelentésen túlmutató gondolat, hogy minden mást jelent, mint aminek látszik.¹²

A kalligráfia, a szépírás mestersége (művészete?) az iszlám világban mindig is igen nagyra becsült foglalatosság volt, művelőit megbecsülték. A jobbról balra, fentről lefelé vezetett folyóírás, a sok díszítő elemmel tarkított szépírás valóban műalkotásnak tetszik a régi műveket szemlélve. A kalligráfiáról úgy tartották, hogy a „lélek geometriája”. Ibn Rabbíhi azt írta egy művében, hogy az írás: „A kéz nyelve, a tudat szépséges kifejeződése, az értelem követe, a gondolkodás visszhangja és a tudás fegyvere.”¹³

Az iszlám előtti időkből leginkább kőbe, sziklába vésett feliratok maradtak ránk, majd – az iszlám kultúra 3. századáig – a pergamen és a papirusz voltak a legfőbb íráshordozók. A legjobb minőségű pergament a legfehérebb, legrugalmasabb és legfinomabb borjúbőrből készítették. Egy költő szerint a pergamenkészítés ugyanolyan fáradtságos munka volt, mint a cserzővarga tevékenysége. Córdobaiban a 10. században volt egy Rabad al-Raqaquin nevű kerület, melyet tel-

¹⁰ IBN KHALDÚN: Bevezetés a történelembe. Osiris, Budapest, 1995. 414. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/39jhsT> | PTE OPAC — 930 K 44: <https://bit.ly/3tRdVea>

¹¹ DÉVÉNYI, K. – IVÁNYI, T.: Az arab írás története. Kőrösi Csoma Társaság Keleti Nyelvek Kollégiuma, Budapest, 1987. 19. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3u03lBz>

¹² Uott, 187. o.

¹³ MOLINA, M. A.: Córdoba de los Omeyas. Planeta, Barcelona, 1994. 114. o. AbeBooks.co.uk: <https://bit.ly/3u2XIT1>

jesen benépesítettek a pergamen-készítők.¹⁴ Pergamenre elsősorban a Koránt másolták és más, fontosabb írásokat. A 11. századtól a drága, nehéz munkával előállított pergament teljesen kiszorította a papír. A pergamentől eltérően a papirusz – mely elsősorban Egyiptom területéről származott – főként a hivatali élet során használatos íráshordozó volt. A papirusztekercsekre írt arab nyelvű írások egyébként a 14. századig léteztek, ami bizonyíték arra, hogy az olcsóbb papír nem szorította ki teljesen a papirusznádból készült íróanyagot.

5. kép — Muszlim kalligráfia

A muszlimok a 8. század során ismerkedtek meg a kínai papírkészítés titkával. Bár a papírgyártást már a 2. században feltalálta egy Ts'ai Lun nevű kínai mandarin, 600 évig sikerült titokban tartani ezen íráshordozó anyag készítésének folyamatát. A muszlimok 751-ben, Szamarkand városát elfoglalva, az ott ejtett hadifoglyoktól tanulták el a papírgyártást.¹⁵ Még ugyanebben az évszázadban Bagdadban is létesítettek papírmalmokat, és Harún al-Rasíd bagdadi kalifa vezírje, bizonyos Dzsafár a hivatalokban kötelezővé tette a papír használatát a pergamen helyett. Más muszlim városokban is malmok ezrei létesültek, és a selyemhez hasonló vékonyságú, viszonylag olcsón és könnyen előállítható papír világhódító útjára indult. A papírhasználat terjedését valószínűleg az is elősegítette, hogy az erre az anyagra írt Korán-szövegekbe nem lehetett belejavítani, mivel az meglátszott (szemben a pergamenről kivakart és megmásított szövegekkel). Az arabok különböző újításokat kísérleteztek ki a papírkészítés során, és pontos középkori leírások maradtak fenn a technológiát illetően. Az alábbi részlet például azt mutatja, hogyan kellett előkészíteni a papírt a Ko-

¹⁴ MOLINA, M. A.: Córdoba de los Omeyas. Planeta, Barcelona, 1994. 115. o. Abe-Books.co.uk: <https://bit.ly/3u2XIT1>

¹⁵ TEVAN, A.: A könyv évezredes útja. Gondolat, Budapest, 1984. 53. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/2NYxsdn> | PTE OPAC — 002 T 48: <https://bit.ly/3suZrjF>

rán-kódex elkészítéséhez: „Az írnök feltesz a tűzre egy fazék keményítőt, 1:10 arányban hígítva vízzel, felforralja, amíg a színe megvörösödik. Azután bevonja az írás számára kiszemelt papírt ezzel a keverékkel, és két napig hagyja száradni. Majd elővesz némi finom timót és tojásfehérjét, s jól összevegyíti. Újból bevonja a papírt ezzel a keverékkel, és egy napig hagyja száradni. Aranyfényező kővel lecsiszolja a papírt, hogy finom, puha legyen, és lehessen rá írni.”¹⁶

Miként Molina írja, a középkori iszlám világában a papír színének is szimbolikus jelentősége volt, csakúgy, mint az egyes ruhadaraboknak. A kék szín a gyászt fejezte ki, a piros és a rózsaszínű az öröm és a hatalom szimbólumai voltak. Csak a legmagasabb méltóságok viselői írhattak ilyen színű papírra, illetve a kalifákhoz intézett folyamodványok kerülhettek ezekre. A sárga színű – sáfránnyal megfestett – papírokra Córdobaiban a művelt és előkelő hölgyek írták leveleiket.¹⁷

Az írásművészet szempontjából nem csupán a papír minősége és színe számított, hanem fontos volt az íróeszközök milyensége és a kalligráfus felkészültsége, beleértve még a helyes ülémódot és testtartást is. Az író toll, a *kalam* kemény, kihegyezett nád volt, lehetőleg Babilónia árterületeiről való. Az al-Kurtubi nevű szerző szerint (10. század) háromféle toll van: az első toll Allah tolla, a második az angyaloké, a harmadik pedig az embereké. Abu Hafsz al-Andalúzi költeménye szerint: „Milyen csodás dolog is a toll! Sötétséget iszik és fényt áraszt a szája”¹⁸ – vagyis költeményében kifejezte az írószerszám tudásterjesztésben betöltött szerepét. A korabeli kalligráfusok tollaikat tolltartókban tartották, és ránk maradtak olyan leírások, amelyek pontos képet közvetítenek egy-egy ilyen tolltartó „tartalmáról”: a kések, tintatartók, késélesítők, hegyezők, ollók és vonalzó, írópapírok világáról.

Az írás másik elengedhetetlenül fontos kelléke volt a tinta, amelynek szintén több változata ismeretes volt az iszlám írásmű- és könyvkészítői között. A *madad* nevűt mézzel és gumival elkevert korból készítették, míg a *hibr* a fák oldalán található, rovarpetéket tartalmazó gubacsokból, makkokból, tamariszkusz bogyókból készült. A tintakészítés során használtak még tojásfehérjét, birkagyapjút és homokot is, mint adalékanyagokat, valamint színezékeket a sárga, vörös, arany, ezüst, kék, zöld és egyéb színű tinták előállításához.

Egy-egy kalligráfusnak a tolltartó mellett elengedhetetlen munkaeszköze volt a tintatartó, amely készülhetett rézből, cserépből vagy porcelánból, és mindig ott fityegett az írnök övén.

¹⁶ Idézi: DÉVÉNYI-IVÁNYI i. m. 67. o.

¹⁷ MOLINA i. m. 116. o.

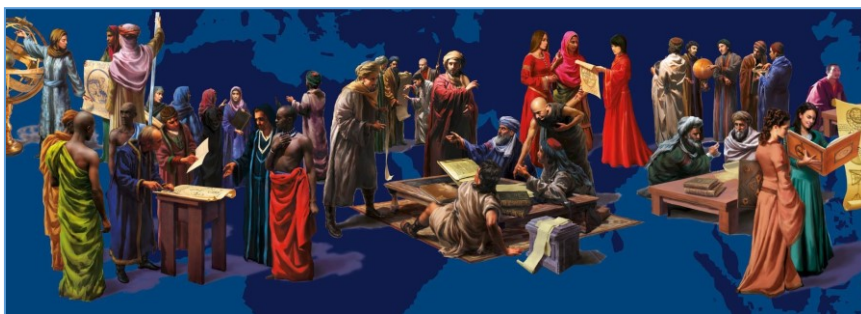
¹⁸ Idézi: DÉVÉNYI-IVÁNYI i. m., 55. o.

6. kép — Muszlim kalligráfia

Látható tehát, hogy az iszlám korai időszakában is használatosak voltak különféle íráshordozók, a technikák tökéletesedése, a sokféle minőségű papír és tinta elterjedése, a kalligráfusi munka kibontakozása azonban szorosan egybefügg a muszlim kultúra fejlődésével és virágzásával. Az az igény, hogy mind több és több információt feljegyezzenek, és generációról generációra írásos formában is átadjanak, a letelepült életforma velejárója volt. Egyben harc az idővel és az elmúlással, szembeszállás a pusztulással és a pesszimizmussal. Azok a férfiak és nők ugyanis, akik az iszlám másolóműhelyeiben tízezzel készítették a könyveket és egyéb iratokat, hittek a jövőben és értékelni tudták a múltjukat is. Nem egy esetben egy-egy másoló nem is értette az általa lemásolt szöveget, de tudatában volt munkája fontosságának. Az évek, évszázadok múlását ugyanis a vallásos és tudományos szövegek java része csakis úgy élhette túl, ha lemásolták őket, lehetőleg minél több példányban.

4. Könyvek: könyvkészítés és könyvterjesztés

7. kép — Az Iszlám aranykora

Az iszlám világában a Korán első példányai voltak a legelső könyvek. A tudás utáni vágy és a könyvek szeretete azonban nem az iszlámmal jelent meg, a muszlimok körében csak kiteljesedett az, ami már korábban is jellemezte a szír, perzsa és más tudományos központokat. A kínai, szanszkrit és iráni művek már az iszlám korai százada-

iban lefordításra kerültek, majd ezt követték a görög és római filozófusok, matematikusok, csillagászok, orvosok és más tudósok írásai.

Az araboknak számos lehetőségük volt arra, hogy az olvasás, a könyvek szeretetét megtanulják, hogy az írás, a könyv jelentőségét felismerjék. Az iszlám előtti idők különböző kultúráinak meséiből merítő, egységes óriási gyűjteménnyé formált „Ezeregyéjszaka” számos történetéből kiderül, hogy a mesék egyes szereplői tudtak és szerettek olvasni – már Mohamed megjelenése előtt. A mesemondó Sehrezád-ról például így szól a mesefolyam egyik változata: „sok könyvet, krónikát olvasott, régi királyok történetét, regéket letűnt idők népeiről; mondják, hogy ezernyi könyvet gyűjtött össze, régi nemzedékekről és hajdani királyokról szóló históriákat meg költők műveit.”¹⁹

A mesegyűjtemény egyik történetében így dicsőítette egyik szereplő a (könyv)írást:

„Meghal minden író, elássa az Idő,
De az, amit leírt, idővel egyre nő.
Ezért, amit leírsz, tökéletes legyen,
Ragyogjon a papír a Végítéleten.”²⁰

E történetek, melyekben nem csupán az uralkodók és nagyvezírek, de egyes nők, sőt még a teherhordók is tudnak olvasni, – másodlagos forrásként – mutatják az iszlám által meghódított népek olvasás-szeretetét. E szokás már a 8. századtól az arabság körében is visszaköszön, az oktatásügy kibontakozásával és a könyvmásolás fellendülésével, könyvtárak alapításával pedig jelentős lendületet vett a könyvkultúra kibontakozása. A könyvek tanulmányozása nem kevesek kiváltsága volt: sokan hozzáfértek a különböző művekhez, akár olvasóként akár – egyben – tulajdonosként is. Széles körben elterjedt a könyvmásolás- és könyvkötés szokása, egyes értékes példányok akár évszázadokon keresztül is öröklődtek egy-egy családon vagy csoporton belül. Egy 9. századi arab szerző, Dzsáhíz szerint a könyv „a tudás teli zsákja, az okosság és a tudás megőrző edénye.”

A madraszák világa, a kalligráfia, a papírkészítés és a muszlim könyvkultúra kibontakozása egymástól elválaszthatatlan jelenségek. A 8. századtól egyre inkább papírra írott szövegek bekötése az ókorban már kidolgozott és megszokott módszereket követte. A papíriveket három vagy öt dupla lapba hajtogatták, és a szövegírás során

¹⁹ Az Ezeregyéjszaka meséi. Európa, Budapest, 1974. Fordította: Honti Rezső, 11. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/31vdxFP> | PTE OPAC — E 99: <https://bit.ly/31onTHF>

²⁰ A teherhordó és a három leány története. Fordította: Vajkay Lajos, i. m. Ezeregyéjszaka meséi Uott., 39. o.

minden egyes ív átmenetekor megjelölték az előző lap utolsó szavát. A könyveket (díszes) bőrbbe kötötték.²¹ A kéziratos könyvek másolása nagyon fontos, időt, türelmet és felkészültséget kívánó elfoglaltság volt. E művelet egyrészt a mecsetekhez, a falaik között működő madraszákhoz kötődött. A tanulók másolás vagy diktálás útján jegyezték le egy-egy szerző (a tanár) műveinek szövegét. Jegyzeteiket aztán hitelesítés végett megmutatták a szerzőnek (tanítónak), aki engedélyt (*idzsáza*) adott rá, hogy a kéziratot terjesszék. Ez nagyon fontos lépés volt a szöveghűség megőrzése miatt.

8. kép — 13. századi tudósok egy könyvtárban a *Hariri Makamák* című kézirataból

Mivel nem volt mindenkinek alkalma arra, hogy a tág birodalmon belül a leghíresebb oktatási központokat, tanítómestereket felkeresse, számos másolóműhely működött az iszlám valamennyi főbb kulturális központjában, Damaszkusztól Córdobáig, hogy az olvasói igényeket kielégítsék. Az e műhelyekben illetve uralkodói vagy magánkönyvtárakban folyó könyvmásolás kapcsán is ki kell emelnünk az elkészült szöveg hitelességének ellenőrzését, amely munkamozzanatot általában külön ezzel a feladattal megbízott tudós személyek végezték. Nem csupán középkori diákokat és tanárokat találhatunk a másolók népes táborában, hanem a források szerint nem egyszer nagyírú tudósok is kivették részüket e fáradtságos munkából. Ennek több oka is lehetett: a jeles optikus, a 9-10. század fordulóján élt Ibn al-Haiszám például kenyérkereseti forrásként használta másolói kapacitását, a 13. századi ad-Dahvar orvosi könyvek másolásából élt.

²¹ DÉVÉNYI-IVÁNYI i. m., 68. o.

Ezen kívül egy-egy neves szerző vagy tudós azért is vállalkozhatott könyvmásolásra, mert így a saját elméjét is pallérozta, illetve alkalma nyílt személyesen ügyelni a szöveg helyesírására, a szöveg hűségére. A 12. században élt nagy hírű tudós, Averroës például több, mint tízezer lapnyi szöveget másolt le élete során.²² A másolók között nők is akadnak szép számmal, Córdobaiban például 160 hölgy dolgozott e szakmában a 10. században.²³

Már a 9. században, az Abbászidák uralkodásának idején megjelentek az első könyvesboltok a bagdadi bazárban. E század végére már száz fölött volt a könyvkereskedők száma csak ebben a városban.²⁴ A papír elterjedésével kialakult egy külön szakma, a *varrák* mestersége, aki egy személyben volt könyv- és papírkereskedő, sőt, akár könyvmásoló és író is. Legtöbb idejét e férfiú a bazár porától távol eső kis boltjában (esetleg a mecsethez illesztett kis bódében) töltötte, ahol vendégül látott másolókat és vevőket, és ahol az árusításon és másoláson kívül tudományos viták is folytak a művelt tudósok és tanítványaik között.²⁵ A régi Kairóban például a 11-12. század fordulóján Ibn Szuráh volt a legjelentősebb könyvkereskedő, aki csakis ritka könyveket forgalmazott, és csak hetente kétszer fogadta a gyűjtőket. Córdobaiban a 11. században Ibn Abbász, Bagdadban a 14. században a kurd Zain al-Dim al-Amidi volt a leghíresebb könyvárus.²⁶ A nagyobb városokban a 9-10. században már olyan sok könyvárusító hely volt, hogy külön negyedet foglalt el a *szúk al-varrákin*, a könyvesek piaca.²⁷

Az a kép, ahogyan a 14. században élt Ibn Battúta vagy a 15. században alkotó al-Makrízi leírta a kairói könyvpiacot, a nagy magyar orientalista, Goldziher Ignác 20. század eleji utazásáig mitsem változott. Az egyiptomi fővárosban ajándéktárgyak után kutatva Goldziher a könyvesek utcájába jutott: „hol különböző bódékban (*dukkan*) két igen ellentétes dolgot árulnak: könyvet és papucsot. Sajátságos, hogy a keleti városokban (Szíriában is tapasztalhattuk ezt) e

²² MAZAHÉRI, A.: A muszlimok mindennapi élete a középkorban a 10-től a 13. századig. Európa, Budapest, 1989. 187. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/2QAq6NY> | PTE OPAC — 930.8 M 49: <https://bit.ly/39I9h0a>

²³ Művelt muzulmán nőkről lásd: KÉRI, K.: Nők a fátyol mögött. Valóság (ISSN 0324-7228), XLI. évf., 1998/augusztus, 8. sz., 64-70. o. PTE PEA: <https://bit.ly/3crZOpA> | Kerikatalin.wordpress.com: <https://bit.ly/2QIFvvU>

²⁴ HITTI, P. K.: History of the Arabs. MacMillan, London, 1960. 414. o. Archive.org: <https://bit.ly/2PyRziC>

²⁵ DODGE, B.: Muslim Education in Medieval Times. The Middle East Institute, Washington, 1962. 14. o. AbeBooks.com: <https://bit.ly/3fwGzgT>

²⁶ MAZAHÉRI i. m. 188. o.

²⁷ DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 84. o.

két árucikket egy és ugyanazon bazárban árulják, s még sajtáságosabb az összefüggés oka. A könyveket többnyire vörös bőrbbe kötik, s a papucsok is rendszerint ugyanolyan vörös bőrből készülnek, minőből a könyvek táblái. Igen csábító ugyan itt maradni, hogy valamely értékes buláki nyomtatvány iránt alkuba ereszkedjünk Haszan barátunkkal, a könyvkereskedővel vagy mekkai szomszédjával, ki nekünk a „korán”-on kívül minden könyvet, akár hagyományművet, akár a szent Omar ibn al-Farid dívánját mérsékelt vételár mellett átengedni kész, s a keleti kereskedelem kánonjához tartozó alkudozás által igen hosszúra nyújtott vételművet tartalma alatt pár tucatszor, mégpedig meglehetősen tovakodó módon, kérdezősködik drága egészségünk felől, s ezenkívül a hangulat emelése céljából egypár csésze kávéval és nargilével is kedveskedik.”²⁸

9. kép — A „Bölcsesség Házának” képzeletbeli rajza

Ben Said hasonlóan élénknek írta le egy művében a kalifátus-korabeli Córdoba könyvpiacát, ahol szintén sok könyvárus kínálta portékáját, és gyakorta tartottak könyvárveréseket. A bibliofil al-Hadrami története az egyik legismertebb forrás, mely idézi az egykori Córdoba könyvpiacának hangulatát: „Jártam egyszer Córdobaiban, és gyakran kimentem a könyvpiacra, hogy lássam, árulnak-e valami olyan könyvet, amit nagyon szeretnék megvenni. Egy nap aztán, végre elérült egy szépen írott, elegáns kötésű példány. Nagy volt az örömem. Kezdtém licitálni, de az árverést vezető közvetítő magatartása változott irányomban, mutatván, hogy valaki más jobb árajánlatot tett.

²⁸ GOLDZIHER, I.: Az iszlám. Magvető, Budapest, 1980. 384-385. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/31opf1J> | PTE OPAC — 290.6 G 50: <https://bit.ly/3tRiDbQ>

Egészen csillagászati összegig vertem fel a könyv árát, jóval felette a kötet igazi értékének. Ám látván, hogy valaki még nálam is többet ajánl, mondtam az árverezés vezetőjének, mutassa meg, ki az a személy. Mutatott nekem egy nagyon elegáns ruházatú férfiút, aki előkelőnek látszott. Közelébe férkőztem, és ezt mondtam neki: – Allah legyen Önnel, doktor úr. Ha elhatározta, hogy ezt a könyvet mindenképp elviszi, én nem makacskodom tovább. Épp eleget alkudoztunk és emeltük az árakat. – Ő erre azt felelte, hogy – Bocsásson meg, de nem vagyok én orvos. Meg sem néztem, miről szól ez a könyv. De annak, aki szeretne Córdoba előkelőségei közé beilleszkedni, illendő könyvtárat alapítania. A könyvtáram polcai között van még egy üres, ami éppen akkora méretű, mint ez a könyv, és mivel láttam, hogy szépen írott és jóféle kötése van, megtetszett. Az ár nekem nem számít, Allahnak hála, futja a pénzből ilyenfajta dolgokra.” Ezt hallván, én nem bírtam türtőztetni magam, és azt feleltem neki: – Igen, az ilyen embereknek, mint maga, van pénzüik. Ám igaz az, amit a közmondás mond: Annak ad diót Allah, akinek nincs foga. Én, aki ismerem a könyv tartalmát, és szeretném használni, szegénységem miatt nem tudok hozzájutni.”²⁹ Az ilyen – kissé szélsőséges – esetektől eltekintve a könyveknek az iszlám területén többé-kevésbé kiszámítható ára volt. A könyvtárak alakulása koronként és helyszínenként természetesen változott, és nagyon sok függött attól is, hogy milyen volt egy-egy mű iránti kereslet, hogy mennyire volt ritka vagy kivételesen szép kivitelezésű egy könyv. Emelte egy adott kötet árát az, ha maga a szerző készítette, hiszen ő azonnal ellenőrizni is tudta a szöveget. Számított, hogy milyen anyagra és milyen színű, minőségű tintával írták. Nagyon jelentős volt, hogy a könyvmásoló mennyire volt a kalligráfia mestere, alkalmazott-e érdekes, művészi értékű díszítéseket a könyv elkészítése során. Egyes esetekben a munka gyorsaságát is meg kellett fizetni. A 9. századi Bokharában például 50 és 1000 dinár között mozgott a könyvek ára,³⁰ amely adat önmagában is mutatja a rendkívüli eltéréseket.

²⁹ BEN SAID: Maghreb. Spanyolra fordította Ribera y Tarragó, J., spanyolból magyarra fordította Kéri, K. In: SÁNCHEZ-ALBORNOZ, C.: La España musulmana I. Espasa-Calpe, Madrid, 1978. 415-416. o. AbeBooks.com: <https://bit.ly/2PwBPwK>

³⁰ TRITTON, A. S.: Materials on Muslim Education in the Middle Ages. Luzac and Co. Ltd., London, 1957. 195. o. Worldcat.org: <https://bit.ly/3cpEeIE>

5. Könyvtárak

10. kép — A teológusok találkozója

5.1. Keleti könyvtárak

11. kép — Filozófiai nagysága ellenére Ibn Rushdot (Averroës) elbocsátották és írásait elégették. A vád szerint Averroës az ókoriak filozófiáját művelte az igaz hit rovására.

Az iszlám világának különböző részein, különösen a nagyobb kulturális központokban tehát már a 7-8. századtól széles körben elterjedt az olvasás, a könyvek szeretete. A mecsetekhez valamint a madraszákhoz és más felsőbb szintű oktatási intézményekhez kapcsolódóan fokozatosan gyűltek össze a könyvek, melyek egy részét maguk a tudósok és diákjaik másolták, más részük ajándékként vagy hagyaték-

ként került az „iskolai könyvtárak” állományába.³¹ Számos egyéb, nyilvános vagy fél-nyilvános könyvtár is létrejött, amelyekben olyan olvasmányokat is őriztek, melyek a mecsetek falai között nem szá-míthattak nagy érdeklődésre, például geometriai, csillagászati, alkí-miai vagy zenei témájú munkák. Több muszlim uralkodó illetve kor-mányhivatalnokok is alapítottak könyvtárakat, amelyek működését kegyadományokkal (*waqf*) segítették.

Az irániak könyvszeretete, fordítási munkákban tett több évszázados erőfeszítéseik az Abbászidák korában gyakoroltak először jelentős hatást az arabokra. Harún al-Rasid bagdadi kalifa (uralkodott: 786-809) udvarában jelentős fordítási és könyvgyűjtési erőfeszítéseket tettek az uralkodót körülvevő tudósok.³² Itt, Bagdadban alakult meg az első (szintén nem muszlim hagyományokra alapozott) tudománysz- és képzőközpont is, a „Bölcsesség Háza” (*Bajt al-Hikma*), Abd Allah al-Mamún kalifa uralkodása (813-833) alatt. Ehhez az intézményhez kapcsolódott a muszlim világ első nyilvános könyvtára. Nagy és jelentős volt ez a könyvtár, számos, messze földről hozott tudós dolgozott falai között. Egy bizonyos Georgiosz b. Gabriel készítette el jó néhány görög mű arab nyelvű fordítását. Amikor néhány év-tized múlva al-Mu‘tadid (uralkodott: 892-902) kalifa új palotát épített magának, ő sem feledkezett meg az olvasótermekről és a könyvgyűjteménye méltó elhelyezéséről.³³ 993-ban Sabúr vezír alapított egy tízezer kötetes könyvtárat, amelyek között számos önéletírás is volt.³⁴

1064-ben épült fel Bagdadban Nizám al-Mulk vezír szorgalmazására és támogatásával a róla elnevezett könyvtár- és tudományos központ, a Nizámíjja, amelyet egyes neveléstörténészek a középkori európai egyetemek előképének” tartanak. 1233-ban ugyanebben a városban Musztanszír, az utolsó előtti Abbászida kalifa (uralkodott: 1226-1242) a Tigris folyó partján palotájával együtt madraszát és könyvtárat is emelt. Egy 13. századi történetíró, Ibn Furát így írt erről a könyvgyűjteményről: „A Musztansziríjában volt egy hatalmas könyvtár (*dár al-kutub*), telis-tele ritka tudományos könyvekkel, amelyekkel úgy rendeztek el, hogy a tanárok és diákok egyaránt könnyedén hozzájuk férhessenek. Aki akarta, lemásolhatta a könyveket, tol-

³¹ BOSWORTH, E. – DONZEL, E. – LEWIS, B. – PELLAT, CH. (ed.): The Encyclopaedia of Islam. V. E. J. Brill, Leiden, 1986. „madrasa” címszó, 1125. o. Referen-ceworks.brillonline.com: <https://bit.ly/3fiIYvc>

³² MAZAHÉRI i. m., 181. o.

³³ BOSWORTH és mások i. m., 1125. o.

³⁴ ELISSÉEFF, V – NAUDOU, J. – WIET, G. – WOLFF, PH. (ed.): Historia de la humanidad. Las grandes civilizaciones medievales I. Planeta – Ed. Sudamericana, Barcelona – Buenos Aires, 1977. 492. o. Iberlibro.com: <https://bit.ly/3csATm3>

lat, tintát és papírt a könyvtár adott hozzá. A könyvtár jól el volt látva lámpákkal és hozzá való olívaolajjal. A könyvtár személyzete ezenkívül jól hűtött ivóvízzel szolgált az olvasóknak a nagy nyári melegben. A bejárati teremben (*iván*) állt egy nagy óra (*szundúk asz-száát*, az „órák doboza”, valamilyen klepszidra, vagyis vízóra lehetett), amely jelezte az olvasóknak a napi imaidőket.”³⁵ A kalifa fia és követője, Muataszim (uralkodott: 1242-1258) két könyvtárápületet is építtetett palotája kertjében.

A muszlim világ keleti felének másik nagy szellemi központjának számító Kairóban is számos könyvtáralapítás történt az évszázadok során. A 10. századot megelőző idők kairói könyvtáraitól nem maradtak fenn adatok, a Fátimidák gyűjteményeiről viszont több forrás is szól. Régi-Kairóban Al-Aziz (uralkodott: 975-996) tudhatta magáénak a legszebb, 200 ezer bőrbe kötött és kötetlen művet tartalmazó könyvtárat, ahol például – al-Makrízi feljegyzései szerint – 1200 példányt őriztek al-Tabari történelemkönyvéből. A Fátimidák ügynökei az egész muszlim világot bejárták, hogy uralkodójuknak felhajtsák a legértékesebb kéziratokat, könyvritkaságokat. Szaláhad-dín korában, a 12. században a világ egyik csodájaként emlegették ezt a könyvtárat (*Khizánat al-kutub*), és egyesek 1.600.000-re becsülték az ott levő kötetek számát.³⁶ A Fátimida kor másik jeles kairói közönyvtárát, a Tudás Házát (*Dar al-Hikma*) 1005-ben alapította al-Hakim bi-Amr Alláh. Itt mindenki szabadon másolhatott, olvashatott, és előadások is folytak csillagászatról, nyelvészetről, orvostudományról és természetesen a Koránról. Az itt dolgozó tudósoknak a kalifa magas ösztöndíjat folyósított, és a művelődéstörténészek szerint ezen intézmény a hellenisztikus oktatási- és tudománypártolási tradíciók folytatója volt, az alexandriai Muszeion késői „utóda”.³⁷ Al-Makrízi leírása szerint 1012-ben rendeztek itt először nyilvános vizsgát és tudományos disputát, a kalifa jelenlétében.

Az iszlám más keleti városaiban is számos könyvtárról maradtak fenn feljegyzések. A Szászánidák uralkodása alatt például Nisápúr vagy Bokhara volt több tízezer kötetes könyvtárral rendelkező város, Mervben pedig 10, egyenként 12 ezer könyvet tartalmazó könyvtár volt ebben az időszakban. A bokharai gyűjteményt használta Ibn Szína (*Avicenna*), aki ezt írta életrajzában: „Egy napon engedélyt kértem, hogy beléphessek (*Núh Ibn Manszúr emír*) könyvtárába, hogy

³⁵ Idézi: DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 88. o.

³⁶ MAZAHÉRI i. m., 184. old., DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 89-90. o., BOSWORTH és mások i. m., 1125. o.

³⁷ E témáról lásd. pl.: WALDEN, J. W. H.: *The Universities of Ancient Greece*. New York, 1919. 48-50. o. Archive.org: <https://bit.ly/3ssoN1S>

tanulmányozzam a könyveket és elolvassam közülük az orvosi munkákat. Az emír nagy örömmel fogadta kérésemet. Beléptem egy sok szobából álló palotába, amelynek minden termében könyvekkel teli ládák sorakoztak – az egyik szobában bölcsészeti és költői művek, egy másikban jogi könyvek, és valamennyiben egy-egy tudományt tárgyaló kötetek. Elolvastam az antik művek katalógusát, és kikértem mindazt, amire szükségem volt belőle. A könyvek (szerzői) között láttam sok olyant, aki még névről sem volt ismerős, és akiket sem előtte, sem utána nem láttam.”³⁸

12. kép — A csillagászati megfigyelőközpont lehetővé tette a csillagászok számára, hogy megfigyeljék az univerzumot.

A fentebb felsorolt adatokból, az egykori szemtanúk leírásaiból is látszik, hogy az uralkodók és mecénások Bagdadban, Kairóban Bokharában és másutt is nagy hangsúlyt fektettek a tudományok, a tudósok támogatására, a diákok istápolására. Könyvtáraik köteteivel egyrészt saját tudásvágyukat szerették volna kielégíteni az alapítók, másrészt pedig tanuló és kutató emberek százainak és ezreinek mindennapi munkáját könnyítették meg a könyvgyűjteményekkel. A lehető legjobb módon szervezett és legkellemesebb körülményeket megte-

³⁸ AVICENNE: Le livre de Science. Les Belles Lettres, UNESCO, Paris, 1986. 16. o. A forrásrészletet franciából fordította: Kéri Katalin. AbeBooks.fr: <https://bit.ly/2PtWESx>

remtő, papírt, tintát, világítóeszközöket ingyen nyújtó könyvtárak valódi szellemi központok voltak. A középkori iszlámra oly jellemző tudomány- és tanuláspártolás tehát a könyvtáralapítások és működtetések számos példájával is alátámasztható.

5.2. Könyvtárak al-Andalúszban

A muszlimok a 8. század második évtizedében léptek az Ibériai-félsziget földjére, amikor Vitiza, gót király halála után párthívei összezsaptak fiának, Roderichnek a csapataival. Ez a század a déli nagyvárosokkal kötött paktumok időszaka volt, az arabok és berberök egyre jobban megvetették lábukat a térségben. I. Abd al-Rahman teremtette meg a hispániai Omajjáda-dinasztia alapjait, és utódai idején alakult ki az emirátus, majd a kalifátus, mely 929 és 1031 között állt fenn.³⁹ A muszlimok nagyon kellemesnek találták a félsziget déli és középső területeit, egyikük azt írta a kalifátusról, hogy kellemes klímája és tiszta levegője révén a vidék Szíriára hasonlít; olyan, mint Jemen, ha hőmérsékletét tekintjük; átható illatai miatt Indiára emlékeztet; kincstári jövedelmeit tekintve olyan gazdag, mint a perzsiai Ahwaz; drágakövei Kínához teszik hasonlatossá, tengerparti termékei pedig Adenhez.⁴⁰

Az Ibériai-félszigetre érkezők magukkal hozták Európába kultúrájuk azon elemeit is, amelyeket keleti hódításaik során építettek be civilizációjukba, és amelyek a 8. századtól kezdve fokozatosan al-Andalúz területén is elterjedtek. Így magukkal hozták a könyveket, az olvasás szeretetét. Híres másolóműhelyek sora (Córdoba, Sevilla, Toledo, Granada), papírmalmok (Toledo, Játiva) és a főbb városokban szinte mindenütt felhalmozott csodálatos könyvgyűjtemények jelzik az al-andalúsziaiak műveltségéről, tanulásról vallott felfogását. Az arabizáció – a könyveknek is köszönhetően – gyorsan végbement, főként a felsőbb társadalmi rétegek körében. A Korán nyelve hamar felülkerekedett a latinon, az irodalmi és tudományos művekben is.⁴¹

Keletről tehát számos könyvmásoló, fordító, tudós és tanár érkezett, akiknek jelenléte kétségkívül nagyban hozzájárult al-Andalúz településeinek felemelkedéséhez. A minden muszlim számára kötelező mekkai zarándoklat is segítette a gondolatok és művek Keletről Nyugatra és ellenkező irányban való áramlását, hiszen a vándorúton

³⁹ VALDEÓN, J.: El califato de Córdoba. Cuadernos de Historia 16. 102. füzet, Madrid, 1985. 4. o. Issuu.com: <https://bit.ly/3rtVytW>

⁴⁰ PERICOT, L. G. (dir.): Historia de España II. La alta edad media: siglos V al XIII. Instituto Gallach, Barcelona, 1970. 176. o.

⁴¹ ESCOLAR, H.: Historia de las bibliotecas. Fundación G. S. R., Madrid, 1987. 133. o.

lévő férfiak (néha nők is) zarándoklataik során gyakran szenteltek hosszabb-rövidebb időt annak, hogy nagy hírű tanítómestereket hallgassanak, hogy híres könyvtárakban és jó nevű könyvpiacokon forduljanak meg.

13. kép — I. Abd al-Rahman (731-788)

Az Omajjádák dinasztia több tagja is élénk érdeklődést mutatott a tudományok és a könyvek iránt. Az emírek és kalifák általában maguk is foglalkoztak különféle tudományokkal. Az algebra, a fizika, az orvostudomány, a filozófia, a csillagászat, a vallás- és jogtudomány, a botanika eredményeit az arab tudósok sok ezernyi könyvben foglalták össze, és jelentős fordítási munkákat is végeztek. Virágzott a költészet, a történetírás. Fellendült az iskolaalapítás, és az első andalúziai könyvtárakat is az Omajjádák állították.

II. Abd al-Rahmán, aki 821 és 852 között uralkodott, már az emírátság idején kiemelt figyelmet fordított a könyvekre, és asztrológusát, a költőként és kádiként is kiemelkedő hírű Abbász ibn Násziht Keltre küldte, hogy könyveket vásároljon számára. Utódja, II. Mohamed (852-886 között volt emír) királyi könyvtárat létesített, amely sok évtizeden át tovább bővült, és a 10. század végének híres cordo-

bai könyvtárát II. al-Hakam ezzel alapozta meg.⁴² III. Abd al-Rahmánnak, az első kalifának könyvszeretete még Keleten is annyira közismert volt, hogy a bizánci császár – hogy elnyerje barátságát – megajándékozta őt Dioszkoridész egy művével, mely arany betűkkel írott, csodás növényrajzokkal díszített volt; és egy Nikolaosz nevű szerzetest fordítónak küldött Córdobába.⁴³

14. kép — II. Abd al-Rahman (792-852) ábrázolása egy spanyol bélyegen (1986)

Al-Hakám al-Musztanszír billah, aki 961 és 976 között volt kalifa, az andalúziai Omajjádák közül a legműveltebb uralkodó volt, a „könyvek ura”. Mivel apjától pacifikált birodalmat örökölt, jutott ideje arra, hogy társadalmi és tudományos kérdésekkel foglalkozzon. Folytatta apja iskolapolitikáját, a szegények számára is oktatási intézményeket nyitott. Uralkodása időszakában a tanárok többsége közalkalmazott volt, a kalifától vagy diákjaik szüleitől nyerték fizetésüket.⁴⁴ Al-Hakám már gyermekként nagyon szerette a könyveket és a tudományokat, ami valószínűleg annak is köszönhető volt, hogy Córdoba legkiválóbb tudósai nevelték. Az apja által gyűjtött kötetek mellé ki-

⁴² SAMSÓ, J.: Ciencia musulmana en España. Cuadernos historia 16. 144. füzet, Madrid, 1985. 8. o. Issuu.com: <https://bit.ly/31rc43m>

⁴³ CARLO, A. M.: Introducción a la historia del libro. Fondo de Cultura Económica, Mexico-Madrid, 1993. 249-250. o.

⁴⁴ DAMSEAUX – SOLANA: Historia de la pedagogia. Escuela Española, Madrid, 1967. 107. o. Iberlibro.com: <https://bit.ly/39niAwF>

végzett öccse könyveit is megörökölte. Míg a trónra lépésre várt (ötven éves koráig!), elsősorban a tanulásnak és olvasásnak szentelte idejét. Kiegyensúlyozott, higgadt és békeszerető ember volt, aki nem is nagyon szeretett kimozdulni palotájából és annak kertjéből. A kortársak szerint nagyobb örömmel töltötte el néhány tudós társasága vagy könyveinek lapozgatása, mint a hatalom, a csillogás, a háborúskodás.⁴⁵

A kalifa uralkodása alatt a 3 legnagyobb córdobai könyvtárat egyesítették, és így létrejött az a csodálatosan gazdag intézmény, amely a korabeli leírások szerint 400 ezer kötetet számlált. (Ez több kutató szerint költői túlzás, ám a könyvtár jelentőségét senki nem vonja kétségbe.) A könyvtár vezetője egy eunuch volt, akinek feladata volt a könyvek őrzése és a katalógusok elkészítése. A könyvekről készült címjegyzék 44, egyenként 50 lapos füzetet tett ki.⁴⁶ A palotában folyamatosan dolgoztak félsziget legjobb könyvkötői, szicíliai és bagdadi mesterekkel együtt, valamint könyvillusztrátorok, másolók hadai. Az elkészült könyveket egy tudományos bizottságnak mutatták be, melynek tagjai ellenőrizték és korigálták a szöveget. A kalifa szolgálatában állt egy Talid nevű eunuch, aki a könyvkészítést felügyelte és vezette. Kalligráfusai között nők is akadtak, például két olyan kiváló hölgy (Fátima és Aisja), akik egész életüket a kalligráfiának szentelték, férjhez sem mentek.

II. al-Hakám volt a legkiemelkedőbb bibliofil személyiség, aki rendszeresen megbízottakat küldött az iszlám birodalom valamennyi szegletébe, hogy megvásárolják és elhozzák számára a legkiválóbb tudományos műveket. Al-Huszáni azt mondta a kalifáról, hogy tudósait arra ösztönözte, hogy gyűjtsék egybe a világban szétszórtan meglevő ismereteket, és szerezzék meg a pusztulás veszélyének kitett műveket, amelyeket korábban gondatlanul kezeltek.⁴⁷ A kalifának telepített ügynökei voltak Kairóban, Damaszkuszban, Alexandriában és más kulturális központokban, ahol is új vagy éppen ősrégi könyvek után kutattak. Megbízottjai az írókkal is kapcsolatban állottak, az elkészült köteteket mesés összegekért vásárolták meg al-Hakam számára. Goldziher Ignác akadémiai székfoglalójában megemlítette például, hogy amikor egy iraki tudós egy művén dolgozott (al-Iszfaháni arab költészetéről és zenéről szóló átfogó gyűjteményéről van szó), a kalifa ezt meghallván ezer aranyat küldött neki azzal a feltétellel,

⁴⁵ L. erről: MOLINA, A. M.: Córdoba de los Omeyas. Planeta, Barcelona, 1994.

⁴⁶ PERICOT i. m., 234. o. | Goldziher Ignác: Az iszlám kultúrája I-II. című művében, a spanyolországi muzulmánokról írott akadémiai székfoglalójában huszonnégy füzetet említett. Gondolat, Budapest, 1981. Antikvárium.hu: <https://bit.ly/2QM6N11> | PTE OPAC — 930.8 G 50: <https://bit.ly/3cq2sMC>

⁴⁷ VALDEÓN i. m., 28. o.

hogy a könyv elkészülte után azonnal küldjön számára egy példányt, még mielőtt az Keleten ismeretessé válna.⁴⁸

15. kép — II. al-Hakám (915-976) szobra Cordobában (Pablo Yusti, 1973)

II. al-Hakám nem csupán egy megszállott könyvgyűjtő volt. Sok más neves elődjéhez hasonlóan, ő is sokat és értően olvasott. Olvasás közben a margóra írta észrevételeit, és mindig feljegyezte, hogy mikor fejezte be az olvasást, valamint azt, hogy ki a szerző és honnan

⁴⁸ GOLDZIJER (1981) i. m., 142. o.

származik. Mindent akart tudni, ezért igyekezett minél többet olvasni. Valószínűleg forgatta Ibn Rabbihí híres enciklopédiáját, az „Iqd al-Farid” című 25 kötetes munkát, mely mintegy tízezer oldalas tudományos gyűjtemény volt.

Az uralkodói alapítású és fenntartású könyvtárak mellett számos magánszemély is rendelkezett saját könyvgyűjteménnyel al-Andalúzban. A córdobai magánkönyvtárak közül leghíresebb volt Ibn Futáisz kádi gyűjteménye, aki külön emeltetett imádott könyvei számára egy zöld tetővel és falakkal, zöldre festett függönyökkel felszerelt épületet. (Sevillai Isidorushoz hasonlóan ő is úgy vélte, ez a szín nyugtatja leginkább a megfáradt szemet.) Hat másoló és egy kéziratjavító dolgozott az épületben. Állandó fizetséget kaptak, nem pedig az elkészült munkák után fizették őket, mivel Ibn Futáisz úgy vélte, a sietség árt a kalligráfiai munka szépségének. Ez a kádi is – kalifájához hasonlóan – mindent megtett, hogy egy-egy könyvet megszerezzen, akár a kötet értékének három-négyszeresét is hajlandó volt kifizetni. Másolóit börtönörként őrizte, és semmilyen körülmények között nem volt hajlandó kölcsönadni egyetlen könyvét sem.⁴⁹

A kalifátus idején tehát Córdoba volt az andalúziai szellemi központ, a könyvkészítés és könyvtáralapítás fellegvára. A források szerint évi 60-70 ezer kötet is napvilágot látott a „világ díszének” tartott csodás városban. A kis királyságokra szakadt birodalomban aztán több új szellemi központ is keletkezett, amelyeknek a története elválaszthatatlan könyvtáraik históriájától. Sevilla, Toledo, Almería, Valencia, Badajoz, Granada, Zaragoza és más települések uralkodói is létesítettek kisebb-nagyobb könyvtárakat. Az almeriai király egyik minisztere, Abu Dzsafár ben Abász például olyannyira bibliofil személyiség volt, hogy a könyvbeszerzés kapcsán találékonyságban még Ibn Futáiszon is túltett. Nem is annyira a könyvek szépsége érdekelte őt, mint inkább ritkaságuk és régiségük. Nem csak teljes példányokat, hanem egyes lapokat is megvásárolt, valamint öreg tekercseket és régi írószerszámokat.⁵⁰ Sevillában az Abadiák, Granadában Beni al-Ahmár, Zaragozában Beni Hud, al-Moktadír, Valenciában Aben Saguir és mások szintén közismertek voltak könyvszeretetükről a kalifátus széthullása után.⁵¹

⁴⁹ ESCOLAR i. m., 136. o. és MOLINA i. m., 112. o.

⁵⁰ ESCOLAR i. m., 136. o.

⁵¹ ESTEBAN, L. – MARTÍN, R. L.: Historia de la enseñanza y de la escuela. Tirant lo Blanch, Valencia, 1994. 76. o. Editorial.tirant.com: <https://bit.ly/3m53m4A>

5.3. A könyvtárak berendezése és működtetése

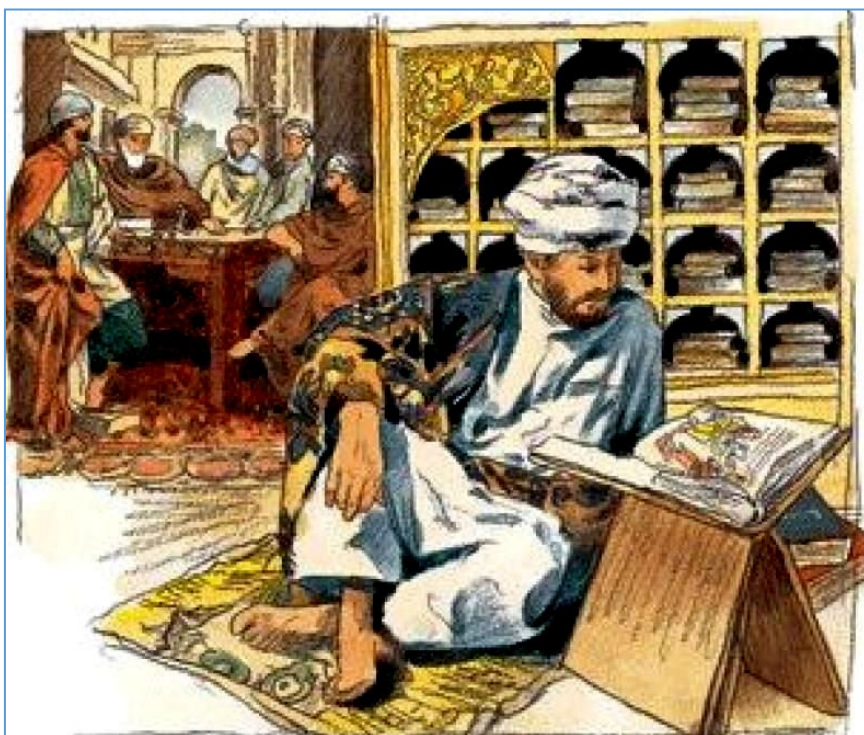

17. kép — Középkori muszlim tudósok

A fentiekben ismertetett nyilvános vagy magánkönyvtárak mindennapi működtetése meglehetősen komoly feladatot jelentett a megbízott személyzetnek. Hasonlóan, mint a nagy ókori könyvgyűjteményeket, a középkori iszlám könyvtárait is számos ember munkája tartotta életben. A könyvtár vezetőjén kívül a külön e célra kialakított épületekben dolgoztak a kisegítők, a könyvmásolók, a könyvkötők, a korrektorok és gyakran a fordítók is. A közkönyvtárak köteteinek használói között több volt a másoló, mint az olvasó; emiatt biztosították az emírek és kalifák az ingyen tintát és papírt is a fenntartásuk alá tartozó intézményekben. Valószínűleg a könyvtári funkciók elemi szintjével magyarázható, hogy a középkori iszlám világában nem jött létre egy, speciálisan könyvtáráépítésre alkalmazott építészeti megoldás. A könyvtár vagy a mecseten belül volt, vagy az uralkodói palotában, ez utóbbi legszebb, legtágasabb termében. Ha külön helyiség(ek)ben tartották a könyveket, akkor azok raktárak és olvasótermek is voltak egyben, sőt, tudományos viták lefolytatására szolgáló termek is.⁵² Az ajtórészek függönnyel záródtak, a talajon szőnyeget (vagy gyékényt) helyeztek el. A falakat általában egyszerűen lemeszelték, és a falnak támasztva tartották a fából készült szekrényeket vagy ládákat. Az értékes könyveket (pl. a Korán egy-egy remekbe

⁵² ESCOLAR i. m., 138. o.

szabott példányát) – miként gyakorta manapság is – kiemelték a helyükről, és speciális vitrinekben állították ki. Minden szekrényhez vagy ládához tartozott egy katalóguslap, amelyre rávezették, hogy milyen könyvek találhatóak benne. A nagyobb könyvtárakban rendező-elvként próbálták figyelembe venni a könyvek témáját, és egy helyre tették az azonos tudományághoz vagy ugyanahhoz a szerzőhöz tartozó műveket. Ez azonban kicsit nehézkes volt mindenütt, mert a könyvek sokféle mérete bonyolította az észszerű pakolást. Külön rekeszekben, fekvő helyzetben gyűjtötték például a nagyobb méretű köteteket. A szekrények és polcok elrendezésénél azt is figyelembe vették, hogy a tudományok hierarchiáját alapul véve melyik mű a fontosabb. Mindig a legértékesebb művek voltak felül. Így például a Korán mindig legfelül volt, és csakis alatta helyezkedhetett el a hadisz szövege.

16. kép — A „Bölcsesség Háza” Bagdadban

A téma szerinti osztályozás általában a könyvek három főbb csoportra bontását jelentette: az elsőbe tartoztak a legfontosabb, és éppen ezért mindig legnagyobb példányszámú vallásos művek (a Korán, a hadisz, valamint művek a vallásjog, a dogmatika és a misztika köréből). A második csoportba tartozó könyvek felölelték a bölcsészeti tudományokat (filológia, grammatika, retorika, logika, költészet, történelem, iroda-

lom stb.), a harmadik nagy együtttest pedig a „filozófiai” tudományok jelentették (matematika, orvoslás, fizika, zene, metafizika stb.).⁵³

A könyvtár vezetője általában olyan férfi volt, aki jól ismerte a könyvek java részét, és akiben a könyvek tulajdonosa maradéktalanul megbízott. Legfőbb feladata a könyvek őrzése volt, a kéziratok védelme a tolvajoktól, a nedvességtől, a kártékony rovaroktól és a tűztől, de őt terhelte a felelősség amiatt is, hogy a könyvmásolás rendben és minél inkább hiba nélkül menjen végbe. Ha a könyvtár kölcsönzött is, az igazgatónak kellett megtenni a szükséges lépéseket a könyvállomány megóvása kapcsán.

A könyvtárak fenntartása nem volt mindig zökkenőmentes. Újra meg újra jelentős összegeket kellett költeni Bagdadtól Córdobáig a működtetésre. Al-Makrízi például, beszámolva Hákim kalifa kairói könyvtáráról, leírta, hogy az évi 257 dinárból „jut az abadáni gyékényre és a hozzá hasonlókra 10 dinár, továbbá írás és másolás céljára papírra 90 dinár, könyvtárlókra 48 dinár, a felhasznált vízért 12 dinár, a könyvtárszolgáknak 15 dinár, a felügyelő vallástudók számára tinta 15 dinár, a felügyelő fakíhok (vallási emberek) számára tinta, papír és toll 12 dinár, a függönyök megjavítására 1 dinár, könyvek borítóinak vagy papíryanagának helyrehozatalára 12 dinár, téli takaróra 5 dinár, télen szőnyegekre 4 dinár, és így tovább.”⁵⁴ Egyébként a könyvadományozás vagy a könyvtáraknak tett felajánlások is ájtatos cselekedetnek számítottak az iszlám világában, és arra is több példát lehet hozni, hogy a diákok, a szegények – az ingyenes belépésen kívül – különböző (fentebb már említett) jótéteményekben, ellátásban részesültek az uralkodói könyvtárakban. Valószínűleg széles körben ismert és fennen hirdetett volt az a hagyomány, amely mások segítségére készítette a moszlimokat: „Egy muszlim nem tud semmi jobbat ajándékozni testvérének, mint a bölcsesség egy szavát, ha Allah csak egy bölcs ember felé vezérli az utadat, jobb az teneked, mint az egész világ.”⁵⁵

5.4. A középkori muszlim könyvtárak sorsa

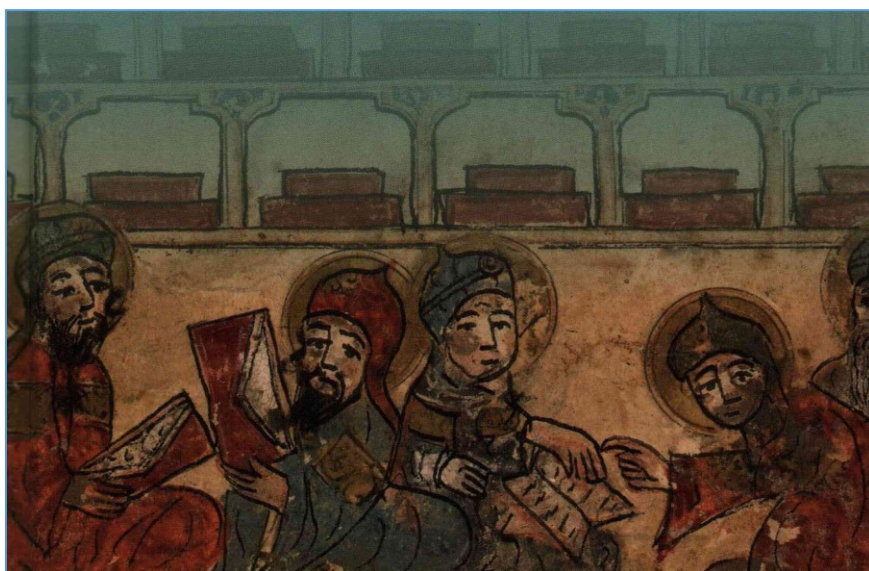
Az iszlám művelődés korai történetét áttekintve világosan látszik, hogy e kultúrkörön belül is megvolt a könyveknek és a könyvtáraknak a saját sorsuk. Mégpedig – amint az a kisebb és nagyobb, a nyilvános és magánkönyvtárak iszonyú pusztulásáról szóló sorozatos be-

⁵³ ESCOLAR i. m., 140. o.

⁵⁴ Idézi: DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 91. o.

⁵⁵ IBN DZSÁIR-t idézi: CHEJNE, A. G.: Historia de España musulmana. Catedra, Madrid, 1993. 159. o.

számolók alapján kitűnik – szomorú sors. Mivel a muszlim világ keleti és nyugati felében egyaránt jellemző volt a gyakori uralkodó- illetve dinasztiaaváltás, mivel egymást érték a beharcok, a vallási irányzatokkal, vallásjogi iskolákkal összefüggő csatározások, mivel folyamatos politikai, hatalmi villongásoknak lehetünk tanúi az évszázadok forrásait megidézve, nem váratlan és nem érthetetlen a könyvtárak pusztulásáról, széthordásáról vagy kiárusításáról szóló számos híradás. Mindenekelőtt ki kell emelnünk, hogy az iszlám könyvtárainak pusztítói legtöbb esetben maguk a muszlimok voltak. Ugyan találhatunk példát mongolok, keresztények és mások által végrehajtott könyvpusztításokra is, de gyakoribb az olyan feljegyzések száma, melyek arról tanúskodnak, hogy egy-egy, hatalomra kerülő irányzat – üldözendő megdöntött elődei vallási-politikai (eretnek!) nézeteit – döntött egy adott könyvtár részleges vagy teljes megsemmisítéséről. Ez történt például az al-Hakám-féle mesés córdobai könyvtár esetében.

18. kép — A középkori Damaszkusz
(az Ashrafiya könyvtár katalógusának borítóképe)

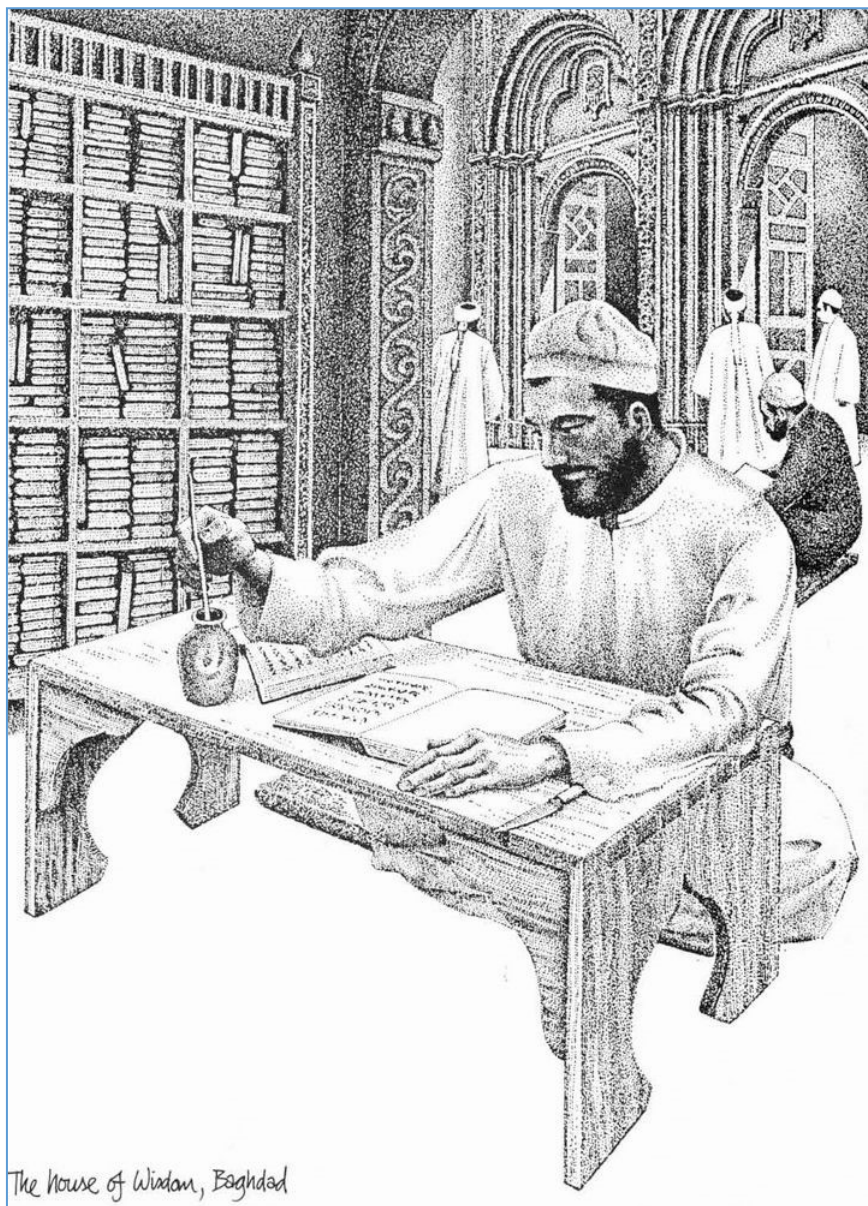
A kalifa utódja, II. Hiszám (uralkodott: 976-1009) kénytelen volt átengedni a hatalmat al-Manszúrnak, aki jelentős hódításokba kezdett, és nem nagyon érdekelték a könyvek és a tudományok, felhagyott a toleranciával, és üldözte a tudósokat. Az ortodox nézetek kerültek előtérbe, és II. al-Hakám nagyszerű tudományos könyvgyűjteményét – Abu Amir Mohamed ben Abi Amir kamarás vezetésével – feldúlták, szét-

szórták, elégették és a palota kútjába dobálták.⁵⁶ Szaíd, a 11. században élt történész, toledói kádi korabeli leírása szerint mindez a következő módon zajlott: „(A kamarás) ..., alighogy a kormány megbízta, elment a kalifa apjának, al-Hakámnak a könyvtárába, ahol ott voltak a már említett könyvek és még sok egyéb holmi. A vezető vallástudósok jelenlétében kihordatott minden művet, amit ott talált, és elrendelte a régi – logikáról, asztrológiáról és más antik – tudományokról szóló könyvek kiválogatását (kivéve az orvosi és matematikai könyveket). Oly módon (történt a kiválogatás), hogy mikor ezek elkülönültek a grammatikától, költészettől, történelemtől, orvoslástól, prófétai hagyományoktól és más tudományos művektől, melyeket az andalúziaiak készíttettek, elrendelte, hogy a megmaradt könyveket kivéve – mely a kisebb hányadot tette ki – az összeset el kell pusztítani és égetni. Egyesek tűzre kerültek, a többit a palota kútjába dobálták és földdel meg kövekkel betemették.”⁵⁷ Ezt követően is ezerszám hajigálták máglyára a córdobai könyvtár „eretnek-gyanús” köteteit, és a tűz attól kezdve már sosem hamvadt el. A 11. században, a palota többszöri kifosztása során a máglyától megmenekült könyveket szét-hordták; könyvpiacokon, gyakran papír-áron keltek el. Ez lett a sorsa több magánkönyvtárnak is, például az al-Futáisz által egykor féltve őrzött gyűjteménynek, amelytől tönkrement örökösei csekély pénzért váltak meg. Az andalúziai könyvtárak tehát nem semmisültek meg teljesen, valenciai, almeriai, toledói és más bibliofilek hozzájutottak bizonyos példányokhoz. Aztán 5 évszázaddal később, Granada visszafoglalása után Cisneros kardinális elrendelte, hogy égessék el nyilvánosan a megmaradt muszlim könyveket. A katolikus spanyolok a középkor során, a nagy inkvizíciók idején sosem szüntek meg gyanakodni arab írást látván, félve, hogy hamisság és sátáni varázslat áll a számukra érthetetlen írásokban. Ribera y Tarragó, a neves spanyol iszlám-kutató kutatásai során például feljegyezte azt, hogy talált egy régi arab kéziratos könyvet a valenciai egyetemi könyvtárban, amelynek margóján az alábbi katalán jegyzet áll: „Ezt a könyvet én, Jaime Ferrán találtam, Laguar falujában, miután a mórok felmentek a hegyekbe, és mivel arab betűkkel írott a könyv, sosem találtam olyan személyt, aki el tudta volna olvasni. Félek, nehogy Mohamed Korán-

⁵⁶ BRENTJES, B.: Izmael fiai – Az arabok története és kultúrája. Kossuth, Budapest, 1986. 86. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/39jB5Cb> | PTE OPAC — 930 B 88: <https://bit.ly/31qv0iM>

⁵⁷ SZAID: Tabaqat al-Uman. Spanyolra fordította: Machado, O. A., spanyolból magyarra fordította: Kéri, K. In: SÁNCHEZ-ALBORNOZ, C.: La España musulmana I. Espasa-Calpe, Madrid, 1978. 417. o. Iberlibro.com: <https://bit.ly/3ruomTa>

ja legyen ez...”⁵⁸ E nagy félelmet kiváltó mű egyébként egy ártatlan nyelv tankönyv volt.

The House of Wisdom, Baghdad

19. kép — A „Bölcsesség Háza” Bagdadban

Találhatunk arra is példát, amikor egy-egy zűrzavaros, nyomorúságos időszakban az elkeseredett tömegek dühének esett áldozatul valamely könyvtár. Kairóban például a 12. század elején számos könyv azért

⁵⁸ MOLINA i. m., 124. o.

semmisült meg, mert a fosztogatók a bőr könyvborítókból szandálokat csináltak maguknak, a könyvlapokat pedig – mint számukra értéktelen holmit – eltűzelték vagy a Nílusba dobálták.⁵⁹

A korabeli szemtanúk leírásán kívül tehát általában csak igen kevés maradt az egykori fényes könyvtárakból. Néhány kivételes értékű és ritka szépségű könyv természetesen ma is megcsodálható a párizsi, Escorial-beli, kairói, fezi vagy egyéb könyvtárakban és múzeumokban. Néhány hírmondóként maradt példány mindössze, melyek gondolatban elröpítenek minket a középkori iszlám kulturális centrumaiba. Ha csak igen töredékesen is, de bepillantást nyerhetünk az akkori gondolkodás, tudományos és kulturális élet kulisszái mögé. Az effajta vizsgálódások azonban nemcsak a muszlim világ megismeréséhez visznek közelebb. Az iszlám írásművészete, könyv- és könyvtártörténete tanulmányozása nagyon fontos az európai művelődéstörténet feltárása kapcsán is. A középkori Európa szellemi élete, a keresztény tudósok műveinek megértése ugyanis csak így lehet teljes. A 17. században élt jeles erdélyi gondolkodónk, Apáczai Csere János – aki egyébként a héber, görög és latin nyelv elsajátítása mellett negyedik idegen nyelvként fontosnak tartotta az arabot is – „néma mesterek”-nek nevezte a könyveket. Valószínűleg sok muszlim uralkodó, tudós, diák, könyvmásoló és fordító vélekedett hasonlóan, akik ezerszám készítették és olvasták a különböző műveket a mecsetek vagy könyvtárak falai között. Sokan voltak, akik nappal és éjjel pergamen, papirusz vagy papír fölé görnyedve, végeláthatatlanul rótták a betűk sorát, hogy a tudást megőrizték és átmenekítsék az elkövetkezendő nemzedékeknek. Ők tudták, hogy nincs nagyszerűbb tájék a földkerekségen, mint az írott szó csendes birodalma.

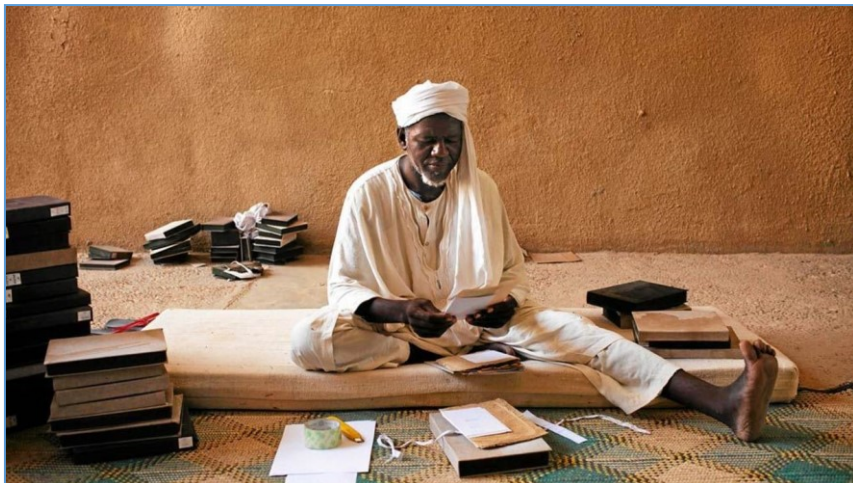
6. A képek jegyzéke és a jegyzetek

A képek jegyzéke

1. kép: Korán: <https://bit.ly/3dgZFEZ> | Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/2P45e1t>
2. kép: The House of Wisdom: Baghdad's Intellectual Power-house: <https://bit.ly/3IUFGA2> | Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3db9Hat>
3. kép: The round city of Baghdad in the 10th century, the peak of the Abbasid Caliphate. Illustration: Jean Soutif/Science Photo Library: <https://bit.ly/3w4Z7dP> | Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3m5cbve>

⁵⁹ ELLISSÉEFF és mások, i. m. 491-492. o.

4. kép: Civilización del Islam: Los orígenes de la caligrafía islámica:
<https://bit.ly/3w4ocFA> | Direkt link a forrásképre:
<https://bit.ly/3dauD1s>
5. kép: Why is calligraphy so important to Islam? <https://bit.ly/2NX52jO> |
Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3tTtySe>
6. kép: Panel of Four Calligraphic Tiles 14th–early 15th century:
<https://bit.ly/3wfvM0q> | Direkt link a forrás-képre:
<https://bit.ly/3lVtOgZ>
7. kép: When philosophy needed Muslims, Jews and Christians alike:
<https://bit.ly/3m1tjhh> | Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3l0Mzjl>
8. kép: Muslim Inventions that Shaped the Modern World | Debunking
The Golden Age Of Islam: Why 1001 In-ventions Exhibition Is An
Exercise in Cultural Propaganda: <https://bit.ly/3lCPMvX> | Direkt link
a forrásképre: <https://bit.ly/3tUIWpI>
9. kép: The House of Wisdom: Baghdad's Intellectual Power-house:
<https://bit.ly/3dbxRSi> | Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3l1rugKd>
10. kép: Detail from 'The Meeting of the Theologians' by Abd Allah Mu-
sawwir, mid-16th century. Courtesy Wikipedia: <https://bit.ly/39nMkt4>
| Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3ctP8XS>
11. kép: Ibn Rushd in his darkest hour: <https://bit.ly/3dg8G0X> | Direkt link
a forrásképre: <https://bit.ly/2PwPvaU>
12. kép: Bayt al Hikmah Is Proof That Islam and Science Are Not, and
Were Never, Contradictory: <https://bit.ly/3w1RYuK> | Direkt link a for-
rásképre: <https://bit.ly/3lqAWZ6>
13. kép: Abd al-Rahman I. <https://bit.ly/2QL2Ay3> | Direkt link a forrás-
képre: <https://bit.ly/3w40JUJZ>
14. kép: ESPAÑA - CIRCA 1986: sello impreso por España, muestra Ret-
rato de Abd Al Rahman II, alrededor del año 1986:
<https://bit.ly/2PAgimy> | Direkt link a forrásképre:
<https://bit.ly/2NXtAZZ>
15. kép: II. Al-Hakam biography (915-976): <https://bit.ly/3m8U0F3> | Di-
rekt link a forrásképre: <https://bit.ly/3d7RuKW>
16. kép: La Nostalgie comme chemin de protection:
<https://bit.ly/2NXaaEA> | Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3lZes1l>
17. kép: Sina, Ghazali and Ar-Razi: who were they? <https://bit.ly/39lk3n5> |
Direkt link a forrásképre: <https://bit.ly/3lYh5tQ>
18. kép: Medieval Damascus: Plurality and Diversity in an Arabic Library:
The Ashrafiya Library Catalogue By: Hirschler, Konrad
<https://amzn.to/3tXf9Va> | Direkt link a forrásképre:
<https://bit.ly/3lrynpD>
19. kép: The House of Wisdom, Baghdad: <https://bit.ly/3u13Zio> | Direkt
link a forrásképre: <https://bit.ly/3svq34j>
20. kép: Scroll smugglers: How Timbuktu's secret treasures were saved:
<https://bit.ly/3rsZ6wS> | Direkt link a forrásképre:
<https://bit.ly/3rsXHX1>

20. kép — Egy tudós a 13. századból származó teológiai kéziratokat olvas a timbuktui Ahmed Baba Iszlám Központban. (Reuters, 2012)

Jegyzetek

1. ARMSTRONG, K.: Mohamed. Az iszlám nyugati szemmel. Európa, Budapest, 1998. 78-80. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3snLAvD> | PTE OPAC — 290.6 A 83: <https://bit.ly/3ct2zY4>
2. SIMON, R.: Korán – A Korán világa. Helikon, Budapest, 1994. 422-423. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3rq7b59> | PTE OPAC — 290.6 K 70: <https://bit.ly/3fijKNw>
3. SIMON, R.: Korán – A Korán világa. Helikon, Budapest, 1994. 455. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3rq7b59> | PTE OPAC — 290.6 K 70: <https://bit.ly/3fijKNw>
4. Részletesebben lásd: ROGERS, M.: A hódító iszlám. Helikon, Budapest, 1987. 23-25. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3w6wMni> | PTE OPAC — 290 G 47: <https://bit.ly/3w4IEaF>
5. ROGERS, M.: A hódító iszlám. Helikon, Budapest, 1987. 31-31. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3w6wMni> | PTE OPAC — 290 G 47: <https://bit.ly/3w4IEaF>
6. GLASENAPP, H.: Az öt világvallás. Gondolat, Budapest, 1987. 410-411. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/31qK4Nj> | PTE OPAC — 290 G 47: <https://bit.ly/3w4IEaF>
7. Lásd erről: SIMON R. i. m. 460-476. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3rq7b59> | PTE OPAC — 290.6 K 70: <https://bit.ly/3fijKNw>
8. Lásd erről: KÉRI, K.: Rendszer és tudás. Iskolakultúra (ISSN 1215-5233), VII. évf., 1997/október, 10. sz., 110-114. o. PTE PEA: <https://bit.ly/3dfuiKT> | <https://bit.ly/3u09LR4> | [Keri-katalin.wordpress.com](https://keri-katalin.wordpress.com)
9. Korán, 2, 269.

10. IBN KHALDÚN: Bevezetés a történelembe. Osiris, Budapest, 1995. 414. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/39jhstT> | PTE OPAC — 930 K 44: <https://bit.ly/3tRdVea>
11. DÉVÉNYI, K. – IVÁNYI, T.: Az arab írás története. Kőrösi Csoma Társaság Keleti Nyelvek Kollégiuma, Budapest, 1987. 19. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/3u03lBz>
12. Uott, 187. o.
13. MOLINA, M. A.: Córdoba de los Omeyas. Planeta, Barcelona, 1994. 114. o. AbeBooks.co.uk: <https://bit.ly/3u2XIT1>
14. MOLINA, M. A.: Córdoba de los Omeyas. Planeta, Barcelona, 1994. 115. o. AbeBooks.co.uk: <https://bit.ly/3u2XIT1>
15. TEVAN, A.: A könyv évezredes útja. Gondolat, Budapest, 1984. 53. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/2NYxsdn> | PTE OPAC — 002 T 48: <https://bit.ly/3suZrjF>
16. Idézi: DÉVÉNYI-IVÁNYI i. m. 67. o.
17. MOLINA i. m. 116. o.
18. Idézi: DÉVÉNYI-IVÁNYI i. m., 55. o.
19. Az Ezerégyéjszaka meséi. Európa, Budapest, 1974. Fordította: Honti Rezső, 11. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/31vdxFP> | PTE OPAC — E 99: <https://bit.ly/31onTHF>
20. A teherhordó és a három leány története. Fordította: Vajkay Lajos, i. m. Ezer-egyéjszaka meséi Uott., 39. o.
21. DÉVÉNYI- IVÁNYI i. m., 68. o.
22. MAZAHÉRI, A.: A muszlimok mindennapi élete a középkorban a 10-től a 13. századig. Európa, Budapest, 1989. 187. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/2QAq6NY> | PTE OPAC — 930.8 M 49: <https://bit.ly/39l9h0a>
23. Művelt muzulmán nőkről lásd: KÉRI, K.: Nők a fátyol mögött. Valóság (ISSN 0324-7228), XLI. évf., 1998/augusztus, 8. sz., 64-70. o. PTE PEA: <https://bit.ly/3crZOpA> | Kerikatalin.wordpress.com: <https://bit.ly/2QIFvvU>
24. HITTI, P. K.: History of the Arabs. MacMillan, London, 1960. 414. o. Archive.org: <https://bit.ly/2PyRziC>
25. DODGE, B.: Muslim Education in Medieval Times. The Middle East Institute, Washington, 1962. 14. o. AbeBooks.com: <https://bit.ly/3fwGzgT>
26. MAZAHÉRI i. m. 188. o.
27. DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 84. o.
28. GOLDZIHÉR, I.: Az iszlám. Magvető, Budapest, 1980. 384-385. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/31opfIJ> | PTE OPAC — 290.6 G 50: <https://bit.ly/3tRiDbQ>
29. BEN SAID: Maghreb. Spanyolra fordította Ribera y Tarragó, J., spanyolból magyarra fordította Kéri, K. In: SÁNCHEZ-ALBORNOZ, C.: La España mu-sulmana I. Espasa-Calpe, Madrid, 1978. 415-416. o. AbeBooks.com: <https://bit.ly/2PwBPwK>

30. TRITTON, A. S.: *Materials on Muslim Education in the Middle Ages*. Luzac and Co. Ltd., London, 1957. 195. o. Worldcat.org: <https://bit.ly/3cpEeIE>
31. BOSWORTH, E. – DONZEL, E. – LEWIS, B. – PELLAT, CH. (ed.): *The Encyclopaedia of Islam*. V. E. J. Brill, Leiden, 1986. „madrasa” címszó, 1125. o. Referenceworks.brillonline.com: <https://bit.ly/3fiIYvc>
32. MAZAHÉRI i. m., 181. o.
33. BOSWORTH és mások i. m., 1125. o.
34. ELISSÉEFF, V – NAUDOU, J. – WIET, G. – WOLFF, PH. (ed.): *Historia de la humanidad. Las grandes civilizaciones medievales I*. Planeta – Ed. Sudamericana, Barcelona – Buenos Aires, 1977. 492. o. Iberlibro.com: <https://bit.ly/3csATm3>
35. Idézi: DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 88. o.
36. MAZAHÉRI i. m., 184. old., DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 89-90. o., BOSWORTH és mások i. m., 1125. o.
37. E témáról lásd. pl.: WALDEN, J. W. H.: *The Universities of Ancient Greece*. New York, 1919. 48-50. o. Archive.org: <https://bit.ly/3ssoN1S>
38. AVICENNE: *Le livre de Science*. Les Belles Lettres, UNESCO, Paris, 1986. 16. o. A forrásrészletet franciából fordította: Kéri Katalin. AbeBooks.fr: <https://bit.ly/2PtWEsx>
39. VALDEÓN, J.: *El califato de Córdoba*. Cuadernos de Historia 16. 102. füzet, Madrid, 1985. 4. o. Issuu.com: <https://bit.ly/3rtVytW>
40. PERICOT, L. G. (dir.): *Historia de España II. La alta edad media: siglos V al XIII*. Instituto Gallach, Barcelona, 1970. 176. o.
41. ESCOLAR, H.: *Historia de las bibliotecas*. Fundación G. S. R., Madrid, 1987. 133. o.
42. SAMSÓ, J.: *Ciencia musulmana en España*. Cuadernos historia 16. 144. füzet, Madrid, 1985. 8. o. Issuu.com: <https://bit.ly/31rc43m>
43. CARLO, A. M.: *Introducción a la historia del libro*. Fondo de Cultura Económica, Mexico-Madrid, 1993. 249-250. o.
44. DAMSEAUX – SOLANA: *Historia de la pedagogia*. Escuela Española, Madrid, 1967. 107. o. Iberlibro.com: <https://bit.ly/39niAwF>
45. L. erről: MOLINA, A. M.: *Córdoba de los Omeyas*. Planeta, Barcelona, 1994.
46. PERICOT i. m., 234. o. | Goldziher Ignác: *Az iszlám kultúrája I-II*. című művében, a spanyolországi muzulmánokról írott akadémiai székfoglalójában huszonnégy füzetet említett. Gondolat, Budapest, 1981. Antikvárium.hu: <https://bit.ly/2QM6N11> | PTE OPAC — 930.8 G 50: <https://bit.ly/3cq2sMC>
47. VALDEÓN i. m., 28. o.
48. GOLDZIHHER (1981) i. m., 142. o.
49. ESCOLAR i. m., 136. o. és MOLINA i. m., 112. o.
50. ESCOLAR i. m., 136. o.
51. ESTEBAN, L. – MARTÍN, R. L.: *Historia de la enseñanza y de la escuela*. Tirant lo Blanch, Valencia, 1994. 76. o. Editorial.tirant.com: <https://bit.ly/3m53m4A>

52. ESCOLAR i. m., 138. o.
53. ESCOLAR i. m., 140. o.
54. Idézi: DÉVÉNYI – IVÁNYI i. m., 91. o.
55. IBN DZSÁIR-t idézi: CHEJNE, A. G.: Historia de España musulmana. Catedra, Madrid, 1993. 159. o.
56. BRENTJES, B.: Izmael fiai – Az arabok története és kultúrája. Kossuth, Buda-pest, 1986. 86. o. Antikvarium.hu: <https://bit.ly/39jB5Cb> | PTE OPAC — 930 B 88: <https://bit.ly/31qv0iM>
57. SZAID: Tabaqat al-Uman. Spanyolra fordította: Machado, O. A., spanyolból magyarra fordította: Kéri, K. In: SÁNCHEZ-ALBORNOZ, C.: La España mu-sulmana I. Espasa-Calpe, Madrid, 1978. 417. o. Iberlib-ro.com: <https://bit.ly/3ruomTa>
58. MOLINA i. m., 124. o.
59. ELLISSÉEFF és mások, i. m. 491-492. o.

7. Önellenőrző tesztkérdések

1. *Mikor fejeződött be az iszlám szent könyve, a Korán végleges szövegváltozatának rögzítése?*

- Mohamed életében, még a 7. században.
- Csak a 10. századra.
- A mongol hódítások 13. századi időszakában.

2. *Hol állt a Bölcsesség Háza?*

- Bagdad
- Damaszkusz
- Córdoba

3. *Mi jellemző az arab írásra?*

- Képirásjegyekből áll.
- Tökéletes betűírás.
- Betűk és mellékjelek rendszere.

4. *Mi volt az iszlámban a legfőbb íráshordozó anyag a 11. századtól?*

- A papirusz
- A pergamen
- A papír

5. *Mit jelképezett a papír színe?*

- Az írás készítőjének/készítettőjének nemét, rangját, az írás témáját.
- Az írás megszületésének földrajzi helyszínét.
- Semmit, nem volt jelentősége annak, milyen színű a papír.

6. *Milyen forrásokból tudhatjuk, hogy a középkori iszlámban nagy érték volt a könyv.*

- Adóösszeírásokból.
- Irodalmi művekből, képekről, tudományos művekből.
- Régészeti feltárások leleteiből.

7. *Ki volt az a világhírű orientalistánk, aki a 19-20. század fordulóján Kairóban a könyvtárakról is írt?*

- Vámbéry Ádám
- Goldziher Ignác
- Kákosy Lajos

8. *Kiről kapta nevét a bagdadi Nizámijja könyvtár és tudományos központ?*

- Egy kalifáról, aki támogatta.
- Alapítójáról, egy vezírről.
- Egy arab folyóról.

9. *Melyik híres könyvtárról írt életrajzában a jeles orvos, Avicenna?*

- A bagdadi.
- A jativai.
- A bokharai.

10. *Hol működtek a leghíresebb muszlim másolóműhelyek al-Andalúszban?*

- Córdoba, Sevilla, Granada, Toledo
- Cádiz, Ronda, Malaga
- Fuengirola, Tarifa, Alicante

11. Mi jellemezte leginkább al-Hakám córdobai kalifa uralkodásának időszakát?

- Folyamatos háborúk, kaotikus társadalmi viszonyok.
- Tudományok, nevelésügy, könyvtárak bőkezű támogatása.
- Pazarlás, beszedett adók elherdálása.

12. Hogyan segítették a könyvtárak fenntartói a középkori tudósokat, diákokat?

- Sehogyan.
- Ösztöndíjakkal.
- A könyvtárakban ingyenes papír- és írószerrel, vízzel.

13. Mi lett a sorsa a híres X. századi Córdobai könyvtárnak?

- A 11. században jórészt elégették, széthordták, kútba dobálták a könyvállományát.
- Leégett a 15. században.
- Ma is működik, de már Kairóban.

Lovász Dávid

lovasz.david@lib.pte.hu

*Folyóirat-szerkesztés és -kiadás
Open Journal Systems (OJS) segítségével*

A tananyagról...

Az első nyilvánosan elérhető változatával 2001-ben jelentkező Open Journal Systems, az épp születőben lévő Open Access mozgalom szellemiségével összhangban, a tudományos folyóiratok online elérhetővé tételét előmozdítandó fogott platformja kiépítésébe. A nyílt forráskódú, ingyenesen használatba vehető, tudományos, lektorált folyóiratok online kezelésére és közzétételére kifejlesztett folyóirat menedzselő és publikáló rendszerüket használó tudományos folyóiratok száma mára megközelíti a tízezret, népszerűségük pedig töretlennek látszik.

A tananyag első, bevezető, elméleti jellegű leckéje arra keresi a választ, hogy mivel magyarázható ez a sikeresség; hogyan változott az évek során az OJS annak érdekében, hogy közkedveltségét növelni tudja; egyáltalán milyen kritériumokat fogalmaz meg a jelenlegi tudományos közeg egy tudományos folyóirat-platformmal szemben. Az összeállításból kiderül az is, hogy miképpen néz ki a szerkesztőségi munkafolyamat az OJS-en belül; végezetül arra is kitérek a világszerte megfigyelhető trendeket alapul véve, hogy a felsőoktatási könyvtárak mivel járulhatnak hozzá egy ilyen rendszer sikeres működtetéséhez.

A tananyag elsődleges célcsoportját azok a folyóirat menedzserek és szerkesztők képezik, akik miután részt vettek a könyvtári bemutatón, illetve áttanulmányozták az első, kontextusteremtő elméleti jellegű leckét, készen állnak arra, hogy hozzálassanak – a platform adminisztrátori feladatát ellátó könyvtáros kolléga által létrehozott – tudományos folyóiratuk vagy évkönyvük online szerkesztőségi rendszerének és arculatának kialakításához. A második lecke képessé teszi elsajátítóját arra, hogy átfogó képet alkosson az Open Journal Systems 3-as rendszerének felépítéséről és működéséről. A benne foglaltaknak a birtokában a folyóirat szerkesztők és menedzserek önállóan képessé válnak folyóiratuk működési keretrendszerét megalakítani, az OJS-ben folyó munka menetét megszabni.

A tananyag tartalma

1. Folyóirat-szerkesztés és -kiadás Open Journal Systems (OJS) segítségével

- 1.1. Az elektronikus folyóirat-kiadás egyik zászlóshajója:
az Open Journal Systems
- 1.2. OJS2 vs. OJS3
- 1.3. OJS3 – Kívül s belül
- 1.4. Szerkesztőségi munka az OJS3-ban
- 1.5. Könyvtári szerepvállalás az Open Journal Systems üzemeltetésében
- 1.6. Összefoglalás
- 1.7. Önellenőrző kérdések
- 1.8. Szerepkörök-teszt

2. Folyóiratindítás az OJS 3 segítségével

- 2.0. „Használati útmutató” a leckéhez
- 2.1. Olvasói felület
- 2.2. Regisztráció és bejelentkezés
- 2.3. Felhasználói vezérlőpult (dashboard)
 - 2.3.1. Felső navigációs sáv
 - 2.3.2. Baloldali navigációs sáv
- 2.4. Felhasználói profil
- 2.5. Folyóirat beállítások
 - 2.5.1. Impresszum
 - 2.5.2. Kapcsolat
 - 2.5.3. Rovatok
- 2.6. Weboldal beállítások
 - 2.6.1. Megjelenés
 - 2.6.2. Információ
 - 2.6.3. Nyelvek
 - 2.6.4. Pluginok (Bővítmények)
 - 2.6.4.1. Statikus oldalak
 - 2.6.4.2. Egyéni blokk-kezelés
 - 2.6.5. Értesítések
 - 2.6.6. Navigációs menü
- 2.7. Munkafolyamat beállítások
 - 2.7.1. Komponensek
 - 2.7.2. Beküldés
 - 2.7.3. Szakmai lektorálás
 - 2.7.4. Megjelentetési dokumentumok
 - 2.7.5. Emailek
- 2.8. Megosztási beállítások
 - 2.8.1. Keresőmotor indexelés
 - 2.8.2. Hozzáférés
 - 2.8.3. Fizetések
 - 2.8.4. Engedélyek
- 2.9. Felhasználók & Szerepkörök
 - 2.9.1. Felhasználók
 - 2.9.2. Szerepkörök
 - 2.9.3. Oldal hozzáférési beállítások
- 2.10. Eszközök
 - 2.10.1. Import/Export
 - 2.10.2. Statisztikák

1. Folyóirat-szerkesztés és – kiadás Open Journal Systems (OJS) segítségével

Bevezető gondolatok

Az első nyilvánosan elérhető változatával 2001-ben jelentkező Open Journal Systems, az épp születőben lévő Open Access mozgalom szellemiségével összhangban, a tudományos folyóiratok online elérhetővé tételét előmozdítandó fogott platformja kiépítésébe. A nyílt forráskódú, ingyenesen használatba vehető, tudományos, lektorált folyóiratok online kezelésére és közzétételére kifejlesztett folyóirat menedzselő és publikáló rendszerüket használó tudományos folyóiratok száma mára megközelíti a tízezret, népszerűségük pedig töretlennek látszik.

Ez a bevezető, elméleti jellegű lecke arra keresi a választ, hogy mivel magyarázható ez a sikeresség; hogyan változott az évek során az OJS annak érdekében, hogy közkeletűségét növelni tudja; egyáltalán milyen kritériumokat fogalmaz meg a jelenlegi tudományos közeg egy tudományos folyóirat-platformmal szemben. Az összeállításból kiderül az is, hogy miképpen néz ki a szerkesztőségi munkafolyamat az OJS-en belül; végezetül arra is kitérek a világszerte megfigyelhető trendeket alapul véve, hogy a felsőoktatási könyvtárak mivel járulhatnak hozzá egy ilyen rendszer sikeres működtetéséhez.

Célok, ismeretek, kompetenciák

Ennek a bevezető leckének az a célja, hogy a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont OJS-platformjához csatlakozó folyóirat-szerkesztőségek tagjai, illetve az érdeklődő, esetleg a munkába bekapcsolódó könyvtáros kollégák átfogó képet alkothassanak az Open Journal Systems egészéről, mielőtt a következő, gyakorlat-orientáltabb leckék ismeretanyagának elsajátítása révén megismernék az OJS-szel történő folyóirat-menedzselés gyakorlatát.

További célkitűzés

- megismertetni a képzésen résztvevőt az elektronikus folyóiratkiadás alapjaival;
- átadni az OJS-használatához szükséges kulcsfogalmakat;
- bevezetéssel szolgálni a rendszer működésének lényegi kérdéseibe;
- képessé tenni az olvasót arra, hogy a későbbi tudáselemeket egy komplex rendszerbe illessze be.

Források

A lecke témájában való jártasság elmélyítéséhez a következő, a tananyag létrehozásához általam is használt tanulmányokat javaslom:

- Holl András (2017) *Elektronikus folyóiratok – helyzetkép*. Könyvtári Figyelő, 63 (1). pp. 31-35.¹

Holl András tanulmányában először a nyomtatott és az elektronikus formában megjelenő folyóiratok előnyeit és hátrányait, valamint a hosszabb távú megőrzésükkel kapcsolatos kérdéseket taglalja. Ezt követően rátér arra, hogy miképpen aknázhatók ki az elektronikus folyóiratok nyújtotta lehetőségek; hogyan segíthetjük elő, hogy folyóirataink valóban kereshetők, sőt, megtalálhatóak legyenek. Ír a tudományos folyóirat-kiadás jelenéről és várható jövőjéről, illetve arról is, hogy a kisebb folyóiratok esetében miért jelenthet megoldást az OJS, illetve hogy mi a könyvtárak mindezekkel kapcsolatos feladata, külön kiemelve az MTA KIK ezirányú tevékenységét.

- Payer Barbara (2017) *A megújuló online folyóirat-kiadás. Tudásmegosztás, együttműködés, automatizálás*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 64 (11). pp. 548-559.²

Payer Barbara tanulmányának középpontjában már ténylegesen az Open Journal Systems, és annak 3-as verziója áll, amelyet informatikusai, folyóiratplatform-kezelői szempontból mutat be. Ennek megfelelően – egy rövid történeti felvezetést követően – rá is tér azokra a tudnivalókra, amelyeknek egy OJS-platform üzemeltetői a birtokában kell, hogy legyenek. Hosszan tárgyalja az Open Journal Systems legutóbbi verzióváltása, az OJS2-ről, az OJS3-ra történő átállása által előidézett helyzetet, bemutatva az új főverzió legfontosabb újdonságait, jellemzőit. Kiemeli, hogy nemcsak technikai fejlesztéssel, de koncepcionális váltással is járt az új főverzió megjelenése, amely olyan igények kielégítését teszi lehetővé, mint a rugalmas szerkesztőségi munkafolyamat, alakítható, a folyóirat igényeinek megfelelően testre szabható szerepkörökkel, de rátér a megjelenés korszerűbbé válására, egyéni igényeknek megfelelő alakíthatóságára (és ennek mikéntjére) is. Végül olvashatunk az MTA Könyvtár multijournal platformjáról, valamint arról az igényéről, hogy egy együttműködésen és tudásmegosztáson alapuló közösséget hozzon létre az OJS-t használó hazai szerkesztőségek-ből, platformokból.

* A szövegben előforduló összes internetes hivatkozás letöltési és ellenőrzési dátuma 2021. május 1.

¹ <https://bit.ly/31ekmvx>

² <https://bit.ly/3vYZOFE>

- A dolgozatom alapját képező műhelytanulmányom a PTE Egetemi Könyvtár és Tudásközpont szakmai blogján.³

Feldolgozási idő

- Megközelítőleg 180 perc

Tematika

1.1. Az elektronikus folyóirat-kiadás egyik zászlóshajója: az Open Journal Systems

- *Minek köszönhető az elektronikus folyóiratok térnyerése; mivel tud többet egy saját készítésű honlaponál egy kifejezetten erre a célra kifejlesztett folyóirat-szerkesztő és -publikáló szoftver?*
- *Melyek voltak a Public Knowledge Project főbb motivációi a szolgáltatás elindításánál, illetve mit érdemes tudni az Open Journal Systems létrejöttéről?*
- *Minek köszönhető az OJS népszerűsége, mik a sikerének okai, a szolgáltatás igénybe vételének legnagyobb pozitív hozadékai?*

1.2. OJS2 vs. OJS3

- *Mivel magyarázható, hogy sok szerkesztőség a mai napig kitarthat az OJS előző, 2-es főverziója mellett, és mi az oka annak, hogy mi mégis az újat használjuk?*

1.3. OJS3 – Kívül s belül

- *Milyen előnyei és esetleges hátrányai vannak annak, ha egy egyetem összes folyóiratát egy platformon tároljuk?*
- *Hogy biztosítható mégis az egyes folyóiratok egyéni megjelenítése?*
- *Milyen lehetőségeket biztosít az OJS által fejlesztett adminisztrációs felület, vezérlőpult?*
- *Hogy kapnak a felhasználók lényegében egységes élményt úgy, hogy közben mégis szerkesztőségre szabható a munka?*

1.4. Szerkesztőségi munka az OJS3-ban

- *Hogy képzeli el alapértelmezetten az OJS a szerkesztőségi munkafolyamatot, és milyen lehetőségek vannak ennek igények szerinti alakítására?*

³ <https://bit.ly/3lQusMK>

- *Melyek a rendszer által használt legfontosabb szerkesztőségi szerepkörök?*

1.5. Könyvtári szerepvállalás az Open Journal Systems üzemeltetésében

- *Miért szerencsés, ha egy OJS platform üzemeltetését könyvtáros és informatikus szakemberekre bizzák az egyes szerkesztőségek?*
- *Milyen lehetséges módokon sajátítható a rendszer használatához szükséges szakértelem?*
- *Milyen könyvtári keretei látszanak kialakulni ennek?*

1.6. Összefoglalás

1.7. Önellenőrző kérdések

1.8. Szerepkörök-teszt

1.1. Az elektronikus folyóirat-kiadás egyik zászlóshajója: az Open Journal Systems

„A tudósoknak (...) eszközökre van szükségük olyan új generációs, a megszokottól eltérő folyóiratok indításához, amelyek elkötelezettek a szabad hozzáférés mellett, illetve ahhoz, hogy segítsék a meglévő folyóiratok áttérését a szabad hozzáférésre. Mivel a folyóiratcikkeket a lehető legszélesebb körben kívánjuk terjeszteni, ezek az új folyóiratok már nem támaszkodnak majd a szerzői jog előírásaira annak érdekében, hogy korlátozzák az általuk publikált dokumentumok elérhetőségét és használatát. Ehelyett a szerzői jogot és más eszközöket arra használják majd, hogy tartósan szabad hozzáférést biztosítsanak az általuk publikált cikkek mindegyikéhez.”

Budapesti felhívás a szabad hozzáférés érdekében (BOAI),
2002. február 14./

Elektronikus folyóiratok

Holl András *Elektronikus folyóiratok – helyzetkép* című cikkében felhívta a figyelmet arra a tendenciára, hogy az elmúlt időszakban a folyóirat-kiadás a nyomtatott formától az elektronikus felé mozdult el. Az e-folyóiratok előnyeiről szólva kiemelte, hogy kereshetők, könnyen másolhatók és továbbíthatók, jelentősen olcsóbbak a nyomtatottnál, (majdhogynem) bárholnan elérhetőek online, és akár egy folyóirat összes évfolyamát tárolhatjuk egy tableten is. Hosszú távú megőrizhetőségükkel kapcsolatban ugyanakkor hangot adott az ezzel a kérdéskörrel behatóbban foglalkozók aggodalmának is, felhívva a figyelmet arra, hogy aktív archiválási stratégia kialakítására lenne szükség.

Érdekesség: a Flora Online, az első elektronikus folyóirat, amely ISSN számot kapott a Library of Congress-től, több mint harminc éve, 1987 elején indult.
--

Tudatosítja, hogy a saját fejlesztésű weblapoknál lényegesen többre képesek a kifejezetten folyóirat-publikációra kifejlesztett platformok. A folyóiratokban publikálóknak az az elsődleges érdeke, hogy a munkáik tudományosan hasznosuljanak, hivatkozásokat, idézéseket generáljanak. Növeljék alkotójuk tudományos közösségen belüli presztízsét, segítve előmenetelét. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy ezek a szövegek eljussanak potenciális olvasóikhoz. Ezek a speciálisan folyóirat-kiadásra szakosodott szolgáltatások a láthatóság és a megtalálhatóság növelésének, valamint a nagyobb rendszerekbe, aggregátorokba való integrálhatóság, az „arathatóság” olyan korszerű technikáit építették be szolgáltatásukba, amelyeknek szükségességére évtizedes tapasztalatszerzés világított rá. Ezek közül a platformok közül az egyik legjelentősebb, a kisebb folyóiratok által leginkább használt az OJS.

A Public Knowledge Project és az Open Journal Systems létrejötte

A több mint másfél évtizedes múltra visszatekintő *Open Journal Systems* (OJS)⁴ az University of British Columbián a *Public Knowledge Project* (PKP)⁵ keretei között jött létre. A PKP alapításakor azt a célt tűzte ki maga elé, hogy növeljék a tudományos kutatók hatását a döntéshozók, tanárok és általában az az állampolgárok mindennapi életére. Ennek szellemében elő kívánják segíteni az innovatív és nyilvános tudományos kutatások online megjelenését, általában a tudásmegosztást internetes környezetben.

John Willinsky a PKP és azon belül az OJS történetéről:

A videó forrása: https://youtu.be/_FAQyfUV-BY

Sokoldalú profiljuknak tudományos konferenciák megfelelő online jelenlétét biztosító- (*Open Conference System*⁶), metaadatok indexelését, kereshetővé tételét elősegítő- (*Open Harvester Systems*⁷), valamint tudományos monográfiák (és tanulmánykötetek) online környezetben történő szerkesztésére és kiadására kialakított (*Open Monograph Press*⁸) rendszerek egyaránt a részét képezik.

Leghíresebb termékük azonban a kutatási projektnek induló *Open Journal Systems*. Az OJS folyamatos, 1998 óta tartó fejleszté-

⁴ <https://pkp.sfu.ca/ojs/>

⁵ <https://pkp.sfu.ca/>

⁶ <https://pkp.sfu.ca/ocs/>

⁷ <https://pkp.sfu.ca/ohs/>

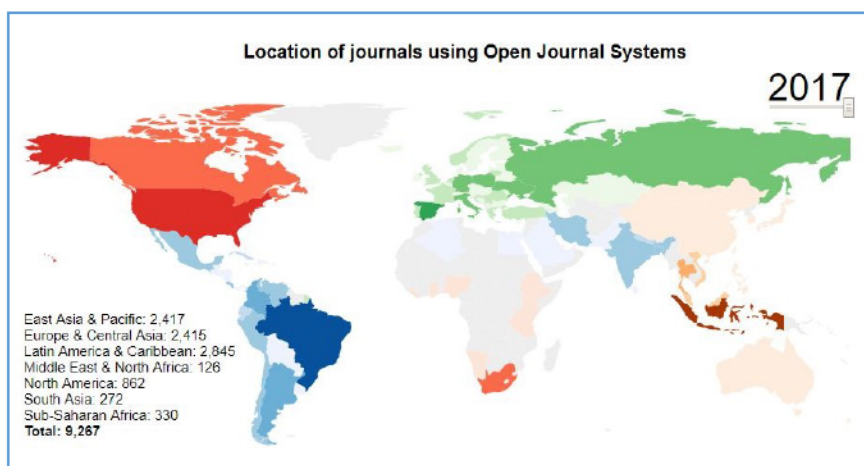
⁸ <https://pkp.sfu.ca/omp/>

séből neves észak-amerikai egyetemek veszik ki a részüket. John Willinsky hozta létre a kanadai University of British Columbián, de a munkába később becsatlakozott a Stanford University és a Simon Fraser University Library is. Az OJS az épp születőben lévő *Open Access* (Nyílt Hozzáférés) mozgalom szellemiségével összhangban, a tudományos folyóiratok online elérhetővé tételét előmozdítandó fogott platformja kiépítésébe, amelynek első változatát 2001-ben vehette használatba a tudományos közösség.

Az Open Access (Nyílt Hozzáférés) mozgalommal kapcsolatos tudás megalapozásához ajánlom kollégánóm, Fekete Rita Könyvtárunk Kalauz nevű blogján megjelenő *Paradigmaváltás a publikálásban: kinek, miért, hogyan? 1.*⁹ című írását.

Az OJS népszerűsége és a siker okai

A nyílt forráskódú, ingyenesen letölthető és installálható, lektorált tudományos folyóiratok online szerkesztésére és közzétételére kifejlesztett, szerkesztő-vezérelt folyóirat menedzselő és publikáló rendszer első verziója 2001-ben jelent meg, amelyet 2005-ben követett az OJS 2.0-ás változat. A 3-as verzió kiadására lényegesen többet, még 11 évet kellett várni. A 2016. augusztusa óta már 3-as főverzióval is rendelkező OJS-t használó tudományos folyóiratok száma megközelíti a tízezret, népszerűsége pedig töretlennek látszik. A következő néhány bekezdésben arra a kérdésre keresem a választ, hogy mik lehetnek a népszerűség okai.

1. kép — Open Journal System-használat térképen bemutatva (2017)
Forrás: <https://pkp.sfu.ca/ojs/ojs-usage/ojs-map>

⁹ <https://bit.ly/3tUBimT>

A 2000-es évek közepe táján kialakult egy általános trend a tudományos nyitottságra, valamint a közpénzekkel való nyilvános elszámoltathóság igénye is előtérbe került. Ez megfelelő terepnek bizonyult ahhoz, hogy egy ilyen kezdeményezés sikeressé váljon, de önmagában nem magyarázza meg azt, hogy a létező igény kielégítéséhez miért választották ilyen sokan pont az OJS-t. Ennek egyik oka – az itt most nem tárgyalt sikeres marketing-tevékenység és – a magas szakmai színvonal mellett az, hogy az OJS fejlesztésénél valóban tekintettel vannak a felhasználó közösség elvárásaira. Már az indulásnál, a nyílt forráskódú rendszerek alapelveivel összhangban, úgy képzelték, hogy ingyenes szoftvert hoznak létre azok számára, akik nem rendelkeznek egy saját program alkotásához szükséges erőforrásokkal, de a kiépítéséhez a közösség a hozzájárulására is támaszkodtak. A szoftver fejlesztésénél figyelembe vették a változó olvasási szokásokat és a legkülönbélebb visszajelzéseket, a tudományos élet szereplőinek igényeit, a különböző online megjelenő lapoknál folyó szerkesztőségi munka és lapkiadás során felhalmozódó tapasztalatokat.

A nyílt forráskódú szoftverekkel kapcsolatban megfelelő kiindulási pont lehet a Wikipedia témával foglalkozó oldala¹⁰, ha valaki el szeretne kezdeni tájékozódni a témában.

Szintén lényeges, hogy amellettt hogy ingyenesen telepíthető, a platformhasználó tulajdonképpen pénzt spórol meg azzal, hogy az OJS-t használja ahelyett, hogy maga építene ki egy saját rendszert. De nemcsak a pénzzel való takarékoskodásra teremt lehetőséget az *Open Journal Systems*. Felhasználói szempontból nagyon fontos, hogy az rendszer könnyen használható legyen. Mivel egy sokrétű és összetett tevékenység menedzselésére létrehozott rendszerről beszélünk, ez nem könnyű feladat, de számos előrelépés történt ezen a téren az elmúlt években. Például a regisztrációs folyamatot jelentősen megkönnyítették, felhasználóbarátabbá tették. A tervezésénél szempont volt az is, hogy úgy csökkenjen a szerkesztési idő és a ráfordított energia, valamint a működési költség úgy, hogy mindez ne menjen a szerkesztőségi munka színvonalának rovására.

Tudományos folyóiratokról lévén szó, különösen fontos, hogy az OJS világszínvonalú szabványosítást biztosít. A szerkesztőségek kéréseinek eleget téve számos olyan bővítmény (plugin) beépítését teszi lehetővé a rendszer, amelyek a láthatóságot, az online tudományos közösségbe való bekapcsolódást segítik elő. A szoftver keresőrobotok

¹⁰ <https://bit.ly/3fiUK8O>

(Google) számára optimalizált, biztosított a tartalmak teljes indexelése, a Google Analytics bővítmény segítségével pedig az oldal használatának monitorozása is kivitelezhető. A különféle export-megoldásokkal lehetséges automatizmusok kiépítése, pl. a DOI- és ORCID-regisztráció vagy az MTMT-be történő adatátadás terén. Ez természetesen szintén munkaórát takarít meg a szerkesztőségek számára.

Az **ORCID ID** egy egyszerű regisztrációs folyamatot követően, a kutatók számára ingyenesen generált 16 számjegyű, egyedi, tartós és nemzetközileg elfogadott szerzőazonosító. Bővebben olvashat róla a tavalyi ORCID-workshopról írt, a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban megjelent beszámolómban.¹¹

A **DOI** (Digital Object Identifier) online tartalmak azonosítására szolgáló egyedi azonosító, melynek segítségével akkor is megtalálható a keresett dokumentum az interneten, ha URL-je megváltozik. Bővebb információért érdemes Bilicsi Erika témába vágó cikkeit¹² felkeresni.

1.2. OJS2 vs. OJS3

Payer Barbara *A megújuló online folyóirat-kiadás* című tanulmányában a következőképpen foglalta össze az Open Journal Systems leghosszabb ideig regnáló főverziója, az OJS2 népszerűségének titkát, illetve azt, hogy miért olyan nehéz a róla való áttérés az újabb rendszerre:

„A 2-es verziójú OJS-szoftver, köszönhetően a stabil, jól kidolgozott működésének, rendkívül népszerű lett, hosszú ideig a fejlesztők nem adtak ki újabb főverziót. Az évek alatt számos folyóirat tette az OJS 2-ben működő weboldalt egyedivé, alakította át a rendszert úgy, hogy az a legkényelmesebben kiszolgálhassa a saját szerkesztői tevékenységeit. A fejlesztői közösség segítségével nagyon sok bővítmény és modul készült hozzá, amely egyre robusztusabbá tette a központi OJS szoftvert. Emellett egymással párhuzamosan a különböző országokban helyi fejlesztések is zajlottak, a lelkes programozók más nyílt forráskódú rendszerekkel (pl. Wordpress) való összekapcsolási módokat is elkészítettek, különféle megjelenítési sablonokat tettek közzé a 2-es verzióhoz. Mindez ahhoz vezetett, hogy bár egy éve megjelent a 3-as főverzió, mégis a hazai és a nemzetközi OJS-felhasználók többsége még mindig 2-es verziójú szoftvert használ, a 3-as verzióra történő váltás pedig annál nehezebb, minél jobban átalakították az eredeti kódsort.”

¹¹ <https://bit.ly/2P2TUT6>

¹² Bilicsi, Erika (2015) *DOI regisztráció a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központban. A szolgáltatás első évének tapasztalatai.* In: Networkshop 2015, 2015. 03. 31 – 04. 02., Sárospatak <https://bit.ly/3tS7oju>

2. kép — Az OJS2-es *Információs Társadalom*¹³ folyóirat nyitóoldala

¹³ <http://informaciostarsadalom.infonia.hu/>

The screenshot shows the homepage of the Földtani Közlöny journal. At the top, there is a header with the journal's logo, name in Hungarian and English, and the website URL. Navigation links include 'Aktuális lapszám', 'Archívum', 'Főszerkesztői közlemények', and 'A Földtani Közlöny'. A search bar is located in the top right corner.

The main content area is divided into several sections:

- Újabb lapszám jelent meg:** A notice about the latest issue (Volume 148, Issue 3, 2018) published on 2018-09-22. It mentions the 181st anniversary of the journal and highlights the inclusion of meteorite research.
- Regisztráljon honlapunkon!** and **Üdvözöljük az Olvasói honlapunkon!** sections with dates 2017-06-13 and 2017-09-22.
- Nyelv:** Options for English and Hungarian.
- Legfrissebb számunk:** A featured cover image of the journal.
- Lapunkat szemlézik:** Logos for Crossref, Scopus, GeoRef, EPA, and MTA Real.
- Szerzői útmutató** and **Kézirat beküldése** buttons.
- Információ:** Links for 'Olvasónak' and 'Szerzőnek'.

The 'Aktuális szám' section (Volume 148, Issue 3, 2018) lists three articles:

- A kábai meteorit újvizsgálatának fontosabb eredményei** (I. Pt. Ir-tartalmú fészerványhatások, -kondrumok és kondranszterri képződésműnyek a kábai meteoritban). Authors: Imre Kubovics, Zsolt Bendő, Kamilla Gál-Sólymos, Zsuzsanna Ditrő-Puskás, Dóra Georgina Miklós, Balázs Ivancsik. Page 205. PDF icon.
- Xenokristály-társulások -xenokristályok a kábai szemes kondritban**. Authors: Imre Kubovics, Kamilla Gál-Sólymos, Zsolt Bendő, Dóra Georgina Miklós, Balázs Ivancsik. Page 223. PDF icon.
- A Magyarországi Paleogén Medence paleo-oceanográfiája bizonyos foraminiférák paleoökológiai vizsgálata alapján**. Author: Péter Ocsárdi. Page 235. PDF icon.

At the bottom, there is a footer with contact information, ISSN numbers (2559-902X online, 0015-542X printed), and a list of supporting institutions like MTA, Nemzeti Kulturális Alap, and various research centers.

3. kép — Az OJS3-mal kiadott Földtani Közlöny¹⁴ folyóirat nyitóoldala

Ugyanakkor a 2000-es évek közepéhez képest, amikor az OJS2 megszületett, rengeteget fejlődött az internetes világ. A felhasználók igényei, a webes megjelenítő felületek, mind a hardverek, mind a szoftverek jelentősen átalakultak, így nem csoda, ha a Public Knowledge

¹⁴ <http://ojs3.mtak.hu/index.php/foldtanikozlony/index>

Projectnél úgy érezték, hogy ideje előre lépni. A megjelenésében és működésében is alapvetően más OJS3 persze még nem tartalmazza mindazon extrákat, amelyeket az évek során a közösség a 2-es főverzióba befejelesztetett, de minden frissítéssel közelebb jutnak az igényeknek való megfeleléshez.

Tudomásul kell venni, hogy a 2-es verzió frissítése hamarosan végérvényesen befejeződik, így még kevésbé lesz képes eleget tenni napjaink kívánalmainak, amelyeket a folyamatosan változó tudományos közeg egy e-folyóirattal szemben támaszt. Ezért az MTA KIK-hez hasonlóan a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárában is a 3-as verzió mellett tettük le a voksunkat.

1.3. OJS3 – Kívül s belül

Ahogy Payer Barbara írja, az OJS-rendszer alkalmas egy folyóirat kiadásának támogatására, de képes akár több, különálló lap kezelésére is. Ez utóbbi esetben egy összefoglaló főoldalon jelennek meg a rendszer keretei között működő, nyilvánosan elérhető, akár bejelentkezés nélkül is olvasható folyóiratok, bejelentkezés után pedig megfelelő jogosultsággal elérhetőek a nem nyilvános folyóiratok is. Fenntartói szempontból komoly előnyökkel jár az, ha egy rendszert képeznek az adott szervezethez tartozó folyóiratok, hiszen a platformot így lényegesen egyszerűbb karban tartani, de bizonyos egyéni, a rendszer működését befolyásoló átalakítások végrehajtása így nem egyszerű feladat elé állítja az adminisztrációt végző személyt vagy személyeket. A fenntartói szempont mellett az is megemlítendő, hogy amennyiben például egy egyetemi folyóirat-platformról van szó, ahol sok, az intézményhez tartozó kiadvány talál otthonra, komoly presztízs-szolgáltatás kialakítására is lehetőség van, ami természetesen az egyes kiadványok ismertségének növekedését is maga után vonhatja. Marketing szempontból is szerencsés tehát ez a gyűjtőoldalas megoldás.

Külső megjelenés

Az OJS telepítését követően tehát egy olyan megjelenítő felület jön létre, ami akár egy egyetem összes folyóiratának is otthont adhat úgy, ugyanakkor biztosított a folyóiratszintű működés, a szerkesztőségek önállósága, az egyedi URL-lel rendelkező lapok egyéni megjelenése is. Az alapértelmezés szerinti felhasználó felület nagyon egyszerű és funkcionális, azonban kívánság szerint oldal, folyóirat, sőt cikk szinten is testre szabható. Ezen kívül az újabb fejlesztésű OJS3-ról már az

is elmondható, hogy az olvasói felülete teljesen rezponzív, azaz a legkülönbözőbb eszközökön is optimális megjelenést, könnyű olvashatóságot biztosít.

Üdvözljük a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont egyetemi folyóirat platformjának nyitóoldalán!

Könyvtárunk a tudományos publikálás támogatása keretében minden periodikusan megjelenő egyetemi kiadvány számára ingyenes lehetőséget biztosít a világszerte népszerű Open Journal Systems (OJS) szerkesztési rendszer igénybevételéhez. Az OJS lassan már kiképződött, azaz a világszerte elterjedt szabványosított, a szerkesztési igényekhez szabható és a tudományos közösség elvárásait figyelembe vevő rendszerét, hogy segítségével a folyóiratok a lehető legkényelmesebben be tudjanak csatlakozni az online tudományos életkörülményekbe.

Mi abban szeretnénk segíteni, hogy az egyetemi folyóiratok, évkönyvek más módon, a megfelelő azonosítókkal ellátva és a lehető leghatékonyabb tudományos közönséghez eljutva jelenhessenek meg, ezzel is tovább növelve egyetemünk presztízsét.

Könyvtárunk célja, hogy a platform fenntartásával járó informatikai és adminisztrációs feladatokat jelentős részét magára vállalja, illetve segítse a szerkesztőket a rendszer megismerésében, hogy ők a szakmai munkára összpontosíthassanak.

Kérdésait a journals@lib.pte.hu címen várjuk!

Marketing & Management
[Folyóirat megtekintése](#) [Aktuális szám](#)

PONTES
A PONTES a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történelmi Intézetének évkönyve. A kiadvány elsősorban az Intézet oktatóinak, hallgatóinak (PhD, MA) és kutatóinak magyar nyelvű, közege nyelvű resuméival ellátott tanulmányait jeleníti meg, e mellett bemutatja az Intézethez kapcsolódó aktuális kutatásokat, projekteket. A kiadvány a páros években az Intézet egészét megjelenítő, tematikus számokkal jelenik meg, a páros években az Intézet tanszékeinek korszerűsítését, tematikus köteteit. A kiadvány nyitott a szakma egészére, szívesen fogad tanulmányokat külsős szerzőktől is.
[Folyóirat megtekintése](#) [Aktuális szám](#)

Platform & workflow by OJS / PKP

4. kép — A Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont OJS-platformjának nyitóoldala, 2018. 10. 16-án

Adminisztrációs felület, dashboard

Az OJS3-ban, hogy a dinamikus, személyre szabott munkát elősegítsék, létrehoztak egy új szerkesztői felületet, egyfajta vezérlőpultot vagy angolul dashboardot. Újdonság, hogy a rendszerbe való bejelentkezést követően a felhasználó eléri az összes funkciót, amihez jogosultsága van, anélkül, hogy a szerepváltásokhoz ki és be kellene jelentkeznie, illetve láthatja a hozzá rendelt feladatokat is. Minden szerkesztési fázisban rendelkezésre áll egy belső kommunikációs felület,

The screenshot shows the website for PONTOS, the journal of the Institute of History of the PTE. The page is titled 'Aktuális szám' (Current issue) and features the journal's cover image. The cover text reads: 'A Pontos első, tematikus számának friss a vallás - szekularizáció - transzformáció-hívószakasak köré szerveződtek. A témafelvetést José Casanova-ék a közéleti vallások és a szekularizáció témájához kapcsolódó egyik írásának lefordításával alapozzák meg, melyet az intézet munkatársai által készített, a hívószavakra reflektáló tanulmányok követnek. E mellett a közéleti megismerhetik a PTE OTK Történettudományi Intézetében működő, állandó kutatócsoportokat, könyvtármegtehetőket olvashatnak az intézeti kutatók utóbbi években megjelent néhány kötetéről és egy interjú is készítettünk a pécsi történeti műhelyről.' Below the cover, there is a 'Tartalom' (Table of Contents) section with two entries: 'Cimnagyd' (1-4) and 'Tartalom' (5-6), each with a PDF icon. The 'Bemutatók' (Presentations) section includes 'Lectori salutem' by Szaháni Endre (7-8) with a PDF icon. The 'Tanulmányok' (Articles) section features 'A Public Religions - újragondolva' by José Casanova (11-34) with a PDF icon. On the right side, there are navigation options for 'Nyelv' (Language) in English and Magyar, a search bar, and logos for 'KREATÍV történelem tanulmányi verseny' and 'ÁRKÁDIA SZAKHODOLGATANI PORTAL'.

5. kép — A PTE Történeti Intézet Pontes nevű évkönyvének nyitóoldala

amely a szerkesztőségi belső párbeszéd színterévé válhat. Ötvennél több beépített emailsablon biztosítja a minél hatékonyabb működést. Emellett az OJS-nél figyelmet fordítottak arra, hogy minden kiküldött értesítés, beérkezett fájl visszakereshető, rendben tárolható legyen. Ezen kívül számos bővítmény által szabható a szerkesztőség igényeinek megfelelően teste maga a rendszer, az adminisztrációs felület mégis a különböző folyóiratoknál lényegében állandó, ugyanazt a felhasználói tapasztalatot biztosítja, függetlenül attól, hogy külső megjelenésük teljesen változó lehet. Ez az állandóság pedig segíthet rábírni a vonakodó, de sok helyütt publikáló szerzőket arra, hogy a rendszert használva nyújtsák be kézírataikat.

The screenshot shows the article page for 'A Public Religions - újragondolva' by José Casanova. The page includes the journal's logo, navigation links, and a sidebar with language options and a PDF download button. The main content area contains the article's title, author information, abstract, and a list of references.

Főoldal / Archivum / Évf.1 (2018): Vallás – Szekularizáció – Transzformáció / Tartalomjegyzék

A Public Religions - újragondolva

Jose Casanova
 Berkeley Center for Religion, Peace, and World Affairs

Barabas Gabor, fordító
 PTE BTK Történettudományi Intézet

Csibi Norbert, fordító
 PTE BTK Történettudományi Intézet

Gyömel Réka, fordító
 PTE BTK Történettudományi Intézet

Kulcsszavak: Vallás, Szekularizáció, Transzformáció

Absztrakt

Több mint egy évtized telt el a Public Religions in the Modern World című könyvem megjelenése óta, és határozottan állíthatom, hogy az előzőről ismeretesebb tézis, mely szerint a vallás deprivatizációsának folyamata viszonylag globális tendenciának tekinthető, azóta igazolást nyert...

Információk a szerzéről

Jose Casanova, Berkeley Center for Religion, Peace, and World Affairs
 Professzor (Sociológia és Teológia Tanszék, Georgetown University)

Tudományos főmunkatárs (Berkeley Center for Religion, Peace, and World Affairs)

Hivatkozások

Apadural 1996 = Apadural, Arjun. *Modernity at Large*. Minneapolis, 1996.

Asad 2000 = Asad, Talal. *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity*. Stanford, CA, 2003.

Casanova 1994 = Casanova, Jose. *Judeo Public Religions in the Modern World*. Chicago, 1994.

Casanova 1997 = Casanova, Jose. *Globalizing Catholicism and the Return to a 'Universal' Church*. In: Susanne Rudolph – James Piscatori (Eds.): *Transnational Religion and Fading States*. Boulder, CO 1997, 125–143.

Casanova 2001 = Casanova, Jose. *Religion, the New Millennium and Globalization*. *Sociology of Religion* 62. (2001), 415–441.

PDF

Megjelent: 2018-10-14

Folyóirat szám: [Évf. 1 \(2018\): Vallás – Szekularizáció – Transzformáció](#)

Rovat: Tartalomjegyzék

Információ

Olvasóink
 Szerzőink
 Könyvtársaink

KREATÍV
 történelem
 tanulmányi verseny

ÁRKÁDIA
 SZAKKÖZSÉGTANI PORTÁL

6. kép — José Casanova tanulmánya a Pontesben

The screenshot shows the 'Beküldések' (Submissions) section of the PONTES journal website. It features a sidebar with navigation options and a main table listing submitted articles. The table includes columns for article ID, title, author, and status.

Beküldések

Saját soraim Hozzárendelés nélkül Minden aktív Archivum Sögvé

Archívált beküldések

Keresés Szűrők Új beküldött cikk

ID	Cím	Szerzők	Státusz
69	Évf. 1 (2018): Vallás – Szekularizáció – Transzformáció		Megjelentett
67	Csibi Norbert Szerzőink		Megjelentett
66	Fischer Ferenc PTE BTK TTI Ibero-Amerika Központ		Megjelentett
65	Bebesi György A Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történelmi Kutatócsoport – MOSZT		Megjelentett

7. kép — Vezérlőpult a Pontesnél

1.4. Szerkesztőségi munka az OJS3-ban

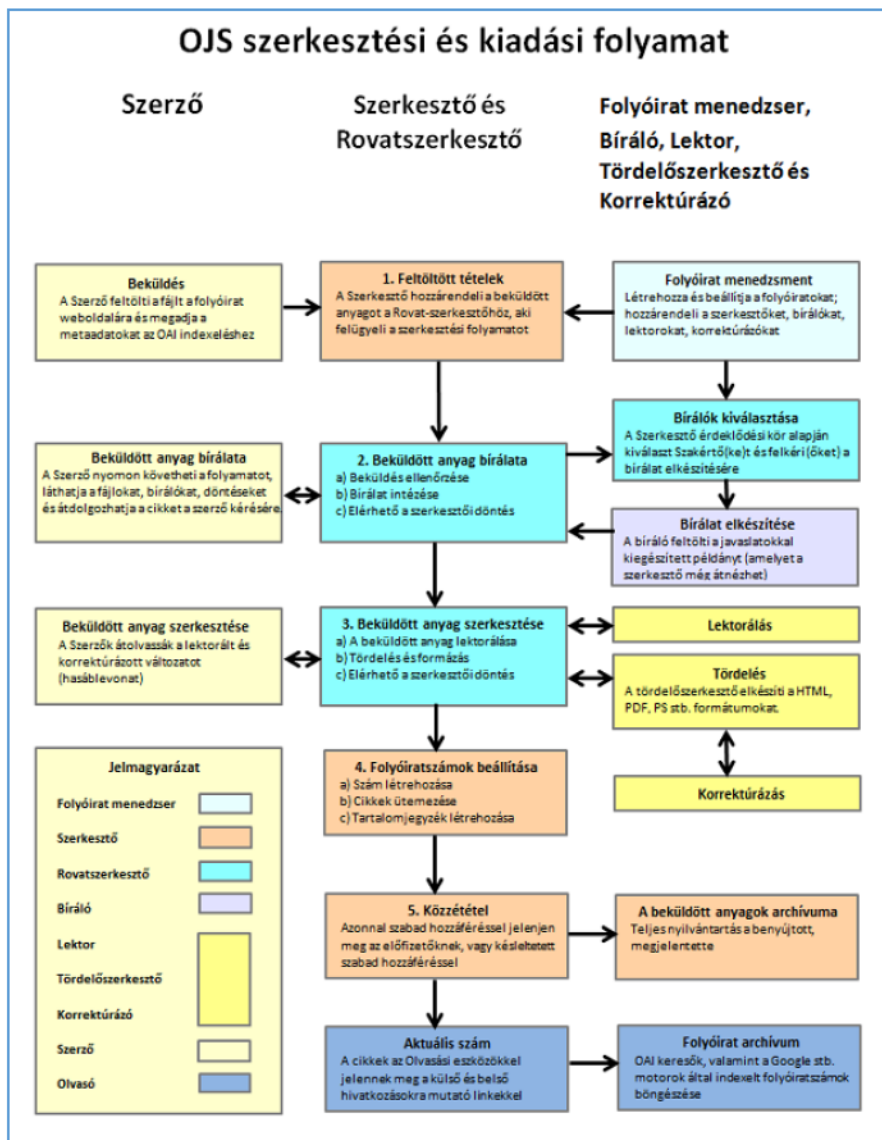
Az OJS-nél az online folyóiratok szerkesztésének és publikálásának minden aspektusára kiterjedő rendszert dolgoztak ki, amely a weboldal létesítésétől kezdve a teljes működési tevékenység lefedésére alkalmas. Ugyanakkor arra is lehetőség van, hogy egy folyóirat esetében csak a szerkesztő és menedzselő funkciókat vegye igénybe a szerkesztőség, megjelentetésre más megoldást találjon, vagy éppen ellenkezőleg, csak publikációs felületként vegye igénybe a rendszert, de a szerkesztőségi munkát továbbra is a hagyományos úton intézze.

Az Open Journal Systemsnél azt vallják, hogy a minőségi online lapkiadás kulcsa a profi és az egyéni igényeknek megfelelő szerkesztőségi munka szavatolása. Ennek megfelelően az OJS legújabb változatánál, az OJS3-nál is kiemelt figyelmet szenteltek annak, hogy miképpen lehetne letisztultabb, áttekinthetőbb, rugalmasabb a munkafolyamat. A szoftvert használók népes és sokszínű tábora miatt elengedhetetlen, hogy a folyóiratot menedzselő rendszer kellően testre szabható legyen. Az OJS-t az utóbbi évek tapasztalatait alapul véve úgy fejlesztették tovább, hogy ne okozzon problémát, ha a teljes szerkesztőség egy személyből áll, de akár egy nemzetközi szerkesztőcsapatot is ki lehessen alakítani, szerteágazó szerepkörökkel.

Szerkesztőségi munkafolyamat

Az OJS-ben egy szerkesztőség számára biztosított az átfogó szerepkörök használata, a munka felosztása a közreműködők között, a munkafolyamat hozzájuk rendelése, de a rendszer bizonyos területein a hozzáférés korlátozása is.

Az OJS jelenlegi verziójában a szerkesztési folyamat alapértelmezett formája négy fázisból áll. Az első természetesen az, amelyben a szerző benyújtja kéziratát (a hozzá tartozó mellékletekkel és a szerkesztőség által meghatározott metaadatokkal együtt), amely a szerkesztőhöz vagy a rovatszerkesztőhöz kerül. Ő működésbe hozza a folyamatot azzal, hogy amennyiben nem a folyóirat profiljától idegen, azonnal visszadobandó munkáról van szó, felkéri a bírálót (szakmai lektort) vagy bírálókat, hogy mondjanak véleményt a szövegről. Ezt követően történik meg a kézirat egy vagy több lépcsős szakértői értékelése, bírálata és szerzői felülvizsgálata. Az elbírált és átnézett fájlokat nyelvi és technikai lektorálásra küldik; majd a végleges, lektorált verziót átalakítják a publikálási formátumra és megjelenésre ütemezik. Érdeemes megjegyezni, hogy a szerzőnek az oldalra belépve minden fázisban lehetősége van írása nyomon követésére.

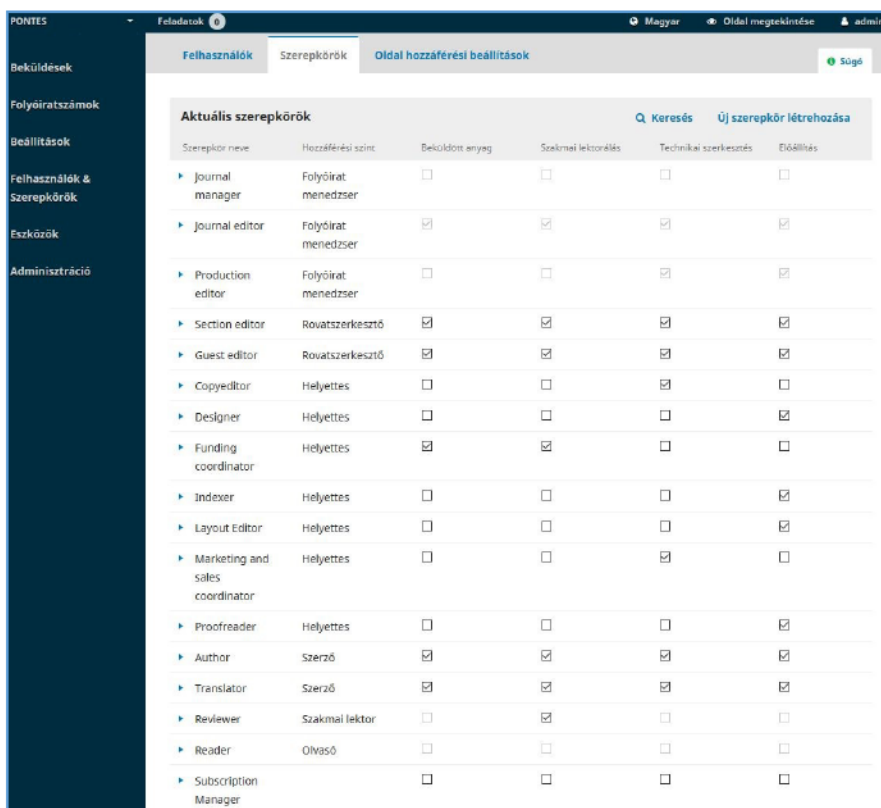

8. kép — Szerkesztési és kiadási folyamat az OJS-ben

Szerkesztőségi szerepkörök

Ezt a sztenderd felosztást azonban a folyóirat menedzsere, illetve még inkább a szerkesztője igény szerint, szabadon alakíthatja. A szerkesztői szerepkör egyébként is kiemelt fontossággal bír az OJS-ben. Ő határozza meg a folyóirat által támasztott szakmai követelményeket, a folyóirat szerkezeti felépítését, az OJS pedig biztosítja az ehhez szükséges infrastruktúrát, legyen szó online cikkbeküldésről vagy akár a kettős vak bírálati eljárásról. A szerkesztőségi szerepkörök

rök rendszere rugalmas. Az egyes résztvevők jogai és feladatai bármikor módosíthatók a számukra kiutalt feladat jellegétől függően, de új szerepkörök létrehozásának sincs akadálya. A szerkesztőséghez hasonlóan a szerkesztési folyamat is a helyi adottságokra szabható. Amennyiben ez gördülékenyebbé tenné a munkát, szerkesztői döntésre bizonyos lépések kihagyhatók, mások pedig beiktathatók. Olyan bővítmény is telepíthető, amely megkönnyíti a visszamenőleges feltöltést azzal, hogy egyetlen űrlap segítségével feltölthetővé teszi a tanulmányokat.

Szerepkör neve	Hozzáférési szint	Beküldött anyag	Szakmai lektorálás	Technikai szerkesztés	Előállítás
Journal manager	Folyóirat menedzser	☐	☐	☐	☐
Journal editor	Folyóirat menedzser	☒	☒	☒	☒
Production editor	Folyóirat menedzser	☐	☐	☒	☒
Section editor	Rovat szerkesztő	☒	☒	☒	☒
Guest editor	Rovat szerkesztő	☒	☒	☒	☒
Copyeditor	Helyettes	☐	☐	☒	☐
Designer	Helyettes	☐	☐	☐	☒
Funding coordinator	Helyettes	☒	☒	☐	☐
Indexer	Helyettes	☐	☐	☐	☒
Layout Editor	Helyettes	☐	☐	☐	☒
Marketing and sales coordinator	Helyettes	☐	☐	☒	☐
Proofreader	Helyettes	☐	☐	☐	☒
Author	Szerző	☒	☒	☒	☒
Translator	Szerző	☒	☒	☒	☒
Reviewer	Szakmai lektor	☐	☒	☐	☐
Reader	Olvasó	☐	☐	☐	☐
Subscription Manager		☐	☐	☐	☐

9. kép — Szerepkörök az OJS-ben

Az OJS3-on belül sokféle szerepkör érhető el, különböző hozzáférési szintekkel. Ez a beállítás definiálja, hogy egy felhasználó mit tehet a rendszeren belül, mely szerkesztési fázis(ok)ban fejthet ki aktivitást. Az egyes szerepkörök is szerkeszthetők, és a rendszer felhasználóinak több szerepük is lehet. Ahogy arról már korábban szó is volt, az OJS3 újdonsága, hogy a felhasználó a bejelentkezés után rögtön eléri az összes olyan funkciót, amihez jogosultsága van.

Az Open Journal System 3-as verziójának az MTA KIK által magyarra lefordított felhasználói útmutatója¹⁵ alapján felsorolás szerűen bemutatom az OJS legfontosabb szerepköreit, és legfontosabb jellegzetességeiket:

Adminisztrátor (Site Administrator)

- Telepítés, szerverbeállítások, nyelvi fájlok, új folyóiratok létrehozása tartozik a feladatai közé – informatikai jártasságot feltételező funkció.
- Csak egy adminisztrátor van, míg a többi szerepkört többen is betölthetik, ha a szerkesztőségen belüli munkamegosztás ezt igényli.

Folyóirat menedzser (Journal manager)

- Az adminisztrátorral ellentétben (de az alább bemutatandó szerepkörökhöz hasonlóan) nem az egész rendszeren, hanem csak az adott folyóiraton belül funkcionáló szerepkör, viszont azon belül a legmagasabb jogosultságokkal rendelkezik.
- Bizalmi pozíció, mert más folyóiratokhoz beiratkozott felhasználók identitását is látja.
- Szemben az adminisztrátori pozícióval, nem fontos a szerepkör betöltéséhez a technikai tudás, hiszen lényegében webes űrlapokat kell kitöltenie.
- Konfigurálja a folyóirat beállításait (hogyan ezt miképpen teheti meg, arra egy későbbi leckében részletesen kitérünk), létrehoz felhasználókat.
- Létrehozhat új rovatokat, beállítja a bíráló űrlapokat, email-sablonokat.
- Elképzelhető olyan megoldás a folyóiratpolitikában, hogy a felhasználók nem regisztrálhatnak maguk az oldalra, csak ő regisztrálhatja őket – pl. a szerkesztőt is ő iratkoztatja be.
- Ő az, aki technikai segítséget nyújthat a szerzőknek egy-egy cikkfeltöltésben, vagy a bírálóknak a bírálati szakvélemény elhelyezésében.
- Sok folyóirat menedzser szerkesztő is, így a folyóirat beállításainak intézése mellett a szerkesztési folyamatot is irányíthatja.

¹⁵ http://openaccess.mtak.hu/dokumentumok/OJS/ojs3_0_felh_utm.pdf

Szerkesztő (Journal editor)

- Jellemzően a menedzserrel együtt dolgozva ő határozza meg a folyóirat-politikát, kiadási irányelveket.
- A szerepkör birtokosa valamennyi szerkesztési munkafolyamara rálát.
- Menedzseli a beküldött cikkeket – felügyeli a teljes bírálati, szerkesztési, publikálási folyamatot.
- A beküldött cikkeket rovatszerkesztőkhöz rendelheti – végig segíthet a szerkesztési folyamat esetleges nehézségeinél.
- Létrehozza a folyóiratszámokat, azokat megjelenésre ütemezi, rendezi a tartalomjegyzéket.
- Korábban archivált cikkek státuszát is meg tudja változtatni.
- Sok szerkesztő menedzser is, mert könnyebb számukra így a szerkesztési és folyóirat menedzselési munkafolyamatok kezelése.

Rovatszerkesztő (Section editor)

- Amennyiben rovatokat alakítanak ki a folyóiratnál, a rovat-szerkesztő a befogadott cikkek hozzá rendelt részének bírálati és szerkesztési részét menedzseli.
- A folyóirat szerkesztési irányelveinek megfelelően, sokszor a szerkesztő végzi ezt a munkát.

Bíráló/Szakmai lektor (Reviewer)

- A folyóirat által meghatározott módon döntést hoz arról, hogy a beküldött tartalom minőségét és jellegét tekintve megfelelő-e a tudományos közlési kritériumoknak; megállapítja, hogy milyen módosításokra van szükség.
- A szerkesztő vagy a rovatszerkesztő kéri fel a bírálatra.
- Véleményét feltölti a weboldalra a szerkesztő és a szerző számára látható módon.
- A folyóirat irányelveitől függően rovatszerkesztők is lehetnek bírálók.

Nyelvi lektor (Copyeditor)

- Nyelvi és stilisztikai szempontból nézi át a cikket, hogy biztosítsa a folyóirat bibliográfiai és nyelvi formai követelményei-

nek betartását, a szerzővel együtt dolgozva, elvégezze a beküldött kézirat képének letisztítását.

- Némely folyóiratoknál a szerkesztő vagy a rovatszerkesztő végzi ezt a feladatot.

Tördelőszerkesztő (Layout Editor)

- A lektorált cikket a megjelenésre alkalmas formátumra hozza (XML, PDF, HTML).
- Néha a szerkesztő vagy a rovatszerkesztő végzi ezt a munkát.
- Külső szoftvert kell használnia, mert az OJS nem biztosít ehhez a munkához eszközt.

Korrektúrázó (Proofreader)

- Alaposan átolvassa a megjelenésre szánt, tördelt változatokat.
- A szerzővel együtt jelzi a tipográfiai és formázási hibákat.

Szerző (Author)

- Először regisztrálnia kell, hogy bejelentkezhesen a saját vezérlőpultjába, ahonnan beküldheti a cikket.
- Nyomon követheti a benyújtott anyag aktuális állapotát, illetve a lektorálási, korrektúrázási munkában is részt vehet, ha bejelentkezik a folyóirat oldalára.

Olvasó (Reader)

- Levélben értesítést kap, ha a szám megjelenik.

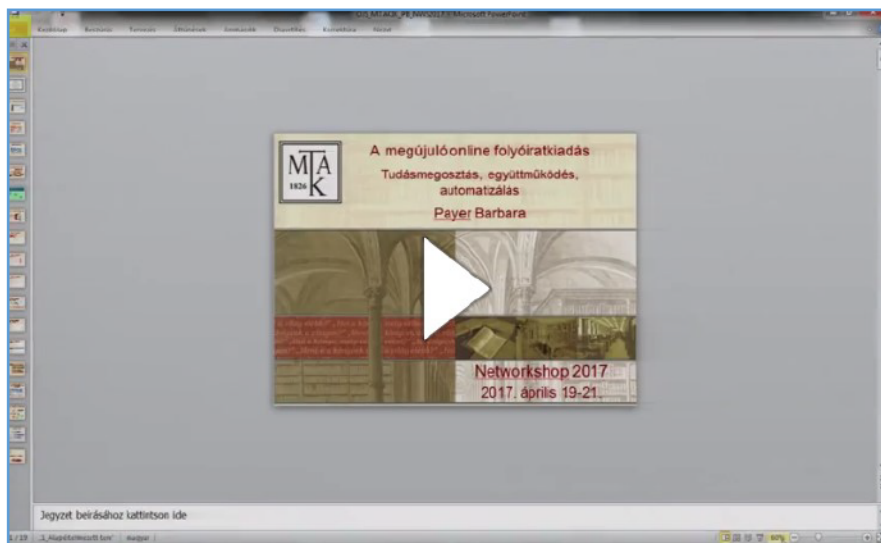
1.5. Könyvtári szerepvállalás az Open Journal Systems üzemeltetésében

Bár az *Open Journal Systems* egy ingyenesen telepíthető rendszer, magas szintű használatának komplexitása miatt még az egyszerűsítő törekvések ellenére is komoly ára van, amelyet időben és szakértelemben kell megfizetni. Világszerte az a tendencia figyelhető meg, hogy könyvtárosok látják el a programmal kapcsolatos adminisztratív feladatokat, biztosítják a professzionális szerverkörnyezetet, illetve tréningeket tartanak, segítséget nyújtanak a különböző szerkesztőbizottságoknak, akik így a szakmai munka magas színvonalon tartására

tudnak összpontosítani. Angol nyelven színvonalas összefoglalása olvasható a könyvtárak OJS-üzemeltetéssel kapcsolatos teendőinek Anna R. Craftnak, az University of North Carolina at Greensboro könyvtárosának tanulmányában¹⁶.

Szerencsére az ehhez szükséges szaktudás megszerzésének megvannak, illetve alakulóban vannak a maguk fórumai. A PKP angol nyelven a programhoz tartozó dokumentáción kívül oktatási anyagok sokaságát tette nyilvánossá. A PKP képzési lehetőséget is biztosít az OJS3-mal behatóbban megismerkedni szándékozó szerkesztőségek számára online kurzusok formájában. Készítettek olyan képzést¹⁷, amely egy ingyenes regisztrációt követően elérhető, végigvezet a főbb tudnivalókon. Amennyiben valaki nem szeretne regisztrálni, a kurzus videóanyagát egy playlist formájában a YouTube-on is megtalálja¹⁸. Ez a videókurzus szolgált kiindulópontul a következő leckéhez is.

Magyarországon is formálódik, az OJS legújabb, tavaly megjelent, 3-as verziójának magyarítását kidolgozó, kompetencia-központként funkcionáló MTA Könyvtár és Információs Központ vezetésével egy olyan közösség, ami segítséget és együttműködést kínál azoknak a kutatási intézményeknek, egyetemeknek, folyóiratkiadással foglalkozó szervezeteknek, akik folyóirataikat OJS-es keretek között szeretnék megjelentetni. Az OJS-nek a MTA Könyvtár és

Payer Barbarának a 2017-es Networkshopon

Forrás: <http://nijf.videotorium.hu/hu/recordings/17039>

¹⁶ <https://bit.ly/3lMahiK>

¹⁷ <http://pkpschool.sfu.ca/courses/setting-up-a-journal-in-ojs-3>

¹⁸ <https://youtu.be/KEEnqNNT00IM>

Információs Központnak köszönhetően magyar gyűjtőoldala¹⁹ is van, ahol magyarra fordított felhasználói kézikönyvek szövegeit is megtalálhatják az érdeklődők. Ennek a dolgozatnak az írásakor nagyban támaszkodtam az itt közzé tett anyagokra, illetve Payer Barbarának a 2017-es Networkshopon elhangzott informatív előadására is. Ő a moderátora az *OJS Hungarian Users Group*²⁰ nevű fórumnak is, amely a magyar OJS-felhasználók közötti tudásátadásnak egy nagyon fontos platformjává nőheti ki magát a jövőben.

Olyan platform van kialakulóban, ami magyar nyelvű segédanyagok mellett, a különféle átemelésekhez szükséges automatizmusok kiépítésében is segítségére lehet a szerkesztőségeknek, illetve a folyóiratoknak otthont adó felsőoktatási könyvtáraknak.

1.6. Összefoglalás

Látható tehát, hogy a tudományos közösség számos kritériumot állít egy e-folyóirat-platformmal szemben annak érdekében, hogy az ennek segítségével megjelenő tartalom valóban méltó módon megjelenhessen, és mások, illetve a különböző algoritmusok által láthatóvá válva bekapcsolódhasson a tudományos vérkeringésbe. Az Open Journal Systems ennek a kutatói közösségnek az elvárásait figyelembe alakította ki az adott szerkesztőség igényeinek megfelelően nagy mértékben testre szabható, világszínvonalú szabványosítást biztosító rendszerét.

Az előző, 2-es főverzió fejlesztése során számos lépést tettek a fejlesztők annak érdekében, hogy valóban egyedi, a szerkesztőségek igényeinek megfelelő terepe alakulhasson ki a munkának. A 3-as verzió új, letisztult, a 2010-es évek közepéhez méltó, rezponzív megjelenési lehetőséget, új funkciókat és adminisztrációs felületet hozott, de abban nem történt változás, hogy a rendszer egyaránt alkalmas egy egyszemélyes „szerkesztőség” és egy nagy, nemzetközi szerkesztői bizottság számára otthont adni. Ebben a szerkesztő-vezérelt rendszerben a folyóirat maga dönt arról, hogy az alapértelmezett négy fázisból (beküldés, bírálat, lektorálás, megjelenésre előkészítés) álló szerkesztőségi munkafolyamatot milyen formában, és milyen szerkesztőségi szerepkörök betöltése révén valósítja meg, milyen elvárásokat fogalmaz meg a kiadványban publikálni szándékozókkal szemben.

Ahhoz, hogy a személyre, pontosabban folyóiraatra szabás valóban az igényeknek megfelelően valósulhasson meg, sok esetben

¹⁹ <http://openaccess.mtak.hu/index.php/ojs>

²⁰ <https://bit.ly/3f9D5R9>

könyvtáros szakemberek segítségét is igénybe veszik a szerkesztői-zottságok, akiknek ezzel a háttértámogatással valóban lehetőségük nyílik a szakmai munka magas szinten tartására összpontosítani.

1.7. Önellenőrző kérdések

A lecke tananyagából kiindulva próbáljon meg válaszolni a feltett kérdésekre.

Melyek az elektronikus folyóirat-kiadás fő előnyei?

Az, hogy az e-folyóiratok jól kereshetők, könnyen másolhatók és továbbíthatók, jelentősen olcsóbbak a nyomtatottnál, (majdhogynem) bárholnan elérhetőek online, és akár egy folyóirat összes évfolyamát tárolhatjuk egy tableten is. A kifejezetten erre a célra szolgáló platform segítségével megjelentetett folyóiratok pedig a láthatóság szempontjából is hasznosak.

Melyek az OJS népszerűségének okai?

Amikor létrehozták, adott volt egy olyan tendencia, amely az elektronikus folyóiratokat szerkesztő platformok térnyerésének kedvezett; tekintettel vannak a felhasználó közösség elvárásaira; pénz és idő spórolható meg a használata által; igyekeztek könnyebben használhatóvá tenni; világszínvonalú szabványosítást biztosít; számos olyan bővítmény (plugin) beépítését teszi lehetővé, amelyek a láthatóságot, az online tudományos közösségbe való bekapcsolódást segítik elő; keresőrobotok számára optimalizált; biztosított a tartalmak teljes indexelése; az oldal használatának monitorozása; különféle export-megoldásokkal lehetséges automatizmusok kiépítése, pl. a DOI- és ORCID-regisztráció vagy az MTMT-be történő adatátadás terén.

Miért okoz sok folyóiratnak problémát az áttérés az OJS 2-es főverziójáról a modernebbre, és ha ez ennyire problematikus, miért éri meg mégis?

Az OJS 2 az évek során stabil, jól kidolgozott rendszerré vált, ráadásul a használat során, az évek alatt számos folyóirat tette az OJS 2-ben működő weboldalát egyedivé, alakította át a rendszert úgy, hogy az a legkényelmesebben kiszolgálhassa a saját szerkesztői tevékenységeit. Ahol jelentősen átalakították az eredeti programkódot, ott nem egyszerű az áttérés.

Ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy a 2000-es évek óta rengeteget változott az internetes világ. Időszerű volt már egy új, korszerű, rezponzív megjelenés és új funkciók bevezetése. A 2-es főverzió fejlesztése hamarosan be is fejeződik, nem lesz képes reagálni az előálló új igényekre, míg a 3-as előre láthatóan folyamatosan fejlődik majd.

Mi az OJS-dashboard és milyen célt szolgál?

A dashboard vagy magyarul irányítópult az a belső, szerkesztői felület, amely arra szolgál, hogy a bejelentkezett felhasználó elérhesse az összes számára elérhető funkciót, láthassa a hozzá rendelt feladatokat, valamint kommunikálhasson a szerkesztőbizottság többi tagjával.

Sorolja fel a szerkesztési munkafolyamat főbb szakaszait!

Az OJS jelenlegi verziójában a szerkesztési folyamat alapértelmezett formája négy fázisból áll. Az első természetesen a cikk beküldésének és a szerkesztő vagy a rovatszerkesztő által bírálóhoz rendelésének szakasza. Ezt követi maga a bírálat, majd amennyiben ez elfogadással zárul, a lektorálás, végül pedig a megjelentetésre való felkészítés és ütemezés teendői.

Sorolja fel az OJS3 legfontosabb szerkesztőségi szerepköreit!

Adminisztrátor, folyóirat menedzser, szerkesztő, rovatszerkesztő, bíráló, lektor, tördelőszerkesztő, korrektúrázó, szerző, olvasó.

1.8. Szerepkörök-teszt

A felsoroltak közül mely szerepkörre igaz a következő állítás?

1. A platformon belül új folyóiratot is létrehozhat...

- ... a folyóirat menedzser
- ... az adminisztrátor
- ... a szerkesztő
- ... a rovatszerkesztő

2. Az egész rendszeren belül mindössze egy ember töltheti be ezt a funkciót, aki a telepítést elvégezte

- Adminisztrátor
- Folyóirat menedzser
- Szerkesztő
- Rovatszerkesztő

3. *Elsődleges feladata, hogy webes űrlapokat kitöltve elvégezze a folyóirat legfontosabb beállításait, beállítsa a különböző sablonokat, technikai segítséget nyújt a többi felhasználónak?*

- Adminisztrátor
- Folyóirat menedzser
- Szerkesztő
- Lektor

4. *Ő hozza létre és ütemezi megjelenésre a különböző folyóiratszámokat*

- Folyóirat menedzser
- Rovatszerkesztő
- Szerkesztő
- Tördelőszerkesztő
- Visszajelzés

5. *Nyelvi és stilisztikai szempontból nézi át a már elfogadott cikkeket, a szerző bevonásával*

- Rovatszerkesztő
- Tördelőszerkesztő
- Lektor
- Bíráló

6. *Jelen pillanatban az OJS nem biztosít a feladatához szükséges eszközt, így külső szoftvert kell használnia*

- Bíráló
- Lektor
- Tördelőszerkesztő
- Korrektúrázó

2. Folyóiratindítás az OJS 3 segítségével

Kiknek készült ez a tananyag?

A tananyag elsődleges célcsoportját azok a folyóirat menedzserek és szerkesztők képezik, akik miután részt vettek a könyvtári bemutatón, illetve áttanulmányozták az első, kontextusteremtő elméleti jellegű leckét, készen állnak arra, hogy hozzájárassanak – a platform adminisztrátori feladatát ellátó könyvtáros kolléga által létrehozott – tudományos folyóiratuk vagy évkönyvük online szerkesztőségi rendszerének és arculatának kialakításához.

Mire van szükség a tananyag elsajátításához?

A tananyag gyakorlati jellege miatt sokkal hatékonyabb, ha a szerkesztőségek munkatársai az itt olvasottakat és látottakat azonnal ki is próbálják. Ehhez elengedhetetlen, hogy a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont folyóirat-platform munkatársai létrehozzák számukra folyóiratuk weboldalát, illetve oda regisztrálják őket a megfelelő folyóirat menedzserei és szerkesztői szerepkörökkel, amelyeknek birtokában a tananyagban foglaltakat maguk is végre tudják hajtani a saját felületeiken.

A tananyag a magyar nyelvű szöveg mellett angol nyelvű és angol felirattal ellátott videókat is tartalmaz. Minden lecke elsajátítható ezek ismerete, tehát angol nyelvtudás nélkül is, de sokak számára megkönnyítheti a leírtak végrehajtását ezek megtekintése.

A tananyagról

Az OJS rendszerét megalkotó Public Knowledge Project számos segítséget kínál azok számára, akik el szeretnék sajátítani a szoftver használatát. Érdemes ellátogatni a honlapjukra²¹, és áttanulmányozni a Support menüpontot.

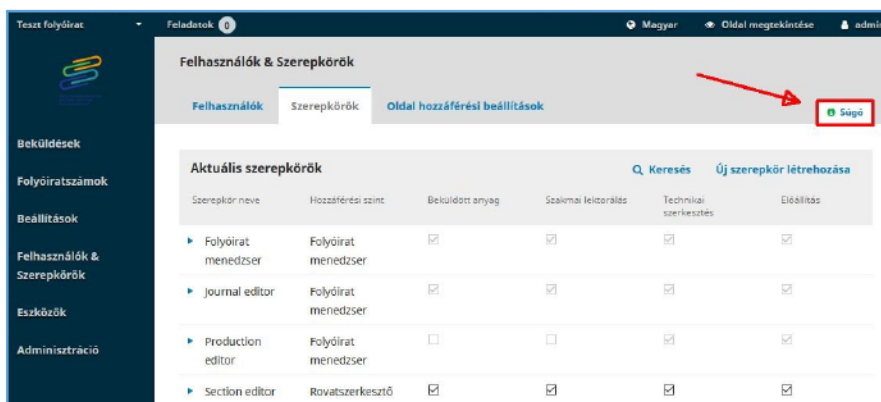
Az angol nyelven tudók számára különösen hasznos lehet ezzel a tananyaggal párhuzamosan az általuk létrehozott és naprakészen tartott útmutató²² használata.

Szeretném már most felhívni a figyelmet arra, hogy az OJS3 bejelentkezést követően elérhető belső munkafelületén, a később megismerendő vezérlőpulton (dashboardon) belül minden oldalon, a jobb

²¹ <https://pkp.sfu.ca/>

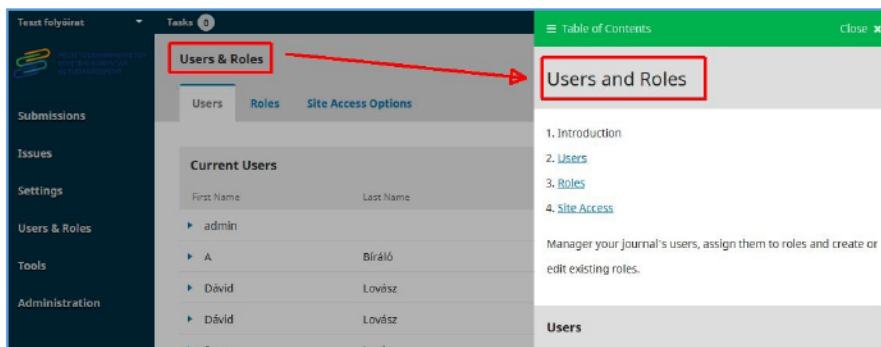
²² <https://docs.pkp.sfu.ca/learning-ojs/en/>

felső sarokban megtaláljuk a **Súgó** gombot, amely tulajdonképpen egy beépített felhasználói kézikönyvet rejt.

1. kép — A vezérlőpult Súgója

Sajnos, egyelőre az itt tárolt tartalom magyar nyelven még nem elérhető. Ha az angol felületről nyitjuk meg a **Súgót** (Helpet), akkor láthatjuk, hogy az tartalmának ahhoz a pontjához ugrik, ahol az épp megnyitott oldallal kapcsolatban releváns információ megtalálható. Ameddig nincs magyar fordítás, érdemes ezt a funkciót angol felületről elérni.

2. kép — Az angol nyelvű Súgó (Help) az aktuálisan megnyitott oldalon

Szerencsére az MTA Könyvtár és Információs Központ felvállalta az OJS kompetencia központi szereppel járó feladatokat. Ennek keretein belül a felhasználói útmutatók fordításait is végzik.²³ A fordítások folyamatosan készülnek az új verzióhoz ezért érdemes körülnézni az oldalukon a magyar nyelvű felhasználói kézikönyvért.²⁴

²³ <https://openaccess.mtak.hu/ojs>

²⁴ OJS 3.0 magyar nyelvű használati útmutató (9.23 Mb) <https://bit.ly/3siD0y8>

Jelen tananyag elkészítéséhez azonban nem ezeket, hanem a Public Knowledge Project PKP School nevű oldalán lévő elektronikus tananyagot²⁵ használtam kiindulópontnak.

A PKP School különböző online kurzusokkal igyekszik elősegíteni az OJS-használat minél zökkenőmentesebb elsajátítását. A kurzusok ingyenesek (amennyiben az ember nem szeretne az elvégzésükről valamiféle elismervényt szerezni), egy regisztrációt követően bárki számára hozzáférhetőek. Az elvégzésükhöz szükséges anyagok mindegyike online, korlátozás nélkül elérhető, saját tempónkban haladva feldolgozható. Videoguide-okon felül interakcióra is lehetőséget biztosítanak, illetve egyéb tanulást segítő eszközök (szövegek, kvízek is rendelkezésünkre állnak).

Az általam kiindulópontnak használt *'Setting up a Journal in OJS 3'* egy bevezető kurzus, amely folyóirat-szerkesztőségek, illetve az őket segítő szakemberek számára nyújt segítséget az OJS legújabb főverziójának kiismeréséhez. A cél azon alapok lehetőleg teljes körű ismertetése, amelyek birtokában hozzá lehet látni az Open Journal Systemsben zajló munkának.

A PKP School angol nyelvű videókat bocsájt a tanulni vágyók rendelkezésére, amelyekhez angol és spanyol felirat érhető el. A későbbiekben a kompetencia-központként működő MTA KIK-kel közösen esetleg cél lehet, hogy ezekhez a videókhoz közösen magyar feliratot gyártsunk. Ebben a tananyagban nem célom a videókban elhangzott szöveget lefordítani, de minden lehetséges esetben szerepeltetem a videókat, hogy az audiovizuális úton könnyebben tanuló felhasználók számára elérhetőek legyenek.

Tananyagomban nem képezem le teljes egészében a PKP School által létrehozott kurzus anyagát, de tematikai tagolását átvettem. Az egyes fejezeteket magyar nyelvű kísérszöveggel és Könyvtárunk tesztoldaláról készített vágóképekkel szemléltetem.

Mire tesz képessé ez a tananyag?

- A tananyag képessé teszi elsajátítóját arra, hogy átfogó képet alkosson az Open Journal Systems 3-as rendszerének felépítéséről és működéséről.
- A benne foglaltaknak a birtokában a folyóirat szerkesztők és menedzserek önállóan képessé válnak folyóiratuk működési keretrendszerét megalkotni, az OJS-ben folyó munka menetét megszabni.

²⁵ <https://pkpschool.sfu.ca/courses/setting-up-a-journal-in-ojs-3>

- A tananyag arra is alkalmas, hogy általa a szerkesztőségek a bennük foglaltakból kiindulva kitalálhassák a kívánt megjelenési felület sajátosságait, és azt a könyvtáros és informatikus szakemberek segítségével ki is alakítsák.

A 2. tananyagrészt alfejezetei

- 2.0. „Használati útmutató” a leckéhez
- 2.1. Olvasói felület
- 2.2. Regisztráció és bejelentkezés
- 2.3. Felhasználói vezérlőpult (dashboard)
 - 2.3.1. Felső navigációs sáv
 - 2.3.2. Baloldali navigációs sáv
- 2.4. Felhasználói profil
- 2.5. Folyóirat beállítások
 - 2.5.1. Impresszum
 - 2.5.2. Kapcsolat
 - 2.5.3. Rovatok
- 2.6. Weboldal beállítások
 - 2.6.1. Megjelenés
 - 2.6.2. Információ
 - 2.6.3. Nyelvek
 - 2.6.4. Pluginok (Bővítmények)
 - 2.6.4.1. Statikus oldalak
 - 2.6.4.2. Egyéni blokk-kezelés
 - 2.6.5. Értesítések
 - 2.6.6. Navigációs menü
- 2.7. Munkafolyamat beállítások
 - 2.7.1. Komponensek
 - 2.7.2. Beküldés
 - 2.7.3. Szakmai lektorálás
 - 2.7.4. Megjelentetési dokumentumok
 - 2.7.5. Emailek
- 2.8. Megosztási beállítások
 - 2.8.1. Keresőmotor indexelés
 - 2.8.2. Hozzáférés
 - 2.8.3. Fizetések
 - 2.8.4. Engedélyek
- 2.9. Felhasználók & Szerepkörök
 - 2.9.1. Felhasználók
 - 2.9.2. Szerepkörök
 - 2.9.3. Oldal hozzáférési beállítások
- 2.10. Eszközök
 - 2.10.1. Import/Export
 - 2.10.2. Statisztikák

2.0. „Használati útmutató” a leckéhez

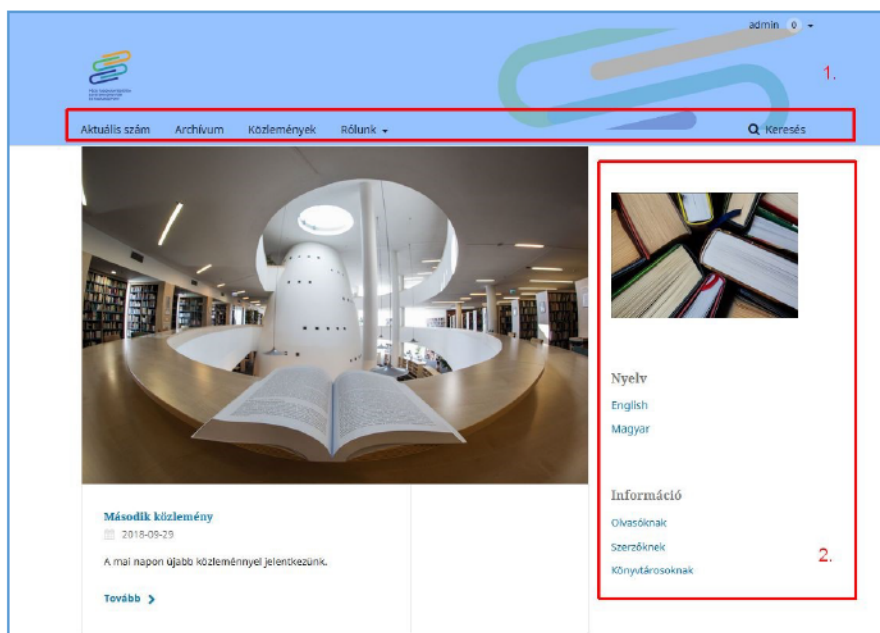
Hasznos tippek

- Könnyű elfelejteni, de fontos, hogy minden egyes változtatás után keressük meg az oldal alján található Mentés vagy OK gombokat, és a megnyomással tudassuk a programmal, hogy valóban végre szeretnénk hajtani az adott műveletet.
- A 3. leckében megismerendő vezérlőpult mellett, amelyen a műveleteket végezzük, mindig legyen megnyitva folyóiratunk weboldala is egy külön lapon, hogy mentés után mindig ellenőrizhessük, hogy milyen változások mentek végbe. Ne felejtünk el frissíteni!
- Kísérletezzünk bátran! A Könyvtár által kiutalt tesztfelületen nem igazán van olyan művelet, amelynek végrehajtása visszafordíthatatlan károkat okozhatna.

2.1. Olvasói felület

Ez a modul azt mutatja be, hogy miképpen fog kinézni az OJS3-as publikációs felületünk az oldalra tévedő olvasó szemszögéből.

A folyóiratunkhoz tartozó URL a nyitóoldalra vezet.

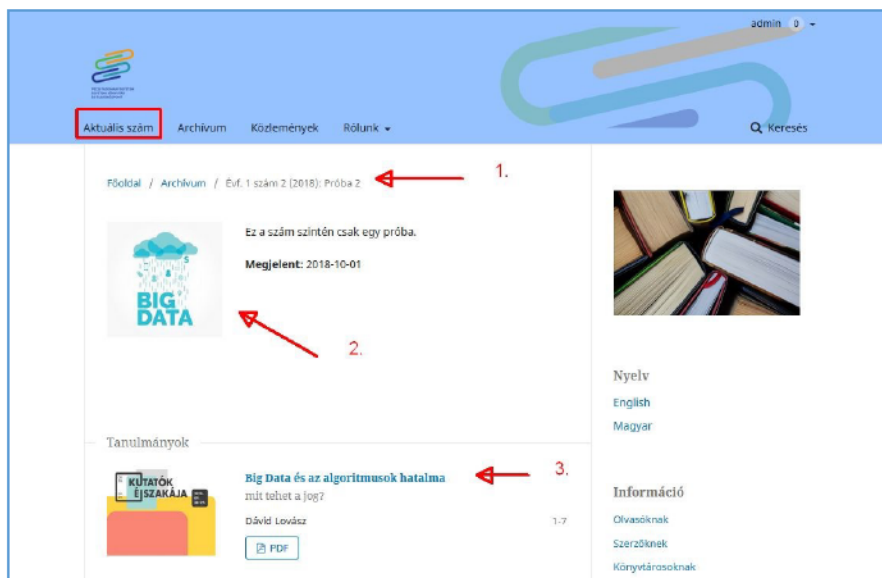

3. kép — A folyóirat nyitóoldalának blokkjai

Ezen látható egy **felső horizontális navigációs sáv** (1), amely elvezet minket az oldalon található legfontosabb tartalmakig, illetve egy **oldalsáv** (2) amelyen speciálisabb információkat találhatunk. Az oldal központi részén pedig a folyóirat aktuális számainak anyagához férhetünk hozzá, valamint mindazokhoz a tartalmakhoz, amelyeket a szerkesztőség itt megjelenítendőnek ítél. Ez a blokk dinamikusan változik, amint új tartalom kerül ki az oldalra. Ugyanakkor lehetőség van állandóan jelenlévő tartalmak (üdvözlőszövegek) megjelenésére is, amennyiben a szerkesztőség ennek értelmét látja.

Az alapértelmezett fülek közül az első, az **Aktuális szám** nevéhez hűen a legfrissebben megjelent lapszámhoz viszi az érdeklődőt.

Az oldalon megtalálhatjuk az aktuális számmal kapcsolatos olyan alapvető információkat, mint hogy mely évfolyam mely számánál járunk (1.), amennyiben megjelenítésre kerül, a borítóképet is láthatjuk (2.), illetve a szám tényleges tartamához is innen juthatunk el (3.). Ezeknek a tartalmi egységeknek a megjelenítése természetesen követi a folyóirat rovatainak rendjét.

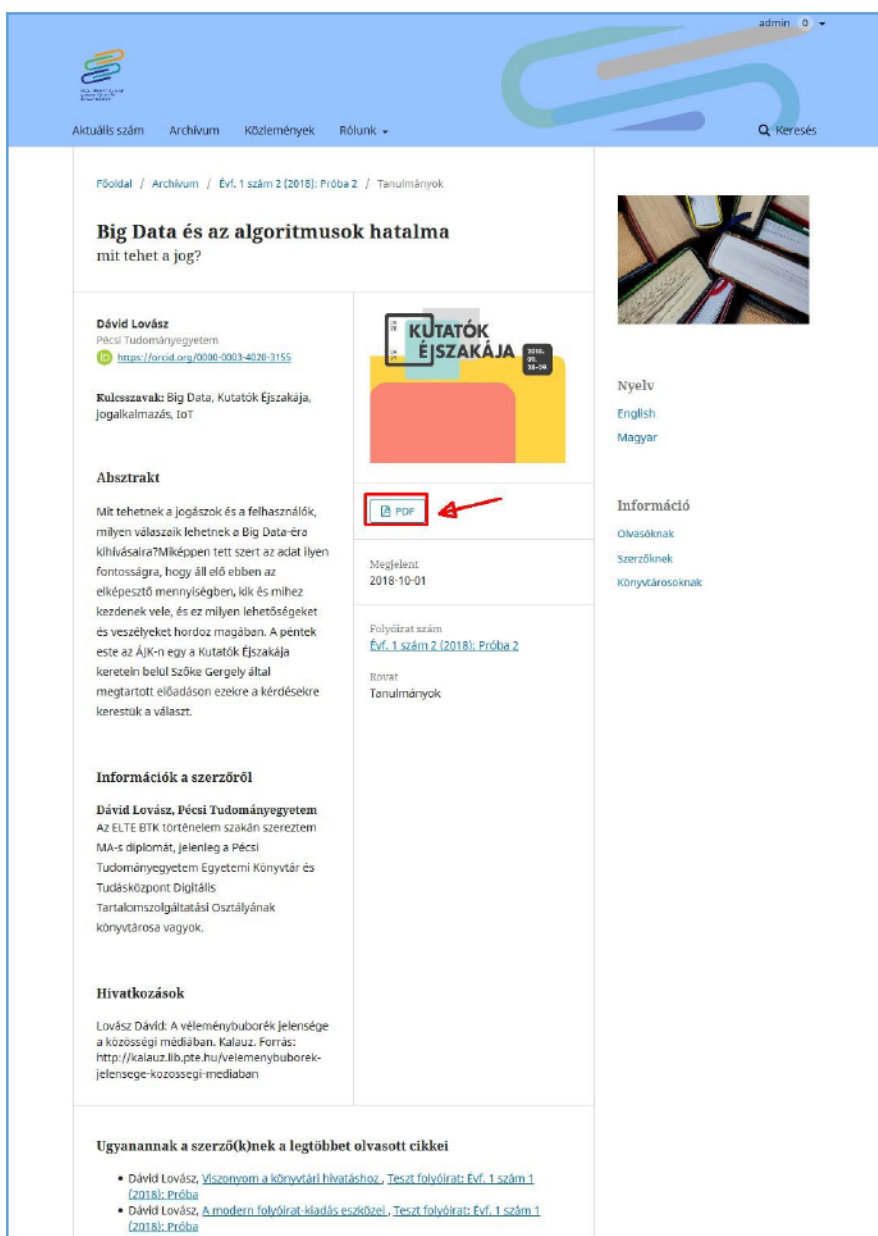
4. kép — Aktuális szám

Ez a tartalomjegyzék további felvilágosítással szolgál a megjelenő írások címével (1), szerzőjével (2), valamint az elérhető formátumokkal kapcsolatban is (3).

A címre kattintva jutunk el az adott egység részletes adatait tartalmazó oldalra, amelyen a szerkesztőség döntéseitől függően az absztrakttól kezdve a kulcsszavakon át a hivatkozás módjáig rengeteg minden megjelenítésre kerülhet.

5. kép — Az Aktuális szám tartalomjegyzékének elemei

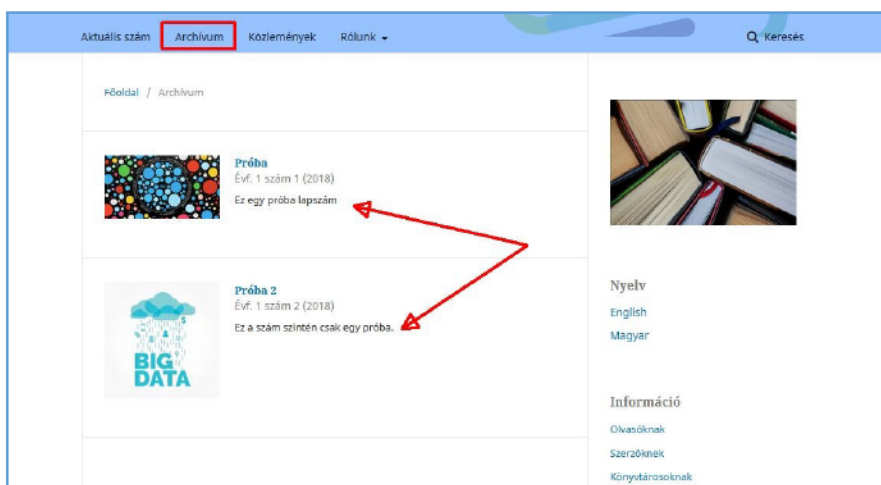
6. kép — Cikknézet az OJS3-ban

A kiválasztott formátumra (jobbára PDF, esetleg HTML, de adott esetben XML is lehet) kattintva juthatunk el arra az olvasófelületre, ahol aztán ténylegesen elolvashatjuk a választott szöveget.

7. kép — Olvasófelület az OJS3-ban

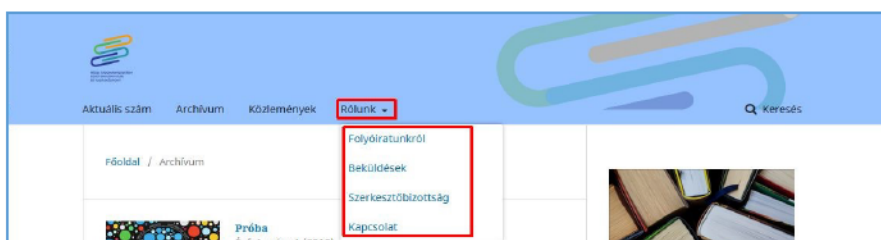
Az **Archívum** fül az összes addig megjelent és az oldalra kikerülő számhoz vezet el minket. A számokról rövid leírást is megjelentethetünk.

8. kép — Archívum

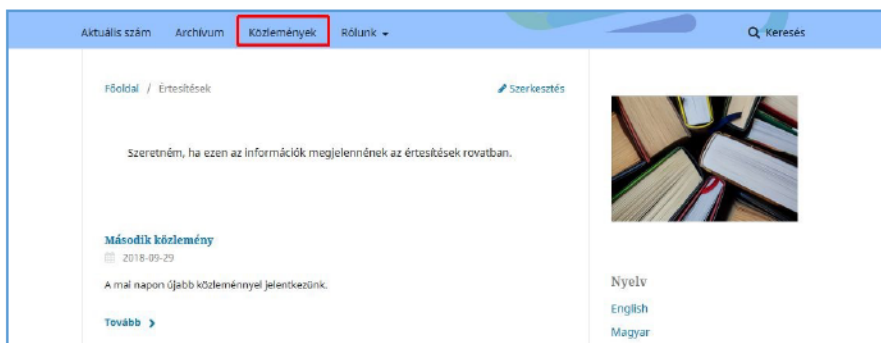
A számcímre kattintva juthatunk el a korábban már látott tartalomjegyzékig, illetve azon keresztül magához a tartalomhoz.

A **Rólunk** vagy Információk fül tartalma kizárólag a szerkesztőség szándékaitól függ. Alapvető célja a folyóirattal kapcsolatos általános információk megismertetése az érdeklődőkkel. Ha a fül fölé visszük az egeret, egy legördülő menüt láthatunk. Ennek elemei általában a folyóirattal kapcsolatos általános leírás, a szerkesztőség összetételének ismertetése, a beküldések menetének tisztázása (ennek részét szokta képezni egy szerzői útmutató, de tényleges beküldési lehetőséget biztosító rész is), valamint a kijelölt személyekkel való kapcsolatlétesítés lehetőségének feltüntetése szoktak lenni.

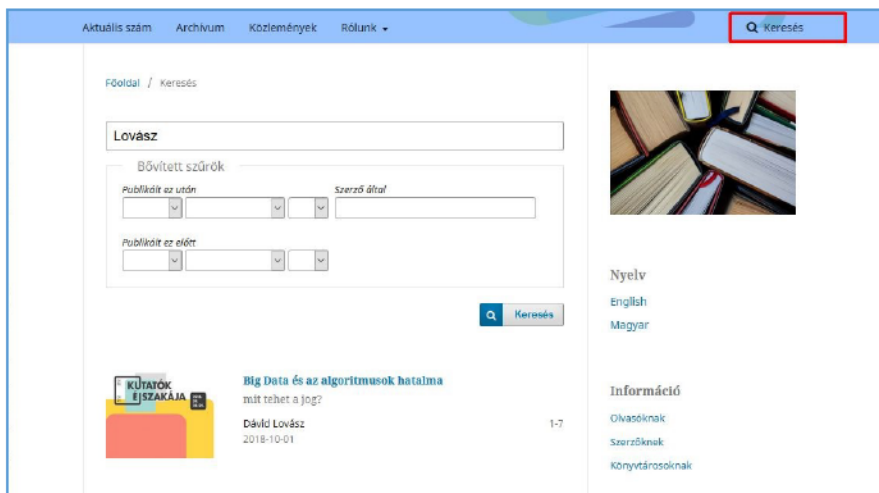
9. kép — Rólunk

Az alapértelmezett füleken kívül újabbak hozzáadására is lehetőség van. Az általam bemutatott tesztfolyóirat esetében ilyen a **Közlemények**, melynek létrehozásáról később lesz szó.

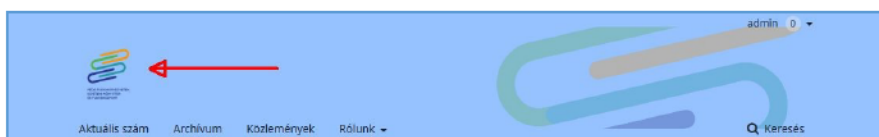
10. kép — Közlemények

Ezen kívül az oldalt benépesítő tartalmak közötti keresést lehetővé tevő keresősáv is tartozik az OJS3-hoz.

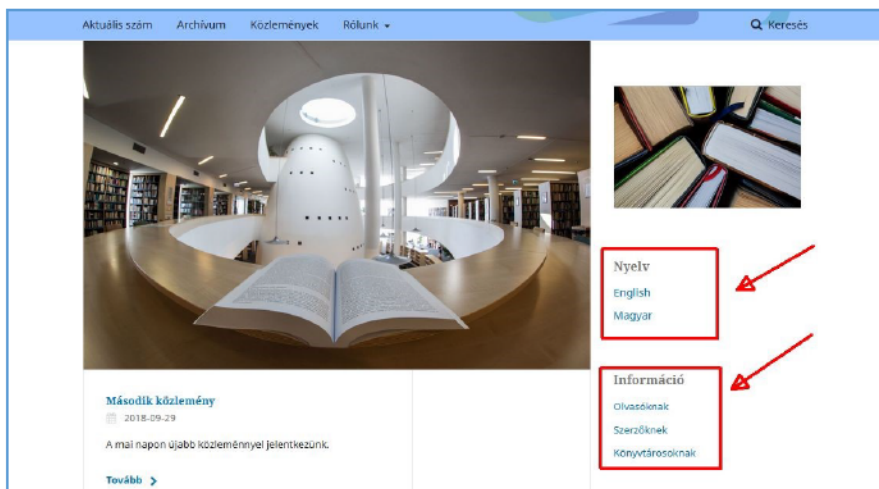

11. kép — Keresés

A folyóirat logójára kattintva pedig bármikor visszajuthatunk a folyóirat nyitóoldalára.

12. kép — A folyóirat logója

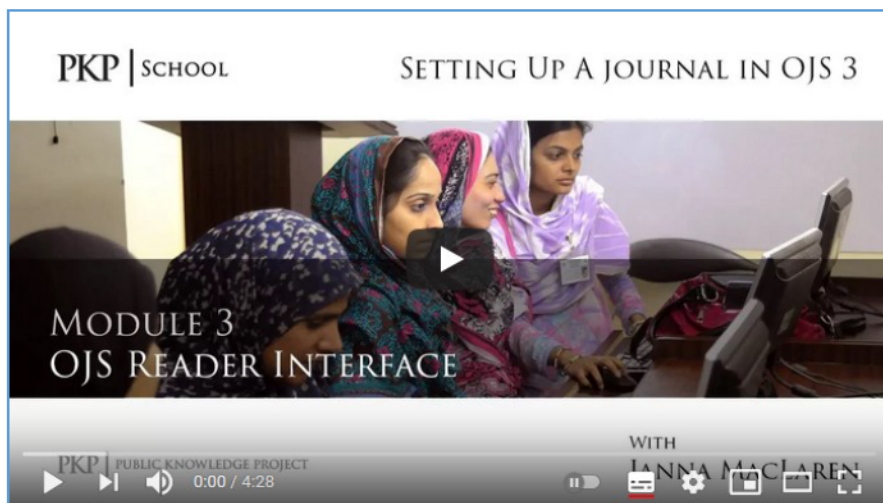
13. kép — A nyelvválasztási és információs blokkok az OJS oldalsávjában

Az oldalsávban megjelenő tartalmak köre is szabadon választható. Az OJS által propagált megoldás egy **Információk blokk** kialakítása, amely rövid, felhasználói csoportokra (szerzők, olvasók, könyvtáro-

sok) szabott információval szolgál a folyóirattal kapcsolatban, illetve általában meg szokott jelenni itt a **Nyelv** választásának lehetősége is.

Fontos még egyszer megjegyezni, hogy minden, amit a weboldalon láthatunk, a szerkesztőségek igényei szerint testre szabható.

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

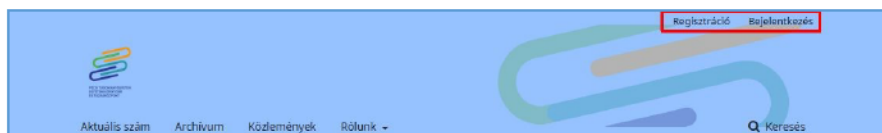

A videó forrása: <https://youtu.be/4r9d8Q3oYmA>

2.2. Regisztráció és bejelentkezés

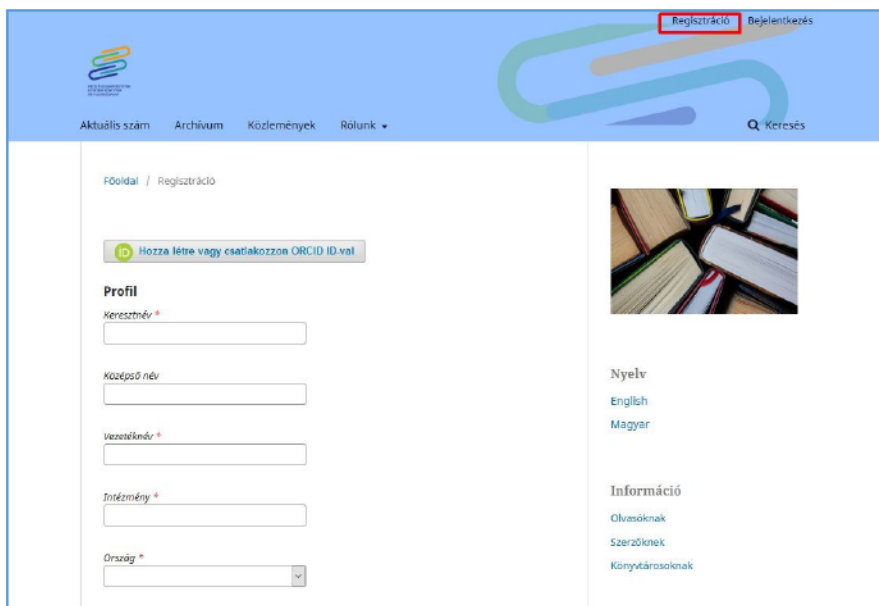
Az OJS3 az elődeihez képest sokkal egyszerűbb és gyorsan regisztrációt tesz lehetővé. Lényegében csak néhány mező kitöltésére van bárki attól, hogy egy OJS-es folyóirat regisztrált felhasználójának mondhassa magát. Később lehetőségünk van arra, hogy személyes adataink megadásával pontosabb képet fessünk magunkról, de a program készítői úgy gondolták, hogy mindegyik regisztrációnál még nincs szükség. Egy OJS-es folyóiratnál akármilyen tevékenységet az tud kifejezni, aki az adott folyóiratnál regisztrált (és bejelentkezett) felhasználó, ezért is fontos végig venni ezt – az egyébként a többség számára magától értetődő – folyamatot.

A folyóirat kezdőoldalán is látható a jobb felső sarokban két link: a **Regisztráció** és a **Bejelentkezés**.

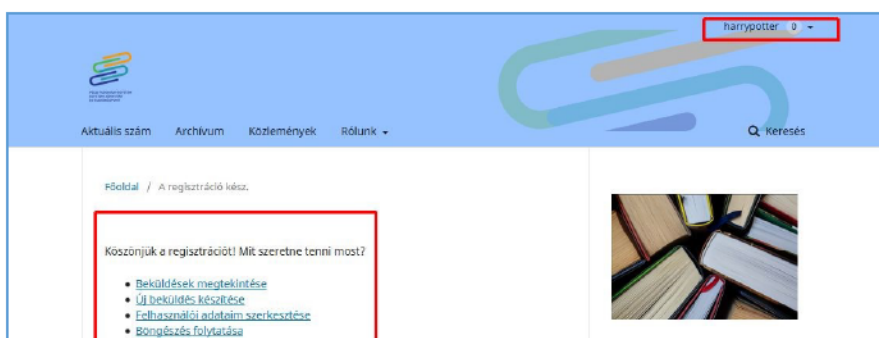
14. kép — Regisztráció és bejelentkezés

Amennyiben valaki már rendelkezik felhasználói fiókkal, a **Bejelentkezésre** kattintva beléphet. Új fiók létrehozásáért a **Regisztrációt** kell választanunk, amely egy előre definiált kitöltendő űrlaphoz fog vezetni minket, amelyen találhatóak csillaggal jelölt kötelezően kitöltendő és kihagyható mezők is.

15. kép — Regisztrációs felület

A mezők végén szerepel egy olyan sor is, amelyet akkor kell kitöltenünk, ha egy folyóiratnál szakmai lektorként szeretnénk tevékenykedni. Itt megadhatjuk a szakterületeinket is (egy szakterület megadását követően ENTER-t nyomva kezdhetjük el a következő beírását).

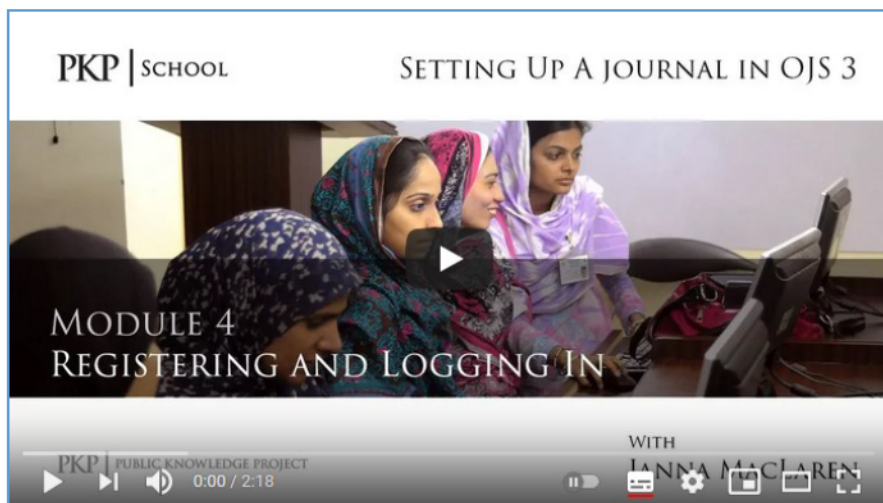

16. kép — Egy harrypotter nevű felhasználói nevű regisztrált olvasó elé táruló kép

A folyamat végén a **Regisztráció** gombra kattintva létre is hoztunk egy új felhasználói fiókot, amelyet az is jelez, hogy a jobb felső sa-

rokban már a felhasználói nevünket látjuk, nem a bejelentkezési és regisztrációs opciót. Az OJS a regisztrációt követően rögtön felkínál különböző, számunkra már elérhető tevékenységeket, mint az új bekezdés vagy a felhasználói adataink szerkesztése.

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

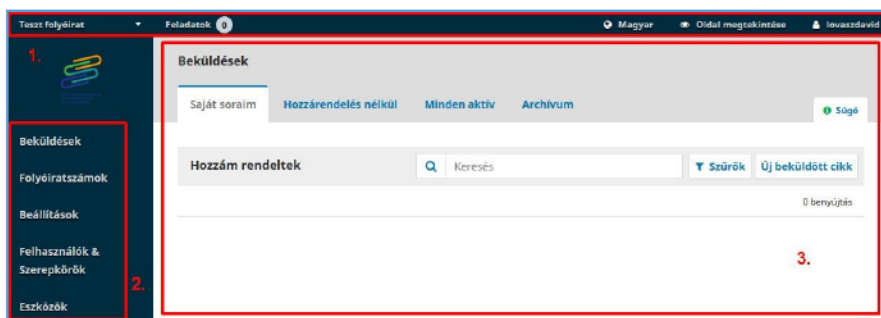

A videó forrása: <https://youtu.be/N7ArSDI9j-M>

2.3. Felhasználói vezérlőpult (dashboard)

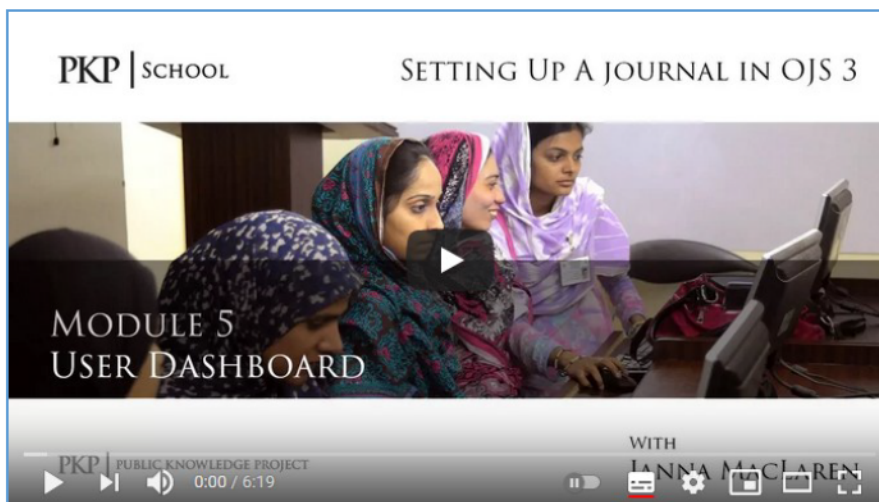
Ez a modul egy általános áttekintést kínál az OJS3-ban használt vezérlőpulttal kapcsolatban. A dashboard bejelentkezés után érhető el.

Egy felső állandó navigációs sáv (1.) és egy baloldali, szintén állandó navigációs sáv (2.), ahol viszont felhasználófüggő, hogy milyen tartalmak érhetőek el, képez benne egyfajta keretet egy központi, dinamikus ablak (3.) körül, amely attól függően változik, hogy éppen a vezérlőpult mely részén járunk.

17. kép — A vezérlőpult blokkjai

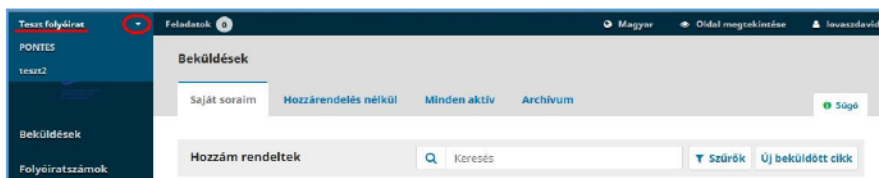
A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/5IPTW-16nJg>

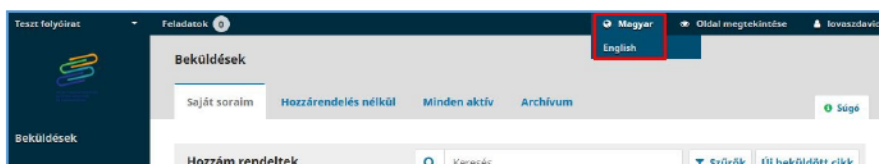
2.3.1. Felső navigációs sáv

Annak a **folyóiratnak a nevét** találhatjuk a bal felső sarokban, amelynek dashboardján éppen tartózkodunk. Amennyiben valaki több, egy platformon belül helyet kapó folyóiratnál is regisztrált felhasználó, az aktuálisan megnyitott folyóirat neve melletti nyíllal választhat azok között a folyóiratok között, amelyekhez jogosultsága van. Ennek köszönhetően könnyen átléphet egyik felületről a másikra anélkül, hogy ki és be kellene jelentkeznie.

18. kép — Folyóirat-választás

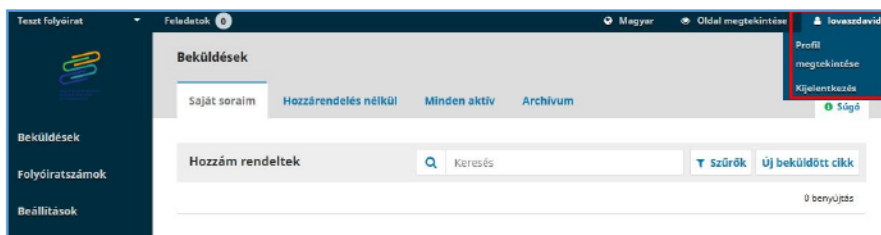
Fent, a jobboldali blokkban elsőként a **nyelvet** beállító fület találhatjuk, amely értelem szerűen azt teszi lehetővé, hogy szabadon kiválaszthassuk az elérhetővé tett nyelvek közül a számunkra megfelelőt.

19. kép — Nyelvválasztás

Mellette található az **Oldal megtekintése** opciót, amelyre kattintva a bal sarokban megjelenő folyóirat nyitóoldalára, felhasználói felületére juthatunk.

A jobb sarokban pedig a **felhasználói nevünket** találhatjuk. Ha fölé visszük az egeret, akkor egy legördülő menü jelenik meg lehetővé téve számunkra a profilunk szerkesztését vagy a kijelentkezést.

20. kép — Felhasználói profilunkhoz kapcsolódó opciók elérése

A videóban használt OJS-verziótól eltérően nálunk nem baloldalon, hanem szintén a felső sávban található a **Feladatok** fül is. Rákattintva előugrik egy lista azokkal a teendőkkel, amik direkt hozzánk lettek rendelve. Fontos megjegyezni, hogy a Feladatok melletti szám nem az összes hozzánk rendelt feladat, csak a hozzánk rendelt új, olvasatlan feladatok száma!

21. kép — Feladatok

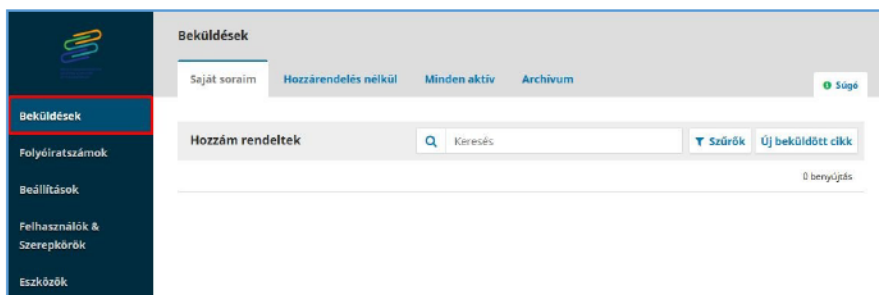
Láthatjuk, hogy ennél az előugró listánál rögtön lehetőségünk van az egyes feladatokat újnak (olvasatlannak) vagy olvasottnak nyilvánítani, szükség esetén törölni is.

22. kép — A Feladatokkal kapcsolatos műveletek

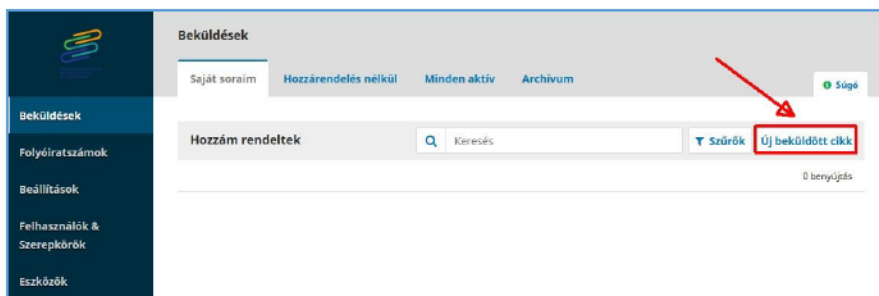
2.3.2. Baloldali navigációs sáv

Az itt található feladatcsokorral a szerkesztési munkafolyamatok kapcsán lesz szó a következő leckében. Ez a terület lesz az, ahol a folyóirat-szerkesztés érdemi része az OJS-ben zajlik. Szerepkörtől és hozzárendelt feladattól függ, hogy ki mit lát itt.

23. kép — Beküldések

A **Saját soraim** az a fül, ahol minden, akármilyen módon hozzánk tartozó feladatot áttekinthetünk. Némileg más a mi felületünk, mint a videóban látható. Például a **Hozzárendelés nélkül** álló beküldések egy külön fület kapott. Az **Új beküldött cikkekre** kattintva lehetőségünk van arra, hogy új szöveget küldjünk be a folyóirathoz.

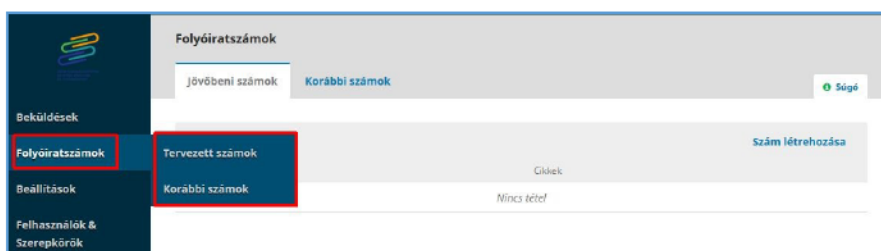
24. kép — Új cikk beküldése

Folyóiratszámok

Ez a fül szintén bemutatásra kerül a szerkesztőségi munkafolyamattal foglalkozó részben.

Alapvetően két részből áll. Az egyik a **Tervezett számok**, amely a szerkesztők számára biztosít lehetőséget arra, hogy létrehozzanak új számokat, ezekkel kapcsolatos műveleteket hajtsanak végre, illetve publikálásra ütemezzék őket. A **Korábbi számok** fül pedig arra biz-

tosít lehetőséget, hogy már megjelent számokkal kapcsolatban hajtunk végre különböző változtatásokat.

25. kép — Folyóiratszámok

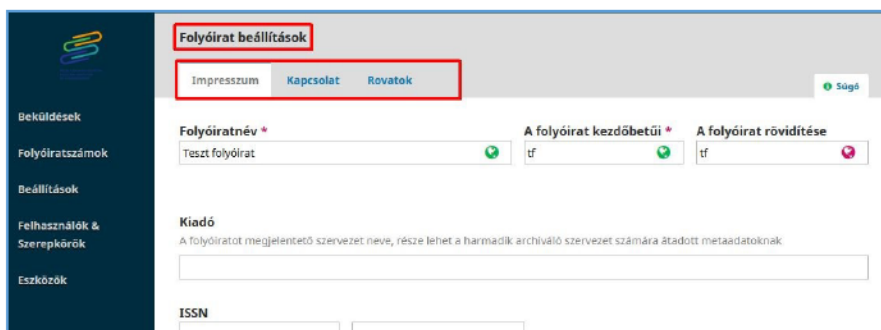
Beállítások

Ha a **Beállítások** fölé visszük az egeret, négy további opció jelenik meg, a **Folyóirat**, a **Weboldal**, a **Munkafolyamat** és a **Megosztás**. Ezek a szekciók később bővebb bemutatásra kerülnek, most csak futólag vesszük őket szemügyre.

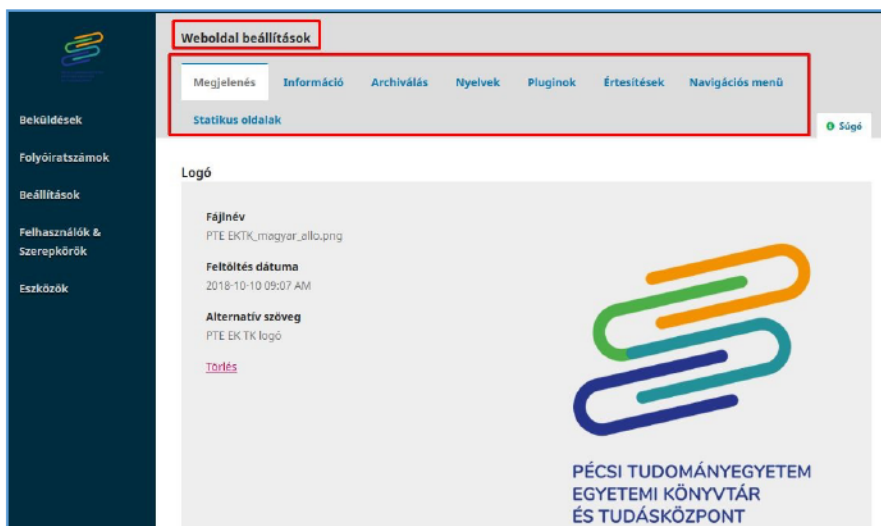
26. kép — Beállítások

A **Folyóirat** szekcióban van lehetőségünk megadni a folyóiratunkhoz tartozó metaadatokat, illetve beállítani az általunk kívánatosnak tartott irányelveket.

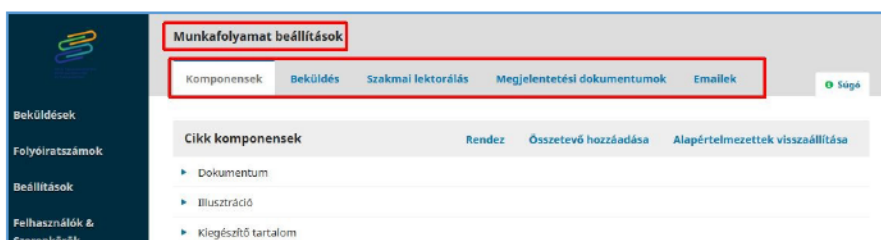
27. kép — Folyóirat-beállítások

A **Weboldal**nál nyílik lehetőségünk az oldal alapértelmezett fizikai megjelenítését személyre szabni. Ezek kívül itt adhatunk meg bizonyos célcsoportoknak szánt információkat, de az archiválással kapcsolatos tennivalók elvégzésének, a rendelkezésre álló bővítmények (plugin) konfigurálásának is ez a terepe.

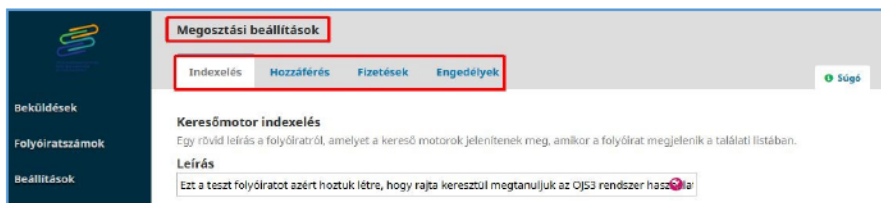
28. kép — Weboldal-beállítások

A **Munkafolyamat** rész szintén nagyon fontos, hiszen itt tudja egy szerkesztőség beállítani az általa kívánt szerkesztőségi munkafolyamat elemeit. Fájlmenedzsment, útmutatók létrehozása, irányelvek, elvárások lefektetése, különböző szerepekhez tartozó határidők beállítása, de még a szükséges emailsablonok tesztje szabása is itt valósítható meg.

29. kép — Munkafolyamat-beállítások

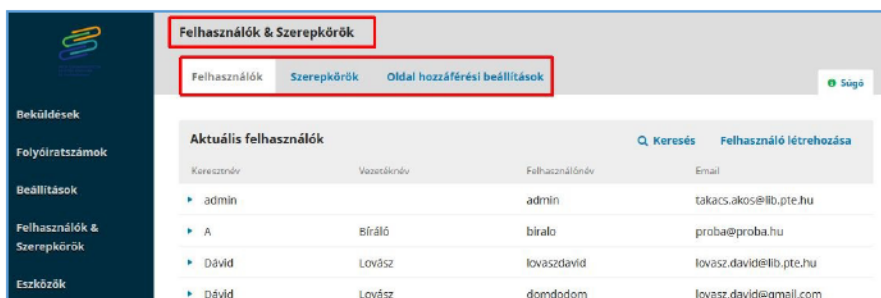
A **Megosztás**nál a kikerülő tartalom terjesztésére vonatkozó beállítások tehetők meg. Határozhatunk az oldal indexelésének mikéntjéről, beállíthatjuk, hogy a folyóirat hozzáférése milyen legyen, ha fizetősé szeretnénk tenni a szolgáltatást, ezzel kapcsolatban is rendelkezhetünk, illetve a különböző jogkezeléssel kapcsolatos irányelveket is meghatározhatjuk.

30. kép — Megosztási beállítások

Felhasználók és szerepkörök

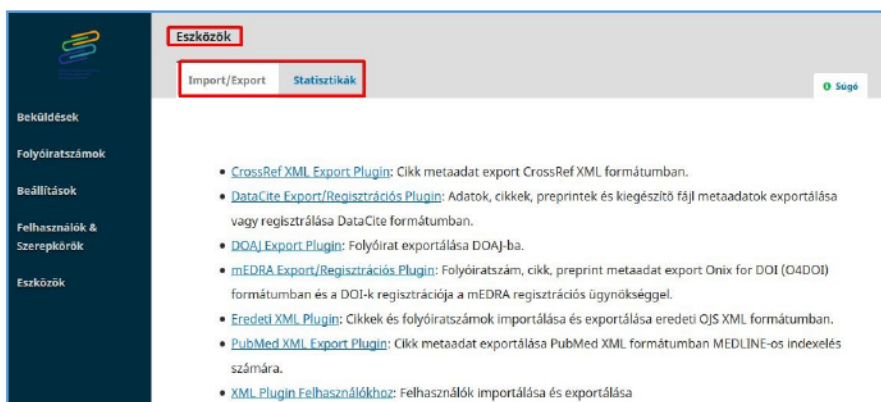
Ez az a blokk, ahol lehetőségünk nyílik (megfelelő szerepkör és az azzal járó jogosultságok birtokában) a regisztrált felhasználókkal és a folyóirat által használt szerepkörökkel kapcsolatos tevékenységek, ügyintézés folytatására. Erre is behatóbban kitérünk később.

31. kép — Felhasználók és szerepkörök

Eszközök

Végül az **Eszközök** fül egyrészt az OJS-ből alapértelmezetten benne lévő import és export lehetőségek, valamint a belőle kinyerhető statisztikák elérésének terepe.

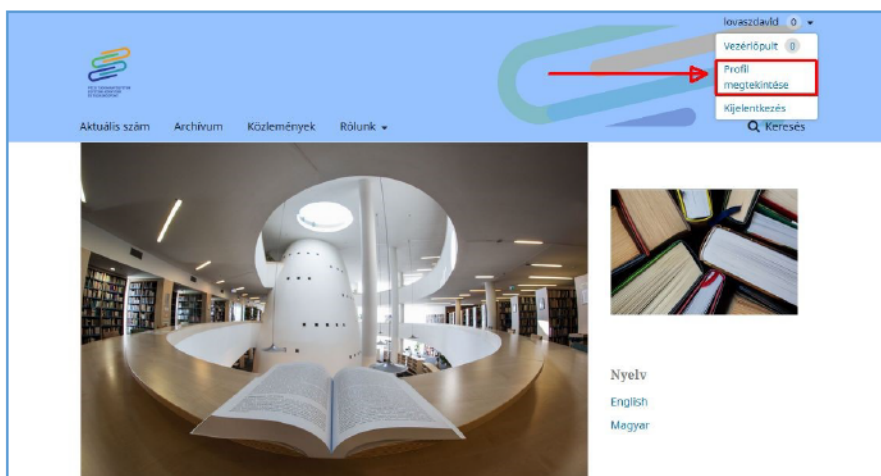

32. kép — Eszközök

2.4. Felhasználói profil

A regisztrációs folyamatot meggyorsítandó az OJS első körben viszonylag kevés adatot kér. Később viszont lehetőségünk nyílik felhasználói profilunk alapos kitöltésére, személyre szabására.

A legegyszerűbben úgy jutunk el a személyes adataink megadását lehetővé tevő felületre, ha a nyitóoldal jobb felső sarkában lévő nevünk fölé visszük az egeret, és az ott megjelenő opciók közül kiválasztjuk azt, amely a **profilunk megtekintését** lehetővé teszi.

33. kép — Profil megtekintése

A megfelelő opcióra kattintva lehetővé válik számunkra a személyes adataink, beállításaink megadása, módosítása. A csillaggal jelölt kötelezően kitöltendő mezőket a regisztráció során kitöltjük, de ha végigmegyünk az itt lévő összes fülön, lehetőségünk van személyazonosságunk alapos megadására; különböző elérhetőségeink bevitelére (itt például aláírásunkat angolul és magyarul is megadhatjuk); új szerepköröket igényelhetünk (változás a videóban lévő OJS-változathoz képest, hogy nálunk lehetőség nyílik más, a platformhoz tartozó folyóiratokhoz is regisztrálni olvasóként, szerzőként vagy bírálóként); feltölthetünk magunkról fényképet, életrajzot, beírhatjuk ORCID-azonosítónkat; megváltoztathatjuk jelszavunkat; megadhatjuk, hogy miről kérünk értesítést (itt tudjuk megakadályozni, hogy a rendszer minden egyes változtatásról emailben értesítsen minket).

Az itt megadott adatok természetesen bármikor szabadon megváltoztathatóak.

Profil

Személyazonosság Kapcsolat Szerepkörök Nyilvános Jelszó Értesítések API kulcs Ságó

Felhasználónév
lovaszdavid

Név
Dávid Keresztnév * Középső név Lovász Vezetéknév *

Ödvözítés DL Kezefőbetűk Utótag

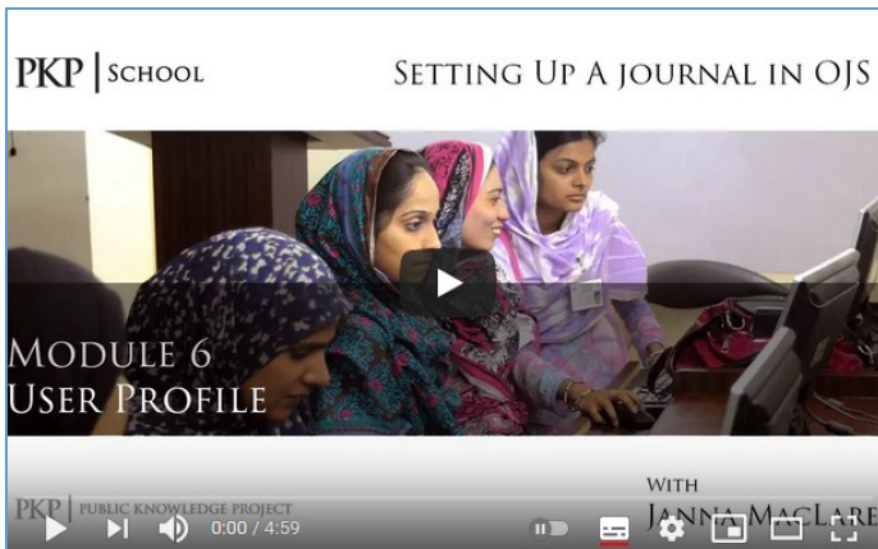
Mentés

34. kép — Profilunk szerkesztése

Fontos, hogy a változtatások tárolásához nyomjuk meg a Mentés gombot az oldal(ak) alján.

35. kép — Mentünk minden egyes oldal alján, ha változtattunk valamin!

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/E-AEuS6617Q>

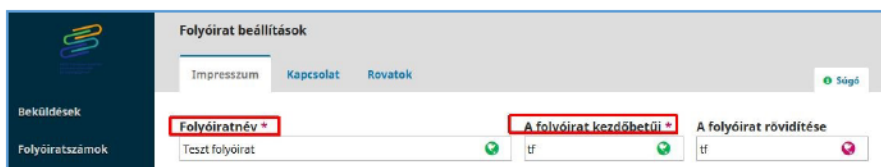
2.5. Folyóirat beállítások

A vezérlőpult baloldali navigációs sávjának közepén találjuk a **Beállításokat** és azon belül a **Folyóiratot**, amely egy új folyóirat esetében megkerülhetetlen terület.

Itt is fontos megjegyezni, hogy akármilyen változtatást is hajtunk végre, azt az oldalak alján található **Mentés** gombbal tudjuk élesíteni! Ezt követően viszont weboldalunkon már a megváltozott tartalom lesz elérhető.

2.5.1. Impresszum

Ezen az űrlapon rengeteg, a folyóiratunkhoz kapcsolódó metaadat megadására nyílik lehetőségünk. Ezek közül a **folyóirat** a weboldal fejlécében is megjelenő **nevének** megadása kötelező, valamint **A folyóirat kezdőbetűi**.

36. kép — Folyóiratnév és kezdőbetűk megadásának lehetősége

Itt adhatjuk meg a **kiadóra** vonatkozó adatokat, illetve ha a folyóirat rendelkezik online és/vagy nyomtatott ISSN-azonosítóval, azt szintén ezen a felületen tudjuk feltüntetni.

37. kép — Kiadó és ISSN

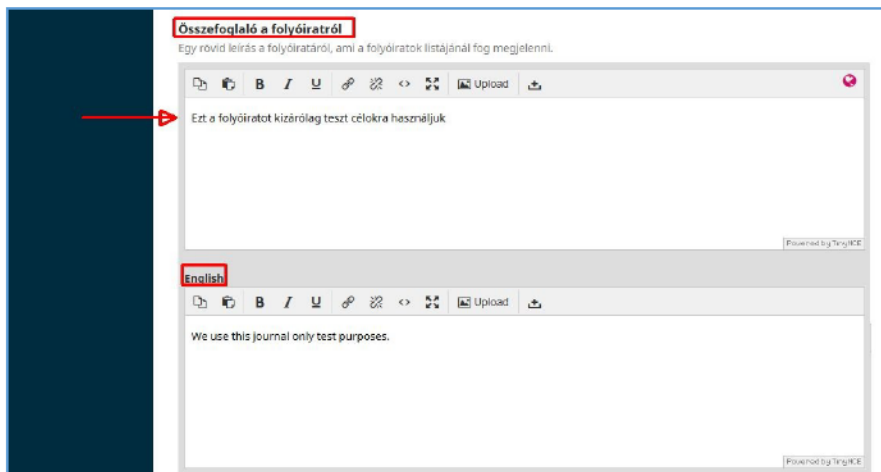
Fontos megjegyeznünk, hogy a rendszerben van beépített ISSN-validátor, szóval amennyiben valótlan azonosítót adunk meg, egy hibüzenet lesz rá a válasz.

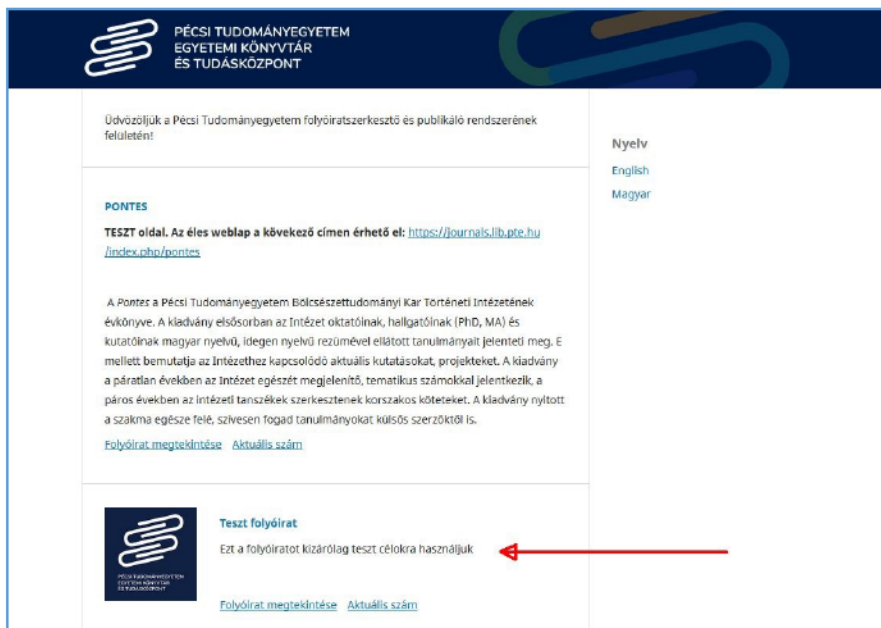
38. kép — Helytelen formában megadott ISSN-t nem fogad el a rendszer

Itt írhatjuk be azt a **rövid összefoglalást a folyóiratról**, amely a platformunkhoz tartozó folyóiratok listáján megjelenik.

Nálunk erre mind magyarul, mind angolul lehetőség van. Amennyiben csak a magyar nyelvű mezőt töltjük ki, ha nyelvet váltunk, az abba kerülő szöveg fog megjelenni.

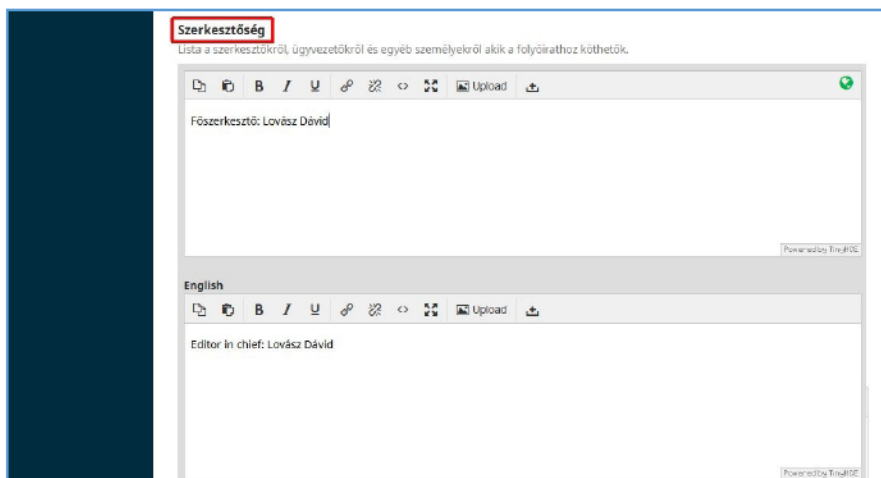

39. kép — Összefoglaló a folyóiratról

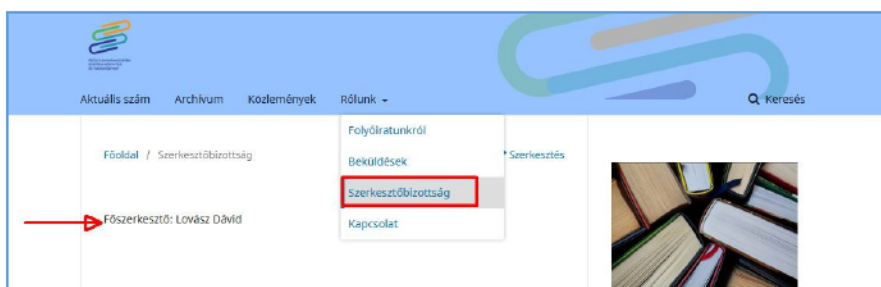
40. kép — A folyóiratról készített összefoglaló megjelenése a gyűjtőoldalon

A **Szerkesztőség** rovatához tartozó szövegszerkesztőbe teljesen tetszőleges formában felvihetjük a folyóirat elkészítésében közreműködő, a szerkesztőséghez kötődő személyeket.

41. kép — Szerkesztőség

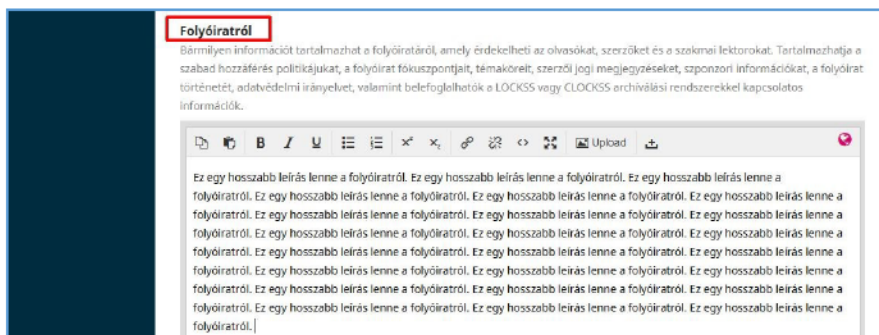
Az itt megadott információk a folyóiratunk oldalán a **Rólunk** fül alatt lévő **Szerkesztőbizottság** résznél jelennek meg.

42. kép — A szerkesztőbizottsággal kapcsolatos információk megjelenése a folyóirat oldalán

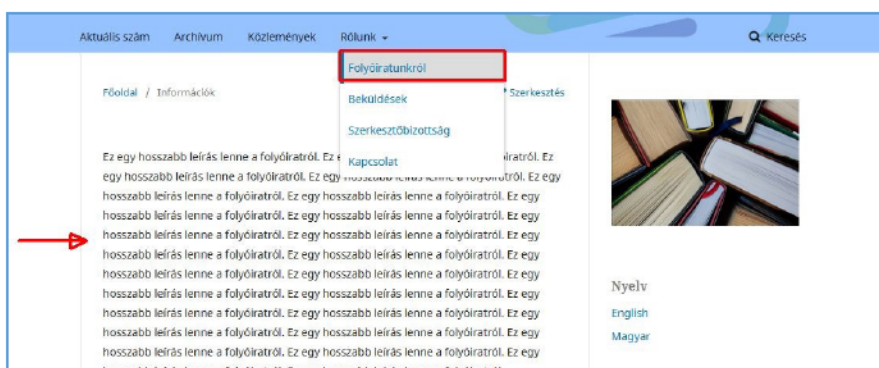
A **Folyóiratról** egy újabb szövegszerkesztő mező, amelybe teljesen a szerkesztőségek döntésén múlik, hogy milyen típusú tartalom kerül. Az OJS erre vonatkozó ajánlása így hangzik: „Bármilyen információt tartalmazhat a folyóiratáról, amely érdekelheti az olvasókat, szerzőket és a szakmai lektorokat. Tartalmazhatja a szabad hozzáférés politikájukat, a folyóirat fókuszpontjait, témaköreit, szerzői jogi megjegyzéseket, szponzori információkat, a folyóirat történetét, adatvédelmi irányelvet, valamint belefoglalhatók a LOCKSS vagy CLOCKSS archiválási rendszerekkel kapcsolatos információk”.

Az ide beírt szöveget szintén lehetőségünk van több nyelven beépíteni.

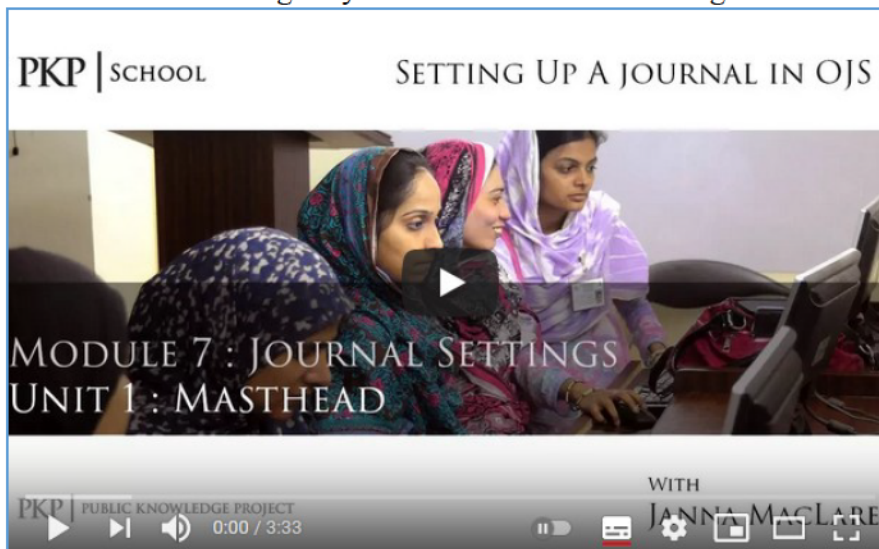
43. kép — Hosszabb leírás a folyóiratról

A szöveg a folyóiratunk oldalán a Rólunk (About) fül alatt lévő Folyóiratról résznél jelennek meg.

44. kép — A hosszabb leírás megjelenése a folyóirat honlapján

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

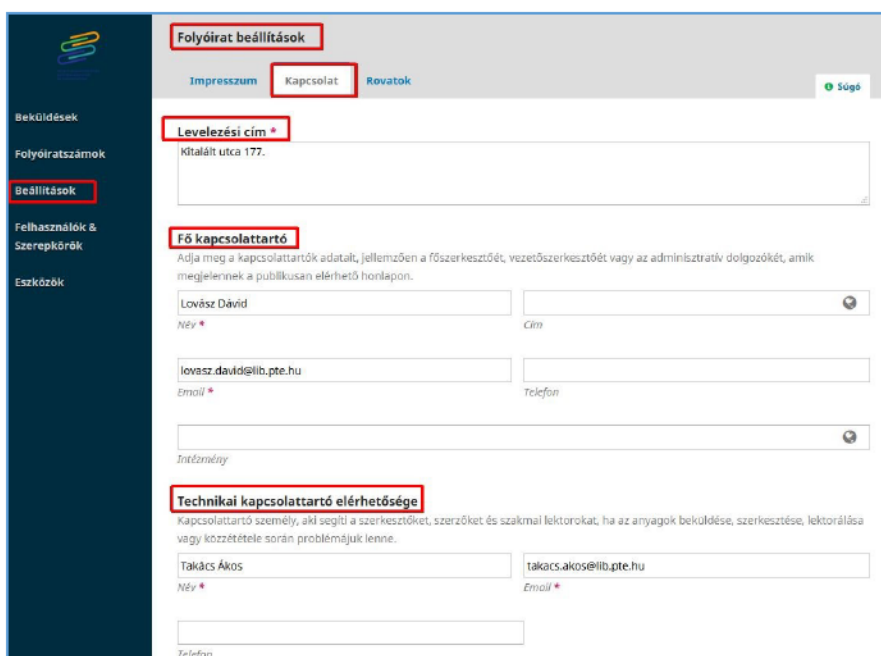

A videó forrása: <https://youtu.be/Nky6zy-3b1M>

2.5.2. Kapcsolat

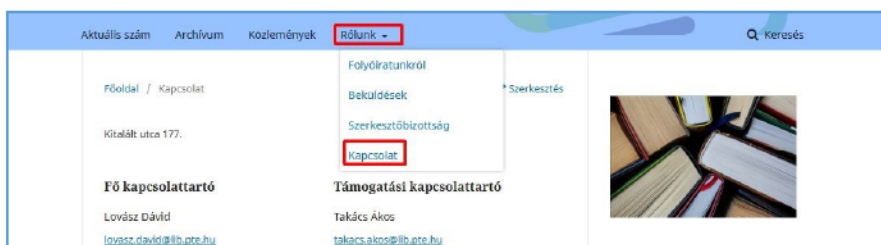
A **Kapcsolat** fül alatt található mezők kitöltése meglehetősen értelemszerű.

Az OJS-ben kötelező megadni egy **levelezési címet** a folyóirat-hoz. Ezen kívül szintén meg kell adnunk egy **fő kapcsolattartó** (ő az a személy, aki felelős az olvasókkal, illetve potenciális szerzőkkel való kapcsolattartásért) és egy **technikai kapcsolattartó** (ő az a személy, akit azok a regisztrált felhasználók kereshetnek, akiknek technikai problémáik adódtak a rendszeren belüli feladatuk elvégzésével) nevét és emailcímét is.

45. kép — Kapcsolat

Az itt megadott információk folyóiratunk oldalán a Rólunk fül alatt lévő Kapcsolat résznél jelennek meg.

46. kép — Kapcsolat a honlapon

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

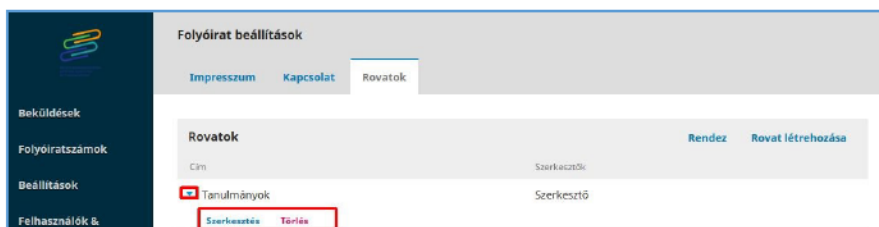

A videó forrása: <https://youtu.be/P44fvQe7hO0>

2.5.3. Rovatok

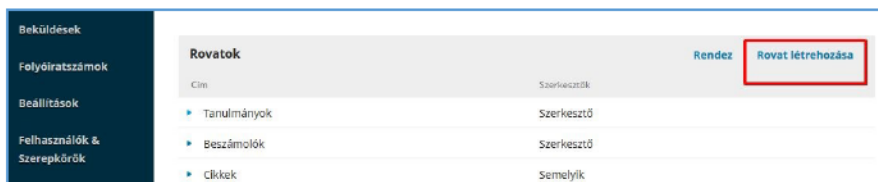
A legtöbb folyóiratban különböző típusú szövegek jelennek meg, amelyeket szekciókba, rovatokba (például tanulmányok, szemle, kitekintés...) osztanak. Ezt a különböző rovatokból álló keretet segít kialakítani a **Folyóirat beállításokon** belül a **Rovatok**. Itt tudjuk meghatározni az egyes rovatok nevét, a hozzájuk tartozó publikálási irányelveket vagy akár szókorlátot, illetve rovatszerkesztőt is rendelhetünk hozzájuk.

Ha a Beállítások/Folyóiratban belül a Rovatokat választjuk, akkor szemügyre vehetjük a már létrehozott rovatokat. A nevük melletti nyílra kattintva pedig, amennyiben kellő jogosultsággal rendelkezünk ehhez, lehetőségünk nyílik ezek szerkesztésére, akár törlésére is.

47. kép — Rovatok szerkesztése és törlése

Ha a meglévő rovatokon felül létre akarunk hozni továbbiakat is, a Rovatok doboz jobb felső sarkában lévő **Rovat létrehozása** opciót kell választanunk.

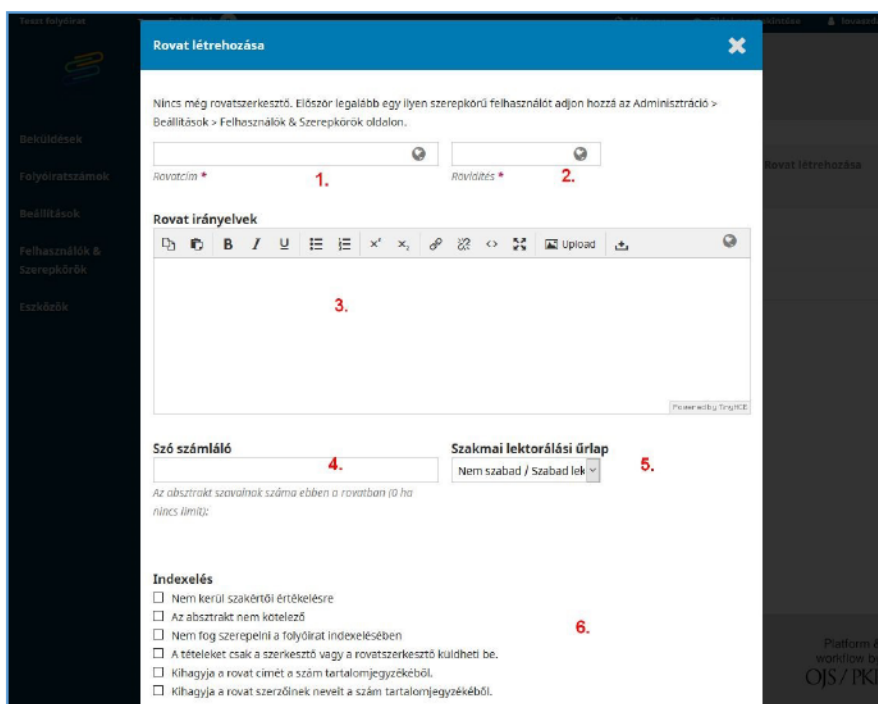

48. kép — Rovat létrehozása

Ha ezt kiválasztottuk, egy előugró űrlapon lévő mezők kitöltésével szabhatjuk teste létrehozandó új rovatunkat. A **rovatnév** (1) és annak **rövidítése** (2) a két kötelezően kitöltendő mező, de ezeknél sokkal többre is lehetőséget biztosít ez az űrlap. Rögtön alattuk a **Rovat irányelvek** (3) arra hivatott, hogy körülhatárolja a rovat által lefedett területet, illetve meghatározza azoknak a beküldendő szövegeknek a körét, amelyeket ide várnak. Szintén ajánlott kitérni a rovat bírálati formájára, illetve arra is, hogy milyen hosszúságú, formájú szöveget vár a szerkesztőség.

A **Szó számláló** (4) az absztrakt szavainak számát korlátozhatja, amennyiben nem nullára állítjuk, amely azt jelöli, hogy nincs ilyen limit.

Amennyiben a folyóiratunk rendelkezik lektorálási űrlappal, azt a **Szakmai lektorálási űrlapnál** (5) tudjuk beállítani.

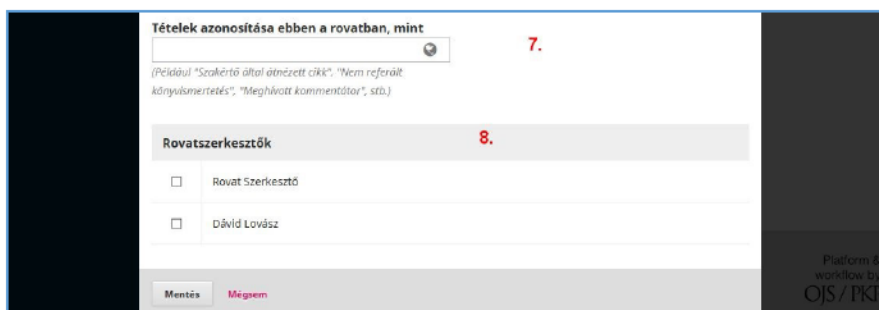
49. kép — A rovatlétrehozó űrlap felső fele

Az **Indexelés** (6) szintén a rovat testre szabásához biztosít lehetőséget. Itt jelölhetjük például azt, ha ez a szekció nem esik peer-review (szakértői bírálat) alá, mert mondjuk könyvismertetéseket tartalmaz, nem önálló tanulmányokat vagy egyszerűen csak a folyóiratunk így dönt valamilyen okból kifolyólag.

Találhatunk az oldalon egy **Tételek azonosítása ebben a rovatban, mint...** (7) sort is, amely a keresőmotorok indexelésében segíthet. Ahogy az alatta lévő segítség is utal rá (*Például "Szakértő által átnézett cikk", "Nem referált könyvismertetés", "Meghívott kommentátor", stb.*) elsősorban a tartalmat leíró kulcsszavakat várnak ebbe a mezőbe.

Végül **rovatszerkesztőt** is rendelhetünk új rovatunkhoz (8), aki az ebben a rovatban zajló munkákat fogja felügyelni. Több embert is választhatunk, ha újra a Tétel hozzáadására kattintunk.

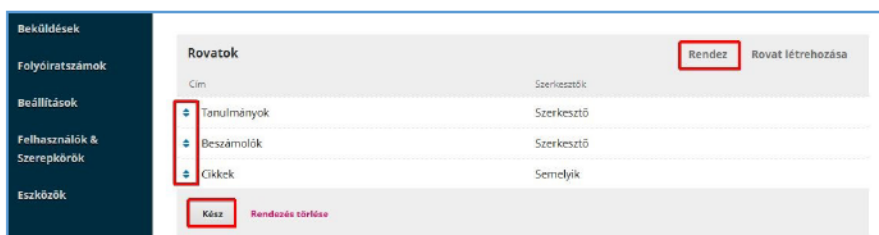
A **Mentés** gombra kattintva létre is hoztuk az új rovatot.

The screenshot shows a form titled "Tételek azonosítása ebben a rovatban, mint" with a search input field and a "7." label. Below it, there is a section for "Rovatszerkesztők" with a "8." label and two checkboxes: "Rovat Szerkesztő" and "Dávid Lovász". At the bottom, there are "Mentés" and "Mégsem" buttons. A small logo for OJS/PKP is visible in the bottom right corner.

50. kép — A rovatlétrehozó űrlap alsó fele

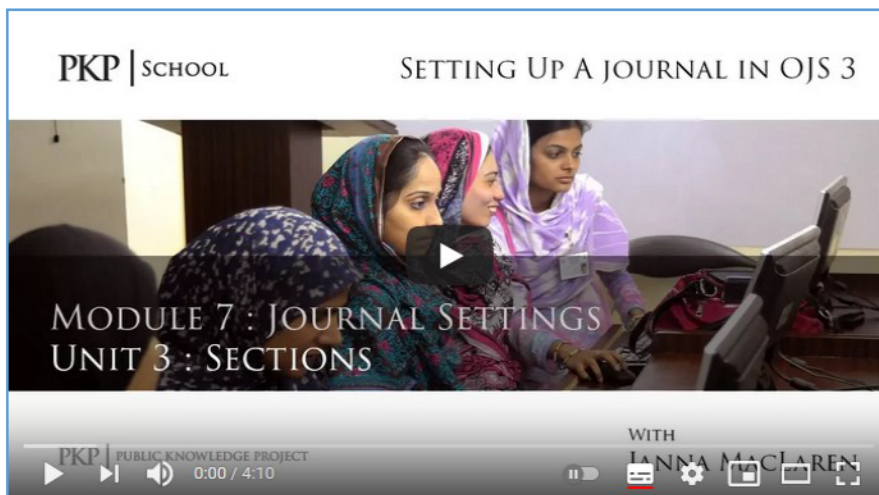
Természetesen a rovatrend kialakítása is csak rajtunk áll. Válasszuk ki jobbra fent a **Rendez** gombot, majd drag and drop módszerre tetszőlegesen alakítsuk ki a sorrendet, majd kattintsunk a **Kész** gombra.

The screenshot shows the "Rovatok" management interface. It has a table with columns "Cím" and "Szerkesztő". The table contains three rows: "Tanulmányok" (Szerkesztő), "Beszámolók" (Szerkesztő), and "Cikkek" (Semelyik). A "Rendez" button is highlighted in a red box above the table. Below the table, there is a "Kész" button and a "Rendezés törlése" link. A sidebar on the left contains navigation links like "Beküldések", "Folyóiratszámok", "Beállítások", "Felhasználók & Szereplők", and "Eszközök".

51. kép — A rovatok rendezése

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: https://youtu.be/0PeTd90a_4w

2.6. Weboldal beállítások

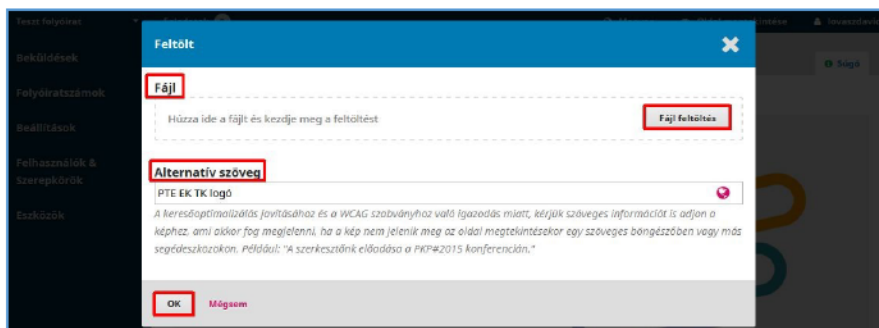
A dashboard baloldali navigációs sávjának **Beállítások** pontján belül a **Weboldal** tartalmazza messze a legtöbb fület, ami jól mutatja, hogy milyen sokrétű feladatkör zsúfolódik ide.

2.6.1. Megjelenés

A folyóirat weboldalának vizuális megjelenését is itt tudjuk az igényeinknek megfelelően testre szabni.

Logó

Lehetőségünk van logót feltölteni a **Feltölt** gombra kattintva. Ha ezt tesszük, megjelenik egy lap, ahova drag&drop vagy sima tallózásos feltöltős módszerrel feltölthetjük a kiválasztott képet, illetve ezt alternatív szöveggel láthatjuk el keresőoptimalizációs céllal vagy azért, hogy segítsük a vakokat és gyengén látókat.

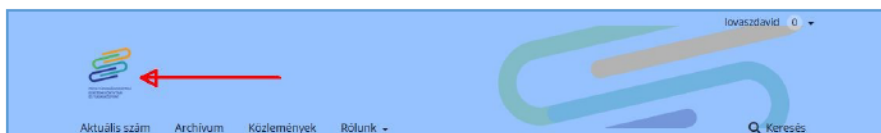
52. kép — Logó feltöltése

Az **OK** gombra való kattintás után máris láthatjuk az általunk feltöltött képet és a hozzá tartozó metaadatokat.

53. kép — A feltöltött logónk a vezérlőpulton

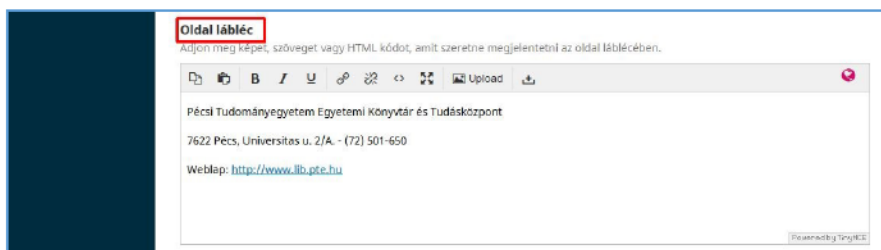
A logó weboldalunk fejlécében meg is jelenik, ha az oldal végén mentjük a módosításokat.

54. kép — Feltöltött logónk a folyóirat weboldalán

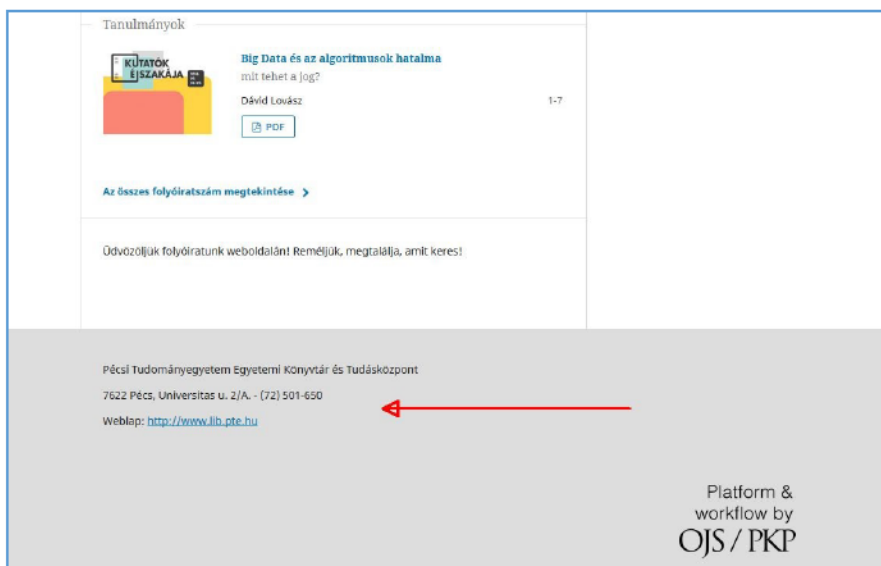
Oldal lábléc

Ahogy a kísérszöveg írja is, képet, szöveget vagy HTML-kódot is megadhatunk ebben a szerkesztőben, attól függően, hogy mit szeretnénk, mi jelenjen meg weboldalunk lábléc részében.

55. kép — Lábléc-szerkesztő

Ez pedig az oldalon így fog kinézni:

56. kép — Folyóiratunk lábléce

Sablon

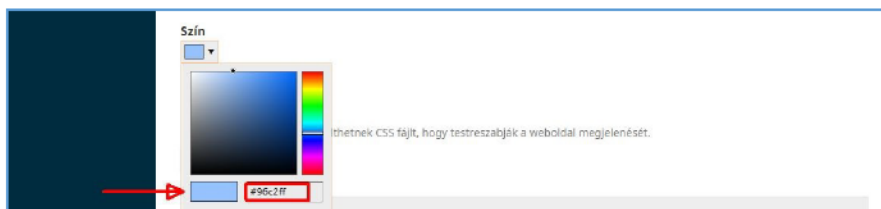
Az oldal arculatát meghatározó témák, sablonok kerülhetnek itt beállításra. Ugyanitt, a **Bővítmenyek** fülön az alapértelmezetten felül is találunk ilyeneket. Ezek beállításához viszont általában adminisztrátori segítséget kell kérni.

Tipográfia

A weboldalon használt betűtípus kiválasztásához kínál különböző lehetőségeket. Érdeemes őket végignézni, hogy kiválaszthassuk az oldal általunk elképzelt arculatába leginkább illeszkedőt.

Szín

Amennyiben nincs saját dizájnnal ellátott fejlécünk, itt tudunk beállítani az elvárásainknak megfelelő fejlécszínt. Kísérletezgethetünk is, hogy megtaláljuk a számunkra leginkább tetszőt, de amennyiben ismerjük a választott szín hexa értékét (HTML színkódját), annak megadásával is beállíthatjuk a kívánt színt.

57. kép — A fejléc színének beállítása

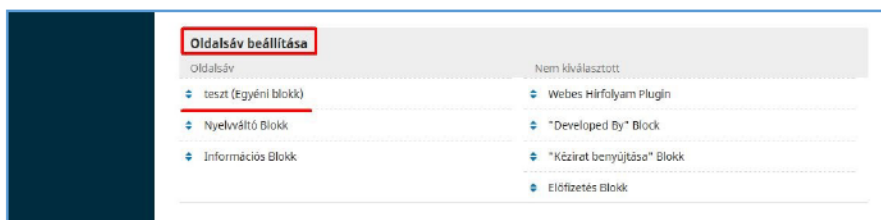
Folyóirat stíluslap

Ez az a terület, ahol igazán egyedi megjelenést adhat a felületének az, aki rendelkezik a szükséges szakértelemmel. Ahogy a felületünkön olvasható is: „*Tapasztalt webfejlesztők feltölthetnek CSS fájlt, hogy testreszabják a weboldal megjelenését*”. Ezzel kapcsolatban is érdemes informatikustól felvilágosítást kérni.

Oldalsáv beállítása

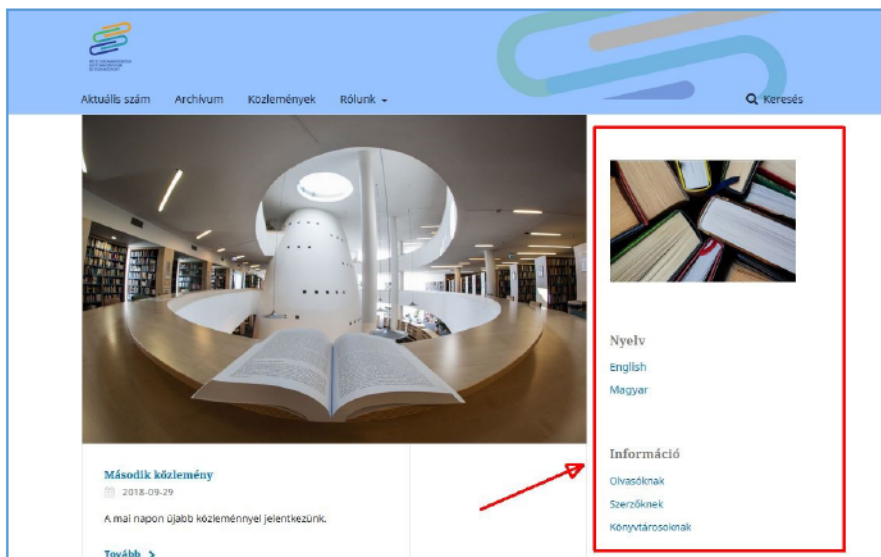
Ez a pont teszi lehetővé a számunkra, hogy megváltoztassuk vagy újrendezzük weboldalunk oldalsávját. Két listát látunk. A baloldali **Oldalsáv** névre hallgató azokat az elemeket tartalmazza, amelyek megjelennek a folyóiratunk oldalán, abban a sorrendben, ahogy megjelennek. A **Nem kiválasztott** pedig, ahogy a neve is utal rá, azokat a tartalmakat mutatja, amelyek jelenleg nem jelennek meg az oldalsávunkban, de igény szerint hozzáadhatók. Drag&drop módszerrel igény szerint szabadon alakíthatjuk az oldalsávunkat, illetve amennyiben a baloldali oszlopból minden tartalmat átviszünk a jobboldali-ba, el is tüntethetjük.

Új blokkakat is alkothatunk a **Bővítmények** résznél. A teszt (Egyéni blokk) általam került létrehozásra.

58. kép — Oldalsáv beállítása

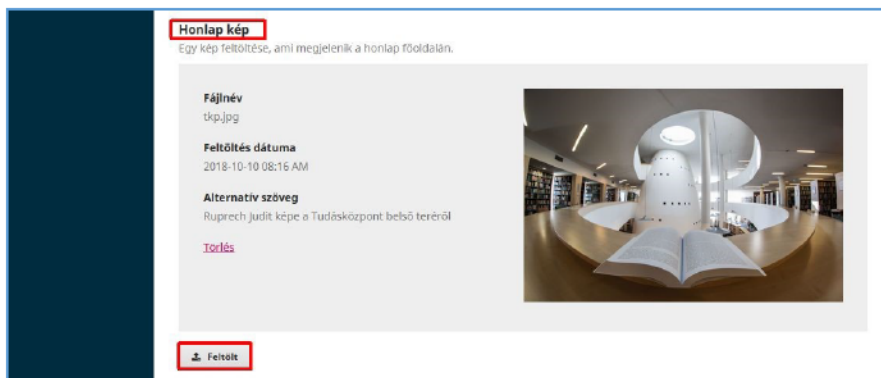
A baloldalon lévő Oldalsáv oszlopban található blokkok így jelennek meg a folyóiratunk oldalán:

59. kép — Oldalsáv-blokkok a folyóiratunk oldalán

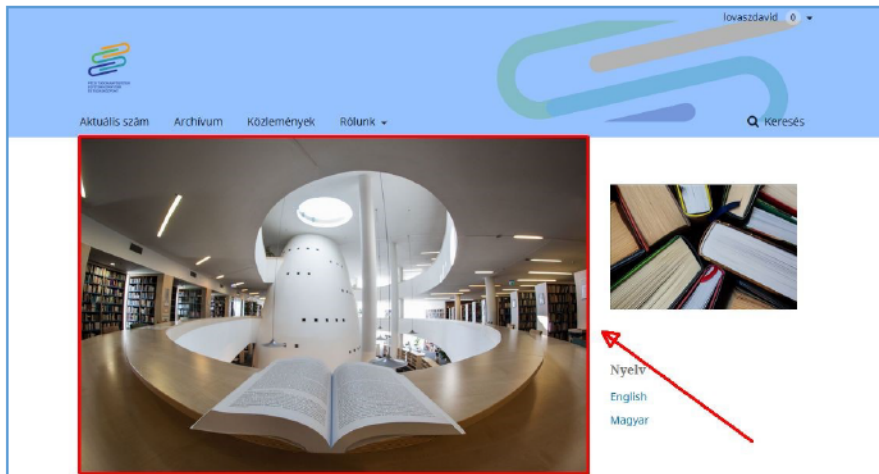
Honlap kép

Ha azt szeretnénk, hogy honlapunk főoldalának tetején az olvasóinkat egy kép fogadja, ide tetszőlegesen feltölthetünk egy akármilyen képet.

60. kép — Honlap kép feltöltése

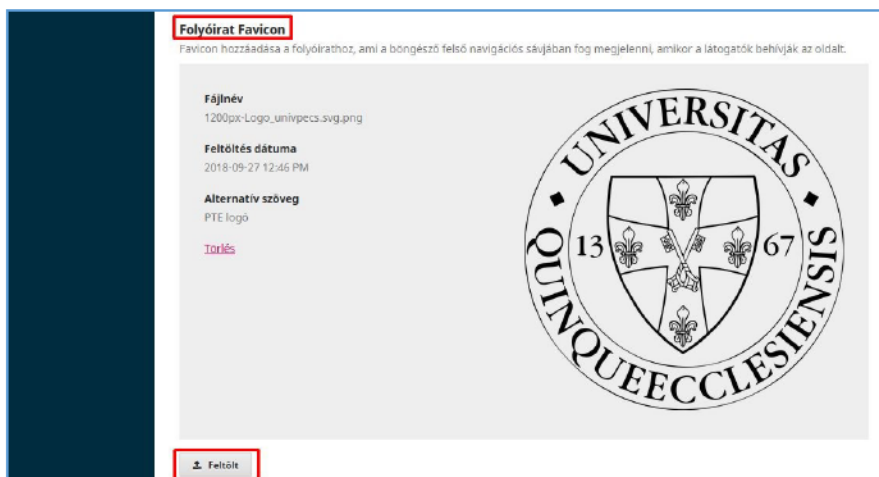
Ennek megjelenése a főoldalon:

61. kép — Honlapkép a nyitóoldalon

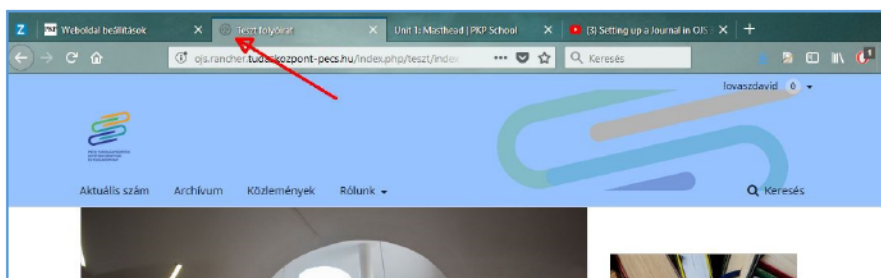
Folyóirat Favicon

Ahogy a rövid leírásból is kiderül, ez a pont favicon hozzáadását teszi lehetővé a folyóirathoz, ami a böngésző felső navigációs sávjában fog megjelenni, amikor a látogatók behívják az oldalt.

62. kép — Folyóirat favicon

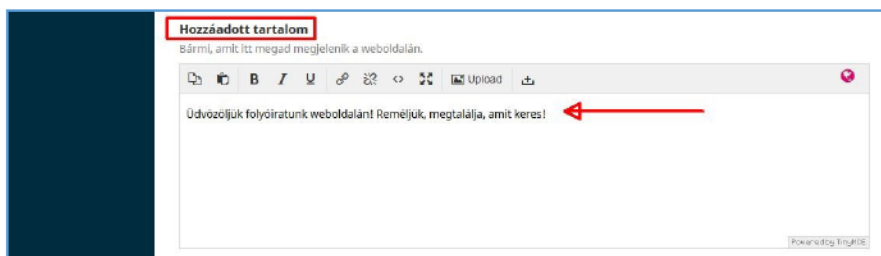
A feltöltött ikon pedig itt fog megjelenni:

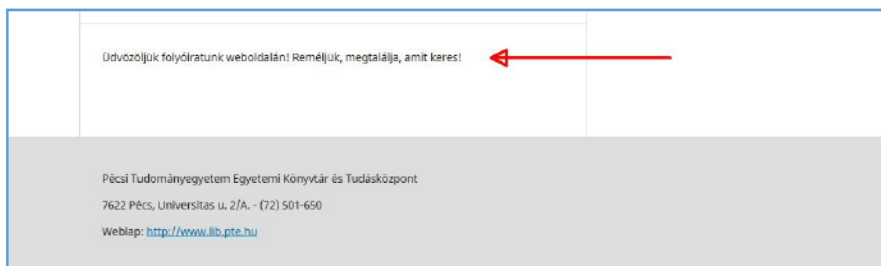
63. kép — A feltöltött favicon a böngészőben

Hozzáadott tartalom

Elképzelhető, hogy van olyan tartalom (akár egy üdvözlő üzenet vagy egy rövid bemutatkozás), amelyet szeretnénk, ha állandóan jelen lenne a weboldalunkon. Ebbe a rich-text szerkesztőbe beírhatjuk, és az oldalon alul meg fog jelenni.

64. kép — A „hozzáadott tartalom” a szövegszerkesztőben

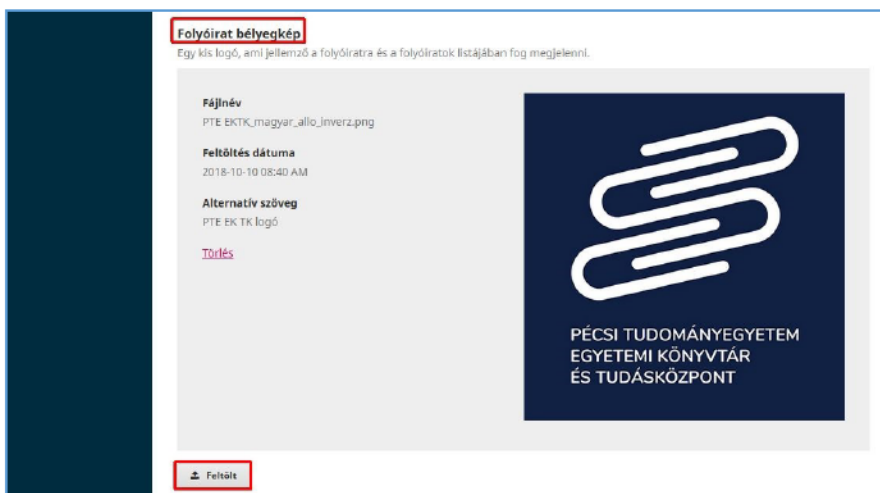
65. kép — A „hozzáadott tartalom” a weblapon

Listák

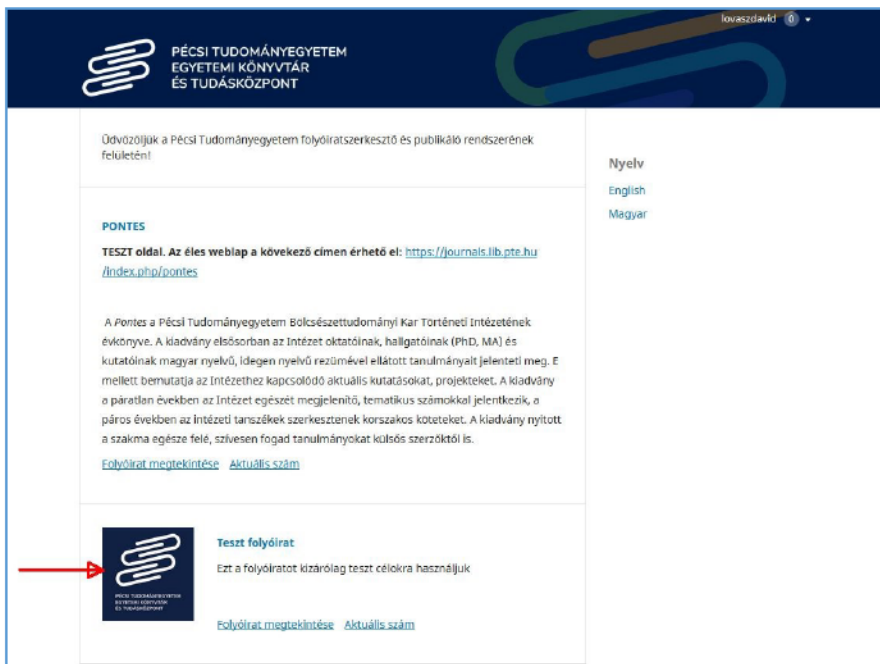
Itt szabályozhatjuk, hogy milyen mennyiségű tartalmat szeretnénk megjeleníteni egy oldalon, és azoknak az oldalaknak a számát, amelyek linkként jelennek meg minden oldalon.

Folyóirat bélyegkép

Itt van lehetőségünk feltölteni egy olyan, a folyóiratunkra jellemző logót, amely az adott platformhoz tartozó folyóiratok listáján fog megjelenni.

66. kép — A feltöltött bélyegkép

67. kép — A bélyegkép a platformon futó folyóiratok listájában

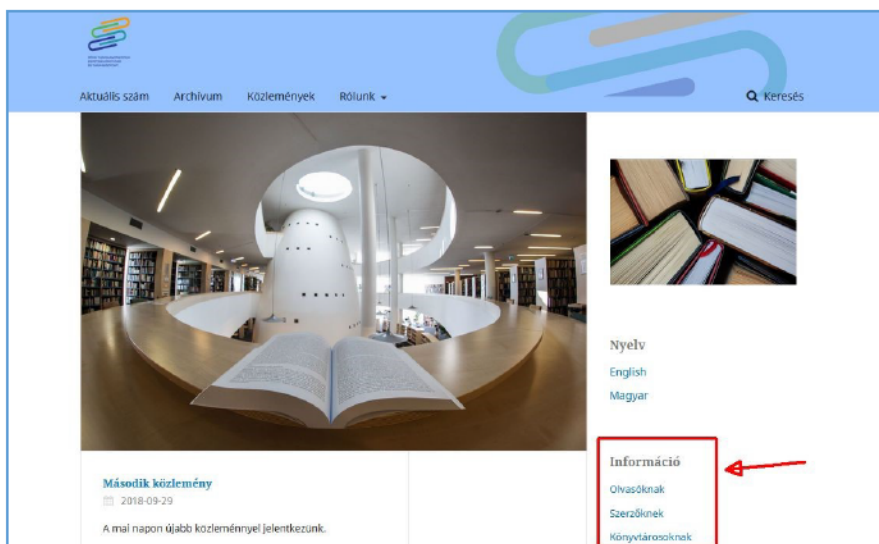
A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/DdRy8s2t5OU>

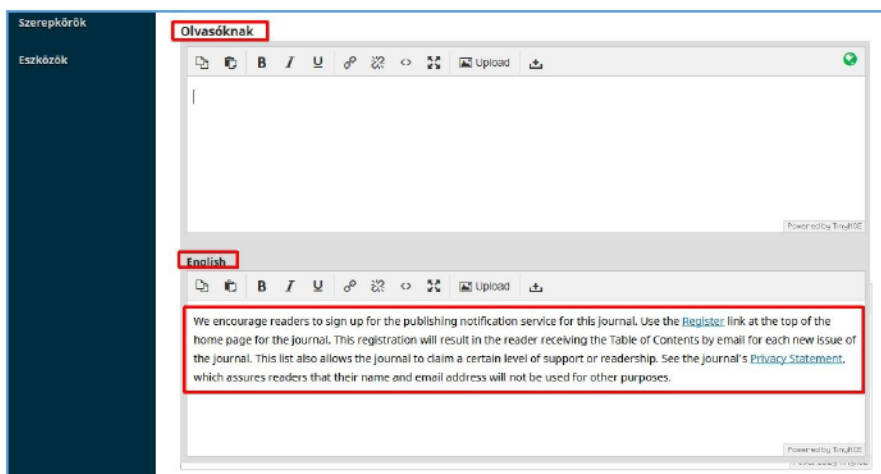
2.6.2. Információ

Ezen a fülön (Beállítások/Weboldal/Információ) a folyóiratunk weboldalának baloldalán található **Információs blokk** tartalmát van lehetőségünk személyre szabni. Ez jellemzőek három célcsoport (olvasók, szerzők és könyvtárosok) számára tartalmaz(hat) a folyóirattal kapcsolatban fontos információkat.

68. kép — Az információs blokk a nyitóoldalon

A három célcsoportnak szánt üzenet szerkesztésére létrehozott szövegdoboz angol nyelven tartalmaz egy alapértelmezett szöveget, viszont ennek nincs magyar nyelvű megfelelője. Az üresen hagyott kategória pedig meg sem jelenik a folyóirat weboldalán. Így a szerkesztőségek, amennyiben szeretnének ilyen típusú információkat kitenni, kénytelenek maguk létrehozni az üzeneteket, esetleg a már meglévő angol szöveg lefordításával.

69. kép — Az olvasóknak szánt információ angol nyelven

Az alapértelmezett szövegek általában rövidek, mert ahelyett, hogy újra leírnának valamit, ami már valamilyen formában megjelenik az oldalon, inkább linkekkel vezetik az olvasót ezekhez a tartalmakhoz.

A többihez hasonlóan, ezekhez a szövegdobozokhoz is bármikor visszatérhetünk, ha a megjelenített tartalmak frissítésre, módosításra szorulnak.

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása : <https://youtu.be/KQ9ybGulGic>

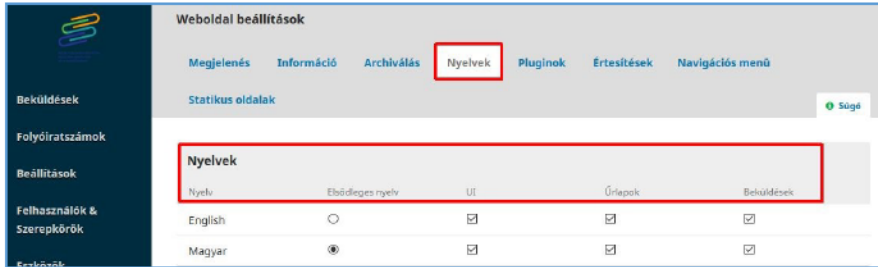
2.6.3. Nyelvek

Az Open Journal Systems egy olyan szoftver, amely lehetővé teszi, hogy többnyelvű folyóirat-oldalakat tartsunk fenn. Viszont az általunk preferált nyelveket ki kell választanunk.

Az alapértelmezett nyelv az OJS-ben természetesen az angol. Az oldal adminisztrátorának kell a megfelelő weboldalról letöltenie az aktiválni kívánt nyelveket. A hivatalos oldalon nem szerepel a magyar, de szerencsére a magyar nyelvű fordítás az MTA Könyvtár és a Szegedi Tudományegyetem könyvtárának együttműködésében elkészült az általunk használt OJS-verzióhoz is, és már a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont által fenntartott platform tagjai számára is hozzáférhető.

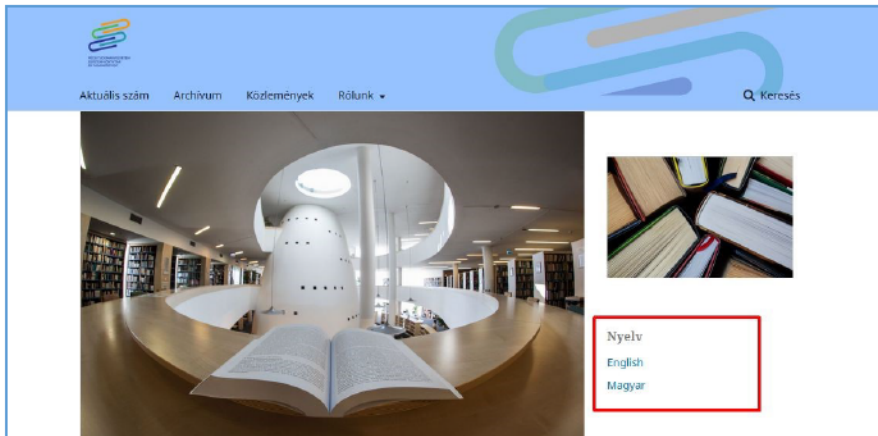
A folyóiratok szerkesztői, menedzserei a már hozzáférhetővé tett nyelveket látják a Beállítások/Weboldal/Nyelvek fül alatt.

A felsorolt nyelvek közül kiválaszthatjuk azt, hogy melyik legyen az oldal elsődleges nyelve, amelyen az betöltődik, ha valaki ellátogat rá. Az UI kipipálása, ami user interface-t vagyis felhasználói felületet jelent, azzal jár, hogy a látogatók kiválaszthatják ezt a nyelvet az oldal nyelvénél, függetlenül az alapértelmezett nyelvtől. Ezzel adjuk meg látogatóknak a lehetőséget, hogy kiválasszák a számukra leginkább megfelelő nyelvet. A 'Beküldések' pont kijelölésével azt tehetjük lehetővé, hogy az adott nyelven is megjelenjen a szövegek beküldésének felülete. Az 'Űrlapok' kiválasztása pedig azt teszi lehetővé, hogy a szóban forgó nyelven is megadhatjuk az adott tartalmakat.

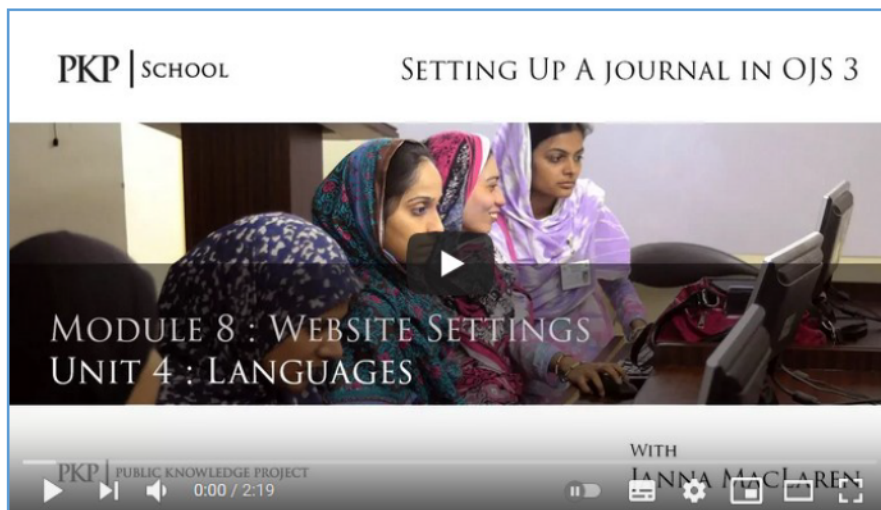
70. kép — Nyelvi beállítások

A képen látható beállítás például a magyart jelöli meg alapértelmezett nyelvként, de mind magyar, mind angol nyelven lehetővé teszi a beküldéseket, űrlap-kitöltéseket, illetve ezek közül a nyelvek közül választhatunk a felhasználói felületünkön.

71. kép — Nyelvi blokk a főoldal oldalsávján

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

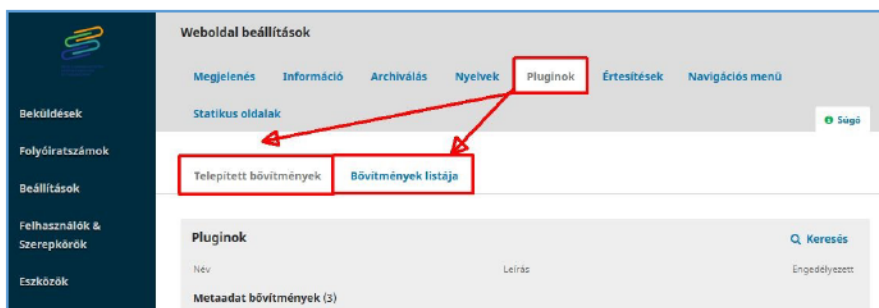
A videó forrása: <https://youtu.be/6f4fzZZ-Dng>

2.6.4. Pluginok (Bővítmények)

Az OJS lehetőséget biztosít arra, hogy különböző pluginok által testre szabjuk a folyóiratunkat a Beállítások/Weboldal/**Pluginok** fülnél.

A fülre kattintva azonnal szembeötlő, hogy két részből áll ez a felület: a **Telepített bővítményekből** és a **Bővítmények listájából**.

A **Telepített bővítmények** alatt azokat a pluginokat találjuk, amelyek alapértelmezetten beágyazottak az OJS-be, de olyan bővítmények is ide tartoznak, amelyekről mi dönthetjük el, hogy szeretnénk-e őket használni.

72. kép — Pluginok

Az oldalon lejjebb haladva láthatjuk, hogy a bővítmények közötti tájékozódást megkönnyítendő félkövérrel szedett kategóriákat alakítottak ki a fejlesztők, amelyekbe besorolták az egyes bővítményeket a típusuknak megfelelően. Minden ebbe a rendszerbe besorolt bővítmény rendelkezik egy névvel, rövid leírással, amelyből pontosabb

képet alkothatunk azzal kapcsolatban, hogy mire használható az adott bővítmény és egy checkbox-szal, amelyből láthatjuk, hogy az adott plugin jelenleg engedélyezett-e a folyóirat oldalán. Némely bővítmény, mint például a **Metaadat bővítmények**, elengedhetetlenek a rendszer működéséhez, így ezeket nem tudjuk szerkesztői jogosítványokkal sem ki vagy bekapcsolni, másokról viszont mi dönthetjük el, hogy szükségünk van-e rájuk.

Pluginok		Q Keresés
Telepített bővítmények		
Bővítmények listája		
Metaadat bővítmények (3)		
Dublin Core 1.1 meta-data	Segíti a Dublin Core 1.1 sémák és alkalmazás adapterek közötti együttműködést.	☒
MODS 3.4 metaadat	Közreműködik a MODS 3.4 sémáknál és alkalmazás adaptereknél.	☒
OpenURL 1.0 metaadat	Hozzájárul az OpenURL 1.0 sémákhoz és alkalmazásadapterekhez.	☒
Bővítmény engedélyezése (0)		
Nincs tétel		
Bővítmény tiltása (5)		
"Developed By" Blokk	Ez a plugin biztosítja a "Developed By" linket az oldalsávhoz.	☐
Nyelvváltó Blokk	Ez a plugin biztosítja az oldalsáv nyelvváltási lehetőségét.	☒

73. kép — Telepített bővítmények

Érdeemes végignézni ezt a listát, akár egy erre szakosodott könyvtáros szakember társaságában, és eldönteni, hogy mely bővítmények aktiválása szolgálná a folyóirat érdekét. Ha végignézve a bővítményeket hiányérzetünk van, mert valamilyen funkciót hasznosnak tartanánk, de nem találtunk meg itt, akkor érdemes a **Bővítmények listája** fülre kattintva megnézni, hogy esetleg a még nem aktivált pluginok között található-e olyasmi. A telepítéshez viszont adminisztrátori jogosítványra van szükség. Így amennyiben ilyen igény merül fel, lépünk kapcsolatba az oldal adminisztrátorával.

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/OyANMyUmBug>

2.6.4.1. Statikus oldalak

A következőkben néhány fontosabb bővítményt mutatunk be. Első körben a **Statikus oldalak plugin**t. Ennek a segítségével olyan további HTML-oldalakat adhatunk hozzá a honlapunkhoz, amelyek alapértelmezetten nem képezik részét az OJS-telepítésünknek. Elképzelhető például, hogy a folyóirat szerkesztője szeretne hírt adni közelgő konferenciákról. Ezt is ilyen formában teheti meg. Ezen kívül mondjuk a folyóirat történetének ismertetéséhez is létrehozhatunk ilyen statikus oldalt.

Ahhoz, hogy statikus oldalakat hozzunk létre a **Telepített bővítményeken** belül vagy a kereső használatával vagy az **Általános bővítményekhez** legörgetve meg kell keresnünk a **Statikus oldalak plugin**t.

Általános bővítmények (15)		
HTML Cikk kefelelyomtat	Ez a plugin biztosítja a renderelést a HTML cikk kefelelyomtatoknak.	☒
TinyMCE Plugin	Ez a plugin lehetővé teszi a WYSIWYG szövegszerkesztést a TinyMCE tartalom szerkesztő használatával.	☒
Statikus oldalak plugin	Ezzel a bővítménnyel tud statikus tartalmakat kezelni.	☒
Google Scholar Indexelő Plugin	Ez a plugin lehetővé teszi a megjelent cikkek indexelését a Google Scholar-ban.	☒

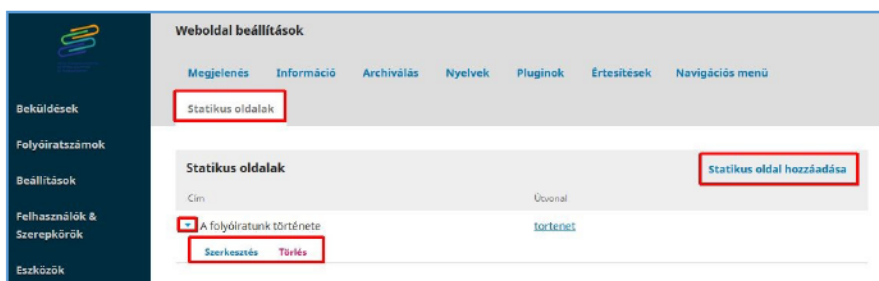
74. kép — Statikus oldalak plugin a telepített bővítmények listáján

Ahhoz, hogy statikus oldalakat hozzassunk létre, ki kell pipálnunk a plugin leírása melletti jelölőnégyzetet, majd a pluginnév mellett megjelenő nyilat lenyitását követően megjelenő **Tartalom hozzáadása/szerkesztése** linkre kell kattintanunk.

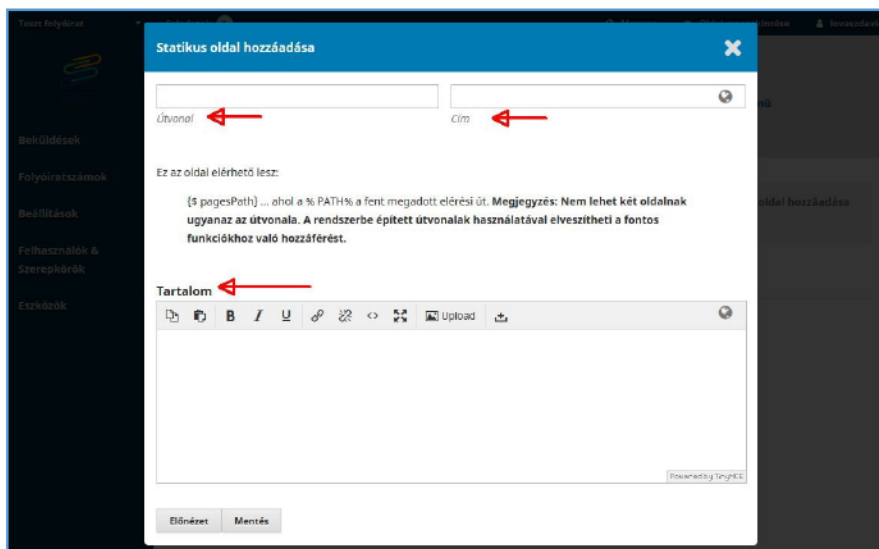
75. kép — Statikus oldalak létrehozása, szerkesztése

A bővítmény aktiválása létrehoz egy új, **Statikus oldalak** fület a Weboldal beállításokon belül. Itt nyílik lehetőségünk új statikus oldalt létrehozni (**Statikus oldal hozzáadása**), illetve később, a már létrehozott statikus oldalainkat, a mellettük lévő nyílra kattintva szerkeszthetjük és törölhetjük is.

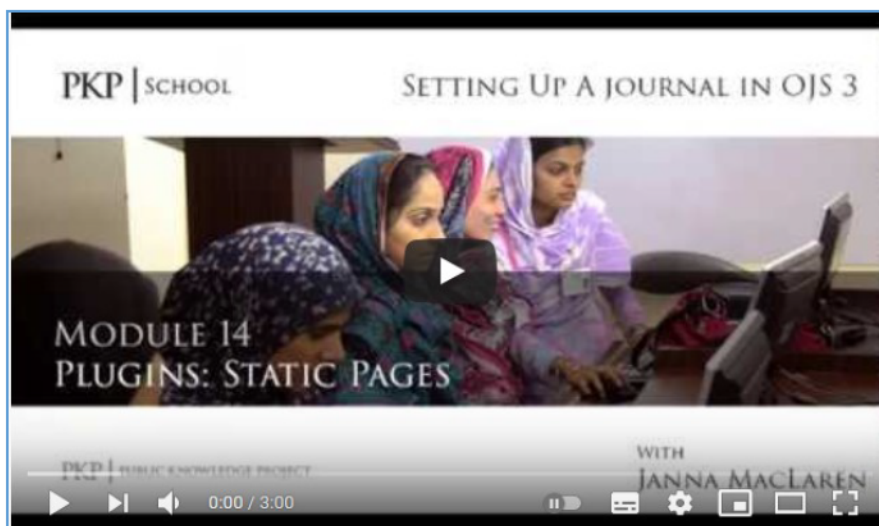
76. kép — Statikus oldalak fül a Weboldal beállításokon belül

A **Statikus oldal hozzáadása** linkre kattintva megjelenik egy űrlap, amely egyrészt azt kéri tőlünk, hogy adjuk meg az Útvonalat, azaz azt az URL-részt, amely azonosítja a webhelyünket (ez lehetőleg egyszerű, alfanumerikus szöveg legyen), valamint a HTML-oldal címét, illetve látunk egy szövegdobozt is, amelyben testre szabhatjuk az általunk megjeleníteni kívánt tartalmat. Előnézet lehetőség is biztosított. Ha tetszik, amit láttunk, akkor Mentésre kattintva létre is hoztuk a statikus oldalunkat.

77. kép — Statikus oldal hozzáadása

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

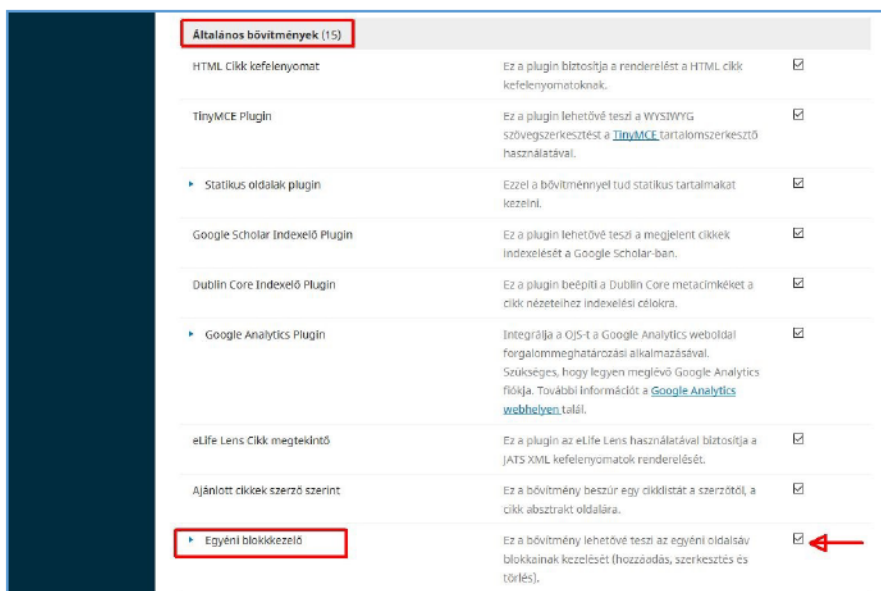
A videó forrása: https://youtu.be/i_lp5Kskxto

2.6.4.2. Egyéni blokk-kezelés

Weboldalunk oldalsávjába illeszthetünk olyan blokkokat, amelyek már eleve adtak a rendszerben, ahogy a Weboldal beállítások Megjelenés részénél láthattuk, de létrehozhatunk új blokkokat is.

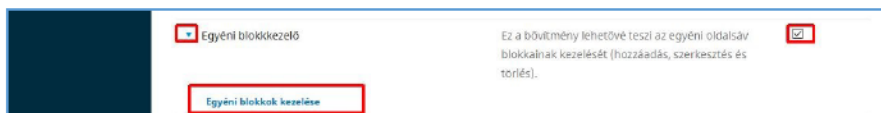
Ahhoz, hogy statikus oldalakat hozzunk létre a **Telepített bővítményeken** belül vagy a kereső használatával vagy az **Általános**

bővítményekhez legörgetve meg kell keresnünk az **Egyéni blokkezelő** plugint.

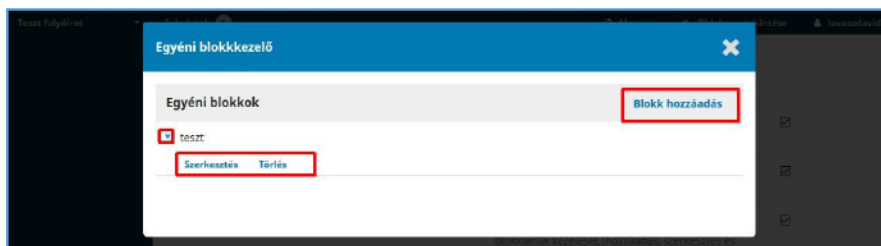
78. kép — Egyéni blokkezelő plugin

Fontos megjegyezni, hogy csak akkor tudunk műveleteket végezni egy bővítménnyel, ha előtte aktiváltuk a mellette lévő checkbox kipipálásával. Ezt követően jelenik meg a bővítménynév előtt az a nyíl, amelyre kattintva előtűnik az **Egyéni blokkok kezelése** link.

79. kép — Egyéni blokkok kezelése

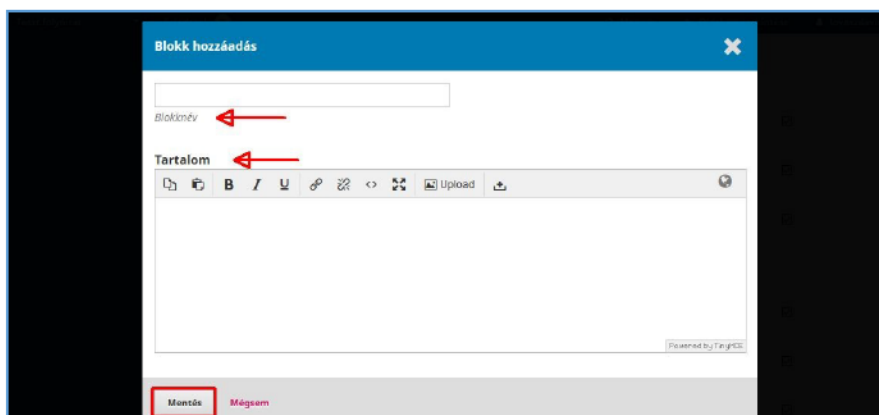
Erre kattintva feldob a rendszer egy oldalt, ahol lehetőségünk nyílik új blokkok létrehozni, illetve később ezeket szerkeszteni, szokás szerint az előttük lévő nyílra kattintva.

80. kép — Egyéni blokk-kezelő oldal

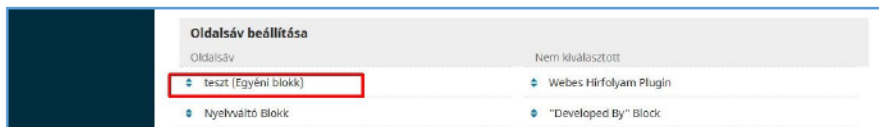
A Blokk hozzáadása linkre kattintva ismét egy egyszerű űrlappal találkozunk. Csak egy nevet kell adnunk a létrehozandó blokkunknak, majd bevinni a kívánt tartalmat.

Tipp: Ha például egy máshogy az oldalunkon nem látható statikus oldalt akarunk egy oldalsáv-blokkban megjeleníteni, akkor ide betehetjük a linkjét, akár egy kép vagy szöveg mögé rejtve is, amire kattintva az olvasót átvezethetjük a bemutatni szándékozott felületre.

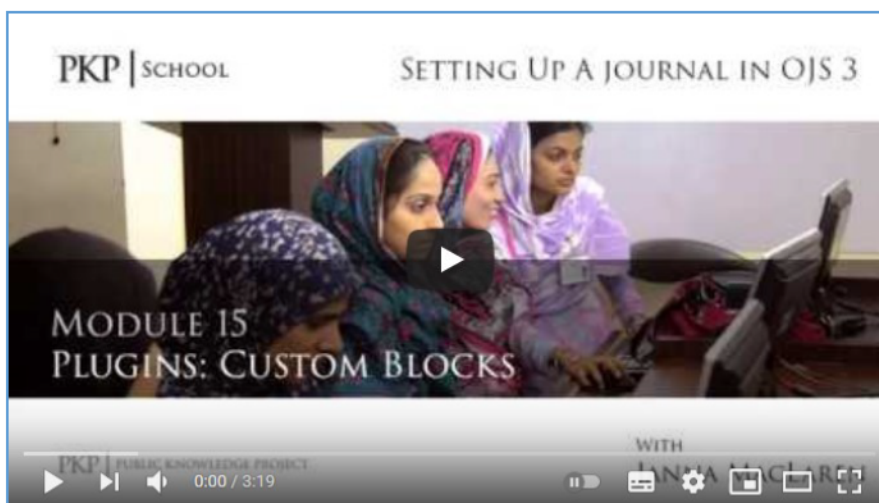
81. kép — Blokk hozzáadása

Visszatérve a Weboldal Megjelenítésre láthatjuk az új blokkot.

82. kép — Az oldalsáv beállításánál megjelenik az új blokk

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

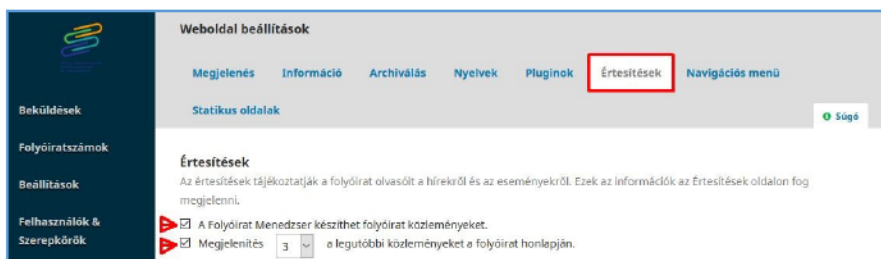

A videó forrása: <https://youtu.be/jYQ17KbaRt4>

2.6.5. Értesítések

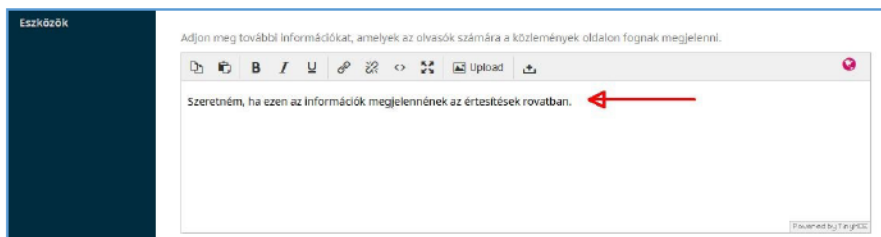
Értesítések alatt az OJS meghatározott ideig a folyóiratunk weboldalán megjelenő tartalmakat ért, amelyek hasznosak lehetnek, ha a szerkesztőség különböző bejelentéseket szeretne tenni, illetve valamit meg kíván osztani az oldal látogatóival.

Ahhoz, hogy ilyen közleményeket megjelentethessen egy szerkesztőség, a Beállítások/Weboldal/Értesítések fül alatt aktiválni kell a 'A Folyóirat Menedzser készíthet folyóirat közleményeket' checkboxot. Ugyanitt tudjuk beállítani a folyóirat főoldalán egyszerre megjelenő értesítések számát, amennyiben szeretnénk, hogy ezek megjelenjenek a főoldalon is.

83. kép — Az értesítési lehetőség aktiválása

Az oldal közepén egy szövegdobozt láthatunk, amelybe írhatunk bármit, amit szeretnénk megjeleníteni weboldalunkon, az **Értesítések** menüpont alatt.

84. kép — A megjeleníteni szándékozott szöveg bevitel

Mindez létrehoz a felső navigációs menünkben egy új, Értesítések menüpontot (tesztfolyóiratunk esetében ezt **Közleményekre** módosítottam). Ilyenformán jelenik meg a szöveg az oldalon:

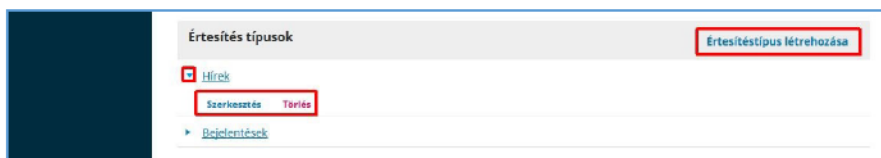
Lehetőségünk van az oldalunkon megjelenítésre kerülő értesítéseket, közleményeket tartalmi csoportokba is rendezni. Ez a későbbi visszakereshetőséget könnyítheti meg a számunkra. Kategóriák létrehozására az **Értesítés típusok** biztosít lehetőséget. Nem kell mást tennünk, mint az **Értesítéstípus létrehozása** gombra kattintanunk, és

értelemszerűen elnevezni a létrehozandó típust, lehetőleg magyarul és angolul is, majd a Mentésre kattintva létrehozni a vágyott kategóriát.

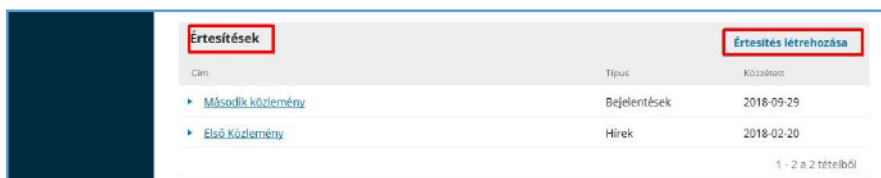
85. kép — Közlemények a weboldalon

Az így létrehozott típusokat a nevük mellett megjelenő nyílra kattintva szerkeszthetjük vagy törölhetjük is.

86. kép — Értesítés típusok

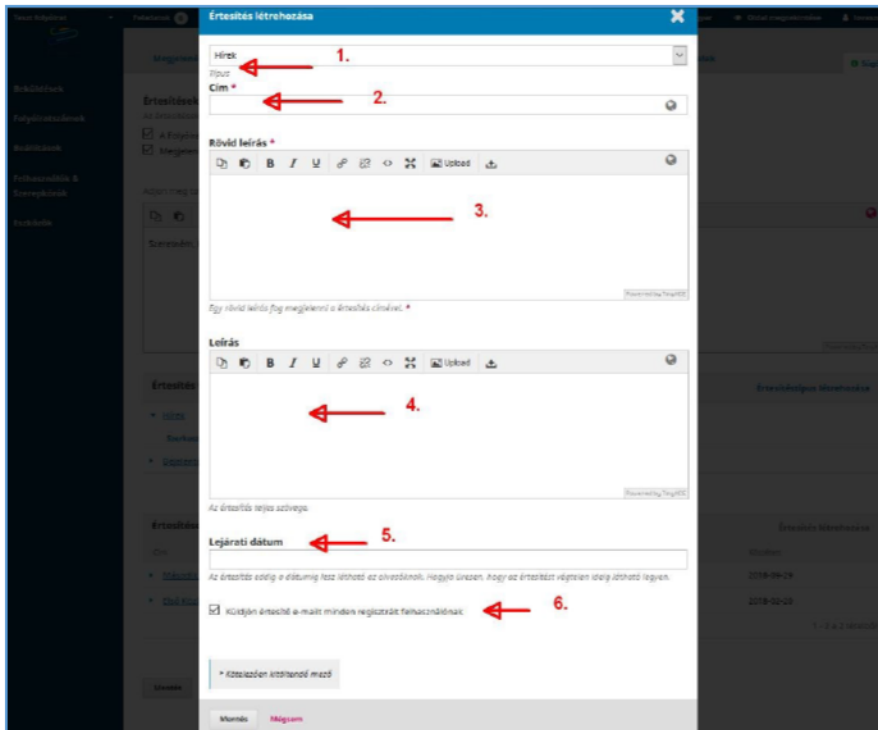
Végül az **Értesítések** szekció az, ahol megtehetjük a tényleges bejelentéseinket, ha a szokásos módon, a jobb felső sarokban megnyomjuk az **Értesítés létrehozása** gombot.

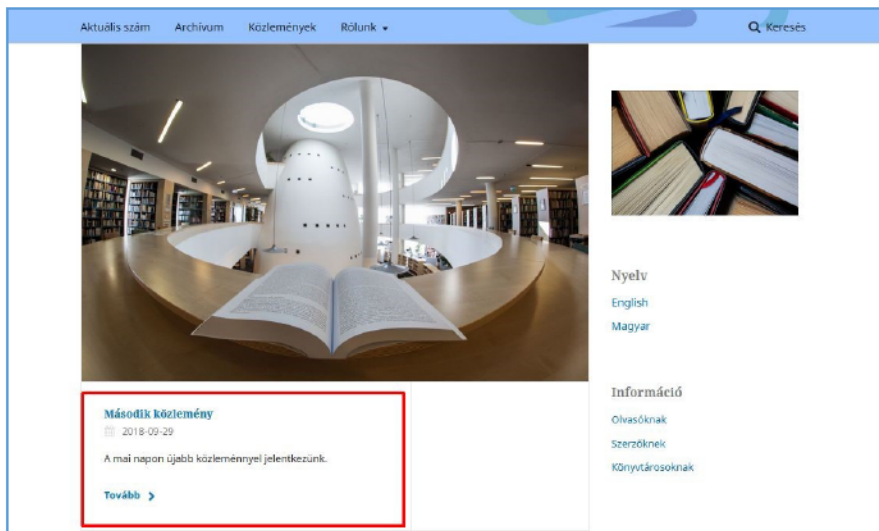
87. kép — Értesítés létrehozása

Ha ezt megtettük, egy olyan űrlap ugrik fel, amely lehetőséget biztosít készülő értesítésünk típusba sorolására (1), illetve elnevezésére (2). A **Rövid leírás** (3) az a szöveg, amely a címmel együtt folyóiratunk főoldalán is megjelenik, a **Leírás** (4) ezzel szemben a bejelentés teljes szövegét tartalmazza, és csak akkor jelenik meg, ha az olvasó a bejelentésre kattint (a Rövid leírás ebben nem jelenik meg, ha már kattintott az olvasó). A Rövid leírás tehát tulajdonképpen egy absztraktja a teljes szövegnek. Amennyiben azt szeretnénk, hogy az értesítés csak egy meghatározott ideig legyen az oldalon, állítsuk be a meg-

felelő **Lejárat dátumot** (5). Ez azonban nem kötelező, ahogy a típus és a hosszú leírás sem az. Arról is dönthetünk, hogy szeretnénk-e az oldal **látogatóit emailben értesíteni** (6) az új közleményről. Ha kész vagyunk, mentünk!

88. kép — Értesítés létrehozása

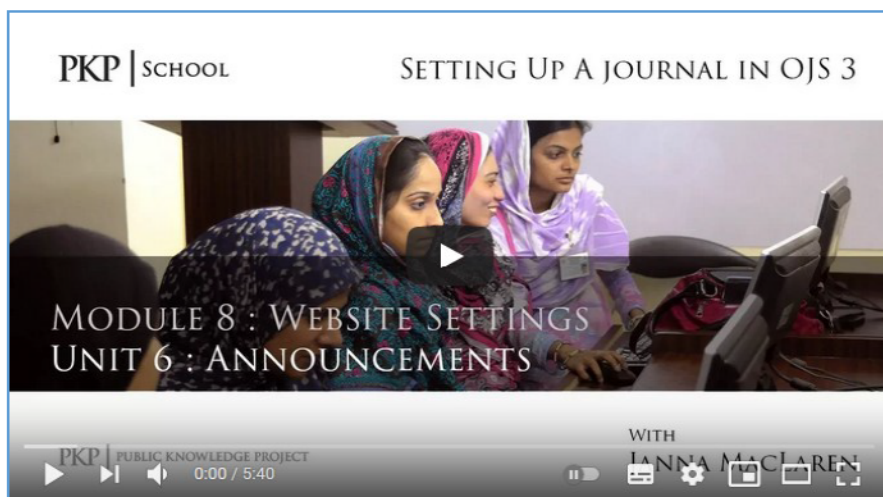

89. kép — Közlemény a főoldalon

A mentést követően a szöveg meg is jelenik folyóiratunk főoldalán. Ha változtatni akarunk az értesítésünk szövegén, esetleg törölnénk, szokás szerint, a mellette lévő nyílra kattintva tudjuk ezt megtenni.

A megjelenés egyébként attól is függ, hogy milyen megjelenítő felületet választottunk ki. Ebben az esetben az állandó tartalomként betett kép, és az első megjelenített cikk közé ékelődik be a közlemény.

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

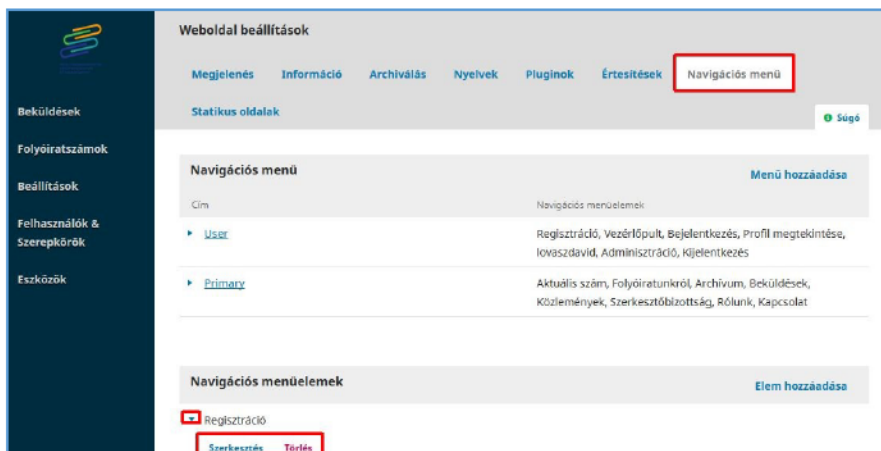

A videó forrása: <https://youtu.be/GwnA53Irdw>

2.6.6. Navigációs menü

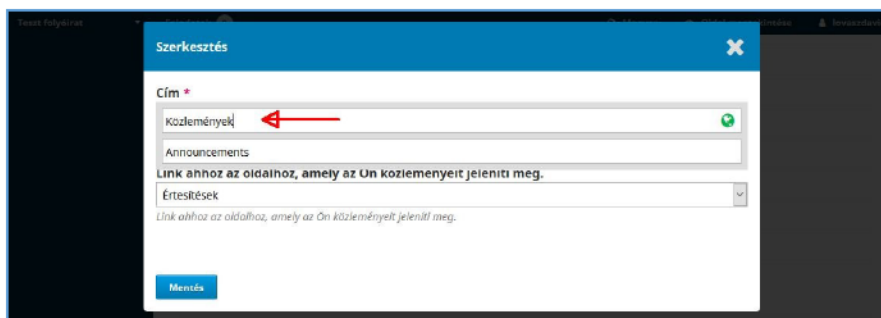
Ez a fül teszi számunkra lehetővé, hogy az egyes **Navigációs menüelemek** számára a folyóiratunk arculatába leginkább illeszkedő nevet kiválasszunk. Mivel az OJS alapértelmezetten angol nyelvű, ezek a menüpontok kezdetben angol nyelven jelennek meg. Ha mi a magyart preferáljuk, mindenképpen el kell látogatnunk a Beállítások/Weboldal/Navigációs menü fülhöz, és minden pontot az általunk preferált megoldásra változtatni.

Ha változtatni akarunk egy menüpont nevéen, a név melletti nyílra kell kattintanunk. Így megjelenik a szerkesztési és törlési lehetőség is.

90. kép — Navigációs menüpont szerkesztése

Ha például az Értesítések helyett a Közleményeket szeretnénk használni, akkor kattintsunk a szerkesztésre, majd írjuk be a cím helyére a kiválasztott kifejezést (és adjuk meg angol megfelelőjét is).

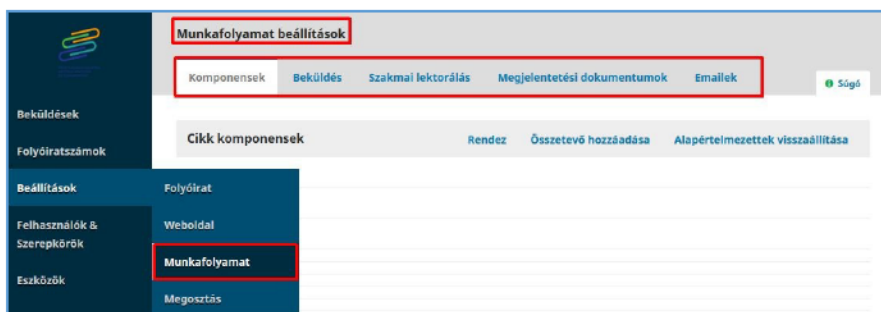
91. kép — Menüpont szerkesztése

Ha így tettünk, folyóiratunk oldalán már az új menüpontnév jelenik meg.

2.7. Munkafolyamat beállítások

Ha a vezérlőpultunk baloldali navigációs menüjének **Beállítások** pontja fölé visszük az egeret és a megjelenő opciók közül kiválasztjuk a **Munkafolyamatot**, akkor eljutunk arra a területre, ahol a szerkesztőségi munkafolyamat legfontosabb momentumait szabályozhatjuk. Ahogy láthatjuk, itt is több fül található: **Komponensek**, **Beküldés**, **Szakmai lektorálás**, **Megjelenítési dokumentumok**, **Emailek**. Már ezekből is látszik, hogy a szerkesztőségi munka mely aspektusai

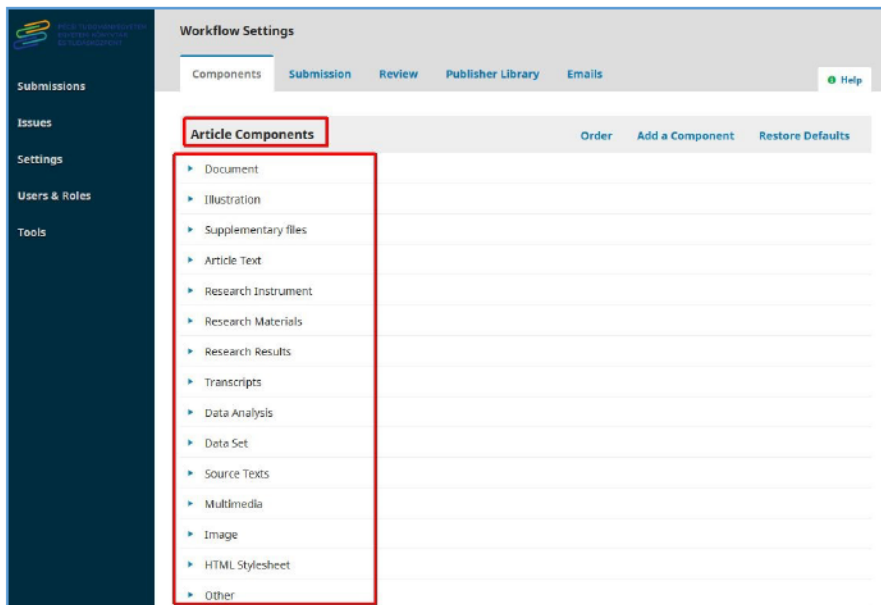
ra terjed ki ez a szabályozás (fájlmenedzsment, különböző útmutatók, elvárások, határidők, sablonok, értesítések beállítása).

92. kép — Munkafolyamat beállítások

2.7.1. Komponensek

Egy szerző a szerkesztőséghez munkájának több komponensét is beadandónak tarthatja. A főszöveg mellett különböző kutatási adatokat és egyébként fontosnak ítélt összetevőket is mellékelhet. A **Komponensek** szekció azt teszi lehetővé, hogy megadjuk, folyóiratunk milyen típusú anyagok beküldését teszi lehetővé.

93. kép — Cikk komponensek (mivel ennek a felületnek a fordítása egyelőre még nem megfelelően valósult meg, az angol változatról készített képet linkelem)

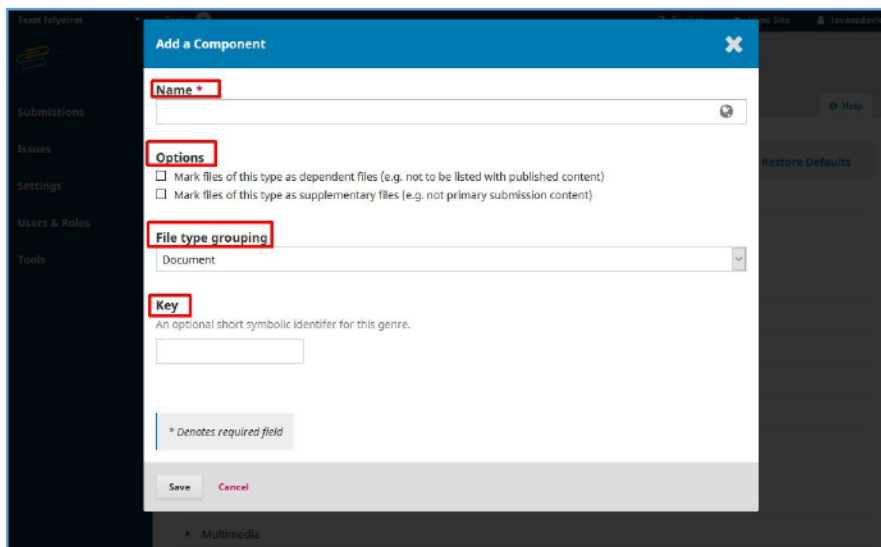
Ha vezérlőpultunkon megkeressük a Beállítások/Munkafolyamat részt, a Komponensek fülön fogunk landolni, ahol már be is töltődik egy az OJS által megadott listája a lehetséges összetevőknek. Láthatjuk, hogy az OJS fejlesztői egészen sokféle tartalmat (kutatási adatokat, forrásszövegeket, képeket, multimédiás, HTML stíluslapokat) el tudnak képzelni beküldendőként. Természetesen egy folyóirat dönthet úgy, hogy neki ennyi komponensre nincs szüksége. Az egyes elemek melletti nyílra kattintva a tartalmak mindegyike szerkeszthető és törölhető is. A jobb felső sarokban az eredeti listát bármikor visszaállíthatjuk, ha mégis meggondoltuk magunkat.

Ha a fenti listán nem szereplő új komponensre van szükségünk, hozzáadhatjuk az **Összetevő hozzáadására** kattintva.

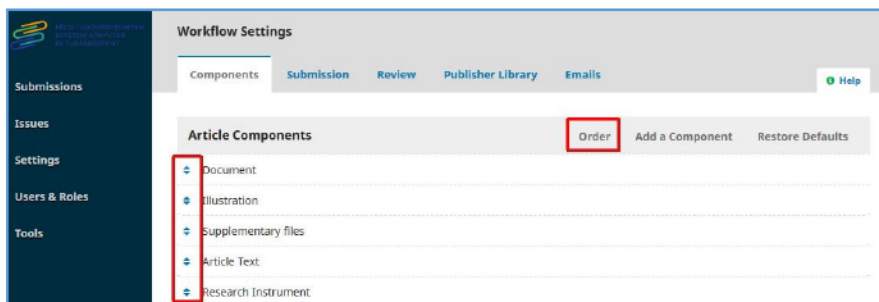
94. kép — Összetevő hozzáadása a komponensekhez

Ha ezt megtettük, felugrik egy ablak, amit értelemszerűen kitöltve és mentve máris létrehoztunk egy új összetevő-típust. Egyedül a név megadása kötelező.

95. kép — Összetevő hozzáadása

Ha kialakítottuk azoknak az összetevőknek a listáját, amiket szeretnénk a folyóiratunkban látni, a **Rendez** gombra kattintva ezt tetszőleges sorrendbe is állíthatjuk.

96. kép — Összetevők sorba rendezése

Erre azért lehet szükség, mert a beküldéseknél is ilyen sorrendben fognak megjelenni. Érdeemes tehát a leggyakrabban használt elemeket előre venni, hogy megkönnyítsük a beküldők dolgát. Mindig mentünk egy akció végén!

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

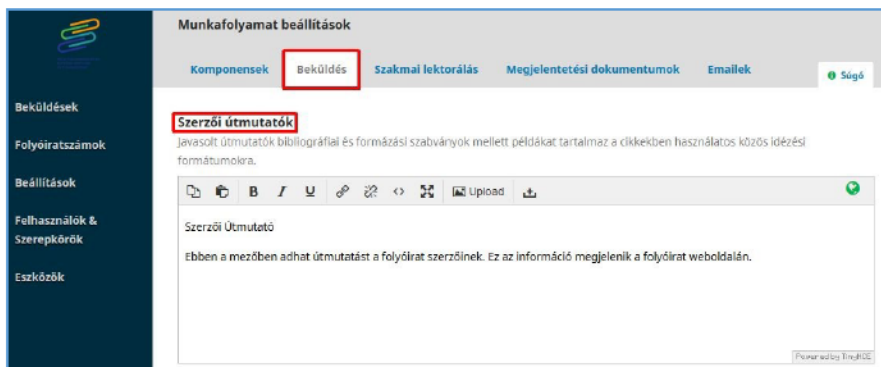
A videó forrása: <https://youtu.be/KVjAdnCn5Fg>

2.7.2. Beküldés

A munkafolyamat beállításának a **Beküldés** az a része, ahol létrehozuk a szerzők számára a leadást segítő útmutatókat, ellenőrző listákat, amelyek segítségével meggyőződhetnek róla, hogy valóban minden szükséges elemet mellékeltek-e, metaadatokkal kapcsolatos elvárásokat és egyéb kapcsolódó tartalmakat.

Szerzői útmutatók

Ennél a pontnál abszolút szabad kezet kap a szerkesztőség. Olyan irányelveket tüntet fel ebben a szövegszerkesztő dobozban, amelyeket csak szeretne. Ahogy a kísérszövegben is szerepel, általában a bibliográfiai és formázási szabványokra, idézési formátumra ki szoktak témi, de a szerkesztőség kezében a döntés.

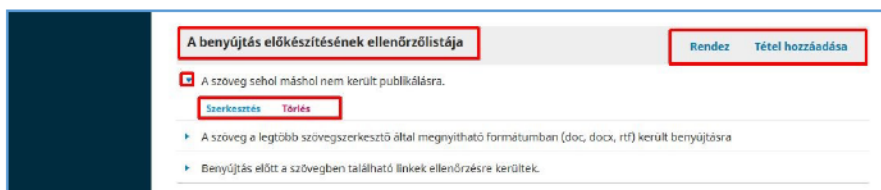

97. kép — Szerzői útmutatók

A benyújtás előkészítésének ellenőrzőlistája

Ez a checklist arra szolgál, hogy segítse a szerzőket abban, hogy mindent és mindent abban a formában mellékeljenek, ahogy azt a szerkesztőség elvárja. Az angol nyelvű felületen található előre elkészített tartalmakat, amelyekből kiindulva könnyen képet alkothatunk arról, hogy milyen jellegű pontokat szántak ide (a szöveg máshol nem publikált; bizonyos formai követelményeknek eleget tesz; a benne lévő linkek ellenőrzöttek; megfelelő formátumban kerül benyújtásra...).

A jobb felső sarokban lévő **Tétel hozzáadása** gombra kattintva saját pontokat adhatunk ehhez a listához úgy, hogy a felugró ablakba beírjuk a kívánt szöveget. Szintén lehetőségünk van a már meglévő pontok szerkesztésére és törlésére, ha az előttük lévő nyílra kattintunk. Ha pedig a sorrendben változtatnánk, válasszuk felül a **Rendez** gombot.

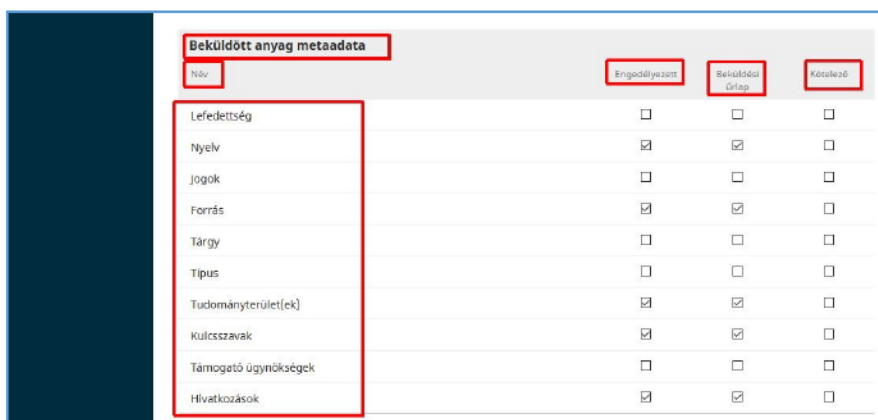
98. kép — A benyújtás előkészítésének ellenőrzőlistája

Értesítés szerzői beküldésről

A szerző automatikus emailértesítést kap arról, hogy a cikkbeadás sikeresen megtörtént. Itt beállíthatjuk, hogy a folyóirat fő kapcsolattartójaként megjelölt személy is értesüljön arról, hogy beadvány érkezett.

Beküldött anyag metadata

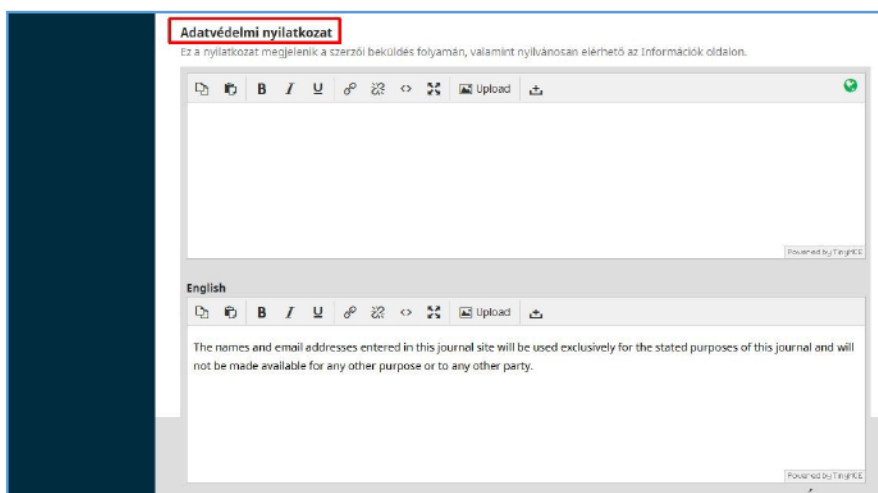
Ebben a részben arról dönthetünk, hogy a folyóirathoz érkező beküldések milyen metaadatokat tartalmazzanak. A felsoroltakkal kapcsolatban eldönthetjük, hogy engedélyezzük-e a megadásukat, esetleg kötelezővé is tesszük őket, illetve hogy a beküldési űrlapon szerepeltetni akarjuk-e őket vagy sem.

Név	Engedélyezett	Beküldési űrlap	Kötelező
Lefedettség	☐	☐	☐
Nyelv	☒	☒	☐
Jogok	☐	☐	☐
Forrás	☒	☒	☐
Tárgy	☐	☐	☐
Típus	☐	☐	☐
Tudományterület(ek)	☒	☒	☐
Kulcsszavak	☒	☒	☐
Támogató ügynökségek	☐	☐	☐
Hivatkozások	☒	☒	☐

99. kép — A beküldött anyaghoz tartozó metaadatok

Adatvédelmi nyilatkozat

Adatvédelmi nyilatkozat

Ez a nyilatkozat megjelenik a szerzői beküldés folyamán, valamint nyilvánosan elérhető az Információk oldalon.

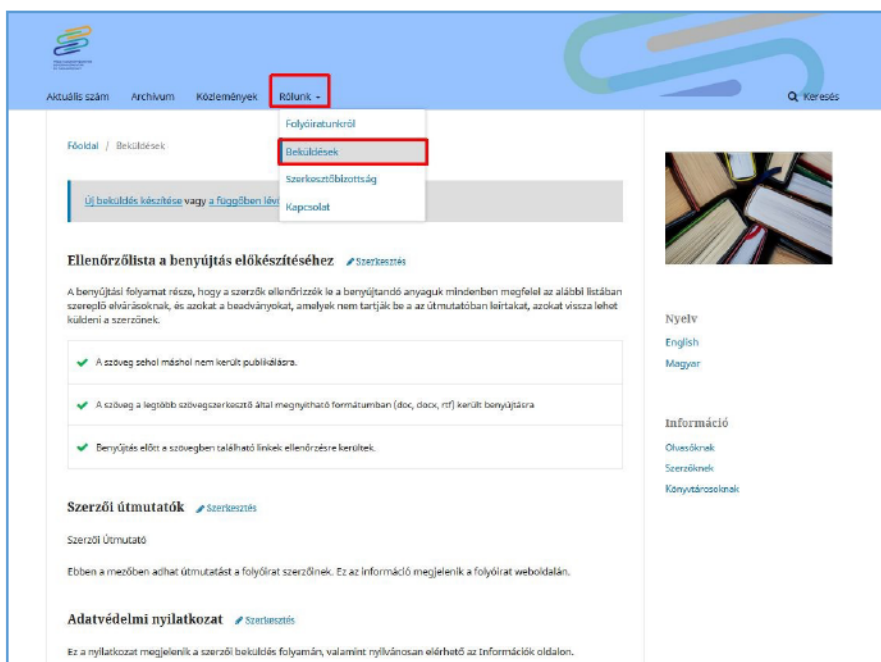
English

The names and email addresses entered in this journal site will be used exclusively for the stated purposes of this journal and will not be made available for any other purpose or to any other party.

100. kép — Adatvédelmi nyilatkozat

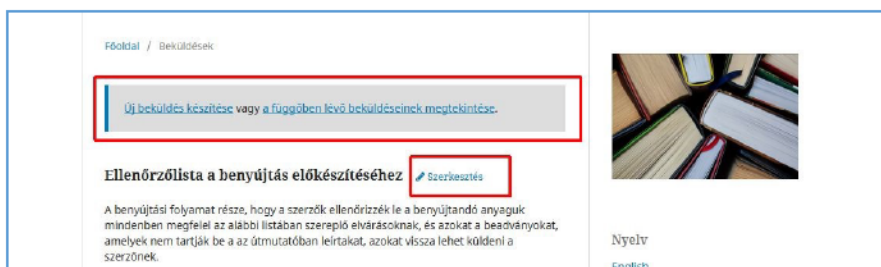
Az angol változatban itt is megjelenik egy előre megadott szöveg, amelynek egyelőre nincs magyar megfelelője, de lefordítható vagy tetszőlegesen megadható bármi, ami tükrözi a szerkesztőség adatvédelmi elveit.

Miután kitöltöttük az oldal számunkra releváns részeit, megnézhajjuk folyóiratunk főoldalán a felső navigációs menü **Rólunk/Beküldések** menüpontja alatt, hogy miképpen jelennek meg ezek a létrehozott tartalmak a weboldalunkon. Természetesen szerkesztőként bejelentkezve erről a felületről is közvetlenül az adott egységek szerkesztéséhez irányíthatjuk magunkat.

101. kép — Beküldések

Láthatjuk, hogy új beküldést is lehet indítani erről a felületről, szerkeszthetjük is a meglévő tartalmakat.

102. kép — Új beküldés indítása és szerkesztés a Beküldéseknél

Ugyanakkor a kért metaadatok nem kerülnek megjelenítésre. Azok a konkrét benyújtási folyamatban jutnak szerephez.

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

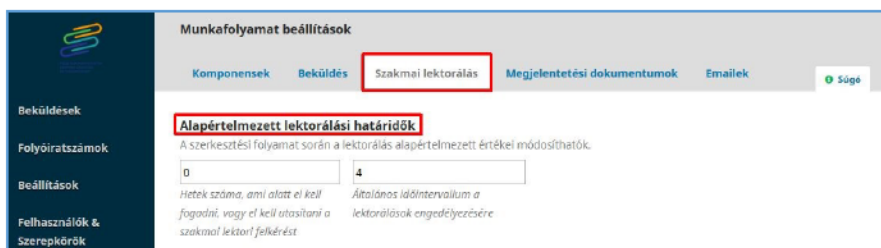
A videó forrása: <https://youtu.be/L3kuBM-rrOA>

2.7.3. Szakmai lektorálás

A szakmai lektorálás nagyon fontos része a tudományos folyóirat-kiadásnak. A Beállítások/Munkafolyamat/Szakmai lektorálás fül alatt lehetőségünk van igényeink szerint testre szabni ezt a folyamatot. Beállíthatunk optimálisnak tűnő határidőket, űrlapokat, útmutatókat, szabályzatokat hozhatunk létre.

Alapértelmezett lektorálási határidők

Elsőként azt kell megszabnunk, hogy a kijelölt bírálónak mennyi ideje legyen elfogadni vagy visszautasítani a felkérést, illetve elkészíteni a bírálatát. Mindkét esetben a rendelkezésére álló hetek számát kell megadnunk.

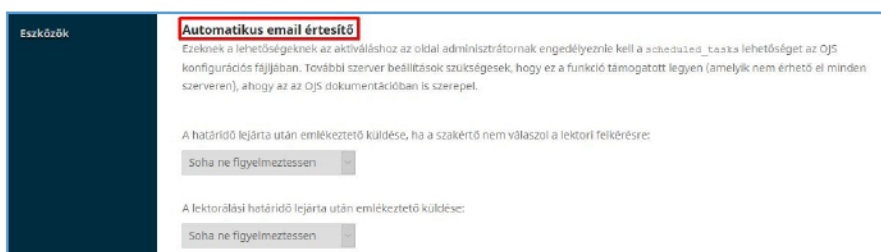

103. kép — Lektorálási határidők megadása

Amennyiben megadunk ilyen határidőket, fontos, hogy ezeket az útmutatóban is jelezzük, így gondoskodva a felkért bírálók megfelelő tájékoztatásáról.

Automatikus email értesítő

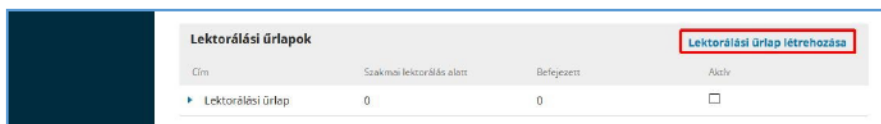
Az OJS lehetőséget biztosít arra, hogy automatikus emailértesítőket állítsunk be. Ehhez először az oldal adminisztrátorának el kell végeznie a szükséges beállításokat. Ezt követően, ha szeretnénk, küldethetünk a rendszerrel emlékeztetőt a lejáró határidőkről. Az értesítések sablonjai is szabadon szerkeszthetjük, és tárolhatjuk rendszerünkben.

104. kép — Automatikus email-értesítő

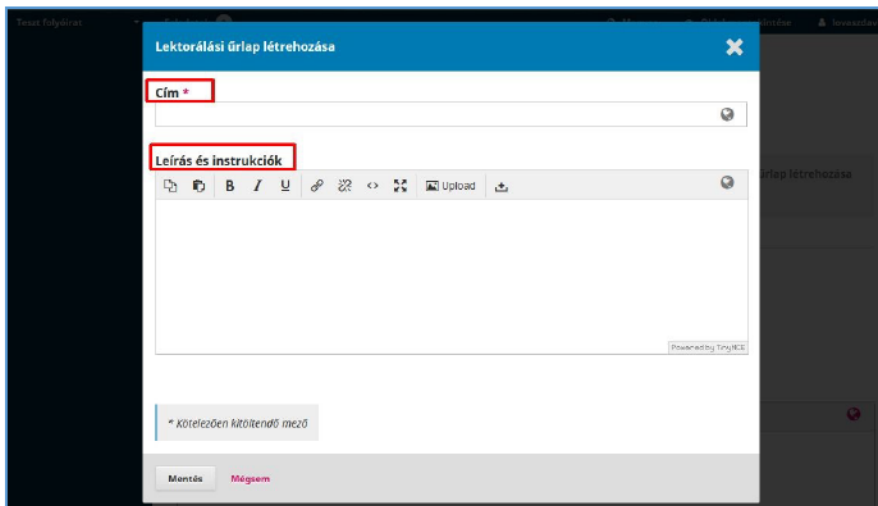
Lektorálási űrlapok

Lektorálási űrlapot azért lehet érdemes létrehozni, hogy strukturáltabb, a folyóirat érdekeinek jobban megfelelő visszajelzések érkezzenek. A létrehozásuk a folyóirat menedzserek hatáskörébe esik, és egy két lépcsős folyamat eredményeként jönnek létre. Az első lépés, mint mindig, a doboz jobb felső sarkában található **Lektorálási űrlap létrehozása** gomb kiválasztása.

105. kép — Lektorálási űrlap létrehozása

A kattintás után egy űrlappal szembesülünk, ahol egy címet, valamit egy rövid leírást adhatunk meg, mielőtt mentenénk.

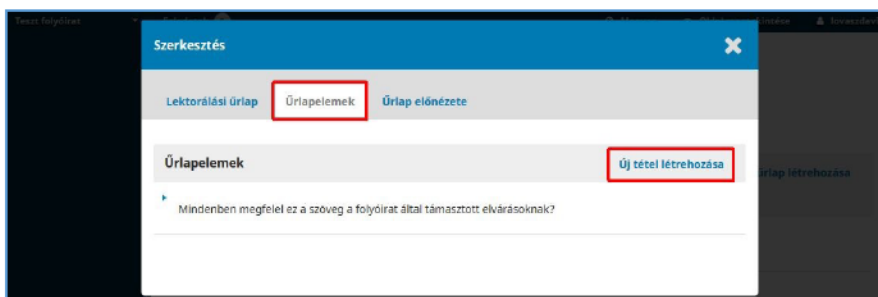
106. kép — Lektorálási űrlap létrehozása, második lépés

A mentést követően megjelenik a létrehozott űrlap a bevitt adatokkal. A név melletti nyílra, majd a Szerkesztésre kattintva tudunk további űrlap elemeket hozzáadni a már elkészült űrlapunkhoz, valamint szerkeszteni a korábban bevitteket.

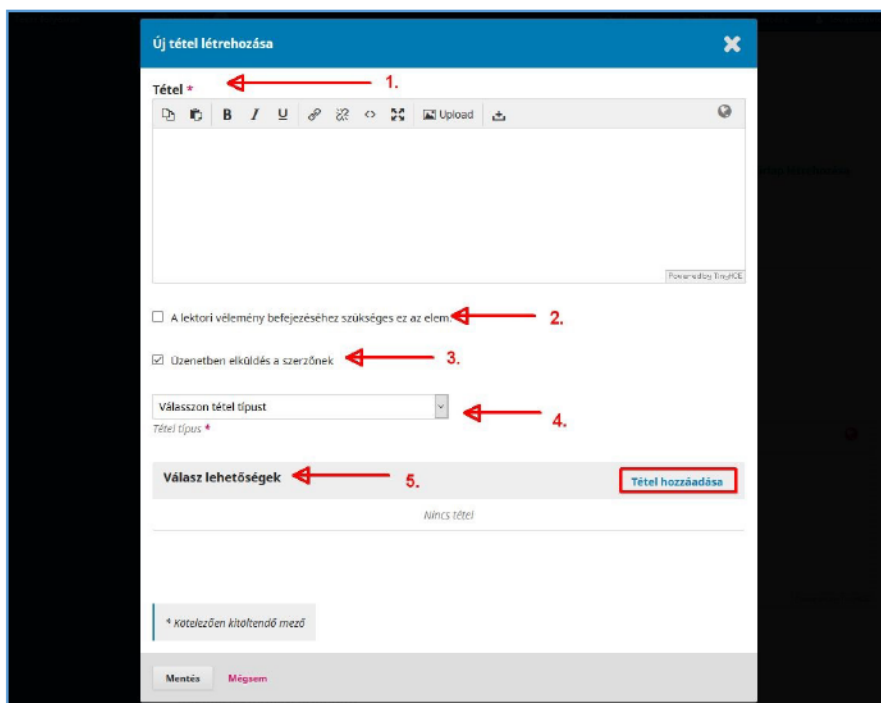
107. kép — Lektorálási űrlap szerkesztése

Egy háromfüles űrlapot látunk, amelynek az első fülén szerkeszthetjük a korábban létrehozott tartalmat. A másodikon, az **Űrlapelemek**en viszont újakat hozhatunk létre, ha az **Új tétel létrehozására** kattintunk.

108. kép — Űrlapelemek létrehozása

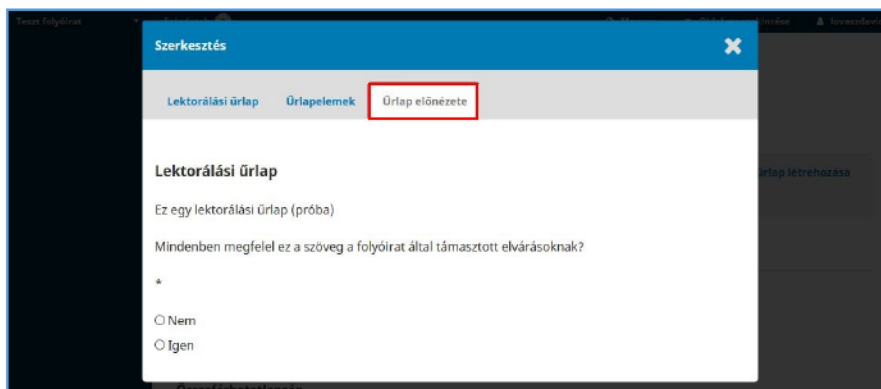
Kattintás után megjelenik egy űrlap, amellyel létrehozhatjuk a kívánt tételt. Első lépésben egy szövegszerkesztőbe szabadszavas definícióját adhatjuk a létrehozandó elemnek (1). Ezt követően egy-egy jelölőnégyzet kipipálásával kötelezővé tehetjük az adott elemet (2), illetve a szerzőnek való üzenetküldést (3) is. A tétel típusát (4) is meghatározhatjuk. Ez arról dönt, hogy a bírálónak milyen jellegű választ kell adnia a feltett kérdésre. Szöveges mezőt, rádiógombos vagy jelölőnégyzetes megoldást is választhatunk, a kérdés jellegétől függően. Amennyiben előre definiált válaszlehetőségek közül szeretnénk, hogy válasszon a bírálónk, ezeket meg kell adnunk a Válasz lehetőségeknél (5) a Tétel hozzáadása gombra kattintva.

109. kép — Új űrlapelem létrehozása

Mentést követően az Űrlapelemek fül alatt megtaláljuk a létrehozott elemet, amelyet az előtte lévő nyílra kattintva szerkeszthetünk vagy törölhetünk is.

A harmadik fül az **Űrlap előnézete**. Itt nézhetjük meg, hogy a bírálónk mit fog látni az űrlapon, így meggyőződhetünk róla, hogy ez egyezik-e az elképzeléseinkkel vagy sem.

110. kép — Űrlap előnézete

Ha megfelel az elvárásainknak, térjünk vissza az első, Lektorálási űrlap fülre és mentéssel hozzuk létre az űrlapot. Aktiváláshoz még egyetlen dolgunk van, kipipálni az aktivitást jelölő négyzetet.

111. kép — Lektorálási űrlap engedélyezése

Vak lektorálás

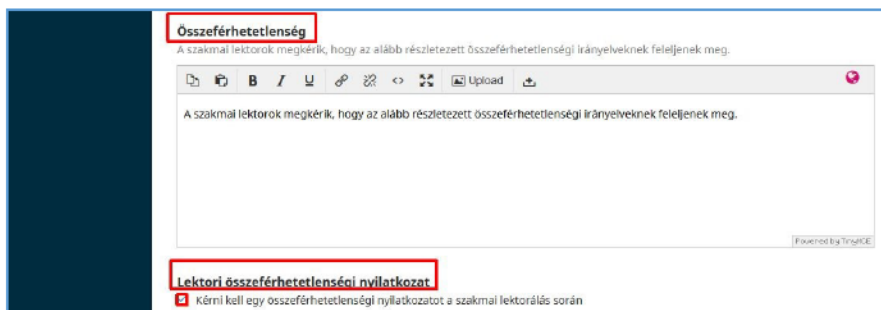
Amennyiben vak lektorálást (blind review) alkalmazunk a folyóiratunknál, győződjünk meg róla, hogy ki van pipálva ez a jelölőnégyzet. A hiperlinkre kattintva pedig további információkat megtudhatunk ezzel a funkcióval kapcsolatban.

112. kép — Vak lektorálás engedélyezése

Összeférhetetlenség

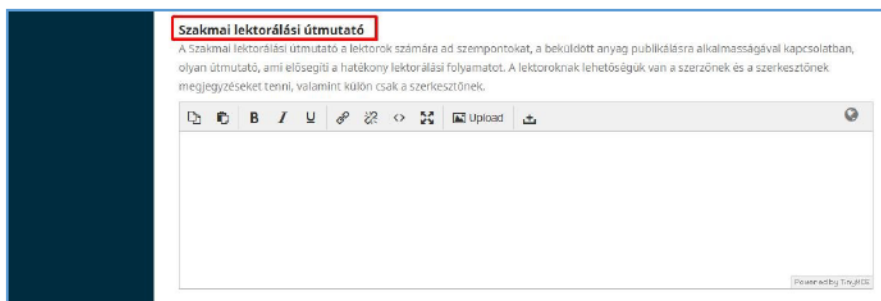
A lektorok számára készített a folyóirat ezirányú szabályzatát közvetítő összeférhetlenségi nyilatkozat beírható ebbe a szövegszerkesztőbe olyan formába, ahogy csak a szerkesztőség szeretné. Amennyiben szükségünk van egy ezzel kapcsolatos nyilatkozatra is, pipáljuk ki a jelölőnégyzetet.

113. kép — Összeférhetlenségi nyilatkozat

Szakmai lektorálási útmutató

Ebben a szövegdobozban határozzuk meg azokat az alapelveket, amelyek elvárunk a bírálóinktól. Ide kerülhet minden olyan útmutató vagy irányelv, amely segíthet a feladatot elvállalóknak a munkájuk teljesítésében. Szintén tanácsos kitérnünk a határidőkre, amelyekre tekintettel kell lenniük munkájuk során. Természetesen a kitöltés a folyóiratnál meghatározott irányelvekkel összhangban történik, nincs külső megkötés.

114. kép — Szakmai lektorálási útmutató

Lektorai beállítások

Három alapértelmezett módszer (kettős-vak, vak, nyitott) közül kiválaszthatjuk a folyóirat számára legmegfelelőbbet.

115. kép — Lektorai beállítások

Szakmai lektor hozzáférése

Arról rendelkezhetünk itt, hogy a bírálók hogyan és mikor férhetnek hozzá a bírálendő szövegekhez. Arról dönthetünk, hogy a szakmai lektorok a munkára való felkérés elfogadását követően vagy azonnal, egy klikkelésre hozzáférhessenek ezekhez az anyagokhoz.

Szakmai lektor hozzáférése

Megjegyzés: a Szakmai lektorok email-es meghívása tartalmaz egy speciális URL-t, ami közvetlenül elirányítja a szakmai lektorokat a beküldött cikk lektorálási oldalára (bármilyen más oldalon, ha szükséges be kell jelentkezni). Biztonsági okokból ennél az opciónál a Szerkesztők nem módosíthatják az email címzést nem adhatnak hozzá másolatí vagy titkos másolatí címzettel, csak a szakmai lektoroknak lehet ezt a levelet elküldeni.

Az egy kattintásos lektori hozzáférés engedélyezése
 A Szakmai lektorok csak akkor férhetnek hozzá a beküldött cikkhez, ha elfogadják a lektori munkára való felkérést.

116. kép — Szakmai lektor hozzáférése

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/uoz1yhFeKBQ>

2.7.4. Megjelentetési dokumentumok

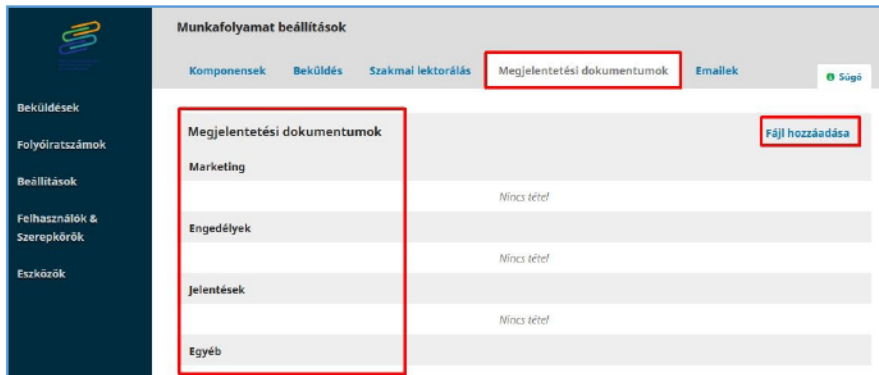
A Munkafolyamat beállítások negyedik füle, a **Megjelentetési dokumentumok** egy olyan „fájlrepozitórium”, amely lehetővé teszi az elraktározását és gyors megosztását írói útmutatóknak, szerződéseknek, marketinges anyagoknak.

Az így tárolt dokumentumok számára az OJS létrehozott olyan kategóriákat, mint a **Marketing**, az **Engedélyek**, a **Jelentések** és az **Egyéb**. Ezek feladata javítani a tárhelyen belüli megtalálhatóságot.

Ahhoz, hogy feltölthessünk új anyagokat, válasszuk a jobb felső sarokban a **Fájl hozzáadása** opciót.

A megjelenő űrlap mindhárom rovata kötelezően kitöltendő, de ez talán nem is meglepő, hiszen mind a név, mind a típus meghatáro-

zása (a korábban látott kategóriák közül kell valamelyikbe besorolni a feltöltendő dokumentumot), mind pedig a feltöltés elhagyhatatlanok. Az OK-ra kattintva már fel is töltöttük a kiválasztott dokumentumot.

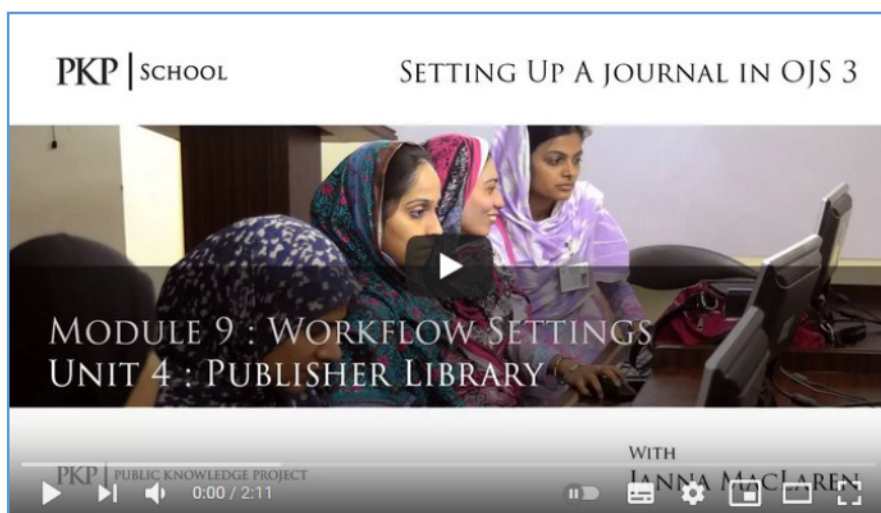

117. kép — Megjelentetési dokumentumok

118. kép — Fájl hozzáadása a megjelentetési dokumentumokhoz

A feltöltött anyag a mellette lévő nyílra kattintva szerkeszthető és törlhető is. A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

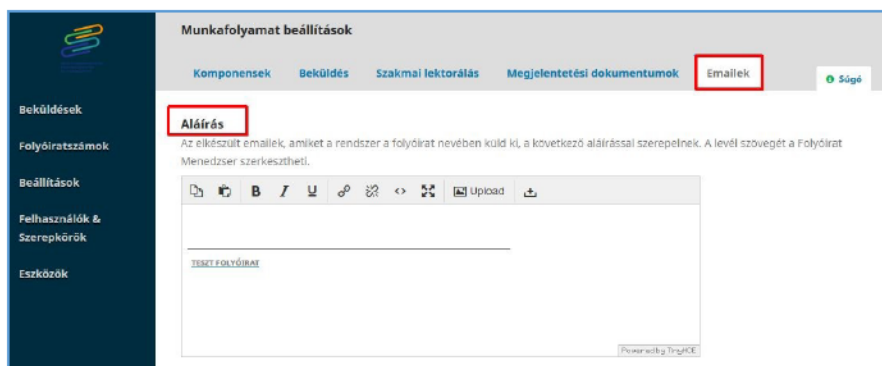
A videó forrása: https://youtu.be/450Ffn4_QdI

2.7.5. Emailek

Az OJS számos esetben küld ki automatikus emaileket mind a szerkesztési munkafolyamat során, mind például a regisztrációt vagy sikeres cikkbeküldést követően. A Munkafolyamat beállítások utolsó fülén, az **Emaileken** lehetőségünk nyílik módosítani az ezekhez tartozó beállítást, illetve szerkeszteni az automatikusan létrehozott sablonokat.

Aláírás

Az első szövegdobozban a folyóirathoz tartozó aláírást szabhatjuk testre. Nem kötelező elfogadnunk az alapértelmezettet, bármilyen megoldást megenged a szövegszerkesztő.

119. kép — Aláírás az emaileknél

Email cím a visszapattanó leveleknek

Azt az opciót csak az oldal adminisztrátora tudja bekapcsolni. Megadhatóvá tesz egy emailcímet, amelyre értesítések érkeznek abban az esetben, ha egy levelet nem sikerült a rendszernek kézbesítenie.

Meglévő email sablonok

Alapértelmezetten 55 sablon érhető el magyar nyelven is az OJS rendszerében (angolul 58). Ezeket találjuk meg ebben a pontban felsorolva. Az utolsó, **Engedélyezett** oszlopban található jelölőnégyezetek közül némelyikről szabadon dönthetünk, hogy lehetővé akarjuk-e tenni, mások szükségszerűen részei a rendszernek.

Az egyes elemek neve mellett nyílra kattintva válik láthatóvá az **Email szerkesztése** és a **Visszaállítás** opció.

Meglévő email sablonok		Email sablon hozzáadása		Minden sablon visszaállítása	
Név	Küldő	Címzett	Tárgy	Engedélyezett	
▶ Citation Editor Author Query			Idézettség szerkesztés	☒	
▶ Copyedit Request	Előfizetés menedzser	Előfizetés menedzser	Technikai szerkesztés kérése	☒	
▶ Editor Assign	Előfizetés menedzser	Előfizetés menedzser	Szerkesztői hozzáférések	☒	
▶ Editor Decision Accept	Előfizetés menedzser	Szerző	Szerkesztői döntés	☒	Email szerkesztése Visszaállítás
▶ Editor Decision Decline	Előfizetés menedzser	Szerző	Szerkesztői döntés	☒	
▶ Editor Decision Initial Decline	Előfizetés menedzser	Szerző	Szerkesztői döntés	☒	

120. kép — Meglévő email-sablonok

Ha nem vagyunk elégedettek az eredeti szöveggel, az Email szerkesztését választva lehetőségünk nyílik átírnunk az alapszöveget. Érdemes azonban tekintetbe venni, hogy a levelek magukba foglalnak olyan tartalmakat is, amelyeket a rendszer generál. Ezeket jobb érintetlenül hagyni.

Sablon szöveg adat

Lefrás

Ezt az emailt a szerkesztő vagy rovszerkesztő küldi a szerzőnek jelezve, hogy a kézirattal kapcsolatos döntés "Kézirat elfogadva" megszületett.

Email kulcs

EDITOR_DECISION_ACCEPT

Sablon részletek

Tárgy *

Szerkesztői döntés

Szövegtörzs *

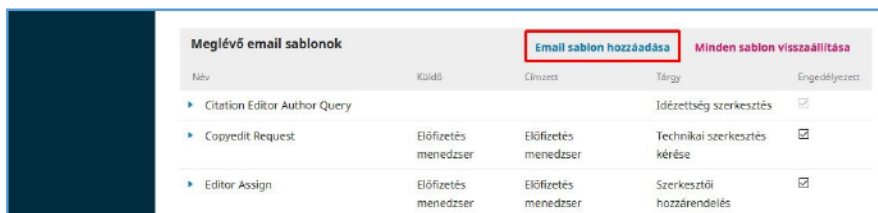
{authorName}:
Elérhető a szerkesztői döntés a {contextName} folyóirathoz beküldött, {submissionTitle} című kéziratával kapcsolatban.
A döntésünk: Kézirat elfogadva
{editorialContactSignature}

* Kötelezően kitöltendő mező

Mentés **Mégsem**

121. kép — Emailsablon szerkesztése

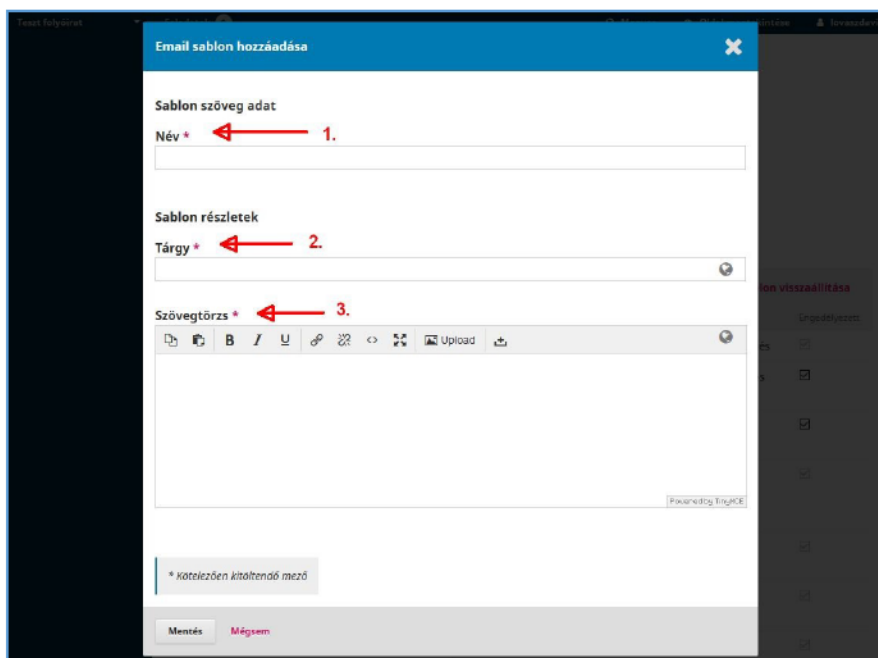
Új sablonokat is létrehozhatunk, ha a doboz jobb felső sarkában, a Minden sablon visszaállítás mellett kiválasztjuk az **Email sablon hozzáadását**.

Meglévő email sablonok					Email sablon hozzáadása	Minden sablon visszaállítása
Név	Küldő	Címzett	Tárgy	Engedélyezett		
▶ Citation Editor Author Query			Idézettség szerkesztés	☒		
▶ Copyedit Request	Előfizetés menedzser	Előfizetés menedzser	Technikai szerkesztés kérése	☒		
▶ Editor Assign	Előfizetés menedzser	Előfizetés menedzser	Szerkesztői hozzárendelés	☒		

122. kép — Email sablon hozzáadása

Név (1) és tárgy (2) megadásával, valamint a szövegtörzs (3) begépelésével elő is állíthatjuk a kívánt üzenetet.

Email sablon hozzáadása

Sablon szöveg adat

Név * 1.

Sablon részletek

Tárgy * 2.

Szövegtörzs * 3.

* kötelezően kitöltendő mező

Mentés Mégsem

123. kép — Email sablon hozzáadása

A **Minden sablon visszaállítása** opció akkor lehet hasznos, ha úgy ítéljük meg, hogy az általunk végzett változtatások nem kielégítőek, inkább visszatérnénk az eredetihez.

Az általunk végzett változtatások után ne felejtjük el megnyomni az oldal alján a **Mentés** gombot.

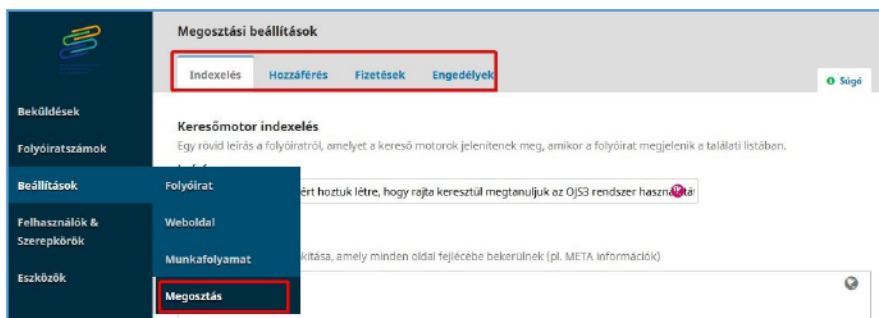
A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/mmPIeLIUNdQ>

2.8. Megosztási beállítások

A vezérlőpult baloldali navigációs sávján található Beállítások menüpont utolsó eleme a **Megosztás**. Erre kattintva szintén több, egészen pontosan négy fület (**Indexelés**, **Hozzáférés**, **Fizetések**, **Engedélyek**) láthatunk.

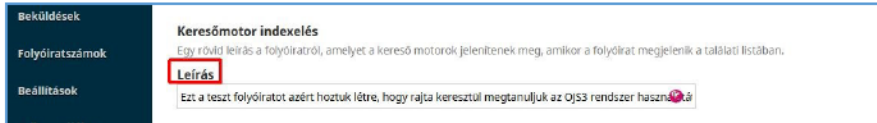
124. kép — Megosztási beállítások

2.8.1. Keresőmotor indexelés

Az **Indexelés** az első fül a Beállítások/Megosztáson belül. Ennél a pontnál azt tudjuk szabályozni, hogy a keresőmotorok miképpen találják meg, indexeljék folyóiratunkat.

Leírás

A keresőmotorok az ebbe a mezőbe kerülő rövid leírást fogják megjeleníteni a találati listájukban. Érdeemes tehát egy a folyóíratra valóban jellemző rövid szöveget megjeleníteni ebben a mezőben.

The screenshot shows a sidebar with 'Beküldések', 'Folyóiratszámok', and 'Beállítások'. The main content area is titled 'Keresőmotor indexelés' and contains a text box labeled 'Leírás' with a red border. Below the text box is a note: 'Ez a teszt folyóiratot azért hoztuk létre, hogy rajta keresztül megtanuljunk az OJS3 rendszer használatát.'

125. kép — Leírás a keresőmotorok számára

Címkék alakítása

Ezek a metaadatok beágyazásra kerülnek az oldalunk HTML struktúrájába. Nem kerülnek megjelenítésre az oldalunkon, de a keresőmotorok crawlerjei számára nagy fontossággal bírnak. A keresőmotor-optimalizációhoz HTML-formátumban kell megadnunk a szükséges metaadatokat.

Oldaltérkép

A videóhoz képest újdonságként került még erre az oldalra egy XML formátumú oldaltérkép is, amelyet egy hiperlinkről érhetünk el.

The screenshot shows a sidebar with 'Beküldések', 'Folyóiratszámok', and 'Beállítások'. The main content area is titled 'Oldaltérkép' with a red border. Below the text box is a note: 'Az XML oldaltérkép elérhető a keresőmotorok számára a(z) <http://ojs.randher.tudaskozpont-pecs.hu/index.php/teszt/sitemap> linken'

126. kép — Oldaltérkép

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/LOeMuBnyj-Y>

2.8.2. Hozzáférés

Az OJS ugyan kifejezetten open access tartalmak közzlésére jött létre, többféle hozzáférési mód közül választhatnak a szerkesztőségek. A nyílt hozzáférés csak az egyik opció. Előfizetésessé tehetnek bizonyos tartalmakat vagy akár az egész folyóiratot is, illetve azt mondhatják, hogy nem teszik közzé a tartalmakat az interneten.

127. kép — Hozzáférési opciók az OJS3-ban megjelenő folyóiratok számára

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

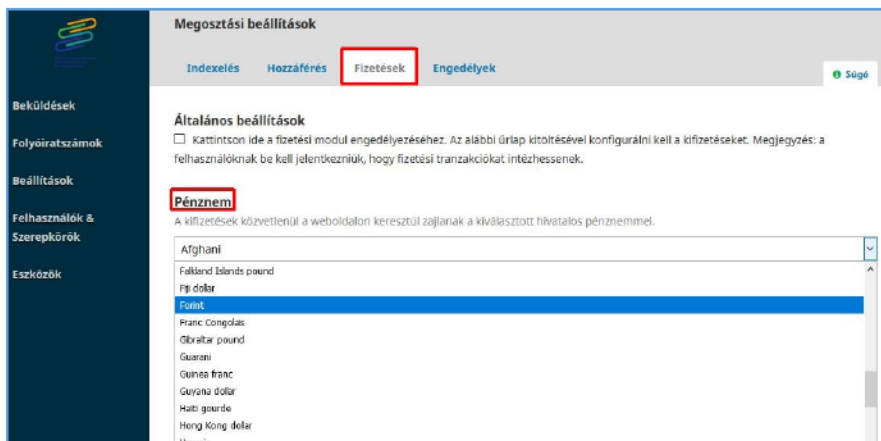
A videó forrása: <https://youtu.be/KM-Z3eIM4XE>

2.8.3. Fizetések

Amennyiben a folyóiratunk/évkönyvünk bizonyos szolgáltatásai fizetősek, itt tudjuk beállítani ennek a részleteit.

Pénznem

A legördülő listából ki kell választanunk azt a pénznemet, amiben az ügyletek bonyolódnak.

128. kép — Pénznem választása

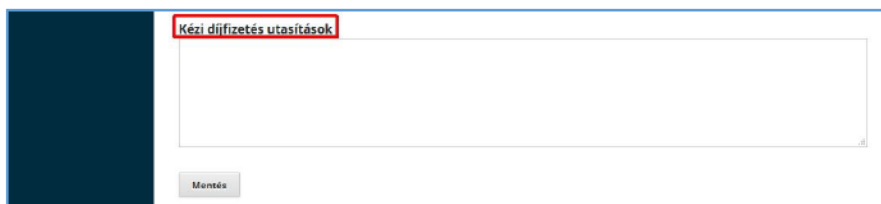
Fizetési mód

Két opció közül választhatunk: vagy kézi vagy PayPal díjfizetést tehetünk lehetővé.

129. kép — Fizetési mód választása

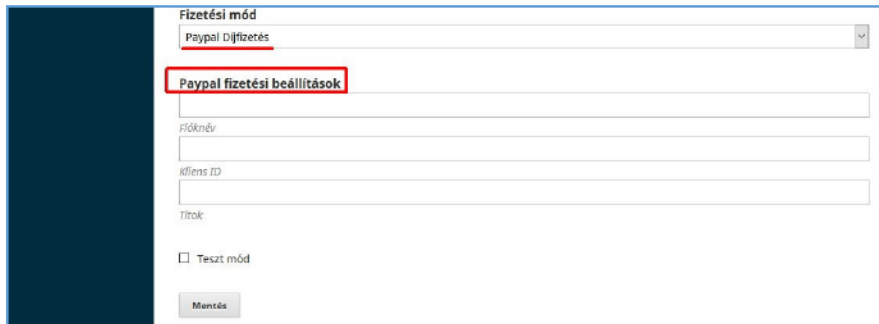
Ha az előbbi választjuk, akkor egy szövegdoboz jelenik meg, amelybe beírhatjuk a szerzők és olvasók számára a fizetéssel kapcsolatban fontosnak tartott információkat.

130. kép — Kézi díjfizetéssel kapcsolatos utasítások megadása

Ha a PayPal mellett döntünk, tudnunk kell, hogy az OJS-nek van egy PayPal bővítménye, amely lehetővé teszi az ilyen formában történő fizetést.

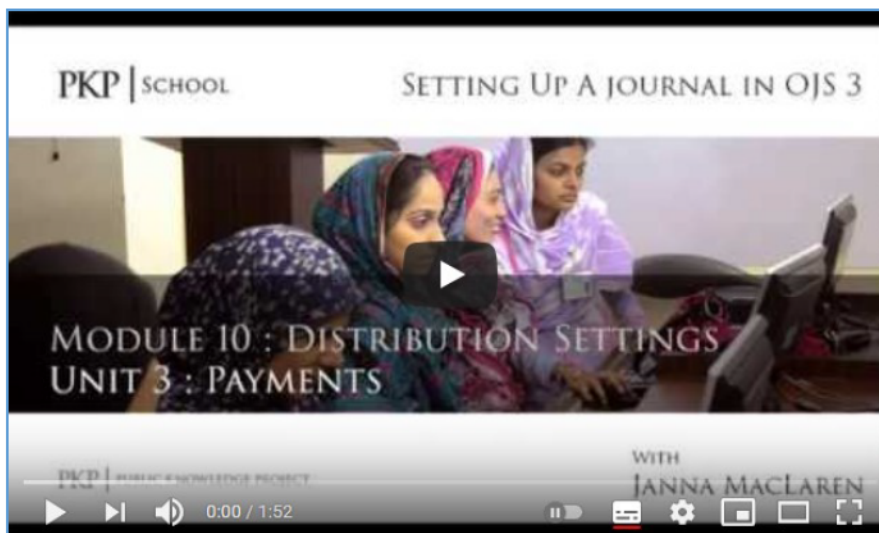
A PayPal választása esetén ki kell töltenünk pár mezőt, hogy azonosítsuk a fiókunkat.

A screenshot of a web form for configuring PayPal payments. At the top, there is a dropdown menu labeled "Fizetési mód" (Payment method) with "Paypal Díjfizetés" (PayPal fee payment) selected. Below this is a red-bordered box containing the text "Paypal fizetési beállítások" (PayPal payment settings). Underneath are several input fields: "Főnév" (First name), "Klónos ID" (Clone ID), and "Titok" (Secret). There is also a checkbox labeled "Teszt mód" (Test mode) and a "Mentés" (Save) button at the bottom.

131. kép — Fizetés PayPal segítségével

Ha elégedettek vagyunk a beállításainkkal, ne felejtsük el menteni őket az oldal alján!

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/iLcLB0nNIGI>

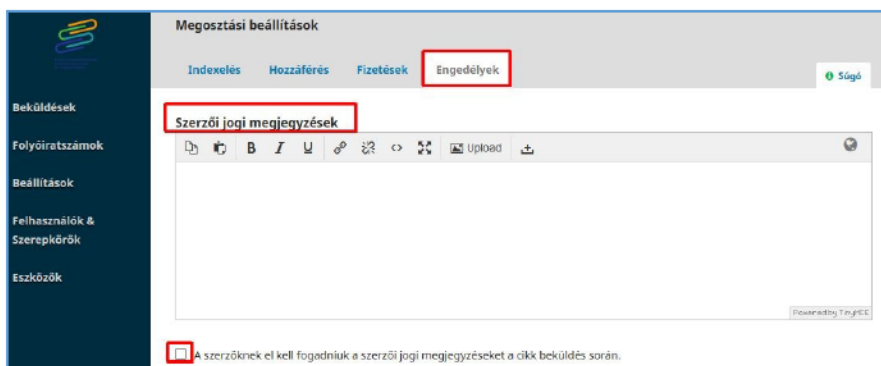
2.8.4. Engedélyek

Ebben az egységben a szerzői jogokkal és különböző engedélyekkel, licenzekkel kapcsolatos beállításokat tehetjük meg.

Szerzői jogi megjegyzések

Az ebben a blokkban elhelyezett szövegszerkesztő arra a célra szolgál, hogy információhoz juttathassuk azokat, akik kapcsolatba lépnek a kiadványunkkal, azzal kapcsolatban, hogy ki birtokolja a jogokat a folyóiratban megjelenő munkák felett.

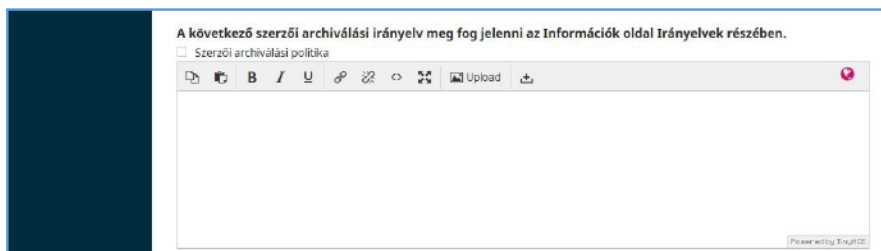
Ha nem pusztán informálni akarunk, kötelezhetjük a szerzőinket arra, hogy elfogadják ezeket az alapelveket. Ehhez a szövegszerkesztő alatt dobozt kell kipipálnunk.

132. kép — Szerzői jogi megjegyzések

Archiválási irányelvek

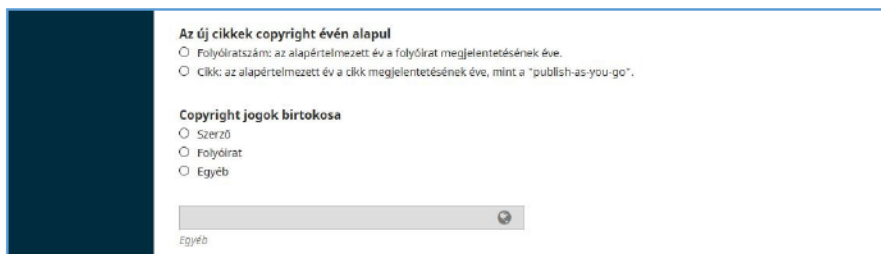
A videóhoz képest újdonság, hogy a folyóirat archiválási irányelveinek is külön blokkot szentelnek ezen az oldalon.

133. kép — Archiválási politika

A következő két egység abban van segítségünkre, hogy meghatározhassuk az OJS-ben automatikusan létrejövő copyright beállítások paramétereit.

Eldönthetjük, hogy a szám vagy a cikk publikálásának a napja számíton kezdeti időpontnak, illetve arról is, hogy ki a szerzői jog tulajdonosa (szerző, folyóirat vagy valaki más – ha utóbbi mellett döntünk, megadhatjuk azt is, hogy ki).

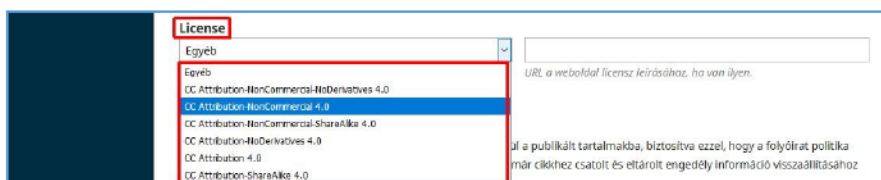

The screenshot shows a form titled "Az új cikkek copyright évén alapul" (Based on the copyright year of new articles). It contains two sections: "Copyright jogok birtokosa" (Copyright holder) and "Egyéb" (Other). The "Copyright jogok birtokosa" section has three radio buttons: "Szerző" (Author), "Folyóirat" (Journal), and "Egyéb" (Other). The "Egyéb" option is selected. Below this is a text input field with a search icon. The "Egyéb" section has a text input field.

134. kép — Copyright-beállítások

A licenz és a szerzői jog között az az alapvető különbség, hogy ameddig előbbi azt határozza meg, hogy a hatálya alá eső anyagok miképpen használhatóak fel, utóbbi pedig, hogy ki rendelkezik legális tulajdonjoggal a tartalom felett.

Ahogy a legördülő menüben láthatjuk, az OJS alapvetően Creative Commons licenzekben gondolkodik, de amennyiben mi nem, választhatjuk az Egyéb opciót, és a szomszédos mezőben megadhatunk egy URL-t, ami a megfelelő licenzt ismertető oldalra irányít. (A CC-os licenzek választása esetén ebbe a mezőbe magától bekerül a megfelelő URL)

The screenshot shows a dropdown menu titled "License". The menu is open, showing several options: "Egyéb" (Other), "CC Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0", "CC Attribution-NonCommercial 4.0", "CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0", "CC Attribution-NoDerivatives 4.0", "CC Attribution 4.0", and "CC Attribution-ShareAlike 4.0". The "CC Attribution-NonCommercial 4.0" option is highlighted. To the right of the dropdown is a text input field with a placeholder text: "URL a weboldali licenz leírásához, ha van ilyen." (URL to the web page license description, if any). Below the input field is a small text box with the text: "Ala publikált tartalmakba, biztosítva ezzel, hogy a folyóirat politika már cikkhez csatolt és eltárolt engedély információ visszaállításához" (In published content, ensuring that the journal policy is already attached to the article and stored license information for restoration).

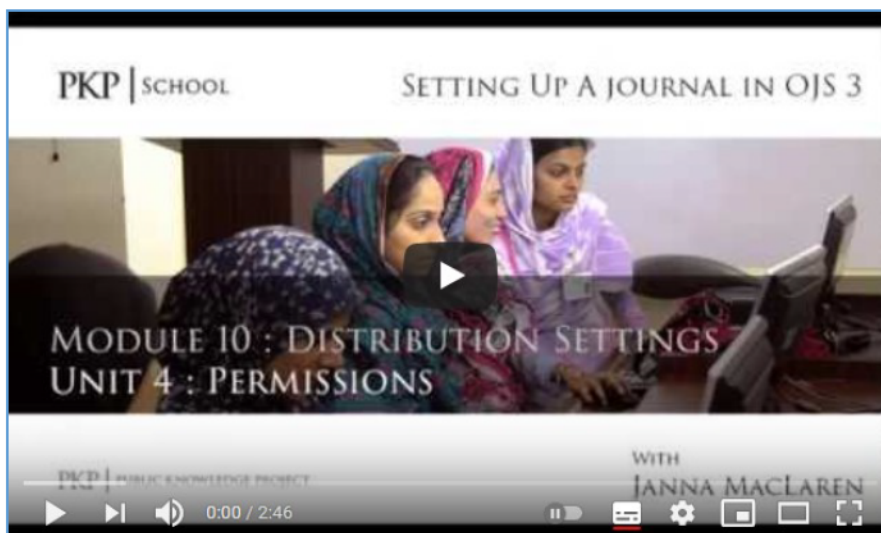
135. kép — Licence-ek

Cikk engedélyek visszaállítása

„Szerzői jogi irányelv és licence információ tartósan rögzítésre kerül a publikált tartalmakba, biztosítva ezzel, hogy a folyóirat politika megváltozása esetén se változannak ezek az adatok. A korábban már cikkhez csatolt és eltárolt engedély információ visszaállításához használja az alábbi gombot.”

Az oldal alján található Mentés gombra kattintva tudjuk elmenteni módosításainkat.

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/8cma5ED7bSo>

2.9. Felhasználók & Szerepkörök

Folyóirat menedzserként lehetőségünk van az általunk képviselt folyóirathoz regisztrált felhasználók fiókjaival különböző műveleteket végezni. Létrehozhatunk új felhasználói fiókokat, összevonhatunk már létezőeket, szabályozhatjuk az egyes profilokhoz tartozó szerepköröket, engedélyeket, illetve el is távolíthatunk fiókokat.

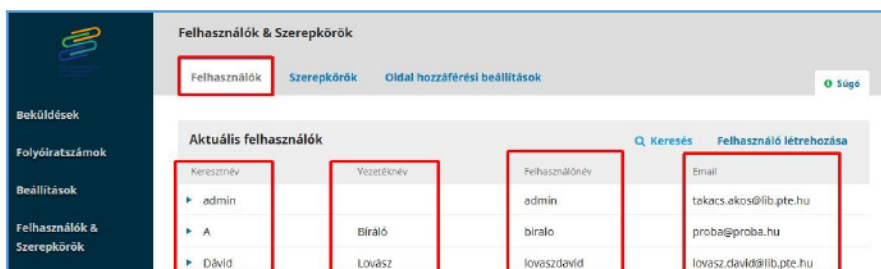
Ezekre a műveletekre a navigációs menü **Felhasználók & Szerepkörök** pontján belül van lehetőségünk. Ha a menünev fölé visszatér az egeret, akkor láthatjuk, hogy az további három almenüre oszlik (**Felhasználók, Szerepkörök, Oldal hozzáférési beállítások**). Ezeket vesszük sorra a következőkben.

Aktuális felhasználók				Q Keresés	Felhasználó létrehozása
Keresztnév	Vezetéknév	Felhasználónév	Email		
admin		admin	takacs.akos@lib.pte.hu		
A	Bíráló	biralo	proba@proba.hu		
Dávid	Lovász	lovaszdavid	lovasz.david@lib.pte.hu		
Remus	Lupin	lupin	remus.lupin@mailinator.com		

136. kép — Felhasználók & Szerepkörök

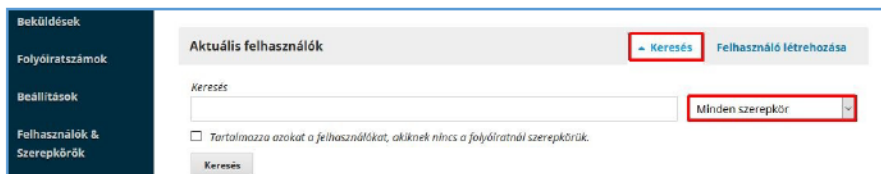
2.9.1. Felhasználók

Ha a Felhasználók & Szerepkörökön belül kiválasztjuk a **Felhasználókat**, egy olyan földre érkezünk, amely az összes, a folyóirathoz regisztrált felhasználó fiókját tartalmazza. Négy oszlopban láthatjuk a felhasználók legalapvetőbb információit, vezeték- és keresztnévét, felhasználónevét, illetve emailcímét.

137. kép — Aktuális felhasználók

Amennyiben egy konkrét felhasználót keresünk, és a folyóiratunkhoz regisztráltak száma ezt indokoltá teszi, használhatjuk a jobb felső sarokban a **Keresés** opciót. Kereshetünk az egyes szerepköröket betöltőkre, illetve nevekre is.

138. kép — Felhasználók közötti keresés

A Keresés mellett találhatunk egy **Felhasználó létrehozása** gombot is. Ha rákattintunk, akkor lehetőségünk nyílik egy űrlap kitöltésével új felhasználót létrehozni.

139. kép — Felhasználó létrehozása

A kattintás után egy űrlap jelenik meg. A csillaggal jelölt mezők kitöltése kötelező. Ahogy láthatjuk, ezek azok a mezők, amelyeket akkor is ki kellett töltenünk, amikor magunk hoztunk létre felhasználói fiókot.

Mivel valakinek a nevében hozunk létre felhasználói fiókot, lehetőségünk van arra, hogy véletlenszerűen generáljon számunkra a rendszer egy jelszót, illetve azt is beállíthatjuk, hogy ezt a belépést követően a felhasználó legyen kénytelen megváltoztatni (1).

Szintén megtehetjük, hogy emailben üdvözljük az új felhasználókat (2).

Az űrlapnak van egy opcionális, lenyitható része, amely lehetővé teszi, hogy további információkat adjunk meg a fiók birtokosáról (3).

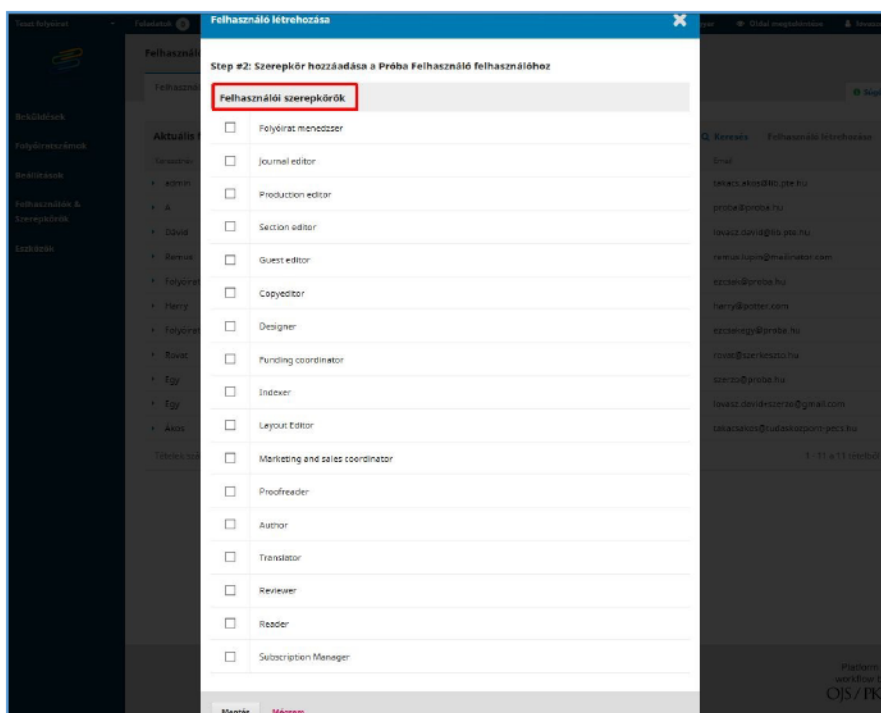
140. kép — A felhasználó-létrehozó űrlap

Többek között itt adhatjuk meg valaki ORCID azonosítóját (1), de a legkülönbözőbb életrajzi adatok mellett például azt is, hogy milyen nyelven jelenjen meg számára alapértelmezetten az oldal (2).

141. kép — További információk a felhasználóról

Ha mindent beállítottunk, amit szerettünk volna, kattintsunk az 'OK' gombra!

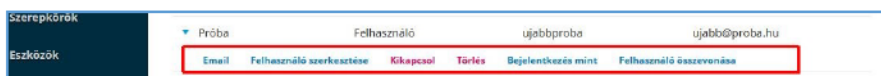
Ezt követően még nem ért véget a felhasználó létrehozása, hiszen nem rendeltünk hozzá semmilyen szerepkört. Ezt megtehetjük a második lépésnél, amikor egy olyan felület jelenik meg a számunkra, amely a folyóiratnál lehetséges szerepköröket jeleníti meg a számunkra. Ezek közül rendelhetünk hozzá egyet vagy többet a felhasználónkhoz. A szerepkör alapvetően befolyásolja, hogy az illető számára milyen vezérlőpult jelenik meg, milyen jogosultságokkal fog rendelkezni a folyóiratnál, ezért célszerű csak azt a szerepkört hozzárendelni, amire valóban szükség van ahhoz, hogy a felhasználó el tudja látni a számára kijelölt feladatokat.

142. kép — Felhasználói szerepkör(ök) megadása

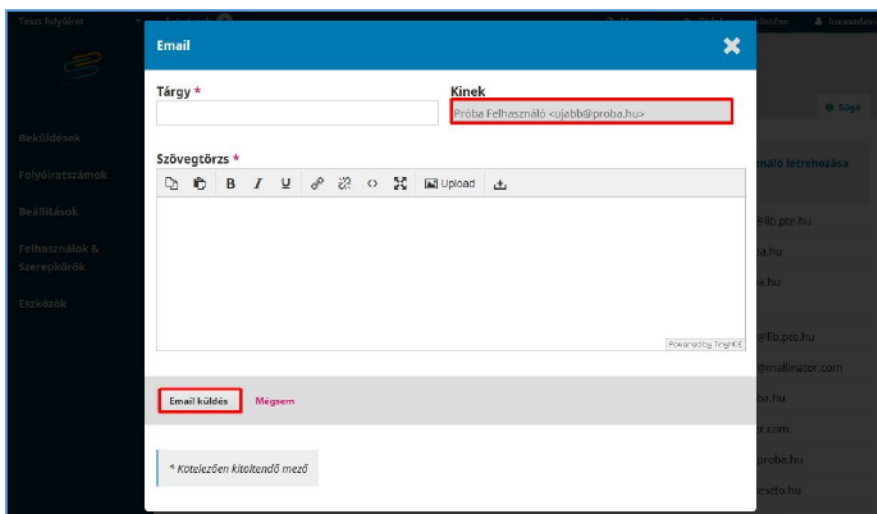
A megfelelő szerepkörök kiválasztása után a Mentésre kattintva létre is hoztuk új felhasználónkat, aki megjelenik a többi regisztráltat tartalmazó listában.

Ha a neve melletti nyílra kattintunk, további műveleteket hajthatunk végre a frissen létrehozott fiókkal.

143. kép — Műveletek a frissen létrehozott felhasználói fiókkal

Ezek közül az első, az **Email** arra szolgál, hogy kapcsolatba léphessünk a felhasználóval. Kattintás után felugrik egy ablak, ahova beírhatjuk üzenetünk tárgyát, illetve szövegét. A címmezőben pedig azt az emailt láthatjuk, amelyet korábban megadtunk. Az Email elküldése gombra kattintva már el is ment a kívánt üzenet.

144. kép — Email küldése egy felhasználónak

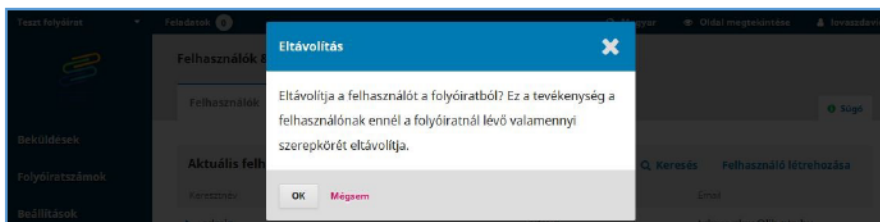
A **Felhasználó szerkesztése** a fiók létrehozásánál használt űrlapot dobja fel ismét, ez által lehetővé téve a számunkra (amennyiben folyóirat menedzserek vagyunk), hogy megváltoztassuk az illető megváltoztatandónak ítélt adatait, illetve szerepköreit.

Folyóirat menedzserként lehetőségünk van „kikapcsolni” vagy akár a rendszerünkől törölni is egy felhasználót. A **Kikapcsol**ra kattintva egy szövegdobozba be kell írunk az indokot, aztán OK-val végre is hajthatjuk a kívánt akciót.

145. kép — Felhasználó kikapcsolása

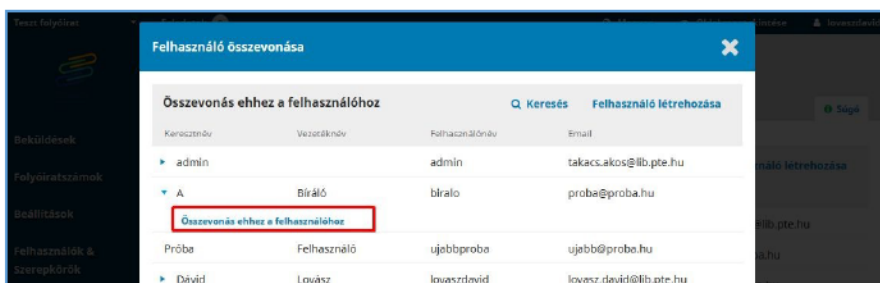
Törlésnél a rendszerből való eltávolítást megelőzően a rendszer visszakérdez, hogy biztosan végre kívánjuk-e hajtani ezt az akciót. Amennyiben igen, kattintsunk az OK-ra.

146. kép — Felhasználó rendszerből történő eltávolítása

Folyóirat menedzserként arra is lehetőségünk van, hogy bejelentkezzünk egy másik felhasználó profiljába. Ez lehetővé teszi a számunkra, hogy annak a felhasználónak a nevében hajtsunk végre különböző akciókat, amelyeknek az elvégzésére az adott felhasználó jogosult. Ehhez az akcióhoz válasszuk a **Bejelentkezés mint** opciót. Ha így döntenénk, akkor is visszakérdez a rendszer, hogy valóban be akarunk-e jelentkezni az illető nevében.

Végül a **Felhasználó összevonása** opció akkor használandó, ha valaki a rendszerünkben valamilyen okból kifolyólag több fiókot is létrehozott és úgy ítéljük, hogy ezeket jobb lenne egyesíteni. A videóban bemutatotthoz képest változás, hogy az általunk használt OJS-verzióban az összevonási parancsra az OJS kattintva feldob egy ablakot, ahol kiválaszthatjuk, hogy melyik felhasználóval vonjuk össze az erre kijelölt fiókot. Az **Összevonás ehhez a felhasználóhozra** kattintva kijelölöm azt a fiókot, amelybe beolvasztom a korábban kiválasztottat. Ha véghez viszem ezt az akciót, a beolvasztásra ítélt felhasználói fiók már nem jelenik meg a listánkban.

147. kép — Felhasználók összevonása

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

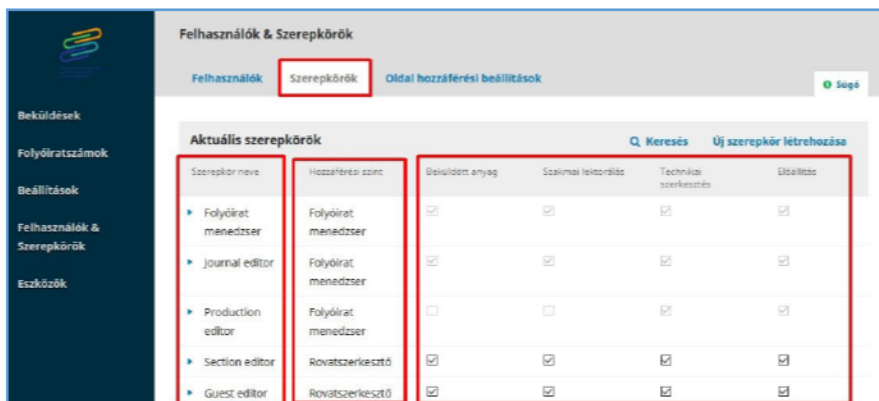

A videó forrása: <https://youtu.be/mvZTYotf5bk>

2.9.2. Szerepkörök

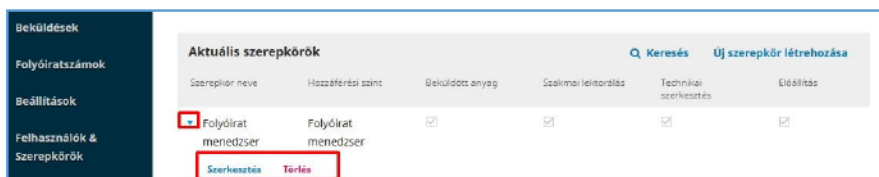
A felhasználói szerepkörök határozzák meg, hogy ki mihez fér hozzá a szerkesztőségi munkafolyamatból. Az OJS 3 egy rugalmas szerepkörrendszert használ, amely lehetőséget biztosít a szerkesztőségek számára, hogy az igényeiknek megfelelően testre szabhassák.

Ha vezérlőpultunk baloldali menüsávján a Felhasználók & Szerepkörök pont fölé visszük az egeret, majd kiválasztjuk a Szerepkörököt akkor megjelenik számunkra az **Aktuális szerepkörök** táblázat. Az OJS3-ban 17 alapértelmezett szerepkör található. Az első két oszlopban a szerepkör nevét és a hozzáférési szintet találjuk, a következő négyben pedig a szerkesztőségi munkafolyamat főbb fázisait, amelyeket **Beküldött anyag**, **Szakmai lektorálás**, **Technikai szerkesztés** és **Előállítás** néven szerepeltet a rendszer. Utóbbi négy oszlop esetében egy pipa jelezheti a jelölőnégyzetben, hogy az adott szerepkör birtokosa hozzárendelhető az adott fázishoz, ott valamiféle szerepet tölt be, feladatot lát el. A korábbi verziókhöz képest változás, hogy vannak bizonyos főbb szerepkörök, amelyeknél nem tudunk változtatni a fázisokhoz való hozzáféréseken, másoknál viszont mi szabhatjuk meg, hogy melyik szakaszoknál kapcsolódjon be a szerep birtokosa a munkába.

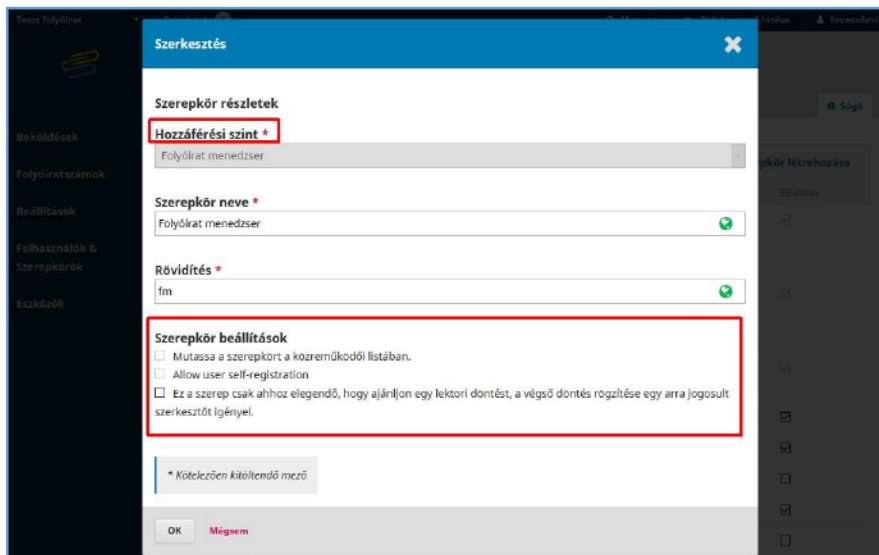

148. kép — Szerepök

A szerepök neve előtti nyílra kattintva előtűnik az kijelölt szerep szerkesztését vagy törlését lehetővé tevő opció.

149. kép — Szerepök szerkesztése

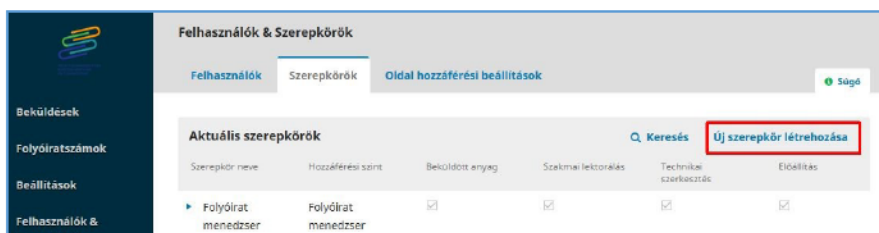

150. kép — Szereplő szerkesztése

A **Szerkesztésre** kattintva azzal szembesülünk, hogy a már a rendszerben lévő szerepök esetén a Hozzáférési szinten változtatni nem tudunk. A szereplő nevének, rövidítésének és beállításainak viszont igen. Mivel a jelenlegi OJS-magyarításnak nem képezi részét a sze-

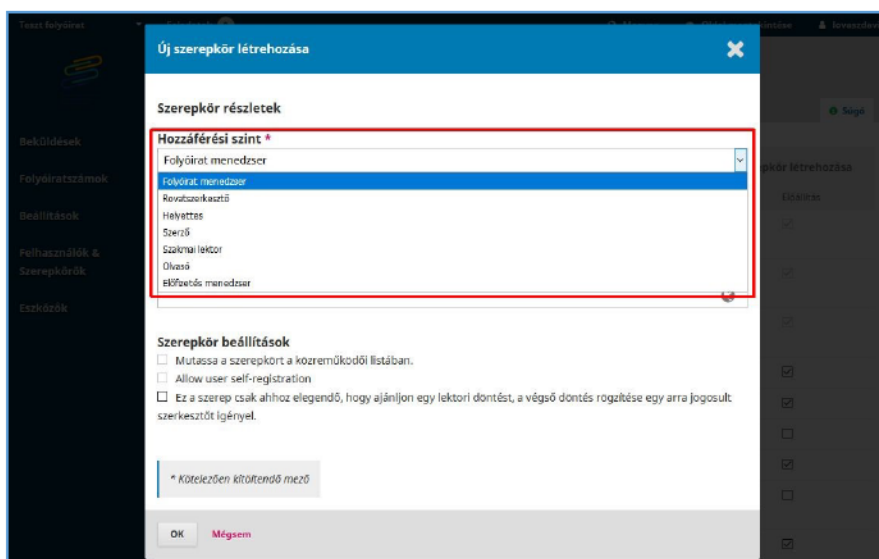
repekörök nevének lefordítása, így ezt talán nem felesleges megtenni. A Szerepkör beállításoknál lehetőségünk van bejelölni, hogy mutassa a szerepkört a közreműködői listában, illetve lehetővé tehetjük, hogy regisztrálhasson valaki ilyen szerepkörben, ahogy például a bírálók vagy a szerzők megtehetik.

Amennyiben szeretnénk, létre hozhatunk új szerepköröket is. Ehhez a bal felső sarokban az **Új szerepkör létrehozása** kell választanunk.

151. kép — Új szerepkör létrehozása

Ez az akció pontosan az előbb látott űrlapot tárja eléünk, csak ebben az esetben a Hozzáférési szint változtatására is lehetőségünk van.

152. kép — Új szerepkör létrehozásánál a hozzáférési szint kiválasztása

Tipp: A hozzáférési szintekkel kapcsolatban érdemes megnézni a **Súgó** megfelelő helyét.

Keresztnév	Vezetéknév
admin	
A	Bíró
Próba	Felhasználó
Dávid	Lovász
Remus	Lupin
Folyóirat	Menedzser
Harry	Potter
Folyóirat	Szerkesztő
Rovat	Szerkesztő
Egy	Szerző
Egy	Szerző
Akos	Takács

Roles

User roles govern who can access what in the editorial workflow.

A flexible user role system is provided so that you can tailor the roles to your needs. On the Roles tab, you'll see a list of default roles created by the system.

There are many roles and most journals won't need all of them. Feel free to delete roles you won't use in your workflow.

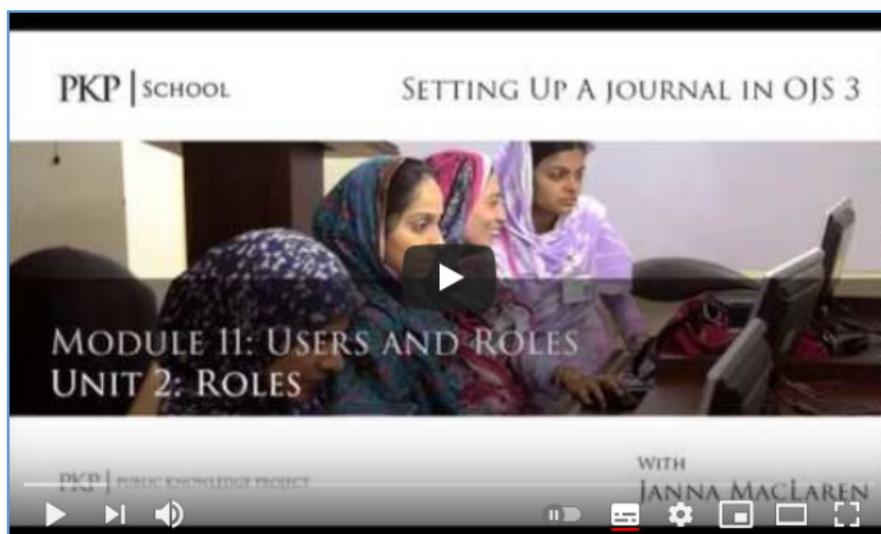
You can edit or remove existing roles, or add new roles. All roles are given one of a few permission levels which allow them to perform various actions in the system:

- **Authors** can make new submissions.
- **Reviewers** appear when you're assigning reviews in the [Editorial Workflow](#) and have access to that stage when they're assigned.
- **Readers**, like all other user types, can access the reader-facing website. All users have this capability.
- **Journal Managers** have access to the entire [Editorial Workflow](#), as well as most of the settings.
- **Series Editors** and **Journal Assistants** can access only those parts of the [Editorial Workflow](#) assigned to their role (see below).

In addition to the permission levels, you can restrict some roles to particular stages of the [Editorial Workflow](#). This is useful for professional assistants such as copyeditors or layout managers who may assist during one or two stages of the workflow.

153. kép — Hozzáférési szintek a Sűgóban

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/Ay3j4kJMwDU>

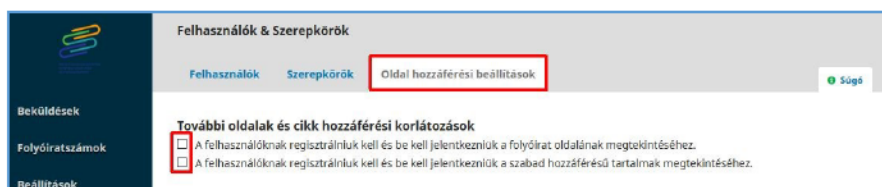
2.9.3. Oldal hozzáférési beállítások

A **Felhasználók & Szerepkörök** menüpont alatt található harmadik fül, az **Oldal hozzáférési beállítások** arra szolgál, hogy amennyiben a folyóirat szerkesztője úgy dönt, hogy regisztrációhoz (és bejelentkezéshez) köti a tartalmi megtekintését, itt megtehesse. Szintén itt tudja a folyóirat menedzsere beállítani, hogy egy felhasználó önmagát regisztrálhassa az oldalhoz, vagy magához rendeli ezt a jogot.

Ha az **Oldal hozzáférési beállítások** fülre navigálunk azt láthatjuk, hogy ezt a két dolgot tudjuk szabályozni úgy, hogy választunk a felsorolt opciókból, kipipálunk vagy éppen nem pipálunk ki jelölőnégyzeteket.

További oldalak és cikk hozzáférési korlátozások

Ennél a pontnál, amennyiben az folyóiratunk által meghatározott irányelvek úgy rendelkeznek, dönthetünk úgy, hogy a felhasználóknak még ahhoz is be kelljen jelentkezniük, hogy bármit is láthassanak az oldalunkon, de csak a tartalmaink megtekintését is regisztrációhoz köthetjük. Amennyiben egyik jelölőnégyzetet sem választjuk ki, ilyen korlátozások nem létnék életbe, de választhatjuk csak az tartalmak korlátozását vagy az minden tevékenység regisztrációhoz kötését is. Ha a folyóiratunk irányelveinek változása megköveteli, bármikor változtathatunk az itteni beállításokon.

154. kép — További oldalak és cikk hozzáférési korlátozások

Felhasználó regisztráció

A fülön található első feladattól eltérően itt csak az egyik opció kiválasztására van lehetőségünk azzal kapcsolatban, hogy miképpen zajlik a felhasználói regisztráció az oldalon. Az alapértelmezett megoldás az, hogy a látogatók önmaguk hozzák létre a fiókjukat a már bemutatott módon, de rendelkezhet úgy is a folyóirat, hogy az összes regisztrációt a folyóirat menedzser hajtsa végre, de a szerkesztőknek és rovatszerkesztőknek legyen lehetőségünk bírálókat regisztrálni a folyóirathoz.

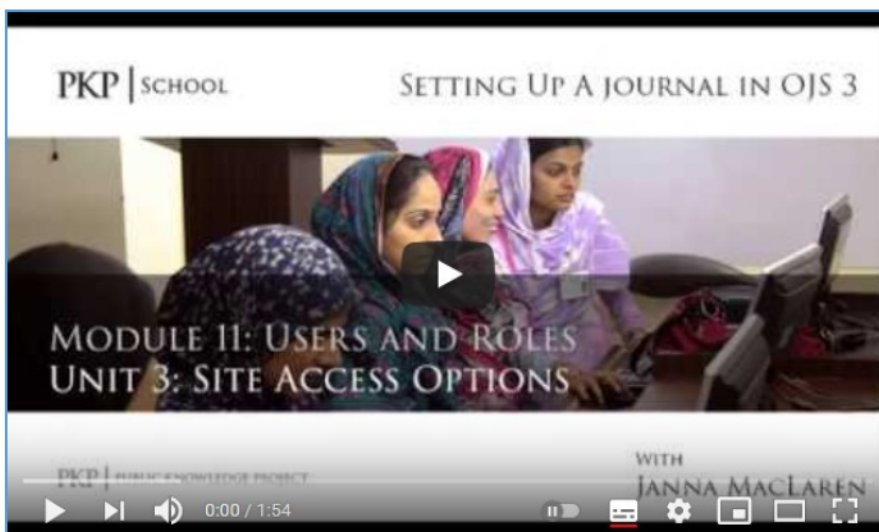
Felhasználó regisztráció

- A látogatók regisztrálhatnak a folyóirathoz.
- A Folyóirat Menedzser regisztrálja az összes felhasználót. A Szerkesztők vagy Rovatszerkesztők tudnak Szakmai lektorokat regisztrálni.

155. kép — Felhasználói regisztráció

Ha elvégeztük a folyóiratunk alapelveinek megfelelő beállításokat, ne felejtsünk elmenteni a lap alján!

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

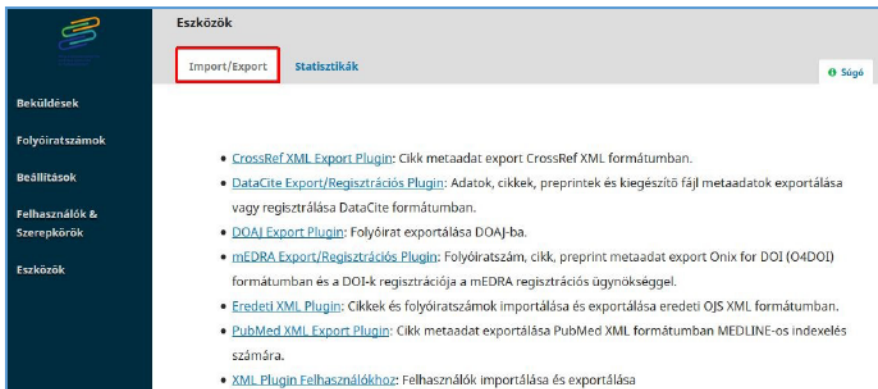
A videó forrása: <https://youtu.be/CvbaVXbpApl>

2.10. Eszközök

2.10.1. Import/Export

Az **Eszközökön** belül található **Import/Export** fül olyan eszközöket bocsájt a rendelkezésünkre, amelyek segítségével lehetővé válik, hogy a tartalmainkat mozgassuk OJS installációk között, legyen szó felhasználói profilokról, publikációkról vagy ezekhez tartozó meta-adatokról.

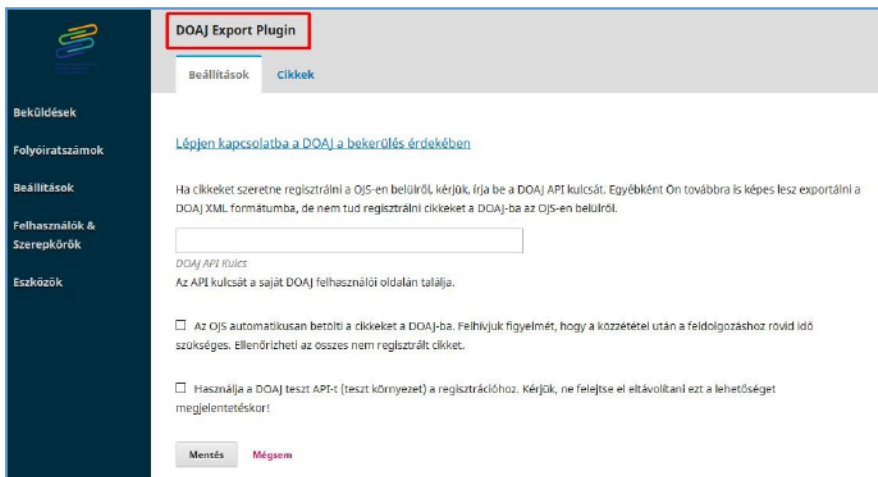
A fül, amelyre akkor jutunk el, ha az Eszközök fölé visszük az egeret, majd az Import/Exportot választjuk, lényegében olyan az OJS3-ba beépített bővítményeket tartalmaz, amelyek az adatok migrációját hivatottak elősegíteni. Minden elem egy hiperlinkből és a hozzá tartozó leírásból áll, amely elmagyarazza, hogy miben segíthet az adott plugin.

156. kép — Import/Export pluginok

Minden bővítmény más és más. Ha az URL-re kattintunk, egy olyan oldalra jutunk, ahol elmagyarázzák a számunkra, hogy milyen további teendőink vannak, ha igénybe szeretnénk venni az adott szolgáltatást.

A DOAJ export plugin esetében ez így néz ki:

157. kép — DOAJ Export Plugin

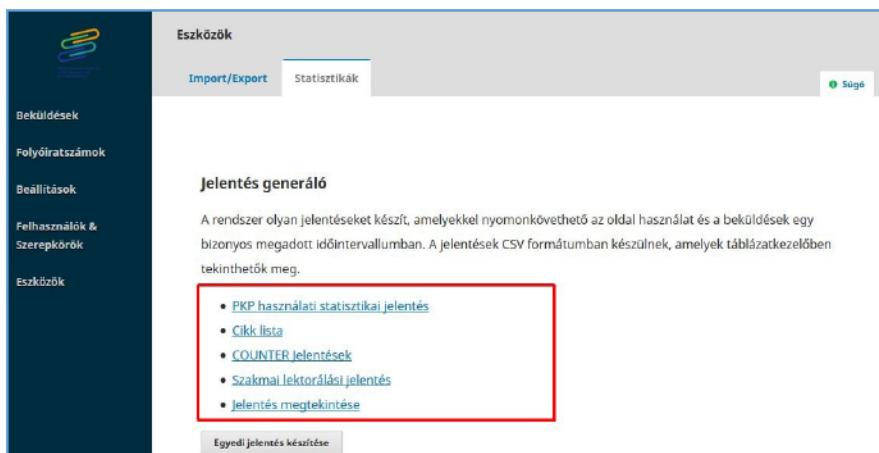
A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/93IhxBoOdqc>

2.10.2. Statisztikák

Az OJS3 ahhoz is biztosít eszközöket a számunkra, hogy riportokat kérjünk le az oldal használatával vagy a beküldésekkel kapcsolatban. Az egyes jelentéstípusokat az URL-ekre kattintva tölthetjük le CSV formátumban. Ezeket egy táblázatkezelő program segítségével tudjuk megjeleníteni.

158. kép — Statisztikák

A leckéhez tartozó angol nyelvű videó itt tekinthető meg:

A videó forrása: <https://youtu.be/KNrWriOLLkA>

Bedó Márta

bedo.marta@lib.pte.hu

Keresési útmutató átfogó folyóirat-adatbázisokhoz

A tananyagról...

1. Bevezető gondolatok

Az egyetemi tanulmányok során számtalanszor van szükség információra, a megfelelő szakirodalom megtalálása azonban sokszor nem egyszerű feladat. A Google által biztosított keresési lehetőségek nem adnak támpontot akkor, ha több millió találat között kell eligazodni. Hogyan található ellenőrzött forrásból származó információt? Hogyan tudom kiszűrni a legfrissebb, számomra legfontosabb ismereteket? Hogyan érhetem el a publikáció teljes szövegét? Ezek mind olyan kérdések, amelyekhez az adatbázisok ismerete adja meg a kulcsot.

2. Célok, kompetenciák

A kurzus három jelentős adatbázis használatát mutatja be. A bevezető leckében tisztázásra kerül az adatbázis fogalma, hogy eloszlassa magától a szótól való esetleges idegenkedést és rávezessen igazi jelentésére és jelentőségére.

Ezt követően megismertet az információforrásokkal, erősíti a bennük való keresés hatékonyságát, fejleszti a kapott eredmények értékelésének képességét. Miközben feltárja az egyedi funkcióikat, rávilágít az egyező pontjaikra is, így a leírások egyúttal egy mintát is adnak az adatbázisokban való kereséshez. Ennek köszönhetően nemcsak a tananyag keretein belül bemutatott szolgáltatásokat lesznek képesek használni a kurzust elvégzők, hanem egy általánosan hasznosítható tudás birtokába jutnak, aminek segítségével más adatbázisok működési mechanizmusát is érteni fogják.

A tananyag felépítésénél fogva alkalmas arra is, hogy egy-egy felmerülő kérdés esetén gyors választ kapjon a résztvevő, anélkül, hogy minden leckét át kellene olvasnia. Így nemcsak egyszeri „végigtanulásra” használható, hanem alkalmanként, kérdéses esetben is eligazítást tud nyújtani.

3. Szükséges eszközök

Az ismeretek elsajátításához szükséges, hogy a résztvevő hozzáféréssel rendelkezzen a bemutatott adatbázisokhoz, tehát vagy egy PTE-s egységben kell tartózkodnia a kurzus végzése alatt, vagy egyetemi polgárként érvényes olvasójeggyel kell rendelkeznie, hogy otthonról is tudja használni az ismertetett forrásokat. A távoli elérési lehetőségek minden adatbázisnál a lecke elején vannak feltüntetve.

4. Célközönség

A leírások az alapoktól indulnak, ezért megfelelőek az adatbázisokkal most ismerkedők számára, de egyes kérdések (például az otthoni elérésről szóló rész) az aktív használók számára is tartalmazhatnak újdonságokat.

5. Feldolgozási idő

Az ismeretek elsajátítása tanulási egységenként megközelítőleg 30 percet vesz igénybe. Az információk jellegéből fakadóan a tananyag rögzítésének legjobb módja a saját példákon keresztül történő tanulás és további gyakorlás.

6. Témakörök

- Bevezető – Az adatbázis
- Az adatbázisok bemutatása
 - ScienceDirect
 - SpringerLink
 - Web of Science

Az ismertetések során tárgyalt témák:

- Hogyan érem el az adatbázist?
- Mi található a főoldalon?
- Miben keres a kereső?
- Mi található a keresés utáni oldalon?
- Hogyan érhetem el a teljes szöveget?
- Miért nem érem el az adatbázist, miért nem tudok megnyitni egy cikket?
- Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?
- Milyen adatok alapján tudom finomítani a találatokat?

- Hogyan kaphatok pontosabb és kevesebb találatot?
- Hogyan lesz több találatom?
- Hogyan tudok részletesebben keresni?
- Hogyan tudok hivatkozni egy cikkre?

1. Bevezető – Az adatbázis

Könyvtári adatbázisok alatt a legtöbbször teljes szövegű folyóiratokat, e-könyveket szolgáltató, részletes keresési lehetőséggel ellátott oldalakat értünk. Nemzetközi kiadóvállalatok tartják fenn őket és nagy részük angol nyelvű. Portfóliójuk gyakran több száz vagy ezer címből áll.

Tartalmukat tekintve kétféle adatbázist különböztethetünk meg: az egy (szűkebb vagy tágabb) tudományterület irodalmát gyűjtő *szakadatbázis*okat; és azokat, amelyek nem kötődnek egy bizonyos szakághoz, hanem széles kört fednek le a társadalom-, természet- és humántudományok területén. Az ilyen gyűjteményeket *multidiszciplináris* (több tudományterületet átfogó) *adatbázis*oknak nevezzük. Jelen kurzus keretében bemutatásra kerülő adatbázisok multidiszciplinárisak. Ha szeretne szakadatbázisokat is megismerni, erre lehetőséget talál a társadalomtudományi forrásokat bemutató (*Krizsán Ivett: Társadalom – és humántudományi információforrások*) online tananyagban.

Az adatbázisok használata évenkénti előfizetés keretében történik. A teljes gyűjtemény megvásárlása helyett (ami a magas költségek miatt nem mindig célszerű) kisebb, általában tudományterületi bontásban forgalmazott kollektciókat is lehet igényelni. Ezért előfordulhat, hogy az adott szolgáltatónál egy tartalomhoz azért nincs hozzáférés, mert az nem része az intézmény által megvásárolt kisebb gyűjteménynek.

Az Egyetemen elérhető adatbázisok az Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont oldalán, a <http://www.lib.pte.hu/adatbazisok>* linken találhatóak. Ha szeretné megismerni az oldal funkcióit, azt *Ésik Szabolcs: Proxy beállítás a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont adatbázisaihoz* című kurzus keretében tudja megtenni.

* A szövegben előforduló összes internetes hivatkozás letöltési és ellenőrzési dátuma 2021. május 1.

2. ScienceDirect adatbázis – Alapok

Hogyan tudom elérni az adatbázist?

Az oldalt a <https://www.lib.pte.hu/hu/adatbazisok> linken keresztül, az adatbázis nevére kattintva éri el. (1. ábra)

Repozitáriumi közös kereső	MTA KIK	FREE	BI	i
Russian eLibrary	LANY	FREE	FT	i
Régi pécsi iskolák albuma 1868-1948	JPM	FREE	FT	i
Új Sajtóadatbázis (korábban HunDok és PressDok)	Országgyűlési Könyvtár	FREE	RE	i
ScienceDirect	Elsevier	EISZ	FT	i
ScienceDirect e-könyvek 1995-2012	Elsevier	PTE	FT	i
SciFinder	SciFinder	EISZ	BI	i
SciVal	Elsevier	EISZ	FA	i
Scopus	Elsevier	EISZ	RE	i
Social Science Research Network (SSRN)	Elsevier	FREE	RE	i
Új Springer Nature szakkönyvek	Springer Nature	EISZ	FT	i
SpringerLink	Springer Nature	EISZ	FT	i
SzocioWeb	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	FREE	BI	i
Tenders Electronic Daily	Európai Unió Kiadóhivatala	FREE	FT	i

1. ábra

Közvetlenül a <https://www.sciencedirect.com/> linken tudja megnyitni.

Fontos: Az adatbázisok, így a ScienceDirect is IP cím alapú azonosítással működik, tehát az Egyetem területén, annak hálózatáról érhető el, bármely, internetkapcsolattal rendelkező eszközről, a jelzett linket megnyitva, további azonosítás (pl. jelszó kérése, regisztráció) nélkül.

Ha a regisztrált IP tartományon kívül nyitja meg az adatbázist, akkor csak a nyílt hozzáférése (open access) publikációkat tudja teljes szöveggel olvasni.

Amennyiben az egyetemi IP tartományon kívülről szeretné elérni az adatbázist, azt a következő módokon tudja megtenni:

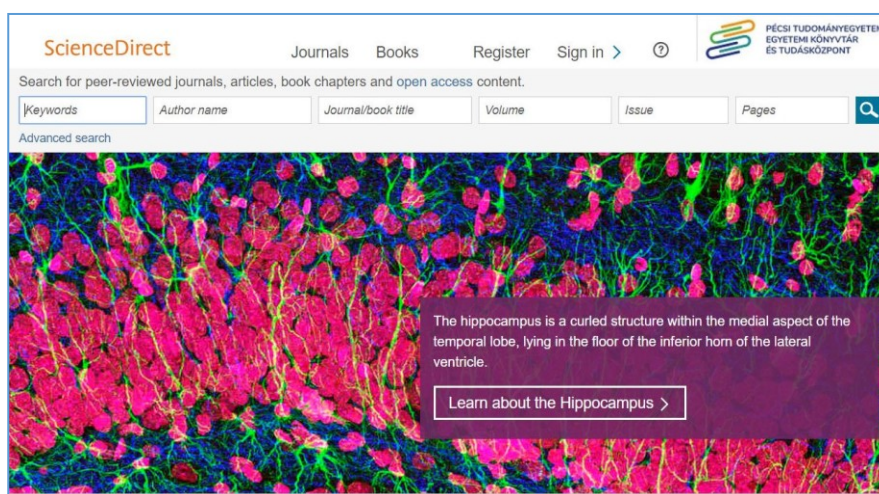
- Ha rendelkezik intézményi email címmel (.pte.hu végződésű), akkor regisztráljon vele a következő oldalon:
<https://www.sciencedirect.com/science/activateaccess> Ezzel bejelentkezve otthonról is használható a szolgáltatás.
- Ha Ön az Egyetem oktatója, kutatója vagy hallgatója, és rendelkezik érvényes könyvtári olvasójeggyel, akkor egy proxy beállítást követően tudja használni az összes könyvtári adatbázist. A beállítást a következő útmutató alapján tudja elvégezni: https://lib.pte.hu/tavoli_eleres

- Amennyiben a PTE oktatója, kutatója vagy hallgatója, de nem rendelkezik a fenti azonosítók közül egyikkel sem, úgy kérem, vegye fel a kapcsolatot a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont adatbázis referenseivel a következő email címeken: bedo.marta@lib.pte.hu vagy esik.szabolcs@lib.pte.hu

Mi található a főoldalon?

A <https://www.sciencedirect.com/> oldalon egy több mezős keresőfelület látható, ahol kulcsszó alapján, vagy szerzői és a kiadványra vonatkozó adatok alapján tud keresni. A keresési kifejezés beírása után az „Enter” billentyű lenyomásával, vagy a keresési mezők végén lévő nagyító ikonra kattintva tudja lefuttatni a keresést.

Ha fel szeretné fedezni az adatbázisban található folyóiratokat és e-könyveket, a keresési mezők felett lévő „Journals”, illetve „Books” menüpontokon keresztül éri el őket. (2. ábra)

2. ábra

Jó tudni: Az egyetemi előfizetésbe a következők tartoznak:

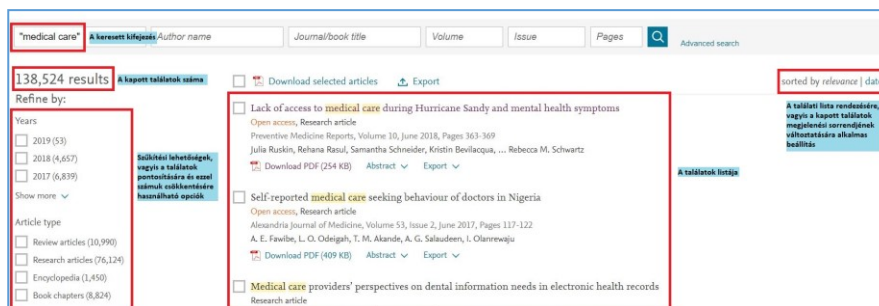
- több mint kétezer folyóirat
- több mint ezer, 1995 és 2012 között kiadott e-könyv

Miben keres a kereső?

A beírt kifejezésre egyszerre keres a publikáció címében, absztraktjában (összefoglalójában), és a teljes szövegében. Ha részletesebben szeretne keresni, használja az összetett keresőt (Hogyan tudok részletesebben keresni?)

Mi található a keresés utáni oldalon?

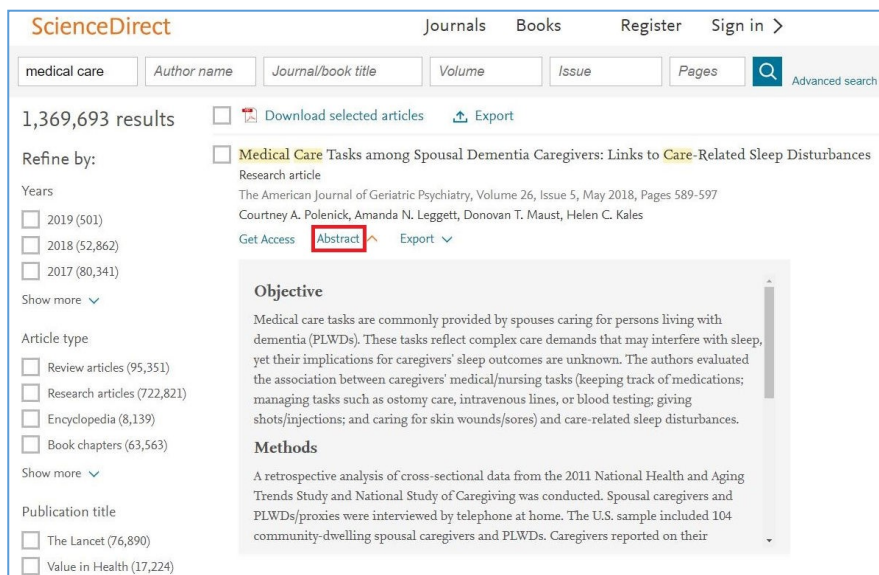
A keresés lefuttatása utáni találati oldalon a következők láthatók:
(3. ábra)

3. ábra

Hogyan tudom gyorsan eldönteni, hogy miről szól egy cikk?

A találati listában minden tételnél látható „Abstract” feliratra kattintva megjelenik a cikk rövid összefoglalója, ez alapján tud tájékozódni annak tartalmáról. (4. ábra)

4. ábra

Hogyan érhetem el a teljes szöveget?

A publikáció teljes szövegét vagy a cikk címére kattintva tudja megnyitni (ekkor az adatbázis oldalán jelenik meg), vagy a „Download PDF”-re kattintva (ilyenkor értelemszerűen PDF formátumban válik láthatóvá és menthető el). (5. ábra)

ScienceDirect Journals Books Register Sign in >

medical care Author name Journal/book title Volume Issue Pages Advanced search

1,369,693 results Download selected articles Export

Refine by:

Years

2019 (501)

2018 (52,862)

2017 (80,341)

Show more v

Article type

Review articles (95,351)

Research articles (722,821)

Encyclopedia (8,139)

Book chapters (63,563)

Show more v

Publication title

Medical Care Tasks among Spousal Dementia Caregivers: Links to **Care**-Related Sleep Disturbances
Research article
The American Journal of Geriatric Psychiatry, Volume 26, Issue 5, May 2018, Pages 589-597
Courtney A. Polenick, Amanda N. Leggett, Donovan T. Maust, Helen C. Kales
Get Access Abstract Export

Toward a Fully Fledged Integration of Spiritual **Care and **Medical Care****
Research article
Journal of Pain and Symptom Management, Volume 55, Issue 3, March 2018, Pages 1035-1040
Renske Kruijzinga, Michael Scherer-Rath, Hans J. B. A. M. Schilderman, Christina M. Puchalski, Hanneke H. W. M. van Laarhoven
Download PDF (177 KB) Abstract Export

Lack of access to **medical care** during Hurricane Sandy and mental health symptoms
Open access, Research article
Preventive Medicine Reports, Volume 10, June 2018, Pages 363-369
Julia Ruskin, Rehana Rasul, Samantha Schneider, Kristin Bevilacqua, ... Rebecca M. Schwartz
Download PDF (254 KB) Abstract Export

5. ábra

Amennyiben a „Download PDF” helyén a „Get Access” felirat szerepel, ez azt jelzi, hogy a cikket tartalmazó folyóirat nem képezi részét az intézmény által megvásárolt kiadói csomagnak. (Bővebben lásd: Bevezető – Az adatbázis című részt!) (6. ábra)

Medical Care Tasks among Spousal Dementia Caregivers: Links to **Care**-Related Sleep Disturbances
Research article
The American Journal of Geriatric Psychiatry, Volume 26, Issue 5, May 2018, Pages 589-597
Courtney A. Polenick, Amanda N. Leggett, Donovan T. Maust, Helen C. Kales
Get Access Abstract Export

6. ábra

*Melyiket érdemes választanom:
az oldalon való olvasást, vagy a PDF letöltését?*

Ha internetkapcsolat nélkül szeretné olvasni a tartalmat, akkor a PDF formátum a jobb választás. Az online olvasható verzió előnye, hogy könnyebben lehet benne navigálni a bal oldalon megjelenített tartalomjegyzék és az ábrák, táblázatok listájának segítségével; valamint a jobb oldali sávban lévő cikkajánló révén további, hasonló témájú írá-

sokat lehet elolvasni. Ha egy későbbi publikáció idézte a cikket, akkor ez is megtalálható az oldalon. (7. ábra)

The screenshot shows a journal article page from 'Safety and Health at Work'. The article title is 'Workplace Violence and Safety Issues in Long-Term Medical Care Facilities: Nurses' Perspectives' by Bankole K. Fasanya A. et al. The page includes a table of contents on the left, the article abstract, and a list of recommended articles on the right. The article abstract states: 'Workplace violence (WPV) is becoming an issue that needs immediate attention in the United States, especially during this period as more states are adopting the "stand your ground" laws to promote worker protection.' The article is available under a Creative Commons license.

7. ábra

Van-e lehetőség egyszerre több cikk letöltésére is?

Igen, az egyes cikkek előtt látható jelölőnégyzetbe való kattintással, majd a fölötte lévő 'Download x articles' megnyomásával lehet ezt megtenni. Egyszerre 25 kijelölt cikket lehet letölteni. (8. ábra)

The screenshot shows a search results page with a 'Download 2 articles' button highlighted in red. Below the button are three article entries, each with a checkbox and a 'Download PDF' button. The first article is 'Medical Care Tasks among Spousal Dementia Caregivers: Links to Care-Related Sleep Disturbances' by Courtney A. Polenick et al. The second article is 'Toward a Fully Fledged Integration of Spiritual Care and Medical Care' by Renske Kruijzinga et al. The third article is 'Lack of access to medical care during Hurricane Sandy and mental health symptoms' by Julia Ruskin et al.

8. ábra

*Miért nem érem el az adatbázist,
miért nem tudok megnyitni egy cikket?*

Ennek több oka is lehet. Ha az adatbázis elérésével adódik probléma, kérem, vegye fel a kapcsolatot a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudás-központ adatbázis referenseivel a következő email címeken: bedo.marta@lib.pte.hu vagy esik.szabolcs@lib.pte.hu

Amennyiben csak egy bizonyos cikket nem tud megnyitni, úgy lehetséges, hogy az intézményi előfizetés nem vonatkozik az adott folyóírra.

Összefoglalás

A ScienceDirect-ben több ezer folyóirat és e-könyv között lehet böngészni és keresni. Az adatbázis többféle módon érhető el otthonról is. A tételekhez tartozó absztraktok összefoglalják a cikkek lényegét. A kereső ebben, valamint a címben és a teljes szövegben is keres egyszerűen. A publikációk szövegét az oldalon való olvasás mellett PDF formátumban is meg lehet jeleníteni és le lehet tölteni.

Önellenőrző kérdések

1. Csak folyóiratokat tartalmaz az adatbázis?

Nem, e-könyvek is elérhetőek benne — lásd a *Mi található a főoldalon?* című részt!

2. Keres-e a publikációk teljes szövegében az adatbázis?

Igen — lásd a *Miben keres a kereső?* című részt!

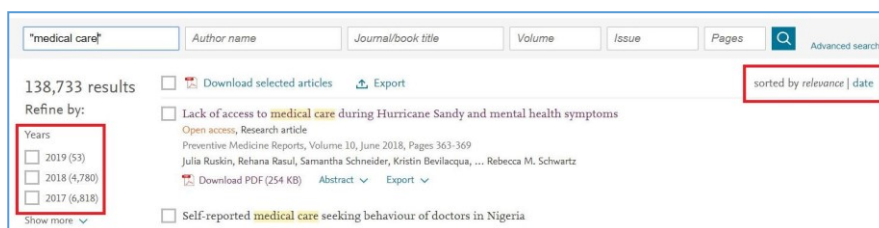
3. Milyen formátumban érhető el a teljes szöveg?

Az oldalon megnyitva (html) és PDF-ben — lásd a *Hogyan érhetem el a teljes szöveget?* című részt!

3. ScienceDirect adatbázis – Keresés

Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?

A legújabb cikkeket, könyvrészleteket úgy találhatja meg, hogy a jobb oldalon lévő „sorted by relevance” felirat mellett a „date”-re kattint, így időrendi sorrendben listázódnak a találatok. Egy másik mód, ha a bal oldali sávban a „Refine by: Years”-nél kijelöli a legfrissebb éve(ke)t. (9. ábra)

9. ábra

Fontos: Miért vannak a mai dátum utáni, a „jövőben” megjelenő publikációk az adatbázisban? A nagy presztízsű folyóiratokhoz sok kézirat érkezik be, így előre tudják tervezni a következő hónapokban megjelenő számok tartalmát, és a nyomtatás előtt már online közzéteszik őket.

Milyen adatok alapján tudom finomítani a találatokat?

A ScienceDirect-ben a következők alapján lehet szűrni a találatokat:

- megjelenési év
- tartalomtípus (pl. cikk, könyvfejezet, konferencia-kiadvány)
- kiadvány címe
- hozzáférési mód (open access, open archive)

Mit jelent az Open access és az Open archive szerinti szűrés?

Ez a két fogalom a nyílt hozzáférésű publikációkat jelenti, amelyek bárki számára legálisan elérhetőek az adatbázisra való előfizetés nélkül is. Az open access témakörrel bővebben tud tájékozódni Fekete Rita kurzusában.

Hogyan kaphatok pontosabb és kevesebb találatot?

- Tegye idézőjelbe az összetett kifejezéseket!

Ha a keresési mezőbe írt kifejezés több szóból áll, akkor a rendszer alapértelmezetten olyan dokumentumokat keres, amelyekben a szavak

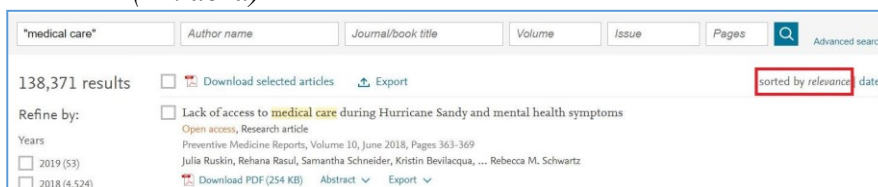
mindegyike szerepel, de nem feltétlenül egymás mellett. Amennyiben pontosan az adott kifejezésre szeretne keresni, tegye idézőjelbe a kifejezést, így kevesebb és relevánsabb találatot fog kapni. (10. ábra)

medical care	"medical care"
1,371,092 results	138,371 results

10. ábra

- Rendezze relevancia szerint!

A pontosságot szolgálja továbbá a találatok relevancia szerinti rendezése is, amely alapértelmezettként van beállítva az adatbázisban. Ez azt jelenti, hogy minél többször szerepel a keresett kifejezés az adott cikkben, annál előrébb kerül a találati listán. Itt számít a szó helyzete is: ha a címben, az absztraktban, vagy más kiemelt helyen fordul elő, akkor előrébb kerül a sorban, mintha csak a cikk szövegében kerülne említésre. (11. ábra)

11. ábra

Fontos: Érdemes rá odafigyelni, hogy a nem dátum, hanem relevancia szerint rendezett listában az első helyeken gyakran régebbi kiadású cikkek szerepelnek.

- Adjon meg minél több kulcsszót!

Határozzon meg több kifejezést, amik leírják az Ön által keresett témát, és írja be őket a keresőmezőbe. A megfelelő kifejezések megtalálásában segítséget nyújthatnak a korábban talált szakirodalom kulcsszavai és hivatkozott irodalma.

- Keressen a legfrissebb kiadványokra!

(Bővebben lásd a „Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?” c. részt!)

- Zárja ki a zavaró kifejezéseket!

A NEM (NOT) operátor segítségével (vagy mínusz jellel) ki tud zárni szükségtelen kifejezéseket (pl. arany NEM ezüst, vagy arany -ezüst.) Természetesen, mivel az adatbázis angol nyelvű, ezért a keresésnél a NOT szót kell beírni a szavak közé.

Hogyan lesz több találatom?

- Adjon meg általánosabb, tágabb jelentéstartalmú fogalmakat!
- Keressen szinonim kifejezéseket!
- Használjon kevesebb szűrést! (Bővebben lásd a „Hogyan tudom megszüntetni a szűrési feltételeket?” c. részt!)
- A fogalmak között alkalmazza a VAGY (OR) operátort!

A VAGY (OR) operátor használata azt jelenti, hogy a vele összekapcsolt kifejezések (pl. silver OR gold) esetében elég, ha csak az egyik kifejezés fordul elő a találatok között. Ezzel szemben az ÉS (AND) operátor csak akkor ad találatot, ha mindkét szó szerepel a találatban.

<p>Fontos: Ha egymás mellé több szót ír a keresőmezőbe, a kereséskor a rendszer alapértelmezetten azokat a találatokat listázza ki, ahol mindegyik kifejezés szerepel (tehát ÉS kapcsolatot feltételez közöttük).</p>
--

Hogyan tudom megszüntetni a szűrési feltételeket?

A szűrések egyenkénti eltávolításához kattintson az oldalsávnál a narancssárga jelöléssel ellátott feltételekre. Az összes szűrő eltávolításához a sáv alján lévő „Clear all filters” feliratra kell kattintani.

Hogyan tudok részletesebben keresni?

Az „Advanced Search” oldal használatával <https://www.sciencedirect.com/search/advanced> lehetőség van részletekbe menő keresést végezni. (Elérhető a keresőmező melletti „Advanced Search” linkre kattintva is.)

Itt a következők szerint lehet keresni:

- Find articles with these terms: Minden, a mezőbe írt szó szerepelni fog a találatban, de nem feltétlenül egymás mellett fordulnak elő (logikai AND kapcsolat).
- In this journal or book title: Folyóirat- vagy könyvcímek között keres.

- Author affiliation: A szerző szervezeti hovatartozására, intézményére keres.
- Title, abstract or keywords: A publikáció címében, absztraktjában, vagy a tartalmát leíró kulcsszavak között keres (tehát a dokumentumot elsődlegesen meghatározó tartalmak között, a teljes szövegű keresést zárja ki.)
- DOI, ISSN or ISBN: Elektronikus cikk-, illetve folyóirat- és könyvazonosító szám alapján keres.

Mit jelentenek?

DOI (Digital Object Identifier): Magyarul digitális-objektum azonosító; egy olyan, számok és betűk kombinációjából álló szabvány, ami az elektronikus dokumentumok azonosítására szolgál. Célja, hogy az online tartalmakat, szellemi termékeket egyértelműen meg lehessen különböztetni egymástól.

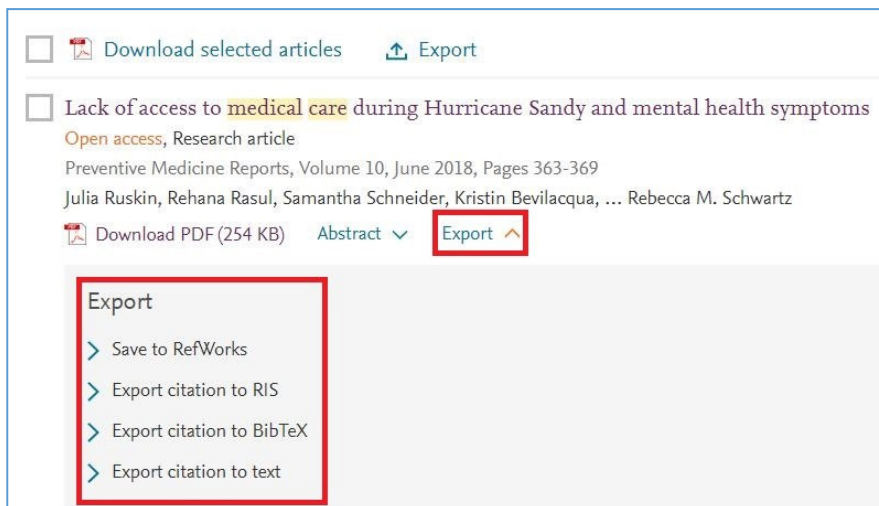
ISSN (International Standard Serial Number): Magyarul nemzetközi szabványos időszaki kiadvány-azonosító szám; az időszaki kiadványok (a folyóiratok és egyéb folytatódó dokumentumok) szabványos nemzetközi azonosítószáma. Nyolc számjegyből álló kód, amely a folytatódó dokumentumok egyértelmű azonosítására szolgál.

ISBN (International Standard Book Number): Magyarul nemzetközi szabványos könyvazonosító szám; Egy 13 jegyű (a 2007. január 1. előtt kiadott könyveknél 10 jegyű), a könyvek egyedi azonosítására szolgáló nemzetközileg használatos kódszám.

- Article types: Folyóiratcikk-típus szerint keres.

Hogyan tudok hivatkozni egy ScienceDirect-ben olvasott cikkre?

A találati listában minden publikáció alatt található egy 'Export' jelzés. Erre kattintva tudja különböző formátumokban elmenteni a hivatkozást. (12. ábra)

 Download selected articles [Export](#)

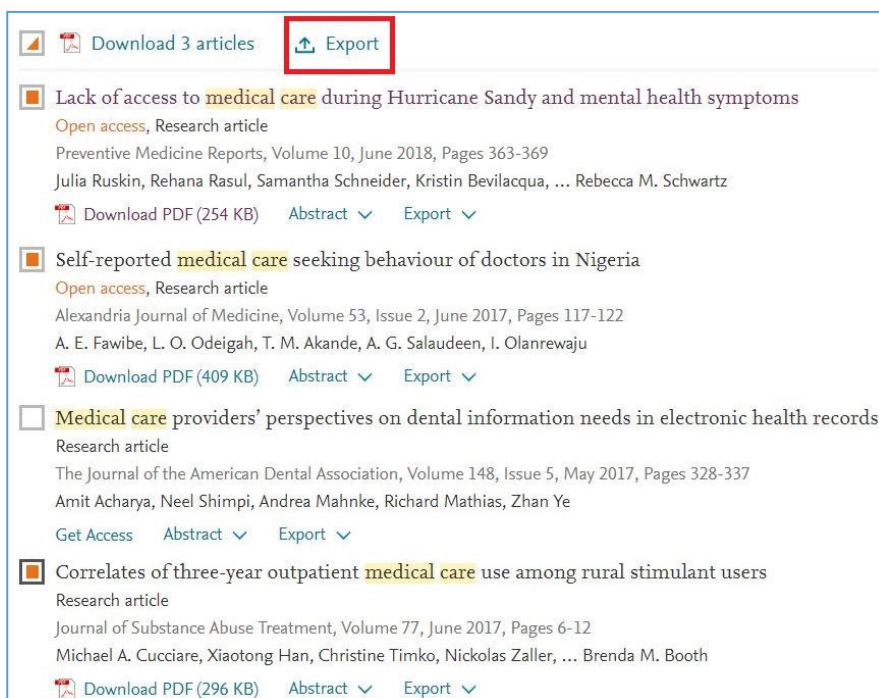
Lack of access to **medical care** during Hurricane Sandy and mental health symptoms
Open access, Research article
Preventive Medicine Reports, Volume 10, June 2018, Pages 363-369
Julia Ruskin, Rehana Rasul, Samantha Schneider, Kristin Bevilacqua, ... Rebecca M. Schwartz
 Download PDF (254 KB) [Abstract](#) [Export](#)

Export

- > Save to RefWorks
- > Export citation to RIS
- > Export citation to BibTeX
- > Export citation to text

12. ábra

Ha egyszerre több hivatkozást szeretne menteni, akkor a csoportos PDF letöltéshez hasonlóan a cikkek előtti jelölőnégyzetekbe való kattintással adja meg a kívánt tételeket, majd a fenti 'Export' gomb megnyomása után válassza ki a formátumot. (13. ábra)

  Download 3 articles [Export](#)

Lack of access to **medical care** during Hurricane Sandy and mental health symptoms
Open access, Research article
Preventive Medicine Reports, Volume 10, June 2018, Pages 363-369
Julia Ruskin, Rehana Rasul, Samantha Schneider, Kristin Bevilacqua, ... Rebecca M. Schwartz
 Download PDF (254 KB) [Abstract](#) [Export](#)

Self-reported **medical care** seeking behaviour of doctors in Nigeria
Open access, Research article
Alexandria Journal of Medicine, Volume 53, Issue 2, June 2017, Pages 117-122
A. E. Fawibe, L. O. Odeigah, T. M. Akande, A. G. Salaudeen, I. Olanrewaju
 Download PDF (409 KB) [Abstract](#) [Export](#)

Medical care providers' perspectives on dental information needs in electronic health records
Research article
The Journal of the American Dental Association, Volume 148, Issue 5, May 2017, Pages 328-337
Amit Acharya, Neel Shimpi, Andrea Mahnke, Richard Mathias, Zhan Ye
[Get Access](#) [Abstract](#) [Export](#)

Correlates of three-year outpatient **medical care** use among rural stimulant users
Research article
Journal of Substance Abuse Treatment, Volume 77, June 2017, Pages 6-12
Michael A. Cucciare, Xiaotong Han, Christine Timko, Nickolas Zaller, ... Brenda M. Booth
 Download PDF (296 KB) [Abstract](#) [Export](#)

13. ábra

*Nem kaptam választ a kérdéseimre,
hol találok bővebb információt a kereséssel kapcsolatban?*

Ezen az oldalon tud teljes körűen tájékozódni az adatbázis által felkínált lehetőségekről:

<https://service.elsevier.com/app/home/supporthub/sciencedirect/>

Összefoglalás

Az adatbázis nagy mennyiségű információt tartalmaz, így egy keresésre általában feldolgozhatatlanul sok találatot ad. Ezért fontos, hogy a kapott eredményeket a kutatási területnek megfelelő módon le tudjuk szűkíteni. A pontosabb találatok eléréséhez több eszköz áll rendelkezésre (idézőjel használata, fogalmak összekapcsolása vagy kizárása stb.). A meglévő találatok finomítását az adatbázis egyszerű és összetett szűrési és rendezési lehetőségei adják (pl. dátum, kiadványtípus, relevancia); a találati listát pedig a felhasználó által alkalmazott operátorok vagy új kifejezések módosíthatják. A túl kevés találat kezelésére és a részletes keresésre is vannak lehetőségek az adatbázisban.

Önellenőrző kérdések

1. Mi alapján nem lehet szűrni: megjelenési év, tartalomtípus vagy nyelv?

Nyelv — lásd a Milyen adatok alapján tudom finomítani a találatokat? című részt!

2. Milyen jellel lehet pontosan az adott kifejezésre keresni?

Idézőjellel — lásd a Hogyan kaphatok pontosabb és kevesebb találatot? című részt!

3. Igaz-e, hogy ha egymás mellé több szót ír a keresőmezőbe, a kereséskor a rendszer alapértelmezetten azokat a találatokat listázza ki, ahol legalább az egyik kifejezés szerepel?

Nem, azokat hozza ki, ahol mindegyik kifejezés szerepel — lásd a Hogyan lesz több találatom? című részt!

4. SpringerLink adatbázis – Alapok

Hogyan tudom elérni az adatbázist?

Az oldalt a <https://www.lib.pte.hu/hu/adatbazisok> linken keresztül, az adatbázis nevére kattintva éri el. (14. ábra)

Repozitóriumi közös kereső	MTA KIK	FREE	BI	i
Russian eLibrary	LANY	FREE	FT	i
Régi pécsi iskolák albuma 1868-1948	JPM	FREE	FT	i
Új Sajtóadatbázis (korábban HunDok és PressDok)	Országgyűlési Könyvtár	FREE	RE	i
ScienceDirect	Elsevier	EISZ	FT	i
ScienceDirect e-könyvek 1995-2012	Elsevier	PTE	FT	i
SciFinder	SciFinder	EISZ	BI	i
SciVal	Elsevier	EISZ	FA	i
Scopus	Elsevier	EISZ	RE	i
Social Science Research Network (SSRN)	Elsevier	FREE	RE	i
Új Springer Nature szakkönyvek	Springer Nature	EISZ	FT	i
SpringerLink	Springer Nature	EISZ	FT	i
SzocioWeb	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	FREE	BI	i
Tenders Electronic Daily	Európai Unió Kiadóhivatala	FREE	FT	i

14. ábra

Közvetlenül a <https://link.springer.com/> linken tudja megnyitni.

Fontos: Az adatbázisok, így a SpringerLink is IP cím alapú azonosítással működik, tehát az Egyetem területén, annak hálózatáról érhető el, bármely, internetkapcsolattal rendelkező eszközről, a jelzett linket megnyitva, további azonosítás (pl. jelszó kérése, regisztráció) nélkül.

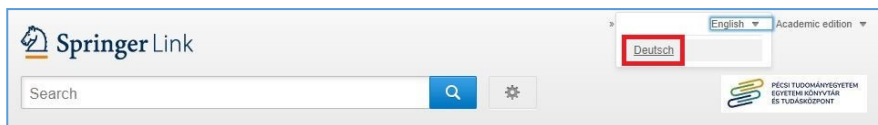
Ha a regisztrált IP tartományon kívül nyitja meg az adatbázist, akkor csak a nyílt hozzáférésű (open access) publikációkat tudja teljes szöveggel olvasni.

Ha Ön az Egyetem oktatója, kutatója vagy hallgatója, és rendelkezik érvényes könyvtári olvasójeggyel, akkor az egyetemi IP tartományon kívülről (otthonról) is el tudja érni az adatbázist, egy proxy beállítását követően. A beállításról útmutató: https://lib.pte.hu/tavoli_eleres

Mi található a főoldalon?

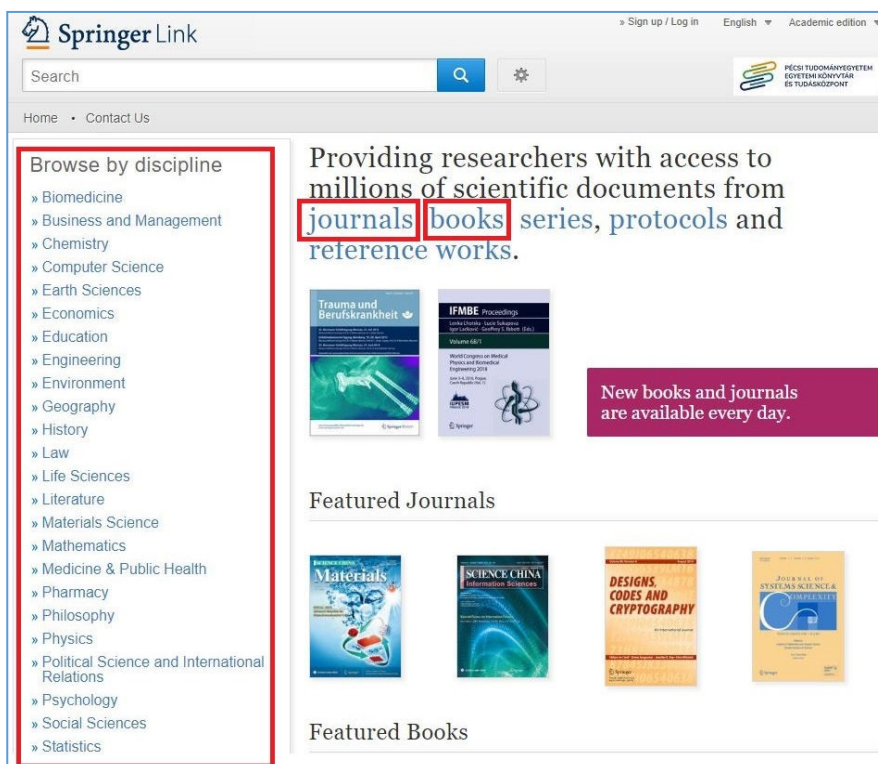
A <https://link.springer.com/> oldal felső részén található a keresőmező. A keresési kifejezés beírása után az Enter gomb lenyomásával, vagy a nagyító ikonra kattintva tudja lefuttatni a keresést.

Fontos: Az adatbázisban sok német nyelvű tartalom található, valamint lehetőség van az oldal felületének nyelvét is átállítani németre. (15. ábra)

15. ábra

Ha böngészni szeretne az adatbázisban található folyóiratok és e-könyvek között, a keresési mező alatt lévő „journals”, illetve „books” linkeken keresztül éri el őket. (16. ábra)

16. ábra

A bal oldali sávban, a „Browse by discipline” alatt tudja tudományterület szerint listázni a folyóiratokat és e-könyveket.

Fontos: A találati listán alapértelmezetten szerepelnek azok a kiadványok, cikkek is, amelyekhez nincs intézményi hozzáférés – ezek mellett lakat jelzés látható. Érdemes beállítani, hogy csak a teljes szöveggel elérhetőek legyenek láthatóak. Ehhez az oldal bal felső sarkában lévő „Include Preview-Only content” mező mellett lévő pipát kell kivenni. (17. ábra)

99,362 Result(s) for ""medical care""

Sort By: Relevance | Date Published | Page 1 of 4,969

Include Preview Only content

Refine Your Search

Content Type

Article	56,861
Chapter	39,883
Conference Paper	4,218
Reference Work Entry	2,502
Protocol	99
Book	17

Discipline see all

Medicine & Public Health	56,098
Social Sciences	6,627
Biomedicine	5,150
Psychology	4,475
Philosophy	3,137

Subdiscipline see all

Public Health	15,599
Internal Medicine	9,514
Medicine/Public Health, general	7,816
Sociology, general	6,234
Psychiatry	5,788

Language see all

Article

Medical Care
Milton Terris in *Journal of Public Health Policy* (1991)

Chapter

Medical Care
We live in a changing world that, with its social, technological, scientific and medical advances, is coming ever closer together in stating and defining its hopes and objectives.
Doctor John Fry in *Medicine in Three Societies* (1969)

Book

Social security and medical care
Proceedings of the post graduate course organised by the foundation for higher medical education Netherlands Antilles
Dr. G. M. J. Veldkamp (1977)

Book

The Other Side of Medical Care
Carol Flemming in *The 'New Approaches to Care' series* (1986)

17. ábra

Az egyetemi előfizetésbe a következők tartoznak:

- több mint 2500 folyóirat
- több mint 2500, 2017-es kiadású e-könyv

Miben keres a kereső?

A beírt kifejezésre egyszerre keres a publikáció címében, absztraktjában (összefoglalójában), és a teljes szövegében. Ha részletesebben szeretne keresni, használja az összetett keresőt (Hogyan tudok részletesebben keresni?)

Mi található a keresés utáni oldalon?

A keresés lefuttatása utáni találati oldalon a következők láthatók:
(18. ábra)

"medical care" A keresett kifejezés

99,463 Result(s) A kapott találatok száma

Sort By Relevance A találatok sorrendjének módosítása Date Published Megjelenési év szerinti szűrés

Refine Your Search

Content Type

Article	56,927
Chapter	39,912
Conference Paper	4,224
Reference Work Entry	2,500
Protocol	99
Book	17

Discipline see all

Medicine & Public Health	56,154
Social Sciences	6,630
Biomedicine	5,157
Psychology	4,478
Philosophy	3,145

Szűkítési lehetőségek a találatok pontosítására és ezzel számuk csökkentésére

Medicine/Public Health, general	7,824
Sociology, general	6,234
Psychiatry	5,792

Medical Care

Milton Terris in *Journal of Public Health Policy* (1991)

Medical Care

We live in a changing world that, with its social, technological, scientific and medical advances, is coming ever closer together in stating and defining its hopes and objectives.

Doctor John Fry in *Medicine in Three Societies* (1969)

Social security and medical care

Proceedings of the post graduate course organised by the foundation for higher medical education Netherlands Antilles

Dr. G. M. J. Veldkamp (1977)

The Other Side of Medical Care

Carol Fleming in *The 'New Approaches to Care' series* (1986)

18. ábra

Hogyan tudom gyorsan eldönteni, hogy miről szól egy cikk?

A cikk teljes szövegét a fent ismertetett módon megnyitva többségük absztrakttal (abstract) kezdődik. Ez egy rövid tartalmi összefoglaló, ami segít dönteni a publikáció felhasználásáról.

Hogyan érhetem el a teljes szöveget?

A publikáció teljes szövegét a cikk címére vagy a „View article” link-re kattintva tudja megnyitni (ekkor az adatbázis oldalán jelenik meg); vagy a „Download PDF”-re kattintva (ilyenkor értelemszerűen PDF formátumban nyílik meg és menthető el). (19. ábra)

Article

Potentially Preventable Medical Hospitalizations and Emergency Department Visits by the Behavioral Health Population

This study investigated geographic variation in potentially preventable medical outcomes that might be used to monitor access to high-quality medical care in the behavioral health population. Analyzing public...N

Eric M. Schmidt PhD, Simone Behar MS... in *The Journal of Behavioral Health Services* ... (2018)

Download PDF (235 KB) View Article

19. ábra

*Melyiket érdemes választanom:
az oldalon való olvasást vagy a PDF letöltését?*

Ha internetkapcsolat nélkül szeretné olvasni a tartalmat, akkor a PDF formátum a jobb választás.

Az online olvasható verzió előnye, hogy könnyebben lehet benne navigálni a jobb oldalon megjelenített tartalomjegyzék segítségével; valamint a felette található „Cite article” segítségével tud hivatkozni a cikkekre.

*Miért nem érem el az adatbázist,
miért nem tudok megnyitni egy cikket?*

Ha az adatbázis elérésével adódik probléma, kérem, vegye fel a kapcsolatot a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont adatbázis referenseivel a következő email címeken: bedo.marta@lib.pte.hu vagy esik.szabolcs@lib.pte.hu. Amennyiben csak egy bizonyos cikket nem tud megnyitni, úgy lehetséges, hogy az intézményi előfizetés nem vonatkozik az adott folyóírra.

Összefoglalás

A SpringerLink 2500 folyóirathoz és ugyanennyi e-könyvhöz nyújt hozzáférést. Az adatbázis proxy-beállítással otthonról is elérhető. A keresés mellett böngészni is lehet a tartalmakat. A keresés során egy beállítással elérhető, hogy csak azokat a tételeket listázza ki a rendszer, amelyek teljes szöveggel olvashatóak. A kereső a címben, az absztraktban és a teljes szövegben keres egyszerre. A publikációk szövegét az oldalon való olvasás mellett le is lehet tölteni PDF formátumban.

Önellenőrző kérdések

1. Mi az absztrakt?

A publikáció rövid tartalmi összefoglalója — lásd a Hogyan tudom gyorsan eldönteni, hogy miről szól egy cikk? című részt!

2. Hol találhatóak a szűkítési lehetőségek az oldalon?

A bal oldali sávban — lásd a Mi található a keresés utáni oldalon? című részt!

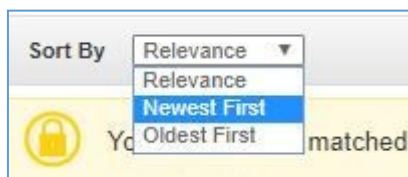
3. Igaz-e, hogy az adatbázisban csak angol nyelvű tartalmak vannak?

Nem, sok német nyelvű publikáció is található benne — lásd a Mi található a főoldalon? című részt!

5. SpringerLink adatbázis – Keresés

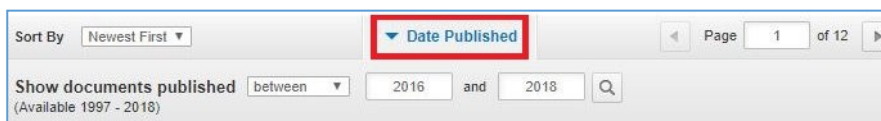
Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?

A legújabb cikkeket, könyvrészleteket úgy találhatja meg, hogy a találati lista feletti sávban a „Sort by” felirat mellett a „Newest first”-re kattint, így időrendi sorrendben kapja meg a találatokat. (20. ábra)

20. ábra

Egy másik mód, ha ugyanitt a „Date Published”-nél kijelöli a legfrissebb éve(ke)t. (21. ábra)

21. ábra

Milyen adatok alapján tudom finomítani a találatokat?

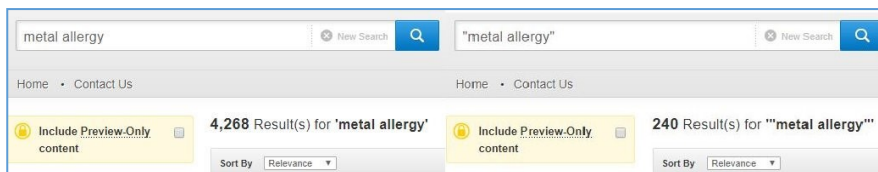
A SpringerLink-ben a következők alapján lehet szűrni a találatokat:

- tartalomtípus (pl. cikk, könyvfejezet, konferencia-kiadvány)
- szakterület (pl. élettudomány, kémia)
- szűkebb szakterület (pl. belgyógyászat, allergológia)
- nyelv
- megjelenési év

Hogyan kaphatok pontosabb és kevesebb találatot?

- Tegye idézőjelbe az összetett kifejezéseket!

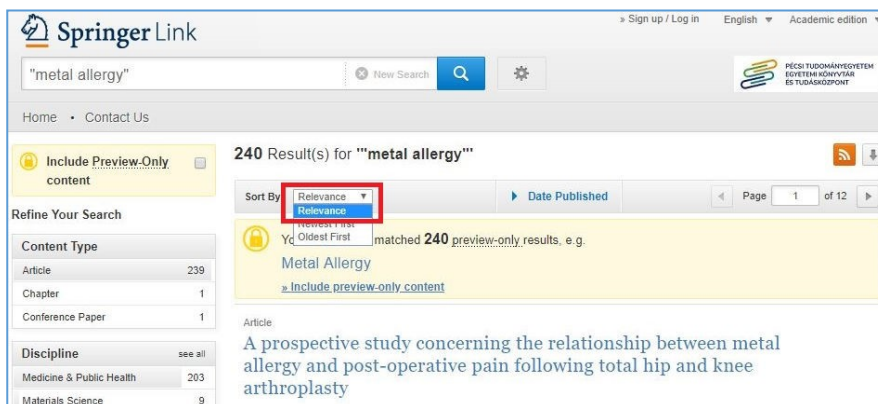
Ha a keresési mezőbe írt kifejezés több szóból áll, akkor a rendszer alapértelmezetten olyan dokumentumokat keres, amelyekben a szavak mindegyike szerepel, de nem feltétlenül egymás mellett. Amennyiben pontosan az adott kifejezésre szeretne keresni, tegye idézőjelbe a kifejezést, így kevesebb és relevánsabb találatot fog kapni. (22. ábra)

22. ábra

- Rendezze relevancia szerint!

A pontosságot szolgálja a találatok relevancia szerinti rendezése. Ez azt jelenti, hogy minél többször szerepel a keresett kifejezés az adott cikkben, annál előrébb kerül a találati listán. Itt számít a szó helyzete is: ha a címben, az absztraktban, vagy más kiemelt helyen fordul elő, akkor előrébb kerül a sorban, mint ha csak a cikk szövegében kerülne említésre. (23. ábra)

23. ábra

Fontos: Érdemes rá odafigyelni, hogy a nem dátum, hanem relevancia szerint rendezett listában az első helyeken gyakran régebbi kiadású cikkek szerepelnek.

- Adjon meg minél több kulcsszót!

Határozzon meg több kifejezést, amik leírják az Ön által keresett témát, és írja be őket a keresőmezőbe. A megfelelő kifejezések megtalálásában segítséget nyújthatnak a korábban talált szakirodalom kulcsszavai és hivatkozott irodalma.

- Keressen a legfrissebb kiadványokra! (Bővebben lásd a „Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?” c. részt!)
- Zárja ki a zavaró kifejezéseket!

A NEM (NOT) operátor segítségével (vagy mínusz jellel) ki tud zárni szükségtelen kifejezéseket (pl. arany NEM ezüst, vagy arany -ezüst.) Természetesen, mivel az adatbázis angol nyelvű, ezért a keresésnél a NOT szót kell beírni a szavak közé.

Hogyan lesz több találatom?

- Adjon meg általánosabb, tágabb jelentéstartalmú fogalmakat!
- Keressen szinonim kifejezéseket!
- Használjon kevesebb szűrést! (Bővebben lásd „Hogyan tudom megszüntetni a szűrési feltételeket?” c. részt!)
- A fogalmak között alkalmazza a VAGY (OR) operátort!

A VAGY (OR) operátor használata azt jelenti, hogy a vele összekapcsolt kifejezések (pl. silver OR gold) esetében elég, ha csak az egyik kifejezés fordul elő a találatok között. Ezzel szemben az ÉS (AND) operátor csak akkor ad találatot, ha mindkét szó szerepel a találatban.

Fontos: Ha egymás mellé több szót ír a keresőmezőbe, a kereséskor a rendszer alapértelmezetten azokat a találatokat listázza ki, ahol mindegyik kifejezés szerepel (tehát ÉS kapcsolatot feltételez közöttük).

Hogyan tudom megszüntetni a szűrési feltételeket?

A szűrések eltávolításához kattintson az oldal- vagy a felső sávnál a narancssárga színnel kiemelt feltételekre. Az összes szűrő eltávolításához és új keresés indításához a keresőmező melletti „New Search” részre kell kattintani. (24. ábra)

The screenshot shows a search results page for 'metal allergy'. The search bar at the top contains 'metal allergy' and a 'New Search' button. Below the search bar, there are 171 results for 'metal allergy'. The results are filtered by 'within English', 'Medicine & Public Health', 'Orthopedics', 'Article', and '2010 - 2018'. The 'Refine Your Search' section on the left shows filters for 'Content Type' (Article), 'Discipline' (Medicine & Public Health), and 'Subdiscipline' (Orthopedics). The 'Date Published' filter is set to 'between 2010 and 2018'. The first result is an article titled 'A prospective study concerning the relationship between metal allergy and post-operative pain following total hip and knee arthroplasty' by Yirong Zeng, Wenjun Feng, Jie Li, Lu Lu, Chuntao Ma... in International Orthopaedics (2014). The 'New Search' button is highlighted in red, and the filters for 'Article', 'Medicine & Public Health', 'Orthopedics', and '2010 - 2018' are also highlighted in red.

24. ábra

Fontos: Ha a keresőmezőbe új kifejezést írunk, akkor a korábban meghatározott szűrési feltételek megmaradnak az új keresés lefuttatásakor, nem kell azokat újra beállítani.

Hogyan tudok részletesebben keresni?

Az „Advanced Search” oldal használatával <https://link.springer.com/advanced-search> lehetőség van részletekbe menő keresést végezni. (Ez a funkció elérhető a keresőmező melletti fogaskerék ikonra kattintva is.)

Itt a következők szerint lehet keresni:

- with all of the words: Minden, a mezőbe írt szó szerepelni fog a találatban, de nem feltétlenül egymás mellett fordulnak elő (logikai AND kapcsolat).
- with the exact phrase: A szavak pontos kifejezésként, egymás mellett fognak szerepelni a találatokban. (Ugyanolyan, mintha az idézőjelet használnánk.)
- with at least one of the words: A beírt szavak közül legalább az egyik szerepelni fog a találatban (logikai OR kapcsolat).
- without the words: Az adott szót tartalmazó publikáció nem fog szerepelni a találatok között (logikai NOT kapcsolat, mínuszjel).
- where the title contains: Csak a publikációk címében keres.
- where the author / editor is: A szerzők/szerkesztők között keres.

Fontos: A Boole-operátorokat (AND, OR, NOT) használhatja az egyszerű keresési mezőnél is, nagybetűvel a keresett szavak közé írva.

Hogyan tudok hivatkozni egy SpringerLink-en olvasott cikkre?

A cikk címére kattintva megjelenő lapon, a „Cite this article”-re kattintva tudja megnézni és RIS formátumban elmenteni a hivatkozást. (25. ábra)

*Nem kaptam választ a kérdésemre,
hol találok bővebb információt a kereséssel kapcsolatban?*

A következő oldalon tud teljeskörűen tájékozódni az adatbázis által felkínált lehetőségekről: <https://link.springer.com/searchhelp>

Original Research | Published: 05 August 2019

A Training Program in Working Alliance Communication Skills

[Jairo N. Fuertes](#) , [Prachi Anand](#), [Arielle Toporovsky](#), [Alexxa Wolpoff](#), [Mariela Reyes](#), [Francis Chalas Hungria](#), [Damian Fernandez](#) & [Marcelo Taborga](#)

Medical Science Educator **29**, 987–994(2019) [Cite this article](#)

45 Accesses | [Metrics](#)

25. ábra

Összefoglalás

A SpringerLink-ben többféle keresési mód áll a rendelkezésünkre. A kapott találatokat különféle jellemzők alapján lehet szűrni (pl. nyelv, megjelenési év) és rendezni (pl. relevancia, frissesség). Mivel egy keresés általában túl sok találatot eredményez, ezért több technika is van a feltételek pontosítására. Ide tartoznak a különféle operátorok, jelek, rendezési és szűkítési opciók, amelyek az összetett keresésnél is megtalálhatóak. Hasonló eszközöket lehet alkalmazni akkor, ha túl kevés találatot kaptunk. A publikációra való hivatkozást sablonok felkínálásával könnyíti meg a program.

Önellenőrző kérdések

1. Igaz-e, hogy legfrissebb közleményeket csak úgy lehet megtalálni, ha időrend szerint vannak rendezve a találatok?

Nem, a kiadási évnél is be lehet állítani, hogy csak a legutóbbi év(ek)ben megjelent publikációkat listázza ki — lásd a *Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?* című részt!

2. Ha a keresőmezőben több szó szerepel, az adatbázis melyiket fogja figyelembe venni?

Mindegyiket. Olyan találatokat fog adni, amelyekben az összes beírt szó szerepel. — lásd a *Hogyan lesz több találatom?* című részt!

3. Hogyan lehet visszavonni a szűkítési opciókat?

A narancssárga színnel kiemelt jellemzőkre kell kattintani — lásd a *Hogyan tudom megszüntetni a szűrési feltételeket?* című részt!

6. Web of Science adatbázis – Alapok

Hogyan tudom elérni az adatbázist?

Az oldalt a <https://www.lib.pte.hu/hu/adatbazisok> linken keresztül, az adatbázis nevére kattintva éri el. (26. ábra)

Typotex Interkönyv	Typotex	EISZ	FT	i
UNITAS	EKE	FREE	BI	i
UpToDate Anywhere	Wolters Kluwer	EISZ	FA	i
USC Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívuma (TESZT: 2017. április 12. -)	USC Shoah Foundation	PTE	FT	i
Web of Science	Clarivate Analytics	EISZ	RE	i
Wiley Online Library	Wiley	EISZ	FT	i
World Biographical Information System (WBIS)	Walter De Gruyter	EISZT	FA	i
World Wide Science - közös keresőfelület	WorldWideScience	FREE		i

26. ábra

Közvetlenül a <http://webofknowledge.com/UA> linken tudja megnyitni.

Fontos: Az adatbázisok, így a Web of Science is IP cím alapú azonosítással működnek, tehát az Egyetem területén, annak hálózatáról érhetőek el, bármely, internetkapcsolattal rendelkező eszközről, a jelzett linket megnyitva, további azonosítás (pl. jelszó kérése, regisztráció) nélkül.

Amennyiben az egyetemi IP tartományon kívülről szeretné elérni az adatbázist, azt a következő módokon tudja megtenni:

- Ha Ön az Egyetem oktatója, kutatója vagy hallgatója, és rendelkezik érvényes könyvtári olvasójeggyel, akkor egy proxy beállítást követően tudja használni az összes könyvtári adatbázist. A beállítást a következő útmutató alapján tudja elvégezni: https://lib.pte.hu/tavoli_eleres

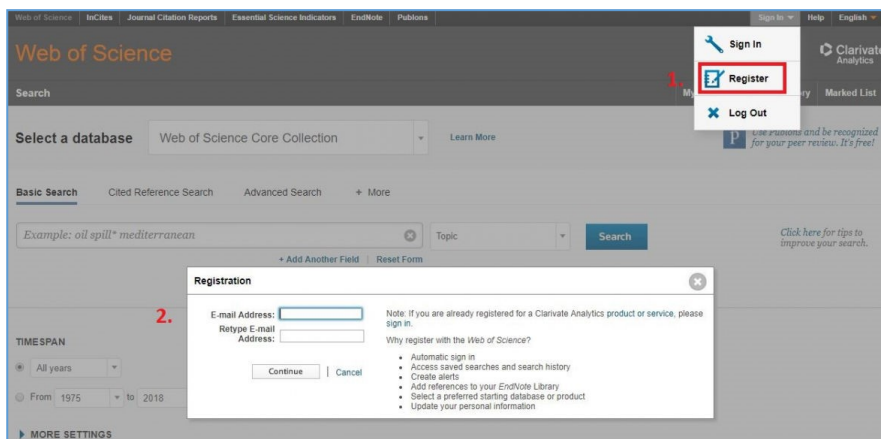
vagy

- Ha az Egyetem területén regisztrál az oldalon egy felhasználói fiókot, annak adataival otthonról is be tud jelentkezni az adatbázisba.

Ennek lépései:

1. A <http://webofknowledge.com> oldalon a jobb felső sarokban lévő „Sign in”, majd a „Register” gombra kattintva regisztráljon az oldalra.

2. Az email cím és a jelszó megerősítése után a regisztráció sikeresnek minősül, így lehetővé válik az otthoni elérés.
3. Otthoni használatkor az oldalon a „Registered Users Sign In” mezőbe kell beírni az adatokat.

27. ábra

Fontos: Az elérés 6 hónapig érvényes, ez idő alatt vagy utána be kell lépni az egyetemi hálózaton keresztül is a meghosszabbítás miatt; minden egyes belépéskor újratekődik a 6 hónap számolása.

Mi található a főoldalon?

A <http://webofknowledge.com/UA> oldal felső harmadában található a keresőmező. A keresési kifejezés beírása után az Enter billentyű lenyomásával, vagy a Search gombra kattintva tudja lefuttatni a keresést.

A keresőmező mellett található legördülő menüben be lehet állítani, hogy miben keressen a rendszer. A keresőmező fölött meg lehet határozni, hogy hagyományos módon, minden mezőben keressen az adatbázis; vagy csak a hivatkozásokat, esetleg egy szerző publikációit szeretné-e látni. A keresőmező alatt lehetőség van előzetesen beállítani az időintervallumot is, amiből a találatok származnak.

Fontos: A Web of Science egy hivatkozási, illetve bibliográfiai adatokat tartalmazó adatbázis. Elsősorban a szerzői hivatkozások feltárását (vagyis, hogy ki hivatkozott egy adott szerző művére) és tudományometriai méréseket tesz lehetővé. Így több olyan szolgáltatás található benne, ami az eddig megismert adatbázisokra nem volt jellemző. Viszont fő profilja nem a publikációk teljes szövegű szolgáltatása, ezért azok a tartalmak érhetőek el rajta keresztül teljes szöveggel, amelyek vagy ingyenesek, vagy az Egyetemnek más előfizetés révén van hozzájuk hozzáférése.

Miben keres a kereső?

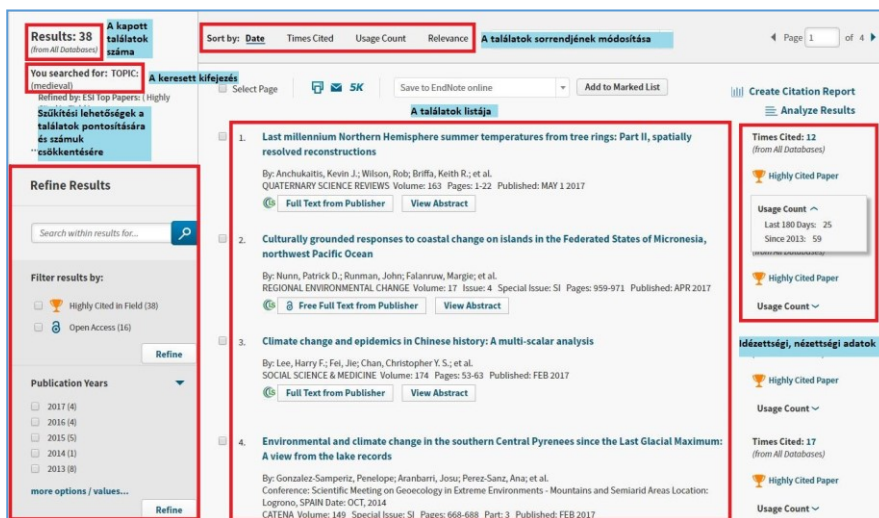
Alapértelmezetten (ha a kezdőoldalon a „Topic”-on hagyjuk a keresést) a beírt kifejezésre a publikáció címében, absztraktjában (összefoglalójában) és a tartalmát leíró tárgyszavak között keres egyszerre (tehát a teljes szövegben nem).

A keresőmező mellett található legördülő menüben lehetőség van szerzőségi adatok, cím, folyóirat, intézmény, nyelv, dokumentumtípus és többféle azonosító alapján keresni.

A hagyományos keresésen (Basic Search) kívül lehet hivatkozásra (Cited Reference Search), vagy egy adott szerző publikációira is (a + More után megjelenő Author Search) keresni.

Mi található a keresés utáni oldalon?

A keresés lefuttatása utáni találati oldalon a következők láthatók: (28. ábra)

28. ábra

Hogyan tudom gyorsan eldönteni, hogy miről szól egy cikk?

Amennyiben a cikkről készült rövid tartalmi összefoglaló (absztrakt), úgy ez a tétel alatt lévő „Abstract” gombra kattintva érhető el.

Hogyan érhetem el a teljes szöveget?

A publikáció teljes szövegét a tétel alatt lévő „Full text from publisher” gomb segítségével tudja megnyitni. Amennyiben nincs ilyen lehetőség,

az ugyanitt található zöld „LS” ikonra kattintva a rendszer megpróbálja megkeresni a teljes szöveget. Mivel a Web of Science elsősorban bibliográfiai, és nem teljes szövegű adatbázis, ezért azok a tartalmak érhetőek el teljes szöveggel, amelyek vagy ingyenesek, vagy az Egyetemnek más előfizetés révén van hozzájuk hozzáférése. (29. ábra)

1. **Cicero, On Invention, 1.18: the point for the judge's decision is the issue which arises from the denial and assertion of the excuse**
By: Pegorari, Massimiliano
RHETORICA-A JOURNAL OF THE HISTORY OF RHETORIC Volume: 36 Issue: 1 Pages: 1-23 Published: WIN 2018
 Free Full Text from Publisher [View Abstract](#)

2. **The Deaconess New Sources in Medieval Pastoralia**
By: Klumpenhouwer, Samuel
LOGOS-A JOURNAL OF CATHOLIC THOUGHT AND CULTURE Volume: 21 Issue: 1 Pages: 19-39 Published: WIN 2018
 Full Text from Publisher

3. **"UN MARAVILLOSO TAPIZ": LUIS DE ARANDA, THE RENAISSANCE GLOSA, AND ITS READERS**
By: Nowosiad, Alexandra
HISPANIC REVIEW Volume: 86 Issue: 1 Pages: 45-68 Published: WIN 2018
 Full Text from Publisher [View Abstract](#)

4. **Elf Queens and Holy Friars: Fairy Beliefs and the Medieval Church**
By: Rutledge, Amelia A.
JOURNAL OF AMERICAN FOLKLORE Volume: 131 Issue: 519 Pages: 106-107 Published: WIN 2018

5. **Being Boethius: Vitae, Politics, and Treason in Thomas Usk's Testament of Love**
By: Nielsen, Melinda
STUDIES IN PHILOLOGY Volume: 115 Issue: 1 Pages: 25-47 Published: WIN 2018
 Full Text from Publisher [View Abstract](#)

29. ábra

*Miért nem érem el az adatbázist,
miért nem tudok megnyitni egy cikket?*

Ha az adatbázis elérésével adódik probléma, kérem, vegye fel a kapcsolatot a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont adatbázis referenseivel a következő email címeken: bedo.marta@lib.pte.hu vagy esik.szabolcs@lib.pte.hu.

Amennyiben csak egy bizonyos cikket nem tud megnyitni, úgy lehetséges, hogy nincs intézményi előfizetés az adott folyóiratra. (Bővebben lásd a „Hogyan érhetem el a teljes szöveget?” c. részt)

Összefoglalás

A Web of Science egy hivatkozási és bibliográfiai adatokat tartalmazó adatbázis, ezen kívül a publikációk egy részének teljes szövege is elérhető rajta keresztül. Számos feltétel alapján lehet benne keresést folytatni (pl. szerzőségi adatok, folyóirat, intézmény, nyelv stb.), valamint külön mezőben a hivatkozások, vagy egy adott szerző publikációi is kereshetők. Az adatbázis otthonról is elérhető több módon.

Önellenőrző kérdések

1. Igaz-e, hogy a keresőmezőben hivatkozásokat is lehet keresni?

Igen — lásd a *Mi található a főoldalon?* című részt!

2. Tartalmazza-e az adatbázis a publikációk teljes szövegét?

Nem minden esetben, csak akkor, ha ingyenesek, vagy az Egyetemnek más előfizetés révén van hozzáférése — lásd a *Mi található a főoldalon?* című részt!

3. Mi a funkciója a tételek alatt megjelenő zöld „LS” ikonnak?

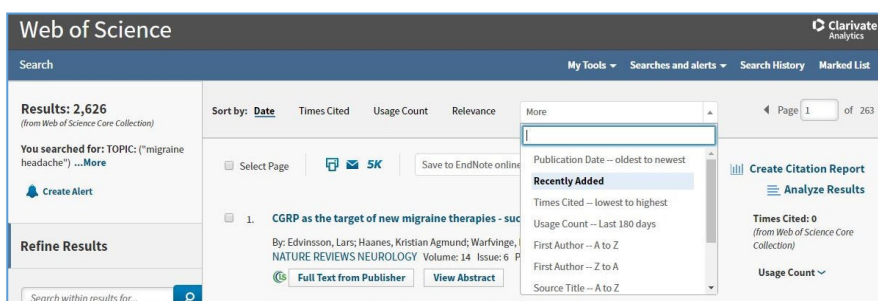
Segít a publikáció teljes szövegű változatának megtalálásában — lásd a *Hogyan érhetem el a teljes szöveget?* című részt!

7. Web of Science adatbázis – Keresés

Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?

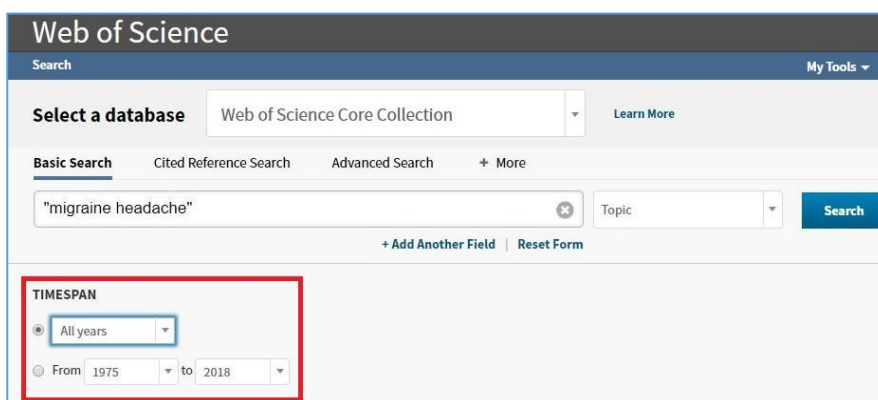
Az adatbázis alapértelmezetten dátum szerinti rendezésben listázza a tételeket, így a legfrissebb publikációkat találja legfelül.

- Ha csak egy bizonyos évből származó találatokat szeretné látni, akkor a bal oldali sávban a „Publication Years”-nél tudja beállítani a kívánt értéket, majd a „Refine”-ra kattintva érvényesíteni.
- Az adatbázisba bekerült legújabb tételek megtekintéséhez a „Recently Added” rendezés használható. (30. ábra)

30. ábra

- További lehetőség, hogy a főoldalon lévő „Timespan” segítségével meghatározott időintervallumok állíthatóak be. (31. ábra)

31. ábra

Milyen adatok alapján tudom finomítani a találatokat?

A Web of Science-ben a bal oldali sávban több kritérium alapján lehet szűrni a találatokat. Legfelül három kiemelt jellemző látható:

- **Highly Cited in Field:** sokat hivatkozott cikk (az év kezdete óta kapott hivatkozások alapján a szakterületén belül a felső 1%-ba tartozik).
- **Hot Papers in Field:** az érdeklődés gyűjtőpontjába került cikk (az elmúlt két évben publikálták, a kapott hivatkozások alapján a szakterületén belül a felső 0,1%-ba tartozik).
- **Open Access:** nyílt hozzáférésű cikk, bárhonnet ingyenesen elérhető a teljes szövege.

Ezen kívül a következő feltételek szerint lehet szűrni:

- megjelenési év
- kutatási terület (általános: Research Domains, specializált: Research Areas)
- tartalomtípus (pl. cikk, esettanulmány, klinikai vizsgálat)
- szerző
- ország
- folyóirat
- nyelv
- és még több más

Hogyan kaphatok pontosabb és kevesebb találatot?

- Tegye idézőjelbe az összetett kifejezéseket!

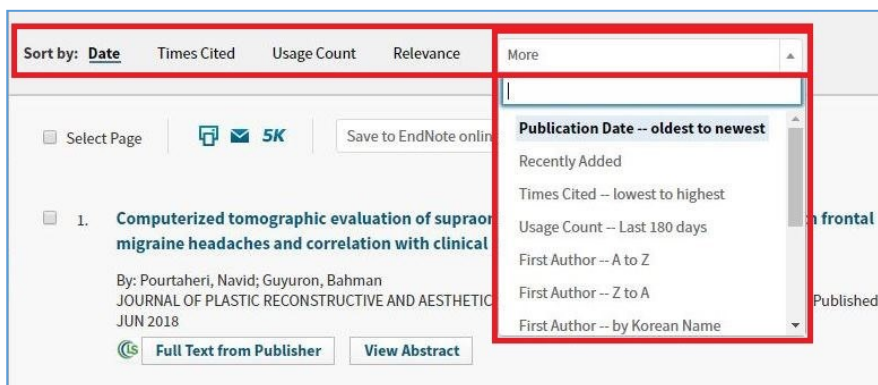
Ha a keresőmezőbe írt kifejezés több szóból áll, akkor a rendszer alaphelyzetben olyan dokumentumokat keres, amelyekben a szavak mindegyike szerepel, de nem feltétlenül egymás mellett. Amennyiben pontosan az adott kifejezésre szeretne keresni, tegye idézőjelbe, így kevesebb és értékesebb találatot fog kapni. (32. ábra)

Results: 23,691 <i>(from All Databases)</i>	Results: 3,563 <i>(from All Databases)</i>
You searched for: TOPIC: (migraine headache)	You searched for: TOPIC: ("migraine headache")

32. ábra

- Rendezze a találatokat!

A rendszer automatikusan megjelenési idő (Date) szerint rendezi a tételeket, a legfrissebbek kerülnek előre. Más rendezési szempontok érvényesítésével sok esetben hasznosabb cikkek kerülhetnek a lista élére. (33. ábra)

33. ábra

Ilyen szempontok lehetnek:

- relevancia (Relevance)

A pontosságot szolgálja a találatok relevancia szerinti rendezése. Ez azt jelenti, hogy minél többször szerepel a keresett kifejezés az adott cikkben, annál előrébb kerül a találati listán. Itt számít a szó helyzete is: ha a címben szerepel, akkor előrébb kerül a sorban, mint ha csak az absztraktban vagy a tárgyszavak között kerül említésre.

- idézettség (Times cited)

Minél többen hivatkoznak egy adott publikációra, annál előrébb kerül ebben a listában. A cikk mellett látható, hogy hányan idézték, és a számra kattintva az adatbázis kilistázza ezeket a tételeket. (34. ábra)

34. ábra

- használat (Usage count)

Azt mutatja, hogy 2013 óta, illetve az elmúlt 180 napban hányan kattintottak az adatbázisban a tétel teljes szövegű linkjére vagy exportálták hivatkozáskézelőbe.

A 180 napos, utóbbi időben történő használat az újonnan megjelent publikációk fontosságának megítélésében nyújt segítséget; míg az 2013 óta tartó teljes használatot a lassan fejlődő tudományterületek esetén, illetve a jellemzően alacsony idézettségi számokkal rendelkező bölcsészettudományi területek esetében hasznos szem előtt tartani.

Az adatbázis oldalán a felső sorban szereplő „Usage count” a 2013 óta tartó használat szerint rangsorol; az elmúlt 180 napi használat szerinti listát a mellette lévő legördülő menüből lehet kiválasztani. Az értékek minden tételnél a jobb oldalon jelennek meg. (35. ábra)

The screenshot shows a search results interface. At the top, there are sorting options: 'Sort by: Date', 'Times Cited', 'Usage Count' (highlighted with a red box), 'Relevance', and 'More'. A dropdown menu is open under 'Usage Count', showing options: 'Publication Date -- oldest to newest', 'Recently Added', 'Times Cited -- lowest to highest', 'Usage Count -- Last 180 days' (highlighted with a red box), 'First Author -- A to Z', 'First Author -- Z to A', and 'First Author -- by Korean Name'. On the right side, there are statistics for each result: 'Times Cited: 36 (from All Databases)' with 'Since 2013: 235' (highlighted with a red box), 'Times Cited: 76 (from All Databases)' with 'Usage Count' (highlighted with a red box) and sub-options 'Last 180 Days: 10' and 'Since 2013: 110', and 'Times Cited: 662 (from All Databases)' with 'Since 2013: 82'.

35. ábra

Fontos: Érdemes rá odafigyelni, hogy a nem dátum szerint rendezett listákban (pl. relevancia, idézettség, használat) az első helyeken leggyakrabban régebbi kiadású (5-10 éves) cikkek szerepelnek.

- Adjon meg minél több kulcsszót!

Határozzon meg több kifejezést, amik leírják az Ön által keresett témát, és írja be őket a bal oldalon lévő „Search within results for” keresőmezőbe. A megfelelő kifejezések megtalálásában segítséget nyújthatnak a korábban talált szakirodalom kulcsszavai és hivatkozott irodalma.

- Keressen a legfrissebb kiadványokra! (Bővebben lásd a „Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?” c. részt!)
- Zárja ki a zavaró kifejezéseket!

A NEM (NOT) operátor segítségével (vagy mínusz jellel) ki tud zárni szükségtelen kifejezéseket (pl. arany NEM ezüst, vagy arany -ezüst.) Természetesen, mivel az adatbázis angol nyelvű, ezért a keresésnél a NOT szót kell beírni a szavak közé.

Ezen kívül a bal oldali sávban lévő szűrési lehetőségeknél is lehet értékeket kivenni. Ehhez a „more options / values”-ra kell kattintani, majd a következő oldalon a jelölőnégyzetben bejelölni a kizárni kívánt tételeket, és az „Exclude” gombot megnyomni (mindegy, hogy a fentit vagy a lentit). (36. ábra)

36. ábra

Hogyan lesz több találatom?

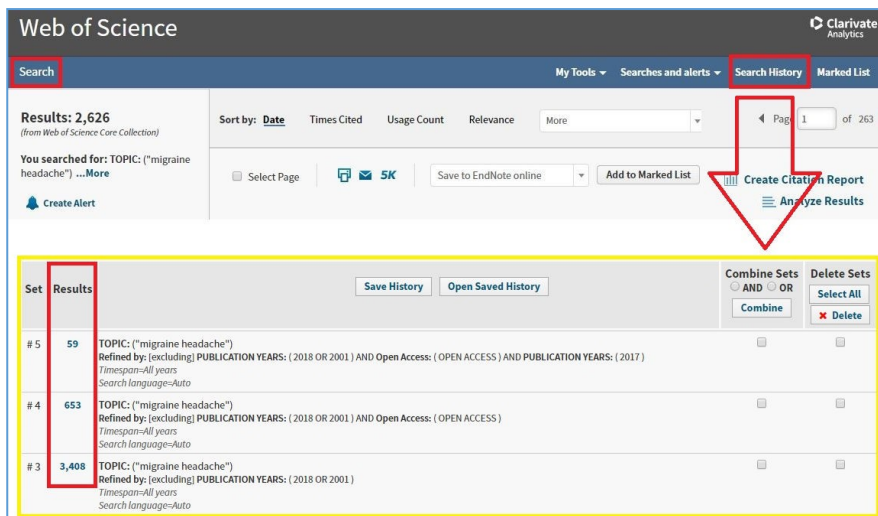
- Adjon meg általánosabb, tágabb jelentéstartalmú fogalmakat!
- Keressen szinonim kifejezéseket!
- Használjon kevesebb szűrést! (Bővebben lásd a „Hogyan tudom megszüntetni a szűrési feltételeket?” c. részt!)
- A fogalmak között alkalmazza a VAGY (OR) operátort!

A VAGY (OR) operátor használata azt jelenti, hogy a vele összekapcsolt kifejezések (pl. silver OR gold) esetében elég, ha csak az egyik kifejezés fordul elő a találatok között. Ezzel szemben az ÉS (AND) operátor csak akkor ad találatot, ha mindkét szó szerepel a találatban.

Fontos: Ha egymás mellé több szót ír a keresőmezőbe, a kereséskor a rendszer alapértelmezetten azokat a találatokat listázza ki, ahol mindegyik kifejezés szerepel (tehát ÉS kapcsolatot feltételez közöttük).

Hogyan tudom megszüntetni a szűrési feltételeket?

A szűrések eltávolítását az oldal jobb felső részén levő „Search History” menüpontban lehet megtenni. A megjelenő oldalon a „Results” oszlopban lévő számértékre kattintva lehet visszatérni egy korábbi kereséshez. Új keresést a bal felső sarokban látszó „Search” gombra kattintva lehet indítani. (37. ábra)

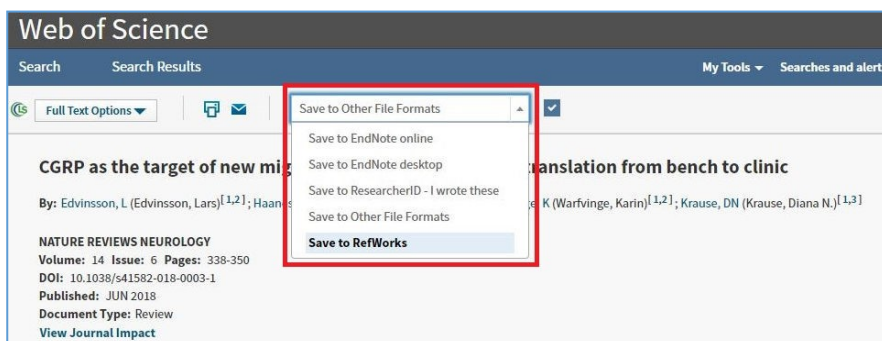

37. ábra

Fontos: A bal oldalon lévő, 'Search within results for' keresőmező az eddigi keresési kifejezésekhez adja hozzá a beírt szavakat, nem indít el új keresést.

Hogyan tudok hivatkozni egy Web of Science-en olvasott cikkre?

A cikk címére kattintás után megjelenő lapon a felül lévő Export gombot megnyomva tudja elmenteni a hivatkozást különböző formátumokban. (38. ábra)

38. ábra

*Nem kaptam választ a kérdésekre,
hol találok bővebb információt a kereséssel kapcsolatban?*

A következő oldalon tud teljeskörűen tájékozódni az adatbázis által felkínált lehetőségekről: <http://bit.ly/2Nh40yM>

Összefoglalás

A Web of Science az eddig megismertekhez képest kibővített szűrési feltételekkel rendelkezik. Ezek között kiemelt helyet foglal el a hivatkozások száma szerinti szűkítési lehetőségek, amelyeknek segítségével az adott szakterületen belül a legtöbbet idézett publikációkat lehet felfedezni. A találatok rendezési opciói között is több egyedi van, az idézettség mellett az oldalon történő használat alapján is sorrendbe lehet állítani a tételeket. A korábbi kereséseket is ki lehet listázni, és új ötleteket meríteni belőle.

Önellenőrző kérdések

1. Az adatbázis alapértelmezetten relevancia vagy frissesség szerint rendezi a találatokat?

Frissesség szerint — lásd a *Hogyan találok meg a legfrissebb közleményeket?* című részt!

2. Mi alapján érdemes szűrni a találatokat, ha a témában sokat hivatkozott cikkeket keres?

Highly Cited in Field vagy Hot Papers in Field — lásd a *Milyen adatok alapján tudom finomítani a találatokat?* című részt!

3. Mit jelent a használat szerinti rendezés?

Azt mutatja, hogy az elmúlt időszakban hányan kattintottak az adatbázisban a tétel teljes szövegű linkjére (vagy exportálták hivatkozáskezelőbe) — lásd a *Hogyan kaphatok pontosabb és kevesebb találatot?* című részt!

Krizsán Ivett

krizsan.ivett@lib.pte.hu

Társadalom- és humántudományi információforrások

A tananyagról...

A tananyag segítséget nyújt a társadalom- és humántudományok információforrásaival most ismerkedő hallgatóknak. Ezt két fő rész biztosítja: elsőként a – társadalom- és humántudományok területén – multidiszciplinárisnak tekinthető adatbázisok bemutatása, majd a második egységben az adott tudományterületek információforrásairól szóló bevezető tájékoztatás.

A multidiszciplináris adatbázisok közül a ProQuest, a JStor, a CEEOL és az Arcanum keresőfelületének használatát sajátíthatja el a hallgató. Az egyes adatbázisokban példákon keresztül is megismerhetik a szakirodalmi gyűjtés folyamatának lépéseit.

A tananyag második egysége a pedagógia és neveléstudomány, a szociológia, a történelemtudomány, az irodalomtudomány és a pszichológia információforrásait mutatja be. Ezt azonos tematikai bontásban követhetik nyomon előbb a hazai folyóiratok, majd a külföldi folyóiratokból egy rövid válogatás bemutatásán keresztül. A tananyagot az adott szakterületen fontos adatbázisok, könyvtári katalógusok vagy egyéb speciális információforrások használatának bemutatása zárja.

1. Keresési fogalomtár

Az adatbázisok és könyvtári katalógusok bemutatása során gyakran használt szakkifejezések jelentését találhatja meg az alábbi fogalomtárban. Az alábbi gyűjteményt célszerű még a tananyagok tanulmányozása előtt áttekinteni, de az egyes adatbázisok ismertetésekor is visszatérhet ide.

Kulcsszó

A keresés során használt olyan szó vagy szóösszetétel, mely szövegszerűen szerepel a keresett dokumentumok adataiban. A kulcsszavas

keresés esetén olyan találatokat kapunk, ahol kifejezetten az általunk megadott formában fordul elő az adott kifejezés. A kulcsszavak használata a szinonimák megtalálása szempontjából hátrányos.

Pl.: Ha a **cím mezőben kulcsszónak** a „*reformkor*”-t adom meg, akkor csak olyan találatokat kapok eredményül, melyeknek címében formálisan is előfordul a reformkor kifejezés.

- A találati halmazból tehát kiesnek azok a releváns szakirodalmak, melyeknek címében formailag nem szerepel a reformkor kifejezés, de az absztraktban például előfordul.
- Kiesnek emellett a találati halmazból az olyan címmel rendelkező szakirodalmak, melyekben a korszak meghatározása évszámokkal történik (**1825-1848**), de a reformkor kifejezést a cím formailag nem tartalmazza.

Tárgyszó

A keresés során használt szó vagy szóösszetétel. A kulcsszóval szemben a tárgyszó egy adott kifejezés tartalmilag egységesített megnevezésének tekinthető. A tárgyszavakat az adatbáziskészítők ún. tárgyszórendszerbe szervezik, melynek révén a hasonló jelentésű (szinonimának tekinthető) kifejezések együtt tarthatók, az alakilag hasonló, de eltérő jelentésű kifejezések (homonimák) pedig megkülönböztethetők egymástól.

Pl.: Az előző példánál maradva, ha a tárgyszórendszerben a „**reformkor**” és az „**1825-1848**” szinonimának tekintett alakok, akkor a **cím mezőben** a „**reformkor**” kifejezés lekeresésével azokat a tartalmi szempontból összetartozó találatokat is megkapjuk, melyeknek címében a reformkor formailag nem, de az 1825-1848 viszont szerepel.

A tárgyszavak alkalmasak továbbá a homonimák megkülönböztetésére. Így kiválasztható, például, hogy mely „**körté**”-ről szóló szakirodalmat keresünk: körte (villany), körte (gyümölcs).

A tárgyszó jellemzői:

- Általában egyetlen szó vagy 2-3 szóból álló szóösszetétel (ritkán hosszabb is lehet).
- A tárgyszó a jelentést mindig tömören és egyértelműen fejezi ki.
- A tárgyszóként meghatározott kifejezések között az ún. Boole-operátorok (logikai operátorok) teszik lehetővé különböző műveletek alkalmazásán keresztül a keresés eredményének módosítását, szűkítését vagy bővítését.

Boole-operátor

A formális logikából ismert, a fent ismertetett tárgyszavak vagy kulcsszavak közötti logikai viszonyok leírására alkalmazható műveleti jel, vagy másként: egynél több tárgyszó összekapcsolására alkalmazható logikai operátor.

Típusai:

(Megnevezése keresőfelületenként eltérő, az alábbiakban a leggyakrabban előforduló változatokat tüntettük fel, példákkal)

- „AND”, „és”, „All”: pl. Duna AND Magyarország = a Dunát és Magyarországot együtt tárgyaló dokumentumokat jelenti.
- „OR”, „vagy”, „Any”: pl. Duna OR Magyarország = olyan dokumentumok, melyek vagy a Dunával, vagy Magyarországgal foglalkoznak. (Ez a legbővebb keresési halmaz.)
- „NOT”, „nem”, „None”: pl. Duna NOT Magyarország = Az összes Dunával foglalkozó, de Magyarországgal nem foglalkozó dokumentum.

Találati halmaz szűkítése

Kevesebb találat elérése érdekében a keresni kívánt kifejezésekből határozzunk meg többet – akár speciális jelentésűeket is –, és ezeket az AND vagy a NOT operátorokkal kapcsoljuk össze.

Találati halmaz bővítése

Több találat elérése érdekében a keresni kívánt kifejezéseket bővítjük szinonimákkal vagy általánosabb jelentésű kifejezésekkel, amelyek között az OR operátor alkalmazása célszerű.

NEAR

A Boole-operátorok kiegészítésére szolgál a NEAR, avagy „közeliség”-operátor. Szerepe, hogy az összekapcsolni kívánt két kifejezés közelségét, azaz a két kifejezés szövegszerű előfordulásakor a köztük lévő szavak számát határozza meg. Általában „NEAR 5” és/vagy „NEAR 10” lehetőségek állnak rendelkezésre (= a két kifejezés 5-10 szó „távolságra” szerepel egymástól), de nem minden keresőrendszer alkalmazza ezt az operátort.

Stopszó-lista

A keresőrendszer által figyelmen kívül hagyott szavak listája. (A NEAR-operátor használata esetén a stop-listára felvett szavak nem számítanak bele a meghatározott 5, 10, 15 szó távolságába!)
Ilyenek pl. a névelők, „a”, „az”, „és”, „and”, „of”, „the”... stb.

Csonkolás

Célja, hogy nem a keresni kívánt teljes szót írjuk be a keresési mezőbe, hanem csak a keresni kívánt szó elejét vagy végét. Csonkolni az adott rendszer biztosította lehetőségekhez mérten, lehet a szó elején vagy végén.

Figyelem! Keresési rendszerenként különböző karakterek beírása teszi lehetővé a csonkolást!

Általában ezeket alkalmazzák: ?, *, %, \$, #, !

Pl.: Pedagógiával kapcsolatos szakirodalom keresése esetén – külföldi adatbázisban, pl. az EBSCO felületén – a **pedagog*** karaktersorozat keresése célszerű, amivel együtt kereshetők a különböző alakváltozatok, mint például a „pedagogical”, „pedagogy”, „pedagogia” stb.

Maszkolás vagy helyettesítés

A csonkoláshoz hasonló funkciója van. A helyettesítés általában egy karakterre vonatkozik, mely elhelyezkedhet a keresett szó elején, közepén és végén is.

Figyelem! Keresési rendszerenként különböző karakterek beírása teszi lehetővé a helyettesítést!

Általában ezeket alkalmazzák: ?, *, %, \$, #, !, _

Pl.: A Széchényi-családról szóló szakirodalom keresése esetén – pl. az Egyetemi Könyvtár Corvina katalógusában – célszerű a **Széch_nyi** karaktersorozat keresése. Így a „Széchényi” és a „Széchenyi” névváltozatú személyekről szóló irodalmat is megtalálhatjuk.

Pontosan a megadott kifejezés keresése

Pontosan a megadott szó vagy szóösszetétel keresése. Ezt az idézőjelek közötti („...”) kereséssel érhetjük el.

Pl.: „**Széchenyi István**” Csak a róla szóló irodalom keresését biztosítja.

Absztrakt

Rövid tartalmi kivonat, amely a dokumentumra vonatkozó legfontosabb tartalmi ismérveket tartalmazza. Az adatbázisokban egy-egy cikkhez kapcsolódóan többször előfordulnak „referátum”, „kivonat”, „összefoglalás” megnevezéssel a fenti absztrakt leírásának megfelelő ismertetések. Ezek a szakkifejezések a könyvtári terminológiában különböző jelentésűek, viszont a keresőfelületeken – az eltérő megnevezés ellenére – hasonló célt szolgálnak: a felhasználónak segítenek annak eldöntésében, hogy elolvassa-e a cikket vagy sem, illetve releváns-e a talált cikk a saját kutatási témájához.

A könyvtári, informatikai és könyvtár-informatikai szakkifejezések gyűjteményét a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Kulturális Örökség és Humán Információtudományi Tanszéke állította össze, melyet a fentiekén túl felmerülő ismeretlen fogalmak megtalálásához ajánlom az olvasó figyelmébe!

Könyvtári Fogalomtár¹

Az alábbi fogalmak áttekintését kiemelten is javaslom:

- bibliográfiai adatok: A dokumentumok mindazon jellemző adatai, amelyeknek – a bibliográfiai leírásban való szerepelte- tése révén azonosítani lehet a dokumentumokat.
- bibliográfiai egység: Az a dokumentum, amelyről a leírás ké- szült, vagyis a leírás tárgya. Lehet fizikailag egyetlen darab- ból vagy fizikailag több darabból álló dokumentum, és lehet valamely dokumentum fizikailag nem önálló része is.
- bibliográfiai leírás: A bibliográfiai leírás a dokumentumokról a megfelelő nemzeti szabvány előírásai szerint készített leírás, amely a dokumentumok azonosításához és nyilvántartásba vé- teléhez szükséges adatokat egységes szerkezetben, formában és sorrendben, általában a dokumentum eredeti közlésmódját tükrözve tartalmazza.
- dokumentum: Az ismerethordozók általános, összefoglaló ne- ve. A klasszikus ismerethordozókon kívül (könyv, folyóirat stb.) ide tartoznak az audiovizuális és elektronikus hordozók is.

• *A szövegben előforduló összes internetes hivatkozás letöltési és ellenőrzési dátu- ma 2021. május 1.*

¹ <https://bit.ly/3cRM86r>

- ISBN: Az ISBN egy 13 jegyű számsor (a 2007. január 1. előtt kiadott könyveknél 10 jegyű), mely a könyvek nyilvántartására szolgáló nemzetközi szabványnak megfelelő azonosítószám, az International Standard Book Number rövidítése.
- ISSN: Az időszaki kiadványok (folyóiratok, periodikumok) nemzetközi azonosító száma. Az ISSN két számcsoportha tagolt, nyolcjegyű számból áll, az első hét számjegy egy kurrens szám, az utolsó pedig az ún. ellenőrző szám.
- lektor: Olyan szakember, aki a kiadásra szánt szakkönyveket, folyóiratcikkeket szakmailag ellenőrzi, értékeli, megvizsgálja az egyes részek helyes arányát, a közölt adatok hitelességét, és ezek alapján javaslatot tesz a kiadásra.

Informatikai Fogalomtár² és Könyvtár-informatikai fogalomtár³

Az alábbi fogalmak áttekintését kiemelten is javasolom:

- full-text: {magyarul: teljes szövegű, teljes szöveg} olyan számítógépes információforrás illetve megjelenítési formátum, melynél a dokumentumok teljes szövege (is) lekérhető.
- OPAC: (Online Public Access Catalog) nyilvános számítógépes könyvtári katalógus. A könyvtári állomány sokoldalú visszakereshetőségét biztosítja. Olyan számítógépes katalógus, mely nyilvános, bárki számára közvetlenül, általában ingyen hozzáférhető a számítógépes hálózaton keresztül. Az OPAC páratlan előnye, hogy térben és időben korlátlanul használható, ugyanahhoz az adathoz, információhoz egyidejűleg többen is hozzáférhetnek. A könyvtár hagyományos katalóguscédulái az OPAC-ban a rekordok. A katalóguscédula adatai a rekord egyes mezőinek felelnek meg. Az OPAC-ok mindig az adott könyvtárban használt ún. integrált könyvtári rendszerre épülnek, ezért keresőfelületük bizonyos fókig eltérő lehet.

² <https://bit.ly/2Qpqq29>

³ <https://bit.ly/3c9dbv3>

2. Multidiszciplináris jellegű adatbázisok keresési funkciójának bemutatása

Bevezető gondolatok

A tananyag ezen egységében a hallgatók olyan multidiszciplináris adatbázisokkal ismerkedhetnek meg, melyek fő gyűjtőköre a társadalom- és humántudományok köré szerveződik. A hallgatók segítséget kapnak az adatbázisok keresőrendszerének megfelelő használatához, és elsajátítják a szakirodalmi kereséshez szükséges kompetenciákat és stratégiákat.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A tananyag célja elsősorban megtanítani a társadalom- és humántudományok művelői számára a szakirodalom összegyűjtésére, és kutatásaik irodalmi áttekintéséhez legjobban felhasználható adatbázisok gyakorlati használatát.

A cél, hogy azoknak a készségeknek az elsajátítását biztosítsa a tananyag, amelyek a keresési kérdésünknek megfelelő találati halmazt leszűkíti vagy bővíti. A minél pontosabb találati lista összeállítása csökkenti a szakirodalmi válogatásra szánt időt, amit így a valóban releváns cikkek tanulmányozására lehet fordítani.

Feldolgozási idő

- 45 perc

Témakörök

- ProQuest
- JStor
- CEEOL
- Arcanum adatbázisok bemutatása

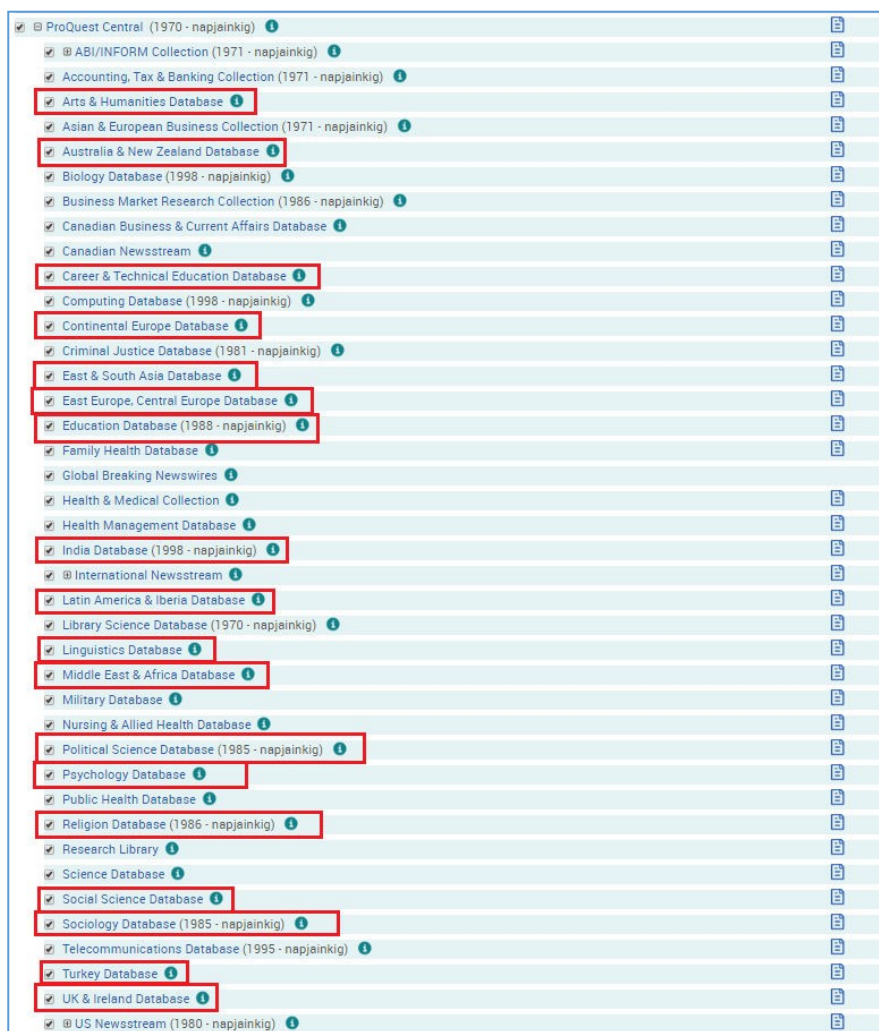
2.1. ProQuest

A ProQuest⁴ különböző szolgáltatásai közül, a Pécsi Tudományegyetemnek a ProQuest Central-ra van előfizetése, mely különböző tudományterületek adatbázisaihoz biztosít teljes szövegű hozzáférést, illetve

⁴ <http://bit.ly/3vDCoFo>

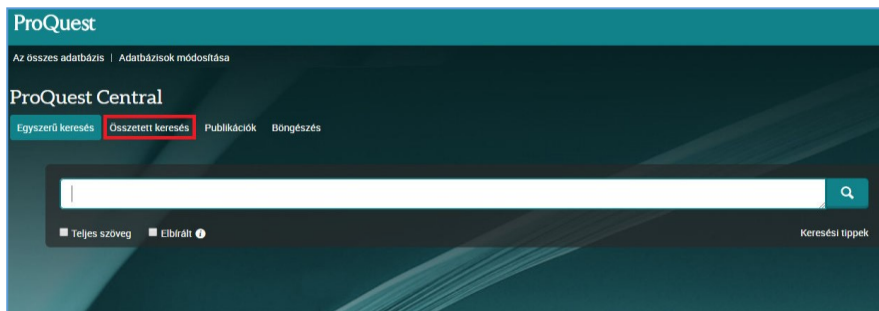
közös keresőfelületen biztosítja a szakirodalom kereshetőségét. Jelen tananyag szempontjából a társadalom- és humántudományi területek a legfontosabbak, például: nyelvészet, irodalomtudomány, neveléstudomány, történelem, filozófia, vallás, szociológia, pszichológia és művészetek. De a fentiek mellett az adatbázisok lefedik az egészség- és orvostudomány egyes területeit, a műszaki, építészeti és informatikai területeket, illetve a jog- és a közgazdaságtudomány fontos adatbázisait is.

Az alábbi képen (1. ábra) látható a ProQuest Central-ból hozzáférhető adatbázisok teljes listája, melyből a piros kerettel jelöltek fontosak a társadalom- és humántudományok szempontjából. Mivel a ProQuest-csomag összességében sok területhez biztosít hozzáférést, így fontos, hogy jól tudjunk keresni az adatbázisban.

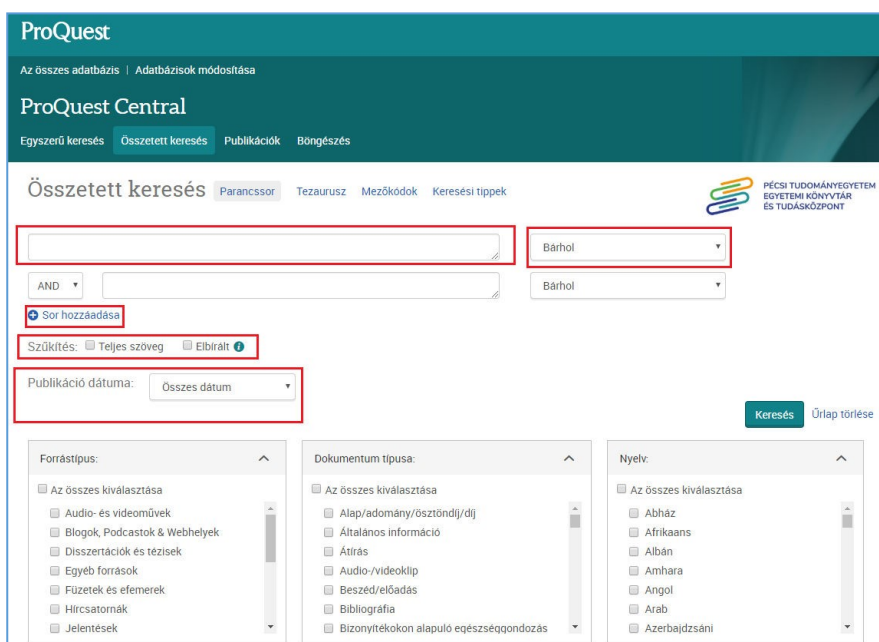

1. ábra

A ProQuest kezdőlapján az egyszerű keresési lehetőség nyílik meg alapértelmezetten, de érdemes átváltani az összetett keresési lehetőségre. (2. ábra)

2. ábra

3. ábra

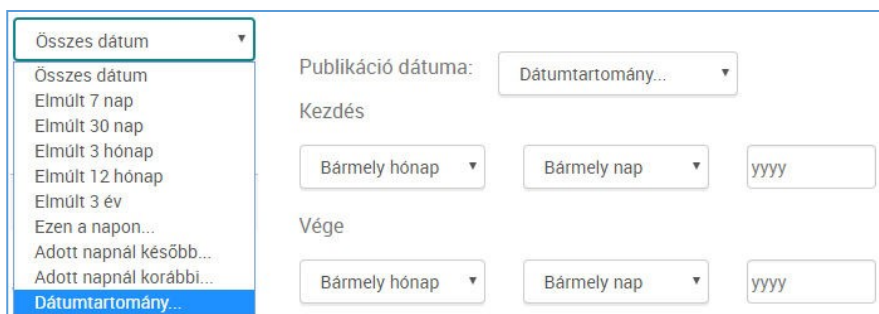
Az összetett keresés, többféle speciális keresési módszer kipróbálását biztosítja az operátorok segítségével (3. ábra). Az alábbiakban ezeket fogom bemutatni. Keresési sorból kettő áll rendelkezésre, de ezek tovább bővíthetőek, a „Sor hozzáadása” gombbal. A sor végén lévő, „Bárhol” feliratú legördülő menüből tudjuk kiválasztani, hogy hol szeretnénk keresni a dokumentumon belül. Itt a következő opciók közül választhatunk:

- A **szerző**, a **dokumentum címe** és a **publikáció címe** lehetőségeket akkor érdemes használni, ha tudjuk, hogy mi az a konkrét cikk, amit keresünk. (A **publikáció címe** alatt folyóiratcikkek esetében a folyóirat címét értjük, könyvrészlet esetében a könyv címét.)
- Érdemes a **minden tárgy és indexelés** opciót használni a tematikai keresésekhez. Ez megfeleltethető a tárgyszó vagy kulcsszó alapján történő keresésnek, ami a dokumentum tartalmát leíró kifejezések (szavak és szóösszetételek) között keres.
- A következő három lehetőség keresésének egymáshoz képest van fontos jelentősége, ezek: az absztrakt, a **dokumentumszöveg** és a **bárhol, kivéve teljes szöveg**
 - Az **absztrakt** választásával az egyes bibliográfiai tételekhez kapcsolódó rövid leírásban fut le a keresés. Itt érdemes a keresésünkhöz meghatározott kulcsszavakat keresni.
 - A **dokumentumszöveg** választásával a dokumentum teljes szövegében keresi a rendszer a beírt fogalmakat. A kulcsszavak szinonimáit és a kapcsolódó fogalmakat érdemes itt keresni.
 - A **bárhol, kivéve teljes szöveg** opció választásával kiszűrhető a teljes szövegű keresésekből adódó redundancia, viszont a keresés folyamán figyelembe veszi az absztraktot, a tárgyszavakat és a címet egyaránt. (4. ábra)

4. ábra

Az összetett keresés során bepipálhatjuk a teljes szövegű elérést és az elbírálást. Az elbírált státusz beállításával a szakmailag lektorált szövegekre szűkíthetők a találatok. (3. ábra)

A publikáció dátuma szerinti szűkítés is többféle opciót kínál fel. Lehetőség van a jelenlegi dátumhoz képest bizonyos időszakok beállítására. Ezek közül például az elmúlt 3 év egy jó szűkítési opció lehet. A dátumtartomány kiválasztásával adhatók meg különböző terjedelmű időszakok, év, hónap és nap megadásával. (5. ábra)

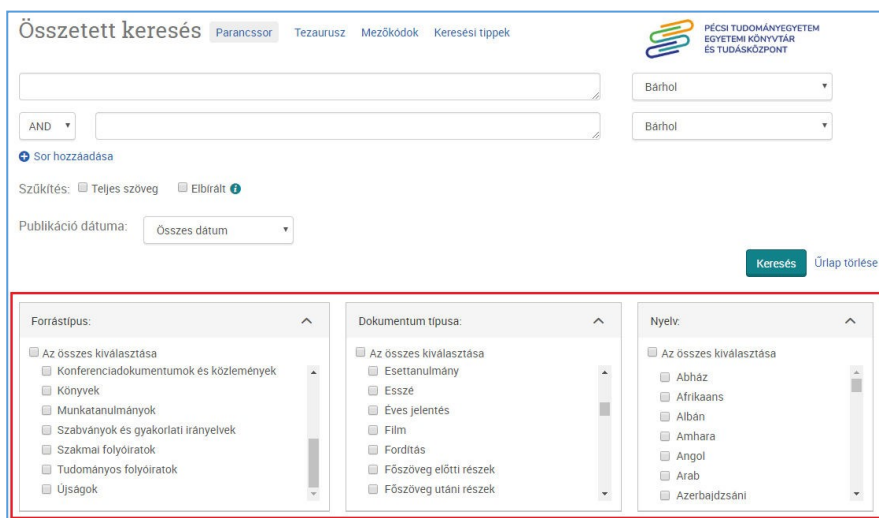

5. ábra

Az összetett keresésben lehetőségünk van már előre meghatározni a találataink nyelvi és műfaji jellegét. Ezek beállítását az alsó három ablakban tehetjük meg (forrástípus — dokumentum típusa — nyelv). (6. ábra)

A nyelvi beállítás szempontjából érdemes megemlíteni azt, hogy sok nyelv közül választhatunk ugyan, de a találataink jelentős része angol nyelvű lesz.

A forrástípusban a keresni kívánt publikációk körének megjelenési formáját választhatjuk ki. Például, hogy csak tudományos folyóiratban vagy csak konferenciához kötődő publikációkat keressünk-e.

6. ábra

A dokumentumtípusban a találatok műfaját választjuk ki, pl.: film, esszé, könyv, fordítás.

A fenti két kategória között tartalmilag sok az átfedés, használatukat az előre meghatározott keresési stratégia dönti el.

Példakeresés

A bemutatásra szánt példában egy általánosabb pszichológiai témához fogok szakirodalmat keresni, és bemutatni a találati halmaz szűkítésének folyamatát, lépésről lépésre.

Téma: a szexuális viselkedések evolúciós pszichológiai szempontú megközelítésével foglalkozó kutatások.

1. Meghatározom angolul a kereséshez választott fogalmakat: evolutionary psychology; sexual behavior; habit; practice.

A keresni kívánt fogalmak meghatározásához mindig érdemes a szakterület által elfogadott kifejezéseket választani.

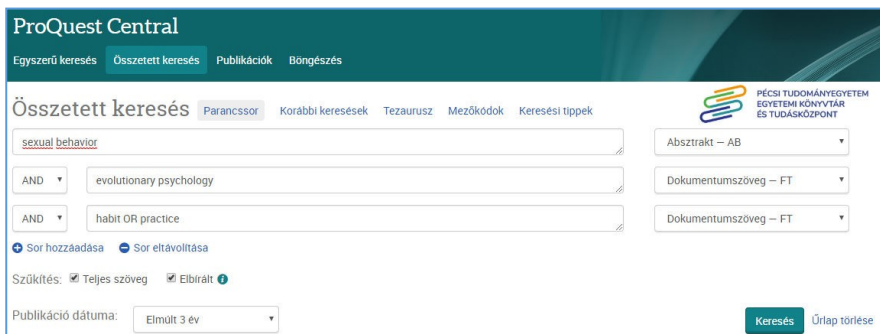
2. Összeállítom az összetett keresési felületen a keresési kérdést.

A **sexual behavior** kifejezést a dokumentumok absztraktjában fogom kerestetni, hiszen ez a kulcsfogalma a keresett témának.

Az **evolutionary psychology** kifejezést a legjobb lenne a tárgyszavak között keresni, de a ProQuest nem használja egységesített tárgyszóként, így a dokumentumszövegben keresem le.

Vagy a **habit**, vagy a **practice** kifejezés előfordulását, szintén a dokumentumszövegben keresem le.

Beállítom a csak teljes szöveggel hozzáférhető és a lektorált találatok megjelenítését, az elmúlt 3 évből.

The screenshot shows the ProQuest Central search interface. At the top, there are navigation tabs: 'Egyszerű keresés', 'Összetett keresés', 'Publikációk', and 'Böngészés'. Below this, the search type is set to 'Összetett keresés'. The search query is entered in three boxes: 'sexual behavior', 'AND evolutionary psychology', and 'AND habit OR practice'. There are also filters for document type: 'Absztrakt – AB', 'Dokumentumszöveg – FT', and 'Dokumentumszöveg – FT'. The search criteria are set to 'Szűkítés: Tejes szöveg' and 'Elbírált'. The publication date is set to 'Elmúlt 3 év'. The search button is labeled 'Keresés' and there is a link for 'Újlap törlése'.

7. ábra

3. Találatként 65-öt kapok. Ebből a listából már érdemes szakirodalmat válogatni, de tovább is szűkíthetjük.

A találatok rendezése, alapértelmezetten **fontossági sorrend** szerint történik. Ezt a ProQuest keresési rendszere az alapján

határozza meg, hogy a keresett fogalmak egymáshoz képest milyen távolságra vannak egymástól. (A keresett fogalmak az első találatban vannak a legközelebb egymáshoz.)

A másik két rendezési lehetőség, a **legrégebbit előre** és a **legújabbat előre**, a megjelenési idő szerint rendezi a találatokat. (8. ábra)

ab(sexual behavior) AND ft(evolutionary psychology) AND ft(habit OR practice)

65 eredmény

Fontossági sorrend **Rendezés**

Limit to

Teljes szöveg

Elbírált

Forrástípus

Tudományos folyóiratok (65)

Publikáció dátuma

2015 - 2018 (évek)

Adjon meg egy időtartományt

Frissítés

1-20 kiválasztása 0 kiválasztott tétel

Rövid nézet | Részletes nézet

1 An evolutionary behaviorist perspective on orgasm
Fleischman, Diana S, PhD. *Socioaffective Neuroscience & Psychology*. Abingdon Köt. 6, Kiad. 1, (2016): 1-10.
...**evolutionary psychology** in order to account for human sexual and social...
... (Puts, DeWood, & Welling, 2012). In **practice**, because the characteristics...
...that behavior if food rewards continue. The **evolutionary psychology** of dyadic...
Absztrakt/Részletek | Teljes szöveg | Teljes szöveg - PDF (381 KB) | Előnézet >

2 Associations between psychometrically assessed life history strategy and daily behavior: data from the Electronically Activated Recorder (EAR)
Manson, Joseph H. Peet, J., San Diego (May 29, 2018).
...bridge the gap between traditional **evolutionary psychology** and differential...
...protocols generate count variables. The common **practice** of converting counts to...
... 2009 . How can **evolutionary psychology** explain personality and individual...
Absztrakt/Részletek | Teljes szöveg | Teljes szöveg - PDF (233 KB) | Előnézet >

3 Promoting Theory-Based Perspectives in Sexual Double Standard Research
Zalkman, Yuliana, Marks, Michael J. *Sex Roles; New York Köt. 76, Kiad. 7-8, (Apr 2017): 407-420.*
...**Psychology**, MSC-3452, New Mexico State University, P.O. Box 30001, Las Cruces, NM...
...Second, it allows for greater integration with other areas of **psychology**...
... Keywords Sexual double standard. **Evolutionary** theory . Social role theory
Idézet forrása (2) | Hivatkozások (77)
Absztrakt/Részletek | Teljes szöveg - PDF (411 KB) | Előnézet >

8. ábra

Publikáció címe

Dokumentum típusa

Cikk (63)

Elemző cikk (62)

Munkadokumentum/előnyomat (2)

Irodalmi ismertető (1)

További lehetőségek...

Tárgy

sexual behavior (35)

studies (11)

gender differences (9)

sexuality (9)

personal relationships (8)

További lehetőségek

Vállalat/szervezet

Helyszín

Nyelv

Angol (65)

Adatbázis

Tárgy

Tartalmaz	Kizár	Tárgy	Szám
☐	☐	sexual behavior	35
☐	☐	studies	11
☒	☐	gender differences	9
☐	☐	sexuality	9
☐	☐	personal relationships	8
☐	☒	animal behavior	7
☐	☐	teenagers	7
☐	☐	women	7
☐	☐	young adults	7

Mégse **Alkalmaz**

9. ábra

4. Szűkítési lehetőségeink a bal oldali oszlopban jelennek meg. A nyelv szerinti szűkítéssel már nem tudunk élni, mert csak angol nyelvű találatokat kaptunk. De érdemes kipróbálni a tárgy szerinti szűkítést. A további lehetőségekre kattintva egy önálló ablakból megnyílva választhatunk ki szűkebb témacsoportot. Például kiválasztom a gender differencies-t és kizárom az animal behavior-t. (9. ábra)
5. Így végül 8 találatot kapok eredményül. Az egyes rekordok részletes adatai megtekinthetők a választott publikáció címére kattintva. (10. ábra)

10. ábra

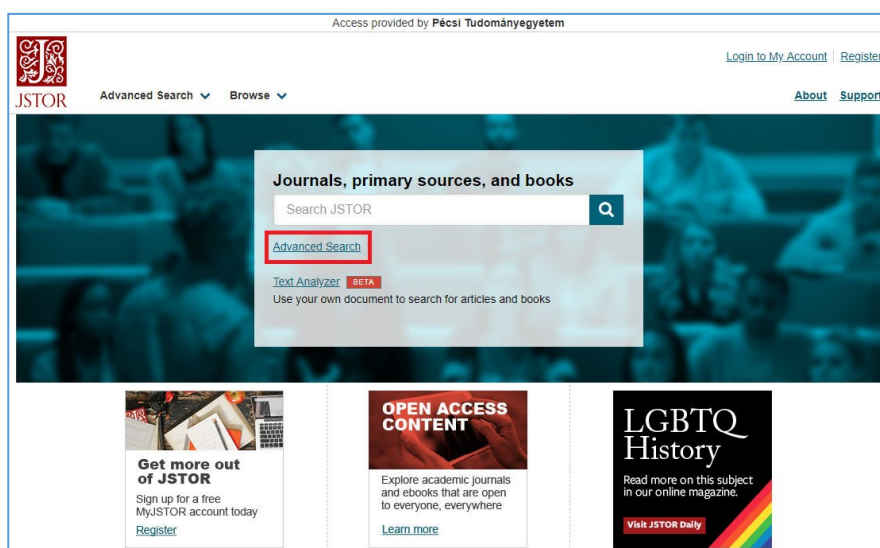
6. Egy-egy találat részletes rekordjának megtekintése esetén választhatunk az absztrakt – a teljes szöveg – és a hivatkozások megtekintése között. (11. ábra)

11. ábra

2.2. JStor

Elsősorban bölcsészet- és társadalomtudományi adatbázis, mely szolgáltatásait a felsőoktatási könyvtárakra optimalizálja. Gyűjteménye retrospektív jellegű, általában az új lapszámok 3-5 évnyi késéssel kerülnek be az adatbázisba. Állományát kb. 2600 folyóirat és 60.000 könyv alapozza meg. A Pécsi Tudományegyetemnek a JStor Essential csomagra van előfizetése, ami a teljes állomány 700 folyóiratára és az Open Access tartalomra vonatkozik.

Kezdőlapjáról⁵ az egyszerű keresés érhető el, de érdemes átváltani az összetettre. (12. ábra)

12. ábra

Az összetett keresőben alapértelmezésként kettő keresési sáv áll rendelkezésre, de bővíthetjük őket. A keresések során szerzőre (**Author**), a címben (**Item Title**) és az absztraktban (**Abstract**) lehet keresni. A keresési kifejezéseket AND, OR, NOT operátorokkal lehet összekapcsolni. Választható még a NEAR 5,10,25 amely az összekapcsolni kívánt két kifejezés közelségét, azaz a két kifejezés előfordulása közti szavak számát határozza meg.

A hozzáférés típusának meghatározásához beállítható, hogy csak az előfizetésünkhöz tartozó találatokat kérjük-e megjeleníteni, vagy minden találatot. A találati halmaz szűkítéséhez választható nyelv, de ebből csak egy jelölhető ki. A találatok jelentős része angol nyelvű lesz, de egyes területeken a német nyelv is erős lehet. Szűkítésként

⁵ <https://www.jstor.org/>

meghatározható időintervallum, és dokumentumtípus is. Az ISBN és a könyv vagy folyóirat címe szerinti keresést akkor érdemes használni, ha pontosan tudjuk mit keresünk. (13a. ábra)

The image shows a screenshot of the JSTOR search interface, divided into two main sections: 13a. and 13b.

13a. Advanced Search: This section contains several search filters. At the top, there are two search input boxes with 'All fields' dropdown menus and an 'AND' operator between them. Below this is a 'Select an access type' dropdown menu set to 'Content I can access'. A 'Search' button is located below the access type menu. The 'Narrow By:' section includes 'Item Type' with checkboxes for Articles, Research Reports, Reviews, Pamphlets, Books, and Miscellaneous. Below this is a 'Language' dropdown menu set to 'All Languages'. The 'Publication Date' section has 'From' and 'To' input boxes with a format hint '(yyyy or yyyy/mm or yyyy/mmdd)'. At the bottom, there are input boxes for 'Journal or Book Title' and 'ISBN'.

13b. Journal Filter: This section is titled 'Journal Filter' and 'Narrow by discipline and/or journal'. It includes the instruction 'Expand the disciplines below to see associated journals' and 'Return results for:'. Below this is a list of disciplines with checkboxes and the number of titles associated with each:

- African American Studies (20 titles)
- African Studies (59 titles)
- American Indian Studies (6 titles)
- American Studies (81 titles)
- Anthropology (93 titles)
- Aquatic Sciences (15 titles)
- Archaeology (119 titles)
- Architecture & Architectural History (44 titles)
- Art & Art History (170 titles)
- Asian Studies (130 titles)
- Astronomy (1 title)
- Bibliography (18 titles)
- Biological Sciences (160 titles)
- Botany & Plant Sciences (83 titles)
- British Studies (7 titles)
- Business (208 titles)
- Classical Studies (78 titles)
- Communication Studies (10 titles)
- Criminology & Criminal Justice (11 titles)
- Development Studies (22 titles)
- Developmental & Cell Biology (4 titles)
- Ecology & Evolutionary Biology (69 titles)
- Economics (180 titles)
- Education (175 titles)

13 a. és b. ábra

Az összetett keresés oldalát lefelé görgetve található még egy jól használható szűkítési opció, amely a folyóiratcímek tudományterületi besorolása alapján szűkíti le a találati halmazt. (13b. ábra)

Példakeresés

A bemutatásra szánt példában egy általánosabb szociológiai témához fogok szakirodalmat keresni, és bemutatni a találati halmaz szűkítésének folyamatát, lépésről lépésre.

Téma: Fogyasztással és a fogyasztói kultúrával kapcsolatos szociológiai vizsgálatok.

1. Meghatározom angolul a kereséshez választott fogalmat. Ez a „consumer culture” lesz. Idézőjelek közé teszem, hogy az egész kifejezést keresse a rendszer. Ebben az adatbázisban praktikusabb kevesebb kifejezést használni egy-egy keresés lefolytatásához.

2. Összeállítom az összetett keresési felületen a keresési kérdést. A „consumer culture” kifejezést az **Item Title**, vagyis a cím mezőben keresem le. Alapvetően a könyvtári katalógusok és adatbázisok lényege, hogy a tárgyszavak és az absztraktok segítségével bővebb információkhoz jussunk hozzá, mint amit a címből megtudhatunk. Viszont, a JStor-ban a bibliográfiai rekordok 10%-ához tartozik absztrakt, így a gyakorlati keresés során, praktikusabb a cím szerinti keresési opciót választani, mert így még mindig bővebb találati halmazzt kapunk eredményül, mint az absztrakt szerinti keresés eredményeként. Szűkítésként az **articlest** (folyóiratban megjelent tanulmány) és a **reviewst** (folyóiratban megjelent ismertető vagy recenzió) jelölöm ki a cikkek típusához, és a nyelvhez az angolt. (14a. ábra)
3. A folyóiratok szerinti szűkítésben kijelölöm a szociológia és más határterületeihez kapcsolódó témákat. (14b. ábra)

14a.

JSTOR Advanced Search Browse

Advanced Search [View tutorial](#) | [Search Help](#)

"consumer culture" Item Title

AND Abstract

Add a search box

Select an access type
Content I can access

Search

Narrow By:

Item Type

- Articles
- Reviews
- Books
- Research Reports
- Pamphlets
- Miscellaneous

Language

English

Publication Date

From To

(yyyy or yyyy/mm or yyyy/mm/dd)

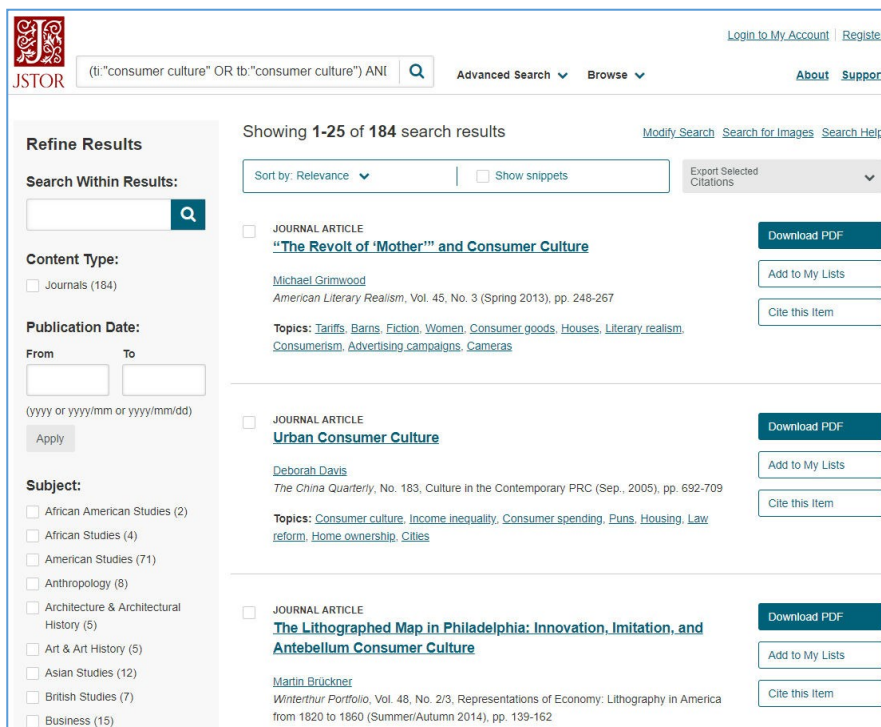
14b.

- Public Policy & Administration (37 titles)
- Religion (137 titles)
- Slavic Studies (18 titles)
- Social Work (16 titles)
- Sociology (150 titles)**
- Statistics (34 titles)
- Technology (11 titles)
- Transportation Studies (7 titles)
- Urban Studies (16 titles)
- Zoology (44 titles)

Search

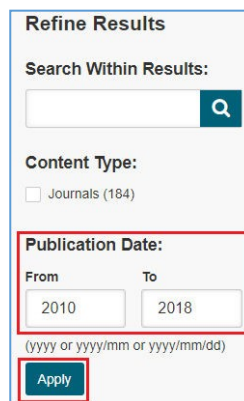
14 a. és b. ábra

4. A keresés lefuttatása 184 találatot eredményez. (15. ábra)

15. ábra

5. A keresés során szándékosan nem alkalmaztam év szerinti szűkítést, hiszen az adatbázis nem a friss szakirodalom feltárására specializálódott. Viszont, a találati halmazunk nagysága miatt érdemes ezt átgondolni, és a bal oldali oszlopban található szűkítési lehetőségek közül az év szerinti szűkítést alkalmazni, pl. a 2010 és 2018 közti cikkekre. (16. ábra)

16. ábra

6. Az év szerinti szűkítéssel 34 találatra csökkentettük a találati halmazt. Ezeket a találatokat már érdemes átnézni, és kiválogatni közülük a megfelelőeket. Ha a keresési feltételekben módosítani szeretnénk, akkor elegendő a „Modify Search” gombra kattintani, és az oldal visszatér az összetett keresési felületre. (17. ábra)

JSTOR (t: "consumer culture" OR tb: "consumer culture") ANI

Showing 1-25 of 34 search results

Modify Search Search for Images Search Help

PUBLICATION DATE: From: 2010 To: 2018 Clear all

Sort by: Relevance Show snippets Export Selected Citations

JOURNAL ARTICLE
"The Revolt of 'Mother'" and Consumer Culture
Michael Grimwood
American Literary Realism, Vol. 45, No. 3 (Spring 2013), pp. 248-267
Topics: Tariffs, Barns, Fiction, Women, Consumer goods, Houses, Literary realism, Consumerism, Advertising campaigns, Cameras

JOURNAL ARTICLE
The Lithographed Map in Philadelphia: Innovation, Imitation, and...

17. ábra

« Back to Search Results

American Literary Realism / Vol. 43, No. 3, Spring 2011 / Cigarettes, Tea, Car...

JOURNAL ARTICLE
Cigarettes, Tea, Cards, and Choral: Addictive Habits and Consumer Culture in The House of Mirth
Meredith Goldsmith
American Literary Realism
Vol. 43, No. 3 (Spring 2011), pp. 242-258

Published by: University of Illinois Press
DOI: 10.5406/amerlitereal.43.3.0242
Stable URL:
https://www.jstor.org/stable/10.5406/amerlitereal.43.3.0242
Page Count: 17

Topics: Women, Cigarette smoking, Cigarettes, Addiction, Conspicuous consumption, Commodities, Femininity, Literary realism, Recreation

Give feedback

Article References

« Previous Item | Next Item »

To read the article Download PDF

18. ábra

A keresés során csak azok között a rekordok között kerestünk, amelyekhez hozzáféréssel rendelkezünk, ezért az egyes rekordok részletes nézetét megnyitva, a cikkek letölthetők pdf formátumban. (18. ábra)

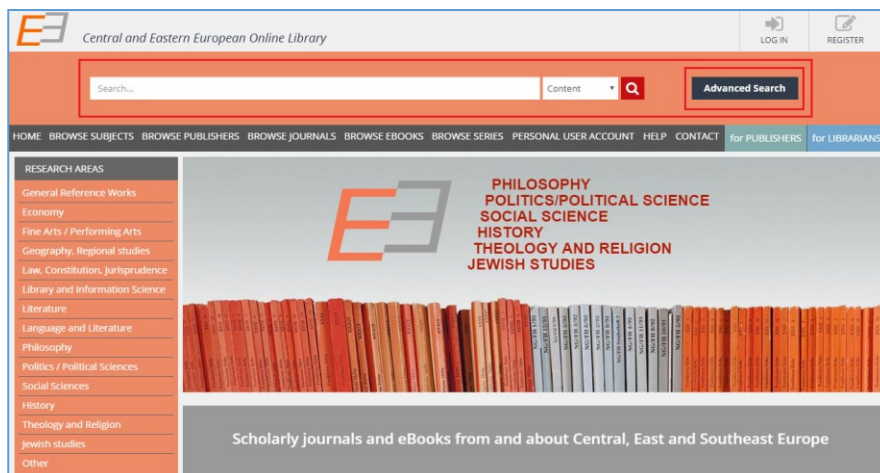
2.3. CEEOL: Central and Eastern European Online Library

Az adatbázis jelentősége a társadalom- és humántudományok területén abból származik, hogy a közép- és kelet-európai tudományos publikációk gyűjtésére szakosodott. Így a tudományos eredményeknek egy olyan halmazát képes az adatbázis felölelni, amely nem jelenik meg kellő színvonalon és mennyiségben a jórészt angolszász orientáltóságú adatbázisokban, mint amilyen az előbbieken bemutatott ProQuest is.

Az adatbázis használata mellett még azt az érvet is meghatározhatjuk, hogy keresőfelülete és a rekordok metaadatai angol nyelvűek. Így nem ütközünk abba a problémába, mint számos közép- és kelet-európai könyvtári katalógus esetében, hogy az adott nyelv ismeretének hiánya miatt, nem tudunk keresni a katalógusban.

Az adatbázis az alábbi – a tananyag szempontjából releváns – gyűjtőköröket határozza meg: irodalom, nyelvészet, filozófia, történelem, politika, regionális tudományok, szociológia, vallás és zsidó tanulmányok. De ezeken túl kereshetünk a jog és közgazdaság témáiban és a művészettudományban is.

A kezdőlapon⁶ megjelenő egyszerű keresés helyett, az összetett (**Advanced**) kereső használatát választjuk a szakirodalom megkereséséhez. (19. ábra)

19. ábra

Az összetett keresés használatához, fontos tudni azt, hogy az adatbázis milyen lehetőségeket kínál fel, amiben kereséseinket elvégezhetjük.

⁶ <https://www.ceeol.com/>

- A Metadata Search felirat alatt érhetőek el, azok a keresési sávok, melyek előtt kijelölhetjük a tartalmi keresésekhez azt, hogy miben szeretnénk az általunk megfogalmazott kifejezést kerestetni. A **Content** és a **Key words** lehetőségeket kínálja föl a rendszer. Előbbi a dokumentumok tartalmában keresi le a beírt kifejezéseket, utóbbi az egyes tételekhez rendelt tárgyszavak között keres.
- Ha tudjuk, hogy kitől szeretnénk olvasni vagy hogy mely folyóiratokból származó publikációkat szeretnénk gyűjteni, akkor érdemes az alábbi lehetőségeket használni: **Author Name, Journal Title, Series Title, ISSN, Book Title, ISBN**
- A **Publishing Location** használatával jól szűkíthető találataink köre. Érdemesebb a kiadási ország nevére keresni városnév helyett. Az adatbázis gyűjtőköréből adódóan fontos kategória lehet, hiszen számos közép- és kelet-európai ország folyóirat- és könyvállományát tartalmazza.

Az összetett keresési felületen, a jobb oldali oszlopban jelennek meg a szűkítési lehetőségek. A keresési kérdés összeállításakor a nyelv és a dokumentum típusa választható ki. Egyszerre több is jelölhető. (20. ábra)

The screenshot shows the 'Advanced Search' page of the Central and Eastern European Online Library. The top navigation bar includes 'LOG IN' and 'REGISTER' buttons. Below the search bar, there are links for 'BROWSE PUBLISHERS', 'BROWSE JOURNALS', 'BROWSE EBOOKS', 'BROWSE SERIES', 'PERSONAL USER ACCOUNT', 'HELP', and 'CONTACT'. The main search area is titled 'Advanced Search' and features a search bar, a dropdown menu for search criteria (currently set to 'Content'), and a 'Search' button. Below the search bar, there are several input fields for 'Journal Title', 'Author Name', 'Series Title', 'Book Title', 'Publisher', 'Key Words', 'ISSN', and 'ISSN'. The right-hand sidebar contains sections for 'FILTERS', 'KEYWORDS (0)', 'SUBJECTS (0)', 'AUTHORS (0)', 'LANGUAGES', and 'CONTENT TYPE'. The 'LANGUAGES' section is expanded, showing a list of languages with checkboxes next to them, including Albanian, Armenian, Belarusian, Bosnian, Bulgarian, Croatian, Czech, Danish, English, Estonian, French, Georgian, German, Greek, Modern (1453-), Hebrew, Hungarian, Latvian, and Lithuanian. The 'CONTENT TYPE' section is also visible at the bottom of the sidebar.

20. ábra

LANGUAGES

- Albanian
- Armenian
- Belarussian
- Bosnian
- Bulgarian
- Croatian
- Czech
- Danish
- English
- Estonian
- French
- Georgian
- German
- Greek, Modern (1453-)
- Hebrew
- Hungarian
- Latvian
- Lithuanian

CONTENT TYPE

- Journal
- eBook
- Grey Literature
- Book Chapter
- Journal Article

ACCESS

- Only content I have full access to
- Open Access

LEGEND

- Journal
- Article
- Book
- Chapter
- Open Access

21. ábra

Továbbra is a jobb oldali oszlopban maradvra, beállítható még a hozzáférés típusa is. A Pécsi Tudományegyetemnek nincs a CEEOL adatbázis teljes szövegű tartalmához hozzáférése, így csak a találatok bibliográfiai rekordjai tekinthetők meg, de további keresésekkel például a ResearchGate vagy a Google Scholar segítségével hozzájuthatunk a dokumentum teljes szövegéhez. Illetve, ha az adott publikáció Open Access megjelenésű, akkor – személyes regisztrációt követően – közvetlenül a CEEOL-on keresztül is megtekinthetjük a teljes szöveget. (21. ábra)

A CEEOL keresőfelületén az AND, OR, NOT elnevezésű operátorok helyett az All, Any, None kifejezésekkel állíthatók be ugyanazok a műveletek. (22. ábra)

Példakeresés

A bemutatásra szánt példában egy általánosabb irodalomtudományi témához fogok szakirodalmat keresni és bemutatni a találati halmaz szűkítésének folyamatát, lépésről lépésre. Már előre fontos megemlíteni azt, hogy a CEEOL-ban általában szűk találati halmazokat kapunk eredményül.

Advanced Search

Search...

Metadata search

Journal Title

Journal Title

Journal Title

Publication year To Publication All

Saved search criteria

Select ...

22. ábra

Téma: A magyar irodalom és a modernizmus kapcsolata.

1. Meghatározom angolul a kereséshez választott fogalmakat: modernism; Hungarian literature
2. A keresési ablakot a lentieknek megfelelően kitöltöttem. A *Hungarian literature*-t érdemesebb a **Content** mezőben keresni, a több találat érdekében. A *modernism* lekeresésére a **Key words** mező az alkalmasabb. Így 22 találatot kapok eredményül. (23. ábra)

The screenshot shows an 'Advanced Search' form with the following details:

- Search...** (empty)
- Metadata search:** Key Words: All, modernism; Content: All, Hungarian literature; Publishing Location: All.
- Publication year:** (empty) To (empty) Publication: All.
- Filters:** KEYWORDS (100): modernism (8), Modernism (3), modernism (3), 20th century (2), Mihály Babits (2), Neoclassicism (2), language (2), style (2), symbolism (2), Activism (1), More...; SUBJECTS (26): Studies of Literature (5), Language and Literature Studies (4), Hungarian Literature (4), Literary Texts (3), Cultural Essay (3), Political Essay (3), Societal Essay (3), Theory of Literature (3), History (2).
- Results:** 1-20 of 22. Item 1: 'Between Latinité and Aliança Peninsular: Mediterranean thought in search of Renewal' by Alés Vrbata / Language(s): English / Issue: 2/2013.

23. ábra

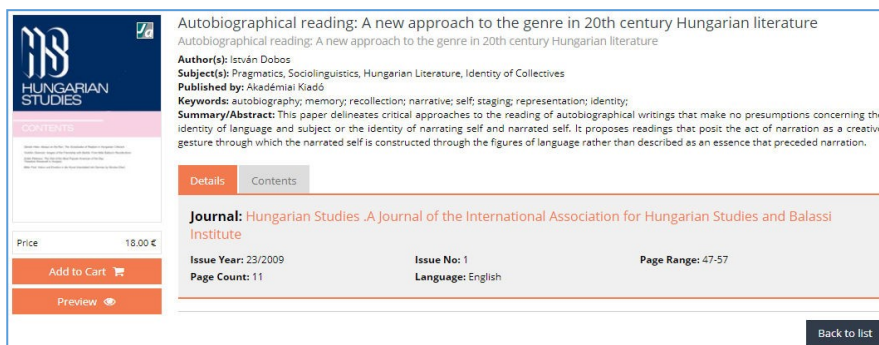
3. Ha a *modernism* kifejezést is a **Content** mező segítségével keresem le, akkor 400 találat fölött kapok eredményt. Ezek nagy része inkább a történettudományi kutatások körébe sorolható, ezért érdemes a bal oldali szűkítőket alkalmaznunk, a **subjects** és a **keywords** alatt. Ezekből mindig csak egy érvényesíthető, többet nem választhatunk ki. (24. ábra)

The screenshot shows an 'Advanced Search' form with the following details:

- Search...** (empty)
- Metadata search:** Content: All, modernism; Content: All, Hungarian literature; Journal Title: All.
- Publication year:** (empty) To (empty) Publication: All.
- Filters:** KEYWORDS (1212): CAS (9), CAS Newsletter (9), CAS-Sofia (9), Newsletter (9), Centre for Advanced Study (9), Central Europe (6), culture (6), modernism (6), Hungarian literature (5), history (5), More...; SUBJECTS (144): Language and Literature Studies (126), History (56), Literary Texts (49), Politics / Political Sciences (41), Fine Arts / Performing Arts (35), Social Sciences (32).
- Results:** 1-20 of 496. Item 1: '[English-Language] Bibliography of Interest for Hungarian Cultural Studies: 2012-2013' by Louise O. Vasvari / Language(s): English / Issue: Vol. 6/2013.

24. ábra

4. Érdekes a **subjects** mezőből a Hungarian literature-t kiválasztani, amelyhez 21 találat tartozik.
5. Az egyes találatok teljes rekordja megnyitható. Itt találjuk a bibliográfiai leírást és rövid ismertetőt is a tartalomról. (25. ábra)

25. ábra

2.4. Arcanum Digitális Tudománytár (ADT)

Célja a nyomtatott információk forrásainak digitális másolatának szolgáltatása, ezeket kereshető és jól olvasható formátumban biztosítani előfizetőiknek. Számos történelmi jelentőségű és forrásértékű folyóiratot digitalizáltak, melyek teljes évfolyamokkal érhetőek el. A tudományos folyóiratokon túl hírlapok, napi- és hetilapok, lexikonok és könyvek is olvashatók.

Alapvetően a társadalom- és bölcsészettudományt fedi le a gyűjtemény. Ebből legerősebb egységének számít a történelem, annak háttérterületeivel mint a politológia, hadtörténet, vallástudomány. Emellett van számos társadalomtudományi folyóirat is például a közgazdaság, a jog, a szociológia és a néprajz területéről. Művészeti, irodalmi, nyelvészeti és filozófiai témák is jól kereshetők az adatbázisban.

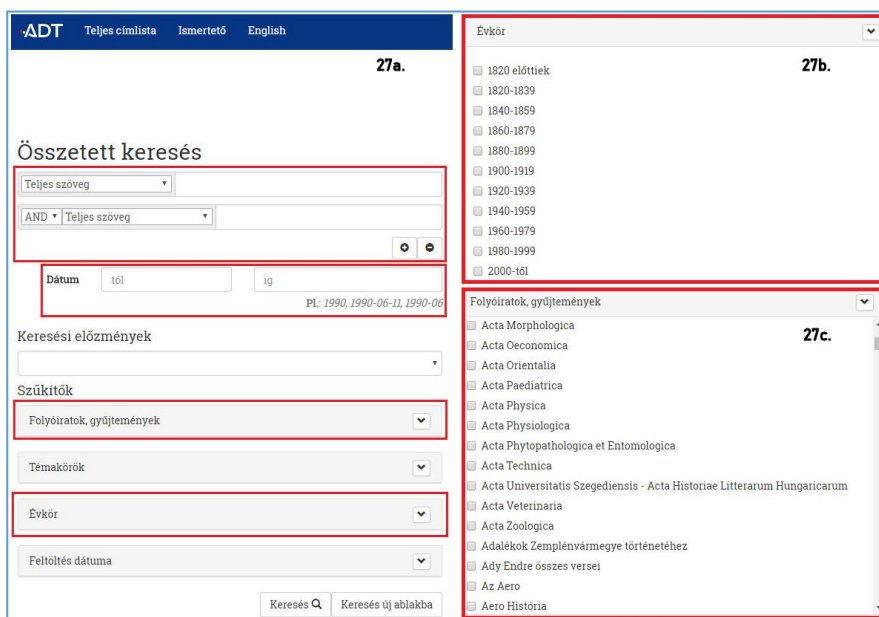
Az adatbázis főoldaláról⁷ az egyszerű keresési funkció érhető el, érdemes az összetettre átváltani. Elérhető a kezdőlapról a teljes címlista, a frissen feltöltött anyagok, és válogatottan a legnépszerűbb folyóiratok, könyvek és lexikonok is. (26. ábra)

⁷ <https://adtplus.arcanum.hu/hu/>

26. ábra

Az összetett keresés során a sorok bővíthetők a + és – jelekkel. (27a. ábra) Használható a dátum szerinti szűkítés is, viszont a beállítások során van lehetőség évkör szerinti szűkítésre is. (27b. ábra) A kereséshez előre meghatározhatók a folyóiratok, vagy a gyűjteményegységek, ahol szeretnénk lefuttatni a keresést. Ez utóbbi, lényegében megfelel a digitalizált dokumentumok címlistájának. (27c. ábra)

27 a., b. és c. ábra

A keresési mezők összekapcsolására az eddig bemutatott adatbázisokhoz képest eltérés tapasztalható. Összességében három lehetőség-

günk van: vagy a teljes szövegben, vagy a cikk címében, vagy a könyv címében keresünk, illetve ezek szerzőire. A beírt kifejezéseknél meghatározhatjuk, hogy az általunk beírtak pontosan megfelelő találatot kérjük-e, vagy a részleges egyezésekre is kíváncsiak vagyunk. A teljes szövegű kereshetőségből adódóan általában nagy találati halmazzal eredményez egy-egy keresés, viszont minél több fogalmat kapcsolunk össze, annál jobban szűkíthetők találatunk az AND és a NOT operátorral. Az OR-ral bővíteni lehet a találati halmazzal. (28. ábra)

Összetett keresés

Teljes szöveg

Teljes szöveg (pontos)

Cikk cím, szerző

Cikk cím, szerző (pontos)

Könyv cím, szerző

Könyv cím, szerző (pontos)

ig

28. ábra

Összetett keresés

Cikk cím, szerző Reformkor

AND Teljes szöveg (pontos) Széchenyi István

Dátum tól ig

PL: 1990, 1990-06-11, 1990-06

Keresési előzmények

Szűkítők

Folyóiratok, gyűjtemények

Témakörök

Évkör

Feltöltés dátuma

Keresés Keresés új ablakba

29. ábra

Példakeresés

A bemutatásra szánt példában egy általánosabb történelmi témához fogok szakirodalmat keresni, és bemutatni a találati halmaz szűkítésének folyamatát, lépésről lépésre.

Téma: Széchenyi István reformkori tevékenysége

1. Az összetett keresőben azt választom, hogy a folyóiratcikkek címében szerepeljen a reformkor kifejezés, és a dokumentumok teljes szövegében szerepeljen Széchenyi István neve. Ezt a teljes szövegű mező pontos változatában keresem le, annak érdekében, hogy a találatok közé ne keveredjen más Széchenyi. (29. ábra)
2. Eredményül 223 találatot kaptam, de még nem alkalmaztam év szerinti szűkítést sem, a kereséshez. (30. ábra)

BKMK=(Reformkor) AND ESZO=(Széchenyi István)

223 találat (0,801 másodperc)

Találatok

Magyar Tudomány, 1992 (99. kötet = Új folyam 37. kötet)

1. 1992 / 8. sz. • FENYŐ ISTVÁN: Akadémiánk és a reformkor írói (913. oldal)
Fenyő István Akadémiánk és a reformkor írói I Széchenyi István már az Akadémia létrejötte előtt [...] írói pedig ettől kezdve felsorakoztak Széchenyi nemzet és társadalomregeneráló törekvései mögé [...] méltóságok foglaltak helyet Az Akadémiát Széchenyi azért hozta létre hogy a [...]

Századok – 1923-1924

2. Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (23. oldal)
[...] constituante tanácskozásaira emlékeztető voltát mint Széchenyi Nemcsak naplóiban tör ki panaszokban [...] magával vinni s tervét csak Széchenyi ellenállása tudta meghústitani A kormány [...] bizottságai I Zichy A Gróf Széchenyi István naplói Budapest 1884 536 skk [...] I 3 Kovács L Gróf Széchenyi István közeletének három utolsó éve II [...]

3. Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (69. oldal)
[...]JV ö Friedreich J Gr Széchenyi István élete II k 107 skk I Széchenyi terve egy külön investigációs közpénztár [...] alap megteremtésével Talán legközelebb áll Széchenyi javaslatához Vedres István szegedi memók munkája Egy nemzeti [...]1807 akinek egyszerű életfutása a Széchenyi előtti kor konzervatív törekvéseit és [...]

30. ábra

3. A találatok szűkítéséhez az egyes rekordok listájától jobbra található szűkítési opciókat fogom használni. Itt elsősorban azt jelölöm ki, hogy a történelem tárgykörébe tartozó cikkek érdekelnek, amelyek például 1920 és 1939 között jelentek meg. (31. ábra)

Találatok szűkítése Folyóiratok, gyűjtemények	
<input type="button" value="mind"/>	
Aetas	10
Agrártörténeti Szemle	11
Akadémiai Értesítő - Magyar Tudomány	11
Ars Hungarica	1
Budapesti Statisztikai Közlemények	12
Filológiai Közlöny	2
Hadtörténelmi Közlemények	4
Helikon	3

Találatok szűkítése Évkör	
<input type="button" value="mind"/>	
1900-1919	2
1920-1939	21
1940-1959	5
1960-1979	18
1980-1999	69
2000-től	108

Találatok szűkítése Témakörök	
<input type="button" value="mind"/>	
Művészet	3
Nyelvészet	1
Orvostudomány	1
Statisztika	12
Társadalomtudomány	2
Történelem	132

31. ábra

4. Így összesen 7 találatot kapok eredményül. (32. ábra)

7 találat (0,426 másodperc)

Találatok

Századok – 1923-1924

- Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (23. oldal)**
[.] constituante tanácskozásaira emlékeztető voltát mint Széchenyi Nemcsak naplóiban tör ki panaszokban [...] magával vinni s tervet csak Széchenyi ellenállása tudta megfűszerezni A kormány [...] bizottsági l Zichy A Grof Széchenyi István napló Budapest 1884 536 skk [...] Kovacs L Grof Széchenyi István közeletének három utolsó éve II [.]
- Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (69. oldal)**
[.] IV o Friedreich J Gr Széchenyi István élete II k 107 skk 1 Széchenyi terve egy külön investigációs közpénztár [...] alap megermentésével Talán legközelebb all Széchenyi javaslatához Vedres István szegedi mérnök munkája Egy nemzeti [...] 1807 akinek egyszerű életfutasa a Széchenyi előtti kor konzervatív törekvéseit és [.]
- Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (66. oldal)**
[.] tényezőnek teljes megigálása De érthető Széchenyi ellenszenva Nem csak azért idegenkedett [...] az ország szépgépének tartotta 1 Széchenyi és Kossuth ellentéte melyebb volt [...] fogalomnak tulozott fontosságot 1843 ban Széchenyi állította fel feltérhethetetlenül a tette [...] kiadás 48 1 2 Grof Széchenyi István hírlapi cikkei II kötet 31 [.]
- Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (43. oldal)**
[.] száz család is élt 3 Széchenyi e kismélességnek ipart kereskedést ajánlott [...] nyert szellemi pá 1 Grof Széchenyi István hírlapi cikkei Összeállította Zichy Antal [.]
- Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (50. oldal)**
[.] leghíszabb volt szabadelvűbb a rendekkel Széchenyi tehát nem mint katoná hanem [...] ez eljarsában Zichy A Grof Széchenyi István elrajza I kötet Budapest 1896 [.]
- Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (75. oldal)**
[.] kor csak sötét hátternek szükséges Széchenyi nagygo pályájához Ugy hogy Görög [...] valósággal foldezi hogy 1825 előtt Széchenyi előtt is voltak nálunk bizonyos [...] Szerlecz Szapary Bathány Vince Vedres István Versak könyvének olvasásával kapcsolatban a Széchenyi műveiben is előforduló közgazdasági eszmék [...] 1825 előtt kornak s így Széchenyi föllepése körülményeinek megajzolásánál is teljesen [.]
- Értekezések • MÁLYUSZ ELEMÉR: A reformkor nemzedéke 17 (35. oldal)**
[.] jepeccsedési pontot mutatta meg programjában Széchenyi e körül akarta kieptetni a [...] energiával 1 Bodnár Gardonyi Bezeredj István élete I k 277 skk [.]

Találatok rendezése

Relevancia Folyóirat / Év

Találatok szűkítése Folyóiratok, gyűjtemények mind

Századok 7

Találatok szűkítése Évkör mind

1920-1939 7

Találatok szűkítése Év mind

1924 7

Találatok szűkítése Témakörök mind

Történelem 7

Találatok szűkítése Felhőtés dátuma mind

2016-12-05 7

32. ábra

5. Érdekes az egy folyóiratban megjelent cikkeket is kilistáztatni, például a történelem tárgykört és a folyóiratoknál az Aetast kijelölve.

Találatainkat két módon rendezhetjük, az egyik lehetőség a relevancia. Ez az alapján rendezi a találatainkat, hogy a keresett fogalmak az egyes dokumentumokban mennyire találhatók közel egymáshoz. A második lehetőség a folyóirat/év, ami a folyóiratok betűrendje és azon belül a megjelenési év alapján növekvő sorrendbe állítja a találatokat. (33. ábra)

10 találat (0,254 másodperc)

Találatok

Aetas, 2006 (21. évfolyam)

- 4. szám • TANULMÁNYOK • Pajkossy Gábor: Egy besúgó Pesten a reformkor közepén (1839) (04. 7. oldal)**
[.] 10 Neve nyomtatásban egyedül Széchenyi naplójának kritikai kiadásában jelent meg [...] 3 uó Titkos jelentések Grof Széchenyi Istvánról 1825 1848 A Budapesti [...] 119 8618 1 1 Grof Széchenyi István napló I S a - Viszota [.] 201 A naplo magyar kiadása Széchenyi István Naplo Szerk Ötveny Ámbusz Budapest [.]
- 4. szám • TANULMÁNYOK • Pajkossy Gábor: Egy besúgó Pesten a reformkor közepén (1839) (04. 16. oldal)**
[.] 1861 is 4 6 Gr Széchenyi István A Kelet népe Szerk Ferenczi [.]

Aetas, 2000 (15. évfolyam)

- 3. 1-2. szám • HATÁRÁINKON TÚL... a reformkor nem kezdett, hanem folytatás* (Interjú Kecskekméti Károllyal – készítette Deák Ágnes (01-02. 296. oldal)**
[.] neveit felvilágosult nemzedék és a Széchenyi István fellepésével indulo mozgalom nemzedéke között [.]
- 4. 1-2. szám • TANULMÁNYOK • Pap József. „En is a passzív ellenálló egyike voltam...”? – A vármegye és hivatalnokai a reformkor végétől a Bach-rendszer bukásáig (Borsod, Csanád és Somogy vármegye) (01-02. 161. oldal)**
[.] vonásait emelte Április 3 an Széchenyi István szolalt fel a vitában egyetértett [...] a vármegyeri vitában lásd Bartha István Kossuth az utolsó rendi országgyűlésen [...] 1995 30 31 1 4 Széchenyi István Naplo Budapest 1982 1222 [.]

Találatok rendezése

Relevancia Folyóirat / Év

Találatok szűkítése Folyóiratok, gyűjtemények mind

Aetas 10

Találatok szűkítése Évkör mind

2000-től 10

Találatok szűkítése Témakörök mind

Történelem 10

Találatok szűkítése Felhőtés dátuma mind

2016-12-05 10

33. ábra

2.5. Összefoglalás

Egy másik tananyagban Bedő Márta bemutatta a multidiszciplináris adatbázisok közül a Web of Science, a Science Direct és a Springer-Link adatbázisok használatát. Az ő tananyagának kiegészítésére szolgál, de más struktúrát követnek a társadalom- és humántudományi adatbázisokat bemutató részek. A keresések gyakorlatiasabb oldalát megközelítve, példákon keresztül történt az adatbázisok használatának és a találatok megtekintésének vagy rendezésének bemutatása.

A fentebb bemutatott négy adatbázis (ProQuest, JStor, CEEOL, Arcanum) ismerete azért fontos a társadalom- és humántudományok művelői számára, mert ezek – gyűjtőkörükből eredően – általánosan felhasználhatók a történelem, irodalom, pszichológia, szociológia és neveléstudomány területeihez is. A tananyag későbbi egységében, a hallgató választhat, hogy mely tudományterületre vonatkozóan szeretné megismerni a speciális információs forrásokat. Így a hallgató olyan adatbázisokról, vagy könyvtári katalógusokról szerezhet tudomást, melyben az általa választott tudományterület és határterületei központi helyet foglalnak el.

3. Információs források a neveléstudományhoz

Bevezető gondolatok

A tananyag ezen egysége segítséget nyújt a pedagógia és neveléstudomány információforrásaival most ismerkedő hallgatónak. Bevezető tájékozódást kapnak a hazai és külföldi kiadású folyóiratokról és két, a pedagógia területén fontos adatbázisról.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A tananyag célja elsősorban a szakirodalmi tájékozottság és információkeresési kompetenciák növelése. A hallgató számára alapvető tájékozódási pontokat nyújt a hazai folyóiratok részletes bemutatásán keresztül, és a külföldi folyóiratokból egy rövid válogatás biztosításával. Ezek kiindulópontok lehetnek a különböző egyetemi feladatokhoz kapcsolódó szakirodalmi gyűjtésekhez.

A két adatbázis használatának bemutatása segíteni fog a különböző kutatási feladatok irodalmi áttekintésének elkészítéséhez, mégpedig a releváns szakirodalom megtalálásának folyamatában.

Feldolgozási idő

- 45 perc

Témakörök

- Hazai kiadású folyóiratok
- Külföldi kiadású folyóiratok
- Adatbázisok: PAD és ERIC

3.1. Hazai kiadású folyóiratok

A tananyag ezen egységében megtalálhatók azok a hazai kiadású folyóiratok, melyek vagy szorosan a pedagógia és neveléstudomány körébe tartozó témákat tárgyalják, vagy olyan tágabban értelmezett – inkább elméleti – területekkel foglalkoznak mint például: az iskolázottság társadalmi aspektusai; a közép- és felsőoktatásban való részvétel törvényi meghatározottsága, akár történeti áttekintésben tárgyalva. Találhatók olyan folyóiratok is, melyek a gyakorlati oktatás

szempontjából fontosak, vagy szaktárgyak oktatásának módszertanával foglalkoznak.

Új Pedagógiai Szemle⁸ — ISSN: 1215-1807, eISSN: 1788-2400

- Pedagógiai Szemle (1951-1990) c. folyóirat folytatása 1991-től.
- Kiadója: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI)
- A pedagógiát érintő elméleti és gyakorlati kérdésekkel foglalkozik.
- Célközönségét egyaránt képezik kutatók és tanárok.
- Törekszik a nemzetközi kitekintés biztosítására, és a hazai kutatók széles spektrumú bemutatására.

Magyar Pedagógia⁹ — ISSN: 0025-0260

- Megjelenés kezdete: 1892 (1947–1961 között szünetelt a megjelenése)
- Kiadó: Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet
- Tanulmányokat és friss szakirodalmi ismertetéseket tesz közzé.
- A pedagógia elméleti kérdéseit tárgyalja, magas tudományos színvonalon.

Neveléstudomány: Oktatás-Kutatás-Innováció¹⁰ — ISSN: 2063-9546

- Megjelenés kezdete: 2013
- Kiadó: ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Intézet
- Vizsgálja a pedagógia nemzetközi helyzetét, fő törekvése az aktuális problémák újszerű megközelítésének bemutatása.

Educatio¹¹ — ISSN: 1216-3384

- Megjelenés kezdete: 1992
- Kiadó: Akadémiai Kiadó (2017 előtt az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, és elődjei)
- Kutatók és gyakorló pedagógusok lapja.
- Az oktatás társadalmi összefüggéseit vizsgáló folyóirat.
- Megjelenésre szánt cikkeiket tematikus számokba szervezve adják közre. pl.: bevándorlás és oktatás viszonya, nők és az oktatás, IKT-eszközök és az oktatásban való adaptálhatóságuk

⁸ <http://upszonline.hu/index.php?grouping=1>

⁹ <http://www.magyarpedagogia.hu>

¹⁰ <http://nevelstudomany.elte.hu>

¹¹ <https://akademiai.com/loi/2063>

Iskolakultúra¹² — ISSN: 1215-5233

- Megjelenése: 1991-2016 között
- Kiadói: Pécsi Tudományegyetem, Pannon Egyetem, Oktatási és Kulturális Minisztérium Oktatásért Közalapítvány
- Az oktatás és a neveléstudomány témáinak vizsgálata erős határterületi (filozófia, etika, politológia, szociológia) kapcsolódásokkal.
- Témái közé tartozik a felsőoktatás és annak általános helyzete, különösen a tanárképzéssel kapcsolatos problémák.

Képzés és Gyakorlat¹³ = Training and Practice — ISSN: 1589-519X, eISSN: 2064-4027

- Megjelenés kezdete: 2003
- Kiadó: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar
- Magyar és idegen nyelvű – többnyire angol – tanulmányokat jelentet meg.
- Támogatja az interdiszciplináris kutatások közzétételét (neveléstörténet, ifjúságszociológia, gyógypedagógia).
- *Képzés és Gyakorlat* című rovatában a gyakorlati kutatási eredményekre kíváncsi.

Practice and Theory in Systems of Education¹⁴ — ISSN 1788-2583, eISSN 1788-2591

- A 2006-2017 közötti számok az Elektronikus Periodika Adatbázis Archívum oldaláról érhetők el.
- Kiadó: De Gruyter Verlag
- A folyóirat tematikailag sokszínű: oktatás, formális és informális tanulás, Life-Long Learning, felsőoktatás és szakképzés.

Fejlesztő Pedagógia¹⁵ — ISSN: 0866-2495

- Megjelenés kezdete: 1990
- Kiadó: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
- A folyóirat vizsgált területei közé tartozik a hátrányos helyzetben lévő, vagy fogyatékkal élő diákok különböző terápiás módszerekkel (művészetterápia, mozgásterápia) történő fejlesztése.
- Vizsgálja a különböző fejlesztési módszerek alkalmazhatóságát és pedagógiai sikerességét.
- Tematikus számokban foglalkozik a tanulási zavarok kialakulásával és azok javíthatóságával.

¹² <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura>

¹³ <http://trainingandpractice.hu/?q=hu/kurrens-folyoirat>

¹⁴ <https://epa.oszk.hu/01400/01428>

¹⁵ <http://epa.oszk.hu/01100/01151>

Könyv és Nevelés¹⁶ — ISSN: 0454-3475

- Megjelenés kezdete: 1999
- Közreadó: Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Kiadó: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
- Profiljának fő eleme az olvasáspedagógia és az olvasáskultúra, különösen a gyermek- és az ifjúsági irodalmat érintő kutatások.
- Foglalkozik még az új digitális eszközök és az információs társadalom jelenségeinek köszönhető változások nyomán követésével, és az olvasás mennyiségi és minőségi kérdéseivel.
- Fórumot biztosít a tankönyvkutatásoknak is.

Történelemtanítás: online történelemdidaktikai folyóirat¹⁷ — eISSN: 2061-6260

- Megjelenés kezdete: 2010
- Kiadó: Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata, ÁRÉDÓ 55 Oktatási és Kulturális Szolgáltató Kft.
- A folyóirat célja a történelemoktatás didaktikai és módszertani ismereteinek gyarapítása, továbbá a történettudományi kutatások taneszközbeli reprezentációjának vizsgálata (pl.: tankönyvkutatások)

Opus et Educatio: Munka és Nevelés¹⁸ — eISSN: 2064-9908

- Megjelenés kezdete: 2014 (csak elektronikus formában)
- Kiadó: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
- A folyóirat fő karakterét alkotják a tanárképzés, a közoktatás és a szakképzési rendszerek egészének változásairól szóló, és a felnőttképzéssel, andragógiával foglalkozó cikkek.
- Az oktatás és neveléstudomány témáit érintő nemzetközi összehasonlítások is találhatók benne.

Taní-tani: a szabad pedagógiai gondolkodás fóruma¹⁹ — ISSN: 1417-3638

- Megjelenés: 2007-2010, 2011-től csak online
- Kiadó: Független Pedagógiai Intézet
- Az oktatási esélyegyenlőség mellett elköteleződött folyóirat.
- Aktuális problémákat tárgyal a neveléstudomány egészéről.

¹⁶ <http://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/lapszamok>

¹⁷ <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/>

¹⁸ <http://opuseteducatio.hu/index.php/opusHU/issue/archive>

¹⁹ <http://www.tani-tani.info/>

Új köznevelés²⁰ — ISSN: 2064-0625

- Megjelenés kezdete: 2013
- Kiadó: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
- Magazin jellegű szakmai havilap.
- Módszertani példákat nyújt, jó gyakorlatok átvételére ösztönöz.
- Pedagógus példaképeket mutat be.
- Olvashatók benne beszámolók szakmai eseményekről, szakmai közéleti hírek, törvényváltozások, átfogó stratégiák ismertetése (pl.: Digitális Oktatási Stratégia), aktuális, a pedagógusszakmát érintő pályázati információk.

3.2. Válogatott lista a külföldi kiadású folyóiratokból

- **American Educational Research Journal** — ISSN: 0002-8312, eISSN: 1935-1011 <https://bit.ly/3sbnUuu>
- **Educational Researcher** — ISSN: 0013-189X, eISSN: 1935-102X <https://bit.ly/30ZpcN2>
- **Journal of Teacher Education** — ISSN: 0022-4871, eISSN: 1552-7816 <https://bit.ly/314xXWi>
- **Sociology of Education** — ISSN: 0038-0407, eISSN: 1939-8573 <https://bit.ly/3eY54TB>
- **Computers and Education** — ISSN: 0360-1315, eISSN: 1873-782X <http://bit.ly/3sk1CH3>
- **Scientific Studies of Reading** — ISSN: 1088-8438, eISSN: 1532-799X <https://bit.ly/30Zah5A>
- **Studies in Second Language Acquisition** — ISSN: 0272-2631, eISSN: 1470-1545 <https://bit.ly/3tHq2Ky>
- **Studies in Higher Education** — ISSN: 0307-5079, eISSN: 1470-174X <https://bit.ly/3cRfdih>
- **Informatics in Education** — ISSN: 1648-5831, eISSN: 2335-8971 <https://bit.ly/2NCrnmJ>
- **Zbornik Instituta za Pedagoska Istrazivanja** — ISSN: 0579-6431, eISSN: 1820-9270 <https://bit.ly/2NAXJy6>
- **Euromentor Journal – Studies About Education** — ISSN 2067-7839, eISSN: 2247-9376 <https://bit.ly/2NAHDo7>
- **Bildung und Erziehung** — ISSN: 0006-2456, eISSN: 2194-3834 <http://bit.ly/3lCISRG>
- **Educational Research Quarterly** — ISSN: 0196-5042 <http://bit.ly/3cWDB20>
- **Teoría de la Educación. Revista Interuniversitaria** — ISSN: 1130-3743, eISSN: 2386-5660 <https://tinyurl.com/ymvkytn5>

²⁰ <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-kozneveles/lapszamok>

- **Education & Didactique** — ISSN: 1956-3485, eISSN: 2111-4838
<http://bit.ly/3s3evF4>
- **Qualitative Research in Education** — eISSN: 2014-6418
<https://bit.ly/3tMzmx3>
- **Problems in Music Pedagogy** — ISSN: 1691-2721, eISSN 2501-0158
<https://bit.ly/3lyKF90>
- **Educational Theory** — ISSN: 0013-2004, eISSN: 1741-5446
<https://bit.ly/3cUdWHb>
- **Unterrichtswissenschaft: Zeitschrift für Lernforschung** — ISSN: 0340-4099, eISSN: 2520-873X
<http://bit.ly/313cJbm>
- **Zeitschrift für Erziehungswissenschaft** — ISSN: 1434-663X, eISSN: 1862-5215
<http://bit.ly/2OUsvCD>
- **Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie** — ISSN: 0049-8637
<http://bit.ly/3vGWZsF>
- **Deutsch als Fremdsprache** — ISSN: 0011-9741
<http://bit.ly/3s64gQk>
- **Religionspädagogische Beiträge** — ISSN: 0173-0339
<https://bit.ly/3vOE9Qq>
- **Revue Francaise de Pedagogie** — ISSN: 0556-7807
<http://bit.ly/3f0fsu1>
- **Education Therapeutique du Patient** — ISSN: 2100-0808, eISSN: 2100-0816
<https://bit.ly/3vKXQZ4>
- **Revue d'Anthropologie des Connaissances** — ISSN: 1760-5393
<https://bit.ly/2OUuSNx>
- **Carrefours de l'Education** — ISSN: 1262-3490, eISSN: 1969-6949
<https://bit.ly/38ZoR16>

3.3. Adatbázisok bemutatása

A következőkben két olyan adatbázist mutatunk be, melyek speciálisan az oktatás, pedagógia, didaktika és neveléstudomány témáival foglalkozó szakirodalomból épített hazai és külföldi adatbázisok.

- **PAD**²¹ (*Pedagógiai Adatbázis*)
- **ERIC**²² (*Educational Resource Information Center*)

3.3.1. PAD (*Pedagógiai Adatbázis*)

A katalógus használatának elsajátítása elsősorban azért hasznos, mert a hazai szakirodalom alapos tartalmi feltárásának köszönhetően jól kereshetők benne a neveléstudomány különböző szakterületei. Fontos

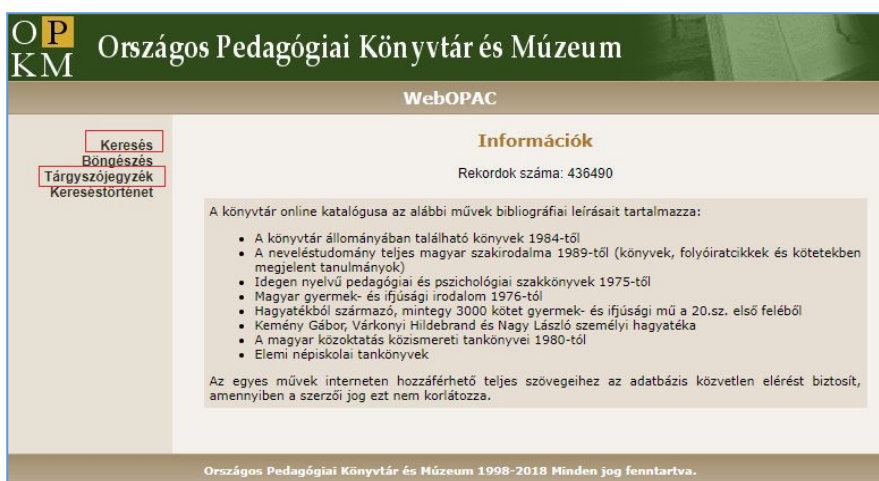
²¹ <http://bit.ly/3cWBV8T>

²² <http://bit.ly/391b7Tz>

tájékoztató pont lehet a saját témánkhoz hasonló kutatási eredmények feltérképezésére is.

- Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) fejlesztése a katalógus.
- Szabadon hozzáférhető, bibliográfiai rekordokat tartalmaz.
- A neveléstudomány magyar szakirodalmát 1989-től tárja föl, de nagy a külföldi szakirodalom elérhetőségének aránya is.
- Feldolgozott adatmennyisége: Kb. 430 ezer rekord.

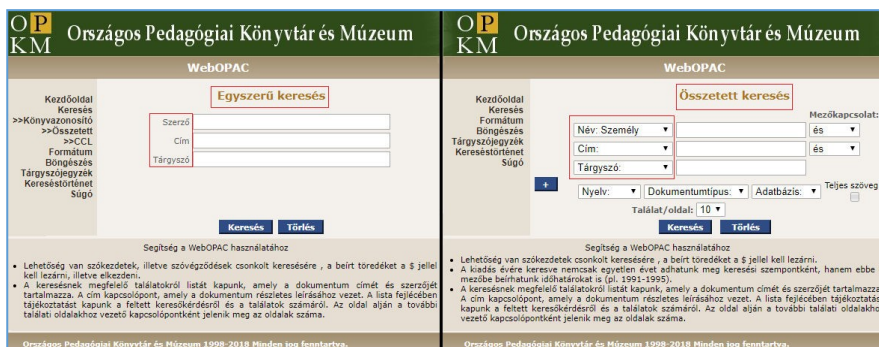
A továbbiakban a szolgáltatás két hasznos funkciója ismerhető meg, ezek a keresés és a tárgyszójegyzék. (34. ábra)

34. ábra

Keresés

A keresések elvégzéséhez használható az egyszerű és az összetett keresési lehetőség. Ha több tárgyszó szerint akarunk keresni, akkor érdemes az összetett keresési funkciót választani, mert az egyszerű keresés csak egy tárgyszó beírását teszi lehetővé. (35. ábra)

35. ábra

A példaként bemutatott keresésben az élménypedagógiára és annak a tanuló személyiségére tett hatását vizsgáló szakirodalomra keresünk. A feladat elvégzéséhez az összetett keresést kell választanunk. Itt mindhárom keresőmezőt állítsuk be tárgyszónak, a témát leíró kifejezések beillesztésével. Csonkolási lehetőség: \$ karakter (36. ábra)

The screenshot shows the 'WebOPAC' search interface. The title is 'Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum'. The search type is 'Összetett keresés'. The search criteria are: 'Tárgyszó: élményszerű oktatás', 'Tárgyszó: élménypedagógia', and 'Tárgyszó: személyiség\$'. The relationship between the first two is 'vagy' (OR) and between the second and third is 'és' (AND). The language is set to 'Nyelv: [blank]', document type is 'Dokumentumtípus: [blank]', and the database is 'Adatbázis: [blank]'. The number of results per page is set to 10. There are 'Keresés' and 'Törlés' buttons. Below the search form, there is a 'Segítség a WebOPAC használatához' section with a list of instructions.

- Lehetőség van szókezdetek csonkolt keresésére, a beírt töredéket a \$ jellel kell lezárni.
- A kiadás éveire keresve nemcsak egyetlen évet adhatunk meg keresési szempontként, hanem ebbe a mezőbe beírhatunk időhatárokat is (pl. 1991-1995).
- A keresésnek megfelelő találatokról listát kapunk, amely a dokumentum címét és szerzőjét tartalmazza. A cím kapcsolópont, amely a dokumentum részletes leírásához vezet. A lista fejlécében tájékoztatást kapunk a feltett keresőkérésről és a találatok számáról. Az oldal alján a további találati oldalakhoz vezető kapcsolópontként jelenik meg az oldalak száma.

36. ábra

Keresésem 142 találatot eredményez, melyek részletes rekordjai megtekinthetők az azonosítóra történő kattintással. (37. ábra) Ha elérhető az adott dokumentum teljes szöveggel is, akkor **A cikk szövege** részre kattintva válik hozzáférhetővé. (38. ábra)

The screenshot shows the 'WebOPAC' search results page. The title is 'Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum'. The search type is 'Találatok'. The search criteria are: 'A "Tárgyszó: 'élményszerű oktatás' VAGY Tárgyszó: 'élménypedagógia' ÉS Tárgyszó: 'személyiség\$"' keresőkérésre kapott 142 találatból az első 10. The results are displayed in a table with columns: 'Azonosító', 'Szerző', and 'Cím'. The first 10 records are shown, with the 5th record highlighted in red.

Azonosító	Szerző	Cím
☐ A310.958	by Deborah J. Hill	Humor in the classroom
☐ C274 88 006 84 A szóbeli	Bóra Ferenc	A szóbeli leírás módszerének korszerűsítése
☐ C075 90 024 21 Rajztanítás	Pasqualetti Zsófia	Rajztanítás örömszerzéssel
☐ C233 94 002 36 Élmény	[közread. a szerk.]	Élménytől élményig
☐ C216 94 011 27 Az élményszerű	Farkas Olga	Az élményszerű tanulás
☐ C158 95 002 01 Az élményszerű	Hajdufi Istvánné	Az élményszerű tanulásról - sokadszor
☐ C216 95 002 26 Erőszakmentes	Farkas Olga	Élményszerű tanulás
☐ C609 95 001 47 Do	M. POND, A. CHILDS	Do children learn history from 'Living History' projects?
☐ A164.121	von Kristian Kunert	Kritik und Erneuerung der Unterrichtsplanung
☐ A141.354/	Klaus Prange	Pädagogik als Erfahrungsprozess

37. ábra

The screenshot shows the OPKM WebOPAC interface. The header includes the OPKM logo and the text 'Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum'. Below the header is a navigation menu with options like 'Kezdőoldal', 'Keresés', 'Formátum', 'Bongészés', 'Tárgyszójegyzék', 'Kereséstörténet', and 'Súgó'. The main content area is titled 'Találatok' (Search Results) and displays details for a specific record:

- Szerző:** Dobosi László ;
- Cím és szerző:** Diákok egy parasztházban / Dobosi László
- Folyóirat:** Új Köznevelés
- Megjelenés:** 73. 3-4. 2017. - 12-13. p.
- Terjedelem:** 2
- Nyelv:** hun
- Tárgyszavak:** iskolán kívüli nevelés ; tanórán kívüli tevékenység ; falusi élet ; tevékenység ; munka ; munkára nevelés ; környezet ; falusi környezet ; iskolakert ; Áta ; gyakorlati oktatás ; élményszerű oktatás ; gimnázium ; Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma ; Pécs ; Magyarország ;
- Szakcsoport:** 43. 44
- A cikk szövege** (button)
- Raktári jelzet:** 730.007
- Lettári szám:** C082 17 3-4 12 Diákok **Példányadatok** (button)

At the bottom of the search results area, there are links for 'Találatali lista', 'Kosár', and 'Következő'. The footer of the page reads 'Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum 1998-2018 Minden jog fenntartva.'

38. ábra

Tárgyszójegyzék

A PAD tárgyszójegyzékének keresését azért érdemes elsajátítani, mert ennek segítségével tájékozódhatunk a neveléstudományi szakirodalmat leíró szakkifejezésekben. Ezzel egyszerűsíthető a saját kutatási kérdéseinket leíró kulcsszavaknak és kifejezéseknek a megtalálási folyamata.

Érdemes a betűrendes kereső használatát kipróbálni. (39. ábra)

The screenshot shows the OPKM WebOPAC search interface for the 'Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék' (Hungarian Pedagogical Subject Index). The header includes the OPKM logo and the text 'Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum'. Below the header is a navigation menu with options like 'Kezdőoldal', 'Keresés', 'Bongészés', 'Súgó', and 'Kereséstörténet'. The main content area is titled 'Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék' and 'OPKM'. Below this, there are two search options: 'keresés' and 'betűrendes lekérdezés' (highlighted with a red box). The footer of the page reads 'Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum 1998-2018 Minden jog fenntartva.'

39. ábra

Egy választott betűre kattintva, megkapjuk az ezzel kezdődő tárgyszavak listáját, több oldalon. (40. ábra)

40. ábra

Egy-egy tárgyszó értelmezését az alábbiak alapján tehetjük meg:

- Félkövér betűtípussal vannak kiemelve a tartalmi feltárás során használt kifejezések, a példában a **tábor** látható. (Melleste az OPAC-ra kattintva, megkapjuk az összes tábor-ral tárgyszavazott dokumentumot.)
- Az **LM** (*jelentése: Lásd még, a további tárgyszavakat!*) alatt találjuk meg a további magyar kifejezéseket, ami a tábor kifejezéshez valamilyen módon kapcsolódik.
- **A** (*tárgyszó angolul*): az adott tárgyszó angol nyelvű megfelelőit sorolja fel
- **F** (*tárgyszó franciául*): az adott tárgyszó francia nyelvű megfelelőit sorolja fel
- **N** (*tárgyszó németül*): az adott tárgyszó német nyelvű megfelelőit sorolja fel (41. ábra)

Továbbra is a **tábor** tárgyszó mellett maradva, látható a **H** (*jelentése: A tárgyszó az alább felsoroltakat helyettesíti*): táborozás. Ez azt jelenti, hogy a tárgyszókatálogosban a táborozás kifejezést a **tábor** helyettesíti, tehát a tartalmi feltárás során a táborozás kifejezést nem használják, az ezzel kapcsolatos szakirodalmat a tábor alatt találjuk meg. Ezért találjuk a példában a *táborozást* tipográfiaiilag dőlt betűvel, majd alatta **L** (*jelentése: Lásd az alább felsorolt tárgyszónál*): tábor. Vagyis: A táborozással kapcsolatos szakirodalmat, keresd a **tábor** alatt!

OPKM Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
WebOPAC

Kezdőoldal
Keresés
Böngészés
Tárgyszójegyzék
Kereséstörténet

tábla
L: iskolatábla
tabló OPAC
SZ: 24
tábor OPAC
H: táborozás
LM: alkotótábor
épitőtábor
napközis tábor
olvasótábor
szaktábor
szünidei tábor
vándortábor
A: day camp programs
resident camp programs
camping
SZ: 562
táborozás
L: tábor
tagozat OPAC
SZ: 222
tagozatos osztály
L: szakosított tantervű osztály
tájékoztató OPAC
A: information dissemination
F: diffusion de l'information
N: Informationsverbreitung
ETO: 659.2
SZ: 801
tájékoztató OPAC
(dokumentumtípus)
SZ: 83

takarékosságra nevelés OPAC
A: consumer education
home economics
SZ: 44
takarékpénztár
(iskolai)
ETO: 37.035.22
SZ: 24
talentológia
L: tehetségelmélet
támogatás OPAC
LM: adomány
alapítvány
állami támogatás
segély
kedvezmény
A: grants
grant (E)
F: allocation financière
N: Beihilfe
SZ: 131; 132
tanácsadás OPAC
LM: nevelési tanácsadás
pályaválasztási tanácsadás
pszichológiai tanácsadás
szaktanácsadás
A: counseling
guidance
counselling (B)
F: orientation
N: Beratung
SZ: 801

Következő oldal >>

41. ábra

3.3.2. ERIC (Educational Resource Information Center)

EBSCOhost
Select New Service
EBSCO Support Site

UNIVERSITAS SISENSIS
13 67
QUINQUECCLESSENSIS

EBSCO Discovery Service
EBSCOhost EBSCOhost Web
Business Searching Interface
Full Text Finder Publication Finder Interface

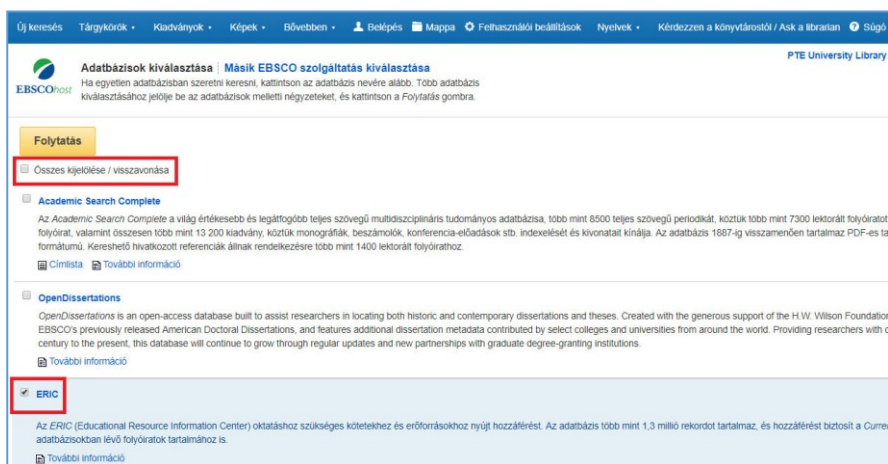
Supported Browsers
Recommended minimum screen resolution: 1024x768

42. ábra

- Oktatáshoz szükséges kötetekhez és erőforrásokhoz nyújt hozzáférést.
- Bibliográfiai rekordokat, és full-text hozzáférést is biztosít.
- 1,3 millió rekordot tartalmaz.

Az ERIC adatbázist az EBSCO szolgáltatja, ők egy közös keresőfelületet biztosítanak több speciális gyűjtőkörrel rendelkező adatbázishoz. (42. ábra)

Ezért a keresés megkezdéséhez az első lépés, hogy kijelöljük az ERIC adatbázist, ahol a keresést szeretnénk lefuttatni. A választható adatbázisok közül csak az ERIC előtt található négyzetet pipáljuk be, majd vagy a lap alján vagy a tetején elhelyezett „folytatás” gombra kattintsunk. (43. ábra)

43. ábra

A következőben megjelenő felületen válasszuk az összetett keresés lehetőséget! (44. ábra)

44. ábra

Speciális keresés elvégzéséhez az összetett kereső felső részében megjelenő opciókat fogjuk használni. (45. ábra)

45. ábra

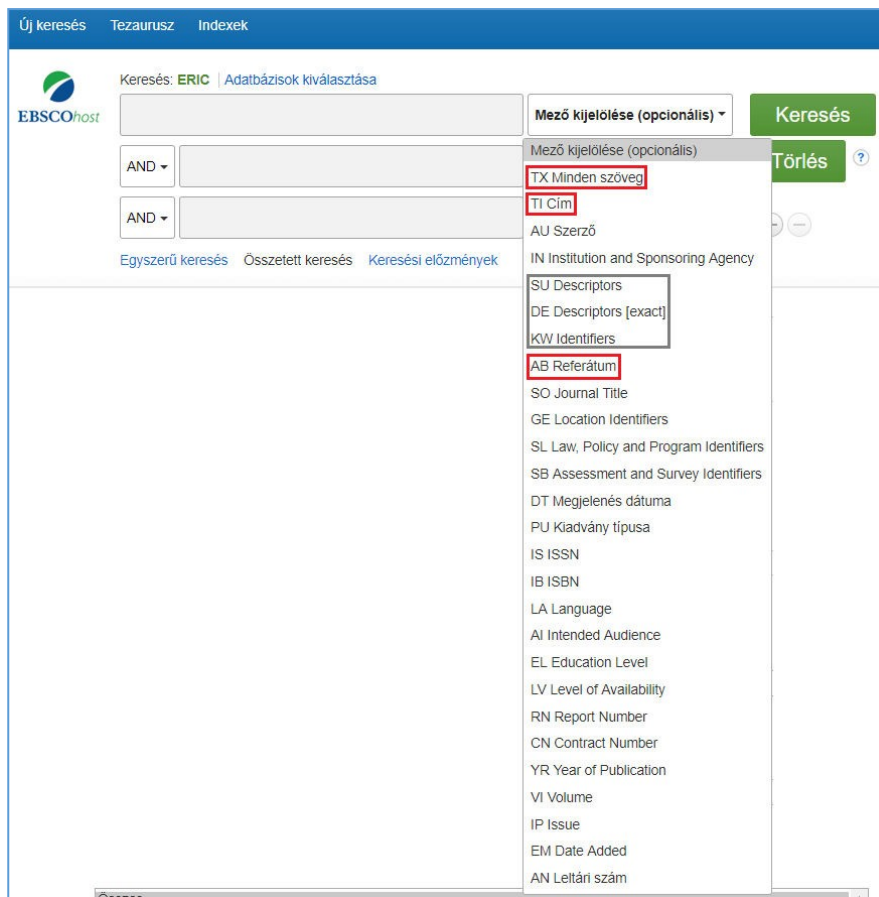
A keresési mező kijelölése az egyik legfontosabb lépés, mert ezzel határozzuk meg, hogy a keresés során a különböző kifejezések hol jelenjenek meg. Ez az egyik legjobb módszer a pontos találati halmaz elérésére, amiből majd megfelelően szűkíthetők vagy bővíthetők a találatok.

Az alábbi képen kiemeltem a piros négyzettel a három legjobban használható mezőt, és szürke kerettel jelzem az inkább könyvtári szakemberek számára használható keresési opciókat. (46. ábra)

- A **TI Cím**, a dokumentum címében keres.
- Az **AB Referátum** az egyes rekordokhoz tartozó rövid szöveges leírásában keres.

Ezt a mezőt szokták absztrakt, referátum, kivonat vagy egyszerűen leírás mezőnek is nevezni. Ezek a fogalmak a könyvtáros terminológiában más jelentésűek, de a szakirodalmi keresés összefüggésében, megfeleltethetjük őket egymásnak.

- A **TX Minden szöveg** jelentése, hogy minden szöveget tartalmazó mezőben lefut az általunk beírt szavak/szösszetétel keresése.

46. ábra

A keresés bemutatására szánt példában olyan szakirodalmat keresek, amely a különböző tanítási módszereket kutatja és ezeket a tanulók attitűdjein keresztül vizsgálja. A kereséshez az első lépés a megfelelő keresési kifejezések megtalálása. Érdeemes szinonimákat is gyűjteni.

* karakter – Ezzel lehet a szavakat csonkolni. Például: A pedagógia különböző nyelvű alakváltozatai miatt, érdemes a következő alakot keresni: **pedagog***

Ha ez megvan, azt kell eldöntenünk, hogy mely mezők lesznek a legalkalmasabbak a kereséshez, és ezeket be kell állítani.

A + és – gombokkal új sorok adhatók hozzá, vagy vehetők el a keresésből. (47. ábra)

The screenshot shows the EBSCOhost search interface. At the top, there is a search bar with the text "methods or strategies or teaching" and a dropdown menu set to "TX Minden szöveg". Below the search bar, there are two more search boxes: "AND student (attitudes or perceptions)" and "AND AB Referátum". The search results section shows "Keresési eredmények: 1 - 10, összesen 17,650". The first result is "1. 'The Way Teachers Teach Is, Like, Totally Whacked': The Student Voice on Classroom Practice" by Turley, Steve. The second result is "2. Alternative Education. Dropout Prevention Research Reports" by Morley, Raymond E. The third result is "3. Interviews with College Students: Evaluating Computer Programming Environments" by Uysal, Murat Pasa. The interface also includes a sidebar with filters for "Aktuális keresés", "Korlát", and "Források típusai".

47. ábra

A „Keresési eredmények” magas száma miatt, érdemes a „Találatok finomítása” menüsort átnézni, annak érdekében, hogy kezelhetőbb mennyiségű találatokat kapjunk. (Mindegyik menüpont lenyitható a háromszög segítségével.) (48a. és b. ábra)

- Az **Aktuális keresés** mutatja, hogy mit kerestünk az adatbázisban.
- A **Korlát**-on belül beállítható a csak teljes szövegű hozzáféréssel rendelkező rekordok megjelenítése, továbbá azok a találatok, amelyek lektorált folyóiratokból származnak.

Itt állíthatunk be időbeli korlátot is, a publikációk megjelenési idejére vonatkoztatva.

- **Források típusai:** Kiválasztható, hogy folyóiratcikkekre, könyvekre, disszertációkra szeretnénk-e szűkíteni találatainkat. (48a. ábra)
- **Tárgykör:** Ez alatt érdemes a „Több megjelenítésé”-re kattintva, az új ablakban kiválasztani azokat a kifejezéseket, amelyek illeszkednek elképzelésünkhöz, hogy milyen szakirodalmat szeretnénk találni. (48b. ábra)
- **Kiadvány:** Itt választhatók ki a folyóiratok. Abban az esetben praktikus a használata, ha van egy listánk arról, hogy mely folyóiratokból lesz érdemes olvasnunk.

- A **Nyelv** és a **Földrajz** szűkítés szintén jól használható. (Természetesen az angol nyelvű találatok hangsúlyosabban lesznek jelen.) (48a. ábra)

Találatok finomítása **48a.**

Aktuális keresés

Boole-operátor/kifejezés:
 TX (methods or strategies or teaching)
 AND AB (student (attitu...

Korlát

Teljes szöveg
 Lektorált
 IES Funded

1938 Kiadás dátuma 2018

Több megjelenítése

Források típusai

Tárgykör

Kiadvány

Nyelv

Földrajz

australia (573)
 turkey (489)
 canada (353)
 taiwan (262)
 united kingdom (255)
 united states (227)

Több megjelenítése

48b.

Tárgykör

Név	Találatszám
☒ student attitudes	2,760
☒ higher education	2,408
☐ foreign countries	2,058
☐ postsecondary education	1,647
☒ teaching methods	1,364
☐ questionnaires	1,092
☐ statistical analysis	842
☐ college students	818
☐ student surveys	707
☐ secondary education	644

Frissítés Mégsem

48 a. és b. ábra

Találatok finomítása

Keresési eredmények: 1 - 10, összesen 49

Relevancia Opciók elrejtése Megosztás

1 Relationships in the Flipped Classroom

By: McCollum, Brett M.; Fleming, Cassidy L.; Plotnikoff, Kara M. Canadian Journal for the Scholarship of Teaching and Learning, v6 n3 Article 6 Jun 2017. FULL TEXT FROM ERIC

Tárgykörök: Educational Technology, Technology Uses in Education, Video Technology, Homework, Chemistry, Science Instruction, Peer Relationship, Achievement, Interviews, Teaching Methods, Peer Teaching, Foreign Countries, College Students, College Science, Qualitative Research, Grounded Canada

Find authors articles in Web of Science

2 Access and Perceived ICT Usability among Students with Disabilities Attending Higher Education Institutions

By: Helman, Tali; Fichten, Catherine S.; Olenik-Shemesh, Dorit. Education and Information Technologies, v22 i6 p2727-2740 Nov 2017. (EJ1162437)

Tárgykörök: College Students, Educational Technology, Technology Uses in Education, Knowledge Level, Access to Computers, Student Attitudes, Education, Blended Learning, Questionnaires, Accessibility (for Disabled), Cross Cultural Studies, Learning Disabilities, Attention Deficit Hyperactivity, Technology Integration, Foreign Countries, Predictor Variables, Canada, Israel

Full Text Finder Find authors articles in Web of Science

3 Student Perceptions and Lessons Learned from Flipping a Master's Level Environmental and Occupational des étudiants et leçons tirées d'une classe inversée pour un cours de maîtrise en santé environnementale et

By: Galway, Lindsay P.; Berry, Barbara; Takaro, Timothy K. Canadian Journal of Learning and Technology, v41 i2 Spr 2015. (EJ1064819)

FULL TEXT FROM ERIC

Szűkítők

Teljes szöveg
 Lektorált
 Megjelenés dátuma: 2015/01-2018/12/31

Források típusai

Akadémiai folyóiratok

Tárgykör

student attitudes
 higher education
 teaching methods
 teacher attitudes
 educational technology

Nyelv

english

Földrajz

canada

49. ábra

Miután érvényesítettünk minden szükséges szűkítési opciót, szerencsés esetben egy már kezelhető adatmennyiséget kapunk. A bal oldali oszlopban jelennek meg azok a szűkítési kategóriák, amiket alkalmaztunk, és a keresési eredmények száma alatt megjelenik a találati lista. (49. ábra)

Az egyes rekordok címére kattintva megkapjuk a teljes rekord leírását, és – ha a szűkítés során a csak teljes szöveggel elérhető találatokat jelenítettük meg, akkor – szerepel a teljes szöveghez vezető link is. (50. ábra) A részletes rekordokban található adatok segítenek a továbbiakban a szakirodalom szűkítésében. (51. ábra)

Enhancing Student-Student Online Interaction: Exploring the Study Buddy Peer Review	
Szerzők:	Madland, Colin; Richards, Griff
Forrás:	International Review of Research in Open and Distributed Learning, v17 n3 p157-175 Apr 2016. 19 pp.
Hozzáférés:	Full Text from ERIC Available online: https://eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=EJ1102718
Lektorált:	Y
ISSN:	1492-3831
Leírók:	Foreign Countries, Graduate Students, Study Habits, Cooperative Learning, Learning Activities, Peer Relationship, Peer Evaluation, Learning Strategies, Distance Education, Student Attitudes, Scaffolding (Teaching Technique), Educational Benefits, Outcomes of Education, Asynchronous Communication, Computer Mediated Communication, Interaction Process Analysis, Academic Achievement, Learning Processes, Learning Motivation, Group Unity, Developmentally Appropriate Practices, Cognitive Restructuring
Location Identifiers:	Canada
Keyword:	Canada
Referátum:	The study buddy is a learning strategy employed in a graduate distance course to promote informal peer reviewing of assignments before submission. This strategy promotes the social isolation of distance learning. Given the concern by Arum and Roksa (2011) that student-student interaction may be distracting from instead of contributing to academic achievement it was felt important to examine the way peer interaction can contribute to learning in a well-structured collaborative learning activity. This mixed-methods study (n = 31) examined both quantitative and qualitative aspects of student perceptions of the study buddy activity. While quantitative findings regarding depth of processing were inconclusive due to the small and homogeneous sample, qualitative analysis showed very high levels of learner support for the activity as well as evidence that the activity encouraged learners to approach their learning with greater depth. 88% of study buddies said they found it well worth their time, and would recommend it for other graduate courses. It is thought with greater scaffolding, the quality of buddy feedback might be improved. The few who did not appreciate the activity felt let down by a lack of buddy commitment to the process.
Abstractor:	As Provided
Referenciák száma:	30
Nyelv:	English
Oldalak száma:	19
Education Level:	Higher Education; Postsecondary Education
Kiadvány típusa:	Journal Articles; Reports - Research
Folyóirat kódja:	APR2018
Bejegyzési dátum:	2016

50. ábra

	Collection Thesaurus	Notes FAQ Contact
Search education resources		Advanced Search Tools
☐ Peer reviewed only ☐ Full text available on ERIC		
Enhancing Student-Student Online Interaction: Exploring the Study Buddy Peer Review Activity		
Madland, Colin; Richards, Griff		
International Review of Research in Open and Distributed Learning, v17 n3 p157-175 Apr 2016		
The study buddy is a learning strategy employed in a graduate distance course to promote informal peer reviewing of assignments before submission. This strategy promotes student-student interaction and helps break the social isolation of distance learning. Given the concern by Arum and Roksa (2011) that student-student interaction may be distracting from instead of contributing to academic achievement it was felt important to examine the way peer interaction can contribute to learning in a well-structured collaborative learning activity. This mixed-methods study (n = 31) examined both quantitative and qualitative aspects of student perceptions of the study buddy activity. While quantitative findings regarding depth of processing were inconclusive due to the small and homogeneous sample, qualitative analysis showed very high levels of learner support for the activity as well as evidence that the activity encouraged learners to approach their learning with greater depth. 88% of study buddies said they found it well worth their time, and would recommend it for other graduate courses. It is thought with greater scaffolding, the quality of buddy feedback might be improved. The few who did not appreciate the activity felt let down by a lack of buddy commitment to the process.		
Descriptors: Foreign Countries , Graduate Students , Study Habits , Cooperative Learning , Learning Activities , Peer Relationship , Peer Evaluation , Learning Strategies , Distance Education , Social Isolation , Mixed Methods Research , Student Attitudes , Scaffolding (Teaching Technique) , Educational Benefits , Outcomes of Education , Asynchronous Communication , Computer Mediated Communication , Online Courses , Instructional Design , Interaction Process Analysis , Academic Achievement , Learning Processes , Learning Motivation , Group Unity , Developmentally Appropriate Practices , Cognitive Restructuring		
Athabasca University, 1200, 10011 - 109 Street, Edmonton, AB T5J 3S8, Canada. Tel: 780-421-2536; Fax: 780-497-3416; e-mail: irrodi@athabascau.ca ; Web site: http://www.irrodi.org		
Publication Type: Journal Articles; Reports - Research		
Education Level: Higher Education; Postsecondary Education		
Audience: N/A		
Language: English		
Sponsor: N/A		
Authoring Institution: N/A		

51. ábra

3.4. Összefoglalás

Mivel egyetlen tudományterület sem zárható kötött határok közé, ezért a neveléstudomány is, a tudományos tevékenység előrehaladásával új fórumokat nyit magának. Így a hazai és a külföldi szakfolyóiratokra vonatkozó információk is változhatnak, és egyre újabb folyóiratok jelenhetnek majd meg a hazai tudományos életben. Ezek tevékenységének nyomon követése minden, a területtel foglalkozó szakember számára fontos.

A külföldi folyóiratlista egy bevezető áttekintést nyújt a színvonalas pedagógiai folyóiratokról, amelyekben érdemes a tanulmányaik folytatása során alapsabban elmélyedni.

Jelen tananyagban nem vállalkoztam a hagyományos információforrások (az alapvető szakirodalom, a felsőoktatásban használt oktatási segédanyagok és tankönyvek) bemutatására, hiszen azokat a kurzusok során önállóan is megismerik majd.

Fontosnak tartottam a PAD és az ERIC ismertetését. A két adatbázis megfelelő használatának elsajátítása lehetővé teszi, hogy a szakirodalom megkeresésére szánt időt hatékonyan használjuk fel. A két adatbázis ismerete segítséget nyújt az órai dolgozatok vagy a szakdolgozat irodalmi áttekintésének elkészítéséhez.

4. Információs források a szociológiához

Bevezető gondolatok

A tananyag ezen egysége segítséget nyújt a szociológia információforrásaival most ismerkedő hallgatóknak. Bevezető tájékozódást kapnak a hazai és külföldi kiadású folyóiratokról, és a szociológia országos szakkönyvtárának bibliográfiai szolgáltatásáról.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A tananyag célja elsősorban a szakirodalmi tájékozottság és információkeresési kompetenciák növelése. A hallgató számára alapvető tájékozódási pontokat nyújt a tananyag, a hazai folyóiratok részletes, és a külföldi folyóiratokból egy rövid válogatás biztosításán keresztül. Ezek kiindulópontok lehetnek a különböző egyetemi feladatokhoz kapcsolódó szakirodalmi gyűjtésekhez. A szociológiai szakbibliográfia keresőfelületének bemutatása segítséget jelent a keresőfelület megfelelő használatához.

Feldolgozási idő

- 30 perc

Témakörök

- Hazai kiadású folyóiratok
- Külföldi kiadású folyóiratok
- SzocioWeb bemutatása

4.1. Hazai kiadású folyóiratok

A tananyag ezen egységében megtalálhatók azok a hazai kiadású folyóiratok, melyek vagy szorosan a szociológia tudományát építik, vagy a tárgyalt témakörök interdiszciplinaritása miatt kapcsolódnak a szociológiához. Utóbbira példa a statisztika, demográfia, vagy a regionális tudományok, melyek kisebb-nagyobb mértékben önálló tudományterületet alkotnak, de ismeretük, rokontudományi jellegük miatt elengedhetetlen a szociológia bizonyos ágainak tanulmányozásához is.

Szociológiai Szemle²³ — ISSN: 1216-2051

- A Magyar Szociológiai Társaság lapja
- Megjelenés kezdete: 1991
- 2011-től évente 3 magyar nyelvű, és 1 angol nyelvű szám jelenik meg (Review of Sociology of the Hungarian Sociological Association) címen.
- Tudományos elemzéseket és ismertetéseket tartalmaz; a szociológia tudományának fejlődésével és jelenlegi állapotával foglalkozik.
- Jellegzetessége, hogy törekszik az empirikus eredményekből származó társadalomkutatási elemzések közzétételére. Az adatfelvételt és elemzést statisztikai módszerekkel végzik.

Szociális Szemle²⁴ — ISSN: 1789-6983

- Megjelenés kezdete: 2008
- Kiadó és közreadó: PTE Bölcsészettudományi Kar, Közösségi és Szociális Tudományok Tanszéke
- Évente két számot jelentet meg, vagy egy összevont számot.

²³ <https://szociologia.hu/szoc-szemle>

²⁴ <https://journals.lib.pte.hu/index.php/szocialisszemle>

- A szociológia szinte minden aspektusával foglalkozik. Inkább a gyakorlati kutatási eredmények és elemzések bemutatásának fóruma, kevésbé találhatók a vizsgálatok módszertanát tárgyaló publikációk.

Társadalomkutatás²⁵ — ISSN: 0231-2522, eISSN: 1588-2918

- 1983-2014 között működő folyóirat, 2015-től kiadása felfüggesztve
- Kiadó: Akadémiai Kiadó, közreadó: MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya
- A társadalomtudományok sok területét érintő folyóirat volt, a szociológia témaköréhez elsősorban a demográfia, a szociális ellátás, a szociológiatörténeti tanulmányokon keresztül kapcsolódik.
- Sajátossága közé tartozott: a szociológia kérdéseinek aktuális gazdasági és politikai megközelítésének tárgyalása pl.: az egészségügy és a környezetvédelemmel kapcsolatban

Socio.hu: Társadalomtudományi Szemle²⁶ — eISSN: 2063-0468

- Online megjelenésű, lektorált folyóirat.
- Megjelenés kezdete: 2011
- Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológiai Intézet
- A folyóirat kevésbé besorolható az empirikus vagy elméleti jellegű folyóiratok rendszerébe, mindkét megközelítésmód megtalálható benne.
- Fő területe a mai magyar közérdekű problémák vizsgálata (pl.: vidékfejlesztés, integráció, drogfogyasztás, családmódok alakulása, és történeti témák is) a szociológia eszközeivel.

Fordulat: Társadalomelméleti Folyóirat²⁷ — ISSN: 1585-0560, eISSN: 2498-9347

- A folyóiratot 1985-ben alapították, új folyama 2008-ban indult.
- Kiadó és közreadó: Társadalomelméleti Kollégium
- A kritikai társadalomelmélet és gazdaságtan a fő kutatási témakörei.
- Az előre meghatározott tematikus számok kereteibe illesztve fogadják be a publikációkat.
- Elsősorban elméleti tanulmányokat tesz közzé, a társadalom átfogó vizsgálataiból származó konklúziókról. De jelentős még a folyóiratban, a témát kutató könyvek recenziói is.

²⁵ <https://akademai.com/loi/082>

²⁶ <https://socio.hu/index.php/so>

²⁷ <http://fordulat.net>

Esély: Társadalom- és Szociálpolitikai Folyóirat²⁸ — ISSN: 0865-0810

- Megjelenés kezdete: 1989
- Kiadó: Hilscher Rezső Alapítvány
- A folyóirat két legfontosabb területe a társadalompolitikai és a szociálpolitikai témák köré csoportosíthatók.
- A megjelentetett publikációk közös pontja: a társadalom – különösen a mai magyar társadalom – különböző csoportjainak és az azokra közvetett módon hatással bíró intézmények/szervezetek kritikai hangvételű vizsgálata.

Replika: Társadalomtudományi Folyóirat²⁹ — ISSN: 0865-8188

- Megjelenés kezdete: 1990 (szüneteltetési időszakkal)
- Kiadó: Replika Alapítvány
- A folyóiratban '93-tól modern kutatási területek jelennek meg: a kulturális antropológia, a kritikai kultúrakutatás és a genderkutatás témakörében.
- A szerkesztőség célja a szociológia kutatásának sok szempontú megközelítéséhez publikálási felületet biztosítani, különös figyelmet fordítanak a mobilitás vizsgálatokra. Kezdetben, a lap megalapítását követően, a rendszerváltozással járó közép-európai kutatásokat szorgalmazták.
- A lap ma is az új kutatási eredményeket követi, jellegzetes témái: az új információs eszközök hatásainak vizsgálata, a különféle szempontból történő „hálózat” szerveződés vizsgálat, és a kultúra jelenét vizsgáló publikációk

Regio: Kisebbség, Kultúra, Politika, Társadalom³⁰ — ISSN: 0865-557X, eISSN: 2415-959X

- Megjelenés kezdete: 1990
- Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet
- A folyóirat középpontjában a nemzetiségi és kisebbségi kérdések vizsgálata áll. Ezeknek a tágan értelmezett társadalmi aspektusait tárgyalják a tanulmányok.
- Gazdasági, kulturális, politikai és szociológia szempontok érvényesülése a legjellemzőbb.

²⁸ <http://www.esely.org/index.php?action=anc>

²⁹ <http://www.replika.hu/>

³⁰ <http://regio.tk.mta.hu/index.php/regio/index>

Tér és Társadalom³¹ — ISSN: 0237-7683, eISSN: 2062-9923

- Megjelenés kezdete: 1987
- Kiadó: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete
- Célkitűzés: tér és társadalom viszonyának vizsgálata, a szaktudományok szempontjából.
- Interdiszciplináris folyóirat, melyben a kutatás középpontjában egy meghatározott terület „Tér” áll.
- A publikációk egy-egy településhez kapcsolódnak, vagy régiókat és megyéket hasonlítanak össze, illetve külföldi országokat vizsgálnak valamely tudományos aspektusból, így a szociológiához csak közvetve kapcsolódik a folyóirat.

Demográfia³² — ISSN: 0011-8249, eISSN: 2498-6496

- Megjelenés kezdete: 1958
- Kiadó: MTA Demográfiai Bizottság, KSH Népeségtudományi Kutató Intézet
- A folyóirat a népeségtudomány területe köré szerveződik, így érinti az alábbi határterületeket: statisztika, szociológia, szociálpolitika.
- Emellett kutatásaihoz olyan gazdaságtudományi, társadalomföldrajzi, népegészségügyi mutatókat használnak fel, amelyeknek köszönhetően átfogó demográfiai képet alkothatunk a vizsgált csoportokról.
- Jelentős arányban találunk kutatásokat Magyarországra vonatkozóan, de Európa és a világ más országainak népességére vonatkozóan is. Összehasonlító vizsgálatokat is közread a folyóirat.
- A publikációkat tekintve, az empirikus kutatásokon alapuló tanulmányokat teszik közzé elsősorban. (Kevesebb az elméleti és a módszertani cikk.)

Society and Economy³³ — ISSN: 1588-9726, e-ISSN 1588-970X

- Megjelenés kezdete: 2002
- Kiadó: Akadémiai Kiadó, közreadó: Budapesti Corvinus Egyetem
- A közgazdaságtudomány és az üzleti tudományok területéhez kapcsolódó folyóirat, de érintkezési pontjai vannak a szociológiával, mert a fenti témák társadalomtudományi vetületeivel foglalkozik.
- Szaktanulmányokat, recenziókat és könyvismertetéseket tesz közzé.

³¹ <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/issue/archive>

³² <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/issue/archive>

³³ <https://akademiai.com/loi/204>

Statisztikai Szemle³⁴ — ISSN: 0039-0690

- Megjelenés kezdete: 1923
- Kiadó: Központi Statisztikai Hivatal
- A folyóirat a statisztikai szemléletet átfogóan képviseli, így sokféle tudományterülethez kapcsolódó publikációt fogad be. Elsősorban a gazdaság-és társadalomtudományt érintő kérdésekkel foglalkoznak.
- Szociológián belül az alábbi témákban találunk szakirodalmat: demográfiai kérdések (születés, halálozás, házasságkötés, válás), oktatás és oktatáspolitikai (különösen a közép- és felsőoktatást érintve), fogyasztói szokások, menekültügyvel kapcsolatos statisztikai vizsgálatok.
- A szociológia területét még érinti a folyóirat az orvos- és egészség-tudományi statisztikai elemzések publikálásával is.

Területi Statisztika³⁵ — ISSN: 0018-7828, e-ISSN: 2064-8251

- Megjelenés kezdete: 1968
- Kiadó: Központi Statisztikai Hivatal
- A lap a területi elemzések és a regionális kutatások köré szerveződik.
- Fő szakterületei a területi statisztika, regionális tudomány, társadalomföldrajz, de a közölt kutatások nagy része kapcsolódik a szociológia tudományterületéhez is. Kisebb arányban még fölfedezhetünk gazdasági és történeti megközelítésű tanulmányokat is.

Nemzetközi Statisztikai Figyelő³⁶ — ISSN: 2416-0814

- Megjelenés kezdete: 2015
- Kiadó: Központi Statisztikai Hivatal
- Elektronikus referáló folyóirat.
- Könyvismertetéseket, recenziókat, és absztraktokat tesz közzé a statisztika tudományterületének külföldi szakirodalmáról. Az elemzett dokumentumok gyűjtőkörébe tartoznak demográfiai, gazdaságstatisztikai vagy a társadalomtudományokat általánosan, és a szociológiát is tárgyaló szakirodalom.

³⁴ http://www.ksh.hu/statszemle_archivum

³⁵ http://www.ksh.hu/terstat_aktualis

³⁶ http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kiadvany_nsf

4.2. Válogatott lista a külföldi kiadású folyóiratokból

- **American Sociological Review** — ISSN: 0003-1224
<https://bit.ly/3vWnrP4>
- **Annual Review of Sociology** — ISSN: 0360-0572, eISSN: 1545-2115
<https://bit.ly/30ZzYms>
- **American Journal of Sociology** — ISSN: 0002-9602, eISSN: 1537-5390
<https://bit.ly/313UBOw>
- **International Journal of Urban and Regional Research** — ISSN: 0309-1317, eISSN: 1468-2427
<https://bit.ly/3rdcN2U>
- **Social Issues and Policy Review** — ISSN: 1751-2395, eISSN: 1751-2409
<https://bit.ly/3cPJZby>
- **European Sociological Review** — ISSN: 0266-7215, eISSN: 1468-2672
<https://bit.ly/3s7VRMo>
- **Sociological Methods and Research** — ISSN: 0049-1241, eISSN: 1552-8294
<https://bit.ly/3s6UsFR>
- **Race and Social Problems** — ISSN: 1867-1748, eISSN: 1867-1756
<http://bit.ly/3sbz826>
- **Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie** — ISSN: 0023-2653, eISSN: 1861-891X
<http://bit.ly/3r8Pozr>
- **Soziologische Revue – Besprechungen neuer Literatur** — ISSN: 0343-4109, eISSN: 2196-7024
<http://bit.ly/2NGiMzs>
- **Sociologia: Revista da Faculdade de Letras da Universidade do Porto** — ISSN: 0872-3419, eISSN: 2182-9691
<http://bit.ly/2NB9epg>
- **Social Change Review** — ISSN: 2068-8008, eISSN: 2068-8016
<http://bit.ly/3r86ehK>
- **Cambio** — eISSN: 2239-1118
<http://bit.ly/3tH2RjH>
- **Journal of Social Policy** — ISSN: 0047-2794, eISSN: 1469-7823
<http://bit.ly/3s87vXD>
- **Sociální Studia** — ISSN: 1214-813X, eISSN: 1803-6104
<http://bit.ly/3tCQvJp>
- **Comparative Sociology** — ISSN: 1569-1322, eISSN: 1569-1330
<https://bit.ly/3cPKnH2>
- **Vierteljahresschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte (VSWG)** — ISSN: 0340-8728, eISSN: 2365-2136
<http://bit.ly/2PdZRMR>
- **Soziale Welt** — ISSN: 0038-6073
<http://bit.ly/3tGaKGA>
- **Zeitschrift für Familienforschung** — ISSN: 1437-2940, eISSN: 2196-2154
<http://bit.ly/3cRVZJB>
- **Berliner Journal für Soziologie** — ISSN: 0863-1808, eISSN: 1862-2593
<http://bit.ly/313BTqc>
- **Historical Social Research = Historische Sozialforschung** — ISSN: 0172-6404
<http://bit.ly/3r86KMI>
- **Revue Francaise de Sociologie** — ISSN: 0035-2969
<https://bit.ly/3tGtJQJ>

- **Sociologie du Travail** — ISSN: 0038-0296, eISSN: 1777-5701
http://bit.ly/3c3CbDQ
- **Cultures et Conflits** — ISSN: 1157-996X, eISSN: 1777-5345
https://bit.ly/3s8HQy2
- **Societes Contemporaines** — ISSN: 1150-1944, eISSN: 1950-6899
http://bit.ly/3rbnsuB
- **Revue Droit et Societe** — ISSN: 0769-3362 https://bit.ly/2NEYxCc
- **Diasporas** — eISSN: 2431-1472 http://bit.ly/2ND6SX5
- **Le Mouvement Social** — ISSN: 0027-2671, eISSN: 1961-8646
https://bit.ly/3s6VBgD
- **Retraite et Societe** — ISSN: 1167-4687, eISSN: 1961-8719
https://bit.ly/3tJ7M3M

4.3. A SzocioWeb bemutatása

SzocioWeb³⁷ – A magyar szociológiai irodalom bibliográfiája

A szociológia hazai országos szakkönyvtára a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár³⁸. Az ő felelősségük a magyar szociológiai irodalom gyűjtése és annak feltárása. A külföldi szakirodalomra ez erősen válogatva vonatkozik. Gyűjtése 1970-től folyamatos.

52. ábra

³⁷ Az önálló keresőfelülete az alábbi linkről érhető el: <http://bit.ly/3f1m0Zm>

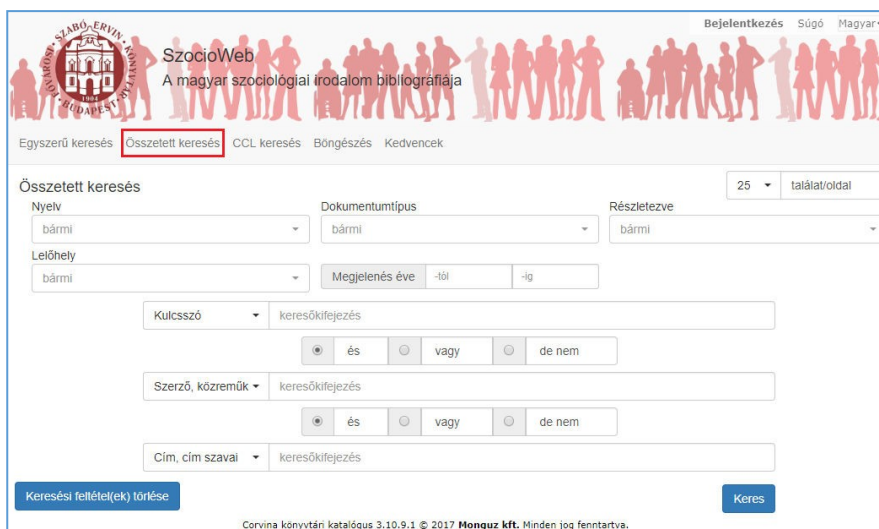
³⁸ A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár online katalógusa: <http://bit.ly/3f0p6wJ>

A katalógus használatához a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár létrehozott egy súgó felületet is.³⁹

Az adatbázis elérésének alternatív lehetősége

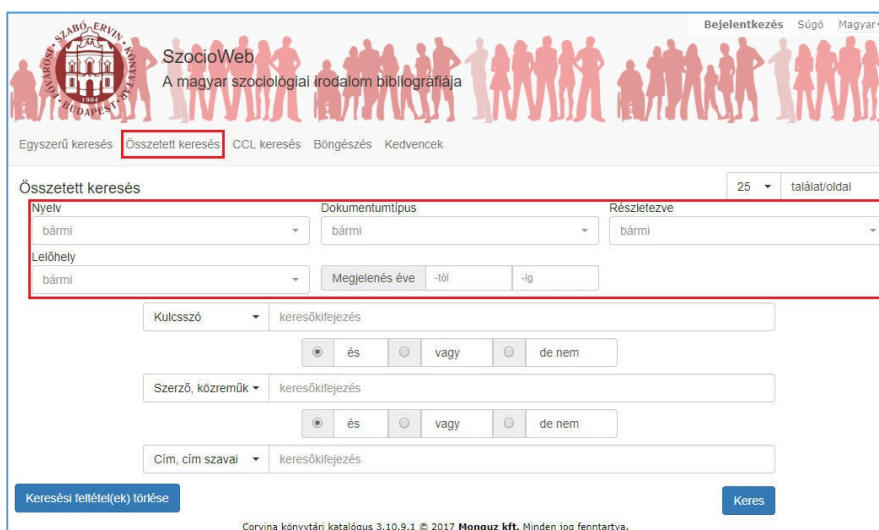
A „Szakbibliográfiák” elnevezésű, legördülő menüben a Szociológiai bibliográfia opciót kell kiválasztani. (52. ábra)

A SzocioWeb katalógusában érdemes az összetett keresés funkciót kiválasztani. (53. ábra)

The screenshot shows the SzocioWeb search interface. At the top, there is a navigation bar with 'Bejelentkezés', 'Súgó', and 'Magyar'. Below this is the SzocioWeb logo and the text 'A magyar szociológiai irodalom bibliográfiája'. The search type menu is highlighted with a red box, showing 'Egyszerű keresés', 'Összetett keresés', 'CCL keresés', 'Böngészés', and 'Kedvencek'. The 'Összetett keresés' section includes several search criteria: 'Nyelv' (Language) set to 'bármilyen', 'Dokumentumtípus' (Document type) set to 'bármilyen', and 'Részletezve' (Detailed) set to 'bármilyen'. There are also fields for 'Leíróhely' (Location), 'Megjelenés éve' (Year of publication) with '-tól' and '-ig' options, and three search criteria: 'Kulcsszó' (Keyword), 'Szerző, közreműködő' (Author, contributor), and 'Cím, cím szavai' (Title, title words), each with a search type dropdown and radio button options for 'és', 'vagy', and 'de nem'. A 'Keresési feltétel(ek) törlése' button is on the left and a 'Keres' button is on the right. The footer text reads 'Corvina könyvtári katalógus 3.10.9.1 © 2017 Monguz kft. Minden jog fenntartva.'

53. ábra

This screenshot is identical to the previous one, but the search criteria section is highlighted with a red box. This section includes the 'Nyelv', 'Dokumentumtípus', and 'Részletezve' dropdowns, the 'Leíróhely' dropdown, the 'Megjelenés éve' field with '-tól' and '-ig' options, and the three search criteria: 'Kulcsszó', 'Szerző, közreműködő', and 'Cím, cím szavai', each with a search type dropdown and radio button options for 'és', 'vagy', and 'de nem'. The 'Keresési feltétel(ek) törlése' and 'Keres' buttons are also visible.

54. ábra

³⁹ <http://bit.ly/3vH6VSZ>

A fenti sávban elhelyezett keresési lehetőségekből a **nyelv** és a **megjelenés éve** szűrőket érdemes használni, de akár a **dokumentumtípus** is fontos lehet, ha például csak folyóiratcikket, vagy csak könyvet keresünk. Speciális esetekben érdemes használni a dokumentumtípus utáni mezőben a **részletezve** lehetőséget. Ebből kiválasztható, hogy formailag mit keresünk: elektronikus cikket, könyv részdokumentumát, nyomtatott szöveges dokumentumot. (54. ábra)

A téma szerinti kereséshez érdemes a **kulcsszó** és a **tárgyszó** szerinti keresési lehetőséget választani. Ezek a keresés folyamán a bibliográfiai rekord címében, szabad tárgyszavaiban és a megjegyzés mezőben keresnek. Utóbbi azért fontos, mert az idegen nyelvű dokumentumok címének fordítása itt szokott szerepelni.

Ha szeretnénk a keresés során még szűkebb találati halmazzt elérni, akkor a **cím, cím szavai** lehetőséget kiválasztva, ott folytassuk le a keresést. (55. ábra)

The screenshot shows the SzocioWeb search interface. At the top, there is a navigation bar with 'Bejelentkezés', 'Súgó', and 'Magyar'. Below this is the SzocioWeb logo and the tagline 'A magyar szociológiai irodalom bibliográfiája'. The main search area is titled 'Összetett keresés' and includes several filters: 'Nyelv' (bármí), 'Dokumentumtípus' (bármí), 'Részletezve' (bármí), and 'Leíróhely' (bármí). There is also a 'Megjelenés éve' field with '-tól' and '-ig' sub-fields. A dropdown menu is open under the 'Kulcsszó' field, listing various search criteria. The 'Cím, cím szavai' option is highlighted with a red box. The 'Keres' button is located at the bottom right of the search area.

55. ábra

Példa: oktatás és társadalmi mobilitás összefüggéseivel foglalkozó szakirodalom keresése.

A legegyszerűbb módon keresve a **kulcsszavak** közé a mobilitás és az oktatás szavakat beírva 309 találatot kapunk. (Ezek alapértelmezetten, szerző szerinti betűrendben tekinthetők át.) (56. ábra)

The screenshot shows a search interface with two search boxes. The first box contains the keyword 'mobilitás' and the second box contains 'oktatás'. Both boxes are highlighted with a red rectangle. Below the search boxes are two sets of radio buttons for logical operators: 'és' (selected), 'vagy', and 'de nem'. Below these is a search type dropdown set to 'Cím, cím szavai' and a search method dropdown set to 'keresőkéfejezés'. A summary bar shows 'Összesen 309 találat.' (highlighted in red). To the right, there are sorting options: 'Rendezés: Szerző n/c', 'Nézet: Lista', and '#/oldal: 25'. Below this is a table of search results.

#	Kedv.	Szerző	Cím	Megjelenés éve	Típus	
1.	☐	Aberšek, B.	Oktatás és képzés a mobilitás elősegítésére	1997	Cikk	Részletek
2.	☐	Ábrahám Barna	Iskola és nemzetépítés : a szlovák anyanyelvi oktatás problémái	2014	Cikk	Részletek
3.	☐	Acsády Judit	Interetnikai párbeszéddek : női kezdeményezések, nőmozgalmak	2014	Elektronikus dokumentum része	Részletek
4.	☐	Adam, Heribert	Elősegíti-e az iskolázottság a társadalmi mobilitást;	1975	Könyv része	Részletek
5.	☐	Adam, Heribert	Elősegíti-e az iskolázottság a társadalmi mobilitást;	1998	Könyv része	Részletek

56. ábra

Ha a 309 tételből álló találatot túl soknak találjuk, akkor érdemes a keresést szűkíteni. Például, ha a mobilitás és az oktatás összefüggéseit keressük, és az oktatáson belül az iskolai vonzatra érdekel, akkor 2 módszert is érdemes kipróbálni.

Először – továbbra is a **kulcsszó** mezőket felhasználva – a mobilitás, oktatás és iskola szavakat kapcsoljuk össze. Így 61 találatra csökkenthető a lista. (57. ábra)

The screenshot shows a search interface with three search boxes. The first box contains 'mobilitás', the second 'oktatás', and the third 'iskola'. All three boxes are highlighted with a red rectangle. Below the search boxes are two sets of radio buttons for logical operators: 'és' (selected), 'vagy', and 'de nem'. Below these is a search type dropdown set to 'Cím, cím szavai' and a search method dropdown set to 'keresőkéfejezés'. A summary bar shows 'Összesen 61 találat.' (highlighted in red). To the right, there are sorting options: 'Rendezés: Szerző n/c', 'Nézet: Lista', and '#/oldal: 25'. Below this is a table of search results.

#	Kedv.	Szerző	Cím	Megjelenés éve	Típus	
1.	☐	Ábrahám Barna	iskola és nemzetépítés : a szlovák anyanyelvi oktatás problémái	2014	Cikk	Részletek
2.	☐	Agócs Helga	A hátrányos helyzetű gimnazisták továbbtanulási tervei Magyarországon	2016	Cikk	Részletek
3.	☐	Andor Mihály	Társadalmi egyenlőtlenség és iskola /	2001	Cikk	Részletek
4.	☐	Andor Mihály	Iskolaválasztás és mobilitás /	2000	Könyv	Részletek
5.	☐	Baráth Katalin	A látószögváltozás szükségessége : Zombékok : középosztályok és iskolázottság 20. század közepéig : társadalomtörténet tanulmányok /	2008	Cikk	Részletek

57. ábra

Másodszor, a mobilitás és oktatás kifejezéseket a **kulcsszó** mezőben keressük, az iskolát a **cím, cím szavai** mezőben. Így szűkíthető a találati halmaz 13-ra. (58. ábra)

Összesen 13 találat.

9.	☐	Nagy Adrienn	Fiume dualizmus kori oktatásügye és a Magyar Királyi Kivitteli Akadémia : a magyarosítás	2014	Cikk	Részletek
10.	☐	Sasfi Csaba	Reprodukció és mobilitás : a középfokú oktatás társadalmi funkciói a dualizmusban /	2014	Cikk	Részletek
11.	☐	Sáska Géza	A felvilágosodás alkonya	2000	Cikk	Részletek
12.	☐	Vajda Zsuzsanna	Tudás és hatalom a XXI. század kezdetén : az iskola, a gazdaság és a globalizáció /	2013	Cikk	Részletek
13.	☐	---	Iskola, művelődés, társadalom : az oktatás, nevelés és művelődés társadalomtörténeti Társadalomtörténeti Egyesület 2015. évi, sárospataki konferenciájának tanulmánykötete /	2017	Könyv	Részletek

58. ábra

4.4. Összefoglalás

Mivel egyetlen tudományterület sem zárható kötött határok közé, ezért a szociológia is, a tudományos tevékenység előrehaladásával új fórumokat nyit magának. Így a hazai és a külföldi szakfolyóiratokra vonatkozó információk is változhatnak, és egyre újabb folyóiratok jelenhetnek majd meg a hazai tudományos életben. Ezek tevékenységének nyomon követése minden szociológiai foglalkozó szakember számára fontos.

A külföldi folyóiratlista bevezető áttekintést nyújt a színvonalas szociológiai folyóiratokról, amelyekben érdemes a tanulmányaik folytatása során alaposabban elmélyedni.

Jelen tananyagban nem vállalkoztam a hagyományos információforrások (az alapvető szociológiai szakirodalom, a felsőoktatásban használt oktatási segédanyagok és tankönyvek) bemutatására, hiszen azokat a kurzusok során önállóan is megismerik majd. Ezen kívül, kimaradtak olyan speciális kutatási anyagok is, amik majd a szociológus kutatók számára lesznek elérhetők.

Fontosnak tartottam a SzocioWeb bemutatását, hiszen használatának elsajátítása segítséget jelent minden más könyvtári katalógus használatához is, melyek alapelveikben hasonlóak. Emellett a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapos szakirodalmi feltáró munkájának köszönhetően, segítséget kaphatnak az órai dolgozatok, vagy a szakdolgozat irodalmi áttekintésének elkészítéséhez.

5. Információs források a történettudományhoz

Bevezető gondolatok

A tananyag ezen egysége segítséget nyújt a történettudomány információforrásaival most ismerkedő hallgatóknak, akik bevezető tájékozódást kapnak a hazai és külföldi kiadású folyóiratokról és a Magyar Nemzeti Levéltár információszolgáltatásairól.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A tananyag célja elsősorban a szakirodalmi tájékozottság és információkeresési kompetenciák növelése. A hallgató számára alapvető tájékozódási pontokat nyújt a tananyag, a magyar nyelvű folyóiratok részletes bemutatásán és a külföldi folyóiratokból egy rövid válogatás biztosításán keresztül. Ezek kiindulópontok lehetnek a különböző egyetemi feladatokhoz kapcsolódó szakirodalmi gyűjtésekhez.

A Magyar Nemzeti Levéltár szolgáltatásainak bemutatása azt a célt szolgálja, hogy segítséget nyújtson a különböző kutatási feladatok elkészítéséhez és a levéltári forrásanyagok közötti jobb tájékozódásban.

Feldolgozási idő

- 60 perc

Témakörök

- Hazai kiadású folyóiratok
- Külföldi kiadású folyóiratok
- Magyar Nemzeti Levéltár szolgáltatásai
 - Katalógusok és digitális könyvtárak
 - Levéltári nyilvántartások
 - Egyéb tematikus levéltári adatbázisok
 - Összeírások
 - Az adatbázisok fölé emelt keresőrendszerek

5.1. Hazai kiadású folyóiratok

A tananyag ezen egységében megtalálhatók azok a hazai kiadású folyóiratok, melyek szorosan a történettudomány területéhez kapcsolódó témákkal, és annak speciális részterületeivel, vagy korszakával foglalkoznak, mint például a régészet vagy az antik kultúra. A szak-

folyóiratok mellett, a felsorolásban találhatóak még igényes ismeretterjesztő folyóiratok is, melyek a történelem közérdeklődést keltő témáival foglalkoznak.

Aetas: Történettudományi folyóirat⁴⁰ — ISSN: 0237-7934, eISSN 1587-1258

- Megjelenés kezdete: 1985 (évente négy számot adnak ki)
- Kiadó és közreadó: 1991-től Aetas Könyv- és Lapkiadó Egyesület, (közreadója 1988-ig a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Tudományos Diákköri Tanácsa volt)
- Egyaránt foglalkozik az egyetemes és a magyar történelemmel. A „határainkon túl” rovatában kitekintést nyújt a történettudomány aktuális kutatási irányai felé, például egy-egy külföldi szerző életművének bemutatásával.
- A közölt dokumentumok típusát illetően széles választékot kínál a tanulmányokon túl: interjú, forráskiadás, bibliográfia, könyvismeretetés és recenzió
- Törekszik a történettudomány különböző szakterületi specialitásainak is színteret nyújtani, pl.: politikatörténet-írás, gazdaság- és társadalomtörténet, eszme- és kultúrtörténet
- Foglalkozik még a történet-írás elméleti és módszertani kérdéseivel.

Történelmi Szemle⁴¹ — ISSN: 0040-9634

- Megjelenés kezdete: 1958
- Kiadó és közreadó: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet
- A folyóirat speciálisan történettudománnyal foglalkozik, érintkezve annak határterületeivel.
- A legfrissebb szakirodalmi eredményeket bemutató publikációkat állandó rovataiban teszik közzé, ezek a tanulmányok és a műhely. Emellett a folyóirat helyet biztosít a tudományos vitának, közös fórumot biztosít a tudomány fejlődéséhez. Műfajilag közöl még bibliográfiát, personáliát, recenziót és ismertetést, illetve történettudományi forrásdokumentumokat is.

Világtörténet⁴² — ISSN: 0083-6265

- Megjelenés kezdete: 1964
- Kiadó és közreadó: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet

⁴⁰ <http://www.aetas.hu/>

⁴¹ <https://epa.oszk.hu/00600/00617>

⁴² <https://tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/vilagtortenet>

- Elsősorban az egyetemes történelmet kutatóknak biztosít megjelenési fórumot, de az egyetemes és a magyar történelmi események kontextusának vizsgálatához is publikációs felületet biztosít.

The Hungarian Historical Review⁴³ — ISSN: 2063-8647, eISSN: 2063-9961

- Megjelenés kezdete: 2012
- Kiadó: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet
- A folyóirat területileg Magyarország és Kelet-Közép-Európa kutatására koncentrálnak.
- A kutatási témaválasztásának jellegzetessége, hogy olyan történettudományi témákat vizsgál, melyeknek vannak a szomszédos országainkkal kapcsolódási pontjai. (1. világháború, török megszállás, stb.)
- Célja a magyar történettudományi kutatások angol nyelvű megjelentetése.

Belvedere Meridionale: Történelem és Társadalomtudományok⁴⁴
— ISSN: 1419-0222, eISSN: 2064-5929

- Megjelenés kezdete: 1989
- Kiadó: 2015-től Belvedere Meridionale Kft. (előtte: SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar, Történettudományi Tanszék)
- Annak ellenére, hogy a folyóirat nyit a társadalomtudományok felé, a témák történeti megközelítésével foglalkozik, így találhatunk: nevelés- és oktatástörténet, sporttörténet, közlekedéstörténet, hadtörténet, közéleti politikai témák és egyes demográfiai jelenségek történeti megközelítésével vizsgálódó tanulmányokat.
- Gyakoriak a tematikus számok.

Századok⁴⁵ — ISSN: 0039-8098

- Megjelenés kezdete: 1867
- Kiadó: 2013-tól Magyar Történelmi Társulat
- Hosszú történeti múltra visszatekintő folyóirat.
- A történelmi kutatások széles spektrumát ölelik fel a folyóiratban megjelenő tanulmányok, az egyetemes és a magyar történelmi kutatások egyaránt megjelennek benne.
- Formailag is sokszínű a lap: tanulmányok, ismertetések, recenziók, forrásközlések

⁴³ <http://www.hunghist.org/>

⁴⁴ <http://www.belvedere-meridionale.hu>

⁴⁵ <http://www.szazadok.hu/>

Acta Universitatis Szegediensis: Acta historica⁴⁶ — ISSN: 0324-6965

- Megjelenés kezdete: 1961
- Közreadó: SZTE Bölcsészettudományi Kar, Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék
- Elsősorban a magyar történettudományi kutatásoknak biztosít megjelenési helyet (a magyar történelem témáit átfogóan vizsgálja), de foglalkozik egyetemes történettudományi kutatásokkal is.

Per Aspera Ad Astra⁴⁷ — eISSN: 2064-6038

- A Pécsi Tudományegyetem művelődés- és egyetemtörténeti közleményei
- Megjelenés kezdete: 2014 (Open Access folyóirat)
- A történelem egy speciális szegmensével, az egyetemtörténeti kutatásokkal foglalkozik a folyóirat, illetve a hozzá kapcsolódó művelődés-, nevelés- és oktatástörténeti kutatásoknak biztosít fórumot.

Specimina Nova Pars Prima Sectio Mediaevalis⁴⁸ — ISSN: 1588-8002

- A Pécsi Tudományegyetem Középkori és Korajújkori Történeti Tanszékének Történeti Közleményei
- Megjelenés kezdete: 2001 (évkönyv jellegű)
- Nagyrészt az angol és német nyelvű publikálásnak biztosít helyet, de találhatunk orosz nyelvű publikációkat is.
- Tanulmányok, könyvismertetések és recenziók olvashatók a folyóiratban, a középkori magyar- és világtörténet kutatásának területéről.

Fons: Forráskutatás és Történeti Segédtudományok⁴⁹ — ISSN: 1217-8020, eISSN: 1786-9951

- Megjelenés kezdete: 1994
- Kiadó: Szentpétery Imre Történettudományi Alapítvány, (alapító: Levéltáros Hallgatók Egyesülete)
- A folyóirat célja a forrásfeldolgozások közzététele, a történeti források kutatásának technikája és módszertani kérdései.
- A fentiek mellett, közös fórumot biztosít a történeti forrásokon alapuló kutatásoknak, így a folyóiratban megjelenő legtöbb tanulmány levéltárban végzett kutatások eredménye, illetve a kutatók egy jelentős száma is levéltárosokból kerül ki.

⁴⁶ <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/acthist>

⁴⁷ <http://per-aspera.pte.hu/>

⁴⁸ <https://pte.academia.edu/SpeciminaNovaParsPrimaSectioMediaevalis>

⁴⁹ <http://www.c3.hu/~fons/>

- A történelem alábbi segédtudományaihoz tartozó publikációkat találhatunk a folyóiratban: heraldika, oklevéltan, diplomatika, genealógia

Klió: Történettudományi szemlész folyóirat⁵⁰ — ISSN: 1216-2965, eISSN: 1588-0958

- Megjelenés kezdete: 1992
- Kiadó: Klió Alapítvány (szerkesztősége: Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet)
- A külföldön vagy idegen nyelven kiadott történelemmel kapcsolatos irodalmat szemlézi, ezekről kritikai igényű beszámolókat tesz közzé.
- Tematikailag elkülönítve találjuk meg az egyes számokon belül a recenziókat. Vannak az ókort, újkort és jelenkort tárgyaló szakirodalmi beszámolók, emellett általában önállóan szerepelnek gazdaság-, jog- és egyháztörténeti dokumentumok, és a Közép- és Kelet-Európa történetét kutató szakirodalom feldolgozása. Utóbbi, csaknem mindig a legterjedelmesebb egysége az egyes számoknak.

Egyháztörténeti Szemle⁵¹ — ISSN: 1585-7476

- Megjelenés kezdete: 2000
- Kiadó: Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei
- Egyháztörténettel foglalkozik a folyóirat, az időintervallumát tekintve a kezdetektől egészen a jelenkorig. Elsősorban a keresztény valláshoz és annak elágazódásaihoz kapcsolódó irányzatok kutatásával foglalkozik, de találhatunk például a taoizmust vizsgáló kutatásokat is.
- Nagyrészt magyar, de egy-egy angol és német nyelvű tanulmányt, könyvismertetést, recenziót és konferencia beszámolót is találhatunk benne.

Antik Tanulmányok = Studia Antiqua⁵² — ISSN: 0003-567X, eISSN: 1588-2748

- Megjelenés kezdete: 1954
- Kiadó: Akadémiai Kiadó
- Fő profilja az ókori görög és római kultúra tudományos vizsgálata, különösen az irodalom-, a nyelv- és a történettudományi kutatásokra helyezve a hangsúlyt.
- Emellett támogatja az ókori Közel-Kelet és a középkori latin kultúra vizsgálatát.

⁵⁰ <http://www.c3.hu/~klio/>

⁵¹ <https://egyhaztortenetiszemle.hu/lapszamaink/>

⁵² <https://akademiai.com/loi/092>

- A tanulmányokon túl, találhatunk hiánypótló forrásközléseket egy-egy ókori dokumentum kapcsán, könyvismertetéseket és kiállítás vagy konferencia beszámolókat is.

Ókor: folyóirat az antik kultúráról⁵³ — ISSN: 1589-2700

- Megjelenés kezdete: 2002
- Kiadó: Gondolat Kiadó
- A folyóirat célja kezdetben az antik kultúrával kapcsolatos tudományos ismeretterjesztés volt, minél szélesebb körben, a határterületekkel foglalkozók számára. Ma már az ismeretterjesztésen túl, szakmai tudományos fórumot biztosít.
- Tanulmányokat, forráskiadásokat és könyvismertetéseket tesz közzé.

Archaeologiai Értesítő⁵⁴ — ISSN: 0003-8032, eISSN: 1589-486X

- Megjelenés kezdete: 1868 (szüneteltetési időszakokkal)
- Kiadó: Akadémiai Kiadó, közreadó: Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat
- Magyarország és a Kárpát-medence területén élő ókori emberekkel, és a fennmaradt régészeti leletekkel kapcsolatos kutatásoknak ad közös felületet. A történelemtudományhoz a régészeti kutatásokon keresztül kapcsolódik a folyóirat.
- Magyar, angol és német nyelvű tanulmányok, emellett könyvismertetések, recenziók és konferencia beszámolók találhatóak benne.

Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae⁵⁵ — ISSN 0001-5210, e-ISSN 1588-2551

- Megjelenés kezdete: 1951
- A közölt cikkeik a régészettudomány körébe tartoznak.
- Ma már az Akadémiai Kiadó gondozásában jelenik meg, többségében angol és német nyelvű publikációkat fogad be a folyóirat-szerkesztőség, de található olasz és francia publikáció is.

Múltunk: Politikátörténeti Folyóirat⁵⁶ — ISSN: 0864-960X

- Megjelenés kezdete: 1989
- Kiadó: Napvilág, közreadó: Politikátörténeti Intézet
- Kutatásainak fő profilja a modern kori magyar és egyetemes történelem, és ezen területek új eredményeinek bírálata.

⁵³ <http://okorportal.hu/folyoirat/archivum>

⁵⁴ <https://akademiai.com/loi/0208>

⁵⁵ <https://akademiai.com/loi/072>

⁵⁶ <http://www.multunk.hu/>

- A folyóiratban található önálló tanulmányok, recenziók, forrás-elemzések és -kiadások, melyek jó kiegészítő anyagként használhatók a történelem oktatásában.

Korall: Társadalomtörténeti Folyóirat⁵⁷ — ISSN: 1586-2410

- Megjelenés kezdete: 2000
- Kiadó: Korall Társadalomtörténeti Egyesület
- Történelmi jelenségek komplex társadalomtudományi elemzésének biztosít fórumot a folyóirat.
- Előnyben részesíti az újszerű megközelítésmódokat és az interdiszciplináris tárgyalást.
- A folyóiratban önálló szaktanulmányok, könyvismertetések és recenziók találhatóak. Ezeket tematikus számokban adják közre, mint például: A felejtés mintázatai, Vállalatok társadalma, Lak-hatás a 20. században.

Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae⁵⁸ — ISSN 0001-5830, e-ISSN 1588-2608

- Megjelenés kezdete: 1953
- Kiadó: Akadémiai Kiadó
- Profilja: művészettörténet

Múlt-kor: Történelmi Magazin⁵⁹ — ISSN: 2061-3563

- Megjelenés kezdete: 2010
- Kiadó: Múlt-kor Kulturális Alapítvány
- A folyóirat célja az igényes ismeretterjesztés, minél szélesebb közönségnek.
- Cikkeik reagálnak a jelen történelmi-politikai jellegű közéleti eseményeire, különösen a weboldalukon, mely szakblog formájában működik. Emellett foglalkozik még a kortalanságnak örvendő történelmi eseményekkel – mint például Petőfi Sándor eltűnése, vagy a Kennedy-gyilkosság –, de természetesen újdonságokat is találhatunk.

BBC History⁶⁰ — ISSN: 2062-5200

- Megjelenés kezdete: 2011, ismeretterjesztő folyóirat
- Kiadó: Kossuth Kiadó
- Színes, közérthető és népszerű témákkal foglalkozó magazin.

⁵⁷ <http://www.korall.org>

⁵⁸ <https://akademiai.com/loi/170>

⁵⁹ <https://mult-kor.hu/>

⁶⁰ <http://www.bbchistory.hu/>

Rubicon⁶¹ — ISSN: 0865-6347

- Megjelenés kezdete: 1990
- Kiadó: Rubicon-Ház
- Magazin formában jelenik meg, célja a tudományos ismeretek közvetítése a történelem iránt érdeklődők számára.
- Témáit tematikus számokban teszik közzé. A történelemmel általában, az ókortól napjainkig foglalkozik. Egyetemes és magyar témák egyaránt megtalálhatók.

5.2. *Válogatott lista a külföldi kiadású folyóiratokból*

- **Journal of Contemporary Archaeology** — ISSN: 2051-3429, eISSN: 2051-3437 <http://bit.ly/3c6EBkV>
- **Heritage Science** — eISSN: 2050-7445 <http://bit.ly/2Ndf8q3>
- **American Historical Review** — ISSN: 0002-8762, eISSN: 1937-5239 <https://bit.ly/3vOVQPQ>
- **Journal of Archaeological Research** — ISSN: 1059-0161, eISSN: 1573-7756 <http://bit.ly/2QlsEPT>
- **Cambridge Archaeological Journal** — ISSN: 0959-7743, eISSN: 1474-0540 <http://bit.ly/394BYOC>
- **Journal of Historical Geography** — ISSN: 0305-7488, eISSN: 1095-8614 <http://bit.ly/3cWWdio>
- **Prähistorische Zeitschrift** — ISSN: 0079-4848, eISSN: 1613-0804 <http://bit.ly/3vNDpuM>
- **Estudos do Quaternario** — ISSN: 0874-0801, eISSN: 2182-8660 <http://bit.ly/3lCIfGE>
- **Time and Mind** — ISSN: 1751-696X, eISSN: 1751-6978 <https://bit.ly/3vOD0rK>
- **Twentieth Century British History** — ISSN: 0955-2359, eISSN: 1477-4674 <https://bit.ly/312SgmS>
- **Women's History Review** — ISSN: 0961-2025, eISSN: 1747-583X <http://bit.ly/2Qqbale>
- **Hémecht – Zeitschrift für Luxemburger Geschichte** — ISSN: 0018-0270 <https://bit.ly/3s8REYS>
- **Kronika: Časopis za slovensko krajevno zgodovino** — ISSN: 0023-4923 <http://bit.ly/392JIAH>
- **Römische Historische Mitteilungen** — ISSN: 0080-3790, eISSN: 1815-5839 <https://bit.ly/2PexsGs>
- **Revista de historia moderna** — ISSN: 0212-5862, eISSN: 1989-9823 <http://bit.ly/2QrUTwz>
- **Studia Historica, Historia Medieval** — ISSN: 0213-2060, eISSN: 2445-3595 <https://tinyurl.com/ya22m4ku>
- **Folia historica Bohemica** — ISSN: 0231-7494 <https://bit.ly/3c4hCXS>
- **Meridiana** — ISSN: 0394-4115, eISSN: 1973-2244 <https://bit.ly/3sbKV0m>

⁶¹ <http://www.rubicon.hu/magyar/nyitolap/>

- **Studies in Church History** — ISSN: 0424-2084, eISSN: 2059-0644
<https://bit.ly/31EVSF1>
- **War & Society** — ISSN: 0729-2473, eISSN: 2042-4345
<https://bit.ly/3c2JawK>
- **Historisch-Politische Mitteilungen** — ISSN: 0943-691X, eISSN: 2194-4040
<http://bit.ly/3vLTVLL>
- **Geschichte und Region / Storia e regione** — ISSN: 1121-0303
<http://bit.ly/3cRjxOA>
- **Church History and Religious Culture** — ISSN: 1871-241X, eISSN: 1871-2428
<https://bit.ly/3lzf1bm>
- **Journal of Egyptian History** — ISSN: 1874-1657, eISSN: 1874-1665
<https://bit.ly/2OWddgT>
- **History and Theory** — ISSN: 0018-2656, eISSN: 1468-2303
<https://bit.ly/3c5JRp2>
- **Historische Zeitschrift** — ISSN: 0018-2613, eISSN: 2196-680X
<http://bit.ly/3feljtF>
- **Annales: Histoire, Sciences Sociales** — ISSN: 0395-2649, eISSN: 1953-8146
<http://bit.ly/3vJhpB3> | <http://bit.ly/3c6oVOT>

5.3. Magyar Nemzeti Levéltár szolgáltatásai

A történettudományi információs forrásokból számos lehetőség áll rendelkezésre, de szakirodalom gyűjtésére inkább azok a multidiszciplináris adatbázisok használhatók, amelyek már az előzőekben bemutatásra kerültek. Például a ProQuest, az EBSCO adatbázisai, a JStor, a CEEOL, a Science Direct és az Arcanum.

A fenti adatbázisok ismerete miatt, a továbbiakban nem egy adatbázist fogok bemutatni, hanem egy szolgáltatás rendszert. Mégpedig a Magyar Nemzeti Levéltár⁶² szolgáltatás rendszerét, amely segítséget nyújt a különböző katalógusainak segítségével a levéltári források megtalálásához, illetve támogatja a szakirodalom gyűjtését is különböző tematikus katalógusok kereshetőségével, és ezeken túl adatbázisaiban⁶³ speciális információkhoz és érdekességekhez férhetünk hozzá, melyekről érdemes tudni.

- Katalógusok és digitális könyvtárak
- Levéltári nyilvántartások
- Egyéb tematikus levéltári adatbázisok
- Összeírások
- Az adatbázisok fölé emelt keresőrendszerek

⁶² <http://mnl.gov.hu>

⁶³ <http://mnl.gov.hu/adatbazisok>

5.3.1. Katalógusok és digitális könyvtárak

A Magyar Nemzeti Levéltár jelenleg 5 blokkból biztosít hozzáférést könyvtári állományokhoz. Ezeket vagy a bibliográfiai leírás szintjén, vagy a digitális könyvtárakban, teljes szövegű hozzáféréssel szolgáltatja. (59. ábra)

KÖNYVTÁR

Katalógusok

A Levéltártudományi Szakkönyvtár katalógusa
A katalógus tartalmazza a Bécsi kapu téren és Óbudán található könyvtáraink állományát, amiben a 140 ezer kötet kötetet teljességgel kereshető.

A Magyar Nemzeti Levéltár könyvtárainak katalógusa
A katalógus a Magyar Nemzeti Levéltár 38 könyvtárának állományában való keresést teszi lehetővé. Állományának nagysága 670 ezer dokumentum, amelynek jelenleg háromnegyed része található a katalógusban.

Digitális könyvtárak

A középkori Magyarország digitális könyvtára
Régi, több korszakot átfogó sorozatok; korszakok szerinti oklevéltárak; őrzési hely, (gyűjtemény, proveniencia) szerinti oklevéltárak; tematikus oklevéltárak

A Magyar Országos Levéltár digitális könyvtára
Periodikák, sorozatok, egyedi kiadványok.

Közgyűteményi Könyvtár
Benne: Magyarországi Levéltárak Kiadványai, Levéltári Közlemények, Levéltári Szemle, Népszámlálási Digitális Adattár stb.

59. ábra

(a) Levéltártudományi Szakkönyvtár katalógusa

The screenshot shows the search interface of the Országos Levéltár Levéltártudományi szakkönyvtár. At the top, there is a navigation bar with icons for 'Egyszerű keresés', 'Összetett keresés', 'CCL keresés', 'Böngészés', 'Kosár tartalma', 'Bejelentkezés', and a language dropdown set to 'Magyar'. Below this is the 'Összetett keresés' section. It features a search bar with a 'Dátum:' label and a 'Dokumentumtípus:' dropdown menu. The 'Dokumentumtípus:' menu is open, showing options: 'bármilyen', 'könyv, nyomtatott dokumentum', 'térkép', 'elektronikus dokumentum', and 'időszaki kiadvány, folyóirat'. To the right, there is a 'Nyelv:' dropdown menu with options: 'bármilyen', 'Magyar', 'Angol', 'Német', and 'Francia'. Below these are two search criteria sections, each with a text input field, a 'mint' label, and a dropdown menu. The first section has a dropdown set to 'Szerző, közreműködő' and the second to 'Cím, cím szavai'. Between and after these sections are radio buttons for search logic: 'és', 'vagy', and 'de nem'.

60. ábra

Több mint 140 ezer kötet bibliográfiai leírását tartalmazza, így megfelelő segítséget nyújt szakbibliográfiák összeállításához, az egy keresőfelületen történő kereséssel a fizikailag két helyen tárolt könyvtári anyaghoz. (60. ábra)

(b) A Magyar Nemzeti Levéltár könyvtárainak közös katalógusa

Összesen 38 könyvtár állományában biztosítja a közös keresési lehetőséget, de az állomány még nem teljes. Kb. az állomány háromnegyedét tartalmazza a katalógus. (61. ábra)

61. ábra

(c) A középkori Magyarország digitális könyvtára

Kiadott középkori forráskiadványokban és levéltári segédletekben, kapcsolódó dokumentumokban lehet keresni, a dokumentumok teljes, szabadon hozzáférhető szövegében. A katalógus keresőfelülete jól használható, alkalmas bonyolultabb keresési kifejezés megalkotására is. (62. ábra)

The screenshot shows the ICARUS (International Centre for Archival Research) search interface. At the top left is the ICARUS logo, and at the top right is the EACEA (Education, Audiovisual & Culture Executive Agency) logo. The main heading is "A középkori Magyarország digitális könyvtára". Below this is a search form with three input fields: "Szavak" (Words), "Cím, szerző" (Title, author), and "Tartalomjegyzék" (Table of contents). Each field has an "Index" button to its right. A "KERES" (SEARCH) button is positioned to the right of the "Cím, szerző" field. Below the input fields is a help text: "[segéd karakterek: *=tetszőleges; !=egy helyett; ?=0 vagy 1 helyett]" and three buttons: "Töröl" (Clear), "Betölt" (Load), and "Ment" (Save). Under the heading "Tartalomjegyzék" (Table of contents), there is a list of series types: "+ Régi, több korszakot átfogó sorozatok - Old General Series", "+ Korszakok szerinti oklevéltárak - Series Covering Specific Periods", "+ Örzési hely (gyűjtemény, proveniencia) szerinti oklevéltárak - Series categorized by places (provenance, collections)", and "+ Tematikus oklevéltárak - Thematic Series".

62. ábra

(d) Magyar Országos Levéltár digitális könyvtára

The screenshot shows the Hungarian National Archives (Magyar Országos Levéltár) digital archive search interface. At the top is a navigation bar with the HUNGARICANA logo and menu items: "Hírek" (News), "Adatbázisok" (Databases), "Rólunk" (About us), "Kapcsolat" (Contact), and a language selector set to "english". Below the navigation bar is a blue header with "Könyvtár" (Library) and sub-menu items: "Összetett keresés" (Advanced search), "Böngészés" (Browse), and "Ismeretető" (Information). The main content area shows the breadcrumb "Kezdőlap / Levéltári kiadványok" (Home / Archival publications) and a large heading "Levéltári kiadványok" (Archival publications) which is highlighted with a red box. Below the heading is a search bar with the text "Keresés" (Search) and search icons. Under the heading "Tartalom" (Content), there is a list of categories with expandable arrows: "Österreichisches Staatsarchiv - Austrian State Archives", "Hrvatski Državni Arhiv - Croatian State Archives", "Levéltári Közlemények 1923-2015", "Levéltári Szemle 1951-2017", "Magyar Levéltárosok Egyesülete", "Budapest Főváros Levéltára" (highlighted with a red box), "A Kárpát-Medence Levéltári Forrásai", "Budapesti Negyed", "URBS Várostörténeti Évkönyv" (highlighted with a red box), and a list of four "Urbs - Magyar várostörténeti évkönyv" (Urbs - Hungarian urban history yearbooks) volumes from 2006 to 2009, each with a small book icon and a red box around the expandable arrow.

63. ábra

Ez egy gyűjtőoldal, ahonnan számos periodikához, sorozathoz férhetünk hozzá. Ezekben teljes szövegű keresés végezhető, és jó minőségben, olvashatóan digitalizált kiadványokban kutathatunk. A kiadványok közös jellemzője, hogy levéltári kiadványok, így a dokumentumokat a kiadójuk alatt rendszerezve találhatjuk meg. (62. ábra)

(e) Közgyűjteményi Könyvtár

Lényege, hogy közös keresőfelületet biztosít a digitalizált források fölé, a kezdőoldalon az intézményi digitalizáció alapján látjuk a forrásokat csoportosítva. Számos helyismereti anyagot találhatunk, például iskolaértéstit vagy a Dunántúli Napló teljes számait. (64. ábra)

The screenshot shows the HUNGARICANA Könyvtár website. At the top, there is a navigation bar with 'HUNGARICANA', 'Hírek', 'Adatbázisok', 'Rólunk', 'Kapcsolat', 'english', and 'Bejelentkezés'. Below this is a search bar with 'Keresés' and a search icon. The main content area is titled 'Tartalom' and shows a list of digitalized publications. The list is organized into several categories:

- Műzeumi kiadványok**
 - Bács-Kiskun megye
 - Bajai dolgozatok
 - Cumania (A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve, Kecskemét)
 - Kalocsai Múzeumi Értekezések
 - Sorozaton kívüli kötetek
 - Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc
 - A Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményei
 - Ismeretterjesztő kiadványok
 - A Bakony természettudományi kutatásának eredményei
 - A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei
 - Művészeti könyvek
 - Sorozaton kívüli kiadványok
 - Balassa Bálint Múzeum, Esztergom
 - Sorozaton kívüli kiadványok
 - Baranya megye
 - Dunántúli Dolgozatok. A Pécsi Janus Pannonius Múzeum Kiadványai
 - Janus Pannonius Múzeum Évkönyve
 - A Janus Pannonius Múzeum Füzetei
 - Örökség. A Baranya Megyei Múzeumok Kiadványa
 - Sorozaton kívüli kiadványok
 - Békés megye
- Magyar Távirati Irodai hírei 1920-1956 (Országos Levéltár)**
 - Napi hírek
 - Napi tudósítások, 1920-1944
 - Frankper, 1926
 - Kül- és belpolitikai kiadás, 1944-1948
 - Bizalmas tájékoztató, 1945
 - Belföldi hírek, 1948-1949
 - Belföldi különkiadás, 1948
 - Külföldi hírek - Külpolitikai kiadás, 1948-1949
 - 1956
 - Politikai kiadás, 1887-1944
 - Heti kiadás, 1924-1941
 - Lapszemle, 1927-1935
 - Rádiófigyelő, 1938-1944
 - Budapesti Értesítő
 - Budapesti Értesítő, 1940-1944
 - Rádióközlemények, 1938-1942
 - Tematikussorozatok
 - Egészségügyi hírek, 1925-1926
 - Kulturális hírek, 1948-1949
 - Sportkiadás (Sporthírek)
 - Külföldi sajtószolgálat - Különszám Sztálin 70. születésnapjára, 1949
 - Bizalmas
 - Bizalmas értesítések, 1920-1939
 - Bizalmas külpolitikai szemle, 1944
 - Szigorúan bizalmas kiadványok, 1956
- Irodalmi lapok**
 - Forrás 1969-2018
- Könyvtári dokumentumok**
 - Egyetemi Könyvtár
 - Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei
 - Hevesesi-Kaprinai-Pray gyűjtemények
 - Országos Széchényi Könyvtár
 - Magyar Könyvtárosok Egyesülete
- Múzeumi tárgykartonok**
 - Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum
- Gyászjelentések**
 - Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára
- Országgyűlési Könyvtár gyűjteményei**
 - Országgyűlési Naplók, Irományok 1861-1990
 - Országgyűlési házszabály 1848-1990
 - Országgyűlési almanach 1884-1944
 - Országgyűlési lakáskönyv 1848-1947
 - Országgyűlési emlékek: Magyar Királyság (1526-1606), Erdély (1540-1699)
 - Állami költségetes 1868-1949
 - Állami zárszámadás 1868-1955
 - Magyarországi Rendeletek Tára 1867-1945
- Budapesti kerületi lapok**
 - IV. kerület - Újpest

64. ábra

5.3.2. Levéltári nyilvántartások

A nyilvántartó adatbázisok közös jellemzője, hogy a forrásokhoz nem biztosítanak online hozzáférést, csak a pontos lelőhelyet mutatják meg. (65. ábra)

65. ábra

(a) ScopeArchiv

A Magyar Nemzeti Levéltár teljes iratanyagának nyilvántartása. Támogatja, hogy a levéltári struktúrának megfelelően lehessen benne keresni, de a pontos név ismeretében is meg lehet találni a kívánt téfelt. A nyilvántartás tartalmazza, a legfontosabb adatokat, hogy hol található meg az adott anyag, illetve mekkora iratmennyiségről van szó. Így az iratok kikérésének előkészítő munkáira meg lehet kérni az intézményt. (66. és 67. ábra)

66. ábra

QUERY

Keresés | Utolsó keresés találatai | Munkafüzetek | Kosár | Információs sarok

Váltson a listanézetre | Váltson a képlistára | Váltson a képek áttekintő nézetére | Megjelenítés pdf-ként | Kosárba helyezés | Munkafüzetbe helyezés | Elhelyezés a levéltári struktúrában | Súgó

Böngészés

- Menjen a találati lista előző bejegyzésére
- Menjen a találati lista következő bejegyzésére
- Feltesse leírási szint bejegyzésére
- Menjen alsóbb leírási szintű bejegyzésre
- Menjen az előző bejegyzésre a levéltári struktúrában
- Menjen a következő bejegyzésre a levéltári struktúrában

VIII.2. Pécsi Püspöki Joglíceum iratai, 1831-1923 (Fond)

Levéltári struktúra környezet

- Magyar Nemzeti Levéltár (1000-2100)
- BaMl Baranya Megyei Levéltár (11. sz.-2013)
- VIII. Tanintézetek, intézmények (1742-2009)
- VIII.2. Pécsi Püspöki Joglíceum iratai (1831-1923)**
- VIII.51. Mohácsi Állami Fügymnázium iratai (1935-1946)

Azonosítási információk

Jelzet: VIII.2.
 Jelzet (Fa struktúra): VIII.2.
 Megnevezés: Pécsi Püspöki Joglíceum iratai
 Létrehozás ideje: 1831 - 1923
 Szint: Fond

Terjedelemlre vonatkozó információk

Hagyományos papír alapú adathordozó
 Running meters: 9,75

Használat

Engedély szükséges: Nincs
 Használat korlátozása: Korlátozás nélkül
 Hozzáférhetőség: Nyilvános

Ennek a leírási egységnek az URL-je

URL: <http://mnr.leveletar.hu/MNLQuery/detail.aspx?ID=631846>

Közösségi Média

Megoszt

67. ábra

(b) Egységes törzskönyv

A magyarországi közlevéltárak közös keresője. Ebből szerezhető meg az az információ, hogy az egyes levéltárakban milyen iratokból mennyit találunk, és milyen időintervallumot őriz a levéltár ezekből. (68. ábra)

Egységes törzskönyv

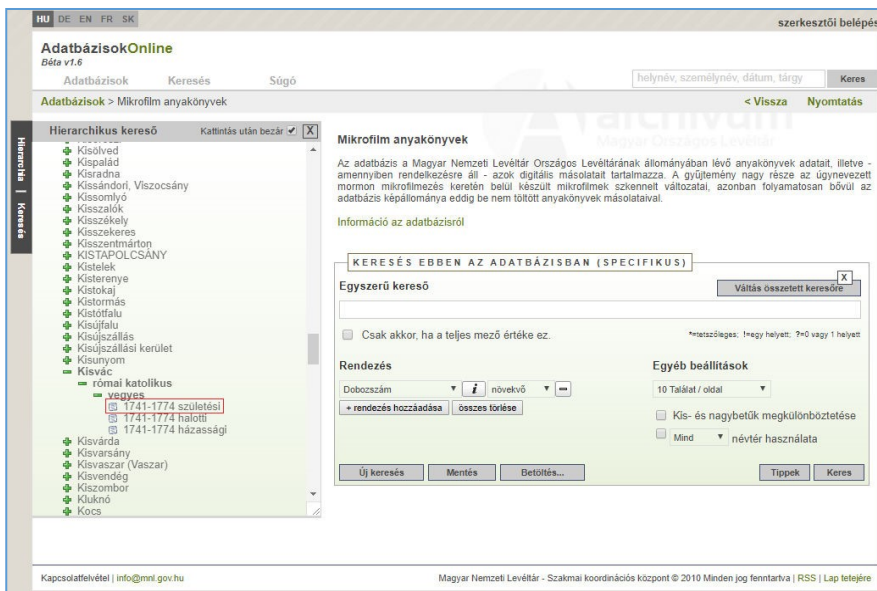
A közlevéltárak törzskönyvi nyilvántartásai nyílt adatként letölthetők excel formátumban.

Hivatalos név	Intézményazonosító	2015	2016
Akadémiai Levéltár (MTA Levéltára)	HU-AL	Letöltés	Letöltés
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára	HU-ÁBTL	Letöltés	Letöltés
Budapest Főváros Levéltára	HU-BFL	Letöltés	Letöltés
Budapest Corvinus Egyetem Levéltára	HU-BCEL		
Budapest Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Levéltára	HU-BMEL	Letöltés	Letöltés
Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára	HU-ELTEL	Letöltés	
Győr Megyei Jogú Város Levéltára	HU-GyVL		Letöltés
Hadtörténelmi Levéltár	HU-HL	Letöltés	Letöltés

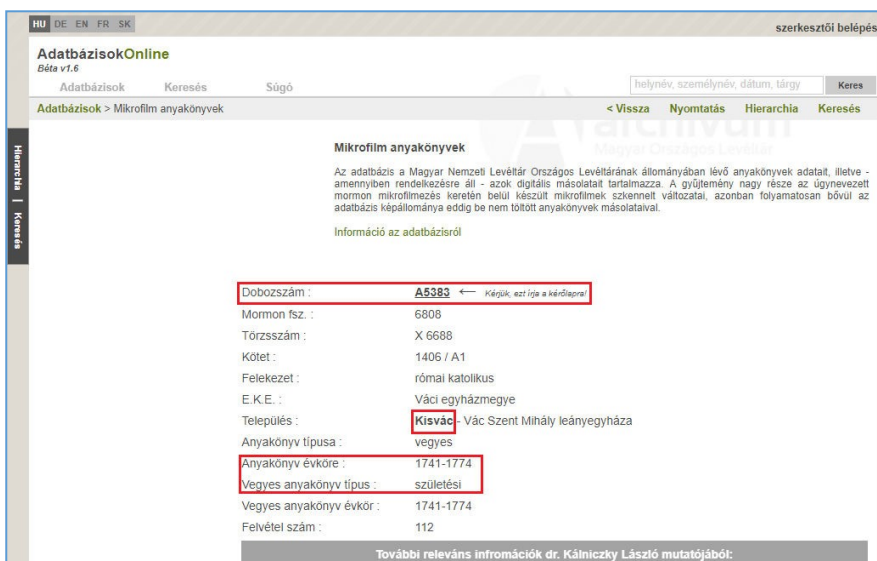
68. ábra

(c) Anyakönyvek (digitális tartalom nélkül)

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának állományában található anyakönyvek adatait tartalmazza. Az anyakönyvek digitális másolata csak kevés esetben érhető el. (69. és 70. ábra)

69. ábra

70. ábra

5.3.3. Egyéb tematikus levéltári adatbázisok

Legnépszerűbb adatbázisok
Anyakönyvek (digitális tartalom nélkül)
Az 1960-as években készült anyakönyvi mikrofilmmásolatokat 2013–2016 között digitalizálták és ezekre a digitális képfájlokra épül a Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisa.

Katonaállítási lajstromok, 1756–1918 (1942)
Az állandó hadsereg felállításához, illetve kiegészítéséhez készült személyi nyilvántartás. Megkülönböztethetünk újoncozási, sorshúzási, elbocsátási, felülvizsgálati, utóállítási lajstromokat. Létezik lista a jogcímvesztett katonákról, előfordulnak továbbá az iratok között zsoldjegyzékek és felmentési kérelmek is.

Címereslevél-adatbázis, 1326–1918
Magyarországon az Országos Levéltár őrzi a legtöbb eredeti címereslevelet: gyűjteményünkben összesen mintegy 2500 db, a másolatokkal együtt pedig ennél jóval többre becsülhető az armálisok száma.

Összeírások:
1715. évi országos összeírás
1720. évi országos összeírás
A korábbi, 1715. évi összeírással való elégedetlenség arra készítette a hatóságokat, hogy 1719-ben a conscriptio hiányosságainak kiküszöbölése végett az összeírás megismétlését határozzák el. Erre 1720-ban került sor, és ez lett az oszmán uralom alól teljesen felszabadult ország első, minden vármegyére kiterjedő összeírása.
Urbaria et Conscriptioes
A digitalizált iratanyag 1527 és a 19. század közötti időszakban keletkezett urbáriumokból, urbéri összeírásokból, birtok- és vagyonbecslésekből áll.

Collectio Diplomatica Hungarica
A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa, MNL OL DL/DF.

Királyi könyvek
Benne: Illésy-féle családtörténeti cédulagyűjtemény
Királyi könyvek régebbi adatbázisa

Levéltári adatbázisok
AdatbázisokOnline
IratokOnline

MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság Iratok a Magyar Országos Levéltárban

71. ábra

(a) AdatbázisokOnline

Nagyobb témánkénti csoportosításban teszi elérhetővé a forrásanyagot. Hierarchikus szerkezettel támogatja a keresést. Tartalmazza például a címereslevél-adatbázist, Rákóczi-kori iratokat... (72. ábra)

The screenshot shows the 'AdatbázisokOnline' website interface. At the top, there are language options (HU, DE, EN, FR, SK) and a 'szerkesztői belépés' link. Below the header, there are tabs for 'Adatbázisok', 'Keresés', and 'Súgó'. A search bar contains the text 'helynév, személynév, dátum, tárgy' and a 'Keres' button. The main content area features a large 'archivum' logo and the text 'Magyar Országos Levéltár'. Below this, there are two links: 'Összes adatbázis listázása (korábbi nézet) >>' and 'Adatbázisok listázása tárgyszavak alapján >>'. The primary section is 'Adatbázisok listázása kategóriák alapján:', which displays six categories of databases in a grid:

- Genealógia, családtörténet**
 - Anyakönyvek
 - Osszeírások
 - Adományok
- Helytörténet, településtörténet**
 - Helytörténeti adatbázisok
- Történeti korszakok**
 - 1109-1526
 - 1527-1711
 - 1711-1867
 - 1867-1944
 - 1945-1989
- Történettudomány**
 - Társadalomtörténet
 - Kisebbségtörténet, zsidóság története
 - Gazdaságtörténet
 - Politikátörténet
 - Közigazgatás-, és hivataltörténet
- Levéltárak**
 - MNL OL
 - MNL BAZML
 - MNL BÉML
 - MNL BKML
 - MNL CsML
 - MNL FML
 - MNL GyMSMGyl
 - MNL GyMSMSL
 - MNL HBML
 - MNL HML
 - MNL JNSZML
 - MNL KEML
 - MNL NML
 - MNL PML
 - MNL SML
 - MNL SzSzBML
 - MNL TML
 - MNL VaML
 - MNL VeML
 - MNL ZML
- Irat típusok**
 - Oklevelek
 - Levelezések
 - Családi levéltárak
 - Osszeírások
 - Testületi ülések
 - Térképek
 - Tervrajzok
 - Fotók

72. ábra

(b) IratokOnline

The screenshot shows the 'Magyar Országos Levéltár - Iratok OnLine (Béta verzió)' website. At the top, there are tabs for 'Keresés' and 'Böngészés'. Below the header, there is a search bar and a 'Böngészés' button. The main content area is titled 'Levéltári hierarchia' and displays a hierarchical tree view of archival records:

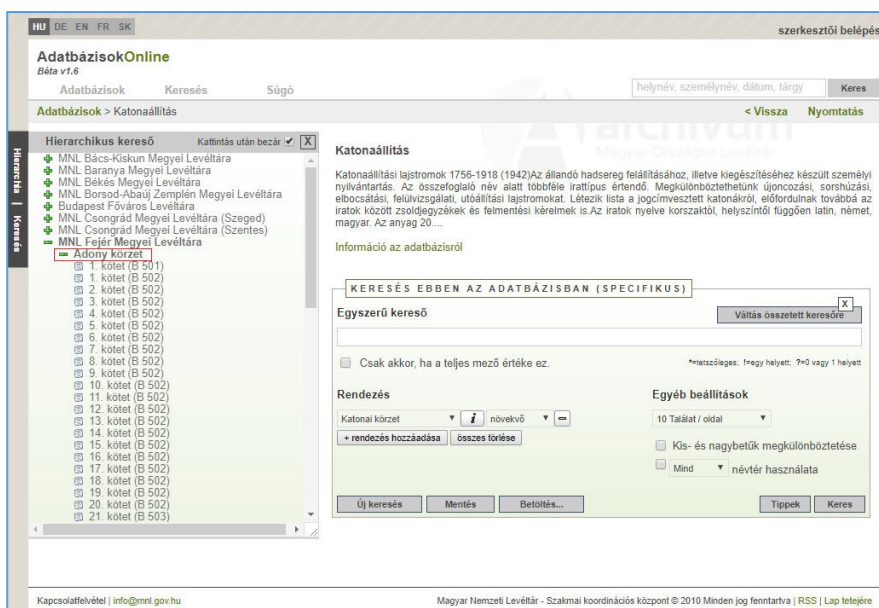
- A Magyar Dolgozók Pártja és a Magyar Szocialista Munkáspárt iratai - M szekció
 - Magyar Szocialista Munkáspárt
 - MSZMP Központi Szervei - HU-MOL M-KS 288
 - Agitációs és Propaganda Bizottság - HU-MOL M-KS 288-41
 - 1962.
 - 1962. december 06. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/1. ö. e.)
 - 1963.
 - 1963. január 03. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/2. ö. e.)
 - 1963. január 23. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/3. ö. e.)
 - 1963. február 15. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/4. ö. e.)
 - 1963. február 21. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/5. ö. e.)
 - 1963. március 07. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/6. ö. e.)
 - 1963. május 03. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/7. ö. e.)
 - 1963. május 16. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/8. ö. e.)
 - 1963. május 30. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/9. ö. e.)
 - 1963. június 19. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/10. ö. e.)
 - 1963. augusztus 07. ülés (HU-MOL M-KS 288-41/11. ö. e.)

73. ábra

Még nem teljes adatbázis, feltöltése folyamatban van. A Magyar Országos Levéltár tulajdonát képező MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság iratait teszi elérhetővé, és biztosítja a korszak kutatására vonatkozó tudományos munka forrásait. (73. ábra)

(c) Katonaállítási lajstromok 1756-1918 (1942)

Az állandó hadsereg felállításához készített nyilvántartás, amely digitalizált formában kereshető. Van hierarchikusan kezelhető része is, amelyben a különböző körzetek szerint lehet keresni. (74. ábra)

74. ábra

(d) Címereslevél-adatbázis 1326-1918

Az egyes címereslevelek teljes körű leírását tartalmazza az adatbázis, és hozzáférést biztosít a digitális másolat megtekintéséhez is. (75. és 76. ábra)

75. ábra

1.7. Kapszoló(j)k:	
1.8. Személyek:	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kiadó</i> - I. Lipót - magyar király - - - 2. <i>Adományos</i> - csiksomlyói ferences rendház - - - - 3. <i>Egyéb személy</i> - Fábián Bernát - csiksomlyói ferences rendház gárdiánja - - - 4. <i>Egyéb személy</i> - Henter Ferenc - erdélyi ítélmester - - - 5. <i>Hiteleshő</i> - Kálnoky Sámuel - erdélyi kancellár - - - 6. <i>Ellenjegyző</i> - Szentkereszti András - erdélyi kancellária titkára - - -
1.9. Helyek:	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>adomentesített ház</i> - Csiksomlyó 2. <i>Eredeti kiállításának helye</i> - Bécs
1.10. Dátumok:	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Eredeti kelte</i> - 1701.06.28

2.1. Megpecsételt:	IGEN								
2.2. Pecsét(ek):		Megpecsételés módja	Felzet	Fajta	Tok	Állapot	Restaurált	Létszám	Méret
	1.	függőpecsét	NEM	erdélyi fejedelmként használt pecsét	falok	törött	NEM		11

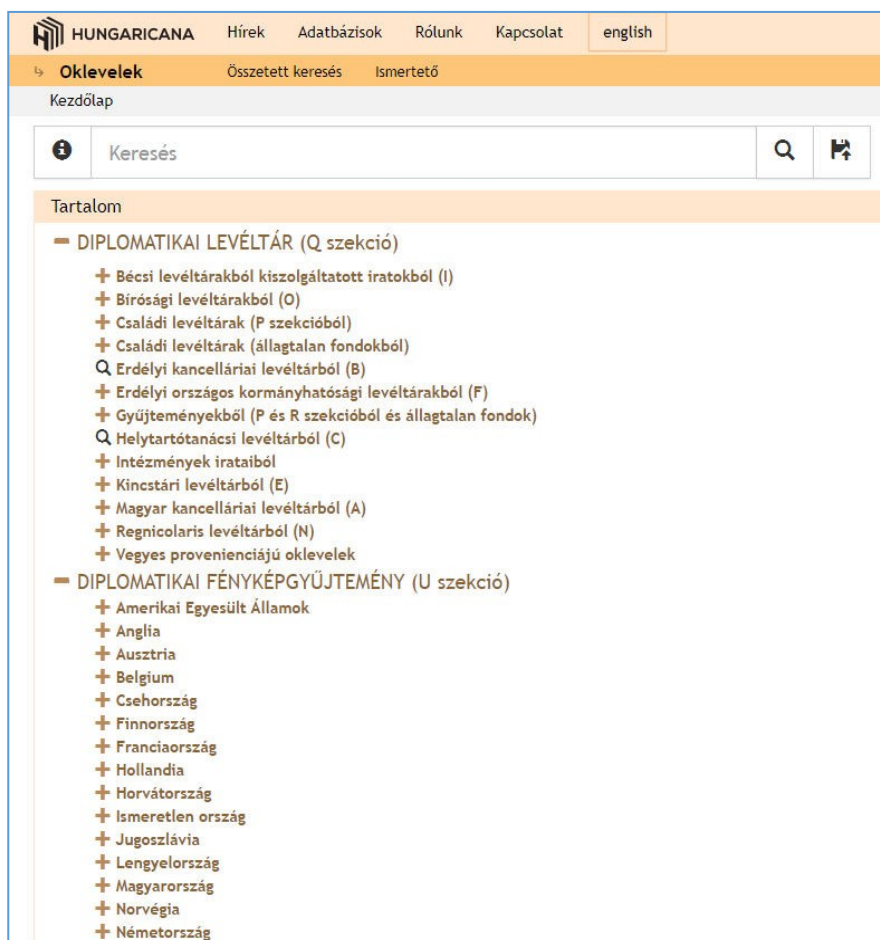
3.1. Címer(ek): Nincs címer hozzáadva.

4.1. Narráció:	
4.2. Kihirdetési záradék:	
4.3. Kiadás:	
4.5. Megjegyzés:	<p>HU_MNL_OL_B_2_ACCI_1701_0204_o HU_MNL_OL_B_2_ACCI_1701_0204_o HU_MNL_OL_B_2_ACCI_1701_0204_orig_01.jpg</p>

76. ábra

(e) Collectio Diplomatica Hungarica

A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa, melyben a középkor időszakából származó (1526 előtti) oklevelek levéltári jelzeteit találjuk meg, de maguk az oklevelek nagyfelbontású képként meg is tekinthetők. Az adatbázis sok esetben a levéltári regeszták digitalizált fotóit is tartalmazza. Az adatbázis a Mohács előtti gyűjtemény mindkét részének – Diplomatikai Levéltár és a Diplomatikai Fényképgyűjtemény – anyagát felöleli. (77. ábra)

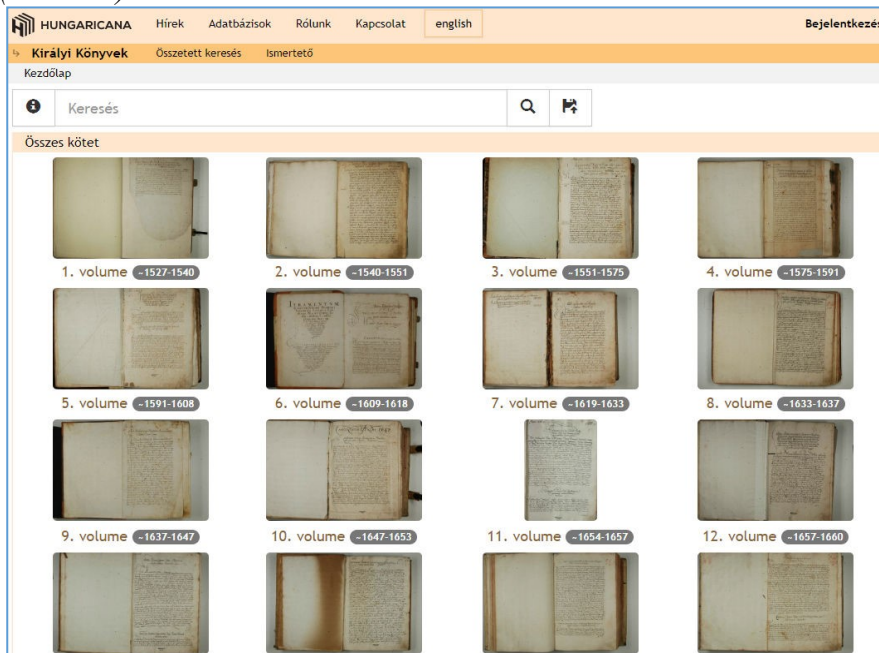

77. ábra

(f) Királyi könyvek

A király nevében kiadott okiratok másolatait a királyi kancelláriákon őrizték, ezeket a dokumentumokat nevezik Királyi könyveknek. Az adatbázisból kinyerhetők olyan adatok, amelyek a törvények kialaku-

lására vagy például a nemesi címek adományozására vonatkoznak.
(78. ábra)

78. ábra

5.3.4. Összeírások

Legnépszerűbb adatbázisok

Anyakönyvek (digitális tartalom nélkül)

Az 1960-as években készült anyakönyvi mikrofilm-másolatokat 2013–2016 között digitalizálták és ezekre a digitális képfájlokra épül a Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisa.

Katonaállítási lajstromok, 1756–1918 (1942)

Az állandó hadsereg felállításához, illetve kiegészítéséhez készült személyi nyilvántartás. Megkülönböztethetünk újoncászati, sorsszűzési, elbocsátási, felülvizsgálati, utóállítási lajstromokat. Létezik lista a jogcímvesztett katonákról, előfordulnak továbbá az iratok között zsoldjegyzékek és felmentési kérelmek is.

Címereslevél-adatbázis, 1326–1918

Magyarországon az Országos Levéltár őrzi a legtöbb eredeti címereslevelet: gyűjteményünkben összesen mintegy 2500 db, a másolatokkal együtt pedig ennél jóval többre becsülhető az armálisok száma.

Összeírások:

1715. évi országos összeírás

1720. évi országos összeírás

A korábbi, 1715. évi összeírással való elégedetlenség arra készítette a hatóságokat, hogy 1719-ben a conscriptio hiányosságainak kiküszöbölése végett az összeírás megismétlését határozzák el. Erre 1720-ban került sor, és ez lett az oszmán uralom alól teljesen felszabadult ország első, minden vármegyére kiterjedő összeírása.

Urbaria et Conscriptiones

A digitalizált iratanyag 1527 és a 19. század közötti időszakban keletkezett urbáriumokból, urbéri összeírásokból, birtok- és vagyonbecslésekből áll.

Collectio Diplomatica Hungarica

A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa, MNL OL DL/DF.

79. ábra

(a) 1715. és 1720. évi országos összeírás

Két önálló gyűjteményben kereshetők az 1715-ös 1720-as év összeírásai. (80. és 81. ábra)

AdatbázisokOnline
Béta v1.6

Adatbázisok Keresés Súlygó

Az 1715. évi országos összeírás

Hierarchikus kereső Kattintás után bezár X

- Abauj (1. TEKA)
- Kassa (1. TEKA)
- Bereg (2. TEKA)
- Borsod (3. TEKA)
- Gömör (4. TEKA)
- Heves és Külső-Szolnok egyesített (5. TEKA)
- Eger (5. TEKA)
- Sáros (6. TEKA)
- Bártfa (6. TEKA)
- Kiszeben (6. TEKA)
- Eperjes (6. TEKA)
- Szepes (7. TEKA)
- Lőcse (7. TEKA)
- Késmárk (7. TEKA)
- Szatmár (8. TEKA)
- Hajdú városok (8. TEKA)
- Torna (9. TEKA)
- Ung (10. TEKA)
- Ugocsa (11. TEKA)
- Zemplén (12. TEKA)
- Arva (13. TEKA)
- Bács (14. TEKA)
- Bars (15. TEKA)
- Körmöcbánya (15. TEKA)
- Újbánya (15. TEKA)
- Hont (16. TEKA)
- Kis-Hont kerület (16. TEKA)
- Selmecbánya (16. TEKA)
- Bélabánya (16. TEKA)
- Bakabánya (16. TEKA)
- Liptó (17. TEKA)

KERESÉS EBBEN AZ ADATBÁZISBAN (SPECIFIKUS)

Helység:

Lipszky:

1913-as helységnév:

1913-as megye:

Ma:

Vásárhely:

Személy:

*tetszőleges: 1=egy helyett; ?=0 vagy 1 helyett

Egyéb beállítások

10 Találat / oldal

Keres

Kapcsolatfelvétel | info@mnl.gov.hu Magyar Nemzeti Levéltár - Szakmai koordinációs központ © 2010 Minden jog fenntartva | RSS | Lap telejére

80. ábra

AdatbázisokOnline
Béta v1.6

Adatbázisok Keresés Súlygó

Az 1720. évi országos összeírás

Az 1715. évi összeírással való elégedetlenség arra készítette a hatóságokat, hogy 1719-ben a conscriptio hiányosságának kiküszöbölése végett az összeírás megismétlését határozzák el. Ene 1720-ban került sor, és ez lett az oszmán uralom alól teljesen felszabadult ország első, minden vármegyére kiterjedő összeírása. Az 1715-ös összeírással szemben 1720-ban csak a külsőségekkel rendelkező jobbágyságot, zselléreket és lakásokat kellett összeírni. A szegényebb réteg, az, amelynek csak...

Információ az adatbázisról

Baranya megye (36. Téka) > szabad királyi város : Quinque Ecclesiae >

Quinque Ecclesiae. Quinqueecclesiae, Pécs, Baranya, Pécs, Baranya m.

Szántóföldek termékenysége tavaszi : 3
Szántóföldek termékenysége őszi : 3

- Szántóföld területe
- Állatállomány
- Szőlő
- Árvizek
- Kereskedés
- Rét területe
- Emlék csapások
- Erdőhasználat
- Szőlő területe
- Járványok
- Értékesítők szőlőbirtok nagyság
- Házak száma
- Új telepések
- Makkoltatás
- Házak száma és állapota
- Vonzóerő
- Malom
- Kereskedők és mesterelemek
- Földiek fekvés, művelés megjelölése
- Kereskedés haszna
- Házszám
- Rét
- Kocsmáltatás
- Mészárszék
- Egyéb

alap településrészek adózik

Josephus Rokinger; Stephanus Pain Teller; Bonaventura Jankovics; Simon Dorosacsóvics; Mathias Zombori; Gabriel Siller; Gregorius Leticz; Jacobus Szabo; Petrus Orlovicz; Stephanus Nagy; Petrus Suracz; Jacobus Vizer; Mathias Hoffsteiter; Petrus Sicz; Gasparus Vizer özv.; Mathias Lep; Paulus Persian; Antonius Gasparoviz; Thomas Rado; Jacobus Cizmadiá; Joannes Steifler; Georgius Senk; Joannes Teki; Elias Bosnyak; Marko Dominkoviz; Martinus Pauloviz;

81. ábra

(b) Urbaria et Conscriptiones

1527 és a 19. század között keletkezett urbáriumok, úrbéri összeírások, birtok- és vagyonbecslések találhatóak az adatbázisban. (82. ábra)

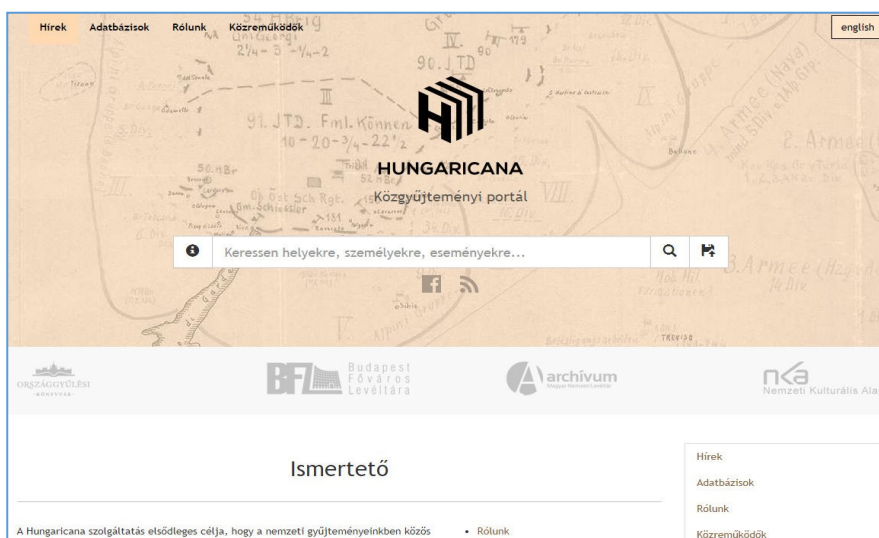

82. ábra

5.3.5. Az adatbázisok fölé emelt keresőrendszerek

(a) Hungaricana

Felhasználóbarát felülete a magyar közgyűjtemények anyagának, egységes adatbázisba szervezve. (83. ábra)

83. ábra

(b) Archives Portal Europe

A portál célja a saját forrásaink nemzetközi elérhetőségét biztosítani, és a más országok levéltári forrásainak elérése, a digitalizált anyag megtekinthetőségével. (84. ábra)

ARCHIVES PORTALEUROPE

Magyar

KEZDŐLAP | ÖSSZETETT KERESÉS | CÍMTÁR | ÉRDEKES IRATOK | TÉMÁK | API

Üdvözöljük az Európai Levéltári Portálon

Az Európai Levéltári Portál különböző európai országok levéltári anyagához biztosít hozzáférést, és információt nyújt a földérsz levéltári intézményeiről is.

Keresés

Kereshet:

- 268 752 740 levéltári leírási egységben
- 26 622 személy és szerv
- 7015 levéltári intézmény anyagában

The Treaty of Brest-Litovsk- 3 March 1918

Explore our topics:

- Church records and reg.
- Colonialism
- Education
- GDR
- GDR parties and trade ...
- Genealogy
- Health
- Music
- National administration
- Royalty
- Second World War
- Slavery
- Socialism
- Trade unions
- Wars

View all our topics

Közös hozzáférési pont az európai levéltárakhoz

Az Európai Levéltári Portál – az egész Európára kiterjedő levéltári adatokhoz történő hozzáférés biztosításával – lehetőséget nyújt a közös kapcsolódási pontok felfedezésére, így a levéltári anyag európai kontextusban történő értelmezésére. Ezzel egy időben a nemzeti és regionális fejlesztések sokszínűségét is tükrözi. [Tovább...](#)

Összetett keresési lehetőségek

Az egyszerű, teljes szöveges keresés mellett az Európai Levéltári Portál részletes keresési lehetőséggel is rendelkezik, amellyel speciális adatokra, főbbek közötti évszámokra is lehet keresni. A portálon közzétett levéltári anyagban irányított kereséssel böngészhetünk. A keresési feltételek egymástól függetlenül, illetve összetetten is alkalmazhatók. [Tovább...](#)

84. ábra

5.4. Összefoglalás

Mivel egyetlen tudományterület sem zárható kötött határok közé, ezért a történettudomány is, a tudományos tevékenység előrehaladásával új fórumokat nyit magának. Így a hazai és a külföldi szakfolyóiratokra vonatkozó információk is változhatnak. Ezek tevékenységének nyomon követése minden, a területtel foglalkozó szakember számára fontos.

A külföldi folyóiratlista egy bevezető áttekintést nyújt a színvonalas történettudományi folyóiratokról, amelyekben érdemes a tanulmányaik folytatása során alaposabban elmélyedni, majd bővíteni ezeknek a körét.

Jelen tananyagban nem vállalkoztam a hagyományos információforrások (az alapvető szakirodalom, a felsőoktatásban használt oktatási segédanyagok és tankönyvek) bemutatására, hiszen azokat a kurzusok során önállóan is megismerik majd.

Fontosnak tartottam a Magyar Nemzeti Levéltár tevékenységéből bemutatni azt, hogy milyen típusú szolgáltatásokhoz biztosít hozzáférést. A számos gyűjtemény ismerete segít abban, hogy bizonyos adatok megtalálására szánt idő eredményes felhasználást nyerjen. Ismeretük segítséget nyújt az órai dolgozatok, vagy a szakdolgozat irodalmi áttekintésének elkészítéséhez.

6. Információs források az irodalomtudományhoz

Bevezető gondolatok

A tananyag ezen egysége segítséget nyújt az irodalomtudomány információforrásaival most ismerkedő hallgatóknak. Bevezető tájékozódást kapnak a magyar nyelvű és a külföldi kiadású folyóiratokról, és egy adatbázis – a Project Muse – használatáról.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A tananyag célja elsősorban a szakirodalmi tájékozottság és információkeresési kompetenciák növelése. A hallgató számára alapvető tájékozódási pontokat nyújt a magyar nyelvű folyóiratok részletes bemutatásán keresztül, és a külföldi folyóiratokból egy rövid válogatás biztosításával. Ezek kiindulópontok lehetnek a különböző egyetemi feladatokhoz kapcsolódó szakirodalmi gyűjtésekhez.

A választott adatbázis használatának bemutatása segíteni fog a különböző kutatási feladatok irodalmi áttekintésének elkészítéséhez, mégpedig a releváns szakirodalom megtalálásának folyamatában.

Feldolgozási idő

- 45 perc

Témakörök

- Magyar nyelvű folyóiratok
- Külföldi kiadású folyóiratok
- Adatbázis: Project Muse

6.1. Magyar nyelvű folyóiratok

A tananyag ezen egységében megtalálhatók azok a hazai kiadású folyóiratok, melyek vagy szorosan az irodalomtudomány területéhez kapcsolódó témákkal, vagy annak speciális részterületével foglalkoznak mint például a filológia. A szaktudományi folyóiratokon kívül, bemutatásra kerülnek olyan részben tudományos, de inkább kulturális és művészeti jelentőségű irodalmi lapok is, melyeknek van szemle- vagy kritikai rovatuk, de a folyóiratok fő vonalát a (többnyire) kortárs irodalmi művek közreadása jellemzi.

A folyóiratok közé került egy-egy külföldön megjelenő kulturális, művészeti lap. Ezek célja, hogy a magyar nemzetiségi irodalomnak fórumot biztosítson, tehát részletesebb ismeretük nagyon fontos, így ebben a blokkban kapnak helyet, jelölve a külhoni megjelenést.

Az irodalomtudományon belül használt rövidítései a folyóiratoknak:

- **ITK:** Irodalomtörténeti Közlemények.
- **IT:** Irodalomtörténet.
- **Iris:** Irodalomismeret.

A külföldi megjelenésű folyóiratok címét [zárójel közé illesztve] közlöm.

Irodalomtörténeti Közlemények⁶⁴ (ITK) — ISSN: 0021-1486, eISSN: 1588-0834

- Megjelenés kezdete: 1891
- Kiadó: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Irodalomtudományi Intézet
- Az irodalomtörténeti kutatásoknak egyik legfontosabb hazai fóruma.
- Az alábbi korszakok elemzésével foglalkoznak a megjelentetett tanulmányok: régi magyar irodalom, felvilágosodás kora, reformkor, a 20. század közepéig terjedő időszak irodalma.
- A folyóiratban magyar nyelven olvashatóak szaktanulmányok, rövidebb, műhelytanulmány- jellegű írások, és a folyóirat tematikájához illeszkedő friss szakirodalomról szóló ismertetések és recenziók.

Irodalomtörténet (IT)⁶⁵ — ISSN: 0324-4970

- Szüneteltetési időszakkal 1912-től megjelenő folyóirat.
- Közreadói: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Magyar Tudományos Akadémia

⁶⁴ <http://itk.iti.mta.hu/>

⁶⁵ <http://www.irodalomtortenet.hu/archivum/2017>

- Érdeklődési területét a magyar és a vonatkozó európai irodalom jelentősen vizsgálja az irodalmat és a szorosan hozzá kötődő témákat, másrészt az irodalom tágabb kultúratudományi kapcsolatrendszerébe tartozó területeket.
- Kutatási témái: összehasonlító műértelmezés; az értelmezéssel, és annak folyamatával kapcsolatos kutatások; irodalomtörténet-írás; irodalmi korszakok és kulturális folyamatok viszonyrendszere

Irodalomismeret (Iris)⁶⁶ — ISSN: 0865-6886, eISSN: 1588-077X

- Megjelenés kezdete: 1990
- Kiadó: Magyar Irodalomtörténeti Társaság
- A folyóirat a magyar irodalomtudomány köréből tesz közzé szaktanulmányokat és kritikákat.
- A folyóirat online változata kiegészül történeti és az irodalom tanításához kapcsolódó rövidebb írásokkal. Módszertani segítséget nyújt egy-egy mű tanórai feldolgozásához, például óratervek segítségével vagy egy-egy anekdota feldolgozásával.
- A szépirodalmi rovatban kortárs szerzőktől olvashatunk verset, novellát, terjedelmileg rövidebb műveket.

Helikon: Irodalomtudományi Szemle⁶⁷ — ISSN: 0017-999X

- Megjelenés kezdete: 1955 (különböző címváltozatokon)
- Kiadó: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Irodalomtudományi Intézet
- A világirodalmi kutatások fóruma, külföldi és magyar szerzők elméleti munkáit teszi közzé az irodalom egy-egy aktuális problémájáról, egy-egy korszak irodalmáról, módszertani kérdésekről, és a művészettörténettel határos témákról.
- Tematikus számokba szervezetter jelenik meg.

Literatura⁶⁸ — ISSN: 0133-2368

- Megjelenés kezdete: 1974
- Kiadó: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Irodalomtudományi Intézet
- Irodalomelméleti tanulmányokat tesz közzé. Fontos célkitűzése, hogy a magyar elméleti kutatásokat a nemzetközi kutatások folyamába irányítsa.
- Korszakot tekintve a kortárs és 20. századi irodalom kutatására koncentrálnak.
- Formailag szaktanulmányokat, műhelytanulmányokat, műelemzéseket és kritikákat tesz közzé, önálló rovatokba szervezve.

⁶⁶ <http://www.irodalomismeret.hu/archivum>

⁶⁷ <http://www.iti.mta.hu/helikon.html>

⁶⁸ <http://www.iti.mta.hu/literatura.html>

Filológiai Közlöny⁶⁹ — ISSN: 0015-1785

- Megjelenés kezdete: 1955
- Kiadó: Balassi Kiadó, közreadó: MTA Irodalomtudományi Bizottság
- Alapvetően filológiai szakfolyóirat, így az irodalom- és nyelvtudományhoz egyaránt kapcsolódik.
- Tematikus számokba rendezve jelenik meg, önálló címekkel ellátva az egyes füzeteket.

Jelenkor: irodalmi és művészeti folyóirat⁷⁰ — ISSN: 0447-6425

- Megjelenés kezdete: 1958, Pécs
- Kiadó: Jelenkor Kiadó
- Hármasszerkezetre tagolható az egyes számok struktúrája: szépirodalmi, tanulmány és kritika rovatra.
- A szépirodalmat tekintve kortárs műveket tesz közzé a folyóirat, a hazai irodalmi élet nagyon fontos megjelenési fóruma.
- A kritika és tanulmány rovat jelentősége, hogy megjelennek benne a pécsi kulturális eseményekről írt beszámolók, színházi előadások, képzőművészeti alkotások, és új megjelenésű szépirodalmi művek értelmezései és kritikái.

Alföld: irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat⁷¹ — ISSN: 0401-3174

- Megjelenés kezdete: 1954, Debrecen
- Kiadó: Alföld Szerkesztősége
- A Jelenkorhoz hasonló a lap szerkezete és érdeklődési területe. Hasonlóan kortárs szépirodalmat, és az új megjelenésű irodalomról szóló kritikát olvashatunk.
- A közölt tanulmányaikban is a modern irodalomtudomány műveléséhez kapcsolódnak.

Tiszatáj: irodalmi művészeti és társadalmi folyóirat⁷² — ISSN: 0133-1167, eISSN: 1786-2140

- Megjelenés kezdete: 1947 (Szüneteltetési időszakokkal), Szeged
- Kiadó: Tiszatáj Alapítvány
- A Jelenkor és az Alföld párjának tekinthető folyóirat, érdeklődési területében és művészi, tudományos igényességében egyaránt.

⁶⁹ http://real-j.mtak.hu/view/journal/Filol=F3giai_K=F6zl=F6ny.html

⁷⁰ <http://www.jelenkor.net>

⁷¹ <http://alfoldonline.hu>

⁷² <http://epa.oszk.hu/00700/00713> | <http://tiszatajonline.hu/>

Dante Füzetek = Quaderni Danteschi⁷³ — ISSN: 1787-6907

- Megjelenés kezdete: 2006
- A Magyar Dantisztikai Társaság folyóirata
- Céljuk, hogy Dante munkásságát a mai olvasóközönség felé közvetítsék és népszerűsítsék, ennek érdekében Dante munkásságát korszerű kommentárokkal látják el.
- A folyóiratban megjelennek a vonatkozó kommentárok és tanulmányok Dante-ről és tágabban értelmezve a korszakról.

Hungarian Journal of English and American Studies⁷⁴ — ISSN: 1218-7364

- Megjelenés kezdete: 1995
- Kiadó: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Angol - Amerikai Intézet
- A folyóirat publikálási teret nyitott a hazai kutatóknak az angol nyelvű országok bölcsészettudományi kutatásai számára.
- Tanulmányokat találunk a történelem, a szociológia, a politikatudomány és a filozófia területéről, és számos irodalomtudományi kutatást is. A folyóiratban inkább elméleti tanulmányok jelennek meg.
- Tematikus számokba szervezeten találunk tanulmányokat például az ír irodalomról vagy az ausztrál kultúráról.

[Irodalmi Szemle]⁷⁵ — ISSN: 1336-5088

- Megjelenés kezdete: 1958, Pozsony
- Kiadó: Madách Egyesület
- A folyóirat jelentősége történelmi múltra vezethető vissza, hiszen a volt Csehszlovákia területén élő felvidéki magyar nemzeti kisebbség fontos megjelenési fóruma, magyar nyelven.
- A folyóirat az anyaország irodalmi hagyományaiba ágyazott kisebbségi irodalmat képviseli, így teret nyújtott az irodalom egy szűkebb csoportja számára, sokáig egyedülként az irodalmi lapok kínálatában.
- Célja, hogy erősítse a Magyarországon és a határon túl élő irodalmárok művészi és szakmai munkásságának megismerését.

[Kalligram: Művészet és Gondolat]⁷⁶ — ISSN: 1335-1826

- Megjelenés kezdete: 1992, Pozsony (2017-től Dunaszerdahely)
- Kiadó: Kalligram Polgári Társulás

⁷³ http://dantisztika.hu/?page_id=241

⁷⁴ <https://ojs.lib.unideb.hu/hjeas>

⁷⁵ <https://irodalmiszemle.sk/lapszamok/>

⁷⁶ <http://www.kalligramoz.eu/>

- Az Irodalmi Szemléhez hasonlóan szépirodalmi műveket, tanulmányokat és kritikákat közöl a lap.
- Célja a cseh, a szlovák és a magyar irodalom megismertetése egymással, de a lap jelentősége nem csak lokális szinten mérhető.

[Korunk]⁷⁷ — ISSN: 1222-8338, eISSN: 9008-9456

- Megjelenés kezdete: 1926, Kolozsvár
- Kiadó: Korunk Baráti Társaság
- A folyóiratban megjelennek: eredeti szépirodalmi művek, könyvismertetések, esszék, és tanulmányok is az irodalom-és kultúratudomány köréből.
- Külföldi megjelenéséből adódóan a folyóirat közvetíti a lokális sajátosságokat, de integráns része a magyar irodalomnak.

Holmi⁷⁸ — ISSN: 0865-2864

- 1989 és 2014 között jelent meg a lap. Teljes állománya digitalizált, szabadon hozzáférhető.
- Elsősorban szépirodalmi munkákat és kritikákat jelentetett meg.
- A tehetségüket a '90-es években kibontakoztató költők fontos fóruma volt.

Kortárs: irodalmi és kritikai folyóirat⁷⁹ — ISSN: 0023-415X

- Megjelenés kezdete: 1957
- Kiadó: Kortárs Folyóirat Kiadói Kft.
- Szépirodalmi alkotások és kritikák közzététele jellemzi a folyóiratot.
- Kritikákat nemcsak irodalmi művekről, hanem színházi előadásokról és képzőművészeti alkotásokról is közöl.

Bárka: irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat⁸⁰ — ISSN: 1217-3053

- Megjelenés kezdete: 1993
- Kiadó: Békéscsabai Jókai Színház
- Az előzőekhez hasonló profillal rendelkező folyóirat, kortárs szépirodalom, tanulmányok, színházi és képzőművészeti kritika megjelenésének ad teret.

⁷⁷ <http://korunk.org>

⁷⁸ <http://www.holmi.org/> | <http://www.holmi.org/archivum>

⁷⁹ <https://www.kortarsonline.hu/>

⁸⁰ <http://barkaonline.hu/archiv-barka>

Műút: irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat⁸¹ — ISSN: 1789-1965, eISSN: 1789-2635

- Megjelenés kezdete: 2007
- Kiadó: Szépmesterségek Alapítvány
- Szépirodalmi alkotások, kritikák, és a kortárs irodalomról szóló tanulmányokat és elemzéseket találhatunk a folyóiratban.

Forrás: szépirodalmi, szociográfiai, művészeti folyóirat⁸² — ISSN: 0133-056X, eISSN: 1418-1568

- Megjelenés kezdete: 1969
- Kiadó: Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek Nonprofit Kft.
- A lapot Kecskeméten szerkesztik, így a Bács-Kiskun megyei kulturális élet a fő területe a folyóiratnak, de fogadnak más témával foglalkozó cikkeket is.
- Szépirodalmi műveket, szerkesztett beszélgetéseket találunk és esetenként tanulmányokat az egyes számokban.

Kritika: társadalomelméleti és kulturális lap⁸³ —

- Megjelenés kezdete: 1972
- A folyóirat a kultúra számos területével foglalkozik. Kortárs irodalmi művekről és színházi előadásokról közöl kritikákat, de emellett aktuális társadalmi jelenségek és azok művészi feldolgozásáról is olvashatunk benne.
- Gyakran olvashatók szerkesztett interjúk írókkal, rendezőkkel vagy a tudományos élet képviselőivel.

2000: Irodalmi és társadalmi havilap⁸⁴ — ISSN: 0864-800X

- Megjelenés kezdete: 1989
- Kiadó: Mentor Irodalmi Alapítvány
- Profilja az előző folyóiratokhoz hasonlít, szépirodalmi műveket és esszéket jelentet meg.

Pannon Tükör⁸⁵ — ISSN: 1219-6886

- Megjelenés kezdete: 1995
- Kiadó: Zalai Írók Egyesülete

⁸¹ <http://www.muut.hu/>

⁸² <http://www.forrasfolyoirat.hu/>

⁸³ <http://bit.ly/313LNZ2> | https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/MTA_Kritika/

⁸⁴ <http://ketezer.hu/archivum/>

⁸⁵ <http://pannontukor.hu/archivum/>

- Országos jelentősége, hogy Zala és a Muravidék régiójának művészeti munkásságába enged betekintést. Szépirodalmat, zenei, és színházi események beszámolóját találjuk meg a folyóiratban. Teret enged a helytörténeti kutatásoknak is, melyek egy része az irodalomtudományhoz is kapcsolódik.

Agria: irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat⁸⁶ — ISSN: 1789-4379

- Megjelenés kezdete: 2007, Eger
- Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata
- A lap célja a helyi és a regionális értékek közvetítése az irodalom és a művészetek köréből.

Szépirodalmi Figyelő: irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat⁸⁷ — ISSN: 1585-3829

- Megjelenés kezdete: 2002
- Kiadó: Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
- Célcsoportját szélesen határozza meg, elsősorban nem szakmai közönségben, hanem az irodalom iránt érdeklődőkben és a kortárs irodalmat kedvelőkben jelölve meg.
- Kortárs szépirodalmi műveket tesz közzé, eredeti és másodközléseket egyaránt közöl. Másodközlései olyan lapokból származnak mint a Jelenkor, Alföld, Vigilia, Élet és Irodalom.
- Szemléli a határon túli magyar irodalmat is, emellett kritikákat is olvashatunk a folyóiratban.
- Szépirodalmi bibliográfia rovatában a megelőző két hónap szépirodalmi megjelenések bibliográfiai jegyzékét állítja össze.

Prae: irodalmi folyóirat⁸⁸ — ISSN: 1585-5112

- Megjelenés kezdete: 1999
- Kiadó: Palimpszeszt Kulturális Alapítvány
- Kortárs szépirodalmi, irodalomelméleti folyóirat.

[Látó]⁸⁹ — ISSN: 1220-5982

- A Romániai Írók Szövetsége és a Maros Megyei Tanács szépirodalmi folyóirata.
- Erdélyi és magyar irodalmárok írásait jelentetik meg, illetve beszámolót színházi előadásokról és ismertetőt az új megjelenésű könyvekről.

⁸⁶ <http://www.agriafolyoirat.hu/>

⁸⁷ <http://www.szepirodalmifigyelo.hu/archivum>

⁸⁸ <https://www.prae.hu/index.php?route=journal/journal>

⁸⁹ <http://lato.ro/>

[Irodalmi Jelen]⁹⁰ — ISSN: 1584-6288

- Megjelenés kezdete: 2001 (Kezdetben Aradon adták ki, 2017-től Budapestben.)
- A folyóirat képviseli a romániai magyarság irodalmát, szépirodalmi művek és interjúk formájában.

[Híd]⁹¹ — ISSN: 0350-9079

- Megjelenésétől kezdve (1934) több alkalommal is beszüntették a lap tevékenységét.
- A délidéki magyarság folyóirata, művészeti és irodalmi témákban.

6.2. Válogatott lista a külföldi kiadású folyóiratokból

- **Written Communication** — ISSN: 0741-0883, eISSN: 1552-8472
<https://bit.ly/2PdjrU>
- **Poetics** — ISSN: 0304-422X <http://bit.ly/3tEgrUY>
- **New Literary History** — ISSN: 0028-6087, eISSN: 1080-661X
<http://bit.ly/2PhfHWI>
- **Journal of Writing Research** — ISSN: 2030-1006, eISSN: 2294-3307 <http://bit.ly/3eVGcMq>
- **ELH – English Literary History** — ISSN: 0013-8304, eISSN: 1080-6547 <http://bit.ly/2QiPcAQ>
- **American Literature** — ISSN: 0002-9831, eISSN: 1527-2117
<http://bit.ly/3vMmkRS>
- **Translation and Interpreting** — eISSN: 1836-9324
<http://bit.ly/3vOWAUK>
- **Research in African Literatures** — ISSN: 0034-5210, eISSN: 1527-2044 <https://bit.ly/2NGKKeq>
- **Ben Jonson Journal** — ISSN: 1079-3453, eISSN: 1755-165X
<https://bit.ly/3c7MpTD>
- **Poetics Today** — ISSN: 0333-5372, eISSN: 1527-5507
<http://bit.ly/392vmQW>
- **Victorian Poetry** — ISSN: 0042-5206, eISSN: 1530-7190
<http://bit.ly/316cSe1>
- **Theatre Journal** — ISSN: 0192-2882; eISSN: 1086-332X
<http://bit.ly/3s7cEPL>
- **Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur** —
ISSN: 0005-8076, eISSN: 1865-9373 <http://bit.ly/3f2oFCq>
- **Lili – Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik** —
ISSN: 0049-8653, eISSN: 2365-953X <http://bit.ly/3r6iBLr>

⁹⁰ <https://irodalmijelen.hu/konyvesbolt/irodalmi-jelen-folyoirat>

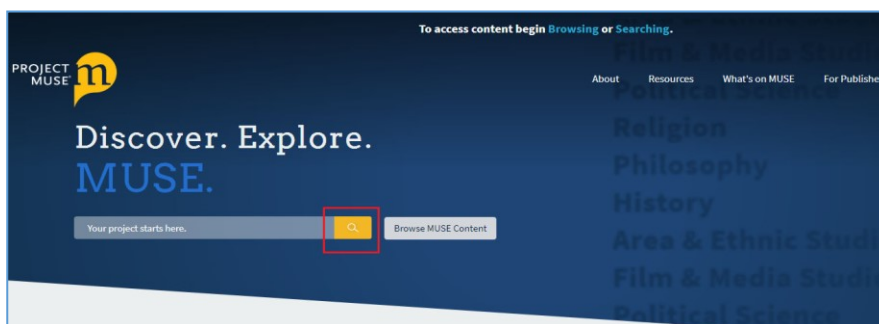
⁹¹ <http://epa.oszk.hu/01000/01014>

- **Middle Eastern Literatures** — ISSN: 1475-262X, eISSN: 1475-2638 <https://bit.ly/3vMnoVS>
- **Revista de Literatura Medieval** — ISSN: 1130-3611 <http://bit.ly/3vMwfHe>
- **Europa Orientalis** — ISSN: 0392-4580 <http://bit.ly/312P62r>
- **Musil-Forum: Studien zur Literatur der klassischen Moderne** — ISSN: 1016-133 <https://bit.ly/3tFDcrB>
- **Francofonia: Studi e ricerche sulla letteratura di lingua Francese** — ISSN: 1121-953X; eISSN: 2036-5659 <http://bit.ly/3sbLIDN>
- **Brontë Studies** — ISSN: 1474-8932, eISSN: 1745-8226 <https://bit.ly/2PbrXYX>
- **Irish Journal of French Studies** — ISSN: 1649-1335, eISSN: 2009-941X <https://bit.ly/319GDKJ>
- **World Literature Studies** — ISSN: 1337-9690, eISSN: 1337-9275 <http://bit.ly/3c8Lr9P>
- **Philobiblion: Revista de Literaturas Hispánicas** — eISSN: 2444-1538 <http://bit.ly/3f0ikHq>
- **The Dostoevsky Journal: A Comparative Literature Review** — ISSN: 1535-5314, eISSN: 2375-2122 <https://bit.ly/314oOwU>
- **Edda. Nordisk tidsskrift for litteraturforskning** — ISSN: 0013-0818, eISSN: 1500-1989 <http://bit.ly/310tynf>
- **Journal of Arabic Literature** — ISSN: 0085-2376, eISSN: 1570-064X <https://bit.ly/3eY3IbC>
- **MFS: Modern Fiction Studies** — ISSN: 0026-7724, eISSN: 1080-658X <http://bit.ly/2Qtv8Mj>
- **Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte** — ISSN: 0012-0936, eISSN: 2365-9521 <http://bit.ly/31BZLup>
- **Poetica: Zeitschrift für Sprach- und Literaturwissenschaft** — ISSN: 0303-4178 <https://bit.ly/2PeqctW>
- **ZfSL: Zeitschrift für Französische Sprache und Literatur** — ISSN 0044-2747, eISSN 2366-2425 <http://bit.ly/3c6jDTI> | <https://bit.ly/3r10vug>
- **Goethe Jahrbuch** — ISSN: 0323-4207 <http://bit.ly/3s9JFdR>
- **Cahiers Elisabethains** — ISSN: 0184-7678, eISSN: 2054-4715 <https://bit.ly/31J1PB2>
- **Cahiers de Civilisation Médiévale** — ISSN: 0007-9731, eISSN: 2119-1026 <http://bit.ly/3vLC2g3>
- **Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen-Age** — ISSN: 0373-5478, eISSN: 2109-9529 <https://bit.ly/2PeSkxi>
- **Travaux de Littérature** — ISSN : 0995-6794 <http://bit.ly/3rdKr8I>
- **Cahiers Victoriens and Edouardiens** — ISSN: 0220-5610 <http://bit.ly/3tLFLZI>
- **Revue d'Histoire du Theatre** — ISSN: 1291-2530 <http://bit.ly/316hTTT>

6.3. Adatbázis bemutatása: Project Muse

A Project Muse⁹² egy kifejezetten humán- és bölcsészettudományi gyűjtőkörrel rendelkező adatbázis. Így nemcsak az irodalomtudomány tartozik bele, hanem az olyan társterületek is, mint például film- és színháztudomány, vallástudomány, gender-kutatások, kreatív írás, neveléstudomány, zene és filozófia, illetve a társadalomtudományok számos területe. Az adatbázis jól használható az irodalomhoz kapcsolódó témák keresésére és az adatbázis gyűjtőkörének szélessége miatt az irodalom határterületeihez közvetettebben tartozó szakirodalom is feltérképezhető.

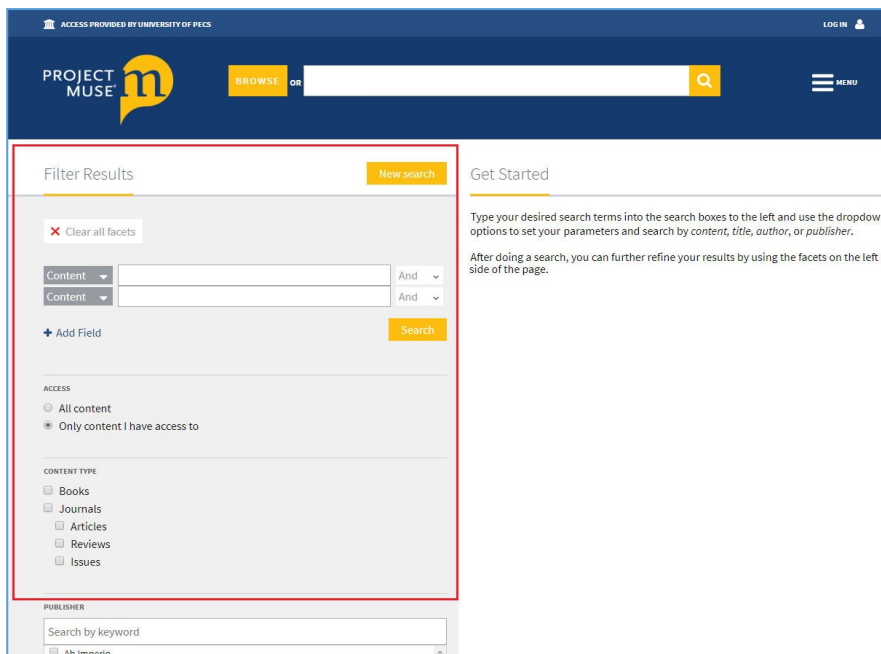
A Project Muse összetett keresőfelületének eléréséhez, kattintsunk a kezdőoldalon a keresési sáv mellett található nagyítóra. (85. ábra)

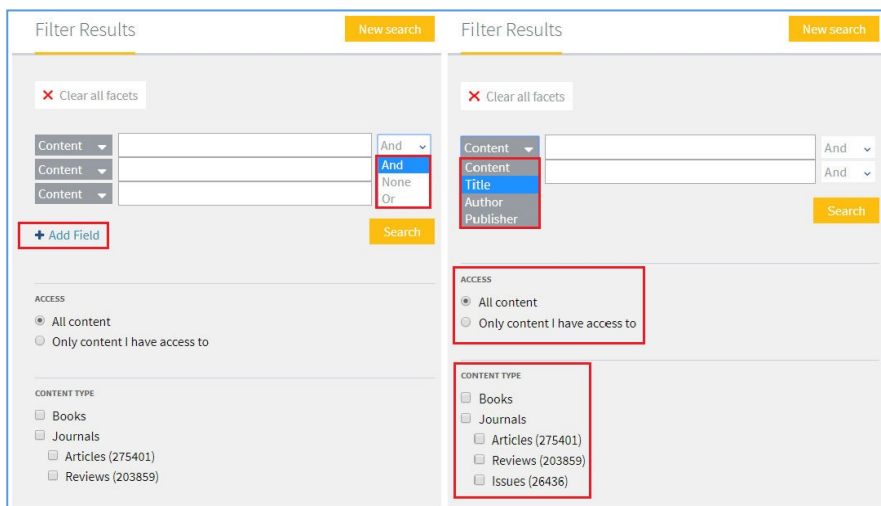
85. ábra

Az összetett keresőfelületen a bal oldali oszlopban található eszközöket fogjuk használni a keresések összeállításához. Az oszlop további elemei görgetéssel hívhatók elő. (86. ábra)

⁹² Project Muse: <https://muse.jhu.edu/> | A tananyag készítésének időpontjában, 2019-ben a Pécsi Tudományegyetem előfizetője volt a Project Muse adatbázisnak. Jelenleg nem előfizetett adatbázisunk, így a találatok full-text elérhetősége nem biztosított.

86. ábra

87. ábra

A keresést négyféle mezőben tudjuk lefolytatni, ezek a tartalom, cím, szerző és kiadó. Több keresési sor hozzáadására van lehetőség, melyeket az AND, OR, és NOT operátorral kapcsolhatunk össze. (A NOT operátor ebben a keresési rendszerben **NONE**-ként szerepel.)

Az „Acces” részben azt jelölhetjük, hogy az általunk összeállított keresés mely dokumentumokat jelenítse meg a találati listában. Két lehetőség áll rendelkezésre:

The screenshot displays a search interface with five filter sections, each with a search box and a list of options:

- JOURNAL:** Search by keyword. Options: Journal of College Student Development (261), **Theatre Journal (260)**, Journal of World History (258), Dissent (257), African American Review (252).
- AUTHOR:** Search by keyword. Options: Elizabeth Bush (448), Kate Quealy-Gainer (400), Deborah Stevenson (380), April Spisak (364), Karen Coats (322).
- LANGUAGE:** Search by keyword. Options: English (72922), French (393), Spanish (203), German (24), Portuguese (10).
- RESEARCH AREA:** Search by keyword. Options: Literature (21377), Area and Ethnic Studies (16793), Social Sciences (13987), History (13174), Creative Writing (5407).
- PUBLICATION YEAR:** A dropdown menu with options: The last 3 years (selected), Any time, This year, The last 2 years, The last 3 years (highlighted), The last 5 years, The last 10 years.

88. ábra

- vagy minden találatot kérünk,
- vagy csak azokat, melyeket hozzáférés birtokában teljes szöveggel olvashatunk is.

Előzetesen kiválasztható az, hogy csak könyvekből vagy csak folyóiratokból származó találatokat szeretnénk-e megjeleníteni. Alapesetben mindkettőből megkapjuk a találatokat, illetve ez a szűkítési lehetőség utólagosan is rendelkezésre áll. (87. ábra)

További szűkítési lehetőségeink, hogy mely kiadó gondozásában megjelent publikációkat, vagy mely folyóiratokból származóakat szeretnénk megjeleníteni. Ezek jelölésére van mód az adott név előtt szereplő négyzetre kattintva.

Meghatározhatjuk a találatok nyelvét is, a lap alján pedig megtalálható az év szerinti szűkítési lehetőség, de megjegyzendő, hogy ennek megoldása meglehetősen rosszul alkalmazkodik a valós keresési stratégiákhoz. Az alábbi lehetőségek állnak rendelkezésre: bármikor, a jelenlegi év, az utolsó 2,3,5 és 10 év. Nincs lehetőség beírni a kívánt éveket vagy időintervallumot. (88. ábra)

A „Research Area” jól használható szűkítési lehetőség az adatbázisban. Itt megtalálhatóak az adatbázis fő állományát képező tudományterületek, illetve kis szűkítéssel ezek egyes részei. Például az irodalom alatt a spanyol- és portugál irodalom; a vallás alatt a kereszténység; a régiók és etnikumok alatt (Area and Ethnic Studies) a különböző országok, nemzetiségek vagy területekre vonatkozó találatok szűrését végezhetjük el, illetve ugyanez megtehető a „Studies by Time Period” alatt a korszakokra vonatkozóan is. (89. ábra)

89. ábra

Keresési példa: Shakespeare-ről szóló szakirodalom keresése.

A kereséshez a „Content” és a „Title” mezők a legalkalmasabb választások, de a találati halmaz mérete miatt a „Title” választása a hasznosabb. Ezek után bejelöljük, hogy csak azokat a folyóiratcikket szeretnénk listáztatni, melyekhez van hozzáférésünk. Így 547 találatot kapunk eredményül. A képernyő jobb oldalán fönt, azokat a folyóiratokat ajánlja föl a rendszer – a találati halmazon kívül – amelyek címében szerepel „Shakespeare” neve. (90. ábra)

The screenshot shows a search interface with a 'Filter Results' sidebar on the left and a 'Results' main area on the right. In the 'Filter Results' sidebar, the search term 'Shakespeare' is entered in the 'Title' field. Under 'ACCESS', the radio button for 'Only content I have access to' is selected. Under 'CONTENT TYPE', the checkboxes for 'Journals' and 'Articles (547)' are checked. The 'Results' area shows three journal covers: 'Shakespeare Bulletin', 'Shakespeare Quarterly', and 'Shakespeare Quarterly'. Below the covers, it states 'Searched for: the term [shakespeare] in title' and '547 results found'. A red box highlights the '547 results found' text. Below the results, there is a section for 'Interactive Shakespeare' by Scott T. Cummings, Theatre Topics.

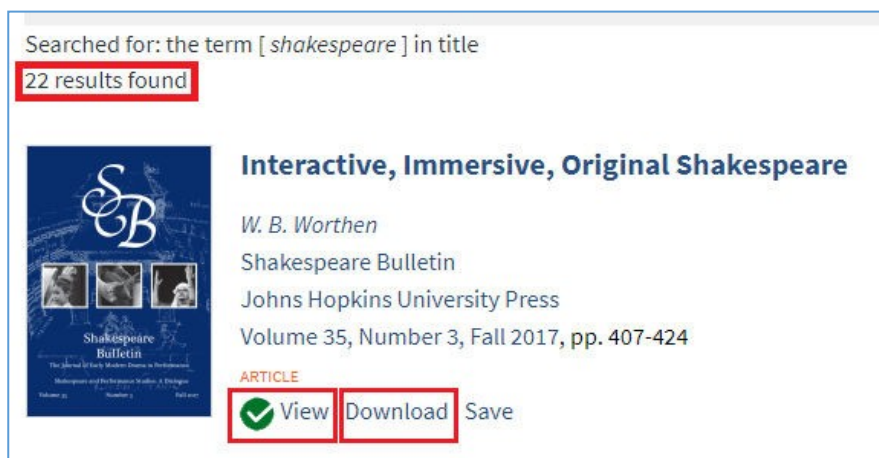
90. ábra

The screenshot shows a search filter sidebar with three sections: 'LANGUAGE', 'RESEARCH AREA', and 'PUBLICATION YEAR'. In the 'LANGUAGE' section, the checkbox for 'English (93)' is checked. In the 'RESEARCH AREA' section, the checkbox for 'Literature > English Literature (93)' is checked. In the 'PUBLICATION YEAR' section, the dropdown menu is set to 'The last 5 years'. Red boxes highlight the 'English (93)' checkbox, the 'Literature > English Literature (93)' checkbox, and the 'The last 5 years' dropdown.

91. ábra

Az 547-es találati halmazt már nyelv alapján nem lehet tovább szűkíteni, mert már csak angol nyelvű tanulmányok jelennek meg, a találatok közt nincs más nyelvű dokumentum. Beállítjuk az időkorlátot az utolsó 5 évre, majd a „research area” alapján további szempontok szerint szűkítjük a találatokat. Például, csak az angol irodalom tárgykörébe eső 93 találatot listáztatjuk, így kihagyva az inkább színháztudományhoz kapcsolódó publikációkat. (91. ábra)

A 93 találat már jól kezelhető adatmennyiség, viszont céljaink függvényében még az év szerinti szűkítést alkalmazhatjuk, a kisebb halmaz érdekében. Például az utolsó 2 évben megjelent publikációk, már csak 22 találatot eredményeznek. Az egyes tételeket érdemesebb pdf-ben letölteni (Download-ra kattintva), az online nézet (View) olvasáshoz kevésbé szerencsés megoldás. (92. ábra)

92. ábra

6.4. Összefoglalás

Mivel egyetlen tudományterület sem zárható kötött határok közé, ezért az irodalomtudomány is, a tudományos tevékenység előrehaladásával új fórumokat nyit magának. Így, a hazai és a külföldi szakfolyóiratokra vonatkozó információk is változhatnak, – ez különösen igaz a kulturális és művészeti lapokra – és egyre újabb folyóiratok jelenhetnek meg. Ezek tevékenységének nyomon követése minden, a területtel foglalkozó szakember számára fontos.

A külföldi folyóiratlista bevezető áttekintést nyújt a színvonalas irodalomtudományi folyóiratokról, amelyekben érdemes a tanulmányaik folytatása során alaposabban elmélyedni, majd bővíteni ezeknek a körét.

Jelen tananyagban nem vállalkoztam a hagyományos információforrások (az alapvető szakirodalom, a felsőoktatásban használt oktatási segédanyagok és tankönyvek) bemutatására, hiszen azokat a kurzusok során önállóan is megismerik majd.

Fontosnak tartottam a Project Muse bemutatását. Az adatbázis megfelelő használatának elsajátítása lehetővé teszi, hogy a szakirodalom megkeresésére szánt időt hatékonyan használjuk fel. Ismerete segítséget nyújt az órai dolgozatok, vagy a szakdolgozat irodalmi áttekintésének elkészítéséhez.

7. Információs források a pszichológiához

Bevezető gondolatok

A tananyag ezen egysége segítséget nyújt a pszichológia információforrásaival most ismerkedő hallgatóknak. Bevezető célú tájékozódást kapnak a hazai és külföldi kiadású folyóiratokról és egy a pszichoanalízis történetéhez kapcsolódó adatbázisról.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A tananyag célja elsősorban a szakirodalmi tájékozottság növelése.

A hallgató számára alapvető tájékozódási pontokat nyújt a hazai folyóiratok részletes bemutatásán keresztül és a külföldi folyóiratokból egy rövid válogatás biztosításával. Ezek kiindulópontok lehetnek a különböző egyetemi feladatokhoz kapcsolódó szakirodalmi gyűjtésekhez.

A pszichoanalízis történetéhez kapcsolódó adatbázisból kigyűjtethetőek a pszichoanalízis elsődleges és másodlagos forrásdokumentumai, illetve a pszichoanalízis képviselőiről szóló irodalom.

Feldolgozási idő

- 25 perc

Témakörök

- Hazai kiadású folyóiratok
- Külföldi kiadású folyóiratok
- A PADD bemutatása

7.1. Hazai kiadású folyóiratok

A tananyag ezen egységében megtalálhatók azok a hazai kiadású folyóiratok, melyek vagy szorosan a pszichológia tudományát építik, vagy a tárgyalt témakörök interdiszciplinaritása miatt kapcsolódnak hozzá. A hazai kiadású folyóiratok felosztásban egy kivétel van, az „Erdélyi Pszichológiai Szemle”, mely a hazai kutatóknak fontos megjelenési platformja, ezért itt kerül bemutatásra.

Alkalmazott Pszichológia⁹³ — ISSN: 1419-872X

- Megjelenés kezdete: 1999
- Kiadó: Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar
- A folyóirat célcsoportját nemcsak a pszichológia szakemberei képezik, hanem a határterületeken dolgozó gyakorlati munkát végzők is. Így például a gyakorló pedagógusok, a szociális munkások, vagy akár a marketing területén és a vállalati életben dolgozó trénerek számára is hasznosítható kutatási eredményeket tesz közzé.
- A publikálásra szánt cikkek közös jellemzője, hogy a pszichológia alkalmazásának területeiről származnak (többek között: iskola-, egészség-, munka- és szervezet-, politikai -, tanácsadás- és sportpszichológia)
- A fentiekből következően, inkább a gyakorlati kutatási eredmények bemutatásának fóruma.
- Számos cikk található a különböző kérdőívek magyarországi adaptálhatóságához is.

Magyar Pszichológiai Szemle: A Magyar Pszichológiai Társaság Folyóirata⁹⁴ — ISSN: 0025-0279, eISSN: 1588-2799

- Megjelenés kezdete: 1928 (szüneteltetési időszakokkal)
- A magyar pszichológiai kutatásoknak az egyik legfontosabb hazai fóruma, így a terület minden ágának biztosít megjelenési felületet. Foglalkozik a pszichológiát általánosan kutató témákkal és az evolúciós pszichológiával. Továbbá a különböző részterületekkel, mint például: művészet-, kriminál-, orvosi-, pedagógiai-, valláspszichológia, vagy a különböző terápiás módszerek elemzése.
- A szaktanulmányok mellett, találhatunk az új megjelenésű külföldi és hazai szakirodalomról szóló ismertetéseket és recenziókat.

Evolution, Mind and Behaviour⁹⁵ — ISSN: 2060-5587, eISSN: 2560-0982

- A folyóirat történetileg a *Journal of Evolutionary Psychology* (ISSN 1789-2082, eISSN 2060-5587) és a *Journal of Cultural and Evolutionary Psychology* (ISSN: 1589-5254, eISSN 1589-7397) folytatása.
- Összességében 2003-tól jelenik meg, de az *Evolution, Mind and Behaviour* címmel 2015-től.
- Kiadó: Akadémiai Kiadó

⁹³ <http://ap.elte.hu>

⁹⁴ <https://akademai.com/loi/0016>

⁹⁵ <https://akademai.com/loi/2050>

- Fő témája: az emberi viselkedés- és magatartástudomány kutatása az evolúciós elmélet alkalmazásán keresztül.
- Egyaránt található empirikus és elméleti tanulmányok is.

Mentálhigiéné és Pszichoszomatika⁹⁶ — ISSN: 1419-8126, eISSN: 1786-3759

- Megjelenés kezdete: 1999
- Kiadó: Akadémiai Kiadó, Közreadó: Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézet
- A pszichológia egészségüggyel kapcsolatos vizsgálatainak fóruma.
- Különösen a pszichológiai módszerekkel kezelhető mentális eredetű problémákat tárgyalja, ezeknek a szociális, és társadalmi vetületeit. A különböző társadalmi csoportokat érintő betegségek pszichológiai hátterével is foglalkozik.
- A folyóirat kutatási területei erősen kötődnek az egészségtudományhoz és a népegészségüghöz.

Pszichoterápia⁹⁷ — ISSN: 1216-6170

- A pszichoterápiás módszereken alapuló gyakorlat szakmai folyóirata
- Megjelenés kezdete: 1992
- Kiadó és közreadó: MentalPort Pszichoanalitikus Oktató, Tanácsadó és Pszichoterápiás Kft.
- Speciálisan a pszichoterápiával, annak módszertani kérdéseivel és gyakorlati esettanulmányok bemutatásával foglalkozik.
- Tematikailag a mentálhigiéné és a tanácsadás köré épül.
- A tanulmányok mellett tartalmaz egy közéleti részt, amelyben interjúkat és konferencia beszámolókat tesznek közzé.

Journal of Behavioral Addiction⁹⁸ — ISSN: 2062-5871, eISSN: 2063-5303

- Megjelenés kezdete: 2012
- Kiadó: Akadémiai Kiadó, közreadja: ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Pszichológiai Intézet
- A folyóirat tematikailag a különböző viselkedési formák kutatásához illeszkedik, különös figyelmet fordít az impulzív-kényszeres rendellenességek vizsgálata felé.

⁹⁶ <https://akademiai.com/loi/0406>

⁹⁷ <http://www.mentalport.hu/a-folyoirat/korabbi-szamok/>

⁹⁸ <https://akademiai.com/loi/2006>

- Megjelentetett tanulmányai genetikai és neurobiológiai tárgyúak, melyekben a pszichológiai és a klinikai pszichiátriai megközelítés érvényesül.

Ideggyógyászati Szemle⁹⁹ — ISSN: 0019-1442, eISSN: 2498-6208

- Magyar Neurológiai Társaság, a Magyar Idegsebészeti Társaság, a Magyar Klinikai Neurofiziológiai Társaság, a Magyar Gyermekneurológiai Társaság, a Magyar Neuroradiológiai Társaság, a Magyar Epilepszia Liga, a Horányi Béla Klinikai Idegtudományi Társaság, a Magyar Stroke Társaság és a Magyar Idegtudományi Társaság hivatalos lapja
- Megjelenés kezdete: 1955
- A folyóirat célja, hogy közös fórumot biztosítson a központi idegrendszer megismerését elősegítő tudományos és klinikai információknak.
- Nem speciálisan pszichológiai folyóirat, inkább a pszichiáterek és a klinikai pszichológusok érdeklődési körébe tartozik.

Thalassa¹⁰⁰ — ISSN: 0865-9362 és *Imágó Budapest*: ISSN: 2062-5383

- A Thalassa (1989-2010) c. folyóirat folytatása az *Imágó Budapest* (2011-től).
- Kiadó: Thalassa Alapítvány, közreadó: Ferenczi Sándor Egyesület
- Nehezen sorolható be a különböző szakterületek közé a folyóirat, alapvetően a pszichoanalízissel kapcsolatos ismereteket dolgozza fel, annak irodalom-, történet-, társadalomtudományi, illetve etikai, esztétikai és filozófiai megközelítésével foglalkozik.
- Célja a pszichoanalízis minél szélesebb körű és komplexitású vizsgálata.

Pszichológia: az MTA Pszichológiai Intézetének folyóirata¹⁰¹ — ISSN: 0230-0508, eISSN: 2060-2782

- A folyóirat 1981 és 2014 között jelent meg. Jelenleg határozatlan ideig szünetel a megjelenése.
- A pszichológia kurrens elméleti vizsgálódásával foglalkozik, de empirikus adatokon alapuló tanulmányok is találhatóak benne.

⁹⁹ <http://www.elitmed.hu/kiadvanyaink/ideggyogyaszati-szemle/>

¹⁰⁰ <https://bit.ly/31CmR45> | <http://imagobudapest.hu/lapszamok.html>

¹⁰¹ <https://akademiai.com/loi/1086>

Erdélyi Pszichológiai Szemle¹⁰² — ISSN: 1454-797X, eISSN: 2286-1386

- Határon túli folyóirat, ami a magyarországi kutatók számára fontos megjelenési hely.
- Megjelenés kezdete: 2000
- Kiadó: Pro Studium et Practicum Psychologiae Egyesület
- Kezdetben magyar, ma már angol nyelvű cikkekkel jelenik meg.
- Alapvetően pszichológiai kutatásoknak ad teret, de leginkább a gyógypedagógiához és a neveléstudományhoz kapcsolódó vetületeit érinti. (pl. hátrányos helyzetű tanulók oktatása csoportmunkában, fejlődési rendellenességgel élők oktatása)

Gyógypedagógiai Szemle¹⁰³ — ISSN: 0133-1108

- Megjelenés kezdete: 1973
- Kiadó: Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete
- A gyógypedagógia körébe eső témákkal foglalkozik, ezen keresztül kapcsolódik egyes pszichológiai témákhoz is.

Mindennapi Pszichológia¹⁰⁴ — ISSN: 2060-2626

- Megjelenés kezdete: 2009
- Kiadó: Media Connection
- Nem tudományos folyóirat, inkább ismeretterjesztő vagy közérdekű jellegű.
- A folyóirat célja, hogy közérthető formában tegyen közzé ismereteket a pszichológia olyan témáiról, melyek széles olvasóközönséget megmozgatnak.
- Népszerű témái: a családi konfliktuskezelés, párkapcsolat, fejlődéslélektan, alvás és stressz problémák.

7.2. Válogatott lista a külföldi kiadású folyóiratokból

- **Annual Review of Psychology** — ISSN: 0066-4308, eISSN: 1545-2085 <https://bit.ly/3vPIW4S>
- **Psychological Bulletin** — ISSN: 0033-2909, eISSN: 1939-1455 <https://bit.ly/2OXWk5j>
- **Trends in Cognitive Sciences** — ISSN: 1364-6613, eISSN: 1879-307X <https://bit.ly/3c6qXyk>

¹⁰² <http://epsz.pszichologia.psiedu.ubbcluj.ro/hu/index.php>

¹⁰³ https://www.prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102

¹⁰⁴ <http://mipszi.hu/>

- **Personality and Social Psychology Review** — ISSN: 1088-8683, eISSN: 1532-7957 <https://bit.ly/3r64NjZ>
- **Personnel Psychology** — ISSN: 0031-5826, eISSN: 1744-6570 <https://bit.ly/3cV9V5j>
- **Leadership Quarterly** — ISSN: 1048-9843 <http://bit.ly/3r9JoXb>
- **Journal of Occupational and Organizational Psychology** — ISSN: 0963-1798, eISSN: 2044-8325 <https://bit.ly/2NC39sG>
- **Work and Stress** — ISSN: 0267-8373, eISSN: 1464-5335 <https://bit.ly/3c7tsR6>
- **Health Psychology Review** — ISSN: 1743-7199, eISSN: 1743-7202 <https://bit.ly/3tG1Rwb>
- **Psychotherapy and Psychosomatics** — ISSN: 0033-3190, eISSN: 1423-0348 <http://bit.ly/394iYjn>
- **Personality Disorders — Theory, Research, and Treatment** — ISSN: 1949-2715, eISSN: 1949-2723 <https://bit.ly/2OWPJrZ>
- **Child Development** — ISSN: 0009-3920, eISSN: 1467-8624 <https://bit.ly/2P9zCXM>
- **Educational Psychologist** — ISSN: 0046-1520, eISSN: 1532-6985 <https://bit.ly/3c7gbYL>
- **European Child and Adolescent Psychiatry** — ISSN: 1018-8827, eISSN: 1435-165X <http://bit.ly/3lBjkmE>
- **Behavior Research Methods** — ISSN: 1554-351X, eISSN: 1554-3528 <http://bit.ly/3s8RAZ6>
- **Political Psychology** — ISSN: 0162-895X, eISSN: 1467-9221 <https://bit.ly/2P8Foc9>
- **Media Psychology** — ISSN: 1521-3269, eISSN: 1532-785X <https://bit.ly/2OWQ8uv>
- **Child Indicators Research** — ISSN: 1874-897X, eISSN: 1874-8988 <http://bit.ly/3r6KGSR>
- **Current Issues in Personality Psychology** — ISSN: 2353-4192, eISSN: 2353-561X <http://bit.ly/3l6A7EC>
- **Personal Construct Theory & Practice** — eISSN: 1613-5091 <http://bit.ly/3lDt5Ru>
- **E-psychologie: Elektronický časopis ČMPS** — eISSN: 1802-8853 <http://bit.ly/2QrLrJz>
- **Revista E-Psi** — eISSN: 2182-7591 <http://bit.ly/3lzYeVC>
- **Cognitive Remediation Journal** — ISSN: 1805-7225 <http://bit.ly/3tB6Z4C>
- **Journal of Forensic Practice** — ISSN: 2050-8794, eISSN: 2050-8808 <http://bit.ly/3vNY4i3>
- **Romanian Journal of Applied Psychology** — ISSN: 2392-8441, eISSN: 2392-845X <http://bit.ly/3f5hPvI>
- **Revista Iberoamericana de Psicología: Ciencia y Tecnología** — ISSN: 2027-1786, eISSN: 2500-6517 <http://bit.ly/3cSyJuR>
- **Suicide and Life-Threatening Behaviour** — ISSN: 0363-0234, eISSN: 1943-278X <https://bit.ly/3cPcAO2>

- **Journal of Marriage and Family** — ISSN: 0022-2445, eISSN: 1741-3737 <https://bit.ly/3sl8ynj>
- **Behavior Genetics** — ISSN: 0001-8244, eISSN: 1573-3297 <http://bit.ly/392xisu>
- **Journal of Behavioral Decision Making** — ISSN: 0894-3257, eISSN: 1099-0771 <https://bit.ly/3vN9G51>
- **Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie** — ISSN: 0023-2653, eISSN: 1861-891X <http://bit.ly/3s7OQLn>
- **Kindheit und Entwicklung: Zeitschrift für Klinische Kinderpsychologie** — ISSN: 0942-5403, eISSN: 2190-6246 <http://bit.ly/2PhVvUH>
- **Zeitschrift für Arbeits- und Organisationspsychologie** — ISSN: 0932-4089, eISSN: 2190-6270 <http://bit.ly/3lzSAD7>
- **Psychologie in Erziehung und Unterricht** — ISSN: 0342-183X <http://bit.ly/3s7IXOx>
- **Gruppenpsychotherapie und Gruppendynamik** — ISSN: 0017-4947, eISSN: 2196-7989 <http://bit.ly/38ZL0wA>
- **Forum der Psychoanalyse** — ISSN: 0178-7667, eISSN: 1437-0751 <http://bit.ly/3lyi5ok>
- **Gruppe. Interaktion. Organisation. Zeitschrift für Angewandte Organisationspsychologie (GIO)** — ISSN: 2366-6145, eISSN: 2366-6218 <http://bit.ly/392yxrE>
- **Revue Europeenne de Psychologie Appliquee** — ISSN: 1162-9088, eISSN: 1878-3457 <http://bit.ly/3c6Myqn>
- **La Psychiatrie de l'Enfant** — ISSN: 0079-726X, eISSN: 2102-5320 <https://bit.ly/2PhLTJy>
- **Revue Francaise de Psychanalyse** — ISSN: 0035-2942, eISSN: 2105-2964 <https://bit.ly/2OMCLNy>
- **Enfances et Psy** — ISSN: 1286-5559, eISSN: 1776-2820 <https://bit.ly/3r1YFJy>
- **Enfances, Familles, Generations** — eISSN: 1708-6310 <https://bit.ly/3f2QIXQ>
- **Etudes sur la Mort** — ISSN: 1286-5702, eISSN: 1961-8654 <https://bit.ly/3vMPFvu>
- **Cortex** — ISSN: 0010-9452, eISSN: 1973-8102 <http://bit.ly/314kUnO>

7.3. A PADD bemutatása

A PADD¹⁰⁵ egy osztrák-magyar-brit projekt munka keretében készített elektronikusan hozzáférhető gyűjtemény. A Projekt munkában résztvevő intézmények a Ferenczi Sándor Egyesület, az osztrák Sigmund Freud Museum és a brit közreműködő a Wellcome Library. A gyűjtemény té-

¹⁰⁵ PADD – Psychoanalytic Document Database: <http://www.padd.at/>

mája a pszichoanalízis története és meghatározó képviselőinek szakmai életrajza. A gyűjtemény bemutatásának célja, hogy a pszichoanalízis témakörében való tájékozódást elősegítse. A témában való kezdeti kutatásokhoz jó kiindulópontot jelent, hiszen válogatást nyújt a pszichoanalízis elsődleges és másodlagos forrásdokumentumaiból is.

Az adatbázis történeti/levéltári jellegű anyagokat tartalmaz, személyes és szakmai levelezéseket, kéziratokat, fotókat. Ezek kereshetők az **Objekte** részben (93. ábra) vagy böngészhetők a **Schlagwörter** alatt (94. ábra), de az anyag többsége nem digitalizált.

93. ábra

94. ábra

Az adatbázis biográfiákat tartalmazó egységét érdemes jobban áttanulmányozni. Itt megtalálhatók a pszichoanalízis egyes neves képviselőinek életrajzai, publikációs listái, a szerzőkről szóló releváns irodalom, ill. hogy a feldolgozásra került gyűjteményben hol említik a nevét. (95. ábra) Az egyes életrajzok német nyelvűek. (96. ábra) Példaként érdemes Ferenczi Sándor szócikkét áttanulmányozni.

padd Datenbank Über uns Partnerorganisationen PADD beitreten

Datenbank - Biografien

Die Katalogdatenbank von PADD verzeichnet Briefe, Manuskripte und Dokumente zur Geschichte der Psychoanalyse und enthält zur Zeit über 8.000 Einträge. Ausgewählte Dokumente sind auch faksimiliert als Scans verfügbar.

padd
 Psychoanalytic Document Database
 Sigmund Freud Privatstiftung
 Berggasse 19
 1090 Wien
 ✉ archiv@freud-museum.at
 T: +43-1-319 15 96-19
 F: +43-1-317 02 79

Objekte	Personen	Schlagwörter	Biografien	Sammlungen
A Abraham, Karl Aulagnier, Piera	Adler, Alfred	Alexander, Franz		
B Bernfeld, Siegfried Breuer, Josef	Bock, Susanne Burlingham, Dorothy	Bornstein, Berta		
D Deming, Julia	Derrida, Jacques	Deutsch, Helene		
E Eisler, Käte	Eitingon, Max	Epstein, Kathleen		
F Federn, Paul Fenichel, Otto Foucault, Michel	Federn, Salomon Ferenczi, Sándor	Federn, Wilma Fichtl, Paula		
G Groddeck, Georg				
H Hartmann, Heinz	Heidegger, Martin			
J Jones, Ernest	Jung, Carl Gustav			
K Kernberg, Otto	Klein, Melanie			

95. ábra

Objekte Personen Schlagwörter **Biografien** Sammlungen

Klein, Melanie

Melanie Klein kam 1882 als Tochter des aus Galizien stammenden jüdischen Arztes Moriz Reizes und seiner Frau Libussa (geb. Deutsch) in Wien zur Welt. Klein wuchs in relativ wohlhabenden Verhältnissen auf, nachdem die Familie eine Phase schwerer finanzieller Belastungen überwunden hatte. Sie erhielt zunächst Privatunterricht und besuchte anschließend ein Wiener Gymnasium, an dem sie 1899 die Matura ablegte. Ihre Kindheit und Jugend waren überschattet vom Tod ihrer älteren Schwester und ihres Bruders Emanuel, zu dem sie ein sehr inniges, inzestuöses anmutendes Verhältnis hatte. Die schwere Krankheit und der Tod ihres Vaters im Jahr 1900 machten ihren Wunsch nach einem Medizinstudium zunichte und trugen zu ihrer überstürzt geschlossenen Verlobung mit dem Industrietechniker Arthur Klein bei, den sie 1903 heiratete. 1904 kam ihre Tochter Melitta zur Welt, 1907 und 1914 wurden ihre Söhne Hans und Erich geboren.

Nach der Geburt ihres zweiten Kindes erkrankte Klein an schweren Depressionen, die sich erst nach der Übersiedlung der Familie nach Budapest 1910 und der damit verbundenen Trennung von ihrer tyrannischen und Besitz ergreifenden Mutter besserten. Dort begann Klein 1912 eine psychoanalytische Behandlung bei Sándor Ferenczi, durch den sie auf Freuds Schriften aufmerksam wurde. Ferenczi, der ihre Begabung erkannte, ermutigte sie, eine Analyse

96. ábra

7.4. Összefoglalás

Mivel egyetlen tudományterület sem zárható kötött határok közé, ezért a pszichológia is, a tudományos tevékenység előrehaladásával új fórumokat nyit magának. Így, a hazai és a külföldi szakfolyóiratokra vonatkozó információk is változhatnak, és egyre újabb folyóiratok

jelenhetnek majd meg. Ezek tevékenységének nyomon követése minden pszichológiával foglalkozó szakember számára fontos.

Továbbá, azt is fontos kiemelni, hogy a hazai pszichológiai folyóiratok kínálata nem reprezentatív, nem tudja lefedni a pszichológia számos részterületét, illetve azokat a kapcsolódási pontokat melyek az orvostudományokhoz fűzik.

A külföldi folyóiratlista egy bevezető áttekintést nyújt a színvonalas pszichológiai folyóiratokról, amelyekben érdemes a tanulmányaik folytatása során alaposabban elmélyedni, és a listát tovább bővíteni.

Jelen tananyagban nem vállalkoztam a hagyományos információforrások (az alapvető pszichológiai szakirodalom, a felsőoktatásban használt oktatási segédanyagok és tankönyvek) bemutatására, hiszen azokat a kurzusok során önállóan is megismerik majd. Ezen kívül, kimaradt a speciális és előfizetéses pszichológiai adatbázisok (PsycINFO, PsycArticles) használatának bemutatása. A pszichológia ugyanakkor olyan terület, mely interdiszciplinaritása miatt nagyon jól kereshető az olyan általános adatbázisokban is mint a Scopus, Web of Science, Science Direct, SpringerLink (ez utóbbi három adatbázis bemutatását lásd Bedő Márta: „*Keresés multidiszciplináris adatbázisokban*” című tananyagában!), vagy az előző leckében bemutatásra került multidiszciplináris jellegű adatbázisokban (CEEOL, ProQuest, JStor).

8. A tananyagot záró feladat

A kurzus során elsajátított ismereteit felhasználva, végezzen el egy szakirodalmi keresést!

1. Válasszon egy témát!
2. Válassza ki, hogy mely adatbázisban szeretné a keresést lefolytatni!
3. Határozza meg a választott témát legalább 3-4 tárgyszó segítségével!
4. Képernyőképekkel és rövid szöveges leírással mutassa be a keresés folyamatát és találatait!

1. Jelölje meg, hogy mely témát választja az alábbiak közül:

- szabadon választható szaktárgy tanításának módszertana (matematika, nyelvtan, zene, irodalom, történelem, rajz, földrajz, idegen nyelv, egyéb: *(ide szöveg beírására alkalmas mező kellene)*)
- Ausztrália felfedezése
- személyiségfejlődés kisgyermekkorban
- Magyarország olvasásszociológiai jellemzői

- Shakespeare költészete
- szabadon választott téma: *(ide szöveg beírására alkalmas mező kellene)*

2. *Válasszon az adatbázisok közül! Olyan adatbázist válasszon, melyben az Ön által keresett téma megtalálható. Ehhez segítséget nyújt az alábbi táblázat.*

	Multidiszciplináris adatbázisok				Társadalom-és humántudományi adatbázisok						
	*Science Direct	*Web of Science	*Springer Link	Pro Quest	JStor	CEEOL	Arcanum	EBSCO ERIC	Pedagógiai Adatbázis (PAD)	Project Muse	Szocio Web
Pszichológia	X	X	X	X							
Nevelés-tudomány	X	X	X	X	X			X	X	X	
Történelem	X	X	X	X	X	X	X			X	
Irodalom-tudomány	X	X	X	X	X	X	X			X	
Szociológia	X	X	X	X	X	X	X				X

- * A csillag jelzéssel ellátott adatbázisok bemutatását lásd Bedő Márta: „Keresés multidiszciplináris adatbázisokban” című tananyagában!

3. *Írja le, hogy a választott témát milyen tárgyszavakkal fogja megkeresni.*

- A tárgyszavak megválasztásához vegye figyelembe azt, hogy az Arcanum, a PAD és a SzocioWeb adatbázisokban magyar nyelvű tárgyszavakat kell alkalmazni, a többiben az angol nyelvű tárgyszavak alkalmazása a célszerű.
- A tárgyszavak megválasztásához segítséget találhat a keresési fogalomtárban.
- Az egyes témákhoz legalább 3-4 tárgyszót határozzon meg!

4. *Képernyőképek és rövid, szöveges leírás segítségével mutassa be, hogy hogyan kerest. Az alábbi szempontokat vegye figyelembe*

- Boole-operátorok alkalmazása
- Milyen találati halmazt ért el mennyiségileg.
- Keresés szűkítése vagy bővítése.
- Ahol a keresési felület alkalmas rá, használjon dátum, nyelv és dokumentumtípus szerinti szűkítéseket is!
- Válasszon ki két találatot, melyről úgy gondolja, hogy a téma kutatásához feltétlenül el kell olvasnia!

Fölkerné Csernyik Rita

csernyik.rita@lib.pte.hu

*Az MTMT története, szervezeti felépítése,
szerzői és adminisztrátori feladatok*

Bevezető gondolatok

Az MTMT a *Magyar Tudományos Művek Tárának* rövidítése. Ahogy a nevében is található, a tudományos publikációk nyilvántartására jött létre. Országosan egységes, közös rendszer, melynek *célja*, hogy az egyéni és intézményi tudományos művek nemzeti adatbázisa legyen és hiteles információt szolgáltatson az egyéni és intézményi tudományos teljesítményről. A tananyagból kiderül mikor, hogyan, milyen célból és feladatokkal jött létre az adatbázis.

Az MTMT-hez köthető valamennyi bizottságnak, szervezetnek megvan a saját feladata, jogköre. A szerzők, különféle szintű adminisztrátorok különböző jogosultságokkal rendelkeznek az adatbázisban, ennek megfelelően feladataik is eltérőek. Az egyes testületekről, bizottságokról, a szerzők, adminisztrátorok feladatiról is részletesen lesz szó ebben a részben.

Célok, megszerezhető kompetenciák

A lecke keretében a résztvevő információkat kap az MTMT kialakulásáról, történetéről és szervezeti felépítéséről. E rész keretében megismerhetők az MTMT adatbázishoz köthető egyes bizottságok, testületek, szervezetek, azok legfontosabb feladatai, tevékenységei, tagjai. Ezek az ismeretek azért fontosak, hogy a résztvevő képet kapjon arról, miért, hogyan jött létre egy-egy testület, hogyan működik és mi a feladata.

A lecke célja, hogy a résztvevő megismerje az MTMT célját, feladatait, és általános képet kapjon a rendszerről. A további célok, hogy a résztvevő megtudja, az MTMT egyes szereplőinek (szerzők, adminisztrátorok) milyen feladatai vannak, és adott esetben hova fordulhat bővebb információkért, segítségért.

Az itt elsajátított információkkal a résztvevő képes lesz arra, hogy megmondja az MTMT-hez köthető testületek, bizottságok, szerzők és adminisztrátorok milyen jogosultságokkal és feladatokkal rendelkeznek.

Feldolgozási idő

- Megközelítőleg 80-90 perc

Témakörök

- MTMT célja, feladata
- Szervezeti felépítés (2009-2017 február)
- Szervezeti felépítés (2017 februártól)
- „MTMT-szereplők” feladatai

Irodalmak

A lecke témájában való jártasság elmélyítéséhez a következő, általam is használt anyagokat, forrásokat javaslom:

- A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény <http://bit.ly/30YrnQX>
- Magyar Tudományos Művek Tára <http://bit.ly/3eYpPi6>
- 35/2009. (VI. 23.) számú MTA elnökségi állásfoglalás. Akadémiai Értesítő 2009., (LVIII. évf.) 7.sz. 186. p. <https://bit.ly/3eXleg7>
- A Magyar Tudományos Akadémia Elnökének 3/2017 (II.24.) számú határozata A nemzeti tudományos bibliográfiai adatbázis működtetésének rendjéről. <https://bit.ly/3tyUuGT>
- Az MTMT koncepciója és korábbi működési rendje <http://bit.ly/2Pd5xGD>
- Holl András: A „Hagyományok és kihívások”, 2016, ELTE, 83. o.-on megjelent cikk kézírata <https://bit.ly/3s9KBiI>
- Holl András: A Magyar Tudományos Művek Tára – alapvető információk és működési alapelvek. Magyar Tudomány, 2021. 182. évf. 1. sz. pp. 81-89. <https://bit.ly/3tBX2nx>
- 2015. évi CXXXI. törvény egyes, a felsőoktatás szabályozására vonatkozó törvények módosításáról. <http://bit.ly/310rzPC>
- Dudás Anikó: MTMT Bibliográfiai Szakbizottság 2010-2017. Beszámoló. Kézirat. 2018.
- 1/2016. számú rektori utasítás a Magyar Tudományos Művek Tárába (MTMT-be) való adatbevitelről <https://bit.ly/2NBvLSY>
- Áts József: Az MTMT és az intézményi hozzárendelés. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2015. 62. évf. 1. sz. pp. 22-27. <https://bit.ly/31lhwk>

AZ MTMT TÖRTÉNETE, SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

1. Az MTMT célja, feladata

Az MTMT a **Magyar Tudományos Művek Tárának** rövidítése. Ahogy a nevében is található, a tudományos publikációk nyilvántartására jött létre. **Országosan egységes, közös rendszer**, melynek *célja*, hogy az egyéni és intézményi tudományos művek nemzeti adatbázisa legyen, és hiteles információt szolgáltatson az egyéni és intézményi tudományos teljesítményről.

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) 2003-ban vezette be és kezdte el használni a Köztestületi Publikációs Adattár (KPA) az MTA feladatkörében végzett minősítési eljárások esetében szükséges egyéni értékelésekhez (doktori cím, MTA tagválasztás). A KPA-ból „nyerték ki” az adatokat, az ebből szolgáltatott információk segítségével zajlott a pályázó teljesítményének vizsgálata. Az adatok hitelességét nehéz volt szavatolni, a keresés, letöltés, ellenőrzés problémás volt. Mivel a KPA-ba való bevitel sok munkát igényelt, miközben lényegében ellenőrizetlen adatbevitel zajlott, szükség volt egy átfogó, hiteles rendszer kialakítására.

Az MTMT az MTA¹, a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság² (MAB), a Magyar Rektori Konferencia³ (MRK), az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA, ma: NKFIH⁴ – Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal) és az Országos Doktori Tanács⁵ (ODT) 2008-as kezdeményezése nyomán indult el 2009-ben: a „nemzetközi megmértésre törekvő hazai tudományosság értékelési igényeinek kiszolgálására jött létre,“⁶ több, egymástól független rendszer, adattár egybeolvasztásával. Néhány fontosabb adatforrás:

- Tudományos Publikációs Adattár (TPA), mely az MTA kutatóintézeteinek nyilvántartása volt;
- Köztestületi Publikációs Adattár (KPA), mely az MTA köztestületi tagjai kutatási eredményeinek nyilvántartására jött

* *A szövegben előforduló összes internetes hivatkozás letöltési és ellenőrzési dátuma 2021. május 1.*

¹ <https://mta.hu/>

² <https://www.mab.hu/>

³ <http://www.mrk.hu/>

⁴ <https://nkfih.gov.hu/>

⁵ <https://doktori.hu/>

⁶ Holl András: A „Hagyományok és kihívások”, 2016, ELTE, 83. o.-on megjelent cikk kézirat. 1. o. <https://bit.ly/3s9KBiI>

létre 2004-ben. Célja a köztestületi tagok valamennyi közzétett publikációjának és az azokra vonatkozó hivatkozásoknak az összegyűjtése és nyilvánossá tétele volt.

- a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem publikációs adatbázisa.

A 2009-ben létrejött adatbázisnak 18 alapító tagja volt, közöttük a Pécsi Tudományegyetem (PTE) is.⁷ Azóta sok felsőoktatási intézet, kutatóintézet csatlakozott a rendszerhez, ők az ún. társintézmények.⁸

Az MTMT a hazai tudományos kutatást szolgáló bibliográfiai és szcientometriai adatbázis, melybe minden állami támogatás („közpénz”) felhasználásával készült tudományos publikációt rögzíteni kell.

Mi is a tudománymetria? Mi a szcientometria?

A két kifejezést szinonimaként is használják. Azt a tudományt jelöli, amely számszerű adatok statisztikai elemzésével képes fontos és helytálló megállapításokat tenni a különböző tudományos szervezetek, intézetek, országok és – bizonyos megszorításokkal – az egyének tudományos tevékenysége eredményességének megítélésére vonatkozóan. Tudományelemzésnek is nevezhetjük, mely a tudományos közlemények és folyóiratok számszerűsíthető, mennyiségi adatainak feldolgozásával és értékelésével foglalkozik.

Ha bővebben szeretne olvasni a tudománymetriáról, az alábbi irodalmakat ajánlom:

- Tudománymetria. <https://bit.ly/3cOySj5>
- GLÄNZEL, Wolfgang (2009): A tudománymetria hét mítosza – költészet és valóság. Magyar Tudomány, 170(8), pp. 954–964. <https://bit.ly/2PawivD>
- Tudománymetriáról korszerű felfogásban. (2012) <http://bit.ly/3eUbqnb>
- PALKOVITS Miklós (2005): A tudományelemzés módszerei – a tudományos közlés szempontjai és etikája. Magyar Orvosi Nyelv, (2), pp. 11–48.
- BŐSZE, Péter; PALKOVITS Miklós (2006): Tudományos közlemények írása, szerkesztése és értékelése. Budapest: NOK Kiadó, 170 p.
- ZSOLDOS Attila (2015): A tudományos könyv és a tudományos teljesítmény mérése. Magyar Tudomány, (176) 4. pp. 410–415. <https://bit.ly/2QonCCr>

Az MTMT feladata: A hazai tudományos közélet szereplői – intézmények és kutatók – publikációinak, és a rájuk érkezett hivatkozásoknak a nyilvántartása, továbbá ezekre épülő tudományos (szcientometriai, tudománymetriai) adatszolgáltatás biztosítása:

⁷ Az alapító intézmények listája: <https://www.mtmt.hu/alapito-intezmenyek>

⁸ A csatlakozott intézmények listája: <https://www.mtmt.hu/tagintezmenyi-kapcsolat>

- a publikációk és idézetek minél teljesebb nyilvántartása;
- adatszolgáltatás az egyéni és intézményi tudományos teljesítmény méréséhez;
- az adathitelesség biztosítása (melyről az MTMT központi adminisztrátori, különféle szoftvereszközök és a tudomány nyilvánossága gondoskodik);
- az adatszerkezet egységességének biztosítása (egyetlen rendszerben, szakmai/ módszertani felügyelet mellett, egységes szempontok alapján működtetett adatbázis)

Milyeneknek kell lenniük az adatoknak?

- teljesnek
- pontosnak
- naprakésznek

Az MTMT adatbázis folyamatosan változik. Egy TÁMOP-projekt (TÁMOP4.2.5A11/12012-00019 keretében teljesen új felépítésű, a korábbtól eltérő logikát követő, korszerűbb, biztonságosabb adatbázis kialakítása, fejlesztése zajlott éveken keresztül.

A projekt célja az első nemzeti tudományos bibliográfiai adatbázis teljes kiépítése, adatainak bővítése, használatának kiterjesztése a felsőoktatás teljes területére és az akadémiai intézmények számára nyújtott szolgáltatások emelésére. A projekt keretében éveken keresztül folyt az adatbázis új verziójának fejlesztése, tesztelése is, melyet MyCyte2-nek, **MTMT2**-nek neveznek. Az új rendszer bevezetését többször elhalasztották, majd 2018 őszén történt meg az adatbázis váltása.

2. Szervezeti felépítés (2009-2017 február)

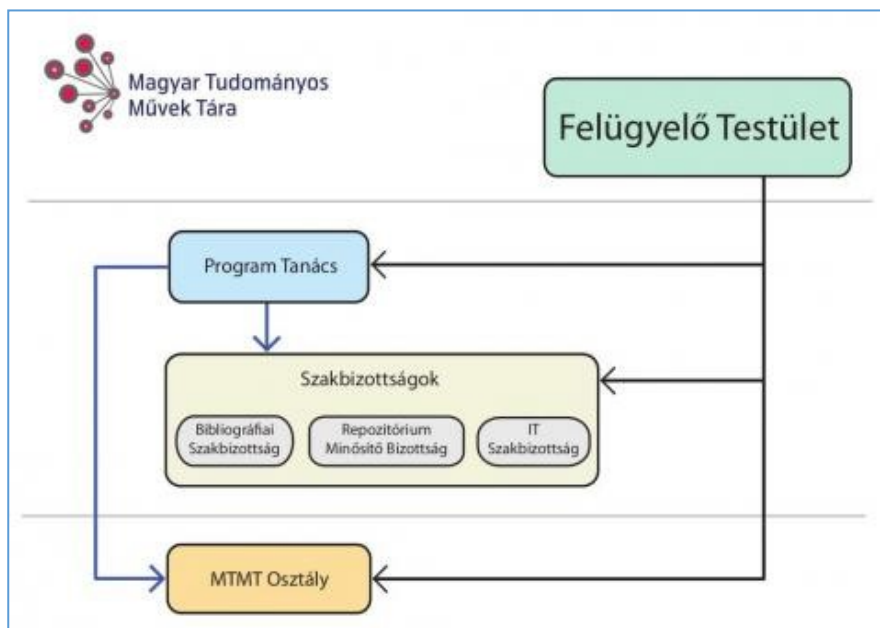
Kezdetben a szervezetek, intézmények MTMT-hez való csatlakozása önkéntes volt, mely egyéni szerződésen alapult az MTA Könyvtára és a csatlakozó intézmény között. Minden csatlakozott intézmény küldhetett egy képviselőt a Programtanácsba (PT). A PT feladata a stratégia kialakítása, a rendszerfejlesztés fő irányának kijelölése és egyfajta lobby-tevékenység végzése volt, konzultáció a csatlakozni kívánó intézmények irányában.

A legfőbb szerv a Felügyelő Testület (FT) volt, mely ellenőrizte az MTMT tevékenységét és döntött a hatáskörébe tartozó kérdésekről. Ez a testület véleményezte a PT által készített hosszú távú stratégiát.

giát is, illetve begyűjtötte, összesítette a gesztor szervezetek (Doktori Tanács, Minisztériumok, MTA, OTKA) javaslatait.

A PT által kitűzött és az FT által jóváhagyott, elfogadott célokat, feladatokat a szakbizottságok dolgozták ki részletesen.

Az MTMT operatív működését először az MTA Kutatásszervezési Intézete (KSZI), majd az MTA Könyvtárán belül működő MTMT Osztály biztosította. Az adatbázis karbantartását, frissítését is ez az Osztály végezte, illetve végzi jelenleg is.

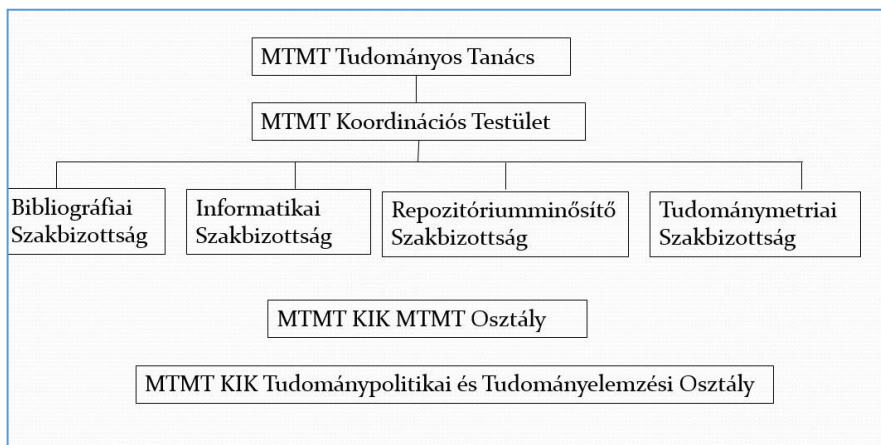

1. ábra — Az MTMT koncepciója és korábbi működési rendje
A kép forrása: <http://bit.ly/2Pd5xGD>

Sok intézmény csatlakozott az MTMT-hez, melyek mind képviselőt delegáltak a PT-be, így a testület tagjainak száma jelentősen megnőtt. 2012-ben elkezdődött a TÁMOP-projekt a rendszer kiterjesztésére és egy új szoftverkörnyezet kialakítására. Mindezen okok és néhány egyéb változás miatt az MTMT szervezetét is át kellett alakítani. Az új testületeket, bizottságokat, tagokat, feladatokat „A Magyar Tudományos Akadémia Elnökének 3/2017 (II.24.) számú határozata A nemzeti tudományos bibliográfiai adatbázis működtetésének rendjéről” c. dokumentum szabályozza.⁹

⁹ <https://bit.ly/2PbTnOx>

3. Szervezeti felépítés (2017 februártól)

2. ábra — MTMT szervezeti felépítése
(3/2017 MTA elnökének határozata alapján)

Egyes testületek, szakbizottságok feladatai, működésük

MTMT Tudományos Tanács (TT)

Ez az MTMT legfőbb döntéshozó testülete, mely felügyeli az adatbázis működtetését és fejlesztését, véleményezi és jóváhagyja az MTMT stratégiai terveit és beszámolóit. 31 szavazattal rendelkező tagja van. A TT-be delegált személyek aktuális listája elérhető a <http://bit.ly/3s5m0ex> oldalon. A TT-be a Magyar Rektori Konferencia a PTE-ről is delegált egy személyt.

MTMT Koordinációs Testület (KT)

Az MTMT adatbázis működtetésének legfőbb operatív irányító szerve, amely egyrészt döntés-előkészítő, másrészt döntésvégrehajtó testület. 7 szavazati joggal rendelkező tagja van. A KT-be delegált személyek aktuális listája a <http://bit.ly/2OVhdy1> oldalon érhető el.

Bibliográfiai Szakbizottság (BSZ)

Feladata „a publikációk besorolásának típusrendszerére, leírási szabályaira, a publikációtípusok és a tudományos tevékenység során létrejött eredmények egyéb formáinak definiálására terjed ki.”¹⁰ A bizottság

¹⁰ Dudás Anikó: MTMT Bibliográfiai Szakbizottság 2010-2017. Beszámoló. Kézirat. 2018. 1. o.

munkájában 17 fő vesz részt. A BSZ-be delegált személyek aktuális listája elérhető a <http://bit.ly/3vInSfC> oldalon. A PTE-ről több személyt is delegáltak a bizottságba.

Informatikai Szakbizottság (ISZ)

Feladata az MTMT adatbázis informatikai működésének felügyelete, fejlesztési elvek kidolgozása. A testület 11 tagból áll. A ISZ-be dolgozó személyek aktuális listája a <http://bit.ly/3908hhN> oldalon érhető el.

Repozitóriumminősítő Szakbizottság (RSZ)

Feladata az intézmények repozitóriumainak minősítése, melyet 7 fő végez. 2020. decembere óta a bizottság a webes folyóiratok minősítésével is elkezdett foglalkozni. A RSZ-be szakmai munkát ellátó személyek aktuális listája a <http://bit.ly/2OQCPvy> oldalon érhető el.

Tudományometriai Szakbizottság (TSZ)

A három főből álló bizottság feladata, hogy figyelemmel kísérje a nemzetközi szcientometriai és bibliometriai irányelveket, javaslatokkal segítse az MTMT-t, és a tudományos teljesítmény különböző értékeléseikhez adatokat nyerjen ki az adatbázisból. A TSZ-be dolgozó személyek aktuális listája a <http://bit.ly/3tF9brX> oldalon érhető el.

4. „MTMT-szereplők” feladatai

Az MTMT adatbázis működése az egyes résztvevő intézmények, illetve szerzők adatfelvitele alapján történik. Az intézményrendszer **hiteles** adatbázisát egy **többszintű adminisztrációs szerkezet** segítségével lehet megszervezni és működtetni, amelynek felépítéséhez az intézmények belső döntése és intézményi szintű adatbázismenedzsment szükséges. Ennek segítségével lehet hitelesíteni az intézményekhez tartozó egyes szerzőket, és azok adatait az adott intézményhez, illetve alegységeihez rendelni.

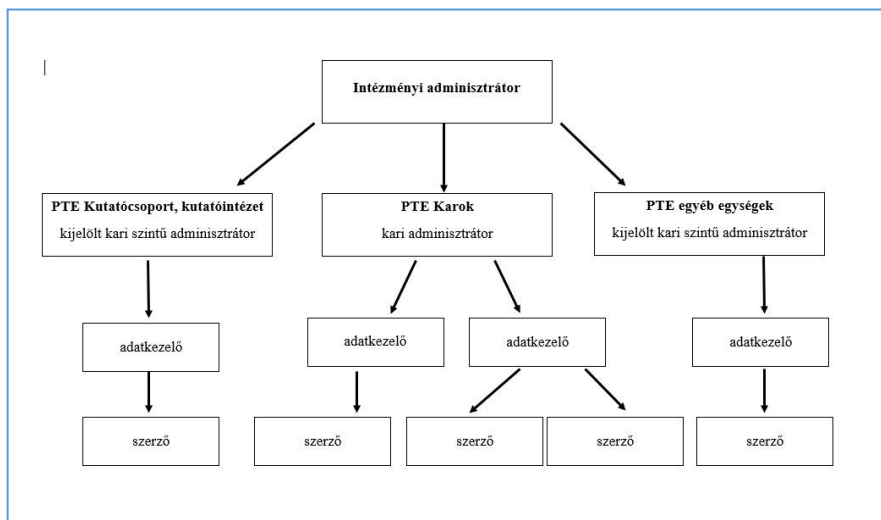
Sok felsőoktatási intézmény rektori utasításban szabályozta az MTMT adatbázisba történő adatfelvitelt, illetve az egyes feladatokat, jogköröket. A PTE-n az 1/2016. számú rektori utasítás foglalja egy-egybe az MTMT működésének céljait, formáit, illetve részletezi az egyes szereplők feladatait.¹¹

¹¹ Elsősorban az adatbázis váltás miatt szükséges az utasítás aktualizálása. Ez a folyamat még 2021 márciusában is zajlik. A PTE 1/2016. számú rektori utasítása: <https://bit.ly/2QpZEGU>

MTMT adminisztrációs struktúra

3. ábra — MTMT szereplőinek struktúrája, szintjei¹²

4. ábra — A PTE szereplőinek struktúrája

¹² BELLA Szilvia, FIGULA Anikó, NYITRAI Erzsébet (2011): MTMT szervezeti hierarchia kialakítása a Széchenyi István Egyetemen. Előadás, 2011.06.05. <http://bit.ly/31ADMnv>

A szerzők feladata

A szerzőknek vannak egyszeri, egy alkalommal elvégzendő feladataik, továbbá az ő felelősségük saját felületük folyamatosan frissítése:

- regisztráció az adatbázisba
- publikációk rögzítése (a publikáció megjelenésének évében)
- idézők rögzítése (évente legalább egyszer)
- ellenőrzés, javítás, kiegészítés, karbantartás
- szerzői hozzárendelés
- intézményi hozzárendelés (műhöz tartozó szervezeti egység/egységek rögzítése)
- adatok nyilvánossá, publikussá tétele.

A feltöltött adatok helyességéért minden esetben a mű szerzője felel!

Az intézményi hozzárendelés más néven affiliáció nagyon fontos az MTMT-ben, mivel a megfelelő intézményi egység kiválasztása nélkül a rögzített mű nem jelenik meg egy-egy intézmény vagy annak egy alegysége statisztikájában.¹³

Az adminisztrátorok

Az MTMT-ben a szerzők mellett különféle szintű és jogosultságú adminisztrátorok működnek. MTMT adminisztrátorok azok a személyek, akik egy-egy szervezeti egységhez (intézmény, kar, intézet, stb.), szerzőkhöz és szerzői adatokhoz köthető rögzítési, karbantartási, ellenőrzési feladatokat végeznek, és meghatározott (magasabb szintű) jogosultságokkal rendelkeznek. Az adminisztrátorok szintjei:

- 1-2-3 szintű adminisztrátorok vagy más néven központi adminisztrátorok, akik az MTA KIK-ben dolgoznak, az MTMT Osztályon.¹⁴
- 4-es szintű adminisztrátor, vagy más néven „intézményi adminisztrátor”, mely minden MTMT-hez csatlakozott intézményben megtalálható. (Általában minden csatlakozott intézményben egyetlen ilyen szintű adminisztrátor van.)¹⁵
- 5-ös szintű, vagy más néven kari adminisztrátor
- 6-os szintű adminisztrátor, vagy másként adatbevitő, adatrögzítő.

¹³ Az intézményi hozzárendelésről további információkat kaphatunk Áts József: Az MTMT és az intézményi hozzárendelés c. tanulmányából. <https://bit.ly/311hwdk>

¹⁴ A központi adminisztrátorok elérhetőek a következő oldalon: <http://bit.ly/3s6Licu>

¹⁵ Az egyes intézmények adminisztrátorai elérhetőek a következő linken: <http://bit.ly/2QkJ9vD>

Az intézményi adminisztrátor feladatai

- karok és más szervezeti egységek regisztrációja, adatok karbantartása
- kari adminisztrátorok, adatrögzítők regisztrálása, adatok karbantartása
- regisztrált szerzők értesítése, felhasználói adatok megküldése
- kapcsolattartás a kari adminisztrátorokkal, adatrögzítőkkel
- MTMT fejlesztések, változások figyelemmel kísérése, adminisztrátorok tájékoztatása
- oktatók, kutatók, hallgatók tájékoztatása a változásokról

A kari adminisztrátorok feladatai¹⁶

- a kari szervezeti egységek (alegységek) adatainak karbantartása, felügyelete (az intézményi adminisztrátor közreműködésével, segítségével)
- az egységekhez (alegységekhez) tartozó szerzők adatainak felügyelete, a szerzők egységekhez rendelése
- szerzőknek kérésre felhasználói adatok küldése
- MTMT fejlesztések, változások figyelemmel kísérése, az alárendelt adatbevivők tájékoztatása
- kapcsolattartás az intézményi adminisztrátorral
- egységeibe (alegységeibe) tartozó szerzők, adatrögzítők által az adatbázisba feltöltött művek (publikációk és idézők) formai ellenőrzése, javítása, ún. „admin láttamozása”
- egységeibe (alegységeibe) tartozó szerzők, adatrögzítők számára írásbeli és szóbeli segítségnyújtás
- Impakt factor számítás.¹⁷

impakt factor (IF): A folyóiratok idézetelemzésen alapuló minősítője, valamely szakfolyóirat idézettségét jelző mutató. Az impaktfaktor a folyóirat két egymást követő évfolyamában közölt cikkeinek a cikkek számával arányosított átlagos idézettsége a rákövetkező 3. tárgyévben. Az érték kiszámítása a Thomson Institute for Scientific Information (korábbi nevén: Institute for Scientific Information, ISI) adatbázisai alapján történik. Az IF értékek a PTE által elérhető JCR adatbázisban kereshetők.¹⁸

¹⁶ A PTE-n található kari adminisztrátorok elérhetőségének listája:
<https://bit.ly/3lzu2u3>

¹⁷ Ehhez segítségül szolgál az PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont által készített IF számláló) <http://bit.ly/3c2bj7a>

¹⁸ A PTE IP tartományból a PTE polgárai használhatják, elérhetik el:

Az adatrögzítők¹⁹ feladatai

- a szerzők által leadott és formailag ellenőrzött listák alapján a szerzők műveinek és hivatkozásainak adatrögzítése. Az adatbevitel csak a PTE azon oktatói és kutatói számára végeznek rögzítési munkát, akik közalkalmazotti jogviszonyban állnak a PTE-vel (vagyis akik megtalálhatóak a PTE dolgozói rendszerben, az ún. AAI-ban²⁰). A hallgatóknak és Phd hallgatóknak a Doktori Szabályzat értelmében az adatbeviteli munkát maguknak kell elvégezni.
- társszerzők által korábban rögzített művek szerzőkhöz rendelése
- a szerzők műveinek és ezek idézőinek importálása az elérhető tudományos publikációs adatbázisokból
- egységeibe (alegységeibe) tartozó szerzők számára írásbeli és szóbeli segítségnyújtás az adatok rögzítéséhez
- függő/független, hazai/külföldi idézőjelölés végzése
- MTMT-fejlesztések, változások figyelemmel kísérése
- kapcsolattartás a kari és intézményi adminisztrátorokkal

Azokat a feladatokat, amiket az alacsonyabb (pl. 6-os) szintű adminisztrátorok el tudnak végezni, természetesen a magasabb szintűek is jogosultak elvégezni, de főszabályként az adott feladatot mindig az ahhoz szükséges legalacsonyabb jogosultsági szinten kell megoldani.

Érdekesség!

PTE számokban (2018.06.14. állapot szerint):

- MTMT-ben nyilvántartott szervezeti egységek: 10 kar (ezen belül intézetek, tanszékek), kutatóközpont, kutatócsoport, 22 doktori iskola, 10 egyéb egység
- PTE(-hez csatolt) szerzők száma: 4654 fő
- aktív könyvtáros adatkezelők (6 admin jogosultsággal) száma: 18 fő
- aktív kari könyvtáros adminisztrátorok (5 admin jogosultsággal) száma: 10 fő

<https://bit.ly/3lylzaa> | Az IF számításban a PTE szerzők és adminisztrátorok felhasználhatják a könyvtár munkatársai által készített „Impakt Faktor és Q érték számlálót”.

¹⁹ A PTE-n található adatrögzítők elérhetőségének listája: <http://bit.ly/3c3Z1ei>

²⁰ Az AAI rendszer, mely a PTE dolgozóit tartja nyilván, a PTE Informatikai Igazgatósága (IIG) hozta létre, üzemelteti. Csak az IIG által engedélyezett felhasználók használhatják, léphetnek be.

5. Összefoglalás

Az MTMT a Magyar Tudományos Művek Tárának rövidítése. Országosan egységes, közös rendszer, melynek *célja*, hogy az egyéni és intézményi keletkezett tudományos művek nemzeti szintű bibliográfiai adatbázisa legyen, továbbá hiteles információt szolgáltatson az egyéni és intézményi tudományos teljesítményről.

Az MTMT feladata: a hazai tudományos közélet szereplői – az intézmények és kutatók – publikációinak és a rájuk érkezett hivatkozásoknak a nyilvántartása, tudományos (szcientometriai, tudományometriai) adatszolgáltatás támogatása.

Az adatbázisnak teljesnek, pontosnak, hitelesnek kell lennie.

Az adatbázis 2009-ben jött létre, a mögöttes szervezeti felépítés is ekkor alakult ki, mely 2017 februárjában változott. A PTE-n az 1/2016. számú rektori utasítás az MTMT működésének céljait, formáit egységbe foglalja, illetve az egyes szereplők feladatait részletesen tartalmazza.

Fogalommagyarázat²¹

absztrakt: kivonat, valamely dokumentum rövid összefoglalója. Az MTMT-ben a következő közleményekre használják: konferenciakötetben megjelent, két oldalnál rövidebb terjedelmű közlemény.

alcím: A főcímet kiegészítő, magyarázó vagy módosító szó, mondat vagy kifejezés, mely segíti a mű műfajának és tartalmának meghatározását.

cím: a mű megjelölésére szolgáló felirat. Lásd még: főcím, alcím.

DOI (Digital Object Identifier): az elektronikus dokumentumok körében használt egyedi azonosító. (DOI azonosíthat egy teljes művet, de akár egy könyvfejezetet, táblázatot is.)

duplum (az MTMT-ben): kettő vagy több rekord egyazon közleményről. A duplum rekordok nem mindig teljesen egyforma tartalmúak, lehetnek közöttük különböző eltérések, hibák, esetenként plusz információk.

egyéb konferenciakötet (az MTMT-ben): A konferencia anyagát tartalmazó, ISBN és/vagy DOI azonosító nélküli kötet.

egyéb konferenciaközlemény (az MTMT-ben): A konferencia anyagát tartalmazó, ISBN és/vagy DOI azonosító nélküli kötetben megjelent, két oldalnál nagyobb terjedelmű közlemény.

értekezés (az MTMT-ben): „Tudományos fokozat, illetve cím elnyerése céljából készített, elfogadott, archivált tudományos értekezés.”²² Ide tartozik az egyetemi doktori disszertáció („kisdoktori”), a PhD-disszertáció, a DLA-disszertáció, a kandidátusi értekezés, a habilitációs értekezés, külföldi fokozatra érdemesítő (nem PhD) értekezés, az MTA doktora címre benyújtott disszertáció, a tudomány doktora címre benyújtott disszertáció.

évkönyv: „Általában évente, vagy annál ritkábban megjelenő időszak kiadvány, amelynek rendeltetése egy szakterület vagy testület tudományos eredményeinek áttekintő ismertetése, az ezekre vonatkozó adminisztratív, statisztikai és egyéb – főként összefoglaló – adatok közlése. Az évkönyvek másik, kalendárium jellegű csoportja és a folyóiratok évkönyvei szórakoztató, ismeretterjesztő céllal jelennek meg.”²³

folyóirat: szabályos időközönként megjelenő, egységesen szerkesztett, meghatározott tárgykörre irányuló kiadvány. Általában ISSN számmal, illetve egymást követő (sor)számozási adattal rendelkezik.

folyóiratcikk (az MTMT-ben): Olyan művek típusa, amelyek folyóiratban vagy más, rendszeresen megjelenő periodikumban (például évkönyvben) jelentek meg, és szerzővel, címmel, meghatározott terjedelemmel rendelkeznek.

főcím: a mű tartalmát leíró szó, mondat vagy kifejezés.

független hivatkozás: olyan hivatkozás, melynek esetében az idéző és az idézett közlemény szerzői közül egy sem azonos.

²¹ Az MTMT adatbázis napi használatához, kezeléséhez elengedhetetlen fogalmak.

²² <https://bit.ly/3c2SRv2> p. 5.

²³ <http://bit.ly/391QDdv>

füzetszám (az MTMT-ben, folyóiratnál): egy folyóirat, periodikum adott évfolyamon belüli füzete, kötete, egysége. Az időszaki kiadvány részegységének sorrendjét kifejező számadat.

hivatkozás: egy műre vagy a mű egy részére történő tartalmi vagy szó szerinti utalás. (A hivatkozásra szinonimaként használjuk az idézet és citáció kifejezéseket is.) Későbbi művek szerzői a hivatkozás- és/vagy irodalomjegyzékeikben közlik a korábban publikált dokumentumok bibliográfiai adatait.

függő hivatkozás vagy önhivatkozás (MTMT): olyan hivatkozás, melynek esetében az idéző és az idézett közlemény szerzői közül legalább egy azonos.

- *Függő hivatkozás.* A szerző olyan cikkekre hivatkozik, melyben társszerzőként szerepel.
- *Önhivatkozás.* A szerző egy saját maga által írt cikkekre hivatkozik.

időszaki kiadvány: azon kiadványtípusok összefoglaló elnevezés, melyekre jellemző, hogy szabályos vagy szabálytalan időközönként folyamatosan kerülnek kiadásra, illetve nincs meghatározva a befejezésük időpontja.²⁴

impaktfaktor (impact factor, IF): A folyóiratok idézetelemzésen alapuló minősítője, egy szakfolyóirat idézettségét jelző mutató. Az impaktfaktor a folyóirat tárgyét megelőző két évfolyamában közölt cikkeinek a cikkek számával arányosított átlagos idézettsége. Az érték kiszámítása a Thomson Institute for Scientific Information (korábbi nevén: Institute for Scientific Information, ISI) adatbázisai alapján történik.²⁵

in-press / inpress: kiadás alatt, megjelenés alatt levő mű.

ISBN (International Standard Book Number): Az ISBN egy 13 jegyű szám (a 2007. január 1. előtt kiadott könyveknél 10 jegyű), a könyvek nyilvántartására szolgáló nemzetközi szabvány alapján megalkotott azonosítószám, az „International Standard Book Number” rövidítése. (Az ISBN első kódcsoportja a könyv származási országára vagy nyelvére utal, a második kódcsoport az ISBN Társasághoz társult könyvkiadók kódszámából adódik, a következő kódcsoport a könyv azonosítására, az utolsó számjegy pedig az ellenőrzésre szolgál. Az ISBN-számokhoz automatikusan hozzárendelhető egy hasonlóan szabványos, gépek által olvasható vonalkód is.)

ISSN (International Standard Serial Number): Az időszaki kiadványok nemzetközi azonosító száma. Az ISSN két számcsoporthoz tagolt nyolcjegyű számból áll, az első hét számjegy egy kurrens szám, az utolsó pedig az ún. ellenőrző szám. Az ISSN egy időszaki kiadványt azonosít mindaddig, amíg a kiadvány kulcscíme tartósan és lényegileg meg nem változik. Magyarországon 1977. január 1-én vezették be a használatát.

kiadás: Valamely mű azonos szedéssel, egy időben sokszorosított összes példánya. Az új kiadáson fel kell tüntetni, hogy a mű hányadik kiadása (az első kiadást nem jelzik). A mű egyes kiadásai között lehet tartalmi

²⁴ A dokumentumok fajtái (dokumentumtipológia) <https://bit.ly/2OKOJHs>

²⁵ További információ és a számítás módja (példával): <https://bit.ly/3vJsUsm>

eltérés, ezért beszélhetünk javított, bővített vagy átdolgozott kiadásokról. Egy mű különböző kiadásai eltérő tulajdonságúak, rendeltetésűek lehetnek, pl. különleges gyűjtői igényeket kielégítő ún. bibliofil kiadás, hasonmás vagy faksimile kiadás, kritikai kiadás, két- vagy többnyelvű (bilingvis vagy poliglott) kiadás. Nem új kiadás viszont az utánnomlás, amely sztereotípiá segítségével az eredeti műről változatlan formában készül.

kiadásjelzés: Az időszaki kiadvány új kiadására, jellege szerint megnevezett kiadására vagy kiadásváltozatára vonatkozó közlés. A kiadásjelzés rendszerint tartalmazza a „kiadás” szót (vagy annak nyelvi megfelelőjét), vagy e kifejezéssel kiegészíthető szöveges közlésből áll.²⁶

kiadó: A mű többszörözésére, közzétételére, forgalomba hozatalára a szerzőtől vagy annak jogutódjától kizárólagos jogot kapó „személy”. (Kiadó lehet minden jogi és természetes személy.)

kiadási hely: A mű megjelenési helye, vagyis ahol kiadták, készítették a művet, általában a kiadó székhelye.

kolofon: az impresszum adatokat tartalmazó záradék. A könyv előállításával kapcsolatos technikai, jórészt a nyomdai munkákra vonatkozó adatokat tartalmazza: a könyv technikai létrehozásában közreműködő személyek (kiadó igazgatója, felelős szerkesztő stb.), a könyv műszaki adatai (példányszám, terjedelem, mellékletek stb.), a nyomdai adatok (nyomda helye, székhelye, nyomdai munka táskaszáma, kiadási száma, utánnomlás jelölés stb.).

konferenciakötet (az MTMT-ben): valamely konferencia előadásainak anyagát kötetbe gyűjtő, ISBN és/vagy DOI azonosítóval ellátott kötet

konferenciaközlemény (az MTMT-ben): ISBN és/vagy DOI azonosítóval ellátott konferenciakötetben megjelent, két oldalnál hosszabb terjedelmű közlemény.

könyv (az MTMT-ben): egy vagy több, meghatározott számú kötetben megjelenő szöveget és/vagy illusztrációt tartalmazó, befejezett egészlet alkotó, nem-időszaki kiadvány. Tipikusan legalább 48 oldal terjedelmű.²⁷

kötet: A többkötetes könyv valamely részegységének megnevezése, amely a könyv egészére vonatkozó bibliográfiai adatokon kívül a saját, megkülönböztető adatait is tartalmazza. Mindenképpen van neki kötetjelzése, kötetcíme, impresszuma, kolofonja. Rendszerint az oldalszámozása is önálló.²⁸

kötetszám (az MTMT-ben, folyóiratnál): az MTMT rendszerben évfolyamot jelent. Az időszaki kiadvány részegységének sorrendjét kifejező számadat.

különszám: folyóiratok, hírlapok, évkönyvek olyan részegysége, amely valamilyen okból, alkalomból, egy adott tárgykörben a szokásos számozástól eltérő számozással jelennek meg.

²⁶ <http://bit.ly/3r5LTtE>

²⁷ <https://bit.ly/3c2SRv2> p. 5.

²⁸ <https://bit.ly/3cRM86r>

megszólító cím: A személy nemét és/vagy családi állapotát jelölő, a társadalmi érintkezésben a személy neve mellett használt szó vagy szórövidítés.²⁹

pagina: A pagina latin kifejezés, jelentése: oldal, lap, oldalszám. A nemzetközi publikációs és hivatkozási gyakorlatban az oldalszám rövidítésére jellemző a p. vagy pp. forma.³⁰

rekord (az MTMT-ben): egy közlemény vagy mű leíró adatainak összessége, mely az MTMT-ben egy publikációhoz vagy egy idéző műhöz tartozik.

sorozat: Olyan időszaki kiadvány, amelyben minden részegységnek a sorozat címén kívül saját részcíme is van. A sorozat lehet számozott vagy számozatlan. A sorozaton belül az egyes részegységek lehetnek könyvek vagy időszaki kiadványok.³¹

sorozatcím: A sorozat keretében megjelenő könyv címlapján vagy előzők-oldalain közölt, a sorozat egészére vonatkozó főcím.³²

számozás, számozási adat: Az időszaki kiadvány részegységének sorrendjét kifejező megkülönböztető jelölés. A számozási adat lehet sorszám (évfolyamszám, kötettség, füzettség), betű vagy egyéb jel.³³

teljes tudományos művek (az MTMT-ben): A Magyar Tudományos Akadémia meghatározása szerint olyan mű, amely teljes értékű forrásnak tekinthető. Az MTA 2012. szeptember 25-i elnökségi határozata alapján³⁴ a „teljes tudományos közlemények” részletesen, az egyes típusok és besorolások szerint az alábbiak.

- *Folyóiratban megjelentek:* szakkikk/tanulmány; összefoglaló cikk; rövid közlemény; sokszerzős vagy csoportos szerzőségű közlemény; forráskiadás; recenzió/kritika; műkritika; esszé
- *Könyvek:* szakkönyv; monográfia; kézikönyv; forráskiadás; kritikai kiadás; műhelytanulmány; atlasz
- *Könyvben megjelent:* szaktanulmány; könyvfejezet; esszé; forráskiadás; recenzió/kritika; műkritika; műtárgyleírás; térkép; műhelytanulmány része.
- *Konferenciaközlemény:* folyóiratban; könyvben; egyéb konferenciakötetben (általában legalább 4 oldal).
- *Oltalmi formák:* szabadalmak.
- *Alkotás:* műszaki pályázatnál

A teljes tudományos művek az MTMT tudományometriai táblázatának I-IV. soraiban szerepelnek.

transzliterálás: egy írás jelrendszerének egy másik írás jelrendszerére való betű szerinti átültetése

²⁹ Uott.

³⁰ Uott.

³¹ Uott.

³² Uott.

³³ Uott.

³⁴ <https://bit.ly/3rdQXwd>

tudománymetria / szcientometria (scientometrics): az a tudomány, amely számszerű adatok statisztikai elemzése révén képes a különböző tudományos szervezeti egységek, intézetek, országok és – bizonyos megszorításokkal – az egyének tudományos tevékenysége eredményességével kapcsolatos megállapításokat tenni.³⁵ „A tudományelemzés feladata a tudományos publikációs tevékenység széleskörű, sok szempontnak megfelelő, naprakész és pontos felmérése, az adatok feldolgozása és azok hozzáférhetőségének korlátlan biztosítása.”³⁶

utánnomás: Valamely sajtótermékből az eredeti példányszámon felüli további példányok előállítása, az eredeti szedés vagy az arról készített matrica, egyéb technológia felhasználásával. Az utánnomást nem előzi meg ismételt szerkesztés és szedés, ezért általában nem tekinthető új kiadásnak.³⁷

utánközlés (az MTMT-ben): Valamely mű ismételt kiadása, nyelvi, megjelenési változata vagy újraközlése. Az ismételt közlés a mű egészének szempontjából kisebb módosításokat is tartalmazhat.³⁸

Fogalmak meghatározásához használható:

- Tóvári Judit: Bibliográfiai adatfeldolgozás I. Eger: Eszterházy Károly Főiskola, 2011. <http://bit.ly/38ZoLXE>
- Dokumentumtípusok: nyomtatott (könyv, sajtótermékek) és nem nyomtatott ismerethordozók. Betűrendes leíró katalógus szerkezete, használata. <https://bit.ly/3vMitnK>
- Dokumentumok fajtái (dokumentumtipológia) <https://bit.ly/2OKOJHs>
- Könyvtári fogalomtár. <https://bit.ly/3cRM86r>
- Fogalomtár. <http://bit.ly/3r78pCl>

6. Önellenőrző kérdések

Minek a rövidítése az MTMT?

- Magyar Tudományos Művek Tára

Mi a célja az MTMT-nek?

³⁵ PALKOVITS Miklós (2005): A tudományelemzés módszerei – a tudományos közlés szempontjai és etikája. Magyar Orvosi Nyelv, 2: 11-48. 17. o.

³⁶ Uott.

³⁷ <https://bit.ly/3cRM86r>

³⁸ <https://bit.ly/3c2SRv2> p. 8.

- Célja, hogy az egyéni és intézményi tudományos művek nemzeti adatbázisa legyen, és hiteles információt szolgáltatson az egyéni és intézményi tudományos teljesítményről.

Milyen adatforrásokból jött létre az MTMT?

- Tudományos Publikációs Adattár (TPA)
- Köztestületi Adattár (KPA)
- Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem publikációs adatbázisa

Melyik évben jött létre az MTMT?

- 2009

Mi a tudománymetria / szcientometria?

- Az a tudomány, amely számszerű adatok alapos elemzésével képes fontos és helytálló megállapításokra a különböző tudományos egységek, intézetek, országok és bizonyos megszorításokkal az egyének tudományos tevékenysége eredményességének megítélésére. Tudományelemzésnek is nevezhetjük, mely a tudományos közlemények és folyóiratok számszerűsített feldolgozásával és értékelésével foglalkozik.

Jelenleg melyik testület a döntéshozó az MTMT-ben?

- Tudományos Tanács

Mi a feladata a Tudományos Tanácsnak?

- Felügyeli az adatbázis működtetését és fejlesztését, véleményezi és jóváhagyja az MTMT stratégiai terveit és beszámolóit

Hány szavazattal rendelkező tagja van a Tudományos Tanácsnak?

- 31

2017-től milyen szakbizottságok működnek az MTMT-ben?

- Bibliográfiai Szakbizottság
- Repozitóriumminősítő Szakbizottság
- Informatikai Szakbizottság
- Tudománymetriai Szakbizottság

Mi a feladata a Bibliográfiai Szakbizottságnak?

- Feladata a publikációk besorolásának típusrendszerére, leírási szabályaira, a publikációtípusok és a tudományos tevékenység során létrejött eredmények egyéb formáinak definiálására terjed ki.

Hány fő vesz részt a Bibliográfiai Szakbizottság munkájában?

- 17

Mi a feladata a Repozitóriumminősítő Szakbizottságnak?

- Feladata elsősorban az intézmények repozitóriumainak minősítése, de webes folyóiratok minősítésével is elkezdett foglalkozni.

Mi a feladata az Informatikai Szakbizottságnak?

- Feladata az MTMT adatbázis informatikai működésének felügyelete, fejlesztési elvek kidolgozása.

Mi a szerzők feladata az MTMT-ben?

- regisztráció
- publikációk rögzítése (a publikáció megjelenés évében)
- idézők rögzítése (évente legalább egyszer)
- ellenőrzés, javítás, kiegészítés, karbantartás
- szerzői hozzárendelés
- intézményi hozzárendelés (műhöz tartozó szervezeti egység, egységek rögzítése)
- adatok nyilvánossá, publikussá tétele

Ki felel az adatbázisba feltöltött adatok helyességéért?

- Szerző

Kik az MTMT adminisztrátorok?

- MTMT adminisztrátorok azok a személyek, akik egy-egy szervezeti egységhez (intézmény, kar, intézet, stb.), szerzőkhöz és szerzői adatokhoz köthető rögzítési, karbantartási, ellenőrzési feladatokat végeznek, és meghatározott (magasabb szintű) jogosultságokkal rendelkeznek

A PTE-n milyen szintű MTMT adminisztrátorok dolgoznak?

- 6, 5, 4 szintű adminisztrátorok.

Hogyan nevezzük a 4-es szintű adminisztrátort?

- intézményi adminisztrátor

Mik a feladatai az intézményi adminisztrátornak?

- karok és más szervezeti egységek regisztrációja, adatok karbantartása
- kari adminisztrátorok, adatrögzítők regisztrálása, adatok karbantartása
- regisztrált szerzők értesítése, felhasználói adatok megküldése
- kapcsolattartás a kari adminisztrátorokkal, adatrögzítőkkal
- MTMT fejlesztések, változások figyelemmel kísérése, adminisztrátorok tájékoztatása
- oktatók, kutatók, hallgatók tájékoztatása a változásokról

Hogyan nevezzük az 5-ös szintű adminisztrátort?

- kari adminisztrátor

Mik a feladatai a kari adminisztrátornak?

- a kari szervezeti egységek (alegységek) adatainak karbantartása, felügyelete
- az egységekhez (alegységekhez) tartozó szerzők adatainak felügyelete, a szerzőknek az egységekhez rendelése
- szerzőknek kérésre felhasználói adatok küldése
- MTMT fejlesztések, változások figyelemmel kísérése, az alá tartozó adatbevivők tájékoztatása
- kapcsolattartás az intézményi adminisztrátorral
- egységeibe (alegységeibe) tartozó szerzők, adatrögzítők által az adatbázisba feltöltött művek (publikációk és idézők) formai ellenőrzése, javítása, admin láttamozása
- egységeibe (alegységeibe) tartozó szerzők, adatrögzítők számára írásbeli és szóbeli segítségnyújtás

Hogyan nevezzük a 6-os szintű adminisztrátort?

- adatbevivő vagy adatrögzítő

Mik az adatbevivők feladatai?

- a szerzők által leadott és formailag ellenőrzött listák alapján a szerzők műveinek és hivatkozásainak adatrögzítése
- társszerzők által korábban rögzített művek szerzőkhöz rendelése
- a szerzők műveinek és ezek idézőinek importálása az elérhető tudományos publikációs adatbázisokból
- egységeibe (alegységeibe) tartozó szerzők számára írásbeli és szóbeli segítségnyújtás az adatok rögzítéséhez
- függő/független, hazai/külföldi idézőjelölést végzése
- MTMT fejlesztések, változások figyelemmel kísérése
- kapcsolattartás kari és intézményi adminisztrátorokkal

7. Tesztkérdések

Minek a rövidítése az MTMT?

- Magyar Tudományos Művek Tára
- Magyar Természettudományos Munkák Tára
- Magyar Történettudományt Munkák Társulata
- Magyar Történészek Munkáinak Tömörítése

Az MTMT-ben levő adatoknak, információkra, rekordokra (publikációkra, hivatkozásokra) alábbiak közül mi nem jellemző?

- teljes
- pontos
- naprakész
- helytelen

Mi jelenleg az MTMT legfőbb döntéshozó testülete?

- Koordinációs Testület
- Bibliográfiai Szakbizottság
- Tudományos Tanács
- Programtanács

Melyik MTMT testület feladata az MTMT adatbázis informatikai működésének felügyelete, fejlesztési elvek kidolgozása?

- Koordinációs Testület
- Bibliográfiai Szakbizottság
- Repozitóriumminősítő Szakbizottság
- Informatikai Szakbizottság

Az alábbiak közül melyik nem igaz az MTMT-re?

- publikációkat tartalmaz
- idézeteket tartalmaz
- törvényeket tartalmaz
- hiteles adatokat tartalmaz

Melyik évben változott az MTMT szervezeti felépítése az MTA elnökének 3. számú határozata alapján?

- 2014-ben
- 2015-ben
- 2016-ban
- 2017-ben

A 2009-es megalakuláskor az egyes szervezetek, intézmények (mint a PTE is) milyen módon csatlakozott az MTMT-hez?

- a, kötelezően kellett minden felsőoktatási intézménynek csatlakozni
- önkéntes alapú volt a csatlakozás

Az alábbiak közül melyik nem a szerző(k) feladata?

- közlemények admin láttamozása
- publikációk rögzítése
- regisztráció
- intézményi hozzárendelés

Az alábbiak közül melyik nem a szerző(k) feladata?

- regisztráció
- szervezeti egységek regisztrációja, karbantartása
- idézők rögzítése
- publikációhoz szerzői hozzárendelés

Van-e szabályozva hivatalosan a PTE-n az MTMT-be történő adatfelvitel, az MTMT szereplőinek feladatai?

- igen
- nem

Ésik Szabolcs

esik.szabolcs@lib.pte.hu

Proxy beállítás a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont elektronikus tartalmához

Miért jó, mire jó a proxy?

Az valószínűleg senki számára nem újdonság, hogy a mai könyvtárak gyűjteményük egy igen jelentős részét nem nyomtatott formában szerzik be és szolgáltatják.

Lándzsát törni egyik vagy másik formátum felett (print kontra elektronikus) véleményem szerint felesleges, mindnek megvannak a maga előnyei és hátrányai, sokkal inkább a helyes egyensúly megtalálása a kulcs egy gyűjteményen belül.

Az elektronikus dokumentumok által nyújtott plusz elsősorban a hozzáférhetőségben jelentkezik, hiszen míg a print dokumentumok lokálisan kötöttek, addig az e-dokumentumok szolgáltatása online, az interneten keresztül történik. Ez abból a szempontból könnyebbség a felhasználók számára, hogy a gyűjtemény ezen részét a könyvtári hálózat egységeinek fizikai felkeresése nélkül is használhatják, sokszor akár anélkül is, hogy tudnák, amit igénybe vesznek, az is egy könyvtári szolgáltatás. Mindezt éjjel-nappal, a hét minden napján, így biztosítva rugalmasságot az olvasóknak a könyvtárak hagyományos nyitvatartásához képest.

Természetesen az online tartalomszolgáltatás felveti a jogszerű használat kérdését is, hiszen valahogy garantálni kell, hogy azok és csak azok férjenek hozzá ezekhez a megvásárolt/előfizetett tartalmakhoz, akik a vásárló/előfizető intézmény felhasználói bázisának részét képezik. Erre az intézmény – jelen esetben a Pécsi Tudományegyetem (PTE) – IP-tartományainak megadása a bevett módszer, hiszen a különböző egyetemi épületekben mind a PTE-hez tartozó egyetemi polgárok tartózkodnak, akár dolgozói, akár hallgatói a jogviszonyuk, így adottak a jogszerű használat feltételei. Arra pedig minden résztvevő szigorúan ügyel, hogy kizárólag egyetemi hálózat IP-tartományai legyenek megadva a szolgáltatók felé.

Igen ám, ha viszont az online tartalmak (egyik) vonzereje a 0-24-es elérésben rejlik, a hozzáférés viszont csak egyetemi épületekből oldható meg, akkor mi a megoldás akkor, ha az illető egyetemi polgár nem ilyen épületben tartózkodik?

Itt jön be a **távoli hozzáférés** lehetősége. Ugyanis számtalan olyan helyzet előfordulhat, amikor nem „bent” dolgozunk, ám mégis szükséges hozzáférni a szakirodalomhoz, akár konferencián vagy kiküldetésen vagyunk, nyaralás közben jut eszünkbe egy világmegváltó kutatási téma, hallgatóként hazautazunk a hétvégére vagy egy szünet-re, vagy akár csak kényelmesebb otthonról kutatni vagy dolgozni.

Az erre szolgáló egyik távoli elérési lehetőség a könyvtár **proxy szolgáltatása**. Ez nem ördögösség, eszköztől függően az internetezésre használt eszköz internetkapcsolatát kell módosítani néhány beállítással, aminek eredményeképp a felhasználó ugyanúgy tudja használni az eszközt, mintha egyetemi épületben tartózkodna.

Természetesen a jogszerű használatot szükségszerűen ekkor is igazolni kell, ennek és a legnépszerűbb böngészők helyes proxy-beállításainak szemléltetésére készültek el az alábbi segédletek.*

A proxy beállítás megkezdése előtt...

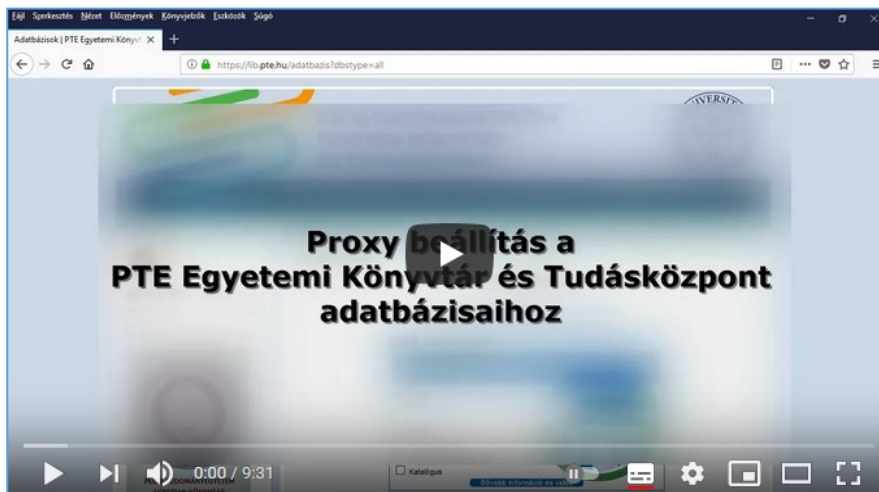
A könyvtár a beiratkozott egyetemi polgárok részére úgynevezett proxy szolgáltatást biztosít. Az azonosítás az olvasójeggyel történik, ezért igénybevételéhez feltétlenül szükséges az **érvényes olvasójegy** megléte a PTE egyetemi könyvtári hálózat valamely könyvtárában. Amennyiben ez adott, úgy a **beiratkozott egyetemi polgárok** az alábbi útmutatók segítségével beállíthatják úgy a böngészőjüket, hogy a könyvtári proxy-n keresztül elérjék az előfizetett tartalmakat.

Azok az egyetemi polgárok, akik nem iratkoztak be és így nem tudják használni a távoli elérést, online regisztrálhatnak honlapunkon¹, ezután igénybe tudják venni a szolgáltatást. Fontos, hogy a proxy beállítást csak a webes regisztráció lezárultát követően végezzék el, különben a rendszer hibát jelez majd.

* A szerző megjegyzése: a kézirat lezárásának dátuma 2020. március, így a képek és szövegek az akkor aktuális böngészőknek megfelelő állapotot tükrözik. *A szövegben előforduló összes internetes hivatkozás letöltési és ellenőrzési dátuma 2021. május 1.*

¹ Online regisztráció: https://www.lib.pte.hu/hu/service/online_regisztracio-88

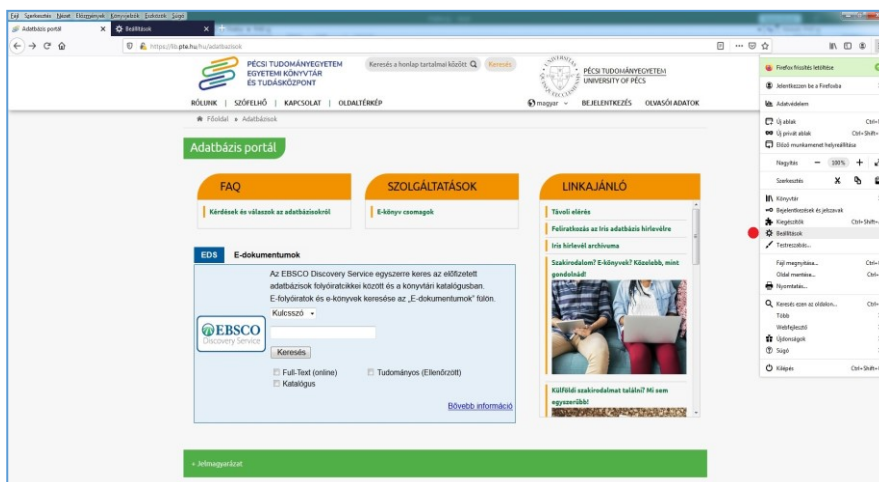
Proxy beállítás – Mozilla Firefox

Forrás: https://lib.pte.hu/hu/proxy_beallitas_-_mozilla_firefox-196

Ebben az útmutatóban ennek a proxy szervernek a beállítását szeretnénk bemutatni, 72-es főverziójú Mozilla Firefox böngésző használatánál esetén. Újabb verziók, vagy nem Windows alatt futtatott Firefox böngészők esetében előfordulhat, hogy egyes menüpontok illetve grafikai elemek kissé megváltoznak, de az alapelv minden esetben ugyanaz marad. A mellékelt ábrákon a kattintási és egyéb végrehajtási pontokat piros koronggal jelezzük.

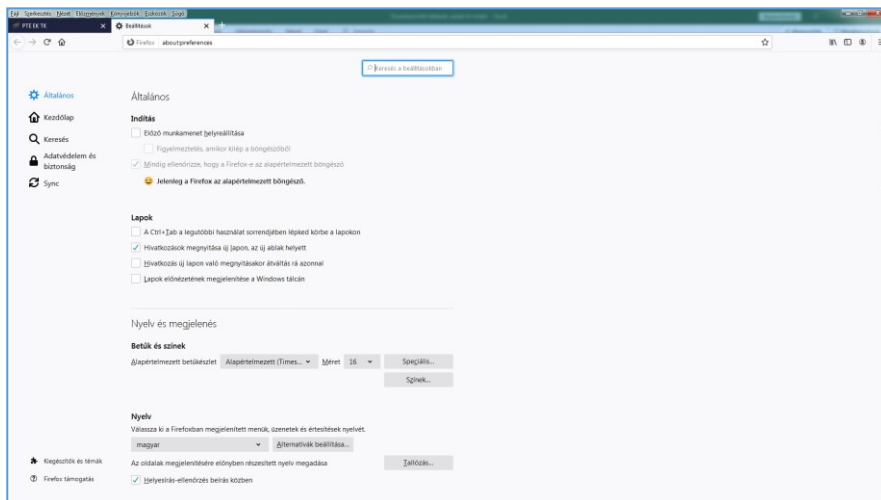
Tehát adatbázisaink könyvtári proxy-n keresztül távoli használatához önnek a PTE egyetemi polgárának (dolgozójának vagy hallgatójának) kell lennie, és érvényes olvasójeggyel kell rendelkeznie valamelyik könyvtári egységünkben.

1. ábra

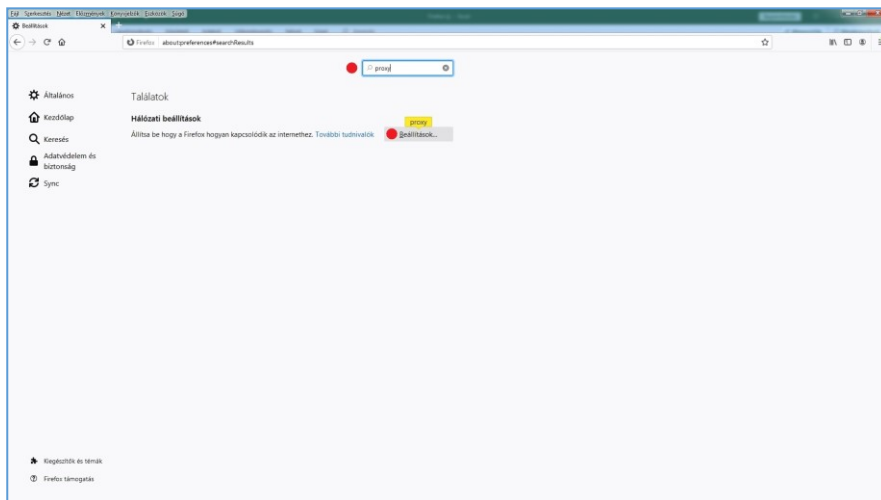
A proxy beállításához keresse meg megnyitott böngészőjében a menüből a **BEÁLLÍTÁSOK** almenüpontot! (1. ábra)

Ekkor az általános beállítási lehetőségek látszódnak. (2. ábra)

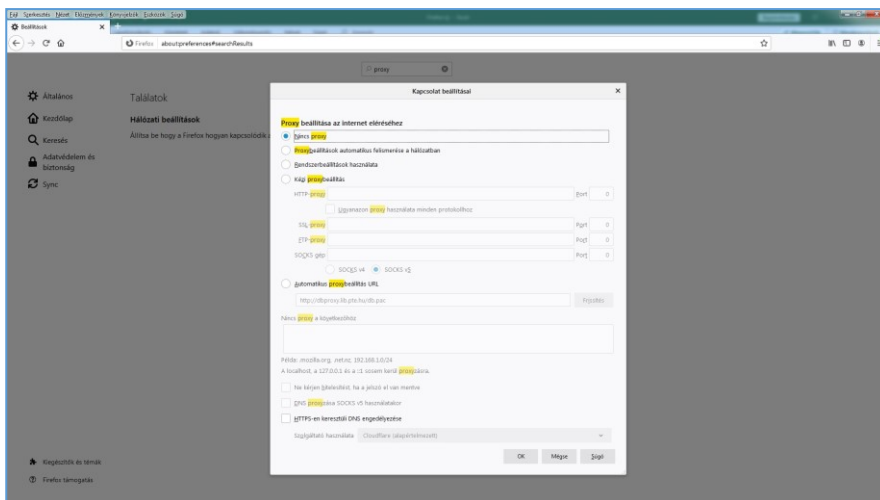
2. ábra

Itt a legpraktikusabb, ha egyszerűen rákeres a keresőmezőben a „proxy” kifejezésre, majd a találatoknál újfent a **BEÁLLÍTÁSOK**-ra kattint. (3. ábra)

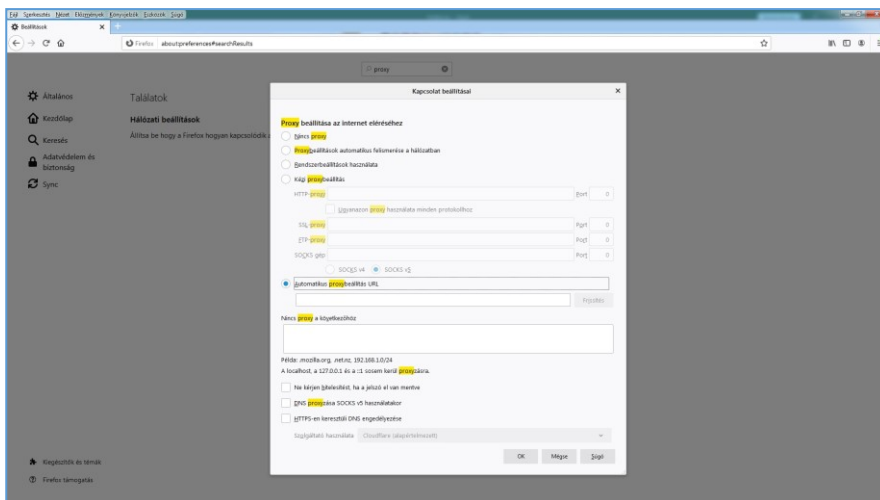
3. ábra

Ekkor a „Kapcsolat beállításai” felület válik aktívvá. Itt több lehetőség közül is választhat. A „Nincs proxy” beállítás az alapértelmezett. (4. ábra)

4. ábra

Az általunk ajánlott opció az „Automatikus proxybeállítás URL” kiválasztása. Ezt a funkciót a felirat előtti kis körbe (rádiógombba) való kattintással aktiválhatja. (5. ábra)

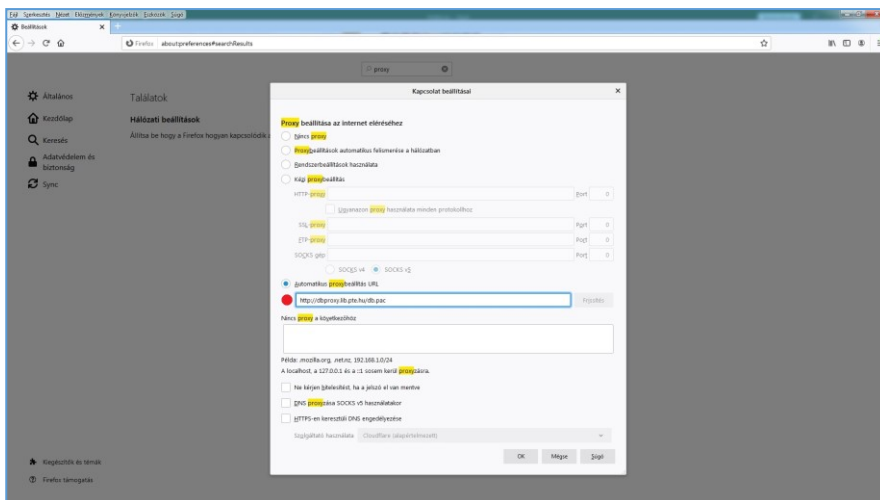

5. ábra

Amennyiben sikeresen aktiválta azt, gépelje be a következőket:

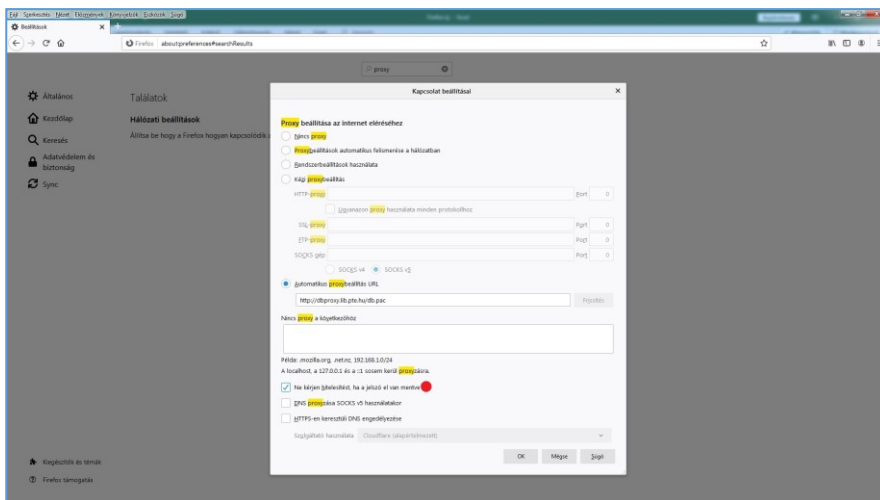
`http://dbproxy.lib.pte.hu/db.pac`

Ügyeljen arra, hogy pontosan gépelje be a sort, ezért a gépelés után ellenőrizze le, hogy nem történt-e elütés. (6. ábra)

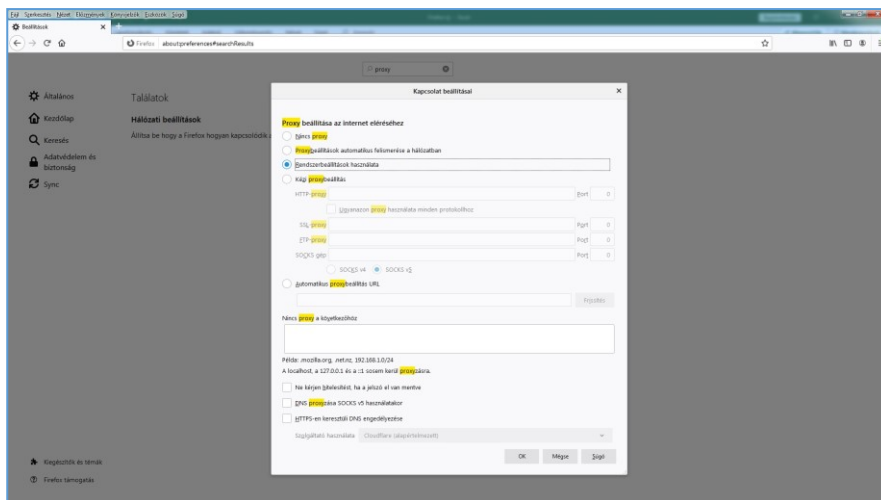
6. ábra

(PRO TIPP: Ha szeretné, ezen a ponton egy pipálással beállíthatja, hogy a böngésző ne kérjen majd minden csatlakozás alkalmával hitelesítést. Természetesen ez később bármikor módosítható.) (7. ábra)

7. ábra

(PRO TIPP: Az automatikus proxybeállításon kívül a „Rendszerbeállítások használata” is egy jó opció lehet (8. ábra), amennyiben Ön az operációs rendszer szintjén szeretné módosítani internetkapcsolatát. Más böngészők, például a Chrome, a Microsoft Edge, vagy esetleg az Internet Explorer eleve csak ezt a módszert használják, ezekhez képest a Firefox rugalmasabb ezen a téren.)

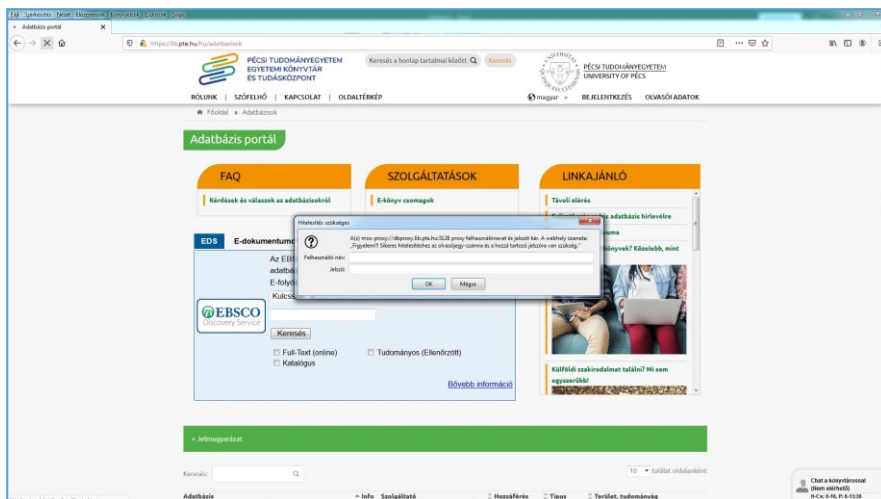

8. ábra

Ha végzett, nyomja meg az OK feliratú nyomógombot. Ekkor ez a beállítási ablak bezáródik, és ismét az alatta levő felület válik aktívvá.

Ekkor ezt a böngészőfület már nyugodtan bezárhatja.

Ha böngészőjében ezután szabadon elérhető tartalmú honlapra navigál, a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont proxyja nem kapcsol be. Amint valamely könyvtári oldalunkat szeretné meglátogatni, a proxy érzékeli azt, és egy felugró ablakban olvasói azonosítást kér. (9. ábra)

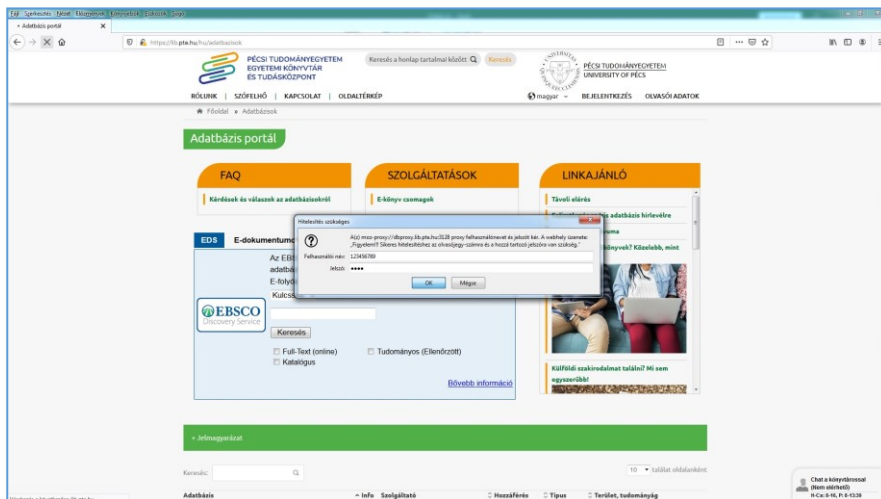
9. ábra

Ehhez a PTE bármely könyvtárába történő beiratkozásakor kapott és érvényes olvasójegyére, pontosabban annak olvasójegy-számára, va-

lamint az ahhoz tartozó jelszavára lesz szüksége. Felhasználói névként gépelje be az olvasójegyének (vagy ha a diákigazolványa az olvasójegye, akkor annak) számát.

A jelszó alapesetben az ön által a beiratkozáskor megadott születési hónap és nap, tehát 4 db számkarakter.

Amennyiben ön a beiratkozást követően ezt a jelszót előzőleg már megváltoztatta, akkor a sikeres hitelesítéshez ezt a már megváltoztatott jelszót kell megadnia. (10. ábra)

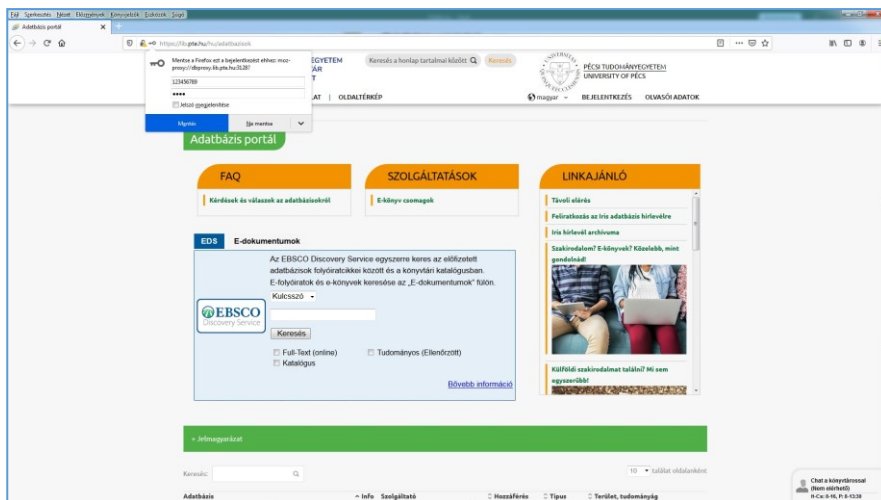
10. ábra

Amikor az olvasójegyének számát és a jelszót sikeresen begépelte, akkor az azonosítás befejezéséhez nyomja meg az OK gombot. Amennyiben elgépelt valamit, vagy a hitelesítés nem volt sikeres, akkor a rendszer újra megjeleníti a hitelesítő ablakot.

A sikeres hitelesítést követően a böngésző megjegyzi azt, és a Firefox bezárásáig, vagy a számítógép újraindításáig nem lesz szüksége újabb hitelesítésre más egyetemi oldal vagy adatbázis meglátogatásakor sem.

Ezek a beállítások érvényben maradnak, amíg ön meg nem változtatja jelszavát, vagy olvasójegyszáma meg nem változik. Egyes frissítések telepítésekor a hitelesítés elvégzése ismételten szükségessé válhat.

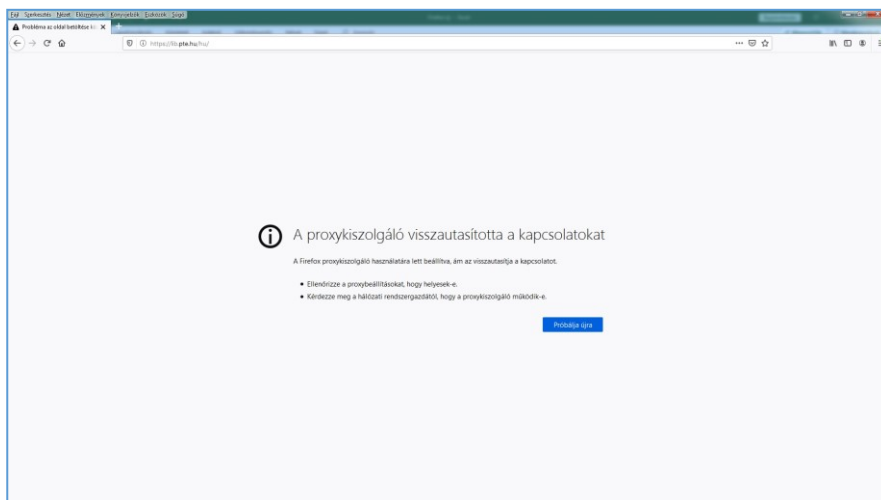
Amennyiben olyan számítógépről internetezik, amelyet más, idegen személy nem használ, akkor a jelszó mentést is választhatja, ez esetben ugyanis a Firefox megjegyzi az adatokat, és ezután automatikusan, a háttérben végzi majd el az azonosítást. Kérjük, ne mentse el a jelszót olyan számítógépen, amelyet Önön kívül más is használ! (11. ábra)

11. ábra

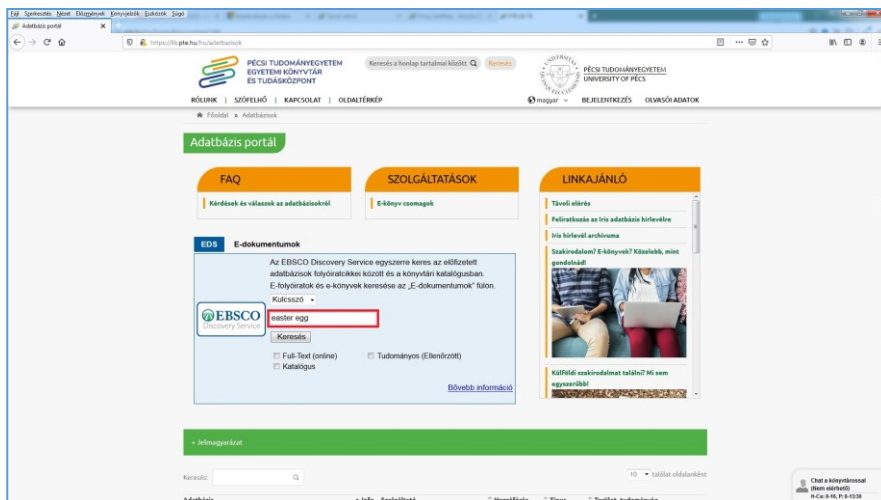
Ha a hitelesítéskor a MÉGSE gombra kattintott, illetve ha könyvtári weblapunk meglátogatásakor „A proxykiszolgáló visszautasította a kapcsolatokat” feliratot vagy ehhez hasonló hibaüzenetet lát (12. ábra), akkor ellenőrizze a proxybeállításokat, hogy helyesek-e! Amennyiben úgy véli, hogy helyesen adta meg, de a proxykiszolgáló mégsem engedi a tartalmat megjeleníteni, akkor valószínűleg a proxykiszolgáló elérhetetlen vagy üzemen kívül van.

Ez esetben célszerű mielőbb jeleznie ezt a hibát az útmutató végén megadott elérhetőségek valamelyikén. A bejelentést követően munkatársaink megkezdik a hiba okának feltárását.

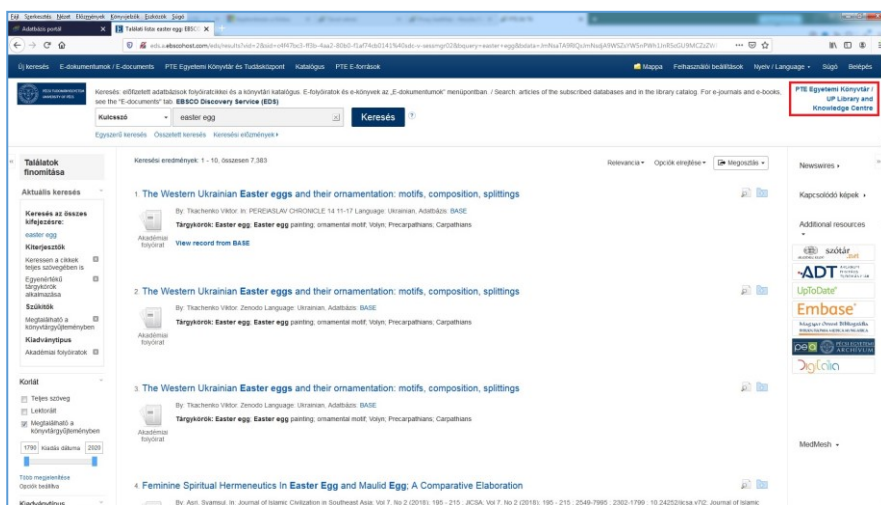
12. ábra

A helyes proxybeállítást és az azonosítás sikerességét ki is próbálhatja, ha a könyvtári honlap adatbázis-aloldalán valamely előfizetett adatbázisra kattint, vagy akár az EDS összetett metakereső keresődobozára. (13. ábra)

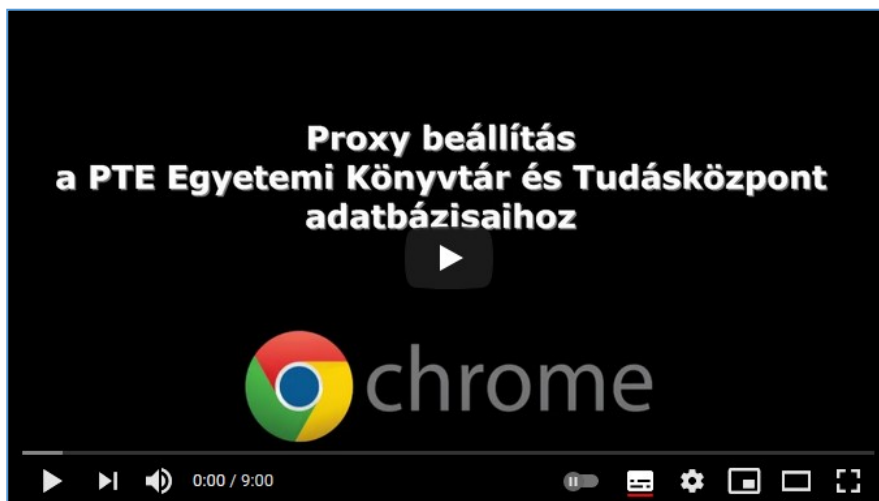
13. ábra

Megfelelő kapcsolódás esetén az adatbázis a keresési találatokat kilistázza, valamint valahol, általában a képernyő jobb felső sarkában az azonosított intézmény felirata, logója is megjelenik, jelezve ezzel, hogy a felhasználót a rendszer a PTE hálózatán belülinek látja. Ez esetben a kutatómunka zavartalanul folytatódhat, és a felhasználónak minden PTE-s jogosultsága működni fog, mintha fizikailag is az egyetem területén belülről internetezne. (14. ábra)

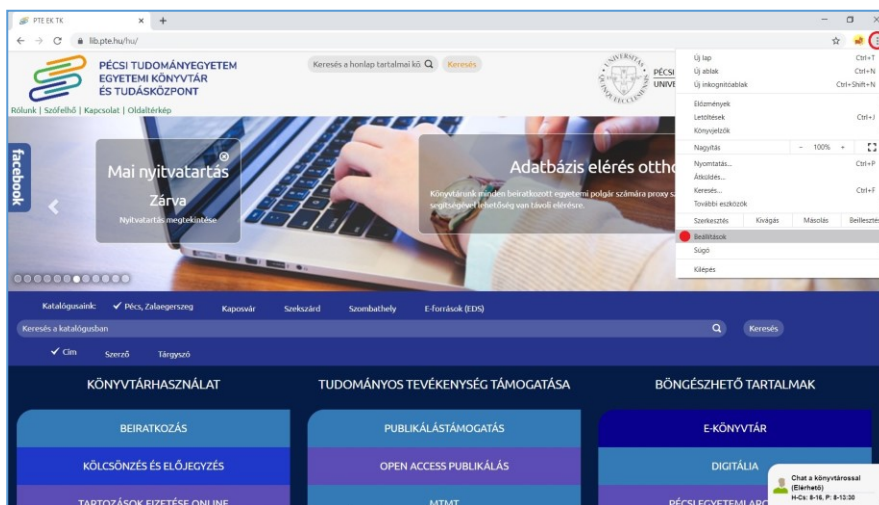
14. ábra

Proxy beállítás – Google Chrome

Forrás: https://lib.pte.hu/hu/proxy_beallitas_-_google_chrome-197

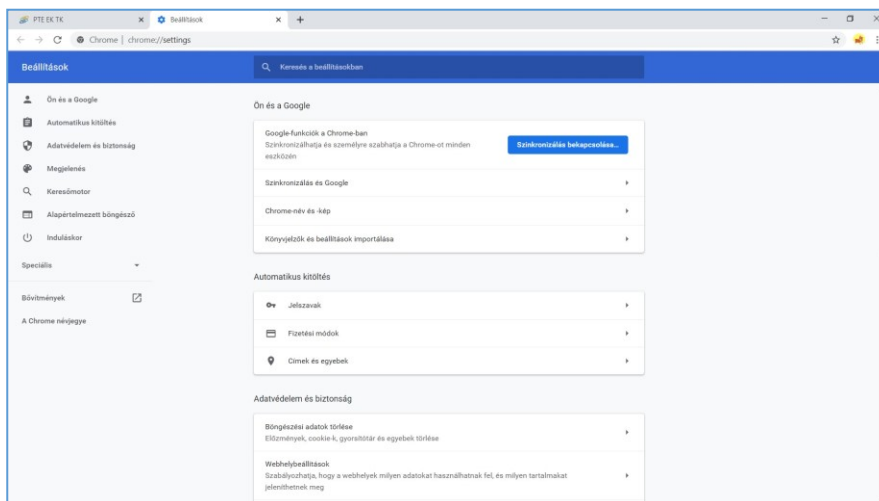
A beállításához a megnyitott böngészőben kattintson a böngésző jobb felső részén található három darab kis pontra, majd a legördülő menüpontok közül válassza ki a **BEÁLLÍTÁSOK** almenüpontot! (1. ábra)

1. ábra

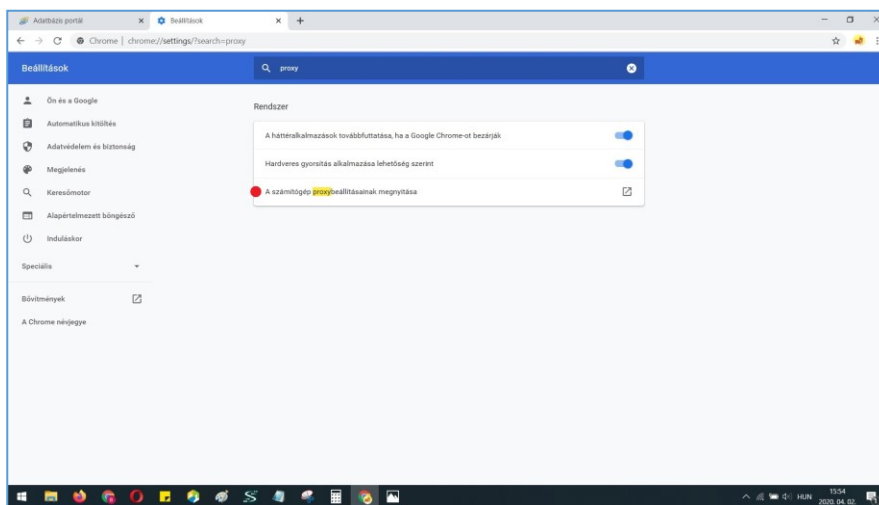
Ekkor a böngésző **BEÁLLÍTÁSOK** nevű felülete nyílik meg. (2. ábra)

Itt a felső keresősávba írja be a „Proxy” szót!

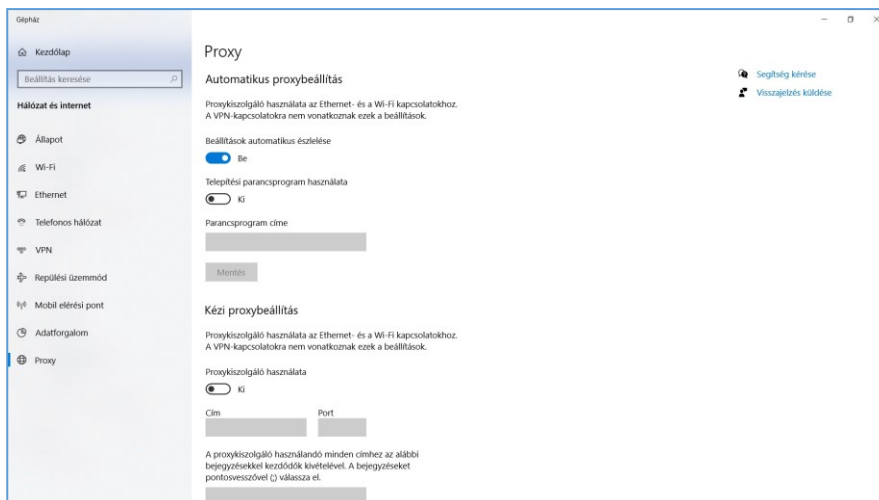
2. ábra

A beírást követően a böngésző automatikusan megjeleníti a Rendszer beállításának paneljét. Kattintson az „A számítógép proxybeállításainak megnyitása” című sorra! (3. ábra)

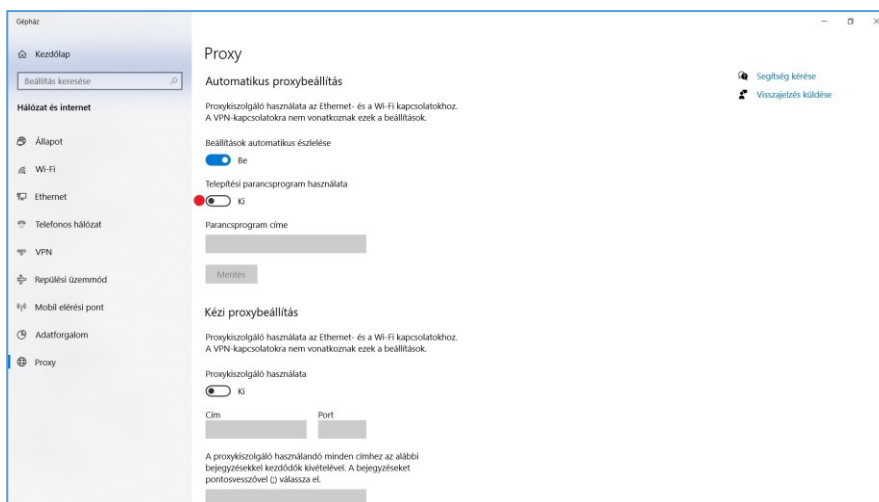
3. ábra

Ekkor a számítógép fő internet-beállításai nyílnak meg, méghozzá a proxy fülnél. (4. ábra) Mindezek természetesen a Windows Gépházából bármikor elérhetőek és módosíthatóak.

4. ábra

Kapcsolja be a „Telepítési parancsprogram használata” gombot! A „Beállítások automatikus észlelése” funkció bekapcsolva hagyása is ajánlott. (5. ábra)

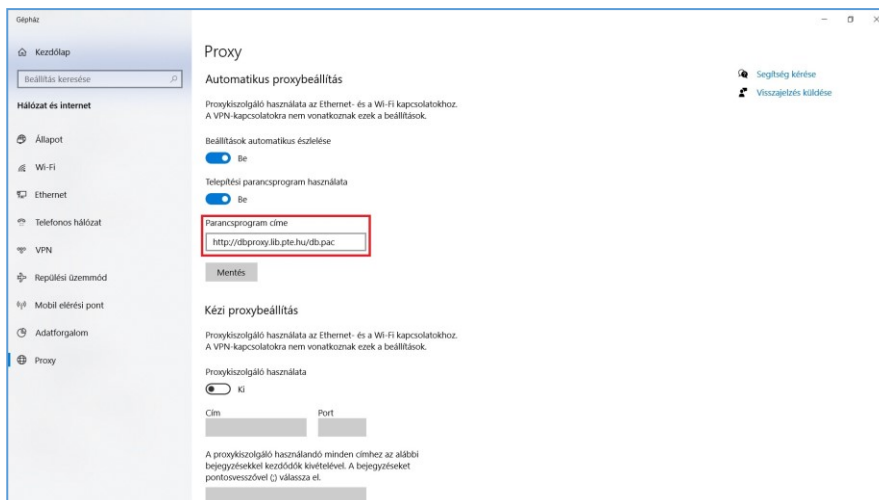

5. ábra

Az aktívvá vált fehér színű címezőbe gépelje be a következőket:

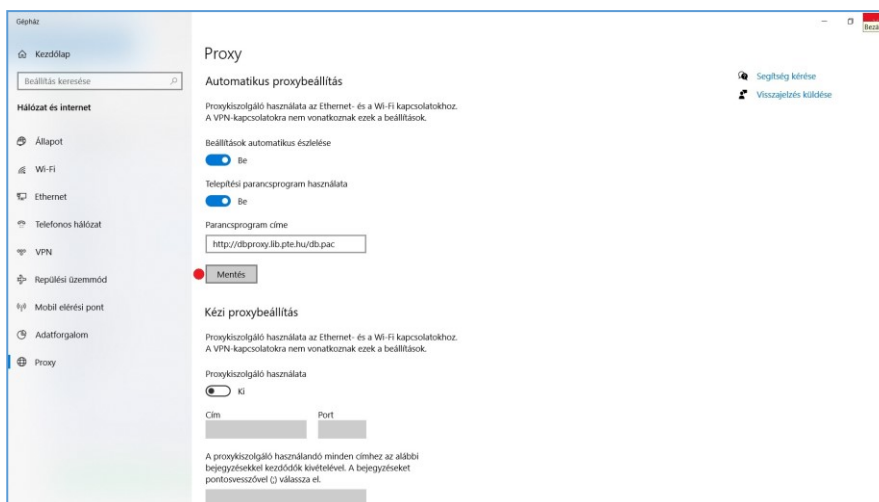
`http://dbproxy.lib.pte.hu/db.pac`

Ügyeljen arra, hogy pontosan gépelje be a sort, ezért a gépelés után ellenőrizze le, hogy nem történt-e elütés. (6. ábra)

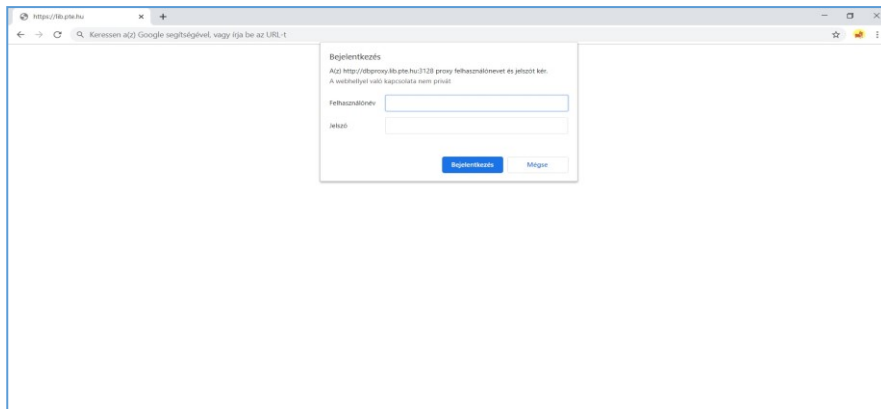
6. ábra

Ezt követően kattintson az **MENTÉS** gombra, amellyel a megváltoztatott beállításokat érvényesíti, majd nyugodtan be is zárhatja az ablakot. (7. ábra)

7. ábra

Ha böngészőjében ezután szabadon elérhető tartalmú honlapra navigál, a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont proxyja nem kapcsol be. Viszont, amint valamely könyvtári oldalunkat szeretné meglátogatni, a proxy érzékeli azt, és egy felugró ablakban olvasói hitelesítést kér. (8. ábra)

8. ábra

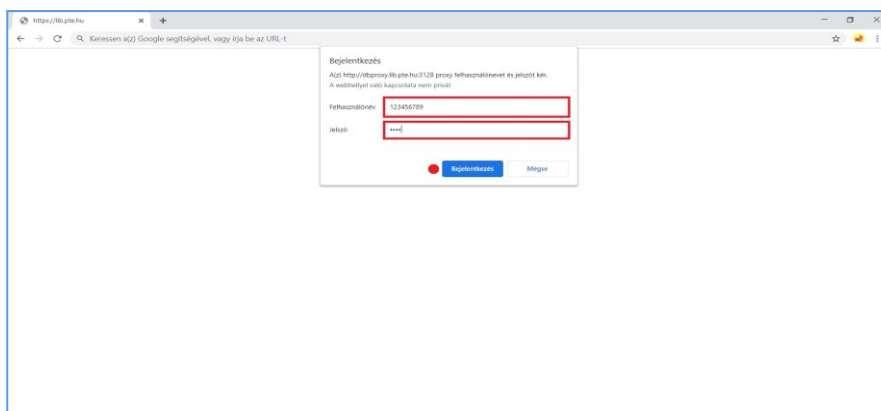
Ehhez a PTE bármely könyvtárába történő beiratkozásakor kapott és érvényes olvasójegyére, pontosabban annak olvasójegy-számára, valamint az ahhoz tartozó jelszavára lesz szüksége.

Felhasználói névként gépelje be az olvasójegyének (vagy ha új típusú diákigazolványa az olvasójegye, akkor annak) számát.

A jelszó alapesetben az ön által a beiratkozásakor megadott születési hónap és nap, tehát 4 db számkarakter.

Amennyiben ön a beiratkozást követően ezt a jelszót előzőleg már megváltoztatta, akkor a sikeres hitelesítéshez ezt a már megváltoztatott jelszót kell megadnia.

Amikor az olvasójegyének számát és a jelszót sikeresen begépelte, akkor a hitelesítés befejezéséhez nyomja meg a BEJELENTKÉZÉS feliratú nyomógombot. (9. ábra)

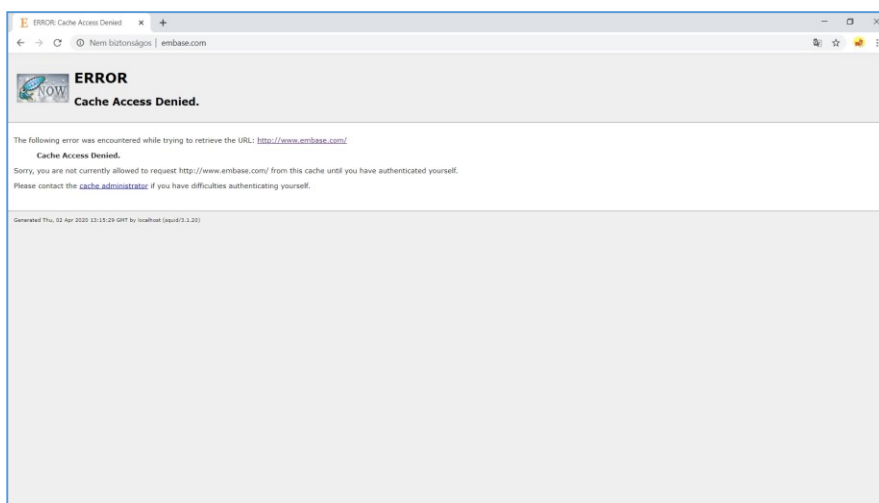
9. ábra

A Chrome böngésző megjegyzi a hitelesítési adatokat, és a Chrome vagy a számítógép újraindításáig nem lesz szüksége újabb hitelesítésre más egyetemi oldal vagy adatbázis meglátogatásakor sem.

Amennyiben elgépett valamit, vagy a hitelesítés nem volt sikeres, akkor a rendszer újra megjeleníti a hitelesítő ablakot.

Ha a hitelesítéskor a mégse gombra kattintott, illetve ha könyvtári weblapunk meglátogatásakor valamilyen visszautasított kapcsolatról, vagy hozzáférés megtagadásáról szóló hibaüzenetet lát, akkor ellenőrizze a proxybeállításokat, hogy helyesek-e! (10. ábra)

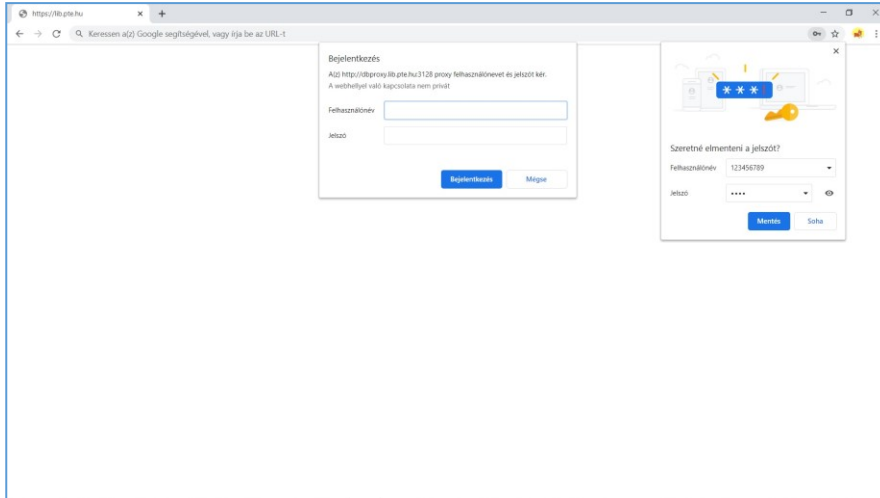
Amennyiben úgy véli, hogy helyesen adta meg, de a proxykiszolgáló mégsem engedi a tartalmat megjeleníteni, akkor valószínűleg a proxykiszolgáló elérhetetlen vagy üzemen kívül van. Ez esetben célszerű mielőbb jeleznie ezt a hibát a videó végén megadott elérhetőségek valamelyikén. A bejelentést követően munkatársaink megkezdik a hiba okának feltárását.

10. ábra

A sikeres hitelesítés után a Chrome felkínálja a jelszó mentését. Ha Ön olyan számítógépről internetezik, amelyet más, idegen személy nem használ, akkor nyugodtan válassza a MENTÉS-t, ez esetben ugyanis a Chrome újraindítás után is előre kitölti Önnek a mezőket.

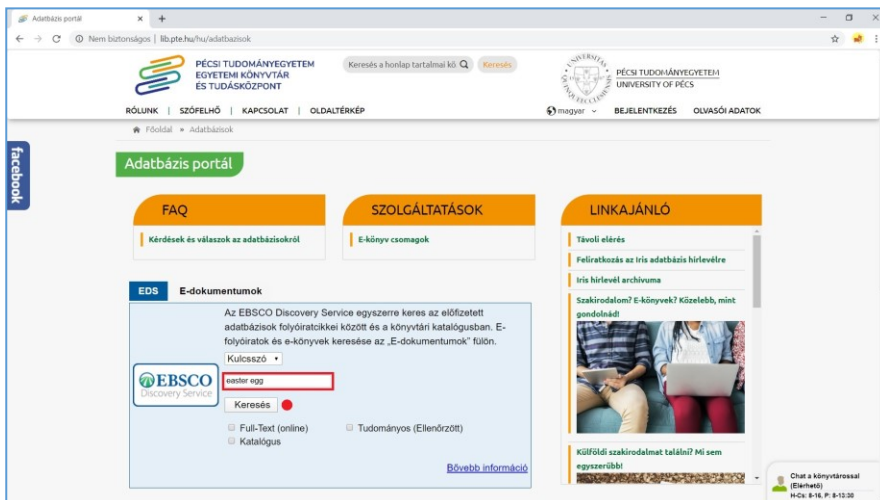
Ugyanakkor kérjük, ne mentse el a jelszót olyan számítógépen, amit Önön kívül más is használ! (11. ábra)

11. ábra

Ezek a beállítások érvényben maradnak, amíg ön meg nem változtatja jelszavát, vagy olvasójegyszáma meg nem változik. Egyes frissítések telepítésekor az adatok megadása ismételten szükségessé válhat.

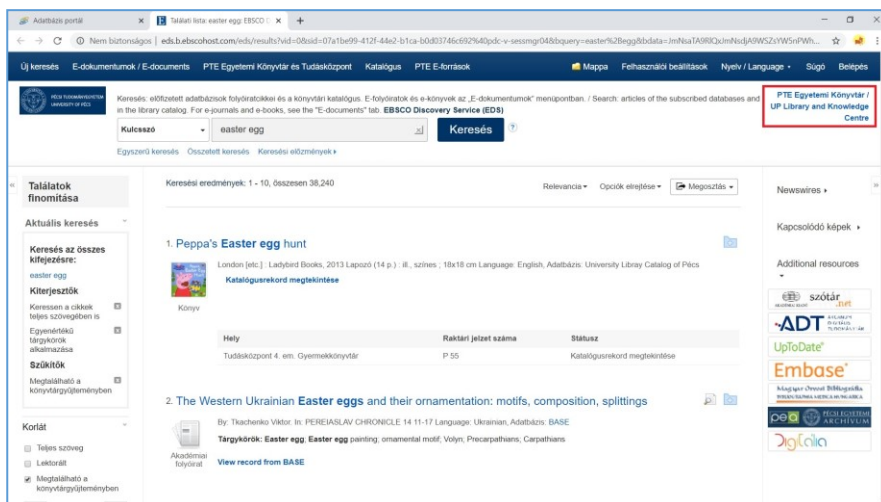
A helyes proxybeállítást és a hitelesítés sikerességét ki is próbálhatja, ha a könyvtári honlap adatbázis-aloldalán valamely előfizetett adatbázisra kattint, vagy akár az EDS összetett metakereső keresődobozára. (12. ábra)

12. ábra

Megfelelő kapcsolódás esetén az adatbázis a keresési találatokat kilistázza, valamint valahol, általában a képernyő jobb felső sarkában az azonosított intézmény felirata, logója is megjelenik, jelezve ezzel,

hogy a felhasználót a rendszer a PTE hálózaton belülinek látja. Ez esetben a kutatómunka zavartalanul folytatódhat, és a felhasználónak minden PTE-s jogosultsága működni fog, mintha fizikailag is az egyetem területén belülről internetezne. (13. ábra)

13. ábra

Erre az azonosításra természetesen csak előfizetett adatbázisok esetén van szükség, az ingyenes adatbázisokat korlátozás nélkül mindenki használhatja, így tulajdonképpen pusztán ezek miatt maga a proxy-beállítás sem szükséges.

Mindenesetre ha egy előfizetési adatbázis előfizetési vagy belépési adatokat kér, akkor vagy a proxybeállítás volt sikertelen, vagy más okból nem sikerült kapcsolatot létesíteni a proxykiszolgálóval, esetleg – elvélve – magával az adatbázissal akadhat technikai jellegű gond, de ez esetekben is keresse nyugodtan kollégáinkat az útmutató végén megadott elérhetőségek valamelyikén.

A PTE által előfizetett és ingyenes adatbázisok listáját azok elérési útvonalaival, keresési segédleteivel mindig megtalálja honlapunkon², vagy a főoldali „E-könyvtár” menüben.

² Adatbázis portál: <https://lib.pte.hu/adatbazisok>

Kollégáink:

Adatbázisokkal kapcsolatban

Ésik Szabolcs — adatbázis referens, könyvtáros
E-mail: esik.szabolcs@lib.pte.hu
Telefon: (72) 501-650 / 28027

Bedő Márta — adatbázis referens, könyvtáros
E-mail: bedo.marta@lib.pte.hu
Telefon: (72) 501-650 / 28027

Proxy-kapcsolódási hiba esetén

Hamburger György — informatikus, rendszergazda
E-mail: hamburger.gyorgy@lib.pte.hu
Telefon: (72) 501-650 / 28110

Szokolczi Gábor — informatikus, rendszergazda
E-mail: szakolczi.gabor@lib.pte.hu
Telefon: (72) 501-650 / 28077

Így hivatkozhat a kötetre:

Ambrus Attila József (szerk.): A publikációs kultúra alakváltozatai : Kutatástámogatási dimenziók a PTE ETKK gyakorlatában. Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Pécs, 2021 | ISBN (pdf) 978-963-429-675-1 | DOI: 10.15170/EKTK-PKA-2021 URL:

PEA (pdf): <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/23990>

Digitália (pdf): <https://bit.ly/3gXKOTb>

Digitália (html): <https://bit.ly/3eNIv2p>

MEK (pdf): <https://mek.oszk.hu/22000/22029>

A kötet szerkesztésének lezárása:
2021. május 4.